ספרי' – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פּאַרקווויי ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצְאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לִשְׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

[ר״ח מנ״א תשכ״א]

... ובהכנסנו לחודש אב, הידוע במסורתנו בתור ״מנחם אב״, אשר תחלתו אבל ורובו ניחומים, יהי רצון שאבינו שבשמים, אב הרחמן, ינחמנו בכפליים, בקיום היעוד אשר בימים אלו יהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים, בביאת גואל צדק בקרוב ממש.

והרי פעולות הנ״ל מבטלות הסיבות שגרמו לחורבן, והן פעולות של בנין המקרבות את הגאולה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה וידבר הוי׳ אל משה לאמר
שבת פרשת פינחס, מבה״ח מנחם-אב ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת פינחס,
מברכים החודש מנחם-אב, ה׳תשכ״ה ..... ט

ה) משיחות יום ג׳ פרשת פינחס, י״ז תמוז (יהפוך
לשמחה) ושי״פ פינחס, כ״א תמוז, ה׳תש״נ ..... יא

ו) לקוטי שיחות פרשת פינחס כרך יח ..... כג

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כח

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת פינחס ..... כט

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת פינחס ..... ל

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת פינחס ..... סג

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת פינחס ..... סד

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת פינחס ..... עד

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עו

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת פינחס ..... עט

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת פינחס ..... קלה

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת פינחס ..... קמט

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כח, איוב פרק ה ..... קנב

יח) משניות – מסכת כלאים
ביאור קהתי ..... קנד

יט) עין יעקב מסכת סוכה ..... קסא

כ) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף נד עד דף ס ..... קסב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קצ

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... קצ

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קצב

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... קצד

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קצה

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קצה

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קצו

כח) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קצח

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קצט

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... ר

לא) רמב״ם הלכות בית הבחירה ..... רא

לב) פרקי אבות פרק א ..... רג

לג) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת פינחס ..... רד

לד) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... ריג

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס ..... ריד

לו) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רטו

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס״ד. שבת פרשת פינחס, מברכים החודש מנחם־אב, ה׳תשכ״ה

(הנחה בלתי מוגה)

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתחילת פרשת השבוע, פרשת פינחס:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי כעסי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בכך שקינא לה׳ והרג את זמרי ואת האשה המדינית וְגוֹ׳[1].

וּמְבָאֵר אַדְמו״ר מַהֲרַ״שׁ רבי שמואל מליובאוויטש, הרביעי בשושלת אדמו״רי חב״ד בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל במאמר חסידות הפותח בפסוק הַזֶּה[2], דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִפְרִים[3] של תורת הסוד (זוהר וכתבי האריז״ל) שֶׁפִּנְחָס הָיָה גִּלְגּוּל נשמתם של נָדָב וַאֲבִיהוּא, וְעַל־יְדֵי שְׁקִינְא קְנָאַת זִמְרִי - תִּקֵּן חֵטְא נָדָב וַאֲבִיהוּא בני אהרן שהקטירו קטורת זרה במשכן ומתו. דְּהִנֵּה, חֵטְא נָדָב וַאֲבִיהוּא לפי המשמעות הפנימית של הדברים הוּא עִנְיַן דְּ״בְקָרְבָתָם לִפְנֵי יְהוָה״[4], שֶׁהָיוּ בִּבְחִינַת רָצוֹא בְּלִבַּד, לְלֹא שׁוּב, במרכבה העליונה שראה יחזקאל נאמר לגבי עבודת המלאכים הנקראים חיות הקדש – ״והחיות רצוא ושוב״, כלומר, משתוקקים לדבוק באלוקות ולהיכלל בקדוש־ברוך־הוא, רצוא, אך למעשה לא מתבטלים וממשיכים למלא את שליחותם – שוב, ועניין זה קיים גם בעבודה הרוחנית של האדם שצריך להיות בה שילוב של תשוקה לדבוק באלוקות ואפילו במחיר איבוד המציאות האישית – רצוא, יחד עם מילוי תפקידו כנשמה בגוף בעולם הזה שוב וחטאם של נדב ואביהוא היה שהיו ברצוא בלבד, ללא שוב וְהָיוּ בִּבְחִינַת כְּלוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ עד שנפשם יצאה בפועל. וְאֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ תִּקֵּן פִּינְחָס חֵטְא זֶה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁקִּנֵּא קְנָאַת זִמְרִי, והרי לכאורה מעשה הקנאות של פינחס דומה למעשה של נדב ואביהוא

ביאור בדרך אפשר

שלא היה ראוי, כיוון שֶׁזֶּהוּ גַּם־כֵּן עִנְיָן שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ שהרי במעשה זה פינחס סיכן את עצמו, כְּמוֹ רָצוֹא לְלֹא שׁוּב?

וְכֵן צָרִיךְ לְהָבִין כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּחֵטְא נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁהָיָה אֶצְלָם עִנְיַן שֶׁל רָצוֹא רצון ותשוקה לדבוק באלוקות וּמְסִירוּת נֶפֶשׁ תוך הקרבת חייהם לשם כך, דְּלִכְאוֹרָה יִפָּלֵא, מִפְּנֵי מַה נֶּחְשַׁב זֶה לְחֵטְא וְעָוֹן, וַהֲלֹא יָדוּעַ גּוֹדֶל עִנְיַן מְסִירוּת נֶפֶשׁ על קדושת ה׳, שֶׁצָּרִיךְ לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ״אֶחָד״[5] באמירת ״שמע ישראל, ה׳ אלוקינו ה׳ אחד״, שֶׁזּוֹהִי מסירות נפש לקידוש שם שמים עֲבוֹדָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, לְמַעְלָה מִכָּל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּכְמַאֲמַר רַז״ל[6] בגמרא בקריאת שמע פָּרָשַׁת שְׁמַע (שֶׁהוּא עִנְיַן מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּ״אֶחָד״) לְ״וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ״ בה מדובר על קיום המצוות, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבֵּל עָלָיו האדם עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה וְאַחַר־כַּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מִצְוֹת ונמצא שקבלת עול מלכות שמים במסירות נפש קודמת לקיום המצוות ונעלית מקיום כל שאר המצוות, ואם כן מדוע מסירות הנפש וכלות הנפש של נדב ואביהוא כדי להתקרב לאלוקות ולדבוק בה׳ נחשבת לחטא?

וְגַם יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ׳מַגִּיד מֵישָׁרִים׳[7] מן השמים שהיה לומד תורה עם רבי יוסף קארו מחבר ה׳בית יוסף׳ וה׳שולחן ערוך׳ הַבְטָיַחַ לְהַ׳בַּיִת יוֹסֵף׳ שֶׁיִּזְכֶּה לְאַתּוֹקְדָא לעלות על המוקד עַל קְדוּשַׁת שְׁמֵיהּ רַבָּא השם הגדול, שמו של הקדוש־ברוך־הוא, שהוא דבר גדול ביותר (אֶלָּא שֶׁמִּפְּנֵי סִבָּה כְּוִ׳ לֹא זָכָה לָזֶה ה׳בית יוסף׳ בפועל), וַהֲרֵי הָעִנְיָן שֶׁיִּתּוֹקַד

1) ריש פרשתנו (כה, י־יא). 2) דשנת תרכ״ט (סה״מ תרכ״ט ע׳ עדר ואילך). 3) ראה זח״ג ריז, א ובמקדש מלך שם. שער הגלגולים שער לא. לב. 4) ר״פ אחרי (טז, א). 5) ראה זהר ח״ב קיט, א. ח״ג לג, א. 6) ברכות פ״ב מ״ב (יג, א). 7) ר״פ בראשית (סד״ה הלא לך למנדע). וראה לקו״ש חכ״א ע׳ 176. ושו״נ.

ביאור בדרך אפשר

1 **עַל קְדוּשַׁת שְׁמֵיהּ רַבָּא הוּא בְּדוּגְמַת מַה שֶּׁכָּתוּב בְּנָדָב**
2 **וַאֲבִיהוּא "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'"**[8], **וְאִם כֵּן, מַדּוּעַ אֵצֶל נָדָב**
3 **וַאֲבִיהוּא הָעִנְיָן דְּ"בְקָרְבָתָם לִפְנֵי ה'"** שבדרך כלל, וגם אצל
4 ה'בית יוסף', נחשב לדבר נעלה מאד וזכות גדולה, **נָחְשַׁב** אצל נדב ואביהוא
5 **לְחֵטְא וְעָוֹן, שֶׁהוּצְרַךְ לְתִקּוּן**
6 **עַל־יְדֵי פִּנְחָס.?**
7 **ב) אַךְ** הָעִנְיָן ביאור המשמעות
8 הפנימית האמיתית של המושגים
9 'רצוא' ו'שוב' **הוּא, כַּמּוּבָן**
10 **מִדִּיּוּק לְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ זִ"ל**
11 הנזכר לעיל **"לָמָּה קָדְמָה פָּרָשַׁת**
12 **שְׁמַע לְ־וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, כְּדֵי**
13 **שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו** האדם **עוֹל מַלְכוּת**
14 **שָׁמַיִם תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ מְקַבֵּל**
15 **עָלָיו עוֹל מִצְוֹת", שֶׁאֵין**
16 **הַכַּוָּנָה שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עוֹל**
17 **מַלְכוּת שָׁמַיִם בִּלְבַד, וְיִשְׁאֵר**
18 **כַּךְ בִּבְחִינַת הָ'רָצוֹא'** והתשוקה
19 להתקרב לאלוקות עד שיגיע לכלות
20 הנפש, **אֶלָּא שֶׁהָעִנְיָן דְּ'קַבָּלַת**
21 **עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם' יִהְיֶה**
22 **בְּתוֹר הַקְדָּמָה לְקַבָּלַת עוֹל**
23 **מִצְוֹת** וקיום המצוות בפועל בתור
24 נשמה בגוף בעולם הזה, **בְּחִינַת**
25 **'שׁוֹב', וְהַיְנוּ, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה**
26 של בריאת האדם וירידת נשמתו למטה
27 **הוּא עִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת,**
28 **עֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד** ובאמצעות **הַגּוּף**
29 הגשמי, **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁהָעֲבוֹדָה**
30 **דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת תִּהְיֶה עֲבוֹדָה**
31 **תָּמָּה וּשְׁלֵמָה** ועם הכוונה הנכונה
32 והראוייה, **יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַקְדָּמַת**
33 **קַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם,**
34 **שֶׁהֱיוּ, שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת**
35 **יִהְיֶה חָדוּר בְּעִנְיַן הַ"מְּסִירוּת**
36 **נֶפֶשׁ'** עם נכונות לעבוד את ה' אפילו
37 אם לשם כך עליו להקריב את חייו,
38 **אֲבָל עִנְיַן הָ'רָצוֹא' וּ"מְּסִירוּת**
39 **נֶפֶשׁ' בִּלְבַד** ללא קיום המצוות,
40 היינו 'רצוא' בלי 'שוב', **אֵין זוֹ**
41 **עֲבוֹדָה שְׁלֵמָה כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ**
42 **כְּעִנְיַן** שאמרו חכמינו ז"ל אודות
43 "ארבעה שנכנסו לפרדס" על־מנת

ביאור בדרך אפשר

44 להתקרב לאלוקות, אבל כיוון שלא היו ראויים לזה לגמרי, שלושה מהם נפגעו
45 מכך **ו"בֶּן עַזַּאי הֵצִיץ וָמֵת"**[9], **שֶׁאֵין זוֹ עֲבוֹדָה שְׁלֵמָה** כי
46 העבודה הרצויה היא דווקא כנשמה בגוף, **וְאִלּוּ שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה הִיא**
47 **כְּמוֹ אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא,** שֶׁ"נִּכְנַס לִ'פרדס' האמור **בְּשָׁלוֹם"**[9], **וְיָצָא**
48 **בְּשָׁלוֹם", וְהַיְנוּ, שֶׁהָ'רָצוֹא'**
49 הרצוי, כפי שהיה אצל רבי עקיבא,
50 **לֹא הָיָה בְּאוֹפֶן שֶׁל יְצִיאַת**
51 **הָאוֹר מֵהַכֶּלִי** המגביל אותו וביטול
52 מוחלט של המציאות, **אֶלָּא**
53 **אַדְרַבָּה, בְּאוֹפֶן שֶׁיְּבִיא** ה'רצוא'
54 עצמו **לִידֵי 'שׁוֹב',** כלומר, הרצון
55 לדבוק באלוקות הוא כזה שאינו מביא
56 לידי 'כלות הנפש' כפשוטו אלא להיפך
57 הוא עצמו נעשה סיבה ל'שוב', עבודת
58 ה' וקיום המצוות כנשמה בגוף בעולם
59 הזה **שֶׁזֶּהוּ דַּאֲשֶׁר הָ'רָצוֹא'**
60 **אֵינוֹ מִצַּד טִבְעוֹ** כי הוא מצידו,
61 מטבעו, שואף להתקרב לאלוקות
62 ולהיות דבוק בה', **אֶלָּא מִצַּד**
63 **הַבִּטּוּל** של האדם כלפי הרצון
64 העליון, **כְּדֵי לְהַשְׁלִים** ולמלא **אֶת**
65 **הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁאָז מֵבִיא**
66 **הָ'רָצוֹא'** עצמו **לִידֵי 'שׁוֹב'** כי
67 כאשר ה'רצוא' הוא מצד הביטול,
68 הכוונה העליונה של הרצון העליון היא
69 העיקר והרי תכלית הכוונה הוא
70 ה'שוב', **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּ"נִּכְנַס**
71 **בְּשָׁלוֹם"** כמאמר חכמינו ז"ל על
72 רבי עקיבא שהיה מהארבעה שנכנסו
73 לפרדס, **שֶׁגַּם הַכְנִיסָה** ל'פרדס'
74 מלכתחילה **הָיְתָה "בְּשָׁלוֹם"**
75 מתוך ביטול ורצון למלא ולהשלים את
76 הכוונה העליונה, **וְלָכֵן "יָצָא**
77 **בְּשָׁלוֹם"** והכניסה ל'פרדס'
78 וההתקרבות לאלוקות לא פגעה בו
79 אלא אדרבה הייתה סיבה לעבודת
80 ה'שוב' שלו.
81 **וּבָזֶה יוּבַן חֵטְא נָדָב**
82 **וַאֲבִיהוּא, שֶׁהָיוּ בִּבְחִינַת**
83 **הָ'רָצוֹא' בִּלְבַד, לְלֹא 'שׁוֹב'** כי
84 אמנם מסירות נפש היא עניין נעלה
85 מאד, אבל עיקר הכוונה העליונה היא
86 שה'רצוא' יגרום ל'שוב' ולא יישאר

---

8) שמיני י, ב. 9) חגיגה יד, ב (כגירסת ה'עין יעקב'. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א). וראה תו"א וישלח כה, ב. תורת חיים שם קצד, א ואילך. סה"מ תרמ"ט ע' רנט ואילך. לקו"ש ח"ג ע' 988 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

כ׳רצוא׳ בלבד. **וְעוֹד זֹאת, שֶׁגַּם הָ׳רָצוֹא׳ עַצְמוֹ לֹא הָיָה** אצל נדב ואביהוא **כְּדֶרֶךְ הָ׳רָצוֹא׳ שֶׁלְּפָנֵי ה׳שׁוֹב׳** שהוא שאיפה לביטול המציאות לגמרי, **שֶׁהֲרֵי אֶצְלָם הָיָה רַק מְסִירַת הַנֶּפֶשׁ, וְלֹא הַגּוּף, שֶׁהַגּוּף נִשְׁאַר שָׁלֵם, וְרַק נַפְשָׁם כָּלְתָה וְיָצְאָה מִגּוּפָם, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ הִסְתַּלְּקוּת הָאוֹרוֹת מֵהַכֵּלִים בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ,** כמבואר בחסידות שישנו עולם רוחני עליון, בו האורות מרובים והכלים מועטים, וכתוצאה מכך האורות לא נקלטים ולא ׳מתיישבים׳ ב׳כלים׳, ועולם זה נקרא עולם התוהו, בשונה מהעולמות שבהם האורות כן ׳מתיישבים׳ בכלים ונקראים בחינת ׳תיקון׳ היינו שההארה וההתגלות היא מתוקנת ומסודרת כראוי, והסתלקות האורות מהכלים היא היפך הכוונה העליונה, ובאופן כזה יש מסירות הנפש בלבד ולא מסירות הגוף **וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן שֶׁעַל־יְדֵי מְסִירַת הַגּוּף מְסְתַּלֶּקֶת** ועולה **הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ מַה שֶּׁהִבְטִיחַ הַ׳מַּגִּיד׳ לְה׳בַּיִת יוֹסֵף׳ שֶׁיְּבִיאֵנוּ לְאִתּוֹקְדָא** שהגוף יעלה על המוקד **עַל קְדוּשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מְסִירַת הַגּוּף, וּבְמֵילָא מְסְתַּלֶּקֶת הַנֶּפֶשׁ.**

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁפִּנְחָס תִּקֵּן הַחַטָּא שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא שאצלם (בנוסף לכך שהיה ׳רצוא׳ בלי ׳שוב׳) היתה מסירות הנפש ולא מסירות הגוף, **שֶׁהֲרֵי פִּנְחָס מָסַר אֶת גּוּפוֹ, שֶׁשֶּׁבֶט שִׁמְעוֹן** שבטו של זמרי **רָצוּ לְהוֹרְגוֹ, וְהוּא עָמַד בְּמְסִירַת גּוּפוֹ וְקִנֵּא קִנְאַת ה׳ צְבָאוֹת, וּמִצַּד זֶה פָּרְחָה** ועלתה **נִשְׁמָתוֹ. וְנִמְצָא, שֶׁאָצְלוֹ הָיָה עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳ בִּשְׁלֵמוּת,** כמבואר לעיל במעלת ה׳רצוא׳ שמצד הביטול לגבי ה׳רצוא׳ שמצד הטבע. **וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה** באמצעות ה׳רצוא׳ עצמו **נִמְשַׁךְ אַחַר־כַּךְ ה׳שׁוֹב׳** קיום הרצון העליון כנשמה בגוף בעולם הזה, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[10] הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁיּוּמְשַׁךְ** לפנחס **שָׁלוֹם וְהִתְחַבְּרוּת מִצַּד בְּחִינַת גִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הָ׳רָצוֹא׳ שֶׁלּוֹ** שהיה באופן המתאים אל הכוונה העליונה, **וְגַם כִּפֶּר עַל הָעָם,** פנחס **שֶׁזֶּהוּ גַּם־כֵּן עִנְיַן ה׳שׁוֹב׳, שֶׁיְּשׁוּב ה׳ לְהַשְׁרוֹת וּלְגַלּוֹת שְׁכִינָתוֹ** על עם ישראל לאחר שקודם לכן היה כעס של הקדוש־ברוך־הוא על בני ישראל וסילוק השכינה, כמסופר בסיום פרשת בלק **כוּ׳.**

ג) **וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם עִנְיַן הַקְּרְבָּנוֹת שֶׁבְּפָרָשַׁת פִּנְחָס** בה מפורטים קרבן התמיד, קרבנות שבת, ראש חודש וכל שאר המועדים, **כַּיָּדוּעַ שֶׁהַקְּרְבָּנוֹת יֶשְׁנָם שְׁנֵי הַקִּוִּין דְּ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳ (דְּנוֹסָף לָכָךְ שֶׁבְּכָל מִצְוָה יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳[11]** כמבואר ב׳לקוטי תורה׳ לאדמו״ר הזקן, ״... על־ידי ההתבוננות בגדולת ה׳... יומשך הרצוא והתשוקה אליו יתברך ממש להיכלל ולהיבטל בו יתברך... ורצוא זה נקרא ׳רץ לבך׳ שהוא בחינת יסוד האש שבלב, ואחר כך ׳שוב לאחד׳... יהיה הגילוי למטה על־ידי קיום התורה ומצוות בעשיה, ולכן נמשך מזה בחינת שוב והוא בחינת יראה וביטול שלמעלה מבחינת אהבה והוא בחינת יסוד המים שבמוח.... אך איך יבא האדם לבחינה זו הוא על־ידי קיום המצוות, דכתיב מימינו אש דת ימינו הוא בחינת מים וגם אש דת שכלולים מב׳ בחינות אלו ועל־ידי זה יבא האדם לבחינת רצוא ושוב שהן בחינת אש ומים כו׳ שהן כללות התורה שעל דבר זה הוסדו כל המצוות...״, וממשיך ש׳רצוא׳ הוא ׳העלאה׳, ׳אתערותא דלתתא׳ ו׳שוב׳ הוא ׳המשכה׳, ׳אתערותא דלעילא׳) **הִנֵּה בְּקָרְבָּנוֹת הָעִנְיָן דְּ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳ הוּא בְּגִלּוּי יוֹתֵר** כמבואר בחסידות שבקרבנות מודגש במיוחד עניין ההעלאה מלמטה למעלה וההמשכה מלמעלה למטה), **שֶׁזֶּהוּ** עניין זה שהקרבנות הם בדרך ׳רצוא׳ ו׳שוב׳ **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּקָרְבָּנוֹת ״רֵיחַ נִיחוֹחַ״[12], שֶׁ״רֵיחַ״ הוּא הַעֲלָאָה**

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁגַּם הָ׳רָצוֹא׳ עַצְמוֹ לֹא הָיָה כְּדֶרֶךְ הָ׳רָצוֹא׳
2 שֶׁלְּפָנֵי ה׳שׁוֹב׳, שֶׁהֲרֵי אֶצְלָם הָיָה רַק מְסִירַת
3 הַנֶּפֶשׁ, וְלֹא הַגּוּף, שֶׁהַגּוּף נִשְׁאַר שָׁלֵם, וְרַק
4 נַפְשָׁם כָּלְתָה וְיָצְאָה מִגּוּפָם, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ
5 הִסְתַּלְּקוּת הָאוֹרוֹת מֵהַכֵּלִים בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ, וְאֵינוֹ
6 דּוֹמֶה לְמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן שֶׁעַל־יְדֵי מְסִירַת
7 הַגּוּף מְסְתַּלֶּקֶת הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ מַה שֶּׁהִבְטִיחַ
8 הַ׳מַּגִּיד׳ לְה׳בַּיִת יוֹסֵף׳ שֶׁיְּבִיאֵנוּ לְאִתּוֹקְדָא עַל
9 קְדוּשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מְסִירַת הַגּוּף,
10 וּבְמֵילָא מְסְתַּלֶּקֶת הַנֶּפֶשׁ. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁפִּנְחָס
11 תִּקֵּן הַחַטָּא שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא, שֶׁהֲרֵי פִּנְחָס מָסַר
12 אֶת גּוּפוֹ, שֶׁשֶּׁבֶט שִׁמְעוֹן רָצוּ לְהוֹרְגוֹ, וְהוּא עָמַד
13 בְּמְסִירַת גּוּפוֹ וְקִנֵּא קִנְאַת ה׳ צְבָאוֹת, וּמִצַּד זֶה
14 פָּרְחָה נִשְׁמָתוֹ. וְנִמְצָא, שֶׁאָצְלוֹ הָיָה עִנְיַן
15 הָ׳רָצוֹא׳ בִּשְׁלֵמוּת. וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה נִמְשַׁךְ אַחַר־
16 כַּךְ ה׳שׁוֹב׳, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[10] הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת
17 בְּרִיתִי שָׁלוֹם, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁיּוּמְשַׁךְ
18 שָׁלוֹם וְהִתְחַבְּרוּת מִצַּד בְּחִינַת גִּלּוּי אֱלֹקוּת
19 שֶׁנִּמְשַׁךְ עַל־יְדֵי הָ׳רָצוֹא׳ שֶׁלּוֹ, וְגַם כִּפֶּר עַל
20 הָעָם, שֶׁזֶּהוּ גַּם־כֵּן עִנְיַן ה׳שׁוֹב׳, שֶׁיְּשׁוּב ה׳
21 לְהַשְׁרוֹת וּלְגַלּוֹת שְׁכִינָתוֹ כוּ׳.

ג) **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר זֶה עִם עִנְיַן הַקְּרְבָּנוֹת שֶׁבְּפָרָשַׁת
23 פִּנְחָס, כַּיָּדוּעַ שֶׁהַקְּרְבָּנוֹת יֶשְׁנָם שְׁנֵי
24 הַקִּוִּין דְּ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳ (דְּנוֹסָף לָכָךְ שֶׁבְּכָל מִצְוָה
25 יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳[11], הִנֵּה בְּקָרְבָּנוֹת
26 הָעִנְיָן דְּ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳ הוּא בְּגִלּוּי יוֹתֵר), שֶׁזֶּהוּ מַה
27 שֶּׁנֶּאֱמַר בְּקָרְבָּנוֹת ״רֵיחַ נִיחוֹחַ״[12], שֶׁ״רֵיחַ״ הוּא
28 הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה (בְּחִינַת ׳רָצוֹא׳),

---

10) פרשתנו שם, יב. 11) ראה לקו״ת חוקת נו, ב. 12) פרשתנו כח, ב.

ביאור בדרך אפשר

מִלְמַטָּה לְמַעְלָה (בְּחִינַת ׳רָצוֹא׳), התקרבות לאלוקות מצד האדם,
וְ״נִיחוֹחִי״, מִלְּשׁוֹן ׳נְחוֹת׳ לגרדת דַּרְגָּא׳, הוּא עִנְיַן הַהוֹרָדָה
(הַמְשָׁכָה) מִלְמַעְלָה לְמַטָּה התקרבות האלוקות לאדם מצד למעלה
(בְּחִינַת ׳שׁוֹב׳)[13].

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יֶשְׁנָם שְׁנֵי
עִנְיָנִים שונים בַּהַמְשָׁכָה של האור
האלוקי מלמעלה למטה
שֶׁבְּקָרְבָּנוֹת, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[14] בְּפֵירוּשׁ הכתוב
האמור בקרבנות ״רֵיחַ נִיחוֹחַ״,
״נֶחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי
וְנַעֲשָׂה התקיים בפועל רְצוֹנִי״,
וְהֵינוּ, שֶׁהִתְחָלָה בשלב הראשון של
התקרבות האדם לאלוקות יֶשְׁנוֹ
הָעִנְיָן דְּ״אָמַרְתִּי״ אמירה וגילוי
מלמעלה למטה, שֶׁזּוֹהִי
אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא התעוררות
מלמעלה, מצד האלוקות, שֶׁקּוֹדֶמֶת
לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא התעוררות
מלמטה, מצד האדם, וְאַחַר־כַּךְ
יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַ׳נַּחַת רוּחַ׳ למעלה
מִזֶּה שֶׁ״נַּעֲשָׂה רְצוֹנִי״, שֶׁזּוֹהִי
אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁלְּאַחֲרֵי
אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא.

ד) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּהְנֵה
בְּ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ רֵישׁ ראש,
התחלת פָּרָשַׁתְנוּ[15] (וּבָאֲרוּכָּה
יוֹתֵר בַּ׳סִּדּוּר׳[16] ׳סידור עם
דא״ח׳, ובו מאמרי חסידות) מַתְחִיל
לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב[17] בקרבן תמיד
צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי
לְאִשַּׁי גוֹ׳ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה

ביאור בדרך אפשר

הָאִשֶּׁה גוֹ׳, דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַהּוּ אוֹמְרוֹ מה משמעות הדבר שהכתוב
אומר ״וְאָמַרְתָּ גוֹ׳ וְאָמַרְתָּ״ שְׁתֵּי פְּעָמִים. וּמְבָאֵר, שֶׁכָּל
הַמִּצְוֹת צָרִיךְ הָאָדָם לְקַיֵּם בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, וְכֵן
בְּקָרְבָּנוֹת יש גם את שלושת הדברים הללו, מַחֲשָׁבָה זוֹ תְּפִלָּה,
עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב[18] שהיא עבודה של
מחשבה וכוונה, שֶׁכְּנֶגֶד
הַקָּרְבָּנוֹת[19] כדברי חכמינו ז״ל
שהתפילות הן במקום הקרבנות,
וְדִבּוּר הוּא תַּלְמוּד־תּוֹרָה
לימוד התורה דְּקָרְבָּנוֹת בדיני
ועניניי הקרבנות, כמאמר חכמינו ז״ל
על חשיבות הלימוד בדיני הקרבנות
כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה
כו׳[20] הרי זה נחשב כאילו הקריב
עולה, וַעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת
עַצְמָן, הקטרת כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה
גו׳ בפועל, הוּא הַמַּעֲשֶׂה.

וְהִנֵּה, ״וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה
הָאִשֶּׁה״ גו׳, נֶאֱמַר עַל
מַעֲשֶׂה הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ חלק
המעשה שבהקרבת הקרבנות, וּפָסוּק
רִאשׁוֹן ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם״ מכוון עַל
בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר
שבעבודת הקרבנות[21], ומאחר
שמדובר בשני עניינים שונים, הכתוב
אומר ״ואמרת״ פעמיים [עד כאן הגיע
לידינו].

1 וְ״נִיחוֹחִי״, מִלְּשׁוֹן ׳נְחוֹת׳ דַּרְגָּא׳, הוּא עִנְיַן
2 הַהוֹרָדָה (הַמְשָׁכָה) מִלְמַעְלָה לְמַטָּה (בְּחִינַת
3 ׳שׁוֹב׳)[13]. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יֶשְׁנָם שְׁנֵי עִנְיָנִים
4 בַּהַמְשָׁכָה שֶׁבְּקָרְבָּנוֹת, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
5 ז״ל[14] בְּפֵירוּשׁ ״רֵיחַ נִיחוֹחַ״, ״נֶחַת רוּחַ לְפָנַי
6 שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי״, וְהֵינוּ, שֶׁהִתְחָלָה יֶשְׁנוֹ
7 הָעִנְיָן דְּ״אָמַרְתִּי״, שֶׁזּוֹהִי אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא
8 שֶׁקּוֹדֶמֶת לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא, וְאַחַר־כַּךְ יֶשְׁנוֹ
9 עִנְיַן הַ׳נַּחַת רוּחַ׳ מִזֶּה שֶׁ״נַּעֲשָׂה רְצוֹנִי״, שֶׁזּוֹהִי
10 אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁלְּאַחֲרֵי אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא.
11 ד) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּהְנֵה בְּ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ רֵישׁ
12 פָּרָשַׁתְנוּ[15] (וּבָאֲרוּכָּה יוֹתֵר
13 בַּ׳סִּדּוּר׳[16]) מַתְחִיל לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב[17] צַו אֶת
14 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי
15 לְאִשַּׁי גוֹ׳ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה גוֹ׳, דְּצָרִיךְ
16 לְהָבִין מַהּוּ אוֹמְרוֹ ״וְאָמַרְתָּ גוֹ׳ וְאָמַרְתָּ״ שְׁתֵּי
17 פְּעָמִים. וּמְבָאֵר, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת צָרִיךְ הָאָדָם לְקַיֵּם
18 בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, וְכֵן בְּקָרְבָּנוֹת, מַחֲשָׁבָה
19 זוֹ תְּפִלָּה, עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב[18], שֶׁכְּנֶגֶד הַקָּרְבָּנוֹת[19],
20 וְדִבּוּר הוּא תַּלְמוּד־תּוֹרָה דְּקָרְבָּנוֹת, כָּל הָעוֹסֵק
21 בְּתוֹרַת עוֹלָה כו׳[20], וַעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת עַצְמָן,
22 כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה גוֹ׳, הוּא הַמַּעֲשֶׂה. וְהִנֵּה, ״וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה״ גוֹ׳, נֶאֱמַר
23 עַל מַעֲשֶׂה הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ, וּפָסוּק רִאשׁוֹן ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם״
24 קָאֵי עַל בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר[21].

13) לקו״ת פרשתנו עו, א. 14) ספרי ופירש״י פרשתנו שם, ח. ועוד. 15) עה, סע״א. 16) עם דא״ח - לא, ג ואילך. ולהעיר, שכיון שזה־עתה נדפס הסידור מחדש, יש בזה החביבות היתירה שבדבר חדש, ובוודאי ילמדו את כל המאמרים שבסידור, ובכללם גם מאמר זה. 17) פרשתנו שם, ב־ג. 18) ספרי ופירש״י עקב יא, יג. תענית ב, א. 19) ראה אבות פ״א מ״ב ובמפרשים שם. 20) ראה מנחות קי, א. בחיי ס״פ ויקהל. צו ז, לז. שו״ע אדה״ז או״ח מהד״ק סימן א סי״א. 21) ע״כ נמצא ברשימה שלפנינו (המו״ל).

בס"ד. שיחת ש"פ פינחס, מבה"ח מנחם־אב, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", "לפי שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן" - דלכאורה קשה: הרי זה־עתה נאמר[1] "וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", ולמה חוזרת התורה על יחוסו של פינחס? ומפרש רש"י, ש"היו השבטים (לא רק שבט שמעון, אלא כל השבטים) מבזים אותו", בגלל שרצו להגן על כבודם של כל שאר בנ"י וכבודו של משה רבינו[2], שמכולם הי' פינחס היחידי שקינא כו', ולכן טענו, שהסיבה לכך שהרג את זמרי היא לא מצד הקדושה, אלא מצד טבע[3] האכזריות שירש מאבי אמו (שהרי "איש מזריע תחילה יולדת נקבה", ו"אשה מזרעת תחילה יולדת זכר"[4]), "שפיטם עגלים לעבודה־זרה", שבזה מודגש ביותר טבע האכזריות, ולכן התאכזר במיוחד להרוג איש החסד[5], "נשיא שבט מישראל". ו"לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן", שהי' רודף שלום, וזוהי הסיבה שנתעורר לעשות שלום בין בני ישראל להקב"ה[6].

וההוראה מזה, שגם כאשר חושבים שפלוני עושה דבר טוב בגלל פני', אסור לבטל אותו (ואדרבה: צריך לדעת שהסיבה לכך שמבטל אותו היא מצד הישות שלו, שאינו יכול לסבול את מעלתו, ומקנא בו כו'), כי אי־אפשר לדעת מה שבלבו של חבירו, "ה' יראה ללבב"[7], שכוונתו לשם שמים - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ח ע' 160 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל וידבר גו' פינחס בן אלעזר גו'.

* * *

ג. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "ויאמר משה אל בני ישראל", "להפסיק הענין, דברי רבי ישמעאל, לפי שעד כאן דבריו של מקום, ופרשת נדרים מתחלת בדבורו של משה, הוצרך להפסיק תחלה ולומר שחזר משה ואמר פרשה זו לישראל, שאם לא כן, יש במשמע, שלא אמר להם זו, אלא בפרשת נדרים התחיל דבריו" - כי, בשלמא בפרשת המועדות שבפרשת אמור, יש מקום לקא־סלקא־דעתא שמשה

---

1) בלק כה, ז.

2) ועפ"ז יתורץ מה שהתורה מספרת "שהיו השבטים מבזין אותו", אף שלכאורה הרי זה ענין של גנות, ואפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב" (ב"ב קכג, א), ומכ"ש בגנותם של ישראל - כיון שכוונתם היתה להגן על כבודם של ישראל וכבודו של משה רבינו.

3) ולהעיר מהמבואר בתו"א (תולדות יט, סע"ב ואילך) במעשה דר' יוסי בן קיסמא עם ר' חנינא בן תרדיון, שאמר תמה אני אם לא ישרפו אותך כו', ואמר לו ר"ח, מה אני לחיי עוה"ב, ואמר לו כלום מעשה בא לידך, והשיבו מעות פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים (ע"ז יח, א) - ד"לכאורה, מאד תמוה שאלתו מה הוא לעוה"ב, אם הוא מוסר נפשו על קדוה"ש, שהי' מקהיל קהילות ברבים, לא יהי' לו עדיין חלק לעוה"ב. וגם, מה שאל ר' יוסי כלום מעשה בא לידך, מהו התשובה על שאלתו כו'. אך הענין, שהי' ר' חנינא בן תרדיון מסופק בעצמו ענין מסירת נפשו בשביל עסק התורה, אם הוא באמיתות לש"ש בלבד .. (ו)הי' ירא שמא גם מצד טבעו גופני' גורם לו מסירת נפשו בעד החכמה (מצד התגברות המרה שחורה, שגורמת תנועה של כיווץ - "דדחקין למלה דחכמתא" (זח"א קל, ב)), אף שבודאי אינו אלא מעט מזעיר, מ"מ אין זה לה' לבדו כו'. ושאל מר' יוסי היאך הוא משיג בו, אם הוא מנוחלי העוה"ב שאין בלבו אלא אחד כו'. והשיבו, זה לא יבורר כ"א אם בא מעשה לידך, פי' נסיון שהחילוק בו שאם הוא מצד טבע הגוף אף שיחשוק חשק נפלא עכ"פ לא יגיע למס"נ כו'. ואמר לו שמעות פורים כו', שהוא ענין פיזור ממון, שזה אות ומופת שאין במס"נ שלו אפילו שרש המרה .. [שחורה, ש]גורמת מדת הקמצנות כו'", וזוהי ההוכחה שהמס"נ שלו היא לא מצד טבע הגוף, אלא בשביל הקב"ה לבדו.

4) פרש"י ויגש מו, טו.

5) וכמבואר בדרושי חסידות (ראה תו"א בשלח סה, ד. ובכ"מ) בענין "וימלוך גו' וימת" (וישלח לו, לב ואילך), שכל מדה אינה סובלת זולתה, ובעיקר - מדה הפכית.

6) ולא רק בנוגע לכללות בנ"י, שעי"ז "ותעצר המגפה מעל בני ישראל" (בלק שם, ח), אלא גם בנוגע לזמרי עצמו - כיון שעונשי התורה (שהם חלק מהתורה שהיא תורת חסד) הם ענין של חסדים (כמבואר בלקו"ת (קרח נג, ד. מטות פו, ב), ומובן גם בפשטות (ראה לקו"ש חכ"ג ע' 98 ואילך)), והיינו, שעי"ז שמענישים את החוטא בעוה"ז, מתכפר לו לעוה"ב, כדברי הגמרא (סנהדרין מג, ב) על הפסוק (יהושע ז, כה) "יעכרך ה' ביום הזה", "ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא".

7) שמואל־א טז, ז.

לא אמרה לבני ישראל מיד, כיון שבאותו זמן לא היו נוגעים למעשה, והי' עסוק להשיב ולהודיע להם מה שנוגע בחיי היום־יום, ולכן צריך הכתוב לסיים "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל"[8]; מה־שאין־כן בפרשתנו, שאין סיבה לדחות, ובפרט שנמצאים כבר בסוף ארבעים שנה, הרי מובן מעצמו שמשה אמרה לבני ישראל, ולמה נתפרש בכתוב "ויאמר משה אל בני ישראל"?

ומפרש רש"י, "להפסיק הענין, דברי רבי ישמעאל", שסבירא־ליה ש"כללות נאמרו בסיני ופרטות באוהל מועד"[9], ולכן יש מקום לומר שמשה המתין במסירת פרטי דיני המועדים (מה־שאין־כן לשיטת רבי עקיבא, שנמסרו מיד כל פרטי המצוות, אף שעדיין לא היו נוגעים למעשה), "שאם לא כן, יש במשמע, שלא אמר להם זו כו'", היינו, שלכל בני ישראל נאמרו רק הדינים שבפרשת אמור, בנוגע לאיסור מלאכה כו', ולא דיני הקרבנות שבפרשתנו, שנוגעים לכהנים (שנאמרו יחד עם הדינים שבפרשת אמור, ונכתבו שלא במקומם). ולכן הוצרך הכתוב לפרש "ויאמר משה אל בני ישראל", שגם פרשה זו נאמרה לכל בני ישראל (ונאמרה כאן, כפשטות הכתובים, שהפרשיות הם על הסדר).

והחילוק בין "וידבר" שבפרשת אמור ל"ויאמר" שבפרשתנו: דיני המועדים שבכל הזמנים בשוה, הם בלשון דיבור ש"נמשך ולא נפסק", ובלשון קשה, שהקב"ה תובע קיומם בתוקף; מה־שאין־כן דיני הקרבנות שאי אפשר לקיימם בזמן הגלות, כי־אם על־ידי העסק בתורה, הם (לא בלשון קשה, ואדרבה: בני ישראל תובעים מהקב"ה כו'[10], אלא) בלשון אמירה, לשון רכה, שהקב"ה מבקש מבני ישראל שיעסקו בסדר קרבנות - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חי"ח ע' 334 ואילך.

8) אמור כג, מד.

9) חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ.

10) כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה מאד בדברו אודות מעמד ומצב בנ"י בזמן הגלות, "בנים שגלו מעל שולחן אביהם" (ברכות ג, סע"א), שטוענים, שאם רצונו של הקב"ה בענין הקרבנות, הנה במקום העסק בתורת הקרבנות כשאין ביהמ"ק וכהן טהור כו', מוטב שהקב"ה יבנה את ביהמ"ק, ויעמיד כהנים, ומעמד ומצב של טהרה כו', ואז יקריבו הקרבנות בפועל ממש.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד ב

כָּל דָּבָר שֶׁנִּתְבַּלְּתוּ מִטַּמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא הרי הוא בכלל חיוב שביתה והיינו כל בהמה וחיה, **אֲבָל עוֹפוֹת** שאין נבלתם מטמאת במגע ובמשא **לֹא**. מיישבת הגמרא: **אָמְרֵי, אִם כֵּן** – אם אכן כוונת התורה לכלול רק דבר הדומה לפרט לגמרי, כגון דבר שנבלתו מטמאת במגע ובמשא, מדוע כתבה תורה גם שור וגם חמור, **נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא** רק **חַד פָּרָטָא** או 'שור או 'חמור', ודי בכך שנדמה אליו רק דברים הדומים לו לגמרי, דהיינו שנבלתם מטמא במגע ובמשא, אלא בהכרח הפרט השני בא לרבות שגם דברים שאינם דומים לגמרי לפרט, אם הם עדיין דומים לפרט בכך שהם בעלי חיים, כגון עופות, גם הם בכלל חיוב שביתה.

דוחה הגמרא את יישוב זה, משום שאם היה כתוב רק אחד מהפרטים עדיין לא היו למדים ממנו שכל דבר שנבלתו מטמאת במגע ובמשא הוא בכלל חיוב שביתה, שהרי **חֲיֵי נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא, אִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **'שׁוֹר', חָוֶה אֲמִינָא קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אִין, שָׁאנֵינוּ קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ לֹא** – היה מקום לומר שרק בעלי חיים הדומים לשור בכך שראוי להקריבן על גבי המזבח הם בכלל החיוב, אבל בעלי חיים שאינם ראויים לקרבן אינם בכלל החיוב, ולכן **כָּתַב רַחֲמָנָא** גם **'חֲמוֹר'** לרבות שגם בעלי חיים שאינם ראויים לקרבן הם בכלל החיוב אם הם מטמאים במגע ובמשא, **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **'חֲמוֹר', חָוֶה אֲמִינָא, קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה אֵין שָׁאנֵי קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה לֹא** – רק בעלי חיים הדומים לחמור בכך שהבכורם קדוש בקדושת בכורה הם בכלל החיוב, אבל בעלי חיים שאין בהם קדושת בכורה אינם בכלל החיוב, ולכן **כָּתַב רַחֲמָנָא** גם **שׁוֹר** לרבות שגם שאר בעלי חיים שאין בהם קדושת בכורה הם בכלל החיוב, ונמצא שגם הפרט השני נצרך ללמד שדבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא הוא בכלל החיוב, ואין לנו מקור לרבות עופות שאין נבלתם מטמא במגע ובמשא.

מיישבת הגמרא באופן אחר: אין שאר בעלי חיים מתרבים מכלל ופרט וכלל, **אֶלָּא** ממה שנאמר **'וְכָל בְּהֶמְתְּךָ'**, שלשון 'וכל' משמעו **רִיבּוּיָא הוּא** – שבא לרבות כל בעלי חיים, ואין לדרוש את הפסוק ב'כלל ופרט וכלל'.

מקשה הגמרא: **וְכִי כָּל הֵיכָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא 'כָּל' רִיבּוּיָא הוּא** – זה בא לרבות הכל, ואין הפסוק נדרש ב'כלל ופרט וכלל', **וְהָא נָבֵי מַעֲשֵׂר דִּכְתִיב** בפסוק **'כָּל'**, **וּמצינו דְּקָא דָּרְשִׁינַן לֵיהּ 'כָּבֹל וּפָרֵט** וכלל' ואין הלשון 'כל' מרבה כל דבר, **דְּתַנְיָא**, גבי דברים הניקחים בכסף מעשר שני נאמר (דברים יד כו) **'וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ'** ומשמעו **'כֹּל'** – שיכול ליקח כל דבר, והמשך הפסוק **'בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבְשֵׁכָר'** משמעו **'פְּרָט'** שיכול ליקח רק בקר וצאן יין ושכר, והמשך הפסוק **'וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ'** חָזַר **וְכָלַל**, וכיון שנאמר **'כֹּל וּפָרֵט וְכֹל' אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפָּרָט, מָה הַפָּרָט מְפוֹרָשׁ פָּרֵי מִפְּרֵי** – כשם שהפרטים המפורשים בפסוק הם פרי היוצא מן הפרי, כמו בקר וצאן שהם ולדות בהמה, וכן יין יוצא מהענבים ושכר יוצא מתמרים, **וְפרטים** אלו הם גם **גִּידּוּלֵי קַרְקַע** – גדלים וניזונים מן הקרקע, **אַף כָּל** דבר שהוא **פְּרֵי מִפְּרֵי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע** ניקח בכסף מעשר שני, חוץ מכמהין ופטריות ומים ומלח שאינם פרי מפרי, וחוץ מדגים שאינם ניזונים מן הקרקע. הרי מצינו בברייתא זו שאין דורשים את לשון הפסוק **'וּבְכל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ'** לרבות הכל, אלא הפסוק נדרש ב'כלל ופרט וכלל'. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי**, גבי מעשר שנאמר לשון **'כָּבֹל'** הרי זה **כְּלָלָא**, והוא נדרש ב'כלל ופרט וכלל', ואילו גבי שבת שנאמר לשון **'כָּל'** הרי זה **רִיבּוּיָא**, ולכן למדים מ'וכל בהמתך' לרבות כל בעלי חיים. מתרצת הגמרא תירוץ נוסף: **אִיבָּעֵית אֵימָא, 'כָּל' נַמִּי כְּלָלָא הוּא** – אמנם סתם מקום שכתוב 'כל' כוונת התורה ל'כלל', **מִיהוּ**

המשך בעמוד כז

בס"ד. משיחות יום ג' פ' פינחס, י"ז תמוז (יהפך לשמחה), וש"פ פינחס, כ"א תמוז ה'תש"נ.

א. מהמעלות המיוחדות בימי בין המצרים בשנה זו (נוסף על היותם בסיום התקופה ד"שני אלפים ימות המשיח"[1], שנת ה'תש"נ[2], חצות היום דאלף הששי[3]) – שהתחלתם (שבעה עשר בתמוז[4]) ובמילא סיומם (תשעה באב) ביום השלישי בשבוע, ש"הוכפל[5] בו כי טוב".

נוסף על ההבטחה התמידית ש"כל הצומות האלה עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר[6] כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וגו' יהי' לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו"[7] – ישנה הדגשה יתירה בנוגע לשבעה עשר בתמוז (התחלת ימי בין המצרים), כיון שהמספר דשבעה עשר (י"ז) הוא בגימטריא "טוב", היינו, שבקביעותו בימי החודש, יום טו"ב[8], נרמזת הפיכת התענית דשבעה עשר בתמוז ל"יום טוב".

וכשטו"ב תמוז חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב – ניתוסף בה"טוב" דיום זה (ובגילוי ה"טוב" בסיום וחותם ימי בין המצרים, בתשעה באב) גם מצד ימי השבוע, והוספה של "טוב כפול"[9], דיש לומר, שרומז גם על ב' האופנים ב"טוב": (א) טוב מלכתחילה, (ב) טוב (נעלה יותר) שנעשה ע"י "אתהפכא[10] חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא"[11] – בדוגמת טו"ב תמוז שיהי' יום טוב נעלה יותר מימים טובים סתם, כיון שיש בו העילוי ד"והפכתי אבלם לששון"[12], שעי"ז ניתוסף עילוי גדול יותר, "כיתרון האור מן החושך"[13].

ויש להוסיף בביאור השייכות ד"הוכפל בו כי טוב" לענין הגאולה – שכפל רומז על ענין הגאולה, כמארז"ל[14] "חמש אותיות נכפלו וכולם לשון גאולה . . צ"ץ בו עתיד הקב"ה לגאול לישראל בסוף מלכות רביעית, שנאמר[15] איש צמח שמו ותחתיו יצמח".

ב. ומעלה זו (התחלת וסיום בין המצרים ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב) מודגשת עוד יותר ביום הש"ק שלאחרי (ושבו נעשית השלימות ד"ויכולו"[16] ב)טו"ב תמוז, יום הש"ק הראשון דבין המצרים:

ידוע[17] שהשבתות דבין המצרים הם בבחינת "מקדים רפואה למכה"[18], שבהם מודגשת בגילוי ה(נתינת־כח ל)הפיכה דימים אלה לימים טובים וימי ששון ושמחה – שהרי דיני האבילות דבין המצרים אינם נוהגים בימי השבת[19], ש"אין עצב עמה"[20], ועניני עונג[21] ושמחה[22], ואדרבה – בשבתות דבין המצרים צריך להוסיף בהעונג

---

1) סנהדרין צז, סע"א. וש"נ.

2) וסימנה – ר"ת הי' תהי' שנת נסים, החל מהנס העיקרי ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו), כמרומז גם בההכנה לשנה הבאה, "תנש"א", ר"ת תהא שנת אראנו נפלאות.

3) ראה קונטרס משיחות ש"פ ואירא שנה זו ס"ח-ט.

4) להעיר שבתוספתא סוף תענית לא הועתק מהכתוב רק "צום הרביעי" ושאר הצומות נרמזו ב"וגו'", משא"כ ברמב"ם סוף הל' תעניות.

5) פרש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

6) זכרי' ח, יט.

7) רמב"ם בסיום וחותם הל' תעניות.

8) ובזה גופא – "טוב" דתמוז, ש"תמוז" מורה על המעמד ומצב דתוקף השמש, "שמש הוי'" (תהלים פד, יב), "כצאת השמש בגבורתו" (שופטים ה, לא), מעין ודוגמת הגילוי דלעתיד לבוא ש"הקב"ה מוציא חמה מנרתקה" (נדרים ח, סע"ב. וש"נ), כמדובר לעיל (קונטרס משיחות ש"פ בלק ס"ח).

9) נוסף על הכפל ד"טוב" הן מצד ימי החודש והן מצד ימי השבוע.

10) ראה זח"א ד, א.

11) ע"ד המבואר בתניא (פכ"ז) ש"במטעמים גשמיים ד"מ יש שני מיני מעדנים, אחד ממאכלים ערבים ומתוקים, והשני מדברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש".

12) ירמי' לא, יב. – ובסליחות לי"ז תמוז: הפך לנו לששון ולשמחה.

13) קהלת ב, יג.

14) פדר"א פמ"ח. יל"ש ר"פ לך לך (רמז סד). וראה אוה"ת לך לך תערד, א. ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל. סד"ה נחמו עת"ר.

15) זכרי' ו, יב.

16) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ.

17) אוה"ת נ"ך ע' א'צז.

18) ראה מגילה יג, ב. וראה איכ"ר פ"א, כג: הקדים ישעי' ורפאן.

19) שו"ע או"ח סתקנ"ב ס"י ובמג"א שם. וראה אנציק' תלמודית ערך בין המצרים ע' קכ, ובהנסמן שם.

20) משלי יו"ד, כב. ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מ"ד – מו"ק כג, ב.

21) "וקראת לשבת עונג" (ישעי' נח, יג).

22) "ביום שמחתכם אלו השבתות" (ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד).

והשמחה, כדי לשלול נתינת־מקום לחשש של מיעוט בהעונג והשמחה מצד הזמן דבין המצרים (כידוע הוראת אאמו״ר ז״ל בזה[23]).

ויש לומר, שענין זה מודגש בשבתות דבין המצרים, כיון שיום השבת הוא מעין ודוגמת ״יום[24] שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים״[25], כפי שאומרים בסיום ברכת המזון בסעודות דכל שבת (שבהם מקיימים מצות עונג שבת) ״הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים״, ומסיימים (לאחרי ״הרחמן הוא ינחילנו לימות המשיח . . מגדול ישועות מלכו כו׳״) ״ואמרו אמן״, שמורה על קיום הדבר באופן של נצחון[26], כולל שמנצחים כל הענינים המונעים ומעכבים את הגאולה.

ובענין זה ניתוסף עילוי בקביעות שנה זו, שכאשר טו״ב תמוז חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב, חל יום הש״ק הראשון דבין המצרים ביום כ״א תמוז — כמרומז בקרא ״אך טוב לישראל״[27]:

נוסף על הרמז ד״טוב״ בהתחלת בין המצרים (טו״ב תמוז), מרומז הענין ד״טוב״ בכל ימי בין המצרים — כ״א יום[28], שסימנם ״אך טוב״, היינו, שכל כ״א ימי בין המצרים הם באופן ד״אך טוב״, שהובטח שמתבטל לגמרי הענין הבלתי־רצוי שבהם, ולא נשאר כי־אם ״טוב״ בלבד, ״אך (ורק) טוב״.

וענין זה הוא בהדגשה יתירה כשיום השבת הראשון דבין המצרים חל ביום כ״א תמוז — שהתחלת הענין דהקדמת רפואה למכה ע״י השבתות דבין המצרים הוא באופן ד״אך טוב״, ביום א״ד (כ״א) תמוז (כיון שטו״ב תמוז חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב), שעל ידו נעשים כל כ״א הימים דבין המצרים באופן ד״אך טוב״.

ג. ונוסף על העילוי באופן הקביעות דימי החודש בימי השבוע (טו״ב — ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב, וא״ך (טוב) — ביום השבת), ישנו עילוי נוסף מצד פרשת השבוע — שבשנה זו קורין בג׳ השבתות דבין המצרים (נוסף על הפרשיות מטות מסעי ודברים שקורין בכל השנים) גם פרשת פינחס, שבזה מודגשת עוד יותר ההוספה ב״טוב״:

לכל לראש — שבימי בין המצרים ניתוסף עוד פרשה בתורה, שזהו טוב הכללי והאמיתי, ״אין טוב אלא תורה״[29].

ועוד ועיקר — שההוספה בתורה היא בפרשת פינחס, ״פינחס זה אליהו״[30], מבשר טוב, מבשר הגאולה, שאז יהפכו ימים אלה לימים טובים ולמועדים.

ובפרטיות יותר — בנוגע לתוכן הפרשה:

בהתחלת הפרשה — מעלתו של פינחס (זה אליהו) ש״הנני נותן לו את בריתי שלום״[31], שזהו ענינו של אליהו ש״בא . . לעשות שלום בבנ״י, שנאמר[32] הנה אנכי שולח לכם את אלי׳ הנביא וגו׳ והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם״[33], שזהו״ע ד״האמת והשלום אהבו״, שעי״ז מבטלים סיבת הגלות — היינו היפך דאהבת ישראל[34] [כמודגש גם בהמשך הפרשה ״צרור[35] את המדינים והכיתם אותם גו׳״[36], ביטול הענין דקליפת מדין, לשון מדון ומריבה[37]], ובהבטל הסיבה בטל המסובב (הגלות), שלכן, ״צום הרביעי גו׳ יהי׳ לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים (כי) והאמת והשלום אהבו״.

---

23) לקו״ש ח״ד ע׳ 1091.

24) תמיד בסופה.

25) ולהעיר גם ממארז״ל (מדרש תהלים צב, א. וראה לקו״ת בשלח בתחלתו) ״כל עיסקא דשבתא כפול״ (כולל גם הכפל בתפלה — שחרית ומוסף, ובתורה — קרה״ת בשחרית ובמנחה), וכפל קשור עם גאולה.

26) ראה נזיר בסופה. וש״נ.

27) תהלים עג, א.

28) ולהעיר ממ״ש בהפטורת שבת זו: ״מקל שקד גו׳ שוקד אני גו׳״ (ירמי׳ א, יא-יב), ודרשו חז״ל ״השקד הזה הוא משעת חניטתו עד גמר בישולו עשרים ואחד יום, כמנין ימים שבין שבעה עשר בתמוז . . לתשעה באב״ (פרש״י עה״פ — ממדרש אגדה).

29) אבות פ״ו מ״ג.

30) רלב״ג מ״א יז, א. וראה תיב״ע וארא ו, יח. זח״ב קצ, סע״א. ועוד.

31) כה, יב.

32) מלאכי בסופו.

33) עדיות בסופה. רמב״ם הל׳ מלכים פי״ב ה״ב.

34) ראה יומא ט, ב.

35) כה, יז.

36) ובפרטיות יותר — בפרשת מטות שמתחילין לקרוא במנחה, שבה מסופר פרטי הענינים דמלחמת מדין (לא, א ואילך), כולל גם ״וישלח אותם משה גו׳ ואת פינחס בן אלעזר הכהן״ (שם, ו).

37) ראה סה״מ תרנ״ט ע׳ נה. וש״נ.

ובסיום הפרשה – פרשת המועדים, שבה מדובר אודות הקרבנות דכל מועדי השנה[38]: חג הפסח, חג השבועות, ר"ה, יוהכ"פ, חג הסוכות, עד לשמיני עצרת[39], שבזה מרומזת נתינת־כח יתירה להפיכת ימי בין המצרים לימים טובים ולמועדים.

ולהעיר, שמספר ימי המועדים מכוון למספר ימי בין המצרים – כ"א ימים[40], שבזה מודגשת עוד יותר הנתינת־כח להפיכת כ"א ימי בין המצרים לימים טובים ולמועדים.

ד. ויש לקשר ב' הענינים האמורים במעלת ימי בין המצרים בשנה זו – הקביעות די"ז בתמוז ביום השלישי בשבוע, והקריאה דפרשת פינחס בשבתות דבין המצרים:

ובהקדים הביאור בהאמור לעיל (ס"ב) שהשבתות דבין המצרים הם בבחינת הקדמת רפואה למכה – דלכאורה, ה"ז היפך שמם (המורה על תוכנם) של ג' השבתות שנקראות "תלתא דפורענותא"[41], ע"ש ההפטרות שבהם מדובר אודות ענינים של פורענות, ואילו ענין הנחמה, "נחמו נחמו עמי"[42], "נחמה בכפלים"[43], עד ל"שבע דנחמתא"[41], מתחיל רק לאחרי השבתות דבין המצרים?!

ויש לומר הביאור בזה:

מבואר בכ"מ[44] ש"תלתא דפורענותא" הם כנגד ג' המוחין, ו"שבע דנחמתא" הם כנגד ז' המדות.

וכיון שהמשכת והתגלות המדות היא מהמוחין, והם כפי המוחין – עכצ"ל, שהענין ד"תלתא דפורענותא" לאמיתתו (ג' המוחין שמהם נמשכים ומתגלים "שבע דנחמתא") הוא למעלה[45] – "פורענותא" כמו פרעה דקדושה, ש"אתפרינו[46] ואתגליין מיני' כל נהורין"[47], שמורה על גילוי נעלה ביותר שלמעלה ממדידה והגבלה[48].

ה. ויש לומר, שהגילוי דג' המוחין ("תלתא דפורענותא" למעליותא) מרומז בג' הפרשיות שקורין לעולם בשבתות דבין המצרים – מטות, מסעי, דברים:

הצד השוה שבג' פרשיות אלה – שבהם מדובר אודות חלוקת הארץ: בפ' מטות – בקשת בני גד ובני ראובן "יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזה . . מעבר הירדן מזרחה"[49], "ויתן להם משה גו'"[50]. בפ' מסעי – "זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה גו' אשר תתנחלו אותה בגורל גו' לתשעת המטות וחצי המטה . . שני המטות וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה"[51]. ובפ' דברים – הן בהתחלת הפרשה, "פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי ואל כל שכניו וגו' ארץ הכנעני והלבנון עד הנהר הגדול נהר פרת", "ראה נתתי לפניכם את הארץ בואו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם גו'"[52], והן בסיום הפרשה, כיבוש ארץ סיחון ועוג ונתינתה לבני גד ובני ראובן[53].

ובפרטיות יותר: בג' פרשיות אלה מדובר אודות חלוקת הארץ כולה – לא רק בעבר הירדן מערבה, אלא גם בעבר הירדן מזרחה (נחלת בני גד ובני ראובן), שזו היתה גם התחלת כיבוש וחלוקת

---

38) ומתחיל מקרבן התמיד שבכל יום – שבזה מרומז התיקון דביטול התמיד שאירע בי"ז תמוז (ראה סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 574).

39) להעיר מהשייכות דשמיני עצרת לגאולה – כידוע ש"שמיני" קשור עם גאולה, ספירה השמינית (מלמטה למעלה) – בינה, עלמא דחירו, ו"עצרת", ענין הקליטה, שלימות היחוד דהקב"ה וכנס"י ("יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך", "ישראל ומלכא בלחודוהי") לעתיד לבוא.

40) ז' ימי הפסח, שבועות, ב' ימי ר"ה*, יוהכ"פ, ז' ימי הסוכות ושמע"צ, שבת, ר"ח (שנזכרו בהתחלת פרשת המועדים).

41) טושו"ע או"ח סו"ס תכח.

42) ישעי' מ, א.

43) איכ"ר ספ"א.

44) ראה סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 614 הערה 45.

45) נוסף על הפירוש ד"פורענותא" מלשון פרעון חוב, אשר אפילו אם הי' בעבר ענין של חוב, בודאי שכבר פרעו החוב, ובפרט שמלכתחילה משמט הקב"ה החוב דבנ"י.

46) זח"א רי, א.

47) ולהעיר מהמבואר בלקו"ת (פרשתנו פ, ד) בפירוש הכתוב (ירמי' ב, ג) "כל אוכליו יאשמו" (בהפטורה הראשונה מ"תלתא דפורענותא") – "יביא אשם כמועל בקדשים . . במועל בקדשים כתיב ואת אשר חטא מן הקודש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו . . בחי' חמישית כו'", ובסיום הדרוש (פא, ב) מקשר זה עם הענין ד"החמישית לפרעה".

48) ויש לומר, שענין זה מרומז גם במאורע ד"הובקעה העיר" (תענית כו, רע"ב) – ביטול המדידה וההגבלה דחומת ירושלים, כמ"ש (זכרי' ב, ח) "פרזות תשב ירושלים".

49) לב, ה-יט.

50) שם, לג.

51) לד, ב-טו.

52) א, ז-ח.

53) ב, כד ואילך.

---

*) וי"ל גם באו"א – שר"ה נמנה כיום אחד, ולמנין הכ"א יום ניתוסף פורים (משא"כ חנוכה שלא נזכר בכ"ד ספרי קודש, תושב"כ).

ארץ ג׳ אומות קיני קניזי וקדמוני, ״אדום ומואב ועמון[54] . . (ש)עתידים להיות ירושה לעתיד״[55].

ויש לומר, שבענין זה מרומז גילוי ג׳ המוחין שבג׳ השבתות דבין המצרים (שבהם קורין ג׳ פרשיות הנ״ל) — כידוע[56] שארץ ג׳ אומות קיני קניזי וקדמוני היא כנגד ג׳ המוחין (בהוספה על ארץ שבע אומות שהיא כנגד ז׳ המדות).

ו. ובענין זה ניתוסף עילוי מצד ב׳ המעלות שבקביעות שנה זו — הקביעות דטו״ב תמוז ביום השלישי, והקריאה דפרשת פינחס בשבתות דבין המצרים:

כשטו״ב תמוז חל ביום השלישי בשבוע, ובפרשת פינחס, לומדים בשיעור חומש היומי (שלישי דפ׳ פינחס) ע״ד חלוקת הארץ — ״לאלה תחלק הארץ בנחלה גו׳ לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו גו׳ אך בגורל יחלק את הארץ וגו׳״[57].

והענין בזה:

בפסוקים אלו נתבאר כללות הענין דחלוקת הארץ — בג׳ אופנים: (א) ״בנחלה״ — ירושה, (ב) חלוקה ע״פ טעם ושכל — ״לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו״, (ג) חלוקה ע״פ גורל[58] — ״אך בגורל יחלק את הארץ״.

ומבואר במק״א[59] התוכן דג׳ ענינים אלו בעבודת האדם — חלק גורל וירושה, כמ״ש[60] ״אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו״, שע״י העבודה בג׳ ענינים אלו (בזמן הגלות ובחוץ לארץ[61]) ממהרים ומזרזים ופועלים הענין דחלוקת הארץ בג׳ אופנים אלה.

זאת ועוד:

כיון שבפסוקים אלו (בפ׳ פינחס) נתבאר רק אופן חלוקת הארץ, ולא נחית לפרטי החלוקה לי״ב מטות, תשעת המטות וחצי המטה בעבר הירדן מערבה, ושני המטות וחצי המטה בעבר הירדן מזרחה (כבפרשיות שלאח״ז, מטות מסעי ודברים) — יש לומר, שבפרשת פינחס נכלל גם שלימות הענין דחלוקת הארץ בגאולה האמיתית והשלימה, שאז יחלקו לבנ״י כל ארץ ישראל, ארץ עשר אומות[62] (כפי שהובטח לאברהם בברית בין הבתרים[63]), והחלוקה תהי׳ לכל בנ״י, גם לשבט לוי[64], שהרי חלוקת הארץ לעתיד־לבוא תהי׳ לי״ג חלקים, שיתוסף גם ״שער[65] לוי אחד״[66].

וזהו העילוי שניתוסף בקביעות שנה זו — שבשיעור חומש די״ז תמוז (יום שלישי דפ׳ פינחס) מרומז הענין הכללי שבג׳ השבתות דבין המצרים (״תלתא דפורענותא״ למעליותא, שמהם נמשכים ומתגלים ״שבע דנחמתא״) — גילוי ג׳ המוחין בכיבוש וחלוקת הארץ (נוסף על ארץ שבע אומות שכנגד ז׳ המדות, גם ארץ ג׳ אומות שכנגד ג׳ המוחין) לעתיד לבוא.

---

54) ע״ז ש״עמון ומואב טיהרו בסיחון״ (גיטין לח, א. וש״נ), כמדובר לעיל (קונטרס משיחות ש״פ חוקת ס״ז).

55) פרש״י לך לך טו, יט.

56) מאמרי אדהאמ״צ דברים בתחלתו.

57) כו, נג-נה.

58) ״והגורל הי׳ ע״פ רוח הקודש . . אלעזר הכהן* הי׳ מלובש באורים ותומים ואומר ברוה״ק כו״ (פרש״י עה״פ — מב״ב קכב, א).

59) ראה לקו״ש חכ״ח ע׳ 176 ואילך. וש״נ.

60) לפני תפלת השחר.

---

*) ובפרטיות יותר – ״אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן נון וגו׳״ (מסעי לד, יז).
ולהעיר (ע״ד הרמז) שענין זה נאמר בפסוק י״ז – ״**טוב**״, ובקאַפּיטל ל״ד – (ב״פ י״ז) – **טוב כפול**.

61) כפתגם והוראת הצמח-צדק** ״עשה כאן (בחוץ לארץ) ארץ ישראל״ (אג״ק אדמו״ר מהוריי״צ ח״א ע׳ תפה).

62) גם ארץ קיני קניזי וקדמוני כולה, נוסף על החלק דעמון ומואב שטיהרו בסיחון, שקיבלו בני גד ובני ראובן — כבג׳ הפרשיות שלאח״ז, מטות מסעי ודברים).

63) לך לך טו, יז-כא***.

64) ואולי יש לומר שענין זה מרומז בכך שמנין בני לוי הוא באמצע הפרשה דחלוקת הארץ — בין ״לאלה תחלק הארץ גו״ לבקשת בנות צלפחד ״תנה לנו אחוזה גו״.

65) יחזקאל מח, לא. ב״ב שם. וראה גם רמב״ם הל׳ שמיטה ויובל פי״ג הי״א, ובפי׳ הרדב״ז.

66) ולהעיר ש״אחד״ בגימטריא י״ג.

) ויש לומר, שהוראה זו קשורה עם שמו (המורה על ענינו) – שמו של משיח – מענין ודוגמת והכנה לקיום היעוד ״עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות״ (יל״ש ישעי׳ רמז תקג. ועוד. וראה גם לקו״ת מסעי פפ, ב). ובהדגשה יתירה בשנה זו – שמלאו **מאתיים שנה להולדת הצמח–צדק.

***) להעיר (ע״ד הרמז) שברית בין הבתרים על ירושת הארץ מתחילה בפסוק י״ז (״והנה תנור עשן גו׳ אשר עבר בין הגזרים האלה״) – ״**טוב**״, ומסיימת בפסוק כ״א (״ואת האמורי וגו׳ ואת היבוסי״) – ״**אך** טוב לישראל״.

ז. ויש להוסיף, שענין זה מרומז גם בהחיבור דמטות ומסעי – שכאשר קורין פרשת פינחס בשבתות דבין המצרים, אזי מחברים מטות־מסעי לפרשה אחת[67]:

בדיוק הלשון "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים"[68], "מסעי" לשון רבים, אף ש"מארץ מצרים הוא רק יציאה ונסיעה ראשונה שנסעו מרעמסס לסוכות" – מבאר רבינו הזקן בלקו"ת[69] ש"עיקר ותכלית נסיעתן הי' לצאת מבחי' מצרים, בחי' מיצר וגבול . . ולכן כל המ"ב מסעות נק' הכל אשר יצאו מארץ מצרים כו'".

ומזה מובן גם לאידך – שביציאת מצרים (כפשוטה) נכלל (עד) גם המסע האחרון, "ויסעו גו' ויחנו בערבות מואב על ירדן ירחו"[70], בסמיכות ממש ליריחו, "מנעולה של ארץ ישראל"[71], כי מיציאת מצרים[72] היו צריכים לבוא תיכף ומיד לארץ טובה ורחבה[73], כמ"ש בפ' דברים[74] "אחד עשר יום מחורב וגו'", "מהלך י"א יום . . הלכתם אותו בשלשה ימים . . כל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר בואתכם לארץ"[75], ואילו זכו היתה הכניסה לארץ ע"י משה רבינו, בתכלית השלימות (כפי שתהי' הכניסה לארץ בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו[76]) – כיבוש כל ארץ ישראל בשלימותה, ארץ עשר אומות, באופן נצחי, לעד ולעולמי עולמים.

אבל, "בשביל שקלקלתם הסב אתכם . . מ' שנה"[75], בכל מ"ב המסעות שבמדבר, ולא זכו שהכניסה לארץ תהי' ע"י משה רבינו, בתכלית השלימות, אלא באופן שלאח"ז הי' ענין של גלות, בין המצרים וכו'.

ויש לומר, שהתיקון לזה מרומז בהחיבור דמטות־מסעי (שפ' מסעי אינה בפ"ע, אלא מחוברת ובהמשך אחד לפ' מטות), שבתחילתה וראשיתה מדובר אודות התרת נדרים – שבזה מרומז ביטול ועקירת הענינים הבלתי־רצויים (עד לענין הגלות[77]) לא רק מכאן ולהבא (כאב ובעל[78]), אלא גם מלמפרע (כחכם)[79], גם ביטול ועקירת הענינים הבלתי רצויים בנוגע להענין ד"מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים", עד ל"ירדן ירחו" – שהכניסה לארץ היא בתכלית השלימות[80].

ויומתק יותר ע"פ המבואר[17] בענין הקדמת רפואה למכה בשבתות דבין המצרים, "ג' שבועות בין המצרים בזמן כמו מדבר במקום, ומקדים רפואה ג' שבתות שבהן, ובכל שבת ב' שבתות, נמצא ו' (ג"פ ב' שבתות) פעמים ז' (שבעת ימי השבוע שבהם מאיר מבחי' ב' שבתות שבכל שבת) עי"ז מכניעים המדבר מ"ב", מ"ב המסעות במדבר שנימנו בפ' מסעי, שהם כנגד המדות, ו' מדות שכל אחת כלולה מז'[81], והבירור שלהם נעשה ע"י גילוי והמשכת המוחין, שזהו"ע דהתרת נדרים (התרה, ועד – מלמפרע) ע"י חכם דוקא.

*

*) המטרה והתכלית דיצי"מ, כמ"ש "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", "שתקבלו התורה עליו" (שמות ג, יב ובפרש"י).

67) ועד שגם התחלת הקריאה במנחה דשבת פרשת פינחס – עם היותה בהפסוקים דפ' מטות, מ"מ, ה"ה קריאה דחלק פרשה אחת שהיא פרשת מטות–מסעי.

68) ר"פ מסעי.

69) מסעי שם.

70) לג, מח.

71) ראה תנחומא בהעלותך יו"ד. במדב"ר פט"ו, טו.

72) ובפרטיות יותר – ממתן־תורה*, כמפורש בהמשך הכתובים "ה' אלקינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי גו' עד הנהר הגדול נהר פרת".

73) ע"ד מ"ש (תהלים קיח, ה) "מן המיצר גו' ענני במרחב", שממעמד ומצב ד"מיצר" (ארץ מצרים) באים למעמד ומצב של "מרחב" (ארץ טובה ורחבה).

74) א, ב.

75) פרש"י עה"פ.

76) ויש לומר, שענין זה מרומז בהחני' בירדן ירחו – כמבואר בלקו"ת (מסעי שם) ש"יריחו הוא בחי' ריח . . ולעתיד לבוא יתגלה בחי' זו, והריחו ביראת ה' . . דמורח ודאין", דרגתו של משיח צדקנו.

77) ע"ד ענין הנדרים – "נדרים סייג לפרישות" (אבות פ"ג מי"ג) – סייג וגדר, שהצורך בהם הוא מצד ירידת הגלות (לקו"ת מטות פה, א. ובכ"מ. וראה גם סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 558 ואילך).

78) ודוגמתו בנוגע להקב"ה וכנס"י (איש ואשה) – שמופרים כל הנדרים בין בדברים שיש בהם עינוי נפש והן בדברים שבינו לבינה (טושו"ע שבהערה הבאה סנ"ה), ונעשה שלימות היחוד דהקב"ה וכנס"י, כמארז"ל "לימות המשיח יהיו נישואין" (שמו"ר ספט"ו. וראה לקו"ת מטות פד, ג).

79) טושו"ע יו"ד סרל"ד סנ"א.

80) להעיר מפרש"י בפרשתנו (כז, יב) "כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר כמדומה שהותר לי נדרי".

81) לקו"ת מסעי שם, א ואילך.

ח. ויש להוסיף עוד ענין בהקשר והשייכות דב' המעלות שבשנה זו (הקביעות דטו"ב תמוז ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב, וקריאת פרשת פינחס בשבתות דבין המצרים) – כמודגש בהשיעור דיום שלישי דפרשת פינחס:

בהמשך הפרשה ע"ד חלוקת הארץ, נאמר[82] "ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה למשפחות מנשה בן יוסף . . ותעמדנה לפני משה . . לאמר . . תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו". ומפרש רש"י: "למשפחות מנשה בן יוסף, למה נאמר, והלא כבר נאמר בן מנשה, אלא לומר לך יוסף חיבב את הארץ, שנאמר[83] והעליתם את עצמותי וגו', ובנותיו חיבבו את הארץ[84], שנאמר תנה לנו אחוזה".

ומצד הדגשת מעלתו של יוסף בהשיעור דטו"ב תמוז (שלישי דפרשת פינחס)[85] – ניתוסף עוד יותר בהדגשת ה"טוב" די"ז (טוב) תמוז (התחלת בין המצרים):

כתיב[86] "יוסף בן שבע עשרה שנה" – הגימטריא ד"טוב". וכמבואר בכ"מ[87] הקשר והשייכות דיוסף למספר שבע עשרה ("טוב") – ש"טוב" (בגימטריא י"ז) קאי על יסוד, ויוסף הוא ספירת היסוד[88].

ובענין זה מודגשת גם השייכות דיוסף לגאולה – כמבואר בכ"מ[89] בפירוש הכתוב[90] "אם יגאלך טוב יגאל", שהגאולה קשורה עם בחי' היסוד, בחינתו של יוסף, שנקרא "טוב".

ויש לומר, שבפסוק זה ("יוסף בן שבע עשרה שנה") נרמזת הנתינת־כח לגלות את הטו"ב ד"שבעה עשר" בתמוז, כדלקמן.

ט. ובהקדמה:

הפסוק "יוסף בן שבע עשרה שנה" נאמר בהמשך ל"וישב יעקב בארץ מגורי אביו"[91], "אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה", ומפרש רש"י: "ואלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל ישוב, סיבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה שנה, ע"י זה נתגלגלו וירדו למצרים", ובהמשך לזה – "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה"[92], היינו, שגם אצל יעקב (כמו אצל יוסף[93]) הי' הענין ד"שבע עשרה שנה"[94], בגימטריא טוב.

ועפ"ז מובן פירוש הכתוב "וישב יעקב", "ביקש יעקב לישב בשלוה"[95] – דלכאורה: איך יתכן שצדיק, ובפרט משלושת האבות, ועאכו"כ יעקב, בחיר שבאבות[96], ביקש לישב בשלוה ולא נתקיימה בקשתו?! והביאור – שבקשה זו נתקיימה כש"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה"[97], שי"ז שנים אלו היו מבחר שנותיו[98], ועד

82) כז, א-ד.
83) ויחי נ, כה.
84) נוסף לכך שכל נשי ישראל היו מחבבות את הארץ – "על הנשים לא נגזרה גזירת המרגלים לפי שהן היו מחבבות את הארץ" (פרש"י פרשתנו כו, סד). – ולהעיר, שגם בנוגע לחטא העגל (שבגללו נשתברו הלוחות בי"ז תמוז) לא השתתפו הנשים, שלא נתנו תכשיטיהן לעשיית העגל (פדר"א פמ"ה), וקדמו לאנשים ליתן תכשיטיהן לעשיית המשכן (רמב"ן ויקהל לה, כב).
85) ולהעיר גם מהשייכות דיוסף לפינחס – שפינחס הוא מזרעו של יוסף – כמ"ש (וארא ו, כה ובפרש"י) "ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל (מזרע יוסף) ותלד לו את פינחס".
ובפרטיות יותר – בפרשת פינחס: התחלת הפרשה, "הנני נותן לו את בריתי שלום" – שברית קשור עם בחי' היסוד, בחינתו של יוסף; וסיום הפרשה, "ביום השמיני עצרת תהי' לכם" – ששמע"צ הוא כנגד יוסף, בחי' היסוד (ברית), שעל ידו נעשה היחוד (שלום) שבשמע"צ (ראה לקוטי לוי"צ פרשתנו ע' תכו ואילך).
86) וישב לז, ב.
87) ראה אוה"ת נח ע, א. וישב ער, סע"ב. ועוד.
88) תו"א ויגש מד, ג. ויחי קה, ג. ובכ"מ.
89) ראה אוה"ת בחוקותי ע' תרמא. המשך מים רבים תרל"ו פקל"ב. ועוד.
90) רות ג, יג.
91) ר"פ וישב.
92) ר"פ ויחי.
93) כמ"ש "אלה תולדות יעקב יוסף", "כל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף" (פרש"י עה"פ).
94) "כנגד י"ז שנה שגדל הוא ליוסף כלכלו י"ז שנה" (בעה"ט עה"פ).
95) פרש"י עה"פ (וישב שם, ב).
96) שעה"פ תולדות כז, כה. וראה ב"ר פע"ו, א. זח"א קיט, ב. קמז, ב.
97) נוסף על השבע עשרה שנה (הראשונים) דיוסף, שע"פ חשבון השנים (ראה רש"י (ורש"י ישן) ס"פ תולדות. ויצא ל, כה. וישלח לג, יז. וישב לז, לד) ישב בשלוה בארץ כנען במשך תשע שנים (ראה פרדר"א פל"ח. ב"ר פפ"ד, ה (בסופו)). – ולהעיר גם מזהר פ' ויחי (ח"א רטז, ב): "מאי טעמא (ויחי יעקב בארץ מצרים) שבע עשרה שנה . . כל יומוי דיעקב בצערא הוו . . כיון דחמא ליוסף . . הוה דמי בגרמי' כמה דלא אעבר עלי' צערא . . בזמנא דאתפרש יוסף מני' מה כתיב יוסף בן שבע עשרה שנה . . וכל יומין דיעקב . . הוה בכי . . לאינון שבע עשרה שנה דיוסף, מאי קאתיבו לי', ויוסף ישית ידו על עיניך, הא לך שבע עשרה שנה אחרנין בענוגין ותפנוקין והנאות וכסופין, הה"ד ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה".
98) ראה בעה"ט ר"פ ויחי. ובארוכה תורה שלמה שם. וש"נ.

שעל ידם נשלמו כל שנות חייו (עליהם אמר "מעט ורעים היו"[99]) "כאילו כל ימיו בטובה"[100].

ועפ"ז יש לומר, שבענין ד"אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה", נרמזת הנתינת־כח לעבודתם של בנ"י במצרים (שרומז גם לכללות זמן הגלות, כמארז"ל[101] "כל המלכיות נקראו ע"ש מצרים כו'") — שגם במעמד ומצב ד"מצרים", מיצר הגלות, יהי' אצלם "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", שנים טובות, ועוד והוא העיקר — ש"מצרים" (גלות) גופא יתהפך ל"טוב" (שבע עשרה)[102], שזהו"ע הגאולה ("יגאלך טוב").

ויומתק יותר — ע"פ הידוע שביעקב ויוסף ("אלה תולדות יעקב יוסף") מודגשת ביותר[103] השייכות לכלל ישראל:

יעקב — שנקרא "ישראל"[104], השם דכל בני ישראל[105].

ובפרט ע"פ המבואר באגה"ק[106] (חלק רביעי דספר התניא[107]) בפירוש הכתוב[108] "ויקרא לו א־ל אלקי ישראל" — ש"נשמתו . . כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם"[109].

[ויש להוסיף, שביעקב נרמזת גם ההתחלקות דבנ"י למספר ארבע[110] — ד' דגלים, כנגד ד' רגלי המרכבה[111] — שנשי יעקב[112] (שעל ידם העמיד יעקב כל בית ישראל באופן ד"מטתו שלמה"[113]) הם ארבע].

ויוסף — כמ"ש[114] "נוהג כצאן יוסף", שקאי על כל ישראל[115], שנקראים על שם יוסף[116].

ומזה מובן שהענין ד"אלה תולדות יעקב יוסף" שייך ביותר לכללות בנ"י, כאמור, שבזה נרמזת הנתינת־כח לעבודתם של בנ"י במצרים, כללות הגלות, ועד להפיכת הגלות (מצרים) לגאולה (שבע עשרה) — עי"ז שיוסף ממשיך ענינו ועבודתו של יעקב ("אלה תולדות יעקב — (ע"י) יוסף") לכל בנ"י.

י. וביאור הענין:

ידוע[117] שענינם של ג' האבות בעבודת כאו"א מישראל הם ג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח[118]: אברהם — ענינו גמילות חסדים (הכנסת אורחים),

---

*) וקריאת פרשה זו ביום הש"ק שממנו מתברך שבעה עשר בתמוז (כבשנה זו, ובכמה שנים) היא נתינת־כח להפיכת התענית ליום־טוב בימות המשיח.

99) ויגש מז, ט.

100) תדבא"ר פ"ה.

101) ב"ר פט"ז, ה.

102) בדוגמת הפיכת התענית (מיצר) דשבעה עשר בתמוז ליום־טוב.

103) יותר מאשר אצל אברהם ויצחק, עם היותם האבות דכאו"א מישראל (משא"כ יוסף).

104) וישלח לב, כט. לה, יו"ד.

105) ולהעיר גם ממ"ש בפרשת בלק (כד, יז) "דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל" — שקאי על משיח צדקנו* (כפס"ד הרמב"ם בהל' מלכים רפי"א), וגם על ניצוץ משיח שבכאו"א מבנ"י (ראה מאור עינים סוף פרשתנו), כפי שנקרא "יעקב" ו"ישראל".

106) סימן ז'.

107) שנצטרף ע"י בני המחבר להיות חלק מספר התניא — תושב"כ דתורת החסידות (ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. וש"נ).

108) וישלח לג, כ.

109) ומפרט לפנ"ז (בנוגע לאדה"ר, ועד"ז בנוגע ליעקב, כי "שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר") "נשמות כל ישראל מימות האבות והשבטים עד ביאת המשיח ועד בכלל**, שיקוים אז מ"ש הושע ב, א) והי' מספר בנ"י כחול הים אשר לא ימד ולא יספר מרוב"***.

110) נוסף על ההתחלקות לשלש ("עם תליתאי") — בדוגמת ג' האבות.

111) ראה במדב"ר פ"ב, יו"ד.

112) להעיר, שע"י רחל ("שהיא היתה עקרת הבית" — פרש"י ויצא לא, ד) ניתוסף שלימות בג' האבות — כידוע שד' רגלי המרכבה הם אברהם יצחק יעקב ורחל (מאו"א א, פד. ועוד).

113) ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי מז, לא.

114) תהלים פ, ב.

115) ובהדגשה יתירה בדורנו זה — שנשיא הדור, "הנשיא הוא הכל", שמו יוסף (וראה לקמן סי"ב).

116) פרש"י ומצו"ד עה"פ.

117) מגלה עמוקות אופן רנ (בסופו). שם עה"ת ר"פ לך לך. ועוד.

118) אבות רפ"א — שמתחילים לאמרו (עוה"פ) בשבת זו.

**) אף שלעתיד לבוא יתוספו גם "נשמות חדשות מה שלא נכללו באדה"ר כלל והם גבוהים ומעולים מכל הנשמות שנכללו באדה"ר כו'" (לקו"ת שה"ש בסופו).

***) להעיר, שלשון הכתוב הוא "כחול הים אשר לא ימד ולא יספר", ורבינו הזקן מוסיף תיבת "מרוב" – ע"פ לשון הכתוב (וישלח לב, יג) "ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר **מרוב**", שכתוב זה נאמר **ביעקב**. ואולי י"ל, שכוונתו בזה לרמז ראי' מהכתוב שגם הנשמות שלאחרי ביאת המשיח (שיקויים אז מ"ש והי' מספר בנ"י כחול הים אשר לא ימד ולא יספר) כלולות בנשמת יעקב (שנאמר בו "ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר **מרוב**").

יצחק – ענינו עבודה, תפלה (עקידת יצחק, מס"נ והקרבה להקב"ה, שזהו"ע ד"אדם כי יקריב – מכם קרבן לה'"[119], ע"י עבודת התפלה שכנגד קרבנות[120]), ויעקב – ענינו תורה ("יעקב איש תם יושב אהלים", "אהלו של שם ואהלו של עבר"[121]), כמ"ש[122] "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל".

וע"פ האמור לעיל ע"ד השייכות המיוחדת דכל ישראל ליעקב (יותר מאשר לאברהם ויצחק) – יש לבאר ההדגשה המיוחדת בלימוד התורה (יעקב) לגבי תפלה וגמ"ח (יצחק ואברהם):

אע"פ שכאו"א מישראל חייב לעסוק בכל יום בכל ג' הקוין דתורה עבודה גמ"ח, וסדר העבודה הוא שהתפלה קודמת ללימוד התורה, "תפלתי סמוכה למטתי"[123] (כשם שיצחק[124] קודם ליעקב), וגמ"ח קודמת לתפלה, "יהיב פרוטה לעני והדר מצלי"[125] (כשם שאברהם קודם ליצחק), מ"מ, אינו דומה החיוב דגמ"ח ותפלה להחיוב דתורה – שדוקא החיוב (והזכות) דכאו"א מישראל בלימוד דתורה הוא בכל רגע ורגע דכל היום כולו[126], ביום ובלילה, כמ"ש[127] "והגית בו יומם ולילה"!

[ועד כדי כך, שאפילו בתשעה באב (סיום וחותם ג' השבועות), שעד שנה שעברה[128] היו בו הגבלות בנוגע ללימוד התורה, ש"אסור לקרות בתורה כו' משום שנאמר[129] פקודי ה' ישרים משמחי לב"[130] – חייבים ללמוד תורה בכל רגע ורגע, אלא, שהלימוד הוא בחלקי התורה[131] המתאימים ליום זה[132], ע"ד ובדוגמת קדימת הלימוד בענינים שהזמן גרמא, הלכות החג בחג וכיו"ב, בכל השנה[133]].

וענין זה (הדגשת החיוב דכאו"א מישראל בלימוד התורה דוקא בכל היום כולו) מרומז גם בהשם "ישראל" (שמו של יעקב, שענינו תורה, ושמם של כל בנ"י)[134] – כידוע[135] ש"ישראל" ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה[136], כנגד ששים ריבוא בנ"י, שזהו המספר הכללי[137] דכללות בנ"י[138].

יא. עפ"ז יש לומר שהענין ד"אלה תולדות יעקב יוסף" בעבודתם של בנ"י (שזוהי הנתינת־כח לבנ"י בעבודתם במצרים) הו"ע לימוד התורה:

הקשר המיוחד שבין יעקב ויוסף ("אלה תולדות יעקב יוסף") מודגש במסירת התורה (ענינו של יעקב) ליוסף – "כל[139] מה שלמד משם ועבר (בהיותו "יושב אהלים") מסר לו"[140].

---

119) ויקרא א, ב. וראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך. ובכ"מ.
120) ברכות כו, ב.
121) תולדות כה, כז, ובפרש"י עה"פ (מב"ר פס"ג, יו"ד).
122) תהלים עח, ה.
123) ברכות ה, ב. וראה לקו"ת ברכה צו, ב.
124) ולהעיר, שהמס"נ דיצחק היא בכל עניני העבודה – כמבואר בתניא (פמ"א (נח, א)) ש"עסק התורה ומצוות והתפלה הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כו'".
125) ב"ב יו"ד, א. וראה סידור (עם דא"ח) שער התפלה יט, ג.
126) ראה סנהדרין צט, סע"א. תניא פ"א.
127) יהושע א, ח.
128) משא"כ בתשעה באב שנה זו – שבודאי יהי' יו"ט הכי גדול, כיון שעוד לפנ"ז (בהתחלת בין המצרים) יבוא כבר משיח צדקנו.
129) תהלים יט, ט.
130) שו"ע או"ח ר"ס תקנד.
131) וכיון שהתורה היא "תורה אחת", ניתוסף עי"ז גם בשאר עניני התורה. – ולהעיר ממארז"ל (סנהדרין צט, רע"ב) "הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו ממקום אחר".
132) ראה שו"ע שם ס"ב. וראה שד"ח אס"ד מערכת בין המצרים ס"ב סי"ב.
133) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס תכט, ובט"ז שם.
134) ובאגה"ק שם: "והי' (יעקב) מרכבה לתורה שלמעלה . וכמ"ש וזאת לפנים בישראל כו', אין זאת אלא תורה כו', שהיתה כלולה ומלובשת בנשמת ישראל סבא הכלולה מכל הנשמות".
135) מגלה עמוקות אופן קפו.
136) ראה לקו"ת בהר (מא, ב. מג, ד): "אף שבתורה אין נמצא ס"ר אותיות, היינו, מפני אותיות ההמשך שהם אותיות אהו"י שבכלל הנקודות שאינן בכתב אבל ישנן במחשבה כו'".
137) אף שבפרטיות ישנם יותר משששים ריבוא, כמודגש גם במנין בנ"י שבפרשתנו (כו, נא): "אלה פקודי בני ישראל שש מאות אלף ואלף שבע מאות ושלושים" – אלף שבע מאות ושלושים יתרים על ששים ריבוא.
138) ראה תניא פל"ז: "ששים רבוא נשמות פרטיות אלו הן שרשים, וכל שרש מתחלק לששים ריבוא ניצוצות, שכל ניצוץ הוא נשמה אחת".
ולהעיר גם מאגה"ק ס"ז: "כל הנשמות שבעולם היו כלולות באדה"ר, ודרך כלל היתה נשמתו נחלקת למספר תרי"ג, רמ"ח אברים ושס"ה גידים (כנגד תרי"ג מצוות, רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת), אך דרך פרט נחלקת לניצוצות אין מספר כו'". והתיווך בזה – ע"פ מ"ש לפנ"ז (בנוגע לתרי"ג מצוות), ש"מספר זה הוא בדרך כלל, אבל בדרך פרט הנה כל מצוה ומצוה מתחלקת לפרטים רבים לאין קץ ותכלית, והן הן גופי הלכות פרטיות שבכל מצוה שאין להם מספר, כמ"ש ששים המה מלכות הן ס' מסכתות ועלמות אין מספר הן ההלכות", ומספר "ששים" הוא השורש דששים ריבוא – כשמכפילים ששים פעמים עשר ד"פ (ראה גם ד"ה שאו את ראש תרע"ח).
139) פרש"י וישב לז, ג.
140) ולהעיר גם ממ"ש (ויגש מה, כז) "וירא את העגלות אשר

ועבודתו של יוסף בהמשכת ענינו של יעקב ("אלה תולדות יעקב יוסף") בכל ישראל, היא, שאצל כל בנ"י תהי' השלימות דלימוד התורה.

ויש לומר, שענין זה מרומז בשמו של יוסף[141] – ע"ש "יוסף ה' לי בן אחר"[142], שגם מ"אחר" נעשה "בן"[143] – ש"בן" (בגלוי) נעשה ע"י לימוד התורה, כמ"ש[144] "וכל בניך לימודי ה'".

וזוהי הנתינת־כח לעבודה במצרים – שע"י ההתעסקות בלימוד התורה כדבעי, נעשה גם במצרים (כללות הגלות) מעמד ומצב ד"ויחי יעקב (כאו"א מישראל) בארץ מצרים שבע עשרה שנה", שנים טובות[145].

ועוד והוא העיקר – שע"י לימוד התורה נעשה "אך טוב לישראל", שע"י "ישראל", תורה, נעשה אצל בנ"י אך ורק טוב האמיתי דימות המשיח[146], שמהפכים הגלות (מצרים) לטוב (שבע עשרה), כמ"ש[147] "ציון במשפט תפדה", היינו, שהפדי' (גאולה) מהגלות היא "במשפט", תורה[148], ענינו של יענקב, שלישי שבאבות, שבזכותו תהי' גאולה השלישית, גאולה נצחית שאין אחרי' גלות, וביהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[149], בית נצחי, "כיעקב שקראו בית"[150].

יב. ובכהנ"ל ניתוסף עילוי מיוחד בשייכות לדורנו זה:

בדורנו זה נתגלה שייכותה של הגאולה לחודש תמוז – שבו היתה גאולתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (בי"ב־י"ג תמוז), דכיון ש"הנשיא הוא הכל"[151], ע"ד מלך, שמספק הכל, שמספק כל צרכיהם של כל בני המדינה (הדור)[152], הרי, גאולתו של הנשיא היא גאולה של כל הדור, ועד לגאולה כללית דכל בנ"י[153], וכמפורש במכתבו הידוע של בעל הגאולה[154]: "לא אותי בלבד גאל הקב"ה . . כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה", וגאולה זו[155] היא הכנה ונתינת־כח לגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהפכו ימים אלה (החל מטו"ב תמוז) לימים טובים ולימי ששון ושמחה[156].

ועילוי מיוחד בשנה זו[157] – שבי"ב תמוז, שהוא גם יום ההולדת ("מזלו גובר"[158]) של בעל הגאולה, מלאו לו מאה ועשר שנים[159] (תר"ם – תש"נ[160]), שמספר זה מדגיש שלימות חייו של יוסף (שמו של נשיא דורנו) הראשון, כמ"ש[161]

שלח יוסף", "סימן מסר להם במה הי' עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה" (פרש"י עה"פ), ועי"ז "ותחי רוח יעקב" – שזכירת הפרשה בתורה שהי' עוסק כשפירש ממנו (לפני כ"ב שנה) היא "סימן" על שלימותו של יוסף בלימוד התורה (ראה גם לקו"ש ח"י ע' 161).

141) וגם בהענין ד"(יוסף בן) שבע עשרה שנה", "טוב" – "אין טוב אלא תורה" (כנ"ל ס"ג).

142) ויצא ל, כד.

143) ראה אוה"ת עה"פ. ועוד.

144) ישעי' נד, יג.

145) להעיר גם ממענה רבינו הזקן על שאלתו של הצ"צ (בקטנותו) היתכן שמבחר שנותיו של יעקב, בחיר האבות, היו בארץ מצרים – כתיב (ויגש מו, כח) "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש (תנחומא באבער, יל"ש עה"פ) "להתקין לו בית תלמוד שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה", שע"י לימוד התורה מתקרבים להקב"ה ("להורות לפניו גשנה"), ואז נעשה גם במצרים – "ויחי" ("היום יום" – ח"י טבת).

146) להעיר מפרש"י סנהדרין צז, סע"א: "שני אלפים שנות המשיח, שלאחר שני אלפים תורה, הוה דינו שיבוא משיח ותכלה הגלות ויבטל השעבוד מישראל".

147) ישעי' א, כז.

148) "במשפט היינו הלכות, כתרגומו ע"פ (וישב מ, יג) כמשפט הראשון* כהלכתא קדמייתא" (לקו"ת ר"פ דברים).

*) להעיר, שפסוק זה הוא מדברי יוסף.

149) בשלח טו, יז. וראה זהר ח"א כח, א, ח"ג רכא, א.

150) פסחים פח, א. וראה לקו"ת מטות פג, ג. לקו"ש חט"ו ע' 231 ואילך. וש"נ.

151) פרש"י חוקת כא, כא.

152) כמודגש בנוגע לחלוקת הארץ – "ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחול את הארץ" (מסעי לד, יח), "כל נשיא ונשיא אפוטרופוס לשבטו ומחלק נחלת השבט למשפחות ולגברים, ובורר לכל אחד ואחד חלק הגון כו'" (פרש"י שם, יז).

153) ויש לומר, שמרומז גם בימי הגאולה: י"ב – כנגד י"ב שבטי ישראל, וי"ג – רומז על ההוספה בגאולה העתידה שחלוקת הארץ תהי' לי"ג חלקים, שיתוסף גם "שער לוי אחד", כנ"ל ס"ו.

154) אג"ק ח"ב ע' פ. וש"נ. ועתה עוה"פ בקונטרס בפ"ע.

155) במכ"ש וק"ו מכל ענין של גאולה, "כיון דשם גאולה עלה" (פרש"י מגילה יז, ב).

156) ראה לקו"ש חי"ח ע' 308 ואילך.

157) נוסף לכך שבה מלאו ארבעים שנה להמשך העבודה לאחרי הסתלקות יוסף שבדורנו – בדוגמת המעמד ומצב דבנ"י בסוף שנת הארבעים, שנאמר להם "לאלה תחלק הארץ גו' איש לפי פקודיו" (כו, נג-נד), "פקודי משה ואלעזר הכהן גו' בערבות מואב על ירדן ירחו" (שם, סג), בסמיכות ממש להכניסה לארץ.

158) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע שם.

159) ובי"ט תמוז – מלאו מאה ועשר שנים לכניסתו בבריתו של אאע"ה (וראה בארוכה סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 581 – השייכות דהברית לימי בין המצרים).

160) ונחלקים לשתים: נ' (במאה הז' – ת"ש-תש"נ) וס'

"ויחי יוסף מאה ועשר שנים" (כמדובר לעיל בארוכה[162]), ובהמשך לזה באה השבועה ד"פקד יפקד אלקים אתכם"[83] — הגאולה ממצרים, ועד לגאולה העתידה לבוא[163], עלי' נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[164].

ויש לומר, שגם השייכות דהגאולה לשבעה עשר בתמוז, טו"ב תמוז (הפיכת י"ז תמוז ליום־טוב), מודגשת בדורנו זה — שהנשיא שלו הוא יוסף, עליו נאמר "יוסף בן שבע עשרה שנה", שבפסוק זה מרומזת הנתינת־כח להפיכת י"ז תמוז ליום־טוב, כנ"ל.

ובפרטיות יותר — "אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה", ענינו של יעקב, תורה, כמודגש גם אצל יוסף שבדורנו, שעיקר עבודתו היתה בהענין ד"יוסף ה' לי בן אחר", לעשות מ"אחר" "בן", ע"י הפצת התורה, וכל בניך לימודי הוי', ובפרט הפצת המעיינות דפנימיות התורה[165] חוצה, בכל קצוי תבל, וביתר שאת וביתר עוז לאחרי הגאולה די"ב־י"ג תמוז, וכמ"ש במכתבו הידוע[154] ש"יום שנים עשר לחודש תמוז הוא יום חג גאולת ישראל העוסקים בהרבצת תורה . . להוסיף אומץ בהרבצת תורה", ומוסיף, "הנני שולח . . המאמר עשרה[166] שיושבים ועוסקים בתורה", מאמר חסידות שמבאר גודל המעלה דלימוד התורה ברבים, דיש לומר, שבזה מרומז גם שהגאולה האמיתית והשלימה באה ע"י ההוספה בהרבצת תורה, ובפרט ע"י השלימות דלימוד התורה באופן ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה", שעי"ז פועלים שיהפכו ימים אלה לימים טובים וימי ששון ושמחה.

ויש להוסיף, שהשייכות לדורנו זה (ע"י נשיא הדור) מודגשת גם בפרשת פינחס — כי: פינחס הוא מזרעו של יוסף[167], שמו הראשון של נשיא דורנו, ו"פינחס" (מלא) בגימטריא יצחק[168], שמו השני של נשיא דורנו.

וב' שמותיו קשורים עם הגאולה — ע"י "פינחס זה אליהו" — יוסף, כמ"ש[169] "ביום ההוא יוסף אדנ־י שנית ידו לקנות את שאר עמו גו' ואסף נדחי ישראל גו'", ויצחק, כמ"ש[170] "אז[171] ימלא שחוק פינו", שלעתיד לבוא ("אז") יהי' שלימות השמחה ("ימלא שחוק פינו")[172], ענינו של יצחק, ע"ש "כל[173] השומע יצחק לי"[174].

*

(במאה הו' — תר"ם-ת"ש), אותיות "נס" (שבזה מודגשת השייכות לשנה זו — תהא שנת נסים).

161) ויחי נ, כב.

162) קונטרס משיחות ש"פ בלק.

163) ויש לומר, שמרומז בהכפל ד"פקד יפקד"* — ע"ד מ"ש (ויגש מו, ד) "ואנכי אעלך גם עלה", "ב' עליות . . עלי' זו השנית רומזת על גאולה העתידה להיות בב"א" (תו"א ר"פ שמות).

164) להעיר ממ"ש במזמור תהלים המתאים למספר שנותיו — מזמור קי"א — "זכר עשה לנפלאותיו", ומבאר הצ"צ** ברשימותיו לתהלים (על יסוד מארז"ל (מדרש תהלים עה"פ) "כל מה שעושה הקב"ה לצדיקים בעוה"ז אינו כלום אלא זכר עושה להם כשיעשה לעוה"ב"), ש"כולל בזה אפילו נסים דיצי"מ, (ש)הם רק זכר לבד מנסים דלע"ל, וכמ"ש כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות . . וזהו זכר עשה לנפלאותיו, היינו לבחי' אראנו נפלאות דלע"ל" (ראה גם קונטרס משיחות ש"פ בלק ס"ז).

ויש לומר, שהענין ד"זכר" הוא גם למעלה*** — שיצי"מ היא השרש לכל הגאולות, גם לגאולה העתידה.

ומודגש בנוגע לעבודתם של ישראל בקיום התומ"צ בזמן הזה — שאע"פ שאינה אלא "זכר וסימן למה שיהי' לע"ל" (כפי שמבאר הצ"צ בהמשך הענין), הרי, הגאולה היא דוקא ע"י "מעשינו ועבודתינו כל משך זמן הגלות" (תניא רפל"ז), היינו, שה"זכר" דתומ"צ בזמן הזה פועל ומביא את קיום תומ"צ בשלימות ("נפלאותיו") לעתיד לבוא.

165) כי, השייכות דיעקב (תורה) לגאולה האמיתית והשלימה היא (בעיקר) מצד גילוי פנימיות התורה דלעתיד לבוא (ראה לקו"ת מטות שבהערה 150).

*) להעיר ממארז"ל "חמש אותיות נכפלו וכולן לשון גאולה" (כנ"ל ס"א) – "פ"ף בו נגאלו ישראל ממצרים, **פקד פקדתי**".

**) ראה שוה"ג להערה 61.

***) אף שלשון המדרש הוא "אינו כלום".

166) להעיר, שב"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה" מודגשת גם העבודה דהרבצת תורה לזולת (ועד לעשות מ"אחר" "בן") — בכל העשרה סוגים דבנ"י****.

167) ראה לעיל הערה 85.

168) זהר פרשתנו רלו, ב. וראה לקוטי לוי"צ פרשתנו ריש ע' תכט.

169) ישעי' יא, יא-יב.

170) תהלים קכו, ב.

171) להעיר, ש"אז (ימלא)" משמש גם בלשון עבר, כמ"ש בשירת הים "אז ישיר", שנוסף על הרמז על לעתיד לבוא ("ישיר" לשון עתיד), שירה העשירית (כשיקויים היעוד "אז ימלא שחוק פינו"), הרי פשש"מ הוא לשון עבר ("אז, כשראה הנס, עלה בלבו שישיר" — פרש"י), שירת הים בצאתם ממצרים.

172) שהרי "אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז, שנאמר אז ימלא שחוק פינו" (ברכות לא, א. טושו"ע או"ח סו"ס תקס).

173) וירא כא, ו.

174) להעיר ממארז"ל (ויק"ר פ"ב, ב. ועוד) "כל מקום שנאמר לי אינו זז לעולם" — הנצחיות דלעת"ל (ראה לקו"ת

****) נוסף על העבודה בעשר כחות נפשו, הציבור שבנפשו, כפתגם זקנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שנקרא על שמו (ראה "התמים" ח"ב ס"ע מה ואילך. ועוד).

יג. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה בפועל – "המעשה הוא העיקר"[175]:

עפמש"נ "ציון במשפט תפדה", דקאי על לימוד התורה (כנ"ל סי"א) – מובן, שבימי בין המצרים צריך להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה[176], ובפרט בהלכות התורה, ה"משפט" שבתורה עצמה[177], כולל ובמיוחד – לימוד הרמב"ם, "משנה תורה"[178], "מקבץ לתורה שבעל פה כולה"[178], שכולל ההלכות דכל התורה כולה.

ועאכו"כ בשבתות דבין המצרים, שענינם הקדמת רפואה, עי"ז שיהפכו לימים טובים – בודאי שצריך להוסיף בלימוד התורה (בהוספה על הענין ד"ויקהל משה", "להקהיל קהילות כו' בכל שבת ושבת"[179]).

ויש לקשר זה עם התחלת אמירת ולימוד פרקי אבות בשבת זו (בפעם הב' – "כפלים לתושי"[180] – בשבתות שלאחרי זמן מ"ת): "משה קיבל תורה מסיני[181] ומסרה כו'" – קבלת התורה מחדש, היינו, שההוספה בלימוד התורה צריכה להיות באופן של חידוש, מעין ודוגמת והכנה להחידוש דלעתיד לבוא, "תורה חדשה מאתי תצא"[182].

ובזה נכלל גם לימוד התורה עם הזולת (הפצת התורה) – כציווי והוראת המשנה (בהמשך ל"משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'") "העמידו תלמידים הרבה", ומתוך אהבת ישראל, כמ"ש בהמשך הפרק[183] "אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", וכמודגש גם בסיום וחותם הפרק "על שלשה דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום" – ע"ד מ"ש "האמת והשלום אהבו", שעי"ז מהפכים הצומות לימים טובים וימי ששון ושמחה (כנ"ל ס"א).

ובמיוחד יש להוסיף בעניני התורה שהזמן גרמא – בעניני בנין ביהמ"ק: בתושב"כ – בנבואת יחזקאל[184] אודות ביהמ"ק דלעתיד[185], ובתושבע"פ – במשניות דמסכת מדות[186], ובהלכות בית הבחירה להרמב"ם, שעי"ז "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית"[187] (וכדי להקל על הלומדים – נדפסו בחוברת אחת).

וכן – לערוך "סיומים"[188] במשך תשעת הימים מר"ח אב עד תשעה באב, ועד בכלל[189], ואדרבה – כיון שמשיח צדקנו בודאי יבוא לפני תשעה באב, ותשעה באב יהי' יו"ט הכי גדול, יערכו

במדבר ט, ג ואילך). ולהעיר מהשייכות לארבעים שנה (ראה לעיל הערה 157) – "לי" בגימטריא ארבעים (לקו"ת שם, ד). ובהדגשה יתירה – לאחרי ארבעים יום דלוחות ראשונות, שאז מתחילה ההכנה לארבעים יום דלוחות שניות, ל' ימים דחודש אלול, ו' ימים דחודש תשרי – "לי".

175) אבות ספ"א – שלומדים בשבת זה.

176) וכן יש להוסיף בנתינת הצדקה – כהמשך וסיום הכתוב "ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה".

177) לקו"ת ר"פ דברים (הובא לעיל הערה 148). ומסיים שם (ועד"ז בלקו"ת מטות שבהערה 150): "והיינו כמשארז"ל אין הגליות מתכנשות אלא בזכות המשניות (הלכות פסוקות), שנאמר גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם".

178) כמ"ש בהקדמתו לספר הי"ד.

179) יל"ש ר"פ ויקהל.

180) להעיר שבלוחות שניות (לאחרי שבירת הלוחות בי"ז תמוז) ניתוסף ריבוי בתורה באופן ד"כפלים לתושי" (ראה שמו"ר רפמ"ו).

181) להעיר ממארז"ל "סלם זה סיני (חשבון) אותיות דדין הוא (חשבון) אותיות דדין" (ב"ר פס"ח, יב ובמפרשים), ו"סולם" הו"ע התפלה (ראה זח"א רסו, ב. ועוד) – שבזה מודגש שע"י לימוד התורה נעשה החיבור דהאדם עם הקב"ה, שזהו"ע התפלה, לשון חיבור, כלשון המשנה (כלים פ"ג מ"ה) התופל כלי חרס. – ולהעיר, שהגירסא הרווחת במשנה* היא "הטופל" (בטי"ת, ולא בתי"ו), דיש לומר, שבזה מרומז שהחיבור נעשה ע"י הביטול (טפל ובטל), כדאיתא בתקו"ז (תמ"ז) "תפלה איהי . . אתעבידת טפלה . . אית טפל בט' ואית תפל בת".

ויש לקשר עם מ"ש בפרשתנו (כח, ב) "את קרבני לחמי לאשי" – ע"פ המבואר בלקו"ת (פרשתנו עז, ב) בפירוש "את קרבני", "את הן בחינת אותיות מא' עד תיו (אותיות התורה) הן הן קרבני, קרובים אלי ומקרבין אותי" – שהקירוב ("קרבני") נעשה ע"י הביטול שמרומז בתיבת "את", "את הטפל" (ב"ק מא, ב. ועוד).

182) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

183) משנה יב.

184) קאפיטל מ' ואילך.

185) שממנו למדו גם בבנין בית שני כדאיתא ברמב"ם (הל' ביהב"ח פ"א ה"ד).

186) וגם מסכת תמיד, שבה נתבארה העבודה התמידית בביהמ"ק, ואדרבה, כיון ש"מקדש העתיד בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים" (פרש"י ותוס' – סוכה מא, סע"א. ועוד), הרי, הלימוד אודות העבודה בביהמ"ק נוגע אז למעשה בפועל יותר מאשר הלימוד אודות בנין ביהמ"ק.

187) תנחומא צו יד. וראה לקו"ש חי"ח ע' 412 ואילך.

188) כולל גם סיומי ההלכות בשיעורים היומיים ברמב"ם.

189) כפי שנהגו בשנה שעברה (ובשנים שלפנ"ז) לערוך סיום גם בתשעה באב (בענינים המותרים ללמוד בתשעה באב – מסכת מועד קטן) – על יסוד הנהגתו של כ"ק אדמו"ר שהי' נוהג לערוך סיומים אף שלא הי' סועד אח"כ בבשר ויין (ספר המנהגים-חב"ד ע' 46).

*) וכ"ה ברמב"ם הלכות כלים רפ"כ – שיעור היומי דמוצאי ש"ק (ועד"ז בשיעור דיום הש"ק – "טפלה" (פט"ו ה"ז. הי"א. ועוד)).

בתשעה באב "סיום"[190] **באופן של משתה גדול ושמחה גדולה.**

ובודאי יפרסמו ויזרזו ע"ד קיום הוראות אלה בכל מקום ומקום, בכל קצוי תבל.

ויה"ר — והוא העיקר — שבעמדנו בהתחלת **ימי בין המצרים יהפכו ימים אלה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, בפרשת פינחס זה אליהו**[191]**, ולפני התחלת הקריאה בפ' מטות ע"ד הציווי ד"לא יחל דברו"**[192]**, ועאכו"כ** הדיבור **של כאו"א מבנ"י (האנשים והנשים והטף) וכו"כ פעמים בכל יום ויום אודות** ביאת משיח צדקנו**, שבודאי נותן להם הקב"ה את האפשרות לקיים הציווי** "לא יחל דברו" **— עי"ז שתיכף ומיד ממש** ("לא עיכבן כהרף עין"[193]) **מראה כאו"א באצבעו ואומר זה, הנה זה פינחס זה אליהו, והנה זה דוד מלכא משיחא, שבא וגאלנו והוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה**[194]**, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש, אמן כן יהי רצון.**

190) ויש לומר — "סיום" על כללות לימוד התורה בזמן הזה, שהוא "הבל" ("זכר") בלבד לגבי תורתו של משיח (קה"ר פי"א, ח. וראה רשימות הצ"צ לתהלים שבהערה 164).

191) ובפרט בזמן המנחה — שהרי "אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה" (ברכות ו, ב).

192) ל, ג.

193) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

194) כולל גם חלוקת הארץ באופן ד"לאלה (תחלק הארץ גו')" — מראה באצבעו ואומר אלה.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמוד ב

השור משלם אלא את מה שפחתו דמיו של הניזק:

הגמרא מביאה מאורע שהיה אצל דוד המלך השייך לדיני נזקי אש: נאמר בפסוק (שמואל ב' כג טו) אודות מה שאירע בעת מלחמת דוד עם פלשתים, 'וַיִּתְאַוֶּה דָּוִד וַיֹּאמֶר מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם מִבּוֹר בֵּית לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר', ופירוש הפסוק הוא שהסתפק בהלכה ושאל מי ילך לברר אצל הסנהדרין היושבים בשער בית לחם. ונאמר בפסוק שלאחריו (שם כג טז) 'וַיִּבְקָעוּ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבֹּרִים בְּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאֲבוּ מַיִם מִבּוֹר בֵּית לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר [וְגוֹ'] וַיִּשְׂאוּ וַיָּבִאוּ אֶל דָּוִד וְלֹא אָבָה לִשְׁתּוֹתָם וַיַּסֵּךְ אֹתָם לַיהוָה', ופירוש פסוק זה הוא שגיבורי דוד הלכו לברר שאלה זו, אך דוד מאן לקבל את בדריהם. הגמרא מבארת במה הסתפק ולמה מאן לקבל את בדריהם. מבררת הגמרא: **מַאי קָא מְיַבַּעְיָא לֵיהּ** – מהי אותה הלכה שנסתפק בה. מביאה הגמרא שלוש דעות מהי הלכה זו: דעה ראשונה, **אָמַר רָבָא, אָמַר רַב נַחְמָן, טָמוֹן בְּאֵשׁ קָמְיַבַּעְיָא לֵיהּ** – נסתפק בדין שורף דבר טמון של חבירו, אם חייב עליו, **אִי** הלכה **כְּרַבִּי יְהוּדָה** המחייב על טמון באש, **אִי** – או שמא הלכה **כְּרַבָּנָן** הפוטרים בזה, ונזקק לשאלה זו מפני ששרפו אנשיו גדיש של ישראל שהיו טמונים בתוכם כלים, ונסתפק אם חייבים לשלם גם על הכלים הטמונים, **וּפָשְׁטוּ לֵיהּ** הסנהדרין שנשאלו בזה על ידי הגיבורים, **מַאי דְּפָשְׁטוּ לֵיהּ**, ואיננו יודעים מה פשטו. דעה שניה, **רַב הוּנָא אָמַר,** בשאלה אחרת נסתפק, שנאמר באותם פסוקים (דברי הימים א' יא יג) 'וְהִפְלִשְׁתִּים נֶאֱסְפוּ שָׁם לַמִּלְחָמָה וַתְּהִי חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה שְׂעֹרִים', ויש ללמוד מזה שבשדות ששם נלחם דוד עם פלשתים **גְּדִישִׁים דִּשְׁעוֹרִים דְּיִשְׂרָאֵל הָווּ** – היו שם, **דַּהֲווּ מְפַזְּרֵי פְלִשְׁתִּים בָּהּ** – שנחבאו בהם פלשתים, ורצה לשרוף את אותם גדישים שבהם הפלשתים, **וְקָא מְיַבַּעְיָא לֵיהּ** – ונסתפק **מַהוּ** הדין אם מותר **לְהַצִּיל עַצְמוֹ** בכך שיזיק את **מָמוֹן חֲבֵירוֹ,** שהרי הגדישים של ישראל היו, **וְשָׁלְחוּ לֵיהּ** הסנהדרין בידי הגיבורים ששאלום עבורו, אכן **אִסּוּר** לאדם **לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּאִיבּוּד מָמוֹן חֲבֵירוֹ, אֲבָל אַתָּה מָלֵךְ אַתָּה,** [**וּלְמֶלֶךְ**] מותר להיות **פּוֹרֵץ** גדרות השדות בכדי **לַעֲשׂוֹת** לו **דֶּרֶךְ** ללכת, **וְאֵין מוֹחִין בְּיָדוֹ** בעשותו זאת, שדרך המלך אין שיעור לרוחבה, ויכול להרחיבנה על חשבון שדות אחרים ללא הגבלה. ולכן מותר לך לשורפם. דעה שלישית, **וְרַבָּנָן, וְאִיתֵימָא** [– ויש אומרים] **רַבָּה בַּר מָרִי, אָמְרוּ** לבאר, שגְּדִישִׁים **דְּיִשְׂרָאֵל הָווּ** – היו שם וכמו כן היו **גְּדִישִׁין דַּעֲדָשִׁים דְּפְלִשְׁתִּים, וְקָא מְיַבַּעְיָא לְהוּ** – ונסתפק דוד **מַהוּ** – האם מותר **לִיטּוֹל גְּדִישִׁין שֶׁל שְׁעוֹרִין דְּיִשְׂרָאֵל וְלִיתֵּן** אותם **לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ** שתאכלם, **עַל מְנָת לְשַׁלֵּם** תחתם לישראל שנטלו את גדישי שעוריו **גְּדִישִׁין שֶׁל עֲדָשִׁים דִּפְלִשְׁתִּים. שָׁלְחוּ לֵיהּ** הסנהדרין, נאמר (יחזקאל לג טו) 'חֲבֹל יָשִׁיב רָשָׁע גְּזֵלָה יְשַׁלֵּם', והכוונה **אַף עַל פִּי שֶׁגְּזֵילָה מְשַׁלֵּם,** בכל זאת **רָשָׁע הוּא,** ולכן אין לכל אדם לעשות כן, **אֲבָל אַתָּה מֶלֶךְ אַתָּה, וּמֶלֶךְ פּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ וְאֵין מוֹחִין בְּיָדוֹ,** וכן כאן אתה יכול להפקיע את תבואתם ליתן אותה לפני הבהמה.

הגמרא מבררת את פירוש הפסוקים לדעות אלו. שואלת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא** – אמנם מובן **לְמַאן דְּאָמַר** – לפי הביאור השלישי שדוד רצה **לְאַחְלוּפֵי** – להחליף עדשים ושעורים זה בזה, **הַיְינוּ** – שזהו מה **דִּכְתִיב חַד קְרָא** – בפסוק אחד, בספר שמואל (ב' כג יא) 'וַתְּהִי שָׁם חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה עֲדָשִׁים', **וּכְתִיב חַד קְרָא** – בפסוק אחר, בספר דברי הימים (א' יא יג), 'וַתְּהִי חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה שְׂעוֹרִים', ואיך יתקיימו שני הכתובים, אלא שהיו גם אלו וגם אלו ורצה להחליפם זה בזה. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – לפי הביאור השני שרצה דוד **לְמִקְלֵי** – לשרוף את אותה תבואה שנחבאו בה פלשתים, **מַאי אִיבַּעְיָא לְהוּ לְהָנֵי תְּרֵי קְרָאֵי** – מהי צריכותם ומשמעותם של שני פסוקים אלו במעשה זה. מיישבת הגמרא: **אָמַר לָךְ** – יכול הוא בעל שיטה זו לומר וליישב, **דַּהֲווּ נַמֵּי** – שהיו גם **גְּדִישִׁים דַּעֲדָשִׁים דְּיִשְׂרָאֵל דְּהָווּ מְיַסַּמְּרוּ בָּהּ** – שנחבאו בהם **פְּלִשְׁתִּים,** מלבד אותם גדישי שעורים שנחבאו בהם, ומתקיימים שני הפסוקים, ששאל דוד על שני הגדישים אם מותר לשורפם. שואלת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** – לפי הביאור השני שדוד חפץ **לְמִקְלֵי** – לשרוף את התבואה, **הַיְינוּ דִּכְתִיב** – לכן נאמר שם (שמואל ב' כג יא–יב) 'וַתְּהִי שָׁם חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה עֲדָשִׁים וגו' **וַיִּתְיַצַּב בְּתוֹךְ הַחֶלְקָה וַיַּצִּילָהָ',** שלא נתן להם לשורפה שאסור להציל עצמו בממון חבירו, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – לפי הביאור השלישי שרצה דוד **לַאֲחְלוּפֵי** – להחליפה בתבואה אחרת, **מַאי 'וַיַּצִּילָהָ',** הרי לא התכוונו לאבדה. מיישבת הגמרא: **דְּלֹא שָׁבַק לְהוּ לַאֲחְלוּפֵי** – שלא נתן להם להחליף זו בזו, מפני הנאמר 'חבול ישיב רשע גזילה ישלם'. שואלת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא תְּרֵי קְרָאֵי** – אמנם מובן לפי שני הביאורים, הן לביאור השני שחפץ לשרוף את תבואות העדשים והשעורים והן לביאור השלישי שרצה להחליף את השעורים בעדשים, **הַיְינוּ דִּכְתִיב תְּרֵי קְרָאֵי** – לכן נאמרו שני הפסוקים, האחד בדברי הימים, שהיתה שם שדה מלאה שעורים, והאחר בספר שמואל, שהיתה שם שדה מלאה שעורים, ששאלו על שריפת שתי השדות לשיטה האחת, ולשיטה האחרת שרצה להחליף זו בזו.

לקוטי־שיחות פרשת פינחס כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.
דברי רש״י על ״ויהי אחרי המגפה...״, והשאלה על כך

על המילים שמצטט רש״י מן הפסוק[1] ״ויהי אחרי המגפה״ הוא מוסיף ״וגו׳״[2], כרמז לציווי מניית ישראל המופיע אחר כך: ״ויאמר ה׳ אל משה... שאו את ראש כל עדת בני ישראל...״, ומפרש: ״משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות״.

בפשטות, וכדברי מפרש״י רש״י[3], כוונת רש״י היא: מהדגשת הפסוק ״ויהי אחר המגפה...״ מובן, שאין הכוונה רק לספר שהמנין היה לאחר המאורע הקודם[4], המגפה, אלא גם בקשר למגפה – ומתעוררת השאלה: מהו הקשר בין המגפה לבין מנין בני ישראל? את זאת מסביר רש״י באמצעות ״משל לרועה... והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות״.

אך קשה להסביר כך, כי המנין כבר אינו חידוש אצל התלמיד לאחר שרש״י כבר פירש בתחילת פרשת במדבר: ״מתוך חבתן לפניו מונה אותן כל שעה״, כאשר בביטוי ״כל שעה״ הכוונה היא לכל תקופה שבה חל שינוי במצב בני ישראל[5], כפי שממשיך שם רש״י: ״כשיצאו ממצרים... וכשנפלו בעגל... כשבא להשרות שכינתו...״ – מבין התלמיד גם בענייננו, שהקדוש־ברוך־הוא ציוה למנות את ישראל לאחר המגפה ״מתוך חבתן לפניו״, בדיוק כשם ש״וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים״.

ואף אם נאמר שרש״י אינו רוצה לסמוך על כך שהתלמיד יזכור את אשר למד בפרשת במדבר, די היה אילו הזכיר בקיצור: ״לידע מנין הנותרים״.

ב.
שאלות נוספות על המשל שמביא רש״י בנוסף לכך יש להבין:

א) מה מוסיף המשל, שמביא רש״י, להבנת הנמשל? לכאורה גם הנמשל עצמו הוא ברור ופשוט גם ללא המשל[6]: משה רבינו, רועה ישראל, שמסר נפשו עבור צאן מרעיתו, מנה את ישראל כדי לדעת ״מנין הנותרות״ שעליו לרעות.

ב) ה״משל לרועה... והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות״, שבו הרועה הוא החפץ לדעת ״מנין הנותרות״, אינו מתאים, לכאורה, לנמשל, שבו הקדוש־ברוך־הוא – בעל הצאן, ציוה למנות את ישראל, ולא מרצון ה״רועה״, משה, מצד עצמו.

בדוחק ניתן לפרש את כוונת הנמשל, שהקדוש־ברוך־הוא ציוה למשה דבר שהיה חשוב למשה, כפי שזה חשוב לרועה במשל, אך עדיין קשה:

רש״י היה יכול להביא מלכתחילה משל על ״בעל הצאן״ ולא על ״רועה״?

ג) יותר מכך: בתנחומא[7] ובמדבר רבה[8] אכן מובא משל ״לזאב שנפל על הצאן, הוצרך[9] בעל הצאן למנותם...״ – ורש״י משנה וכותב ״משל לרועה...״[10].

ד) והתמיהה אף חזקה יותר: רש״י עצמו מביא בפרשת תשא[11], במנין בני ישראל לאחר ״מעשה העגל מפני שנכנס בהם מגפה״ – ״משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר ומשפסק אמר לו לרועה בבקשה ממך מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם...״ – ומדוע, אפוא, אומר רש״י כאן ״משל לרועה...״?

---

1) פרשתנו כו, א. (בכמה מפרשים צויין כאן ״יט״ דקאפ׳ כ״ה. וכ״ה במנחת שי. ושם צויין כו, א קודם ״ויאמר ה״״).

2) אבל בדפוס שני דרש״י, וכן בכמה כת״י רש״י – ליתא. וי״ל הטעם – דמספיק שמזכיר ענין המנין בתוך פירושו.

3) דבק טוב ושפ״ח כאן.

4) וי״ל יתרה מזו, דאם משום הא – כל תיבות אלו מיותרות, דסדר הכתובים מורה גם על הסדר בזמן (ובפרט – ע״פ פש״מ), דלא אמרינן אין מוקדם ומאוחר בכתוב, כ״א כשיש ראי׳ והכרח ע״ז.

5) ראה לקו״ש [המתורגם] ח״ח ע׳ 2 (הערה 9). ע׳ 4. ובארוכה – שיחת ש״פ במדבר תשכ״ה.

6) וכסגנון רש״י בפי׳ הב׳ – אף שגם בזה איתא במדרש (תנחומא ובמדב״ר דלקמן בפנים): ״מלה״ד לרועה כו׳ כך כו׳״.

7) פרשתנו ד.

8) פכ״א ז.

9) בבמדב״ר הגירסא: שנכנס לתוך הצאן הורד כו׳.

10) אבל אין להוכיח מזה שמצא רש״י גירסא כזו באיזה מדרש (אף שגם אז אי״מ למה בחר רש״י בגירסא הנדידה ולא בגירסא הרגילה) – כי מכיון שרש״י אינו כותב ״כדאיתא כו׳״ ״אמרו רבותינו״ וכיו״ב – ה״ז דברי עצמו ולשונו, אלא שצריך לבאר טעם שינוי לשונו מל׳ מרז״ל – שהוא כדי להתאימו לפשוטו ש״מ. ובלקח טוב כאן הובא ג״כ ״משל לרועה כו׳״. ובבחיי הובא ל׳ רש״י בשם ״רז״ל״.

11) ל, טז. וראה תנחומא תשא ט. פסיקתא דר״כ (באבער) פ׳ שקלים.

ה) הבדלים נוספים: (א) בפרשת תשא, אומר רש"י "משל... שנפל בה דבר", וכאן – "שנכנסו זאבים[12] לתוך עדרו"? (ב) בפרשת תשא, הוא מדגיש במשל את ענין החביבות – "להודיע שהיא חביבה עליו", ואילו כאן, במשל על הרועה, אין זה נזכר כלל[13], (ג) במדרשים נאמרים הביטויים "על הצאן" "לתוך הצאן"[6] – ואילו רש"י משנה ואומר "לתוך עדרו".

ג.
מדוע מביא רש"י פירוש שני?

לאחר מכן ממשיך רש"י: "דבר אחר: כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה, נמסרו לו במנין, עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו מחזירם במנין". מובן מדוע מביא פירוש זה כ"דבר אחר" ולא כפירוש הראשון והעיקרי, כי לפי פירוש זה אין מובן הקשר שבין "שאו..." לבין "ויהי אחרי המגפה[14]. אך מצד שני לא מובן: מהו הקושי בפירוש הראשון שבגללו מביא רש"י את הפירוש השני, שלפיו אין קושי זה[15]?

ד.
כוונת רש"י במלים "ויהי..." כשלעצמן

ההסבר לכך הוא:

רש"י אינו בא לפרש כאן רק את הקשר בין "ויהי אחר המגפה" לבין "שאו...", כי את זאת, כאמור, כבר יודעים מפירוש רש"י בפרשת תשא ובמדבר, אלא כוונתו לפרש ענין מוקשה במילים "ויהי אחר המגפה וגו'" כשלעצמן:

בסוף פרשת בלק מסופר שה"נצמדים לבעל פעור" נענשו בשני אופנים: (א) "ויחר אף ה' בישראל – שלח בהם מגפה"[16] ו"המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף"[17]. (ב) "ויאמר... שופטי ישראל הרגו איש אנשיו"[18], כפי שמסביר זאת רש"י[19]: "כל אחד ואחד מדייני ישראל היה הורג שנים, ודייני ישראל שמונה[20] רבוא ושמונה אלפים, כדאיתא בסנהדרין[21], לפי חשבון זה יוצא, שההרוגים על־ידי שופטי ישראל היו יותר ממאה ושבעים[22] אלף[23].

לפי זה מתעוררת תמיהה גדולה בפסוקנו: מדוע מודגש בפסוק "אחר המגפה", שהמנין היה כדי לדעת כמה נותרו מהמגפה, בעוד אשר לפי החישוב חשוב יותר לדעת את "מנין הנותרים" מזה ש"הרגו איש אנשיו", ששם נהרגו יותר מאשר פי שבע[24] ממספר "המתים במגפה"[25]?!

---

12) הטעם שכ' רש"י "זאבים" (ל' רבים) ולא כבתנחומא ובמדב"ר ("זאב")* – י"ל, כי המגפה באה בסיבת חטא בנ"י, והיו ב' חטאים**: לזנות אל בנות מואב, ויצמד לבעל פעור (ובכ"א מהנ"ל כמה דרגות), ולכן כ' "זאבים" – ל' רבים.

13) אף שבדוחק י"ל שסומך על פירושו בפ' תשא ובמדבר הנ"ל.

14) משכיל לדוד כאן. וראה שפ"ח (ומה שתי' דלפי' זה המנין שייך למש"נ לעיל "צרור את המדינים גו'" ועפמש"נ בפ' מטות (לא, ב) "נקום גו' אחר תאסף גו'" – הרי (נוסף לזה שאי"ז שייך ל"המגפה", הרי) עדיין לא למד התלמיד מש"נ בפ' מטות דמיתת משה תלוי' במלחמת מדין).

15) ומ"ש בשפ"ח "דלטעם ראשון קשה לא הי' לו למנות אלא המתים במגפה וממילא הי' יודע הנותרים" (ועד"ז הקשה במג"ע כאן) – כבר תירצו רש"י בפי' ר"פ במדבר (דלעיל בפנים) שהמנין הוא "מתוך חבתן", ובפרש"י תשא (דלעיל בפנים): "להודיע שהוא חביבה עליו", ולכן מונה הנותרים, ובזה מובן בפשטות מה שרש"י משנה כאן מל' המדרש, ובמקום "לידע כמה חסרו" כתב "לידע מנין הנותרות"*** (ועד"ז משנה בתשא שם מל' המדרשים שצויינו בהערה 11). וגם להביאור דלקמן בפנים (ס"ה) שמנין הרועה אינו משום חביבות – כ"א בכדי להזהר בעתיד – ה"ז שייך רק ל"הנותרות" ולא לאלה שחסרו.

ברע"ב ומשכיל לדוד כאן כ' דלפי' הא' קשה פתיחת הפרשה באמצע הפסוק – וצ"ע האם זו קושיא גם בלימוד ע"ד הפשט (וראה לקו"ש חט"ו ע' 459 ס"ב והערה 10). ועוד: קושיא זו (פתיחת הפרשה באמצע הפסוק) אינה מתורצת גם לפי' הב' (שהרי לפי זה תיבות "ויהי אחרי המגפה" אינן שייכות כלל להמנין, כבמשכיל לדוד כאן).

16) כה, ג ובפרש"י.

17) ס"פ בלק.

18) שם, ה.

19) וראה ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב.

20) כ"ה בדפוסים שלפנינו**** ובל' רש"י שברמב"ן*****. אבל בסנהדרין (יח, א): "שבעה רבוא". וכ"ה בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד. פ"י שם. ולכאורה כצ"ל ברש"י, וכמפורש החשבון בפרש"י יתרו יח, כא (ומה שלא פרט רש"י כאן גם "(שמונת אלפים) ושש מאות" – י"ל דלא חש לפרטם).

21) כ"ה ברמב"ן שלפנינו: "י"ז (אלף*) רבוא" (והוא עפ"י הגירסא "שמונה רבוא"). ובהוצאת שעוועל (עפ"י כת"י ודפוס ליסבאן): ט"ז רבוא.

22) ברמב"ן ובחיי ("או י"ל") כ' שלא הפסיקו להרגם – אבל ברש"י מפורש: הי' הורג.

23) כ"ה ברמב"ן שלפנינו: "י"ז (אלף******) רבוא" (והוא עפ"י הגירסא "שמונה רבוא"). ובהוצאת שעוועל (עפ"י כת"י ודפוס ליסבאן): ט"ז רבוא.

24) ברמב"ן ובחיי ("או י"ל") כ' שלא הפסיקו להרגם – אבל ברש"י מפורש: הי' הורג.

25) עפ"י גירסתנו "שמונה רבוא".

---

*) הל' "זאבים" נמצא במדרשים שבהערה הקודמת.

**) ולהעיר דמלשון רש"י "להכשילם בזמה" (בלק כד, יד) משמע דזה בלבד דיו. ועוד – הרי לא מצינו שנצמד זמרי לבעל פעור ואדרבה מפורש דהוא מדין בועל ארמית, ומלשון הכתוב כמה פעמים (ובפרש"י שם) – משמע דאך חטא בעל פעור הוא הגורם. ואכ"מ.

***) ולהעיר מבמדב"ר ס"פ בלק (עה"פ "ויהיו המתים גו' ארבעה ועשרים אלף): "ללמדך בכל שעה שנופלים נמנים משל לזאב כו' חשוב כמה חסרו כו'".

****) ובדפוס ראשון ושני דרש"י. וכן בכמה כת"י רש"י – ד"ה זה ליתא.

*****) ובהוצאת שעוועל (עפ"י כת"י): שבעה.

******) תיבה זו, לכאורה, טה"ד דמוכח.

כדי ליישב תמיהה זו מביא רש"י "משל לרועה שנכנסו זאבים...", כפי שיוסבר להלן.

ה.
ההבדל בין מנין על־ידי בעל הצאן לבין מנין על־ידי הרועה

ההבדל בפשטות בין "בעל הצאן" המצווה על הרועה למנות את צאנו "לידע מנין הנותרות", לבין "רועה" המונה את הצאן בעצמו הוא:

כאשר בעל הצאן מורה למנות את הצאן כדי לדעת "מנין הנותרות" הרי הוא מתכוון בכך לבטא את חביבות הצאן, כפי שאומר רש"י בפרשת תשא: "מנה את צאני... להודיע שהיא חביבה עליו". כלומר, חשובה כאן רק העובדה שהכבשים שנספרים נותרו שלמים, ואין זה משנה אם הרועה היה אשם במה שאירע לכבשים האחרים או לא – העיקר היא שלמות הצאן ש"נותרו בהם".

לעומת זאת, כאשר הרועה מונה את הצאן "לידע מנין הנותרות", אין זה כדי להראות את חביבות ה"נותרות", אלא בעיקר בגלל תפקידו כרועה – במטרה להתמסר יותר ל"צאן הנותרות", לשומרן ממקרה דומה בפעם אחרת.

על־פי־זה מובן שזה מתאים בעיקר כאשר הרועה חש עצמו אשם בחסרון צאן מן העדר. ואילו כאשר אירע הדבר באופן שהרועה לא היה יכול למנוע זאת, אז אין נדרש ממנו למנות את הצאן כדי לדעת "מנין הנותרות", כי בעבודתו שלו, כרועה הצאן, לא נפגם דבר.

בכך מובן ההבדל, שבמשל "בעל הצאן", בפרשת תשא, אומר רש"י "שנפל בה דבר", וב"משל הרועה" – "שנכנסו זאבים":

רועה אינו יכול לשמור צאנו מ"דבר", ולכן אין הוא אשם כאשר "נפל בה דבר". אך הוא יכול – ואדרבה, זהו תפקידו – לשמור על הצאן מפני זאבים, על ידי מקל וכדומה, ואם "נכנסו זאבים... והרגו בהן" הרי זו אשמת הרועה.

ולפיכך, במשל על "בעל הצאן", שבחביבותו לצאנו אין הבדל כיצד נפגע הצאן, אומר רש"י "נפל בה דבר" (והמצב בפרשת תשא היה דומה יותר ל"דבר"[26], כדלהלן). ואילו ב"משל לרועה..." הוא אומר "נכנסו זאבים...", כי מקרה כזה נוגע לאופן מילוי התפקיד של ה"רועה".

ו.
ההבדל בין המצב במגפה למצב במעשה העגל

לפי זה מובנת התשובה לתמיהה שהוזכרה לעיל על המילים "ויהי אחרי המגפה" – על ידי "משל לרועה...":

כאשר "שופטי ישראל" הרגו "איש אנשיו" היה זה באופן שבית־דין שפטו ודנו אותם למיתה, ומשה רבינו לא יכול היה להרגיש אשמה במותם, ולמנות עקב זאת את ה"נותרים".

אך לא כן היה ב"מגפה", שעצירתה היתה קשורה למשה, כפי שאומר רש"י בסוף פרשת בלק[27]: "נתקבצו שבטו של שמעון... אמר להם משה זו אסורה... נתעלמה ממנו הלכה", ורק לאחר מכן, כאשר פינחס "ראה מעשה ונזכר הלכה..."[28] והרג את זמרי, אז – "ותעצר המגיפה"[29]. ואמנם, הענין ש"נתעלמה ממנו הלכה" בא מלמעלה בכוונה, כפי שאומר רש"י[26], "כדי שיבוא פינחס ויטול את הראוי לו" – הרי רק כלפי שמים גלוי שמשה לא היה אשם בכך, אך משה בעצמו יכול היה לחשוב, שהיתה זו שכחה[30], שעיכבה בינתיים את עצירת המגפה[31].

לכן אומר רש"י, שהמנין "אחרי המגפה מוסבר על ידי "משל לרועה שנכנסו זאבים... והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות": זהו מנין אשר (א) נדרש ממשה, הרועה, (ב) "לידע מנין הנותרות" מן ה"מגפה", הוא ענין שיכול היה, לדעת משה, להימנע בדומה ל"שנכנסו זאבים לתוך עדרו...", או לפחות, ניתן היה להקטין את הנזק, והיו יותר נותרות.

לעומת זאת במעשה העגל, בפרשת תשא, היה משה בהר, ולא היה לו כלל קשר לתוצאות עונשי

---

26) משא"כ במנין שאחר מעשה העגל שכתב רש"י (תשא שם) "שנצטווה למנותם כו' מפני שנכנס בהם מגפה כו'" (ולא מצד "והרגו איש את אחיו גו' ויפל גו' כשלשת אלפי איש" – תשא לב, כז־כח) – די"ל, שמספר הנופלים במגפה הי' יותר מההרוגים ע"י שבט לוי. ועיין פרש"י תשא שם, כ. ואכ"מ.

27) שלכן משנה רש"י מלשון המדרש (המצויין בהערה 11) – ששם איתא: זאבים.

28) כה, ו.

29) פרש"י שם, ז.

30) שם, ח.

31) ובפרט ובמכש"כ מאיחור הגדתו פ' שבת דמן, ועד – שענשו הכתוב (פרש"י בשלח טז, כב).

החטא, ולכן אין מקום לכך שמשה כרועה ימנה את צאן מרעיתו מצד עצמו.

לכן אומר שם רש"י (א) "משל לצאן החביבה על בעליה..." – שהמנין אינו מצד ה"רועה", אלא מצד "בעל הצאן", הקדוש־ברוך־הוא, כי (ב) זה בדומה לצאן "שנפל בה דבר, שהרועה אינו אשם בכך. והקדוש־ברוך־הוא מצווה למנותם כי אצל "בעל הצאן" חביבה הצאן, כפי שהוסבר לעיל בהרחבה.

ז.
המנין קשור לפטירת משה

אך פירוש זה אינו "חלק":

ישראל היו אז "בערבות מואב מעבר לירדן ירחו"[32] מוכנים להיכנס לארץ ישראל, וכבר נגזרה הגזירה "לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ..."[33], וממילא באה העת[34] של "ונאספת (משה) אל עמיך"[35] – אשר על־כן נאמר (מיד לאחר מנין בני ישראל, ופרשת בנות צלפחד שהיתה בהמשך למנין), "עלה אל הר העברים הזה..."[36], ואחר כך ציוה הקדוש־ברוך־הוא על משה לסמוך את יהושע[37].

וכיון שמנין של רועה הוא, כדלעיל, כדי לדעת כיצד להנהיג את צאן מרעיתו להבא – להתמסר אליהם ולשומרם מפגיעות נוספות – צריך היה לשתף במנין זה גם את יהושע, כאלעזר, שצריך היה תיכף להיות רועה ישראל[38]?

בדוחק ניתן לומר, שהקדוש־ברוך־הוא ידע שעד הסתלקותו של משה יעברו עוד מספר חדשים, לכן חשוב המנין למשה, לפחות לחדשים שבהם הוא יהיה עדיין הרועה[39].

אך כיון שהסבר זה לאי־שיתוף יהושע – שיהיה רועה כעבור מספר חדשים במצב שונה לגמרי של ישראל ולמשך יותר מארבע עשרה שנים – "אינו חלק", מביא לכן רש"י פירוש נוסף, שהמנין אכן קשור לפטירת משה – "עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו מחזירם במנין".

אלא שהפירוש השני קשה יותר מן הראשון, כי[40] לפי זה אין המנין קשור ל"ויהי אחרי המגפה", אלא ל"קרב למות". ולכן מביאו רש"י רק כפירוש שני, והפירוש הראשון הוא העיקרי לפי פשוטו של מקרא.

ח.
אין חביבות לגבי "בועל ארמית"

אך צריך להבין: אכן, מדוע היה כאן המנין מצד ה"רועה", משה רבינו, ולא מצד הקדוש־ברוך־הוא – בעל הצאן – בכוונה לדעת "כמה נותרו בהם להודיע שהיא חביבה...", ואז חשוב היה מספר הנותרים הן מן ה"מגפה" והן מ"הרגו איש אנשיו", כדלעיל, שלגבי בעל הצאן לא כל־כך חשוב כיצד נפגעו הצאן?

ההסבר לכך הוא:

ישראל עברו על חטא "בועל ארמית", שבו, כפי שפירש רש"י לפני כן[41] "קנאין פוגעין בו", ללא שום עדות, בית דין וכדומה. בן החמש למקרא מבין כבר אפוא את החומרה היוצאת מן הכלל של עבירה זו, עד כדי כך שהיא הביאה לידי מותם של כמאתיים אלף יהודים, כפי שאומר על כך רש"י[42] "אלקיהם של אלה שונא זימה הוא" – ומובן, שלא ייתכן כאן ענין של חביבות (ומנין) עקב כך.

דבר זה יומתק בדרך ההלכה: בועל ארמית הוא חטא, אשר כלשון הרמב"ם[43], "יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו, שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל נחשב... והבן מן הכותית אינו בנו...", וכפי שמסביר הרוגוצ'ובי[44], שעל ידי חטא זה הוא "מאביד נפשות מישראל על ידי דאזיל זרעם בתרה".

כלומר[45]: בכל העבירות האחרות, יהיו אשר יהיו, אין עוברים את ה"גבולות"[46] שהציב הקדוש־ברוך־הוא בין ישראל לעמים, כי גם לאחר שעוברים עבירה

---

32) ולהעיר שטענת זמרי הייתה שאין לאסור כי בת יתרו מי התירה לך (רש"י שם).

33) ס"פ חוקת.

34) חוקת כ, יב.

35) ואף שכבר נצטווה (פרשתנו כה, יז) "צרור את המדינים גו'" – אי"ז ציווי למלחמה, כ"א (כפרש"י) "עליכם לאייב אותם". וכדמוכח מהא שנאמר לו אח"כ בדיבור בפ"ע (מטות לא, ב) "נקום נקמת בנ"י מאת המדינים גו'". אבל ראה פרש"י פרשתנו (שם, יח): לא צוה להשמיד כו'.

36) פרשתנו כז, יג. וראה פרש"י שם, טו.

37) שם, יב. וראה פרש"י שם.

38) שם, יח ואילך.

39) ולהעיר מאלשיך כאן.

40) וגם: עדיין חשב משה "שמא הותרה הגזירה ואכנס לארץ" (פרש"י פרשתנו שם, יב).

41) אבל מ"ש בשפ"ח ד"קשה סוף סוף עדיין לא הגיע זמן מיתת משה" – י"ל שהרי תיכף לאחרי המנין נאמר "עלה גו' ונאספת גו'", כנ"ל בפנים. וראה רע"ב כאן.

42) בלק כה, ז.

43) בלק כד, יד.

44) הל' איסו"ב פי"ב ה"ז. נעתק בטור ורמ"א אה"ע סט"ז ס"ב.

45) עה"ת – פרשתנו ע' רסב.

46) ראה בכ"ז בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 158 ואילך.

נשארים ישראל[47]. ואילו בועל ארמית, אשר הבן שצריך היה להיות מ"נפשות מישראל" הוא "אזיל בתרה", ונהיה נכרי, הרי מדה כנגד מדה, שהוא נחשב "מחוץ" לצאן מרעיתו (לגבי ענין החביבות),

כהמשך לשון הרמב"ם: "ודבר זה גורם להדבק בעכו"ם שהבדילנו הקדוש־ברוך־הוא מהם...",

ולכן אין כאן מנין של חביבות "לידע מנין הנותרות": אלו שלא חטאו אינם "נותרים" מן החוטאים – כאילו אין כלל קשר ביניהם.

ט.
ההוראות הנלמדות מכך

מכך נלמדות הוראות בשני הקצוות:

מצד אחד רואים עד כמה פוגם החטא של בועל ארמית, שה"הפסד" אינו רק בכך "שאזיל זרעם בתרה", אלא גם החוטא עצמו מתנתק על־ידי־זה מצאן מרעיתו של הקדוש־ברוך־הוא.

וזוהי גם הוראה לגבי הזכות הגדולה והאחריות העצומה של אלה שיש בידם למחות ולעכב אפילו יחיד, ואפילו פעם אחת, מלהיכשל ר"ל בחטא זה – כולל אלו שכבר נכשלו בכך ר"ל.

ואילו מצד שני רואים, שלגבי הדאגה לצרכיהם, שמירה מפני זאבים וכדומה, הרי משה רבינו – הרועה הנאמן של כל ישראל, שמוסר נפשו עבור כל יהודי[48] – מתמסר גם ליהודים כאלו[49], עד כדי כך שגם הם נחשבים לצאן מרעיתו, והמנין הוא "לידע מנין הנותרות"[50], גם הם חלק מ"עדרו", ויותר מכך – אין הם חלק "בקצה המחנה"[51], אלא "תוך עדרו",

והנהגה זו נעשית תורה והוראה לכל יהודי. שלהם אומרים[52]: זכרו תורת משה עבדי.

(משיחת ש"פ פינחס תשל"ד)

---

47) ראה פרש"י קורח טז, ה.

48) סנהדרין מד, רע"א.

49) ראה שם (לב, לב ובפרש"י): ועתה אם תשא כו' ואם אין כו'.

50) ולהעיר שגם הם נכללו בההוראות דאופן חלוקת הארץ, דיוצאי מצרים שמתו – יירשו את החיים באי הארץ (פרש"י פרשתנו כו, נה), אף שהייתה המציאות דנטילת החלק מיוצאי מצרים (מהמרגלים – פרש"י שלח יד, לח).

51) ולהעיר מבמדב"ר ס"פ בלק (נעתק לעיל בשוה"ג להערה 15) דגם "המתים במגפה" עצמם נמנו. ולהעיר מהשינוי, דרק "המתים במגפה" נאמר מספרם בתושב"כ, ולא אלה שנהרגו ע"י שופטי ישראל.

52) בהעלותך יא, א ובפרש"י.

53) מלאכי ג, כב.

המשך מעמוד י

הַאי 'כָּל' דְּהָכָא **רִיבּוּיָא הוּא** – אך לשון 'כל' שנאמר לגבי שבת בהכרח הוא ריבוי ומרבה הכל, **מַדְּהָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב וּבְהֶמְתֶּךָ כְּדִכְתִיב בְּדִבְרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** – שהרי בדברות האחרונות היה לו לכתוב רק 'ובהמתך' כמו שנכתב בדברות ראשונות, **וְמִזֶּה שֶׁכָּתַב** 'וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ', **שָׁמַעְנוּ מִינָּהּ, רִיבּוּיָא** – שבא לרבות כל בעלי חיים.

שואלת הגמרא: **הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ כֹּל רִיבּוּיָא הוּא** – עתה שביארת שהלשון 'כל' הנאמר בדברות אחרונות מרבה כל בעלי חיים, אם כן **'בְּהֶמְתֶּךָ' דִּנכתב בִּדְבָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, וְ'שׁוֹר וַחֲמוֹר' דִּנכתבו בִּדְבָרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת לָמָּה לִי.** משיבה הגמרא: **אָמְרִי**, תיבת 'שׁוֹר' נכתבה בשבת **לְאַגְמוּרֵי 'שׁוֹר' 'שׁוֹר' לַחֲסִימָה** – ללמד בגזירה שוה ל'שור' האמור גבי לאו דחסימה שאף הוא כולל גם חיה ועוף, ותיבת **'חֲמוֹר'** נכתבה בשבת **לְאַגְמוּרֵי 'חֲמוֹר' 'חֲמוֹר' לְפְרִיקָה** – ללמד בגזירה שוה ל'חמור' האמור גבי חיוב פריקה שאף הוא כולל גם חיה ועוף, **וּבְהֶמְתֶּךָ לְאַגְמוּרֵי 'בְּהֶמְתֶּךָ' 'בְּהֶמְתֶּךָ' לְכִלְאַיִם** – תיבת 'בהמתך' נכתבה בשבת כדי ללמד בגזירה שוה ל'בהמתך' האמור לגבי איסור הרבעת כלאים. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אכן איסור חרישה בכלאים למדים בגזירה שוה משבת, **אֲפִילּוּ אָדָם לִיתְסַר** – יהא אסור למשוך בקרון עם בהמה או חיה, וכשם שגבי שבת נאמר (דברים ה יג) 'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ', והוקשו עבד ואמה לבהמה, כך גם גבי איסור כלאים הנלמד משבת יש להקיש אדם לבהמה. **אַלְמָה תְּנַן** – מדוע שנינו (כלאים פ"ח מ"ו), **אָדָם מוּתָּר עִם בּוּלְן לַחֲרוֹשׁ וְלִמְשׁוֹךְ.** מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב פָּפָּא, פַּפּוֹנָאֵי יָדְעִי טַעְמָא דְּהָא מִילְּתָא** – תלמידי מקום ששמו פפונאי יודעים את טעם הדבר, **וּמַנּוּ** – ומי הוא אותו תלמיד **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב**, וטעם הדבר משום **דְּאָמַר קְרָא** (דברים ה יד) **'לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ כָּמוֹךָ'**, ולמדים מפסוק זה שרק **לַהֲנָחָה הִקְשָׁתָן** – לגבי חיוב שביתה ומנוחה הוקשו עבד ואמה לבהמה, **וְלֹא לְדָבָר אַחֵר**, ולכך משבת אין למדים לאסור חרישת אדם ובהמה בכלאים:

אגב שביארו לעיל את הפסוקים שנאמרו בדברות הראשונות והאחרונות לענין שבת, מבארת הגמרא את שינוי לשון הפסוקים לענין כיבוד אב ואם. **שָׁאַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲגִיל אֶת רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, מִפְּנֵי מָה בִּדְבָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** שבפרשת יתרו, **לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם** לגבי כבוד אב **וְאִם טוֹב** – 'למען ייטב לך', **וּבִדְבָרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת** שבפרשת ואתחנן

בראשית כט, כה: וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי:

כו

ביאור המחלוקת (נזיר ל:) בי"ש אומרים הקדש טעות הקדש ויליף זה מתמורה וכו' – ע"ד קידושי לאה, ובי"ה אומרים אין הקדש – ע"ד רחל וכו'

משנה[1]. בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש ובית הלל אומרים אין הקדש, כיצד אמר שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש ויצא לבן, בית שמאי אומרים הקדש ובית הלל אומרים אינו הקדש.

גמרא. בית שמאי אומרים הקדש כו', מאי טעמייהו דבית שמאי דילפינן תחלת הקדש מסוף הקדש מה תמורה אפי' בטעות אף הקדש אפי' בטעות, ובית הלל אומרים הני מילי תמורה אבל אחותי הקדש בטעות לא מחתינן.

נזיר ל, ב

בית שמאי אומרים הקדש טעות. כיצד אמר שור שחור שיצא מביתי ראשון, בשחרית, יהא הקדש, ויצא לבן, הרי זה הקדש, וכן כשיעלה דינר של כסף או חבית של שמן כולן הקדש הואיל ויצאו בראשונה ואף על גב שלא נתקיימו דבריו שהוא סבור שיצא שחור ויעלה דינר של זהב וחבית של יין תחילה, ובית הלל אומרים הואיל ולא נתקיימו דבריו אין הקדשו קדוש.

רש"י

מה תמורה אפי' בטעות, כסבור לומר שור שחור שיצא מביתי תחלה יהא תמורה תחת זה ויצא מפיו שור לבן, גבי תמורה קדיש ולקי דגלי קרא.

רש"י תמורה יז. ע"ש

ענין הפלוגתא דבית שמאי ובית הלל, שבית שמאי ס"ל הקדש טעות הקדש ויליף זה מתמורה שהוא סוף הקדש, מה תמורה אפילו בטעות אף תחלת הקדש אפילו בטעות. ובית הלל אומרים ה"מ תמורה אבל אחותי הקדש בטעות לא מחתינן.

הענין הוא, כי בית שמאי הם בחי' לאה[2], ובית הלל הם בחי' רחל כמ"ש בטעמי מצות להרח"ו ז"ל זיע"א פרשת תצא באזהרת אתנן זונה ע"ש.

והנה ענין הקדש טעות הוא בלאה, כי הרי מה שיעקב קידש את לאה הי' זה בטעות, כי הי' סבר שהיא רחל, א"כ על לאה הי' הקדש טעות וכו'.

והנה תמורה הוא ג"כ בחי' לאה, כי הרי לבן החליף והמיר אותה תחת רחל, הרי עשה אותה תמורה וכו'.

זהו שבית שמאי שהם מבחי' לאה יליף שהקדש טעות שבלאה הוא הקדש מן תמורה.

ובית הלל אומרים ה"מ תמורה ששם הוא סוף הקדש, כי יעקב עבד מתחלה בעד רחל, ורחל מסרה[3] הסימנין שמסר לה יעקב ללאה וכו', א"כ אין זה אחותי הקדש, לכן מהני שם טעות ג"כ, משא"כ בתחלת הקדש לא מהני טעות.

לקוטי לוי יצחק, ביאורים וחידושים בש"ס עמוד מו

---

1) ביאור המשנה: כלל הוא בנדרים שצריך שיהיו פיו ולבו של הנודר שווים, והיינו שיכוון הנודר בלבו למה שמבטא בשפתיו. ואם הוציא מפיו נדר **ללא כוונה**, מתוך שגגה או טעות, הרי זה **נדר טעות**, ואינו חל. והדין הוא שהנזירות וכן ההקדש מכלל הנדרים הם, אלא שבדין תמורה", שהיא מנדרי הקדש, אנו מוצאים, שכל תמורה תופסת, ואפילו נאמרה בטעות, שנאמר (ויקרא כז, לג): ואם המר ימירנו, והי' הוא ותמורתו יהי' קודש", ודרשו חכמים" **יהי** — שוגג כמזיד, שאם נתכוון לומר: הרי בהמה זו תמורת עולה", ואמר: הרי זו תמורת שלמים", דבריו שהוציא מפיו קיימים; ונחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל, אם למדים הקדש מתמורה.

בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש, מי שהקדיש בטעות, הרי זה הקדש. בגמרא מבואר טעמם, שלמדים תחילת הקדש" מסוף הקדש", כלומר שהקדש שאדם מקדיש לכתחילה, דינו כדין תמורה, הנקראת סוף הקדש", מפני שקדושתה באה מכוח הקדש אחר — מה תמורה אפילו בטעות, אף הקדש אפילו בטעות".

ובית הלל אומרים אינו הקדש, הקדש טעות אינו הקדש, שלדעת בית הלל אין למדים הקדש מתמורה, שכן תמורה, קדושתה באה מכוח הקדש אחר שהוקדש כראוי, הלכך תופסת התמורה אפילו בטעות, אבל בהקדש מתחילתו, אין הקדש חל בטעות. (משניות קהתי).

2) מבואר (בלקוטי תורה להאריז"ל המצויין כאן) דהלל" בגי' שֵׁם אדנ"י שהוא במלכות" בחי' רחל — ה' אחרונה, ע"ש. ולאה היא בחי' בינה — ה' גדולה (ראה לעיל סימן טז. יז), ומבאר בחסידות (ראה ספר המאמרים ה'תשי"ד ד"ה וידבר משה סעיף ז') דמצד בחי' בינה, שהוא למעלה מענין הבירורים, נעשה ענין הפרישות מעניני עוה"ז, ע"ש. דמבחי' ז"א — הששה מדות — נבנה העולם, ובחי' בינה הוא למעלה מן העולם, וזהו שבית שמאי מצד שורש נשמתם בגי' גבורה עלי' למעלה (ראה תורת מנחם התוועדויות תנש"א חלק ג' עמוד 278 ואילך, ובעיקר שם סעיפים יג, טז.) הם תמיד מחמירים, משא"כ הלל — בחי' חסד — הם להקל שהו"ע הבירורים. ראה הביאור בתורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ח חלק ב' עמוד 654 ואילך.

3) ראה מגילה יג: , בבא בתרא קכג., מובא ברש"י עה"פ. ויהי בבקר והנה הוא לאה, אבל בלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים".

כה, יא – פנחס* בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי

א. א. בשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירת נפש דוקא.

מצינו אצל פינחס – פינחס זה אליהו[1], מבשר הגאולה[2]:

פינחס שהרגו לזמרי – הניח עצמו הצדה, ומסר נפשו לקנא קנאת ה' ("בקנאו את קנאתי גו'"[3]), ולכן, גם בשעה שנתעלמה הלכה ממשה רבינו[4], זכה פינחס לכוין אל ההלכה לאמיתתה, שהרי אף ש"הבא לימלך אין מורין לו", הרי כן היא ה"הלכה"[5].

והענין בזה – שמצד הנשמה רצונו של כל אחד ואחד מישראל לקיים את רצון הבורא[6], ומצד הנשמה אין מקום לענין של טעות כו', אלא שכאשר ישנן פניות אישיות, הרי זה מעלים על הנשמה. אבל כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב שאינו חושב על עצמו כלל, ומתמסר לגמרי לקיים ולמלא רצון הבורא – כפי שצריך להיות מצד הנשמה – אזי בודאי יכוין אל האמת[7].

ומצד מסירת נפשו – "הנני נותן לו את בריתי שלום"[8], ונעשה הענין ד"פינחס זה אליהו", שיבוא ויבשר לבני ישראל בשורת הגאולה על ידי משיח – כי, כאמור, בשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירת נפש דוקא.

ב. וכיון שבשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירת נפש דוקא, הרי מובן, שכללות ענין העבודה – שתכליתה הוא ביאת המשיח – צריכה להיות מתוך מסירת נפש.

והענין בזה – שתכלית הכוונה בבריאת העולם הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים[9], והרי ענין זה יושלם בביאת המשיח.

וזהו שאמרו רז"ל[10] על הפסוק[11] "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", "זה רוחו של מלך המשיח" – שהענין דרוחו של משיח ישנו כבר **מתחילת הבריאה**, כיון שזוהי תכלית כוונת הבריאה.

ולכן, כללות ענין העבודה, ובפרט בכל זמן משך הגלות, צריכה להיות מתוך מסירת נפש, היינו, להניח את עצמו הצדה, ולעבוד את ה' באופן של אתכפיא וקבלת עול – כי לגילוי המשיח באים על ידי מסירת נפש דוקא.

וזהו גם הביאור בהמדובר בי"ט כסלו[12], שהאל"ף בי"ת של חסידות הוא ענין הנחת עצמותו, אתכפיא וקבלת עול.

– דלכאורה, הי' צריך להיות סדר העבודה באופן שתחילה תהי' עבודתו על פי שכלו ורצונו, ליתן גם לו תפיסת מקום ("מ'זאָל אים אויך געבן אַן אָרט"), ואחר כך ידרשו עבודה נעלית יותר, באופן של הנחת עצמותו, ואף על פי כן, מיד בתחלת העבודה תובעים לכל לראש ("נאָך איידער וואָס ווען") אתכפיא וקבלת עול, "ברעכן זיך און ניט טאָן וואָס עס ווילט זיך", ואדרבה "טאָן וואָס עס ווילט זיך ניט" –

כי המכוון בכל עניני העבודה הוא ענין המסירת נפש, שדוקא על ידי זה זוכים לגילוי אורו של משיח צדקנו, במהרה בימינו.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשי"ד חלק א עמוד 280

ב. פינחס... [והשיב את חמתי]. אמר רבי שמעון בן לקיש פינחס הוא אליהו[13], א"ל הקב"ה אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה, אף לעתיד לבא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג, כג-כד) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

ילקוט שמעוני רמז תשנא

ג. פינח"ס בגימטריא נחמ"ו נחמ"ו[14] לומר שיבא לנחם ולבשר לישראל כדכתיב (ישעי' נב, ז) מה נאוו על ההרים וגו' וכתיב (מלאכי ג, כג) הנה אנכי שולח וגו'.

פענח רזא (מבעלי התוספות)

---

* **פסוק כה, יא פנחס...** – בענין "פנחס זה אליהו" עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת פנחס סימן ח' ובהנסמן שם, ובילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שמות סימן ריט. רלה. רלט הערה 1. רנ. פרשת וארא סימן קלד. צו. קלב. קלט. קמ. פרשת ויקרא סימן קטו. פרשת אחרי סימן ב. ו. יב. יד. מא. פרשת בחוקותי סימן לה בפירוש נזר הקודש השלם. רכט. רמג. פרשת חוקת סימן קלח. קכז. פרשת בלק סימן קב. תקח. תכח. תקלט. תקמ. תקמג. ועיין גם כן פרשת ויגש סימן עב. פרשת וישב סימן מה. פרשת שלח סימן קנא.

1) נסמן באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר חלק ג עמוד קס.

2) פירוש רש"י בחוקותי כו, מב. ועוד.

3) פינחס כה, יא.

4) סנהדרין פב, א. פירוש רש"י בלק כה, ו.

5) סנהדרין שם.

6) ראה רמב"ם הלכות גירושין סוף פרק ב.

7) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חלק ט עמוד 63.

8) פינחס כה, יב.

9) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. בראשית רבה ספ"ג. במדבר רבה פי"ג, ו. תניא ריש פרק לו. ובכמה מקומות.

10) בראשית רבה פ"ב, ד. רפ"ח.

11) בראשית א, ב.

12) סעיף מ (תורת מנחם התוועדויות ה'תשי"ד חלק א עמוד 254).

13) מובא בערוך ערך זרוע, וילקוט שמעוני כאן, וראה לקוטים חלק ז עד., מדרש אגדה ומדרש הגדול כאן. וראה ב"מ קיג.: אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבית הקברות של עכו"ם וכו', אמר לי' לאו כהן הוא מר (דאיכא למאן דאמר דאליהו הוא פנחס, דכתיב בי' קנא קנאתי, וכן בפנחס בקנאו את קנאתי) כו'. וראה תרגום יונתן בן עוזיאל שמות ו, יח, בבא בתרא קכא: ובתוס' שם ד"ה שבעה.

14) שפנחס הוא אליהו ויבא לבשר לישראל. ועיין מש"כ הפענח רזא בפרשת בחוקותי.

במדרש (ילקוט שמעוני רמז תשנא): עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת פנחס סימן ח, ובהנסמן שם.

◆ יום ראשון י"ח תמוז ◆

כה (י) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(יא) **פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:**

י וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

יא פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא אֲתֵב יָת חֵימְתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַקַנְאֵי יָת קִנְאָתִי בֵּינֵיהוֹן וְלָא שֵׁיצֵית יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:

רש"י ◄ **פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן •** (סנהדרין פב. סוטה מב) **לְפִי שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים מְבַזִּים אוֹתוֹ: הֲרָאיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה שֶׁפִּטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְהָרַג נְשִׂיא שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ בָּא הַכָּתוּב וְיִחֲסוֹ אַחַר אַהֲרֹן. בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי • בְּנָקְמוֹ אֶת נִקְמָתִי, בְּקָצְפּוֹ אֶת הַקֵּצֶף שֶׁהָיָה לִי לְקָצֹף. כָּל לְשׁוֹן "קִנְאָה" הוּא הַמִּתְחָרֶה לְנֹקֶם נִקְמַת דָּבָר, אנפרטמנ"ט בְּלַעַ"ז.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ שיחת שבת פרשת פינחס, כ"א תמוז, ה'תשכ"ו

בְּיוֹם הַשַּׁבָּת־קוֹדֶשׁ פָּרָשַׁת פִּנְחָס שְׁלָאחֲרֵי הַמַּאסָר וְהַגְּאוּלָה (בִּשְׁנַת תרפ"ז), בֵּרַךְ בַּעַל הַמַּאסָר וְהַגְּאוּלָה "בִּרְכַּת הַגּוֹמֵל" בְּעֵת שֶׁעָלָה לַתּוֹרָה - בְּהֶתְאֵם לְפְסַק דִּין רַבֵּנוּ רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בְּנוֹגֵעַ לְחוֹלֶה שֶׁנִּתְרַפֵּא, שֶׁמְּבָרֵךְ הַגּוֹמֵל כְּשֶׁחוֹזֵר לְבֵּוּרְיוֹ לְגַמְרֵי, וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהֵיוֹצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁלֹּא חָזַר לְבֵיתוֹ, לֹא נִקְרָא שֶׁ"יָּצָא מֵהַסַּכָּנָה לְגַמְרֵי".

וְכֵיוָן שֶׁבְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית הָיְתָה אֲמִירַת בִּרְכַּת הַגּוֹמֵל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת־קוֹדֶשׁ פָּרָשַׁת פִּנְחָס, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּבוֹא פָּרָשַׁת פִּנְחָס (לְלֹא נִפְקָא־מִינָה בְּאוֹפָן הַקְּבִיעוּת בִּימֵי הַחוֹדֶשׁ), "נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים" הָעִנְיָנִים הַקְּשׁוּרִים עִם בִּרְכַּת הַגּוֹמֵל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ משיחת שבת פרשת פינחס, ה'תשכ"ה

הַהוֹרָאָה שֶׁאֶפְשָׁר וְשֶׁצָּרִיךְ לִלְמֹד מִפֵּירוּשׁ רַשִׁ"י זֶה, מוּבָנֶת בְּפַשְׁטוּת:

כַּאֲשֶׁר רוֹאִים אָדָם הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה טוֹב, הֲרֵי אַף שֶׁיֵּשׁ הוֹכָחוֹת רַבּוֹת לְכָךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה זֹאת לִכְאוֹרָה, מִפְּנֵי מְנִיעִים אִישִׁיִּים - אָסוּר בְּכָל זֹאת לִשְׁלֹל אֶת מַעֲשֵׂהוּ הַטּוֹב, כִּי:

א) אַף אִם נִנְיַח שֶׁהוּא עוֹשֶׂה זֹאת מִתּוֹךְ מְנִיעִים אִישִׁיִּים, הֲרֵי הֲהַלָכָה קוֹבַעַת "**לְעוֹלָם יַעֲסֹק** אָדָם בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ"- וּבְמִיוּחָד לְפִי הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל "מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ", שֶׁהָאָדָם מַגִּיעַ אַחַר־כָּךְ לִידֵי "לִשְׁמָהּ", מִפְּנֵי שֶׁעַכְשָׁו הוּא עוֹשֶׂה זֹאת "שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ" רַק בְּחִיצוֹנִיּוּת, אַךְ בִּפְנִימִיּוּת וּבְ"תוֹךְ" כְּוָנָתוֹ הִיא **לִשְׁמָהּ**. וְלָכֵן "מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ" - מַה"תּוֹךְ" וְהַפְּנִימִיּוּת שֶׁלּוֹ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת "שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ" הוּא "בָּא לִשְׁמָהּ" - שֶׁהַפְּנִימִיּוּת הַנִּסְתֶּרֶת בָּאָה לִידֵי גִּילּוּי.

ב) כֵּיוָן שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לִלְמֹד וּלְקַיֵּם מִצְוֹת עַל־פִּי 'שֻׁלְחָן עָרוּךְ', אָסוּר לְפוֹסְלוֹ, כִּי הוּא עָלוּל עֵקֶב זֹאת לְהַפְסִיק לִלְמֹד תּוֹרָה וְכוּ'. צָרִיךְ רַק לְעוֹרְרוֹ שֶׁיַּתְחִיל לִלְמֹד לִשְׁמָהּ, שֶׁיִּגִּיעַ מַהֵר כְּכָל הָאֶפְשָׁר לִידֵי "בָּא לִשְׁמָהּ".

ג) וְהָעִיקָר: לְעוֹלָם אֵין לְדַעַת אֶת הַנַּעֲשֶׂה בְּלִבּוֹ שֶׁל הַזּוּלַת, כְּפִי שֶׁרוֹאִים בָּרוּר בְּעִנְיָנֵנוּ, שֶׁאֲפִילּוּ הַשָּׁבָטִים, לַמְרוֹת שֶׁהָיוּ בְּיָדָם הוֹכָחוֹת בְּרוּרוֹת, לִכְאוֹרָה, שֶׁפִּינְחָס עָשָׂה זֹאת שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, הֲרֵי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא - אֲשֶׁר "ה' יִרְאֶה לַלֵּבָב" - הֵעִיד עָלָיו שֶׁעָשָׂה זֹאת **רַק** מִפְּנֵי קִנְאַת **ה'**.

עִנְיָן נוֹסָף בְּכָךְ:

מִי שֶׁמְּבַטֵּל אֶת הַזּוּלַת הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה טוֹב, בְּטַעֲנָה שֶׁהַלָּה עוֹשֶׂה זֹאת מִמְּנִיעִים אִישִׁיִּים, עָלוּל לִטְעֹן שֶׁהוּא מְבַטְּלוֹ מִצַּד הַקְּדוּשָׁה: כֵּיוָן שֶׁאֲנִי עָנִיו בְּטִבְעִי (- כְּךְ הוּא חוֹשֵׁב לְעַצְמוֹ), אֵינִי מְסֻגָּל לִסְבֹּל גַּאֲוָה, וְלָכֵן, בְּרֹאשׁוֹתַי יְהוּדֵי הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּהִתְלַהֲבוּת אוֹ מְקַיֵּם מִצְוֹת בְּהִדּוּר, בְּאֹפֶן הַיָּכוֹל לְהֵרָאוֹת כְּיוֹהֲרָא - אֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל זֹאת וְלִשְׁתֹּק.

עַל כָּךְ נִלְמֶדֶת הַהוֹרָאָה מִפֵּירוּשׁ רַשִׁ"י זֶה, הַמַּסְבִּיר אֶת לַעֲגָם שֶׁל הַשְּׁבָטִים עַל קַנָּאוּתוֹ שֶׁל פִּינְחָס, שֶׁנִּבְעָה מֵרְצוֹנָם לְהָגֵן עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "יְחַסוֹ אַחַר אַהֲרֹן" וְהֵעִיד שֶׁהוּא קִנֵּא אֶת קִנְאַת ה', וְלֹא הֵם.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יא) **פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר וגו'.** כְּלוֹמַר, אֵין לָהֶם לִשְׁנֹאוֹתוֹ אִם הָרַג זִמְרִי, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי כֵּן **הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי** מֵעֲלֵיהֶם **וְלֹא כִלִּיתִי** אוֹתָם: תורה יב

הַדָּבָר מְלַמְּדֵנוּ לָקַח לְגַבֵּי בְּטוּל הַזּוּלַת הַלּוֹמֵד בְּהִתְלַהֲבוּת, אוֹ מִתְנַהֵג בְּהִדּוּר וְכוּ', כְּאִלּוּ יֵשׁ כָּאן בְּטוּי שֶׁל יוֹהֲרָא, מִתּוֹךְ מַחֲשָׁבָה שֶׁלַּעַג זֶה הוּא מִפְּנֵי עֲנָוָה (הַגָּנָה עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה "עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם") - שֶׁלְּאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר הַלּוֹמֵד בְּהִתְלַהֲבוּת וְהַמִּתְנַהֵג בְּהִדּוּר וְכוּ' הוּא הַצּוֹדֵק וְלֹא הַמְּבַטֵּל.

יוֹתֵר מִכָּךְ, יִתָּכֵן שֶׁלְּהֵיפֶךְ, הַמְּבַטֵּל עוֹשֶׂה זֹאת דַּוְקָא מִפְּנֵי גַּאֲוָתוֹ שֶׁלּוֹ:

אֵין הוּא מְסֻגָּל לְסַבֵּל שֶׁהַזּוּלַת נַעֲלֶה מִמֶּנּוּ, וּלְפִיכָךְ הוּא מִקְנֵא בּוֹ. וְאִלּוּ הָיָה מִתְנַהֵג כָּרָאוּי, הָיְתָה קִנְאָה זוֹ מְעוֹרֶרֶת בּוֹ רָצוֹן לִלְמֹד מֵחֲבֵרוֹ - קִנְאַת סוֹפְרִים תַּרְבֶּה חָכְמָה, אַף כִּיוָן שֶׁיַּחַד עִם מִדַּת הַגַּאֲוָה יֵשׁ בּוֹ גַּם מִדָּה שֶׁל עַצְלוּת, הֲרֵי הוּא מְבַטֵּל אֶת לִמּוּד הַתּוֹרָה וּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים שֶׁל הַזּוּלַת.

מִקְדָּשָׁה לֹא תִּתָּכֵן מַסְקָנָה הַנּוֹגֶדֶת לָאֱמֶת, וְכֵיוָן שֶׁהֵן הָעֲבָדָה שֶׁהוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ לוֹמֵד בְּהִתְלַהֲבוּת, כְּמֵאֲמַר חֵז"ל "מַה לְּהַלָּן בְּאֵימָה וּבִירְאָה וּבָרְתָּת וּבְזִיעַ, אַף כָּאן..." (לְמִרּוֹת שֶׁנְּדָמָה לוֹ שֶׁאֵין הוּא עֲדַיִן בְּדַרְגָּה שֶׁל לִנְהֹג כְּךָ "לִשְׁמָהּ" בֶּאֱמֶת), בְּנִגּוּד לְפֹסֶק הַתּוֹרָה "לְעוֹלָם **יַעֲסֹק** אָדָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ...", וְהֵן הִתְנַהֲגוּתוֹ בְּבָטּוּל הַזּוּלַת, לְהֵפֶךְ מֵהַהוֹרָאָה בְּ"תּוֹרַת אֱמֶת" "וְהֶוֵי דָּן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת" - הֲרֵי זֹאת הוֹכָחָה בְּרוּרָה, שֶׁהַגּוֹרֵם לְכָךְ אֵינוֹ רֶגֶשׁ שֶׁל קְדֻשָּׁה, אֶלָּא לְהֵפֶךְ.

(יב) **לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם:**

יב **בְּכֵן אֱמַר הָא אֲנָא גְּזַר לֵהּ יָת קְיָמִי שְׁלָם:**

רש"י ◂ **אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם •** (סנהדרין פב) דְּתְהֵא לוֹ לִבְרִית שָׁלוֹם, כְּאָדָם הַמַּחֲזִיק טוֹבָה וְחֲנוּת לְמִי שֶׁעוֹשֶׂה עִמּוֹ טוֹבָה, אַף כָּאן פִּירֵשׁ לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁלוֹמוֹתָיו.

(יג) **וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

יג **וּתְהֵי לֵהּ וְלִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי קְיָם כְּהֻנַּת עָלָם חֲלַף דִּי קַנֵּי קֳדָם אֱלָהֵהּ וְכַפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

רש"י ◂ **וְהָיְתָה לּוֹ • בְּרִיתִי זֹאת. בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם •** שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר נִתְּנָה כְּהֻנָּה לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, לֹא נִתְּנָה אֶלָּא לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ עִמּוֹ וּלְתוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁיּוֹלְדוּ אַחַר הַמְּשָׁחָתָן, אֲבָל פִּינְחָס שֶׁנּוֹלַד קֹדֶם לָכֵן וְלֹא נִמְשַׁח, לֹא בָּא לִכְלַל כְּהֻנָּה עַד כָּאן. וְכֵן שָׁנִינוּ בִּ׳זְבָחִים׳: לֹא נִתְכַּהֲנוּ פִּינְחָס עַד שֶׁהֻרְגוּ לְזִמְרִי. **לֵאלֹהָיו • בִּשְׁבִיל אֱלֹהָיו, כְּמוֹ** (במדבר יא): **"הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי", "וְקִנֵּאתִי לְצִיּוֹן" - בִּשְׁבִיל צִיּוֹן.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח, עמ' 320)

וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהוּנַּת עוֹלָם (כה, יג)

פִּינְחָס שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים... בִּקְשׁוּ לְנַדּוֹתוֹ, אִלּוּלֵי שֶׁקָּפְצָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאָמְרָה: וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהוּנַּת עוֹלָם (ירושלמי סנהדרין ספ"ט).

פִּינְחָס הֶעֱמִיד בְּסַכָּנָה לֹא רַק אֶת גּוּפוֹ (שֶׁכֵּן בְּנֵי שִׁבְטוֹ שִׁמְעוֹן הָיוּ עֲלוּלִים לְהָרְגוֹ) אֶלָּא אַף אֶת נִשְׁמָתוֹ (שֶׁהֲרֵי הַחֲכָמִים בִּקְשׁוּ לְנַדּוֹתוֹ), וּבִלְבַד שֶׁתּוּסַּר חֲמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה מֵעַל יִשְׂרָאֵל וְתִפָּסֵק הַמַּגֵּפָה.

כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, אָנוּ מוֹצְאִים אֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב וְתַלְמִידָיו, שֶׁלֹּא אַחַת הִפְקִירוּ אֶת הָעוֹלָם־הַבָּא שֶׁלָּהֶם לְמַעַן טוֹבָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי שֶׁנִּי.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יב) **לָכֵן.** שֶׁעָשָׂה דָּבָר הָגוּן לְפָנַי: **הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם.** וְאִם יִשְׂרָאוּהוּ יִשְׂרָאֵל לֹא יָחוּשׁ, וְאֵין לוֹ לִירָא לֹא מִקְרוֹבֵי וְמֹרִי וְלֹא מִקְרוֹבֵי כְּזִבִּי שֶׁהָיְתָה בַּת מֶלֶךְ. וּבְקִידּוּשִׁין פֶּרֶק הָאוֹמֵר (סו:) מַסִּיק, וְא"ו דְּ**שָׁלוֹם** קְטִיעָא הִיא, לְמִדְרַשׁ כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא כְּשֶׁהוּא חָסֵר, מִכָּאן לְכֹהֵן בַּעַל מוּם שֶׁעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה: תורה יג

(יג) **וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו וגו'.** שֶׁיִּהֶא מְשׁוּחַ מִלְחָמָה מִכָּאן וְאֵילָךְ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן (להלן לא ו) אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וגו', מִכָּאן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (זבחים קא:) דְּלֹא נִתְכַּהֲנוּ פִּינְחָס עַד שֶׁהֻרְגוּ לְזִמְרִי. וּבְהָכִי נִיחָא מַה שֶּׁהָעוֹלָם מַקְשִׁים הֵיאַךְ הָרַג פִּינְחָס אֶת זִמְרִי וְנִטְמָא לְמֵת, דְּאֵיכָא לְמֵימַר דְּעַד עַכְשָׁיו לֹא נִיתְּנָה כְּהוּנָּה אֶלָּא לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, אֲבָל לִבְנֵי בָנָיו לֹא. וְגַם בַּמִּלּוּאִים תִּמְצָא כָּתוּב (שמות כח מ) וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻּתֳּנֹת, וְלֹא לִבְנֵי בָנָיו. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר דְּהִנִּיחוֹ לְזִמְרִי גּוֹסֵס וְלֹא מֵת מַמָּשׁ, וְגוֹסֵס אֵינוֹ מְטַמֵּא (נזיר מג.). וְעַל זֶה הִקְשָׁה הָרַב רַבִּי שְׁמוּאֵל, שֶׁהֲרֵי מִשְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים הָיָה פִּינְחָס מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, שֶׁכֵּן מוֹנֶה שְׁמָחָה זוֹ בְּשֶׁבַע שְׂמָחוֹת שֶׁהָיְתָה אֶלִישֶׁבַע אֵשֶׁת אַהֲרֹן יְתֵירָה עַל הָאֲחֵרוֹת, שֶׁהָיָה בֵּן בְּנָהּ מְשׁוּחַ מִלְחָמָה (ראה זבחים קב:). וְשָׁמָּא מִשָּׁם נָתַן לוֹ לִהְיוֹת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, אֲבָל לַעֲבוֹדָה וּלְדוֹרוֹת לֹא, וְכֵאן נִיתְּנָה לוֹ הַכְּהוּנָּה לְכָל מִילֵּי, **וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם:**

וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְרַאוּי הוּא לַעֲשׂוֹת כַּפָּרוֹת אֲחֵרוֹת: תורה יד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח, עמ' 153)

תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלוֹקָיו (כה, יג)

פִּינְחָס קִנֵּא לְכֹחַ הָאֱלֹקִי שֶׁבְּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל נִצְלוּ לְרָעָה כַּאֲשֶׁר נָהוּ אַחֲרֵי בְּנוֹת מוֹאָב.

מִבֹּאר בַּחֲסִידוּת, שֶׁכֹּחַ הַהוֹלָדָה הוּא בְּעֶצֶם כֹּחַ אֱלֹקִי (בְּהִיוֹתוֹ כְּעֵין כֹּחַ הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהוּא בְּחִיק הַבּוֹרֵא בִּלְבַד), אֶלָּא שֶׁיְּכֹלֶת אֱלֹקִית זוֹ נִתְּנָה אַף לְבָשָׂר־וָדָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ד, עמ' 1327)

וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל (כה, יג)

שֶׁעַד עַתָּה לֹא זָז, אֶלָּא עוֹמֵד וּמְכַפֵּר עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים (ספרי).

מַה נִּשְׁתַּנָּה חֵטְא פְּעוֹר מִשְּׁאָר חֶטְאֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא זָקוּק לְכַפָּרָה תְּמִידִית?

אֶלָּא הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל חֵטְא פְּעוֹר הִיא: הַחֲשֶׁבֶת תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם וַעֲשִׂיָּתָם עִקָּר, וּמִדָּה זוֹ מְצוּיָה בְּקִרְבֵּנוּ תָּמִיד.

(יד) **וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכְּהָ אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־סָלּוּא נְשִׂיא בֵּית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי:**

יד וְשׁוּם גַּבְרָא בַר יִשְׂרָאֵל קְטִילָא דִּי אִתְקְטֵל עִם מְדָיָנָתָא זִמְרִי בַּר סָלּוּא רַב בֵּית אַבָּא לְבֵית שִׁמְעוֹן:

רש"י ◂ **וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'** • בַּמָּקוֹם שֶׁיִּחֵס אֶת הָרָשָׁע לְגָנַאי. **נְשִׂיא בֵּית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי** • לְאֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת בָּתֵּי אָבוֹת שֶׁהָיוּ לְשֵׁבֶט שִׁמְעוֹן. דָּבָר אַחֵר: לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל פִּינְחָס, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּה הָיָה נָשִׂיא, לֹא מָנַע אֶת עַצְמוֹ מִלְּקַנֵּא לְחִלּוּל הַשֵּׁם, לָכֵן הוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב מִי הוּא הַמֻּכֶּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ משיחות שבת פרשת פינחס, ה'תשכ"ה

"בְּמָקוֹם שֶׁיִּחֵס אֶת הַצַּדִּיק לְשֶׁבַח, יִחֵס אֶת הָרָשָׁע לְגָנַאי" (רש"י).

לְכְאוֹרָה, מַהוּ הַגָּנַאי לְזִמְרִי בִּהְיוֹתוֹ "נְשִׂיא בֵּית אָב לַשִּׁמְעוֹנִי"? הֲסְבֵּר לְךָ הוּא: הַשְּׁבָטִים סָבְרוּ שֶׁזִּמְרִי פָּעַל מִתּוֹךְ חֶסֶד, וּפִינְחָס - מִתּוֹךְ אַכְזָרִיּוּת, כְּדִלְעִיל, וְהַתּוֹרָה שׁוֹלֶלֶת שְׁתֵּי הַנְּחוֹת אֵלּוּ: "בְּמָקוֹם שֶׁיִּחֵס אֶת הַצַּדִּיק לְשֶׁבַח", שֶׁפִּינְחָס הוּא "בֶּן אַהֲרֹן", וְיֵשׁ בּוֹ תְּכוּנוֹתָיו שֶׁל אַהֲרֹן "רוֹדֵף שָׁלוֹם וּמֹטִיל אַהֲבָה", בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתָהּ דֶּרֶךְ "יִחֵס אֶת הָרָשָׁע לְגָנַאי", שֶׁהַמַּעֲשֶׂה שֶׁל "וַיִּקְרַב... אֶת הַמִּדְיָנִית" לֹא נָבַע מִמִּדַּת הַחֶסֶד, אֶלָּא לְהֶפֶךְ, מִהְיוֹתוֹ "נְשִׂיא בֵּית אָב **לַשִּׁמְעוֹנִי**", אֲשֶׁר עַל שִׁמְעוֹן אוֹמֶרֶת הַתּוֹרָה "כְּלֵי חָמָס מִכְרוֹתֵיהֶם". כְּלוֹמַר, בְּמַעֲשֵׂהוּ שֶׁל זִמְרִי הִתְבַּטֵּא הַהֶפֶךְ מִמִּדַּת הַחֶסֶד - מִדַּת הָאַכְזָרִיּוּת:

כִּי אִם בַּתְּקוּפָה שֶׁבָּהּ "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת...", וְכַאֲשֶׁר הַחֵטְא הוֹבִיל לִידֵי "וַיִּחַר אַף ה' בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁלַּח בָּהֶם מַגֵּפָה" - אָז מִכְרִיז זִמְרִי "לְעֵינֵי כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" שֶׁאַרְמִית **מָתָּרֶת** לְיִשְׂרָאֵל, וּבְמָקוֹם לְעוֹרְרָם לִתְשׁוּבָה - הוּא, לְהֶפֶךְ, **מוֹנֵעַ** אֶת הַתְּשׁוּבָה, בְּנוֹתְנוֹ לָהֶם "הֶתֵּר" לְךָ מ"נְשִׂיא שֶׁבֶט בְּיִשְׂרָאֵל" - הֲרֵי זוֹ אַכְזָרִיּוּת קָשָׁה בְּיוֹתֵר.

(טו) **וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי בַת־צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הִוא: פ**

טו וְשׁוּם אִתְּתָא דְּאִתְקְטִילַת מִדְיָנָתָא כָּזְבִּי בַּת צוּר רֵישׁ אֻמֵּי בֵּית אַבָּא בְּמִדְיָן הוּא:

רש"י ◂ **וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה וְגוֹ'** • לְהוֹדִיעֲךָ שִׁנְאָתָן שֶׁל מִדְיָנִים, שֶׁהִפְקִירוּ בַּת מֶלֶךְ לִזְנוּת, כְּדֵי לְהַחֲטִיא

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(טו) **וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה.** לא נִכְתַּב אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁגְּדוֹלִים הָיוּ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא נִמְנַע פִּנְחָס מִלְּהָרְגָם, וּלְכָךְ הוּצְרַךְ לְהַבְטָחָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְכֵן מָצִינוּ בְּאַבְרָהָם לְאַחַר שֶׁהָרַג הַמְּלָכִים שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (בראשית טו א) אַל תִּירָא אַבְרָם: תורה טז

אֶת יִשְׂרָאֵל. **רֹאשׁ אֱמוֹת** • אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מַלְכֵי מִדְיָן (במדבר לא): "אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְגוֹ'", וְהוּא הָיָה חָשׁוּב מִכֻּלָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "רֹאשׁ אֱמוֹת"; וּלְפִי שֶׁנֶּהֱג

בְּזָיוֹן בְּעַצְמוֹ לְהַפְקִיר בִּתּוֹ, מָנָאוֹ שְׁלִישִׁי. **בֵּית־אָב** • חֲמִשָּׁה בָּתֵּי אָבוֹת הָיוּ לְמִדְיָן (בראשית כה): עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה, וְזֶה הָיָה מֶלֶךְ לְאֶחָד מֵהֶם.

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

טז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יז) צָרֹר אֶת־הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם:

יז אָעֵק יָת מִדְיָנָאֵי וְתִקְטֵל יָתְהוֹן:

רש"י◄ **צָרוֹר** • כְּמוֹ: "זָכוֹר", "שָׁמוֹר", לְשׁוֹן הוֹוֶה, עֲלֵיכֶם לְאַיֵּב אוֹתָם.

(יח) כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כָּזְבִּי בַת־נָשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה בְּיוֹם־הַמַּגֵּפָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר:

יח אֲרֵי מְעִיקִין אִנּוּן לְכוֹן בְּנִכְלֵיהוֹן דִּי נְכִילוּ לְכוֹן עַל עֵסֶק פְּעוֹר וְעַל עֵסֶק כָּזְבִּי בַת רַבָּא דְמִדְיָן אֲחַתְהוֹן דְּאִתְקְטִילַת בְּיוֹמָא דְמוֹתָנָא עַל עֵסֶק פְּעוֹר:

רש"י◄ **כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם** וְגוֹ' עַל־דְּבַר־פְּעוֹר • שֶׁהִפְקִירוּ בְּנוֹתֵיהֶם לִזְנוּת, כְּדֵי לְהַטְעוֹתְכֶם אַחַר פְּעוֹר. וְאֶת מוֹאָב לֹא צָוָה לְהַשְׁמִיד, מִפְּנֵי רוּת שֶׁהָיְתָה עֲתִידָה לָצֵאת מֵהֶם, כִּדְאַמְרִינַן בְּ'בָּבָא קַמָּא' (לח).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ רשימות חוברת נ עמ' 13־12 – מתוך 'לקראת שבת')

אֲכִילָה לְשֵׁם תַּאֲוָה – ע"ז שֶׁל פְּעוֹר

בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר־פְּעוֹר (כה, יח) עֲבוֹדַת פְּעוֹר הָיְתָה כִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י (כה, ג ד"ה פעור) "עַל־שֵׁם שֶׁפּוֹעֲרִין לְפָנָיו פִּי הַטַּבַּעַת וּמוֹצִיאִין רְעִי, וְזֹהִי עֲבוֹדָתוֹ". וְקָשֶׁה, כֵּיצַד יָכְלוּ יִשְׂרָאֵל לִטְעוֹת אַחַר עֲבוֹדָה־זָרָה שְׁפָלָה וּנְחוּתָה כָּזוֹ?!

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבָּאוּר בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:

אִיתָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' (שלח מו, ד. וְשָׁם נִסְמְנוּ הַמְקוֹרוֹת) שֶׁכָּל הַתַּעֲנוּגִים הַגַּשְׁמִיִּים הֵם בְּאֶמֶת "פְּסֹלֶת" הַמַּלְאָכִים הָעֶלְיוֹנִים.

כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל מַאֲכָל, וְהַמַּאֲכָל נוֹתֵן לוֹ חִיּוּת וְכֹחַ - הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת "מְקַבֵּל" מֵהַמַּאֲכָל. וְהִנֵּה, אִם אוֹכֵל אֶת הַמַּאֲכָל לְשֵׁם שָׁמַיִם הֲרֵי הוּא מַעֲלֶה אֶת הַמַּאֲכָל לְקָדְשָׁה (תניא פ"ז) וְנִמְצָא שֶׁהוּא גַּם "מַשְׁפִּיעַ" עַל הַמַּאֲכָל וּמַעֲלֶה אוֹתוֹ, אֲבָל בַּאֲכִילָה לְשֵׁם תַּאֲוָה וְתַעֲנוּג אֵינוֹ אֶלָּא מְקַבֵּל, וּמִפְּסֹלֶת הַמַּלְאָכִים.

וְזֶהוּ עִנְיַן עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁל פְּעוֹר: אָדָם הָרוֹצֶה רַק אֶת הַהֲנָאָה הַגּוּפָנִית מֵהַמַּאֲכָל, הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ הוּא "עוֹבֵד" וּמִשְׁתַּחֲוֶה לִ"פְּסֹלֶת" הַמַּלְאָכִים.

כו (א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר:

א וַהֲוָה בָּתַר מוֹתָנָא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא לְמֵימָר:

רש"י◄ **וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה** וְגוֹ' • מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁנִּכְנְסוּ זְאֵבִים לְתוֹךְ עֶדְרוֹ וְהָרְגוּ בָּהֶן, וְהוּא מוֹנֶה אוֹתָן לֵידַע מִנַּיִן הַנּוֹתָרוֹת. דָּבָר אַחֵר:

כְּשֶׁנִּצְאוּ מִמַּצָּרִים וְנִמְסְרוּ לְמֹשֶׁה, נִמְסְרוּ לוֹ בְּמִנְיָן, עַכְשָׁו כְּשֶׁקָּרַב לָמוּת וּלְהַחֲזִיר צֹאנוֹ, מַחֲזִירָם בְּמִנְיָן.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כו (א) **וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה.** צִיּוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לֵידַע אוֹתָם שֶׁיִּלָּחֲמוּ עִם הַכְּנַעֲנִיִּים. וּשְׁנֵי פְּעָמִים נִמְנוּ, וְזֶה הַמִּנְיָן מָנָה לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמִּשְׁפָּחוֹת, אֲבָל בְּמִדְבַּר סִינַי (לעיל א) לֹא הִזְכִּיר הַמִּשְׁפָּחוֹת. וּלְפִי הַפְּשָׁט לֹא כָּל בְּנֵי הַשְּׁבָטִים עָלוּ לְמִשְׁפָּחוֹת, כִּי יֵשׁ מֵהֶם שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם בָּנִים, וְנִקְרְאוּ עַל שֵׁם אֶחֵיהֶם שֶׁהָיְתָה מִשְׁפַּחְתָּם מְרוּבָּה, וְנִטְמְעוּ בָּהֶם וְלֹא הָיָה לָהֶם שֵׁם לְעַצְמָן, כְּגוֹן בְּנֵי שִׁמְעוֹן שֶׁאֵינוֹ מוֹנֶה מִשְׁפָּחוֹת אוֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר, וְגַם בְּנֵי אָשֵׁר לֹא מָנָה מִשְׁפַּחַת יִשְׁוָה, וְנִטְמְעָה בְּמִשְׁפַּחַת יִשְׁוִי. וּפְעָמִים שֶׁאֵין מִשְׁפָּחָה נִקְרֵאת אֶלָּא עַל שֵׁם בְּנֵי בְנֵיהֶם, כְּגוֹן לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי (פסוק יג), וְלֹא מִצִּינוּ זֶרַח מִבְּנֵי שִׁמְעוֹן, אֶלָּא מִבְּנֵי בָנָיו הָיָה וְנִתְלֵית בּוֹ הַמִּשְׁפָּחָה, וְכֵן אֶצְבוֹן, וְכֵן אֲרֹדִי וְנַעֲמָן שֶׁהֵם בְּנֵי בָלַע, מִדְּקָאָמַר (פסוק לח) מִשְׁפַּחַת הַבִּלְעִי מִכְּלָל שֶׁהָיוּ בָּנִים

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עלֿפי לקוטי שיחות כרך יח עמ' 326 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁמּוֹנֶה הַצֹּאן שֶׁבְּעֶדְרוֹ

וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה..שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ | כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁנִּכְנְסוּ זְאֵבִים לְתוֹךְ עֶדְרוֹ וְהָרְגוּ בָּהֶן, וְהוּא מוֹנֶה אוֹתָן לֵידַע מִנְיַן הַנּוֹתָרוֹת (כו, א־ב. ובפרש"י)

וּבְסִיּוּם פָּרָשַׁת בָּלָק, כָּתוּב "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו וְגוֹ'". וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִדַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה הוֹרֵג שְׁנַיִם, וְדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה רִבּוֹא וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים".

וְצָרִיךְ בֵּאוּר:

מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵינוּ (לְפִי הַמּוּבָן מִפְּשָׁלוֹ שֶׁל רַשִׁ"י) הִיא שֶׁהַמִּנְיָן הָיָה לִידַע מִנְיַן הַנּוֹתָרִים בְּעִקְבוֹת הַמַּגֵּפָה בָּהּ נָפְלוּ כ"ד אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל, וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן הַהֶרוּגִים עַל יְדֵי שׁוֹפְטֵי יִשְׂרָאֵל, נִמְצָא שֶׁהָרְגוּ לְמַעְלָה מִי"ז רִבּוֹא (כִּמּוּבָא בְּרַמְבַּ"ן), רִבּוּי מֻפְלָג לְגַבֵּי הַנּוֹפְלִים בַּמַּגֵּפָה, וְשָׁם לֹא מָצִינוּ מִנְיָן?!

(ב) שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל:

ב קַבִּילוּ יָת חֵשְׁבַּן כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעִלָּא לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן כָּל גָּבַר חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל:

רש"י ◂ **לְבֵית אֲבֹתָם** • עַל שֵׁבֶט הָאָב יִתְיַחֵסוּ, וְלֹא אַחַר הָאֵם.

(ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר:

ג וּמַלִּיל מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא אֲמָרוּ לְמִמְנֵי יָתְהוֹן בְּמֵישְׁרָיָא דְמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִירֵחוֹ לְמֵימָר:

רש"י ◂ **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם** • דִּבְּרוּ עִמָּם עַל זֹאת, שֶׁצִּוָּה הַמָּקוֹם לִמְנוֹתָם. **לֵאמֹר** • אָמְרוּ לָהֶם: צְרִיכִים אַתֶּם לְהִמָּנוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה.

(ד) מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ד מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעִלָּא כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי נְפָקוּ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י ◂ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ'** • שֶׁיִּהְיֶה מִנְיָנָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל): "כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים וְגוֹ'".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

אֲחֵרִים לְבַלַּע וְנִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ. וְכֵן גִּלְעָד עָשָׂה לוֹ מִשְׁפָּחָה לְעַצְמוֹ, וּמְכִיר הָיוּ לוֹ בָּנִים אֲחֵרִים וְנִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ, כְּדִכְתִיב (פסוק כט) לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי. וְיֵשׁ מֵהֶם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ קְצָת שְׁמוֹתָם, כְּגוֹן נְמוּאֵל יְמוּאֵל, חוּשִׁים חוּשָׁם, אֲחִי אֲחִירָם, מוּפִּים שְׁפוּפָם: תורה ב

... ביום י"ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

שי למורא

ו) בְּהָמְצָאוֹ, קֹדֶם גְּזַר דִּין, בְּעוֹד שֶׁהוּא אוֹמֵר לָכֶם דִּרְשׁוּנִי. ז) דַּרְכּוֹ, דֶּרֶךְ הָרֶשַׁע. וְאִישׁ אָוֶן, לְפִי הָעִנְיָן פְּרוּשׁוֹ בַּעַל מַחְשָׁבוֹת וְעֲצוֹת רָעוֹת. מַחְשְׁבוֹתָיו, מַחְשְׁבוֹתָיו הָרָעוֹת. וְאָל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ, וְיָשׁוּב אֶל אֱלֹהֵינוּ, וְיֵשׁ לוֹ תִּקָּוה, כִּי הוּא מָרֻבֶּה לִסְלֹחַ. ח) כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, כִּי חֲשַׁבְתֶּם שֶׁאֶגְמֹל לָכֶם רָע אַף־עַל־פִּי שֶׁתְּשׁוּבוּ אֵלַי, עַל כֵּן אָמַר, לֹא מַחְשְׁבוֹתַי כְּמַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, כִּי כְּמַחֲשַׁבְתִּי לְהֵיטִיב לָכֶם. וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי, אֵין דִּינִי כְּדִינֵי בָּשָׂר־וָדָם, אַתֶּם מִי שֶׁמְּדָה בַּדִּין מִתְחַיֵּב, אֲבָל אֲנִי "וּמִדָּה וְעוֹזֵב יֶרֶחַם" (משלי כח:יג). ט) כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ וגו', כְּעֵרֶךְ גֹּבַהּ הַשָּׁמַיִם מִן הָאָרֶץ, כֵּן דְּרָכַי גְּבוֹהִים בְּהֶבְדֵּל רַב מִדַּרְכֵיכֶם. וְהַדְּבָרִים הַנִּרְאִים נִקְרָאִים "דֶּרֶךְ", וְהַדְּבָרִים הַנִּסְתָּרִים נִקְרָאִים "מַחֲשָׁבוֹת". י) כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג וגו', כְּמוֹ הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג שֶׁיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, לֹא יָשׁוּב אֶל הַשָּׁמַיִם עַל־יְדֵי חֹם הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁבְּהִתְחַלֵּה הַגֶּשֶׁם מַרְוֶה אֶת הַצְּמָאוֹן שֶׁל הָאָרֶץ וגו' וְרַק אַחַר־כָּךְ יָשׁוּב לְמַעְלָה בְּחֹם הַשֶּׁמֶשׁ. וְהוֹלִידָה, וְהַגֶּשֶׁם יִגְרֹם שֶׁהָאָרֶץ תּוֹלִיד, כְּלוֹמַר לְהוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַנִּרְעִין בְּעֹמֶק הָאָרֶץ. וְהִצְמִיחָה, הִיא הוֹצָאַת הַצְּמָחִים מֵעַל הָאָרֶץ. וְנָתַן זֶרַע וגו', הַגֶּשֶׁם הוּא סִבָּה לְגִדּוּל הַתְּבוּאָה בְּשָׂבִיל לִזְרֹעַ מֵהֶן עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר, וְלִהְיוֹת לְמַאֲכָל לְמִי שֶׁצְּרִיךְ לֶאֱכֹל. יא) כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי וגו', דִּבּוּר הַבַּטָּחָתִי שֶׁהַבְטַחְתִּי לָכֶם לְהוֹצִיאֲכֶם מִן הַגָּלוּת, לֹא יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם, אֶלָּא בְּאֱמֶת יַעֲשֶׂה מַה שֶּׁחָפַצְתִּי. וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל קְצָת מִמֶּנּוּ, אֶלָּא הַכֹּל יֵעָשֶׂה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי. יב) כִּי בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ וגו', וְהַהַבְטָחָה הִיא, כִּי בְּשִׂמְחָה תֵּצְאוּ מֵהַגָּלוּת, וּבְשָׁלוֹם תּוּבְלוּ לְאַרְצְכֶם. הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה, שֶׁיִּתְּנוּ לָכֶם פֵּרוֹת וּצְמָחִים וּרְנָנוּ

עטרת מרים

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשָׁב אֶל יְהוָה וְיַרַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: י כִּי כַאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו שְׁבַדַּאי תֵּתְקִנִּים הַבַּטָּחָתִי: יב וְזוֹהִי הַהַבְטָחָה כִּי־בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ מִן הַגָּלוּת וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן לְאַרְצְכֶם, הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף:

הפטרה לתענית ציבור בישעיה פרק נה

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשָׁב אֶל יְהוָה וְיַרַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: י כִּי כַאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף:

עטרת מרים

יִמְחָאוּ־כָף׃ יכו בְּכַפֵּיהֶם לִשְׂמוֹחַ, גַּם זֶה עִנְיַן מְלִיצָה: ג תַּחַת בִּמְקוֹם הַנַּעֲצוּץ הָרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְרוֹשׁ יִשְׂמְלוּ צַדִּיקִים וְתַחַת הַסִּרְפָּד וְנַעֲצוּץ הֵם מִינֵי קוֹצִים יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לַיהוָה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א אָמַר לִבְנֵי הַגָּלוּת כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם לַחֲבִירוֹ וַעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא עַל יְדֵי וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה מְעַכֶּבֶת בְּיַאת הַמְּשִׁיחַ: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת אֶת הָאָמוּר לְמַטָּה וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ מִלְּחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוֶה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ בְּעֵת יִקָּבְלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אֶקָּבֵל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדַּק וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ וְאֵינִי מֻגְדַּל פְּרִי, וְלֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וְעַל מָה אֵיאַשׁ דְּרָכִי: ד כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים אוֹחֲזִים בִּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי בְּמוֹשַׁב הַסַּנְהֶדְרִין וְהוֹזְקְנִים יָד מָקוֹם מַצֵּבָה וְשֵׁם שֶׁיְּזָכּוּר לְטוֹבָה, וְהוּא דָּבָר טוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת וְכִרָּון שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר וּבְנֵי הָעַמִּים הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה אֶל ה׳ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶת הָעוֹשִׂים לְהִתְגַּיֵּר: כָּל אֵלֶּה אֶל־הַר קָדְשִׁי אֶל בֵּית

שי למורא

יוֹשְׁבֵיהֶם. יִמְחֲאוּ כָף, לְעֻמַּת הַמַּרְנְגִּנִים, יִמְחֲאוּ בַּף, כָּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה. וְהוּא עִנְיַן מְלִיצָה עַל רִבּוּי הַשִּׂמְחָה, שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה תִּשְׂמַח עִמָּהֶם. **ג)** **תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ,** בְּמָקוֹם עֵץ הַנַּעֲצוּץ שֶׁהוּא קוֹצִי, יַעֲלֶה עֵץ הַבְּרוֹשׁ שֶׁהוּא עֵץ חָשׁוּב. כְּלוֹמַר, בְּמָקוֹם מֶמְשֶׁלֶת הַגּוֹיִם יִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל. אוֹ בָּא לוֹמַר, שֶׁהָרְשָׁעִים שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה יֶהְפְּכוּ לְצַדִּיקִים. **תַּחַת הַסִּרְפָּד,** מִן צֶמַח קוֹצִי. **וְהָיָה לַה׳ לְשֵׁם,** הַפֶּלֶא הַזֶּה יִהְיֶה עוֹמֵד וְנִכָּשָׁךְ וְיִהְיֶה לַה׳ לְשֵׁם גְּבוּרָה. **לְאוֹת עוֹלָם** וגו׳, וְיִהְיֶה לְאוֹת וּלְסִימָן עוֹלָם, כִּי כָּכָה יִהְיֶה עַד עוֹלָם וְלֹא יִכָּרֵת הַדָּבָר הַזֶּה. **א)** **שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה,** שִׁמְרוּ מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה וַעֲשׂוּ צְדָקָה זֶה עִם זֶה. **כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא,** כִּי עַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה יְשׁוּעָתִי קְרוֹבָה לָבוֹא. **וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת,** וְצִדְקַת הַכַּטָּחָתִי תִּגָּלֶה לְעֵין כֹּל. **ב)** **יַעֲשֶׂה זֹּאת,** שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת הָאָמוּר לְהַלָּן. **מֵחַלְּלוֹ,** שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שׁוּם מְלָאכָה. **ג)** **בֶּן הַנֵּכָר הַנִּלְוֶה אֶל ה׳,** הוּא גֵּר צֶדֶק. **הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי** וגו׳, אֱהֶיֶה נִבְדָּל מִיִּשְׂרָאֵל בְּעֵת שֶׁיְּקַבְּלוּ הַטּוֹבָה, וְחוֹשֵׁב לוֹמַר שֶׁאֵין לִשְׁמֹר וּלְקַיֵּם הַמִּצְוֹת. **הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ,** כְּמוֹ עֵץ יָבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מֻגְדָּל פְּרִי, כֵּן לֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וַהֲרֵינִי כְּאִלּוּ לֹא בָּאתִי לָעוֹלָם וְלֹא חָפֵץ בִּי ה׳ וּבְמַעֲשַׂי. **ד)** **שַׁבְּתוֹתַי,** שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית וְשַׁבַּת הָאָרֶץ. **בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי,** בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת. **וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי,** אוֹחֲזִים בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר פָּרִתִי עָלֶיהָ בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. אוֹ פֵּרוּשׁ עַל בְּרִית הַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, בְּפָרָשַׁת לֶךְ־לְךָ שֶׁנִּזְכְּרָה שָׁם שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פְּעָמִים תֵּבַת "בְּרִית". **ה)** **בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי,** בְּבֵית מִקְדָּשִׁי וּבְתוֹךְ חוֹמוֹת הָעֲזָרָה וְחוֹמוֹת הַר הַבַּיִת. כְּלוֹמַר, בֵּין הַסַּנְהֶדְרִין אֲשֶׁר מוֹשָׁבָם שָׁם, שֶׁהֵם מַזְכִּירִים מַעֲשֵׂי הַחֲסִידִים שֶׁבְּזְמַנָּם וְשֶׁהָיוּ קֹדֶם זְמַנָּם. **יָד,** מָקוֹם,

יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: **א** כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: **ב** אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: **ג** וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוֶה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: **ד** כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: **ה** וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: **ו** וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וְלֶאֱהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: **ז** וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים

דְּהַיְנוּ מַעֲלָה וְשַׁבָּת, עַל־דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן "מְמַלֵּא מָקוֹם אֲבוֹתָיו". **וָשֵׁם,** שֶׁיִּמָּשֵׁךְ שְׁמוֹ לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים. **טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת,** כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁיִּזָּכֵר שְׁמוֹ שָׁם לְטוֹבָה, הוּא דָּבָר הַטּוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת. **שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן לוֹ,** לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם אֶתֵּן שֵׁם עוֹלָם, כְּלוֹמַר, שֶׁעַד עוֹלָם יִזָּכֵר לְטוֹבָה. **ו)** **עַל ה׳,** כְּמוֹ אֶל ה׳. **לְשָׁרְתוֹ,** כְּלוֹמַר, לְעָבְדוֹ מְיֻרָאָה וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר מִן הַחִיּוּב לַעֲשׂוֹת. **וּלְאַהֲבָה** וגו׳, וְעַל־יְדֵי שֶׁיַּעַבְדוּ ה׳ מֵאַהֲבָה יִהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים הָעוֹבְדִים תָּמִיד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְיוֹתֵר מִמַּה שֶׁהַחִיּוּב לַעֲשׂוֹת. **כָּל שׁוֹמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ,** שֶׁהוּא יְסוֹד גָּדוֹל בֶּאֱמוּנַת ה׳, שֶׁהוּא מוֹדֶה שֶׁה׳ בָּרָא הָעוֹלָם מֵאַיִן וְאַיִן זוֹלָתוֹ. **וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי,** אוֹחֲזִים בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר פָּרִתִי עָלֶיהָ בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. אוֹ פֵּרוּשׁ עַל בְּרִית הַמִּילָה. **ז)** **וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי** וגו׳, כְּמוֹ הַמַּכְנִים אוֹרֵחַ בְּבֵיתוֹ וּמְקַבְּלוֹ בְּשִׂמְחָה, כֵּן אֲנִיחַ לַמַּהֲנִים שֶׁיְּקַבְּלוּם בְּשִׂמְחָה כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְגַּיֵּר. **וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי,** שֶׁיִּהְיוּ שְׂמֵחִים בִּרְאוֹתָם עַצְמָם בָּעֲזָרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,

שי למורא

שֶׁהוּא בֵּית הַתְּפִלָּה, שָׁנָה בְּשָׁנָה עִם יִשְׂרָאֵל בִּתְפִלָּתָם וּבְעוֹלוֹתֵיהֶם וּבְזִבְחֵיהֶם. לְכָל הָעַמִּים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בִּתְפִלָּתוֹ "וְגַם אֶל הַנָּכְרִי" (מלכים־א ח,מא) וְכָל־שֶׁכֵּן לַשָּׁבִים לְדַת יִשְׂרָאֵל.

ח) מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, הַמְקַבֵּץ אֶת יִשְׂרָאֵל הַנִּדָּחִים בֵּין הַגּוֹיִם. עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו, כְּשֶׁאֲקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, אֲקַבֵּץ עוֹד עַל נִקְבָּצָיו אֶת כָּל הַגֵּרִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר, לְאַחַר שֶׁאֲקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד אֲקַבֵּץ עֲלֵיהֶם נִקְבָּצִים אֲחֵרִים עַל נִקְבָּצָיו, וְהֵם גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁיִּתְקַבְּצוּ עֲלֵיהֶם בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִפְּלוּ שָׁם, כַּכָּתוּב בִּנְבוּאַת יְחֶזְקֵאל (פרק לח ופרק לט).

עטרת מרים

הַמְקֻדָּשׁ וְשַׂמֹּחָתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי בַּבַּיִת הַמּוּכָן לְהִתְפַּלֵּל שָׁם לְפָנַי, עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם יִהְיוּ מְקֻבָּלִים לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא יִהְיֶה מוּכָן לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה מְקַבֵּץ הַמְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ גֵּרִים עָלָיו על יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נוֹסָפִים לִנְקְבָּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלִַם עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וִילָדוֹת מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהֵבֵאתִי אוֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבְצֶדָקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיוֹם יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וַאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה: יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהְיִיתֶם בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחָמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה: יח וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה

צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיִשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת: כא וְהָלְכוּ יֹשְׁבֵי אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה
הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלֵכָה גַּם־אָנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם
עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלָם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר
נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

◆ יום שני י"ט תמוז ◆

(ה) רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפַלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפַּלְּאִי:

ה רְאוּבֵן בּוּכְרָא דְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ זַרְעִית חֲנוֹךְ לְפַלּוּא זַרְעִית פַּלּוּא:

רש"י◄ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי • לְפִי שֶׁהָיוּ הָאֻמּוֹת מְבַזִּין אוֹתָם וְאוֹמְרִים: מָה אֵלּוּ מִתְיַחֲסִין עַל שִׁבְטֵיהֶם, סְבוּרִין הֵם שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ הַמִּצְרִים בְּאִמּוֹתֵיהֶם? אִם בְּגוּפָם הָיוּ מוּשָׁלִים - קַל־וָחֹמֶר בִּנְשׁוֹתֵיהֶם! לְפִיכָךְ הִטִּיל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם: ה"א מִצַּד זֶה וְיו"ד מִצַּד זֶה, לוֹמַר: מֵעִיד אֲנִי עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם. וְזֶה הוּא שֶׁמְּפֹרָשׁ עַל־יְדֵי דָּוִד (תהילים קכב): "שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל". - הַשֵּׁם הַזֶּה מֵעִיד עֲלֵיהֶם לְשִׁבְטֵיהֶם, לְפִיכָךְ בְּכֻלָּם כְּתִיב: "הַחֲנֹכִי", "הַפַּלְּאִי", אֲבָל בִּימְנָה לֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר "מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנִי" - לְפִי שֶׁהַשֵּׁם קָבוּעַ בּוֹ: יו"ד בָּרֹאשׁ וְהֵ"א בַּסּוֹף.

(ו) לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרוֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי:

ו לְחֶצְרוֹן זַרְעִית חֶצְרוֹן לְכַרְמִי זַרְעִית כַּרְמִי:

(ז) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים:

ז אִלֵּין זַרְעַית רְאוּבֵן וַהֲווֹ מְנָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וּתְלָתָא אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין:

(ח) וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב:

ח וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב:

(ט) וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא־דָתָן וַאֲבִירָם קְרִיאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּעֲדַת־קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל־יְהוָה:

ט וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא דָתָן וַאֲבִירָם מְעָרְעֵי כְנִשְׁתָּא דְּאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בִּכְנִשְׁתָּא דְקֹרַח בְּאִתְכַּנּוּשֵׁיהוֹן עַל יְיָ:

רש"י◄ אֲשֶׁר הִצּוּ • אֶת יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה. בְּהַצֹּתָם • אֶת הָעָם עַל ה'. הִצּוּ • הִשִּׁיאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לָרִיב עַל מֹשֶׁה, לְשׁוֹן 'הִפְעִילוּ'.

(י) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־קֹרַח בְּמוֹת הָעֵדָה בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ וַיִּהְיוּ לְנֵס:

י וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת קֹרַח בְּמוֹתָא דְכְנִשְׁתָּא כַּד אֲכָלַת אִשְׁתָּא יָת מָאתָן וְחַמְשִׁין גַּבְרָא וַהֲווֹ לְאָת:

רש"י◄ וַיִּהְיוּ לְנֵס • לְאוֹת וּלְזִכָּרוֹן, (במדבר יז) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר, לְחַלֵּק עוֹד עַל הַכְּהֻנָּה.

(יא) וּבְנֵי־קֹרַח לֹא־מֵתוּ׃ ס

יא וּבְנֵי קָרַח לָא מִיתוּ׃

רש"י◄ **וּבְנֵי קֹרַח לֹא־מֵתוּ •** (במ"ר סנהדרין קי) הֵם הָיוּ בָּעֲצָה תְּחִלָּה, וּבְשָׁעַת הַמַּחְלֹקֶת הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם, לְפִיכָךְ (סנהדרין קי) נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גָּבֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם וְיָשְׁבוּ שָׁם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לג עמ' 173)

וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ (כו, יא)

יֵשׁ לִשְׁאוֹל, סִיפּוּר הַצְּלַת בְּנֵי קֹרַח שַׁיָּךְ לִכְאוֹרָה לְפָרָשַׁת קֹרַח, וּמַה עִנְיָנוֹ לְכָאן?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְגַבֵּי קֹרַח וַעֲדָתוֹ כְּתִיב (קרח טז, לג) וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּנֵי קֹרַח נֶעֱנְשׁוּ בְּכָךְ שֶׁנֶּאֶבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל הַהוּא, אוֹתוֹ קָהָל שֶׁרָאָה אוֹתָם מִשְׁתַּתְּפִים בַּמַּחְלוֹקֶת, וְאִילוּ אֶת תְּשׁוּבָתָם לֹא רָאָה (כִּי הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם, כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י), שֶׁלָּכֵן מִן הַהֶכְרֵחַ שֶׁיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ קָהָל זֶה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קָהָל אַחֵר, שֶׁלֹּא הָיוּ עֵדִים בַּדָּבָר, אֵין סִיבָּה שֶׁיֹּאבְדוּ מִתּוֹכוֹ. לָכֵן מְסוּפָּר עַל בְּנֵי קֹרַח רַק בְּפָרָשָׁתֵנוּ, כִּי לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר לֹא הָיָה הַקָּהָל שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַמַּחְלוֹקֶת (כְּפִי שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת חוּקַת (כ, כב) שֶׁכְּבָר כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר), יָצְאוּ בְּנֵי קֹרַח מִן הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְבַּצֵּר לָהֶם (רְאֵה רַשִׁ"י), וְאָז הִתְבָּרֵר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא מֵתוּ.

(יב) בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לְיָמִין מִשְׁפַּחַת הַיָּמִינִי לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיָּכִינִי׃

יב בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְנְמוּאֵל זַרְעִית נְמוּאֵל לְיָמִין זַרְעִית יָמִין לְיָכִין זַרְעִית יָכִין׃

(יג) לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי׃

יג לְזֶרַח זַרְעִית זָרַח לְשָׁאוּל זַרְעִית שָׁאוּל׃

רש"י◄ **לְזֶרַח •** הוּא (שמות ו) צֹחַר, לְשׁוֹן צוֹהַר, אֲבָל מִשְׁפַּחַת אֹהַד בָּטְלָה וְכֵן חָמֵשׁ מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין, שֶׁהָרֵי בַּעֲשָׂרָה בָּנִים יָרַד לְמִצְרַיִם וְכָאן לֹא מָנָה אֶלָּא חֲמִשָּׁה, וְכֵן אֶצְבֹּן לְגָד, הֲרֵי שֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת. וּמָצָאתִי בִּגְמָרָא יְרוּשַׁלְמִית, (סוטה פ"א. יומא פ"א) שֶׁכְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן נִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד, וּבָאוּ הַכְּנַעֲנִים לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְנָתְנוּ לֵב לַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, וְחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת מֵהֹר הָהָר לְמוֹסֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י): "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה, שָׁם מֵת אַהֲרֹן". וַהֲלֹא בְּהֹר הָהָר מֵת? וּמִמּוֹסֵרָה עַד הֹר הָהָר, שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת יֵשׁ לְמַפְרֵעַ? אֶלָּא שֶׁחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם, וְרָדְפוּ בְּנֵי לֵוִי אַחֲרֵיהֶם לְהַחֲזִירָם, וְהָרְגוּ מֵהֶם שֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, וּמִבְּנֵי לֵוִי נָפְלוּ אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת: מִשְׁפַּחַת שִׁמְעִי וְעֻזִּיאֵלִי, וּמִבְּנֵי יִצְהָר לֹא נִמְנוּ כָּאן אֶלָּא מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי; וְהָרְבִיעִית לֹא יָדַעְתִּי מַה הִיא. וְרַבִּי תַּנְחוּמָא דָּרַשׁ, שֶׁמֵּתוּ בַּמַּגֵּפָה בִּדְבַר בִּלְעָם, אֲבָל לְפִי הַחִסָּרוֹן שֶׁחָסַר מִשֵּׁבֶט שִׁמְעוֹן בְּמִנְיָן הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּמִדְבַּר סִינַי, נִרְאָה שֶׁכָּל כ"ד אֶלֶף נָפְלוּ מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן.

(יד) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם: ס

יד אִלֵּין זַרְעֲיַת שִׁמְעוֹן עֶשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמְאָתָן׃

(טו) בְּנֵי גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם לְצְפוֹן מִשְׁפַּחַת הַצְּפוֹנִי לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי לְשׁוּנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי׃

טו בְּנֵי גָד לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְצָפוֹן זַרְעִית צְפוֹן לְחַגִּי זַרְעִית חַגִּי לְשׁוּנִי זַרְעִית שׁוּנִי׃

(טז) לְאָזְנִי מִשְׁפַּחַת הָאֶזְנִי לְעֵרִי מִשְׁפַּחַת הָעֵרִי׃

טז לְאָזְנִי זַרְעִית אָזְנִי לְעֵרִי זַרְעִית עֵרִי׃

רש"י◄ **לְאָזְנִי •** אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזּוֹ מִשְׁפַּחַת אֶצְבוֹן, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לָמָּה לֹא נִקְרֵאת מִשְׁפַּחְתּוֹ עַל שְׁמוֹ.

(יז) לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוֹדִי לְאֲרִאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאֲרִאֵלִי׃

יז לַאֲרוֹד זַרְעִית אֲרוֹדִי לַאֲרִאֵלִי זַרְעִית אֲרִאֵלִי׃

(יח) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־גָד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס

יח אִלֵּין זַרְעַית בְּנֵי גָד לְמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

(יט) בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

יט בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן:

(כ) וַיִּהְיוּ בְּנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי:

כ וַהֲווֹ בְּנֵי יְהוּדָה לְזַרְעַיְתְהוֹן לְשֵׁלָה זַרְעִית שֵׁלָה לְפֶרֶץ זַרְעִית פָּרֶץ לְזֶרַח זַרְעִית זָרַח:

(כא) וַיִּהְיוּ בְּנֵי־פֶרֶץ לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת הֶחָמוּלִי:

כא וַהֲווֹ בְּנֵי פֶרֶץ לְחֶצְרוֹן זַרְעִית חֶצְרוֹן לְחָמוּל זַרְעִית חָמוּל:

(כב) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס

כב אִלֵּין זַרְעַית יְהוּדָה לְמִנְיָנֵיהוֹן שַׁבְעִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

(כג) בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְמִשְׁפְּחֹתָם תּוֹלָע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לְפֻוָּה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי:

כג בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְזַרְעַיְתְהוֹן תּוֹלָע זַרְעִית תּוֹלָע לְפֻוָּה זַרְעִית פּוּנִי:

(כד) לְיָשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרֹנִי:

כד לְיָשׁוּב זַרְעִית יָשׁוּב לְשִׁמְרוֹן זַרְעִית שִׁמְרוֹן:

רש"י ◂ **לְיָשׁוּב** • הוּא יוֹב הָאָמוּר בְּיוֹרְדֵי מִצְרַיִם, כִּי כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת נִקְרְאוּ עַל שֵׁם יוֹרְדֵי מִצְרַיִם. וְהַנּוֹלָדִין מִשָּׁם וָהָלְאָה לֹא נִקְרְאוּ הַמִּשְׁפָּחוֹת עַל שְׁמָם, חוּץ מִמִּשְׁפָּחוֹת אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה שֶׁנּוֹלְדוּ בְּלָם בְּמִצְרַיִם, וְאַרְדְּ וְנַעֲמָן בְּנֵי בֶּלַע בֶּן בִּנְיָמִין. וּמָצָאתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, שֶׁיָּרְדָה אִמָּן לְמִצְרַיִם כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת מֵהֶם, לָכֵן נֶחְלְקוּ לְמִשְׁפָּחוֹת כְּחֶצְרוֹן וְחָמוּל, שֶׁהָיוּ בְּנֵי בָּנִים לִיהוּדָה, וְחֵבֶר וּמַלְכִּיאֵל, שֶׁהָיוּ בְּנֵי בָּנִים שֶׁל אָשֵׁר. וְאִם אַגָּדָה הִיא, הֲרֵי טוֹב, וְאִם לָאו, אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהָיוּ לְבֶלַע בְּנֵי בָּנִים הָרִבֵּה, וּמִשְּׁנֵיהֶם הַלָּלוּ אַרְדְּ וְנַעֲמָן יָצְאָה מִכָּל אֶחָד מִשְׁפָּחָה רַבָּה, וְנִקְרְאוּ תּוֹלְדוֹת שְׁאָר הַבָּנִים עַל שֵׁם בֶּלַע, וְתוֹלְדוֹת הַשְּׁנַיִם הַלָּלוּ נִקְרְאוּ עַל שְׁמָם. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר בִּבְנֵי מָכִיר שֶׁנֶּחְלְקוּ לְשִׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת: אַחַת נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, וְאַחַת נִקְרֵאת עַל שֵׁם גִּלְעָד בְּנוֹ. חֲמֵשׁ מִשְׁפָּחוֹת חָסְרוּ מִבָּנָיו שֶׁל בִּנְיָמִין. כָּאן נִתְקַיְּמָה מִקְצָת נְבוּאַת אִמּוֹ, שֶׁקָּרְאַתּוֹ "בֶּן אוֹנִי" - בֶּן אֲנִינוּתִי, וּבִ׳פִילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה׳ נִתְקַיְּמָה כֻּלָּהּ. זוֹ מָצָאתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן.

(כה) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יִשָּׂשכָר לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת: ס

כה אִלֵּין זַרְעַית יִשָּׂשכָר לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וּתְלַת מְאָה:

(כו) בְּנֵי זְבוּלֻן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְסֶרֶד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלוֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי לְיַחְלְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְלְאֵלִי:

כו בְּנֵי זְבוּלֵן לְזַרְעַיְתְהוֹן לְסֶרֶד זַרְעִית סֶרֶד לְאֵלוֹן זַרְעִית אֵלוֹן לְיַחְלְאֵל זַרְעִית יַחְלְאֵל:

(כו) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַזְּבוּלֻנִּי לְפְקֻדֵיהֶם שִׁשִּׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס

כו אִלֵּין זַרְעַיַת זְבוּלֵן לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

(כז) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם:

כז אִלֵּין זַרְעַיַת בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעַיָתְהוֹן מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם:

(כח) בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי:

כח בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר זַרְעִית מָכִיר וּמָכִיר אוֹלִיד יָת גִּלְעָד לְגִלְעָד זַרְעִית גִּלְעָד:

(כט) אֵלֶּה בְנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי:

כט אִלֵּין בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר זַרְעִית אִיעָזֵר לְחֵלֶק זַרְעִית חֵלֶק:

(ל) וְאַשְׁרִיאֵל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁרִאֵלִי וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי:

ל וְאַשְׁרִיאֵל זַרְעִית אַשְׁרִיאֵלִי וְשֶׁכֶם זַרְעִית שֶׁכֶם:

(לא) וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִדָעִי וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי:

לא וּשְׁמִידָע זַרְעִית שְׁמִידָע וְחֵפֶר זַרְעִית חֵפֶר:

(לב) וְצְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־הָיוּ לוֹ בָנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה:

לב וְצִלָפְחָד בַּר חֵפֶר לָא הֲווֹ לֵהּ בְּנִין אֶלָּהֵן בְּנָן וְשׁוּם בְּנַת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה:

(לג) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת: ס

לג אִלֵּין זַרְעַיַת מְנַשֶּׁה וּמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְרִין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה:

(לד) אֵלֶּה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי:

לד אִלֵּין בְּנֵי אֶפְרַיִם לְזַרְעַיָתְהוֹן לְשׁוּתֶלַח זַרְעִית שׁוּתֶלַח לְבֶכֶר זַרְעִית בָּכֶר לְתַחַן זַרְעִית תָּחַן:

(לה) וְאֵלֶּה בְנֵי שׁוּתֶלַח לְעֶרָן מִשְׁפַּחַת הָעֶרָנִי:

לה וְאִלֵּין בְּנֵי שׁוּתָלַח לְעָרָן זַרְעִית עָרָן:

רמ"י ◄ וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתָלַח וְגוֹ' • שְׁאָר בְּנֵי שׁוּתָלַח נִקְרְאוּ תּוֹלְדוֹתֵיהֶם עַל שֵׁם שׁוּתֶלַח, וּמֵעֶרָן יָצְאָה מִשְׁפָּחָה רַבָּה וְנִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, וְנֶחְשְׁבוּ בְּנֵי שׁוּתֶלַח לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת. צֵא וַחֲשֹׁב, וְתִמְצָא בְּפָרָשָׁה זוֹ חֲמִשִּׁים וְשֵׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, וּמִבְּנֵי לֵוִי שְׁמוֹנָה הֲרֵי שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז): "כִּי אַתָּם הַמְעַט וְגוֹ'" ה"א מְעַט, חֲמִשָּׁה אַתֶּם חֲסֵרִים מִמִּשְׁפָּחוֹת כָּל הָעַמִּים שֶׁהֵן שִׁבְעִים. אַף זֶה הֵבַנְתִּי מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, אַךְ הֻצְרַכְתִּי לִפְחוֹת וּלְהוֹסִיף בִּדְבָרָיו.

(לו) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה בְנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם: ס

לו אִלֵּין זַרְעַיַת בְּנֵי אֶפְרַיִם לְמִנְיָנֵיהוֹן תְּלָתִין וּתְרִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה אִלֵּין בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעַיָתְהוֹן:

(לח) בְּנֵי בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֶלַע מִשְׁפַּחַת הַבַּלְעִי לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁבֵּלִי לַאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי:

לח בְּנֵי בִנְיָמִן לְזַרְעַיְתְהוֹן לְבֶלַע זַרְעִית בָּלַע לְאַשְׁבֵּל זַרְעִית אַשְׁבֵּל לַאֲחִירָם זַרְעִית אֲחִירָם:

רס"י ◂ **לַאֲחִירָם** • הוּא אָחִי שֵׁיָּרֵד לְמִצְרַיִם, וּלְפִי שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם יוֹסֵף שָׁהָיָה אָחִיו וְרָם מִמֶּנּוּ, נִקְרָא אֲחִירָם.

(לט) לְשֻׁפּוּפָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּפָמִי לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי:

לט לְשֻׁפּוּפָם זַרְעִית שְׁפוּפָם לְחוּפָם זַרְעִית חוּפָם:

רס"י ◂ **שֻׁפּוּפָם** • הוּא מֵפִים, עַל שֵׁם שֶׁהָיָה יוֹסֵף שָׁפוּף בֵּין הָאֻמּוֹת.

(מ) וַיִּהְיוּ בְנֵי־בֶלַע אַרְדְּ וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי:

מ וַהֲווֹ בְנֵי בָלַע אַרְדְּ וְנַעֲמָן זַרְעִית הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן זַרְעִית נַעֲמִי:

(מא) אֵלֶּה בְנֵי־בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ס

מא אִלֵּין בְּנֵי בִנְיָמִן לְזַרְעַיְתְהוֹן וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה:

(מב) אֵלֶּה בְנֵי־דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּחָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּחָמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת דָּן לְמִשְׁפְּחֹתָם:

מב אִלֵּין בְּנֵי דָן לְזַרְעַיְתְהוֹן לְשׁוּחָם זַרְעִית שׁוּחָם אִלֵּין זַרְעַיָּת דָּן לְזַרְעַיְתְהוֹן:

רס"י ◂ **לְשׁוּחָם** • הוּא חֻשִׁים.

(מג) כָּל־מִשְׁפְּחֹת הַשּׁוּחָמִי לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ס

מג כָּל זַרְעַיָּת שׁוּחָם לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין וְאַרְבַּע אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה:

(מד) בְּנֵי אָשֵׁר לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיִמְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשְׁוִי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁוִי לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי:

מד בְּנֵי אָשֵׁר לְזַרְעַיְתְהוֹן לְיִמְנָה זַרְעִית יִמְנָה לְיִשְׁוִי זַרְעִית יִשְׁוִי לִבְרִיעָה זַרְעִית בְּרִיעָה:

(מה) לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵלִי:

מה לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר זַרְעִית חֶבֶר לְמַלְכִּיאֵל זַרְעִית מַלְכִּיאֵל:

(מו) וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח:

מו וְשׁוּם בַּת אָשֵׁר סָרַח:

רס"י ◂ **וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח** • לְפִי שֶׁהָיְתָה קַיֶּמֶת בַּחַיִּים, מְנָאָהּ כָּאן.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(מו) **וְשֵׁם בַּת אָשֵׁר שָׂרַח.** לְפִי שֶׁנִּזְכְּרָה עִם יוֹצְאֵי מִצְרַיִם [מְנָאָהּ עִמָּהֶם] כָּאן. וְיֵשׁ לְתָמוֹהַּ מַהוּ **וְשֵׁם**, וְגַם עַל הַתַּרְגּוּם יֵשׁ לְתָמוֹהַּ, שֶׁתִּרְגֵּם וְשׁוּם בַּת אִתַּת אָשֵׁר סָרַח, מִשְּׁמַע שֶׁלֹּא הָיְתָה בַּת אָשֵׁר אֶלָּא בַּת אִשְׁתּוֹ, וְגִדְּלָהּ אָשֵׁר וּלְכָךְ נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, וְזֶהוּ **וְשֵׁם**, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְאָשֵׁר עָלֶיהָ אֶלָּא הַשֵּׁם בִּלְבָד, אֲבָל בִּתּוֹ לֹא הָיְתָה. וּמֵיהוּ תֵּימָהּ, אִם הוֹלִידָהּ אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים לָמָּה לֹא הִזְכִּירוֹ, וְאִם אַחַר דְּמַעֲלְמָא לָמָּה מִתְיַחֶסֶת עַל יַעֲקֹב. וְשָׁמְא בַּת אָשֵׁר הָיְתָה, וּלְפִי שֶׁהָיָה שְׁמָהּ יְדוּעַ בְּיוֹתֵר בַּחֲסִידוּת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים כָּתוּב עָלֶיהָ **וְשֵׁם**, וְאָמְנָם לְשׁוֹן הַתַּרְגּוּם דָּחוּק: תורה מו

(מז) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אָשֵׁר לִפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ס

מז אִלֵּין זַרְעֲיַת בְּנֵי אָשֵׁר לְמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה:

(מח) בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיַחְצְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצְאֵלִי לְגוּנִי מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי:

מח בְּנֵי נַפְתָּלִי לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְיַחְצְאֵל זַרְעִית יַחְצְאֵל לְגוּנִי זַרְעִית גּוּנִי:

(מט) לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשֶׁלֶם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁלְמִי:

מט לְיֵצֶר זַרְעִית יֵצֶר לְשֶׁלֶם זַרְעִית שֶׁלֶם:

(נ) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת:

נ אִלֵּין זַרְעֲיַת נַפְתָּלִי לְזַרְעֲיָתְהוֹן וּמְנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וַחֲמִשָּׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה:

(נא) אֵלֶּה פְקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וָאֶלֶף שְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים:

נא אִלֵּין מְנְיָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁית מְאָה וְחַד אַלְפִין שְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין:

◆ יום שלישי כ׳ תמוז ◆

(נב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

נב וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(נג) לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת:

נג לְאִלֵּין תִּתְפְּלַג אַרְעָא בְּאַחֲסָנָא בְּמִנְיַן שְׁמָהָן:

רש״י ◂ לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ • וְלֹא לִפְחוּתִים מִבֵּן עֶשְׂרִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁבָּאוּ לִכְלַל עֶשְׂרִים בְּטֶרֶם חִלּוּק הָאָרֶץ - שֶׁהֲרֵי שֶׁבַע שָׁנִים כָּבְשׁוּ וְשֶׁבַע חָלְקוּ, לֹא נָטְלוּ חֵלֶק בָּאָרֶץ אֶלָּא אֵלּוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וָאֶלֶף, וְאִם הָיָה לְאֶחָד מֵהֶם שִׁשָּׁה בָּנִים, לֹא נָטְלוּ אֶלָּא חֵלֶק אֲבִיהֶם לְבַדּוֹ.

(נד) לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ:

נד לְסַגִּיאֵי תַּסְגּוּן אַחֲסָנְתְּהוֹן וְלִזְעִירֵי תַּזְעֲרוּן אַחֲסָנְתְּהוֹן גְּבַר לְפוּם מִנְיָנוֹהִי תִּתְיְהַב אַחֲסָנְתֵּהּ:

רש״י ◂ לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ • לְשֶׁבֶט שֶׁהָיָה מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוֹסִין נָתְנוּ חֵלֶק רַב, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ הַחֲלָקִים שָׁוִים - שֶׁהֲרֵי הַכֹּל לְפִי רִבּוּי הַשֶּׁבֶט חִלְקוּ הַחֲלָקִים - לֹא עָשׂוּ אֶלָּא עַל־יְדֵי גּוֹרָל. וְהַגּוֹרָל הָיָה עַל־פִּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּ׳בָּבָא בַּתְרָא׳ (דף קיח): אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן הָיָה מְלַבֵּשׁ בָּאוּרִים וְתֻמִּים, וְאוֹמֵר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ: אִם שֶׁבֶט פְּלוֹנִי עוֹלֶה, תְּחוּם פְּלוֹנִי עוֹלֶה עִמּוֹ. וְהַשְּׁבָטִים הָיוּ כְּתוּבִים בִּי״ב פְּתָקִין, וְי״ב גְּבוּלִים בִּי״ב פְּתָקִין, וּבְלֻלִּים בְּקַלְפִּי, וְהַנָּשִׂיא מַכְנִיס יָדוֹ לְתוֹכָהּ וְנוֹטֵל שְׁנֵי פְּתָקִין: עוֹלֶה בְּיָדוֹ פֶּתֶק שֶׁל שֵׁם שִׁבְטוֹ וּפֶתֶק שֶׁל גְּבוּל הַמִּפְרָשׁ לוֹ, וְהַגּוֹרָל עַצְמוֹ הָיָה צוֹוֵחַ וְאוֹמֵר: אֲנִי הַגּוֹרָל עָלִיתִי לְגָבוּל פְּלוֹנִי לְשֶׁבֶט פְּלוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עַל־פִּי הַגּוֹרָל״. וְלֹא נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ בְּמִדָּה, לְפִי שֶׁיֵּשׁ גְּבוּל מְשֻׁבָּח מֵחֲבֵרוֹ, אֶלָּא בְּשׁוּמָא: בֵּית כֹּר רַע כְּנֶגֶד בֵּית סְאָה טוֹב, הַכֹּל לְפִי הַדָּמִים.

(נה) אַךְ־בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת־הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ:

נה בְּרַם בְּעַדְבָּא תִּתְפְּלַג יָת אַרְעָא לִשְׁמָהָן שִׁבְטֵי אֲבָהָתְהוֹן יַחְסְנוּן:

רש״י ◂ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם • אֵלּוּ יוֹצְאֵי מִצְרַיִם. שְׁנָה הַכָּתוּב נַחֲלָה זוֹ מִכָּל הַנַּחֲלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁכָּל הַנַּחֲלוֹת, הַחַיִּים יוֹרְשִׁים אֶת הַמֵּתִים, וְכָאן מֵתִים יוֹרְשִׁים אֶת הַחַיִּים. כֵּיצַד? שְׁנֵי אַחִים מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם

שֶׁהָיוּ לָהֶם בָּנִים בִּבְאֵי הָאָרֶץ, לָזֶה אֶחָד וְלָזֶה שְׁלֹשָׁה. הָאֶחָד נָטַל חֵלֶק אֶחָד, וְהַשְּׁלֹשָׁה נָטְלוּ שְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ". חָזְרָה נַחֲלָתָן אֵצֶל אֲבִי אֲבִיהֶן וְחָלְקוּ הַכֹּל בְּשָׁוֶה. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ", שֶׁאַחַר שֶׁנָּטְלוּ הַבָּנִים, חִלְקוּהָ לְפִי הָאָבוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִמְּצָרִים. וְאֵלּוּ מִתְחַלָּה חִלְקוּהָ לְמִנְיַן יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, לֹא הָיוּ נוֹטְלִין אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה אֶלָּא שְׁנֵי חֲלָקִים, עַכְשָׁו נָטְלוּ אַרְבָּעָה חֲלָקִים. **אַךְ בְּגוֹרָל** • יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים א): "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת־חֶבְרוֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה", וְאוֹמֵר (יהושע יט): "עַל־פִּי ה' נָתְנוּ לוֹ אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר שָׁאָל". **מַטּוֹת־אֲבֹתָם** • יָצְאוּ גֵּרִים וַעֲבָדִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 347)

אַךְ בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת הָאָרֶץ (כו, נה)

לְכָל יְהוּדִי יֶשְׁנָהּ מִצְוָה אַחַת הַשַּׁיֶּכֶת לוֹ בִּמְיוּחָד, שֶׁבָּהּ הוּא 'זָהִיר טְפֵי' (שבת קיח). זוֹהִי הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל 'חֻלּוּקַת הָאָרֶץ' - לְכָל יְהוּדִי נִיתַּן 'חֶלְקוֹ' הַמְיוּחָד לוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ לְקוֹנוֹ. לָכֵן נֶחְלְקָה הָאָרֶץ בְּגוֹרָל דַּוְקָא, כִּי גּוֹרָל הוּא לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, וְגַם 'חֻלּוּקָה' זוֹ הִיא לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת. וּבִלְשׁוֹן אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּתַנְיָא (אגרת הקודש סוף סימן ז): יִתְרוֹן הָאוֹר הַזֶּה הַפָּרְטִי לִנְשָׁמוֹת פָּרְטִיוֹת - אֵינוֹ בְּחִינַת טַעַם וָדַעַת מוּשָׂג, אֶלָּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת, שֶׁכָּךְ עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה . . וְדוּגְמָתוֹ לְמַטָּה הוּא בְּחִינַת הַגּוֹרָל מַמָּשׁ.

(נו) עַל־פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין רַב לִמְעָט: ס

נו עַל פִּוּם עַדְבָא תִּתְפְּלֵג אַחֲסַנְתְּהוֹן בֵּין סַגִּיאֵי לְזָעִירֵי:

רש"י ◂ **עַל־פִּי הַגּוֹרָל** • הַגּוֹרָל הָיָה מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי; מַגִּיד שֶׁנִּתְחַלְּקָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "עַל־פִּי ה'".

(נז) וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַלֵּוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֻׁנִּי לְקְהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי:

נז וְאִלֵּין מְנְיָנֵי לֵוָאֵי לְזַרְעַיְתְהוֹן לְגֵרְשׁוֹן זַרְעִית גֵּרְשׁוֹן לִקְהָת זַרְעִית קְהָת לִמְרָרִי זַרְעִית מְרָרִי:

(נח) אֵלֶּה ׀ מִשְׁפְּחֹת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי וּקְהָת הוֹלִד אֶת־עַמְרָם:

נח אִלֵּין זַרְעַיְת לֵוִי זַרְעִית לִבְנִי זַרְעִית חֶבְרוֹן זַרְעִית מַחְלִי זַרְעִית מוּשִׁי זַרְעִית קָרַח וּקְהָת אוֹלֵיד יָת עַמְרָם:

רש"י ◂ **אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת לֵוִי** • חָסֵר כָּאן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי וְהָעֻזִּיאֵלִי וּקְצָת מִן הַיִּצְהָרִי.

(נט) וְשֵׁם ׀ אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת־לֵוִי אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֶת מִרְיָם אֲחֹתָם:

נט וְשׁוּם אִתַּת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי דִּילֶדֶת יָתַהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וִילֶדֶת לְעַמְרָם יָת אַהֲרֹן וְיָת מֹשֶׁה וְיָת מִרְיָם אֲחָתְהוֹן:

רש"י ◂ **אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם** • (סוטה יב) אִשְׁתּוֹ יְלָדַתְּהוּ בְּמִצְרַיִם, [לָדַתְּהוּ בְּמִצְרַיִם] וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם. כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַחוֹמָה יְלָדַתְּהוּ. וְהִיא הִשְׁלִימָה מִנְיַן שִׁבְעִים, שֶׁהֲרֵי בִּפְרָטָן אֵי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שִׁשִּׁים וְתֵשַׁע.

(ס) וַיִּוָּלֶד לְאַהֲרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר:

ס וְאִתְיְלִיד לְאַהֲרֹן יָת נָדָב וְיָת אֲבִיהוּא יָת אֶלְעָזָר וְיָת אִיתָמָר:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(נט) **אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי.** כִּי אִשְׁתּוֹ שֶׁל לֵוִי **אוֹתָהּ** שְׁמָהּ: תורה ס

(סא) וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה׃

סא וּמִית נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּקָרוֹבֵהוֹן אֶשָׁתָא נוּכְרָתָא קֳדָם יְיָ׃

(סב) וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה כִּי ׀ לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

סב וַהֲווֹ מְנָיָנֵיהוֹן עַשְׂרִין וּתְלָתָא אַלְפִין כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵלָּא אֲרֵי לָא אִתְמְנִיוּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲרֵי לָא אִתְיְהִיבַת לְהוֹן אַחֲסָנָא בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י ◂ כִּי לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • לִהְיוֹת נִמְנִין בְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה. וּמַה טַּעַם? כִּי לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה, וְהַנִּמְנִין מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה הָיוּ בְּנֵי נַחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ".

(סג) אֵלֶּה פְקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃

סג אִלֵּין מְנָיָנֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא דִּי מְנוֹ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירֵחוֹ׃

(סד) וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר סִינָי׃

סד וּבְאִלֵּין לָא הֲוָה גְּבַר מִמְּנָיֵנֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּהֲנָא דִּי מְנוֹ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי׃

רש"י ◂ וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ וְגוֹ' • אֲבָל עַל הַנָּשִׁים לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרַת הַמְרַגְּלִים, לְפִי שֶׁהֵן הָיוּ מְחַבְּבוֹת אֶת הָאָרֶץ; הָאֲנָשִׁים אוֹמְרִים (במדבר יד): "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה", וְהַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת: "תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה", לְכָךְ נִסְמְכָה פָּרָשַׁת בְּנוֹת צְלָפְחָד לְכָאן.

(סה) כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃ ס

סה אֲרֵי אֲמַר יְיָ לְהוֹן מֵמַת יְמוּתוּן בְּמַדְבְּרָא וְלָא אִשְׁתְּאַר מִנְּהוֹן אֱנָשׁ אֶלָּהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן׃

כז (א) וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה׃

א וּקְרִיבָא בְּנַת צְלָפְחָד בַּר חֵפֶר בַּר גִּלְעָד בַּר מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה לְזַרְעִית מְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנָתֵהּ מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה׃

רש"י ◂ לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף • לָמָּה נֶאֱמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "בֶּן־מְנַשֶּׁה"? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: יוֹסֵף חִבֵּב אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית נ): "וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי וְגוֹ'", וּבְנוֹתָיו חִבְּבוּ אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה". וּלְלַמֶּדְךָ, שֶׁהָיוּ כֻּלָּם צַדִּיקִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁמַּעֲשָׂיו וּמַעֲשֶׂה אֲבוֹתָיו סְתוּמִים, וּפֵרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם לְיַחֲסוֹ לְשֶׁבַח, חֲרֵי זֶה צַדִּיק בֶּן צַדִּיק. וְאִם יַחְסוֹ לְגֻנַּאי, כְּגוֹן (מ"ב כה) "וּבָא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה בֶּן אֱלִישָׁמָע" בְּיָדוּעַ שֶׁכָּל הַנִּזְכָּרִים עִמּוֹ - רְשָׁעִים הָיוּ. מַחְלָה נֹעָה וְגוֹ' • וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר לו): "וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה", מַגִּיד שֶׁכֻּלָּן שְׁקוּלוֹת זוֹ כְּזוֹ, לְפִיכָךְ שִׁנָּה אֶת סִדְרָן.

(ב) וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לֵאמֹר׃

ב וְקָמָא קֳדָם מֹשֶׁה וְקֳדָם אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְקֳדָם רַבְרְבַיָּא וְכָל כְּנִשְׁתָּא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימָר׃

רש"י ◂ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר • מַגִּיד, שֶׁלֹּא עָמְדוּ לִפְנֵיהֶם אֶלָּא בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים אַחַר שְׁמֹת אַהֲרֹן. לִפְנֵי מֹשֶׁה • וְאַחַר־כָּךְ לִפְנֵי אֶלְעָזָר? אֶפְשָׁר, אִם מֹשֶׁה לֹא יָדַע, אֶלְעָזָר יוֹדֵעַ? אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשָׁהוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים, וְעָמְדוּ לִפְנֵי כֻּלָּם (ב"ב קיט, ספרי).

(ג) אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה בְתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֹרַח כִּי־בְחֶטְאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ:

ג אֲבוּנָא מִית בְּמַדְבְּרָא וְהוּא לָא הֲוָה בְּגוֹ כְּנִשְׁתָּא דְּאִזְדַּמְּנוּ עַל יְיָ בְּכְנִשְׁתָּא דְקָרַח אֲרֵי בְּחוֹבֵהּ מִית וּבְנִין לָא הֲווֹ לֵהּ:

רש"י ◂ **וְהוּא לֹא־הָיָה וְגוֹ'** • (שם קיח, ספרי) לְפִי שֶׁהָיוּ בָּאוֹת לוֹמַר: "בְּחֶטְאוֹ מֵת", נִזְקְקוּ לוֹמַר לֹא בְּחֶטְא מִתְלוֹנְנִים וְלֹא בַּעֲדַת קֹרַח שֶׁהִצּוּ עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֶלָּא בְּחֶטְאוֹ לְבַדּוֹ מֵת וְלֹא הֶחֱטִיא אֶת אֲחֵרִים עִמּוֹ. (שבת צו) רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים הָיָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִן הַמַּעְפִּילִים הָיָה.

(ד) לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן תְּנָה־לָנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ:

ד לְמָה יִתְמְנַע שְׁמָא דְאָבוּנָא מִגּוֹ זַרְעִיתֵהּ אֲרֵי לֵית לֵהּ בַּר הַב לָנָא אַחֲסָנָא בְּגוֹ אֲחֵי אֲבוּנָא:

רש"י ◂ **לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם־אָבִינוּ** • אָנוּ בִּמְקוֹם בֵּן עוֹמְדוֹת, וְאִם אֵין הַנְּקֵבוֹת חֲשׁוּבוֹת זֶרַע, תִּתְיַבֵּם אִמֵּנוּ לְיָבָם (דברים א): "וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי" (סנהדרין ח). נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנּוּ, וְכֵאן נִפְרָע עַל שֶׁנִּטַּל 'עֲטָרָה', לוֹמַר **כִּי אֵין לוֹ בֵּן** • הָא אִם הָיָה לוֹ בֵּן, לֹא הָיוּ תּוֹבְעוֹת כְּלוּם; מַגִּיד, שֶׁחַכְמָנִיּוֹת הָיוּ. (ב"ב קיט).

(ה) וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה: פ

ה וְקָרֵב מֹשֶׁה יָת דִּינְהֶן קֳדָם יְיָ:

רש"י ◂ **וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן** • נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנּוּ, וְכֵאן נִפְרָע עַל שֶׁנִּטַּל 'עֲטָרָה', לוֹמַר (דברים א): "וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי" (סנהדרין שם). דָּבָר אַחֵר: רְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשָׁה זוֹ לְהִכָּתֵב עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד וְנִכְתְּבָה עַל־יָדָן.

◆ יום רביעי כ"א תמוז ◆

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ז) כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת נָתֹן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן:

ז יָאוּת בְּנַת צְלָפְחָד מְמַלְּלָן מִתַּן תִּתֵּן לְהוֹן אֲחוּדַת אַחֲסָנָא בְּגוֹ אֲחֵי אֲבוּהֶן וְתַעֲבַר יָת אַחֲסָנַת אֲבוּהֶן לְהֶן:

רש"י ◂ **כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "יָאוּת". כָּךְ כְּתוּבָה פָּרָשָׁה זוֹ לְפָנַי בַּמָּרוֹם; מַגִּיד, שֶׁרָאָתָה עֵינָן מַה שֶּׁלֹּא רָאָתָה עֵינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. **בֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת** • יָפָה תָּבְעוּ; אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מוֹדֶה לִדְבָרָיו. **נָתֹן תִּתֵּן** • (ב"ב קיח) שְׁנֵי חֲלָקִים: חֵלֶק אֲבִיהֶן שֶׁהָיָה מְיוּצְאֵי מִצְרַיִם, וְחָלְקוּ עִם אֶחָיו בִּנְכְסֵי חֵפֶר. **וְהַעֲבַרְתָּ** • לְשׁוֹן הַעֲבָרָה (ס"א עֶבְרָה) (ב"ב קטז) הוּא כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ. דָּבָר אַחֵר: עַל שֵׁם שֶׁהַבַּת מַעֲבֶרֶת נַחֲלָה מִשֵּׁבֶט לְשֵׁבֶט, שֶׁבְּנָהּ וּבַעְלָהּ יוֹרְשִׁין אוֹתָהּ; שֶׁלֹּא (ב"ב קכ) תִּסֹּב נַחֲלָה, לֹא נִצְטַוָּה אֶלָּא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר בִּלְבַד. וְכֵן "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לִבְתּוֹ", בְּכֻלָּן הוּא אוֹמֵר "וּנְתַתֶּם", וּבְבַת הוּא אוֹמֵר: "וְהַעֲבַרְתֶּם".

(ח) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לִבְתּוֹ:

ח וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימָר גְּבַר אֲרֵי יְמוּת וּבַר לֵית לֵהּ וְתַעְבְּרוּן יָת אַחֲסָנְתֵּהּ לִבְרָתֵּהּ:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כז (ח) **וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לִבְתּוֹ.** **וְהֶעֱבַרְתֶּם**, לְפִי שֶׁכְּשֶׁהַנַּחֲלָה נְתוּנָה בְּכוּלְּהוּ כְּתִיב **וּנְתַתֶּם**, וְגַבֵּי בַּת לְבַת הִיא נֶעֱבֶרֶת מִשְּׁמָהּ הָרִאשׁוֹן מִמַּטֶּה לְמַטֶּה, וְנִקְרֵאת עַל שֵׁם בַּעְלָהּ (ספרי קלד; תורה ט)

(ט) וְאִם־אֵין לוֹ בַּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאָחָיו:

ט וְאִם לֵית לֵהּ בְּרַתָּא וְתִתְּנוּן יָת אַחֲסָנְתֵּהּ לַאֲחוֹהִי:

(י) וְאִם־אֵין לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לַאֲחֵי אָבִיו:

י וְאִם לֵית לֵהּ אַחִין וְתִתְּנוּן יָת אַחֲסָנְתֵּהּ לַאֲחֵי אֲבוּהִי:

(יא) וְאִם־אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

יא וְאִם לֵית אַחִין לַאֲבוּהִי וְתִתְּנוּן יָת אַחֲסָנְתֵּהּ לְקָרִיבֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ מִזַּרְעִיתֵהּ וְיֵרֵת יָתַהּ וּתְהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגְזֵרַת דִּין כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רס"ו◄ **לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ •** (ספרי. ב"ב קט) וְאֵין מִשְׁפָּחָה קְרוּיָה אֶלָּא מִשְׁפַּחַת הָאָב.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כח (ט) **וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת.** אִיתָא בְּשׁוֹחֵר טוֹב (ראה מדרש תהלים צב א) לְכָל הַמּוֹסָפִים לֹא תִּמְצָא מוּפָךְ מוּעָט כְּשַׁבָּת, וְעַל דָּבָר זֶה קָרְאָה שַׁבַּת תִּגְּר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִנֵּה שָׁוְוהוּ קָרְבָּן מוּסָף הָרָאוּי לָהּ לְפִי שָׁכָל מַעֲשַׂיִךְ כְּפוּלִים, שִׁיר כָּפוּל שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צב א) מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, עוֹנֶג כָּפוּל שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נח יג) וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג (ו)לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד, עָנְשׁוּ כָּפוּל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא יד) מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת, לֶחֶם כָּפוּל לֶחֶם מִשְׁנֶה (שם טז כב), לְפִיכָךְ רָאוּי קָרְבָּן שֶׁלָּךְ לִהְיוֹת כָּפוּל. וְזֶהוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים בְּמוּסָף שֶׁל שַׁבָּת, 'לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת כָּרָאוּי', מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר בְּכָל הַמּוֹסָפִין. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לְעַבְדָּיו הָכִינוּ סְעוּדָּה לִבְנִי, הֵכִינוּ לָהֶם שְׁנֵי מִינֵי מַאֲכָלִים, לְאַחַר שֶׁסָּעֲדוּ צִוָּה הַמֶּלֶךְ לְהָכִין לוֹ סְעוּדָּתוֹ, אָמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו מָה נָּכִין לָךְ, אָמַר לָהֶם וּלְבָנַי מַה הֲכִינוֹתֶם, אָמְרוּ לוֹ כָּךְ וְכָךְ, אָמַר לָהֶם וְלִי כְּמוֹ כֵן אַל תָּכִינוּ יוֹתֵר מִבָּנַי. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נָתַן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶחֶם מִשְׁנֶה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, לְפִיכָךְ צִוָּה לְהַקְרִיב גַּם כֵּן לֶחֶם מִשְׁנֶה, וְזֶהוּ **וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים**:

וְאַגַּב גְּרָרָא אֲפָרָשׁ פֵּירוּשׁ שֶׁל 'תִּכְנָתָ שַׁבָּת', וְהוּא לְשׁוֹן וְתָכֵן לְבָנִים (שמות ה יח), כְּלוֹמַר שֶׁסִּפַּרְתָּ יוֹם רִאשׁוֹן יוֹם שְׁנֵי וכו', וְשַׁבָּת בְּיוֹם שְׁבִיעִי, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹהֵב שְׁבִיעִיּוֹת, לְפִיכָךְ לָקַח חֲנוֹךְ שֶׁהָיָה דּוֹר שְׁבִיעִי, וְכֵן שַׁבָּת, וְכֵן שְׁבִיעָה רְקִיעִים, וְכֵן שְׁמִיטָּה, וְכֵן יוֹבֵל, וְכֵן אֶרֶץ שְׁבִיעָה עַמְמִין (ויק"ר כט יא). 'רְצִיתָ קָרְבְּנוֹתָיִךְ', הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁקָּרְאוּ פְּנֵי שַׁבָּת, שֶׁאָמַרְתָּ (ויקרא כב כז) וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה, וְאִי אֶפְשָׁר לִשְׁמוֹנָה יָמִים בְּלֹא שַׁבָּת. 'צִוִּיתָ פֵּירוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ', צִוִּיתָ פֵּירוּשׁ עוֹנֶשׁ שַׁבָּת עִם צִוּוּי דִּנְסָכִים, כִּדְפֵּירַשׁ רַשִׁ"י 'זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ' (שמות כ ח), וְכֵן (לא יקח איש את אשת אחיו) [עֲרָוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ לֹא תְגַלֵּה (ויקרא יח טז)], יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ (דברים כה ה), בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ. וְכֻלָּם נִרְאֶה סוֹתֵר זֶה לָזֶה, אֲבָל זָכוֹר וְשָׁמוֹר אֵין נִרְאֶה סוֹתֵר זֶה אֶת זֶה. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִיהוּ נַמֵּי דּוֹמֶה סְתִירָה, שֶׁהֲרֵי זָכוֹר וְשָׁמוֹר דָּרְשִׁינַן מִינַּיהּ (פסחים קו.) זְכֵרֵהוּ עַל הַיַּיִן בִּכְנִיסָתוֹ, הֱוֵי מְצוַת־עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת, וְשָׁמוֹר מַשְׁמַע לֹא־תַעֲשֶׂה, דְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַשְׁמֵר פֶּן וְאַל אֵינוֹ אֶלָּא לֹא־תַעֲשֶׂה (עירובין צו:) וְנָשִׁים חַיָּיבוֹת, הֲרֵי דּוֹמֶה שֶׁבָּא לִסְתּוֹר הַבִּנְיָן דְּזָכוֹר. מִיהוּ אֱמֶת הוּא דְּנָשִׁים חַיָּיבוֹת בְּקִידּוּשׁ הַיּוֹם, דְּכָל דְּאִיתְנְהוּ בְּשִׁמְירָה אִיתְנְהוּ בִּזְכִירָה (ברכות כ:):

וַיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת, לָמָּה אֵין אָנוּ קוֹרִין בְּכָל שַׁבָּת פָּרָשָׁה זוֹ דְּ**וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת,** כְּמוֹ שֶׁאָנוּ קוֹרִין בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וּבַמּוֹעֲדוֹת מוּסָפִין שֶׁלָּהֶם. וְלֵיכָּא לְמֵימַר מִשּׁוּם דְּאֵין בְּפָרָשָׁה זוֹ כִּי־אִם שְׁנֵי פְּסוּקִים, וְאָמְרִינַן בְּמַסֶּכְתָּ מְגִילָּה (כב.) דְּאֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשִּׁלְשָׁה פְּסוּקִים, שֶׁהָיָה לָנוּ לִקְרוֹתָהּ וּלְהַתְחִיל בְּפָרָשָׁה דְּ**צַו אֶת** (אהרן) [**בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וגו'] **אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי**, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מַתְחִילִין אַף בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת שַׁבָּת. וְיֵשׁ לוֹמַר לְפִי שֶׁכָּל קְרִיאַת הַפָּרָשִׁיּוֹת הָווּ מִשּׁוּם בַּפָּרָה, כִּדְאָמְרִינַן בְּמַסֶּכְתָּ תַּעֲנִית (כז:) בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ (בראשית טו ח) בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה, כְּלוֹמַר בְּאֵיזֶה זְכוּת אִירָשֶׁנָּה, וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (שם פסוק ט) קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת, כְּלוֹמַר בִּזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת, וְהֵשִׁיב לוֹ אַבְרָהָם תֵּינַח בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, כְּשֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיְּהוּ קוֹרִין לְפָנַי הַקָּרְבָּנוֹת וּמַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִילּוּ הִקְרִיבוּם לְפָנַי וּמְכַפֵּר לָהֶם. וּבְכָל פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל מוֹעֲדוֹת וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ כְּתִיב בְּהוּ כַּפָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ל) וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם, אֲבָל בְּפָרָשַׁת שַׁבָּת לָא כְּתִיב בָּהּ כַּפָּרָה לְפִיכָךְ אֵין אָנוּ קוֹרִין אוֹתָהּ. דָּבָר אַחֵר, מִשּׁוּם דְּגַבֵּי מוֹעֲדוֹת כְּתִיב (ויקרא כג ד) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם, וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ דְּמַשְׁמַע קְרִיאָה בַּתּוֹרָה מַמָּשׁ, אֲבָל בְּשַׁבָּת לָא כְּתִיב בֵּן. וְגַם לָא אִיקְרֵי מוֹעֵד, וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ אִיקְרֵי מוֹעֵד כְּדִכְתִיב (איכה א טו) קָרָא עָלַי מוֹעֵד וגו'; תורה י

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַק לְטוּרָא דַעֲבָרֵי הָדֵין וַחֲזֵי יָת אַרְעָא דִי יְהָבִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◂ עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים • (במדבר רבה) לָמָּה נִסְמְכָה לְכָאן? כֵּיוָן שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "נָתוֹן תִּתֵּן לָהֶם", אָמַר: אוֹתִי צִוָּה הַמָּקוֹם לְהַנְחִיל, שֶׁמָּא הֵתָּרָה הַגְּזֵרָה וְאֶכָּנֵס לָאָרֶץ? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: גְּזֵרָתִי בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת (ספרי). דָּבָר אַחֵר: כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס מֹשֶׁה לְנַחֲלַת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן, שָׂמַח וְאָמַר: כְּמִדָּמֶּה לִי שֶׁהַתַּר לִי נִדְרִי. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר עַל בְּנוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְפֶתַח פַּלְטִין שֶׁלּוֹ. נִכְנַס לַשַּׁעַר - וְהוּא אַחֲרָיו, לֶחָצֵר - וְהוּא אַחֲרָיו, לַטְּרַקְלִין - וְהוּא אַחֲרָיו. כֵּיוָן שֶׁבָּא לִכָּנֵס לַקִּיטוֹן, אָמַר לוֹ: בְּנִי, מִכָּאן וְאֵילָךְ אַתָּה אָסוּר לִכָּנֵס.

(יג) וְרָאִיתָה אֹתָהּ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־עַמֶּיךָ גַּם־אָתָּה כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ:

יג וְתֶחֱזֵי יָתַהּ וְתִתְכַּנַּשׁ לְעַמָּךְ אַף אַתְּ כְּמָא דִי אִתְכְּנִישׁ אַהֲרֹן אָחוּךְ:

רש"י ◂ כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ • מִכָּאן, שֶׁנִּתְאַוָּה מֹשֶׁה לְמִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. דָּבָר אַחֵר: אֵין אַתָּה טוֹב מִמֶּנּוּ. (דברים לב): "עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם". הָא אִם קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי, עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לְהִפָּטֵר. בְּכָל מָקוֹם שֶׁכָּתַב מִיתָתָם, כָּתַב סִרְחוֹנָם, לְפִי שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עַל דּוֹר הַמִּדְבָּר לָמוּת בַּמִּדְבָּר בֶּעָוֹן שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ, לָכֵן בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה שֶׁיִּכָּתֵב סִרְחוֹנוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: אַף הוּא מִן הַמְּמָרִים הָיָה (יומא פ). מָשָׁל לִשְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלּוֹקוֹת בְּבֵית־דִּין: אַחַת קְלִקְלָה וְאַחַת אָכְלָה פֵּגֵי שְׁבִיעִית וְכוּ', אַף כָּאן, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַזְכִּיר מִיתָתָן, הִזְכִּיר סִרְחוֹנָם, לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶם אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד.

(יד) כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַּר־צִן בִּמְרִיבַת הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּמַּיִם לְעֵינֵיהֶם הֵם מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן: ס

יד כְּמָא דִי סָרֵיבְתּוּן עַל מֵימְרִי בְּמַדְבְּרָא דְצִן בְּמַצּוּת כְּנִשְׁתָּא לְקַדָּשׁוּתִי בְּמַיָּא לְעֵינֵיהוֹן אִנּוּן מֵי מַצּוּת רְקָם מַדְבְּרָא דְצִן:

רש"י ◂ הֵם מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ • הֵם לְבַדָּם, אֵין בָּהֶם עָוֹן אַחֵר. דָּבָר אַחֵר: הֵם שֶׁהִמְרוּ בְּמָרָה, הֵם הָיוּ שֶׁהִמְרוּ בְּיַם־סוּף, הֵם עַצְמָם שֶׁהִמְרוּ בְּמִדְבַּר צִין.

(טו) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר:

טו וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם יְיָ לְמֵימָר:

רש"י ◂ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־ה' וְגוֹ' • לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁפְּשָׁטָרִין מִן הָעוֹלָם מַנִּיחִין צָרְכָּן וְעוֹסְקִין בְּצָרְכֵי צִבּוּר. לֵאמֹר • אָמַר לוֹ: הַשִּׁיבֵנִי אִם אַתָּה מְמַנֶּה לָהֶם פַּרְנָס אִם לָאו.

(טז) יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה:

טז יְמַנֵּי יְיָ אֱלָהּ רוּחַיָּא לְכָל בִּסְרָא גְּבַר עַל כְּנִשְׁתָּא:

רש"י ◂ יִפְקֹד ה' • כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה שֶׁאָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: "תֵּן נַחֲלַת צְלָפְחָד לִבְנוֹתָיו", (במ"ר) אָמַר: הִגִּיעַ שָׁעָה שֶׁאֶתְבַּע צָרְכִּי, שֶׁיִּרְשׁוּ בָּנַי אֶת גְּדֻלָּתִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: לֹא כָךְ עָלְתָה בַּמַּחֲשָׁבָה לְפָנַי, כְּדַאי הוּא יְהוֹשֻׁעַ לִטֹּל שָׂכָר שְׁמוּשׁוֹ, שֶׁלֹּא מָשׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה (משלי כז): "נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ". אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת • לָמָּה נֶאֱמַר? אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ דַּעְתּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה; מַנֵּה עֲלֵיהֶם מַנְהִיג שֶׁיְּהֵא סוֹבֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי דַּעְתּוֹ.

(יז) אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם רֹעֶה:

יז דִי יִפּוֹק קֳדָמֵיהוֹן וְדִי יֵעוֹל קֳדָמֵיהוֹן וְדִי יַפְּקִנוּן וְדִי יְעֵלְנוּן וְלָא תְּהֵי כְּנִשְׁתָּא דַיְיָ כְּעָנָא דִי לֵית לְהֶן רָעֵי:

כז ◂ אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם • לֹא כְּרֶרְךְ מַלְכֵי הָאֱמוֹת, שֶׁיּוֹשְׁבִים בְּבָתֵּיהֶם וּמְשַׁלְּחִין אֶת חֵילוֹתֵיהֶם לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתִי אֲנִי, שֶׁנִּלְחַמְתִּי בְּסִיחוֹן וְעוֹג, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא): "אַל־תִּירָא אֹתוֹ". וּכְרֶרְךְ שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה): "וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה וְגוֹ'". וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (ש"א יח): "כִּי־הוּא יוֹצֵא וָבָא לִפְנֵיהֶם" - יוֹצֵא בָּרֹאשׁ וְנִכְנָס בָּרֹאשׁ. וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם • בְּזִכְיוֹתָיו. וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם • בְּזִכְיוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: "וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם" שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה לוֹ כְּדַרְכְּךָ שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לִי, שֶׁאֵינִי מַכְנִיסָן לָאָרֶץ.

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו:

יח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה דְּבַר לָךְ יָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן גְּבַר דְּי רוּחַ נְבוּאָה בֵּהּ וְתִסְמוֹךְ יָת יְדָךְ עֲלוֹהִי:

כז ◂ קַח־לְךָ • קָחֻנוּ בְּדִבְרִים: אַשְׁרֶיךָ, שֶׁזָּכִיתָ לְהַנְהִיג בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם. לְךָ • אֶת שֶׁבָּדוּק לְךָ, אֶת זֶה אַתָּה מַכִּיר. אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ • כַּאֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ, שֶׁיּוֹכַל לַהֲלֹךְ כְּנֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו • תֵּן לוֹ מְתֻרְגְּמָן שֶׁיְּדַרֵשׁ בְּחַיֶּיךָ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עָלָיו: לֹא הָיָה לוֹ לְהָרִים רֹאשׁ בִּימֵי מֹשֶׁה.

(יט) וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:

יט וְתִקֵּים יָתֵהּ לָקֳדָם אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְלָקֳדָם כָּל כְּנִשְׁתָּא וְתִפְקַד יָתֵהּ לְעֵינֵיהוֹן:

כז ◂ וְצִוִּיתָה אֹתוֹ • עַל יִשְׂרָאֵל: דַּע, שֶׁטְּרָחָנִין הֵם, סַרְבָנִים הֵם; עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיךָ.

(כ) וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ וְתִתֵּן מִזִּיוָךְ עֲלוֹהִי בְּדִיל דִּי יְקַבְּלוּן מִנֵּהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כז ◂ וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו • זֶה קְרוּן עוֹר פָּנִים. מֵהוֹדְךָ • וְלֹא כָּל הוֹדְךָ, נִמְצָאנוּ לְמֵדִין: פְּנֵי מֹשֶׁה כַּחַמָּה, פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כַּלְּבָנָה. לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • שֶׁיִּהְיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ כָּבוֹד וְיִרְאָה כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹהֲגִין בְּךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת וילך, שבת שובה, א"ו תשרי, ה'תשכ"ו)

וּלְהָעִיר, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁנִּטְּלָה הָרִשׁוּת מִמֹּשֶׁה וְנִתְּנָה לִיהוֹשֻׁעַ, הִנֵּה עֲדַיִן יְהוֹשֻׁעַ הוּא תַּלְמִיד וּמֹשֶׁה הוּא הָרַב, כָּךְ שֶׁכָּל עִנְיָנָיו מְקֻבָּל יְהוֹשֻׁעַ מִמֹּשֶׁה דָּוְקָא, וְעַד שֶׁכָּל מְצִיאוּתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ (הַתַּלְמִיד) הִיא מְצִיאוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (הָרַב), וּבִלְשׁוֹן רַשִׁ"י בְּסִיּוּם פָּרָשָׁתֵנוּ: "כָּל זְמַן שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ חַי, הָיָה נִרְאֶה לְמֹשֶׁה כְּאִילּוּ הוּא חַי". וּכְמוֹ בְּחַמָּה וּלְבָנָה, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שְׁקִיעַת הַחַמָּה, מְקֻבָּלֶת הַלְּבָנָה אוֹר מֵהַחַמָּה, וְכַמְבוֹאָר בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' (סוֹף סִימָן כז) הַמָּשָׁל מִ"שֶׁמֶשׁ הַמֵּאִיר לַכּוֹכָבִים מִתַּחַת לָאָרֶץ, כְּדְאִיתָא בְּ'תִּיקּוּנִים' (ראה הנסמן בהערות ותיקונים לתניא שם) עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם שֶׁאַחַר פְּטִירָתוֹ מִתְפַּשֶּׁטֶת הָאָרָתוֹ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת, כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ הַמֵּאִיר מִתַּחַת לָאָרֶץ לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא כּוֹכָבִים". וְלָכֵן, הִנֵּה גַּם מְסִירַת הַנְהָגַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִיהוֹשֻׁעַ הָצְרְכָה לִהְיוֹת עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ דַּוְקָא (וְלֹא עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ).

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה - עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (שיחת יום ב' דראש־השנה תשכ"ו סעיף ג (תורת מנחם - התוועדויות חלק מה עמוד 51)) מִדִּבְרֵי אַדְמוּ"ר מַהֲרַ"שׁ (ד"ה תקעו תרכ"ח פ"ט - סה"מ תרכ"ז ס"ע תלז ואילך) בְּעִנְיַן מַעֲלַת תְּפִלַּת הֶעָנִי ("תְּפִלָּה לָעָנִי כִּי יַעֲטֹף" (תהלים קב, א)), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

"דְּהִנֵּה אָנוּ אוֹמְרִים וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ, וְהִקְשָׁה הָרַב הַמַּגִּיד זַ"ל, שֶׁאִם אָנוּ אוֹמְרִים כַּשֶּׁמֶשׁ, אִם־כֵּן מַה שַּׁיָּךְ לוֹמַר עוֹד וְכַיָּרֵחַ, שֶׁהֲרֵי אֵין־עֲרוֹךְ הַשֶּׁמֶשׁ לְיָרֵחַ כְּלָל, וְאוֹר הַיָּרֵחַ הוּא טָפֵל וּבָטֵל לְגַמְרֵי לְגַבֵּי אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ. וְתֵרֵץ הָרַב הַמַּגִּיד זַ"ל, שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בַּיָּרֵחַ מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּשֶּׁמֶשׁ, וְהֵינוּ לְפִי שֶׁהַיָּרֵחַ מְקַבֵּל אוֹר חָדָשׁ מַה שֶּׁלֹּא הָיָה לָהּ מִקֹּדֶם, עַל כֵּן מְלֹבָּשׁ בָּזֶה תַּעֲנוּג יוֹתֵר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁאֵין בָּהּ שִׁנּוּיִים כְּלָל אֶלָּא כוּ' אֵין מֵאִיר בָּהּ הַתַּעֲנוּג כָּל־כָּךְ, לְפִי שֶׁתַּעֲנוּג תְּמִידִי אֵינוֹ תַּעֲנוּג. וְאָמַר מָשָׁל עַל זֶה מֵעָנְיֵי וְעָשִׁיר, שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁכְּשֶׁעָנְיֵי מִשְׂתַּכֵּר מֵאָה זְהוּבִים, מִתְעַנֵּג מִזֶּה יוֹתֵר מִמֶּלֶךְ שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְגֻלַּת מְלָכִים, וְהֵינוּ לְפִי שֶׁהוּא אֶצְלוֹ דָּבָר חָדָשׁ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ מִקֹּדֶם, שֶׁהָיָה עָנְיֵי בְּתַכְלִית הָעֲנִיּוּת, וְאַחַר־כָּךְ כְּשֶׁיּוֹצֵא מֵהָעֹנִי, הוּא מִתְעַנֵּג מְאֹד בָּזֶה כוּ' יוֹתֵר מֵהָעָשִׁיר, שֶׁאַף שֶׁלָּעָשִׁיר יֵשׁ הַרְבֵּה יוֹתֵר מִזֶּה, אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ מִתְעַנֵּג מִזֶּה כְּלָל, לְפִי שֶׁתַּעֲנוּג תְּמִידִי אֵינוֹ תַּעֲנוּג. וְזֶהוּ שֶׁאָנוּ מְבַקְּשִׁים וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ, וְהֵינוּ לְפִי שֶׁיָּרֵחַ לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם, וְאַחַר־כָּךְ כְּשֶׁמְּקַבֶּלֶת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, מְלֹבָּשׁ בָּזֶה תַּעֲנוּג גָּדוֹל.. עַל־כֵּן אָנוּ מְבַקְּשִׁים

שֶׁיִּהְיוּ ב׳ הַמַּעֲלוֹת, כַּשֶּׁמֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹר רַב בְּעֶצֶם וְאֵין בָּהּ שִׁנּוּיִים כְּלָל, וְכֵירַח שֶׁמְּקַבֶּלֶת אוֹר חָדָשׁ שֶׁמְּלַבֶּשׁ בָּזֶה תַּעֲנוּג עֶלְיוֹן כו׳״.

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם לְאִידָךְ גִּיסָא, בְּנוֹגֵעַ לְצַעַר מֵחָסְרוֹן וַאֲבֵדַת אֵיזֶה דָּבָר. שֶׁהֶעָנִי, כֵּיוָן שֶׁרָגִיל בְּצַעַר, הִנֵּה הַצַּעַר שֶׁלּוֹ אֵינוֹ גָּדוֹל כָּל־כָּךְ כְּמוֹ צַעֲרוֹ שֶׁל הֶעָשִׁיר כו׳.

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, הִנֵּה לֹא רַק אַצָּל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ (שֶׁמֶשׁ, עָשִׁיר), אֶלָּא גַּם אַצָּל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (גַּם מִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת יָרֵחַ, עָנִי), צָרִיךְ לִהְיוֹת נוֹגֵעַ בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ גַּם חִסָּרוֹן שֶׁל דָּבָר אֶחָד מִדִּבְרֵי תּוֹרָה.

(כא) וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־פִּיו יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־הָעֵדָה:

כא וְלֶקֶדֶם אֶלְעָזָר כַּהֲנָא יְקוּם וְיִשְׁאַל לֵהּ בְּדִין אוּרַיָּא קֳדָם יְיָ עַל מֵימְרֵהּ יְהוֹן נָפְקִין וְעַל מֵימְרֵהּ יְהוֹן עָלִין הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִמֵּהּ וְכָל כְּנִשְׁתָּא:

רש״י ◂ וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד • חֲרֵי שְׁאֶלְתִּךְ שֶׁשָּׁאַלְתָּ, שֶׁאֵין הַכָּבוֹד הַזֶּה זָךְ (ס״א נוטל) מִבֵּית אָבִיךָ, שֶׁאַף יְהוֹשֻׁעַ יִהְיֶה צָרִיךְ לְאֶלְעָזָר. וְשָׁאַל לוֹ • כְּשִׁיצְטָרֵךְ לָצֵאת לְמִלְחָמָה. עַל־פִּיו • שֶׁל אֶלְעָזָר. וְכָל־הָעֵדָה • סַנְהֶדְרִין (יומא עג).

(כב) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה:

כב וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ וּדְבַר יָת יְהוֹשֻׁעַ וַאֲקִימֵהּ קֳדָם אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְקֳדָם כָּל כְּנִשְׁתָּא:

רש״י ◂ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ • (ספרי) לְקָחוֹ בִּדְבָרִים, וְהוֹדִיעוֹ מַתַּן שְׂכַר פַּרְנְסֵי יִשְׂרָאֵל לָעוֹלָם הַבָּא.

(כג) וַיִּסְמֹךְ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

כג וּסְמַךְ יָת יְדוֹהִי עֲלוֹהִי וּפַקְּדֵהּ כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה:

רש״י ◂ וַיִּסְמֹךְ אֶת־יָדָיו • בְּעַיִן יָפָה, יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִמַּה שֶּׁנִּצְטַוָּה־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר לוֹ: ״וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ״; וְהוּא עָשָׂה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וַעֲשָׂאוֹ כִּכְלִי מָלֵא וְגָדוּשׁ, וּמִלְּאוֹ חָכְמָתוֹ בְּעַיִן יָפָה. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ • אַף לְעִנְיַן הַהוֹד: נָתַן מֵהוֹדוֹ עָלָיו.

◆ יום חמישי כ״ב תמוז ◆

כח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ:

ב פַּקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יָת קָרְבָּנִי לְחֵם סִדּוּר לְקָרְבָּנַי לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא תִּטְרוּן לְקָרְבָּא קֳדָמַי בְּזִמְנֵהּ:

רש״י ◂ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • מָה אָמוּר לְמַעְלָה? ״יִפְקֹד ה׳״, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנִי עַל בָּנַי, צַוֵּה אֶת בָּנַי עָלַי. מָשָׁל לְבַת מֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה נִפְטֶרֶת מִן הָעוֹלָם, וְהָיְתָה מְפַקֶּדֶת לְבַעְלָהּ עַל בָּנֶיהָ וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בַּ׳סִּפְרֵי׳. קָרְבָּנִי • (ספרי) זֶה הַדָּם. לַחְמִי • אֵלּוּ אֲמוּרִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא ג): ״וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה״. לְאִשַּׁי • הַנִּתָּנִין לְאִשֵּׁי מִזְבְּחִי. תִּשְׁמְרוּ • (ספרי) שֶׁיִּהְיוּ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים עוֹמְדִין עַל גַּבָּיו, מִכָּאן לָמְדוּ וְתִקְּנוּ מַעֲמָדוֹת (תענית כז). בְּמוֹעֲדוֹ • בְּכָל יוֹם הוּא מוֹעֵד הַתְּמִידִים.

(ג) וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד:

ג וְתֵימַר לְהוֹן דֵּין קָרְבָּנָא דִּי תְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין תְּרִין לְיוֹמָא עֲלָתָא תְּדִירָא:

רש"י ◂ **וְאָמַרְתָּ לָהֶם** • אַזְהָרָה לְבֵית־דִּין. **שְׁנַיִם לַיּוֹם** • כְּפְשׁוּטוֹ. וְעִקָּרוֹ בָּא לְלַמֵּד; שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁחָטִין כְּנֶגֶד הַיּוֹם, **תָּמִיד** שֶׁל שַׁחַר בֵּמַעֲרָב וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִזְרָחָן שֶׁל טַבָּעוֹת (יומא סב)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג, עמ' 9)

עוֹלָה תָּמִיד (כח, ג)

קָרְבַּן הַתָּמִיד, הַמְסַמֵּל אֶת כְּלָלוּת הַקָּרְבָּנוֹת, הָיָה עוֹלָה, שֶׁהוּא "כָּלִיל לַה'".

לוֹמַר לְךָ: אִם רְצוֹנְךָ לְהַגִּיעַ לְדַבֵּקוּת אֲמִתִּית ('קָרְבָּן' מִלְּשׁוֹן 'קִרוּב'), עָלֶיךָ לַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדָתְךָ "כָּלִיל לַה'" - שֶׁלֹּא עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס.

קָרְבַּן עוֹלָה, שֶׁהָיָה "כָּלִיל לַה'", רוֹמֵז לְבִטּוּל מָחְלָט לְהַקָּבָ"ה; וְ"עוֹלָה תָּמִיד" מוֹרֶה שֶׁבִּטּוּל זֶה הוּא תְּמִידִי, בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם.

וּבַעֲבוֹדַת הָאָדָם: מִיָּד בְּרֵאשִׁית הַיּוֹם, מְבַטְּאִים בִּטּוּל מָחְלָט לְהַקָּבָ"ה עַל־יְדֵי אֲמִירַת "מוֹדֶה אֲנִי", וּבִטּוּל זֶה מַטְבִּיעַ אֶת חוֹתָמוֹ עַל כָּל הַיּוֹם.

(ד) **אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם:**

ד יָת אִמְּרָא חַד תַּעְבֵּד בְּצַפְרָא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שְׁמַשָּׁיָא:

רש"י ◂ **אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד** • אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת "וְאַתָּה תְּצַוֶּה" (שמות כט): "וְזֶה אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה וְגוֹ'" הִיא הָיְתָה אַזְהָרָה לִימֵי הַמִּלּוּאִים, וְכָאן צִוָּה לְדוֹרוֹת•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 941)

אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר (כח, ד)

יְהוּדִי חַיָּב לְהַתְחִיל אֶת הַיּוֹם בְּ'קָרְבָּן', הַיְינוּ בְּהִתְמַסְּרוּת לְהַקָּבָ"ה. וְאָז נִהְיֶה הַקָּרְבָּן 'תָּמִיד' - יֵשׁ לוֹ הַשְׁפָּעָה תְּמִידִית עַל כָּל הַיּוֹם כּוּלוֹ. עִם הַבָּאַת הַקָּרְבָּן הָיוּ מַקְרִיבִים דָּמוֹ וְחֶלְבּוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ. הַצַּעַד הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַיּוֹם הִיא הַחְלָטָה חֲזָקָה לְהַפְנוֹת אֶת הַחֲמִימוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת ('דָּם') רַק לַ'מִּזְבֵּחַ', לִדְבָרִים שֶׁבִּקְדוּשָׁה, וְרַק בָּהֶם יִהְיֶה תַּעֲנוּגוֹ ('חֵלֶב').

(ה) **וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין:**

ה וְחַד מִן עַשְׂרָא בְּתַלַת סְאִין סוּלְתָּא לְמִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח כְּתִישָׁא רְבִעוּת הִינָא:

רש"י ◂ **סֹלֶת לְמִנְחָה** • מִנְחַת נְסָכִים•

(ו) **עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה:**

ו עֲלָתָא תְּדִירָא דְּאִתְעֲבִידָא בְּטוּרָא דְסִינַי לְאִתְקַבָּלָא בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◂ **הָעֲשִׂיָה בְּהַר סִינַי** • כְּאוֹתָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בִּימֵי הַמִּלּוּאִים. דָּבָר אַחֵר: הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי, הֶקֵּישׁ עוֹלַת תָּמִיד לְעוֹלַת הַר סִינַי, אוֹתָהּ שֶׁנִּתְקָרְבָה לְפָנַי מִתַּן־תּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ (שמות כד): "וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת", מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 234)

עוֹלַת תָּמִיד הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי (כח, ו)

כְּאוֹתָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בִּימֵי הַמִּלּוּאִים (רש"י). קָרְבַּן הַתָּמִיד, שֶׁהָיָה כָּלִיל לַה', רוֹמֵז לְכָךְ שֶׁכָּל יְהוּדִי מְסוּגָל לִהְיוֹת בְּהִתְמַסְּרוּת וְהִתְבַּטְּלוּת תְּמִידִית לְהַקָּבָ"ה. וְהַנְּתִינַת כֹּחַ וְהַסִּיּוּעַ לַעֲבוֹדָה זוֹ בָּאָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁהוּא הוּא הַמְעוֹרֵר אֶת כֹּחַ הַבִּיטוּל שֶׁבִּנְשָׁמָה. זֶהוּ הַקֶּשֶׁר בֵּין עוֹלַת תָּמִיד לִימֵי הַמִּלּוּאִים: בִּימֵי הַמִּלּוּאִים שִׁימֵשׁ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בִּכְהוּנָה, וּבְכָךְ שֶׁהוּא הִתְחִיל בְּהַקְרָבַת הַתָּמִיד 'פָּתַח אֶת הַצִּינּוֹר' לְכָל יְהוּדִי וְיְהוּדִי.

(ז) **וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה:**

ז וְנִסְכֵּהּ רְבִעוּת הִינָא לְאִמְּרָא חַד בְּקוּדְשָׁא יִתְנַסַּךְ נִסּוּךְ דַּחֲמַר עַתִּיק קֳדָם יְיָ:

רש"י ◂ **וְנִסְכּוֹ** • יַיִן. **בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ** • (ספרי) עַל הַמִּזְבֵּחַ יִתְנַסְּכוּ. **נֶסֶךְ שֵׁכָר** • (ב"ב צו) יַיִן הַמְשֻׁכָּר, פְּרָט לְיַיִן מִגִּתּוֹ•

(ח) וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

ח וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְכֵּהּ תַּעְבֵּד קׇרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ׃

רמ"י ◂ רֵיחַ נִיחֹחַ • נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי.

(ט) וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ:

ט וּבְיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין סוּלְתָּא דְּמִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח וְנִסְכֵּהּ׃

(י) עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

י עֲלַת שַׁבְּתָא דְּתִתְעֲבֵד בְּשַׁבַּתָּא עַל עֲלָתָא תְּדִירָא וְנִסְכַּהּ׃

רמ"י ◂ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ • וְלֹא עוֹלַת שַׁבָּת זוֹ בְּשַׁבָּת אַחֶרֶת; חֲרִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּשַׁבָּת זוֹ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַקְרִיב שְׁתַּיִם לַשַּׁבָּת הַבָּאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּשַׁבַּתּוֹ", מַגִּיד, שֶׁאִם עָבַר יוֹמוֹ - בָּטֵל קָרְבָּנוֹ. עַל־עֹלַת הַתָּמִיד •

(ספרי) אֵלּוּ מוֹסָפִין, לְבַד אוֹתָן שְׁנֵי כְבָשִׂים שֶׁל עוֹלַת הַתָּמִיד; וּמַגִּיד, שֶׁאֵין קְרֵבִין אֶלָּא בֵּין שְׁנֵי הַתְּמִידִין, וְכֵן בְּכָל הַמּוֹסָפִין נֶאֱמַר "עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד" לְתַלְמוּד זֶה.

(יא) וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

יא וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן תְּקָרְבוּן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ תּוֹרִין בְּנֵי תוֹרֵי תְּרֵין וּדְכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁבְעָא שַׁלְמִין׃

(יב) וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד:

יב וּתְלָתָא עֶשְׂרוֹנִין סוּלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לְתוֹרָא חַד וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין סוּלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לְדִכְרָא חָד׃

רמ"י ◂ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים • כְּמִשְׁפַּט נִסְכֵּי פַר, שֶׁכֵּן הֵן קְצוּבִין בְּפָרָשַׁת נְסָכִים.

(יג) וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֵּׁה לַיהוָה:

יג וְעִשְׂרוֹנָא עִשְׂרוֹנָא סְלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לְאִמְּרָא חַד עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בִּרְעָוָא קׇרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

(יד) וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

יד וְנִסְכֵּיהוֹן פַּלְגוּת הִינָא יְהֵי לְתוֹרָא וְתַלְתּוּת הִינָא לְדִכְרָא וְרַבְעוּת הִינָא לְאִמְּרָא חַמְרָא דָּא עֲלַת רֵישׁ יַרְחָא בְּאִתְחַדָּתוּתֵהּ כֵּן לְכָל רֵישֵׁי יַרְחֵי שַׁתָּא׃

רמ"י ◂ זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ • שֶׁאִם עָבַר יוֹמוֹ בָּטֵל קָרְבָּנוֹ, וְשׁוּב אֵין לוֹ תַּשְׁלוּמִין.

(טו) וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

טו וּצְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא קֳדָם יְיָ עַל עֲלָתָא תְּדִירָא יִתְעֲבֵד וְנִסְכֵּהּ׃

רמ"י ◂ וּשְׂעִיר עִזִּים וְגוֹ' • כָּל שְׂעִירֵי הַמּוֹסָפִין בָּאִין לְכַפֵּר עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דף ט). וְנִשְׁתַּנָּה שְׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "לַה'", תַּלְמוּדוֹ לְלַמֶּדְךָ שֶׁמְּכַפֵּר עַל שֶׁאֵין בּוֹ יְדִיעָה לֹא בִּתְחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, שֶׁאֵין מַכִּיר בַּחֹטֶא אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּלְבַד, וּשְׁאָר הַשְּׂעִירִין לְמֵדִין

מִמֶּנּוּ. וּמִדָּרְשׁוֹ בָּאַגָּדָה (חולין ס): אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: הָבִיאוּ כַּפָּרָה עָלַי עַל שֶׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ. **עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה • כָּל הַקָּרְבָּן הַזֶּה. וְנִסְכּוֹ •** אֵין "וְנִסְכּוֹ" מוּסָב עַל הַשָּׂעִיר, שֶׁאֵין נְסָכִים לְחַטָּאת.

• יום שישי כ"ג תמוז •

(טז) **וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה:**

טז **וּבִירְחָא קַדְמָאָה בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא פִּסְחָא קֳדָם יְיָ:**

(יז) **וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל:**

יז **וּבְחַמְשַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין חַגָּא שַׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּיר יִתְאֲכֵיל:**

(יח) **בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:**

יח **בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עִבִידַת פָּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן:**

רמ"י◄ **כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה •** אֲפִלּוּ מְלָאכָה הַצְּרִיכָה לָכֶם, כְּגוֹן: דָּבָר הָאָבֵד הַמֻּתֶּרֶת בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד - אֲסוּרָה בְּיוֹם טוֹב.

(יט) **וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:**

יט **וְתִקְרְבוּן קָרְבָּנָא עֲלָתָא קֳדָם יְיָ תּוֹרִין בְּנֵי תוֹרֵי תְּרֵין וּדְכַר חַד וְשִׁבְעָא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן:**

רמ"י◄ **פָּרִים •** כְּנֶגֶד אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח): "וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם". **אֵילִים •** כְּנֶגֶד אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק. **כְּבָשִׂים •** כְּנֶגֶד יַעֲקֹב (שם ל): "וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב". בְּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן רָאִיתִי זֹאת.

(כ) **וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל תַּעֲשׂוּ:**

כ **וּמִנְחַתְהוֹן סְלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁח תְּלָתָא עִשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא וּתְרֵין עִשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא תַּעְבְּדוּן:**

(כא) **עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים:**

כא **עִשְׂרוֹנָא עִשְׂרוֹנָא תַּעְבֵּד לְאִמְּרָא חַד בֵּן לְשַׁבְעָא אִמְּרִין:**

(כב) **וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:**

כב **וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן:**

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(טו) **[לְחַטָּאת לַה']**. בְּרֵאשׁ חוֹדֶשׁ כְּתִיב **לְחַטָּאת לַה'** מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר בְּכָל הַמּוּסָפִין. וּבְמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (ט.) דָּרִישׁ לֵיהּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָבִיאוּ עָלַי כַּפָּרָה עַל שֶׁמִּיעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ בֵּן, תָּבִיאוּ לְדוֹרוֹת בִּשְׁבִילִי וְלִשְׁמִי קָרְבָּן לִהְיוֹת קָרְבַּן כַּפָּרָה לִי, וּבָזֶה תִּתְנַחֵם הַלְּבָנָה עַל שֶׁמִּיעַטְתִּי אוֹתָהּ. וְהַכַּפָּרָה הִיא מוֹעֶלֶת לְתִינוֹקוֹת שֶׁלֹּא תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם אַסְכָּרָה, לְפִי שֶׁחִידּוּשׁ רִאשׁוֹן הָיָה בְּרִבְיעִי כִּדְאָמְרִינַן (חגיגה יב.) בְּרִבְיעִי נִתְלוּ הַמְּאוֹרוֹת, וְאָמַר מַר (תענית כז) בְּרִבְיעִי הָיָה מִתְעַנְּיִן עַל הָאַסְכָּרָה שֶׁלֹּא תִּפּוֹל בַּתִּינוֹקוֹת. וְגַם רַשִׁ"י פֵּירֵשׁ בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית שֶׁלְּפִיכָךְ כָּתַב (א יד) יְהִי מְאוֹרֹת חָסֵר, לְשׁוֹן מְאֵרָה. וְכָל־שֶׁכֵּן בְּיוֹם חִידּוּשׁ הַלְּבָנָה שֶׁיֵּשׁ לִדְאוֹג עַל הַתִּינוֹקוֹת. וְקָרְבָּן זֶה שֶׁל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ מְכַפֵּר עֲלֵיהֶם. וְזֶהוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים בְּמוֹסַף שֶׁל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ 'זִמֵּן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם', וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁל אָדָם אֵלּוּ הַתִּינוֹקוֹת: תורה טז

(כג) מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה:

כג בַּר מֵעֲלַת צַפְרָא דְּהִיא עֲלַת תְּדִירָא תַּעְבְּדוּן יָת אִלֵּין:

(כד) כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

כד כְּאִלֵּין תַּעְבְּדוּן לְיוֹמָא שַׁבְעָא יוֹמִין לְחֵם קָרְבַּן דְּמַתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ עַל עֲלָתָא תְּדִירָא יִתְעֲבֵד וְנִסְפֵּהּ:

רש"י ◂ כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם • שֶׁלֹּא יִהְיוּ פּוֹחֲתִין וְהוֹלְכִין כְּפָרֵי הֶחָג.

(כה) וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ס

כה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עִבִידַת פֻּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן:

(כו) וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

כו וּבְיוֹמָא דְּבִכּוּרַיָּא בְּקָרוֹבֵיכוֹן מִנְחָתָא חַדְתָּא קֳדָם יְיָ בְּעַצַרְתֵיכוֹן מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עִבִידַת פֻּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן:

רש"י ◂ וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים • חַג הַשָּׁבוּעוֹת קָרוּי "בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים", עַל שֵׁם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁהֵם רִאשׁוֹנִים לְמִנְחַת חִטִּים הַבָּאָה מִן הֶחָדָשׁ.

(כז) וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה:

כז וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ תּוֹרִין בְּנֵי תוֹרֵי תְּרִין וּדְכַר חַד שַׁבְעָא אִמְּרִין בְּנֵי שָׁנָא:

(כח) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד:

כח וּמִנְחָתְהוֹן סְלְתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח תְּלָתָא עִשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא חַד תְּרִין עִשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא חָד:

(כט) עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים:

כט עִשְׂרוֹנָא עִשְׂרוֹנָא לְאִמְּרָא חַד לְשַׁבְעָא אִמְּרִין:

(ל) שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

ל צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן:

(לא) מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם: פ

לא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתֵהּ תַּעְבְּדוּן שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן וְנִסְפֵּיהוֹן:

רש"י ◂ תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם • אַף הַנְּסָכִים יִהְיוּ תְּמִימִים; לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (מנחות פז) מִכָּאן, שֶׁהַיַּיִן שֶׁהֶעֱלָה קֻמְחִין פָּסוּל לִנְסָכִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כה) **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.** מָצָאתִי שֶׁבִּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח (ש)אוֹמְרִים בְּקָרְבָּנוֹת שֶׁל מוּסָף פָּסוּק זֶה, **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי** וגו'; תורה כו

(ל-לא) **[שְׂעִיר עִזִּים].** כְּתִיב גַּבֵּי שְׁבוּעוֹת **שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם,** וְלָא כְּתִיב לְחַטָּאת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַתּוֹרָה שֶׁנִּיתְּנָה בּוֹ בַּיּוֹם. וְזֶהוּ אֲשֶׁר יִסַּד הַפַּיָּיט דְּיוֹם הַבִּיכּוּרִים 'חַטָּאת לֹא נִזְכַּר לְמַעַן יְהִי דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִמְנוּחָה'. דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁהָיוּ אָז יִשְׂרָאֵל נְקִיִּים מִכָּל חַטָּאת, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (ירושלמי

כט (א) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם:

א וּבְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עִבִידַת פָּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן יוֹם יַבָּבָא יְהֵי לְכוֹן:

(ב) וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

ב וְתַעְבְּדוּן עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד דְּכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁבְעָא שַׁלְמִין:

(ג) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל:

ג וּמִנְחַתְהוֹן סָלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁח תְּלָתָא עִשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא תְּרֵין עִשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא:

(ד) וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים:

ד וְעִשְׂרוֹנָא חַד לְאִמְּרָא חַד לְשַׁבְעָא אִמְּרִין:

(ה) וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

ה וּצְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן:

(ו) מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: ס

ו בַּר מֵעֲלַת יַרְחָא וּמִנְחָתַהּ וַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכֵּיהוֹן כִּדְחָזֵי לְהוֹן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◂ **מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ** • מוֹסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁהוּא בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

ראש השנה פ"ד ה"ח) מְשֻׁקְבָּלִתֶּם עֲלֵיכֶם עוֹל תּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִילּוּ לֹא חֲטָאתֶם מֵעוֹלָם. וְזֶהוּ שֶׁיְּיַסֵּד הַפַּיָּיט בְּזוּלַת שֶׁל שָׁבוּעוֹת (אנכי שמעתי ליום א' של שבועות) 'קִבְּלוּ מַלְכוּת וְלֹא אֱשָׁמוּ'. וְעוֹד כְּתִיב גַּבֵּי הּ **מִלְּבַד עוֹלַת הַתָּמִיד**, מַאי טַעְמָא לָא כְּתִיב בַּהֲדֵיהּ 'וּמִלְּבַד שְׁתֵּי הַלְּחֶם וּפַר וּשְׁנֵי אֵילִים וּשְׁנֵי כְבָשִׂים' הַקְּרֵבִים בְּאוֹתוֹ יוֹם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (להלן כט ו) מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ (ומלבד) [וּמִנְחָתָהּ ו]עֹלַת הַתָּמִיד, וְכֵן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד (שם פסוק יא). וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהֵם נִזְכָּרִים בְּכָלַל מַה שֶּׁכָּתוּב **וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה** [וגו'] **בְּשָׁבְעֹתֵיכֶם**, בִּגְלַל הַמִּנְחָה כָּל אֵלּוּ בָּאִין וְלֹא בְּמוּסָף: תורה א

כט (ב) **[וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה].** גַּם כֵּן גַּבֵּי רֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּתִיב **וַעֲשִׂיתֶם עוֹלָה**, מַאי שְׁנָא מִכּוּלְהוּ דִּכְתִיב בְּהוּ 'וְהִקְרַבְתֶּם'. וְיֵשׁ לוֹמַר לְפִי שֶׁהוּא יוֹם הַדִּין, וּמְשֻׁנְּכְנְסוּ לַדִּין הֵם נַעֲשִׂים בְּרִיאָה חֲדָשָׁה, וְזֶהוּ שֶׁיְּיַסֵּד הַפַּיָּיט ('הַתְּקִין מִתְּחִלָּה' לְשַׁחֲרִית דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים), 'הַבּוֹרְאָם בְּרִיאָה חֲדָשָׁה'. וְצָרִיךְ לְאָמְרוֹ אַחַר 'הָאוֹחֵז' דְּמַיְירִי בַּדִּין. וּלְפִי הַמִּדְרָשׁ נִרְאֶה שֶׁאֵין לְאָמְרוֹ כִּי־אִם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, דִּכְתִיב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים (קב יט) וְעַם נִבְרָא יְהַלֵּל יָהּ, וּמַסִּיק עַל מִי נֶאֱמַר פָּסוּק זֶה, רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר עַל דּוֹר מָרְדְּכִי וְאֶסְתֵּר, וְחַד אָמַר עַל כָּל דּוֹר וָדוֹר נֶאֱמַר, שֶׁהֵם מֵתִים בְּכָל שָׁנָה בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְחַיֶּה אוֹתָם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁמּוֹחֵל לָהֶם עֲוֹונוֹתֵיהֶם וּבוֹרְאָם בְּרִיאָה חֲדָשָׁה, וְזֶהוּ 'וְעַם נִבְרָא יְהַלֵּל יָהּ' (ראה מדרש תהלים שם); תורה ג

(ו) **[מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ].** וְעוֹד גַּבֵּי **מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ**, אַמַּאי לָא כְּתִיב גַּבֵּיהּ 'מִלְּבַד חַטַּאת הַחֹדֶשׁ' שֶׁהוּא שְׁעִיר אֶחָד לְחַטָּאת, דִּכְמוֹ שֶׁמְּזַכִּיר הָעוֹלָה הָיָה לוֹ לְהַזְכִּיר הַחַטָּאת, כִּי גַּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מָצִינוּ כָּתוּב **מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים**. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלֹא הִזְכִּיר הָעוֹלָה אֶלָּא לְפִי שֶׁכַּפָּרָתָהּ שָׁוָה קְצָת לְעוֹלָה דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, (כעולת) [שֶׁכָּל] הָעוֹלוֹת כַּפָּרָתָן שָׁוָה, עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה הַנִּיתָּק לַעֲשֵׂה (יומא לו.), אֲבָל חַטַּאת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשֶׁל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ אֵין כַּפָּרָתָן שָׁוָה, דְּחַטַּאת] רֹאשׁ חוֹדֶשׁ מְכַפֶּרֶת עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִילָּה וְלֹא בַּסּוֹף (שבועות ב.), וְשֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִילָּה וְיֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף. וּמִיהוּ אֻמָּת הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי שְׂעִירֵי מוּסָפִין, אֶחָד שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאֶחָד שֶׁל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ. וּלְפִי שֶׁלֹּא פֵּירֵשׁ הַכָּתוּב שְׂעִיר רֹאשׁ חוֹדֶשׁ בְּפֵירוּשׁ, קוֹרֵא הַתַּלְמוּד (ראש השנה ח:) רֹאשׁ הַשָּׁנָה חַג שֶׁהַחוֹדֶשׁ מִתְכַּפֵּה בּוֹ, כִּי הַשְּׂעִיר הַזֶּה בָּא לְכַפָּרָה וְתַנְחוּמִין לַלְּבָנָה שֶׁנִּתְמַעֲטָה. וּלְפִי שֶׁאֻמָּת הוּא דִּשְׁנֵי שְׂעִירִים קְרֵיבִין לְמוּסָף שֶׁל (ר"ח)

(ז) וּבָעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:

ז וּבְעַשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן כָּל עִבִידְתָּא לָא תַעְבְּדוּן:

(ח) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

ח וְתִקְרְבוּן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד דְּכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁבְעָא שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן:

(ט) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד:

ט וּמִנְחַתְהוֹן סֻלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשְׁח תְּלָתָא עִשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא תְּרֵין עִשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא חַד:

(י) עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים:

י עִשְׂרוֹנָא עִשְׂרוֹנָא לְאִמְּרָא חַד לְשַׁבְעָא אִמְּרִין:

(יא) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: ס

יא צְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵחַטָּאתָא דְּכִפּוּרַיָּא וַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכֵּיהוֹן:

רש"י ◂ **מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים** • שָׂעִיר הַנַּעֲשָׂה בִּפְנִים הָאָמוּר בְּ"אַחֲרֵי מוֹת", שֶׁגַּם הוּא חַטָּאת. **וְעֹלַת הַתָּמִיד** • וּמִלְּבַד עוֹלַת הַתָּמִיד, תַּעֲשׂוּ עוֹלוֹת הַלָּלוּ. **וְנִסְכֵּיהֶם** • מוּסָב עַל הַמוּסָפִין הַכְּתוּבִים וְעַל "תַּעֲשׂוּ" וְהוּא לְשׁוֹן צִוּוּי. מִלְּבַד עוֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ, תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה וְנִסְכֵּיהֶם. וְכֵן כָּל "וְנִסְכֵּיהֶם" הָאֲמוּרִים בְּכָל הַמּוֹעֲדוֹת, חוּץ מִשֶּׁל קָרְבְּנוֹת הֶחָג, שֶׁכָּל "וְנִסְכָּהּ", "וְנִסְכֵּיהֶם", "וְנִסְכָּיהָ" שֶׁבָּהֶם, מוּסָבִים עַל הַתָּמִיד וְאֵינָן לְשׁוֹן צִוּוּי, שֶׁהֲרֵי נִסְכֵּיהֶם שֶׁל מוּסָפִין כְּתוּבִין לְעַצְמָן בְּכָל יוֹם וָיוֹם.

◆ שבת קודש כ"ד תמוז ◆

(יב) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים:

יב וּבְחַמְשָׁתָ עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עִבִידַת פָּלְחָנָא לָא תַעְבְּדוּן וּתְחַגּוּן חַגָּא קֳדָם יְיָ שַׁבְעָא יוֹמִין:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

[רֹאשׁ הַשָּׁנָה], תֵּיקְנוּ לוֹמַר בְּמוּסָף שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה 'שְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְּמִידִין כְּהִלְכָתָן', וְגַם נָכוֹן לוֹמַר 'מִלְּבַד עוֹלַת הַחוֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ', שֶׁהֲרֵי גַּם הִיא קְרֵיבָה בַּמּוּסָף. וּבְשֶׁם הָרַב נְתַנְאֵל מָצָאתִי שֶׁאֵין צָרִיךְ לוֹמַר 'וּשְׁנֵי שְׂעִירִים', כִּי מֵאַחַר שֶׁהַכָּתוּב מְכַשֵּׁהוּ אֵין לְפָרְסְמוֹ. וְיֵשׁ מַקְשִׁים לָמָּה אֵין אוֹמְרִין בִּתְפִלַּת מוּסָף שֶׁל שָׁבוּעוֹת כְּמוֹ כֵן 'וּשְׁנֵי שְׂעִירִים', שֶׁהֲרֵי בִּזְבָחִים (ה:) מַסִּיק שְׁנֵי שְׂעִירֵי עֲצֶרֶת לָמָּה הֵן בָּאִין עַל טוּמְאָה שֶׁאֵירְעָה בֵּין זֶה לָזֶה, וְכֵן מוֹכִיחִין הַפְּסוּקִים בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר, דִּכְתִיב (ויקרא כג יט) וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת, וּפֵירֵשׁ רַ"שִׁ"י יָכוֹל שָׂעִיר הָאָמוּר כָּאן הוּא שָׂעִיר הָאָמוּר בְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים, כְּשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ אֵצֶל הַפָּרִים וְאֵילִים אֵינוֹ כֵן. וְעוֹד נוּכַל לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לְהוֹכִיחַ שֶׁאֵינוֹ הוּא, מִדִּכְתִיב שָׁם 'לְחַטָּאת' וְהָכָא לָא כְּתִיב 'לְחַטָּאת'. וְאִם כֵּן מֵאַחַר שֶׁקְּרֵיבִין שְׁנֵי שְׂעִירִים בַּעֲצֶרֶת, וְכַפָּרָתָם שָׁוָה לְכַפֵּר עַל טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו כִּשְׁאָר שְׂעִירֵי הַמּוּסָפִין, דִּין הוּא לְהַזְכִּירָם בַּתְּפִלָּה. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלָא דָּמֵי, שֶׁהֲרֵי תְּפִלַּת מוּסָף תַּחַת קָרְבַּן מוּסָף הִיא בָּאָה, וְאֶחָד מִן הַשְּׂעִירִים הַלָּלוּ לֹא הָיָה קָרֵב בְּמוּסָף כִּי־אִם בַּשַּׁחַר, וְכֵן נַמִּי פֵּירֵשׁ רַ"שִׁ"י בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר (שם), מַעֲתָּה אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן, הַלָּלוּ קְרֵיבִין בִּגְלַל הַלֶּחֶם וְהַלָּלוּ לְמוּסָפִין: תורה ז

(יג) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ:

יג וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא קֻרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ תּוֹרִין בְּנֵי תּוֹרֵי תְּלַת עֲשַׂר דְּכִרִין תְּרִין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין יְהוֹן:

(יד) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי הָאֵילִם:

יד וּמִנְחַתְהוֹן סוֹלְתָא דְּפִילָא בְּמְשָׁח תְּלָתָא עִשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא חַד לִתְלָתָא עֲשַׂר תּוֹרִין תְּרֵין עִשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא חַד לִתְרֵין דִּכְרִין:

(טו) וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים:

טו וְעִשְׂרוֹנָא עִשְׂרוֹנָא לְאִמְּרָא חַד לְאַרְבְּעַת עֲשַׂר אִמְּרִין:

(טז) וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס

טז וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכָּהּ:

(יז) וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

יז וּבְיוֹמָא תִנְיָנָא תּוֹרִין בְּנֵי תוֹרֵי תְּרֵי עֲשַׂר דִּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין:

(יח) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:

יח וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדִדְחֵזִי:

רס"ג ◂ **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים •** (סוכה נז) פְּרֵי הֶחָג שִׁבְעִים הֵם, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת עוֹבְדֵי גִּילּוּלִים שֶׁמִּתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים, סִימָן כְּלָיָה הִיא לָהֶם, וּבִימֵי הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ מְגִנִּין עֲלֵיהֶם מִן הַיִּסּוּרִין. **וְלַכְּבָשִׂים •** כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ (ירמיה נ): "שֶׂה פְּזוּרָה", וְהֵם קְבוּעִים. וּמִנְיָנָם תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנָה, לְכַלּוֹת מֵהֶם תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנָה קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה. בַּשֵּׁנִי נֶאֱמַר: "וְנִסְכֵּיהֶם" עַל שְׁנֵי תְּמִידֵי הַיּוֹם, וְלֹא שְׁנָה הַלָּשׁוֹן אֶלָּא לִדְרֹשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה (שבת ק"ג ע"ב): **בַּשֵּׁנִי - וְנִסְכֵּיהֶם, בַּשִּׁשִּׁי - וּנְסָכֶיהָ, בַּשְּׁבִיעִי - כְּמִשְׁפָּטָם** - מ"ם יו"ד מ"ם, חֲרֵי כָּאן "מַיִם", רֶמֶז לְנִסּוּךְ הַמַּיִם מִן הַתּוֹרָה בֶּחָג.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יג) **[פָּרִים בְּנֵי בָקָר].** בְּסוּכּוֹת כְּתִיב **פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים [בְּנֵי שָׁנָה] אַרְבָּעָה עָשָׂר.** וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּסוּכּוֹת תּוֹסֶפֶת שִׂמְחָה (כדפרש"י) [כְּדִפְרִישׁוֹת] לְעֵיל (ויקרא כג לט), [יֵשׁ] (ש)בּוֹ תּוֹסֶפֶת קָרְבָּן. וְהַפָּרִים מִתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ לְחֶשְׁבּוֹן שִׁבְעִים כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אוּמּוֹת (סוכה נה:). וְהַכְּבָשִׂים עוֹמְדִין בְּמִקּוֹמָן בְּכָל יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּדֵי שֶׁיֵּעָלוּ לְחֶשְׁבּוֹן תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנָה, כְּדֵי לְבַטֵּל תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנָה תּוֹכָחוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (מדרש תדשא יא). וְאוֹמֵר הָרֵב בְּכוֹר שׁוֹר, שֶׁצְּרִיךְ פֵּירוּשׁ לָמָּה הֵן עוֹמְדִין בְּכָל יוֹם אֵילִים שְׁנַיִם:

וּלְפִי שֶׁבְּכָל יְמֵי הֶחָג קָרְבַּן מוּסָף מִשְׁתַּנֶּה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּמוּסַף פֶּסַח, לְפִיכָךְ אָנוּ גּוֹמְרִין אֶת הַהַלֵּל בְּכָל יְמֵי הֶחָג, וּבִימֵי הַפֶּסַח אֵין אָנוּ גּוֹמְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא שְׁנֵי יָמִים רִאשׁוֹנִים בִּלְבָד. וּבָרֵךְ שְׁנֵי דַּעֲרֵכִין (י) פָּרִיךְ שַׁבָּת דַּחֲלוּקָה בְּקָרְבְּנוֹתֶיהָ לֵימָא, וּמִשַּׁנֵּי שַׁבָּת לָא אִיקְרֵי מוֹעֵד, וּבְיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהֵם יוֹם הַדִּין אֵין אוֹמְרִין אוֹתוֹ, וּבַחֲנוּכָּה גּוֹמְרִין מִשּׁוּם נִיסָּא, וּבְפוּרִים דְּלֵיכָּא לְמֵימַר הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי ה' (תהלים קיג א) וְלֹא עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: תורה יד

(יט) וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: ס

יט וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכֵּיהוֹן:

(כ) וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

כ וּבְיוֹמָא תְלִיתָאָה תּוֹרִין חַד עֲשַׂר דְּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין:

(כא) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:

כא וּמַנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדְחָזֵי:

(כב) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס

כב וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמַנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ:

(כג) וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

כג וּבְיוֹמָא רְבִיעָאָה תּוֹרִין עֲשָׂרָה דְּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין:

(כד) מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:

כד מִנַחְתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדְחָזֵי:

(כה) וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס

כה וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ:

(כו) וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

כו וּבְיוֹמָא חֲמִישָׁאָה תּוֹרִין תִּשַׁע דְּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין:

(כז) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:

כז וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדְחָזֵי:

(כח) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס

כח וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמַנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ:

(כט) וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

כט וּבְיוֹמָא שְׁתִיתָאָה תּוֹרִין תְּמַנְיָא דְּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין:

(ל) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:

ל וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדְחָזֵי:

(לא) וְשִׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהָ׃ ס

לא וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכָּהָא׃

(לב) וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃

לב וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תּוֹרִין שַׁבְעָא דְכִרִין תְּרִין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין׃

(לג) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם׃

לג וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי לְהוֹן׃

(לד) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס

לד וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃

(לה) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

לה בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה כְּנֻשׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פָּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן׃

רש"י ◂ עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם • עֲצוּרִים בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. (ספרי) דָּבָר אַחֵר: עֲצֶרֶת, עִצְּרוּ מִלַּצֵאת. מְלַמֵּד, שֶׁטָּעוּן לִינָה. וּמִדְרָשׁוֹ בָּאַגָּדָה (סוכה נה): לְפִי שֶׁכָּל יְמוֹת הָרֶגֶל הִקְרִיבוּ כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת, וּכְשֶׁבָּאִין לָלֶכֶת, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם: בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, עֲשׂוּ לִי סְעֻדָּה קְטַנָּה כְּדֵי שֶׁאֶהֱנֶה מִכֶּם.

(לו) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃

לו וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא קֻרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ תּוֹר חַד דְּכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁבְעָא שַׁלְמִין׃

רש"י ◂ פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד • (אלו) כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, הִתְעַכְּבוּ לִי מְעַט עוֹד, וּלְשׁוֹן חִבָּה הוּא זֶה כְּבָנִים הַנִּפְטָרִים מֵאֲבִיהֶם וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: קָשָׁה עָלַי פְּרִידַתְכֶם, עַכְּבוּ עוֹד יוֹם אֶחָד. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעֻדָּה וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (דף נה). וּבְמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: לְמִדָּה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַכְסַנַאי, יוֹם רִאשׁוֹן מַאֲכִילוֹ פְּטוּמוֹת, לְמָחָר מַאֲכִילוֹ דָּגִים, לְמָחָר מַאֲכִילוֹ בְּשַׂר בְּהֵמָה, לְמָחָר מַאֲכִילוֹ קִטְנִיּוֹת, לְמָחָר מַאֲכִילוֹ יָרָק - פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ כְּפָרֵי הֶחָג.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 433)

פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד (כט, לו)

קָשָׁה עָלַי פְּרִידַתְכֶם, עַכְּבוּ עוֹד יוֹם אֶחָד (רש"י). לְכְאוֹרָה הָיָה לוֹ לוֹמַר קָשָׁה עָלַי פְּרִידָתֵנוּ, וּמַהוּ הַלָּשׁוֹן פְּרִידַתְכֶם? אֶלָּא רָמָז רָמְזוּ לָנוּ, שֶׁהַפִּירוּד בֵּין הַקָּבָ"ה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּא

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לו) **[פַּר אֶחָד].** בְּשְׁמִינִי חַג עֲצֶרֶת **פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד,** לְהַרְאוֹת שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא צָרִיךְ לְצוֹרְךָ עַצְמוֹ, כִּי־אִם לְהַרְאוֹת כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּמִן הָרָאוּי הָיָה לִהְיוֹת חַג הָעֲצֶרֶת חֲמִשִּׁים יוֹם אַחַר סוּכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁשָּׁבוּעוֹת חֲמִשִּׁים יוֹם אַחַר הַפֶּסַח, אֶלָּא שֶׁאַחַר הַפֶּסַח בָּאִין יְמֵי הַקֵּיץ וְאֵין טוֹרַח לָעֲלוֹת לָרֶגֶל, אֲבָל אַחַר סוּכּוֹת בָּאִין יְמֵי הַגְּשָׁמִים וְהָיָה טוֹרַח לַעֲלוֹת, לְפִיכָךְ קָבְעוּ יִתְבָּרֵךְ מְיֻחָד אַחַר סוּכּוֹת (תנחומא טז). מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנּוֹשֵׂא שִׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת מִמָּקוֹם קָרוֹב וְאַחַת מִמָּקוֹם רָחוֹק, לְאוֹתָהּ שֶׁהִיא מִמָּקוֹם קָרוֹב אוֹמֵר לָהּ, עַכְשָׁיו נַעֲשֶׂה הַשִּׁידּוּכִין וּלְאַחַר שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים אֶחֱזוֹר הֵנָּה וְנַעֲשֶׂה הַנִּישׂוּאִין כִּי קָרוֹב אֵלַי הַמָּקוֹם, וּלְאוֹתָהּ שֶׁהִיא מִמָּקוֹם רָחוֹק אוֹמֵר לָהּ, נַעֲשֶׂה עַכְשָׁיו הַשִּׁידּוּכִין וְהַנִּישׂוּאִים בְּיַחַד כִּי רָחוֹק הַמָּקוֹם וְלֹא אוּכַל לְטָרְחַ לָשׁוּב פַּעַם אַחֶרֶת. וְזֶהוּ שֶׁיִּיסֵּד הַפַּיָּט בִּשְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת (שמיני לליל שמיני עצרת), 'חָקַר לְאָסְפּוֹ (עד) [עִם] שִׁבְעָה, מִפְּנֵי טוֹרַח יוֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה', וְיִשְׂרָאֵל נִקְרָא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה טו ט) אֻמְלְלָה יֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה, עַל שֵׁם שֶׁיָּלְדָה שִׁבְעָה מְלָכִים לַגֵּיהִנֹּם (אגדת בראשית מט ד).

חסלת פרשת פינחס

מִצַּד יִשְׂרָאֵל, לֹא מִצַּד הַקָּבָ"ה. שֶׁכֵּן, פֵּירוּד הַלְּבָבוֹת בֵּין יְהוּדִי אֶחָד לְחֲבֵירוֹ, פְּרִידָתְכֶם, הוּא הוּא הַגּוֹרֵם לְפֵירוּד, חֲלִילָה, בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. כְּמַאֲמָר: בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ - כּוּלָּנוּ כְּאֶחָד.

(לג) מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:

לג מִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרָא לְדִכְרָא וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדְחָזֵי:

(לד) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ:

לד וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ:

(לה) אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם:

לה אִלֵּין תַּעְבְּדוּן קֳדָם יְיָ בְּמוֹעֲדֵיכוֹן בַּר מִנִּדְרֵיכוֹן וְנִדְבַתְכוֹן לַעֲלָוָתְכוֹן וּלְמַנְחָתְכוֹן וּלְנִסְכֵּיכוֹן וּלְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן:

רש"י ◂ אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם • דָּבָר הַקָּצוּב לְחוֹבָה. לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם • אִם בָּאתֶם לִדֵּר קָרְבָּנוֹת בָּרֶגֶל, מִצְוָה הִיא בְּיֶדְכֶם, אוֹ נְדָרִים אוֹ נְדָבוֹת שֶׁנִּדַּרְתֶּם כָּל הַשָּׁנָה, תַּקְרִיבוּם בָּרֶגֶל, שֶׁמָּא יִקָּשֶׁה לוֹ לַחֲזוֹר וְלַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם וּלְהַקְרִיב נְדָרָיו, וְנִמְצָא עוֹבֵר בְּ"בַל תְּאַחֵר".

ל (א) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פפפ

א וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: פ פ פ

רש"י ◂ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • לְהַפְסִיק הָעִנְיָן, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. לְפִי שֶׁעַד כָּאן דִּבְּרוּ שֶׁל מָקוֹם, וּפָרָשַׁת נְדָרִים מַתְחֶלֶת בְּדִבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, הֶצְרֵךְ לְהַפְסִיק תְּחִלָּה וְלוֹמַר, שֶׁחָזַר מֹשֶׁה וְאָמַר פָּרָשָׁה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל; שֶׁאִם לֹא כֵן, יֵשׁ בְּמַשְׁמָע שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם זוֹ, אֶלָּא בְּפָרָשַׁת נְדָרִים הִתְחִיל דְּבָרָיו:

קס"ח פסוקים, לחל"ק סימן. חסלת פרשת פינחס

עטרת מרים

מו וְיַד־יְהוָה רוּחַ גְּבוּרָה מֵה' הָיְתָה אֶל־אֱלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּם מָתְנָיו חָגַר מָתְנָיו, לְהִיוֹת מְזֹרָז בְּיוֹתֵר וַיָּרָץ רַגְלֵי לִפְנֵי מֻרְכָּבָת אַחְאָב עַד־בֹּאֲכָה עַד בּוֹא יִזְרְעֶאלָה לְחֻלּוֹק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת: א וַיַּגֶּד אַחְאָב לְאִיזֶבֶל אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִיָּהוּ בְּהוֹרְדַת הָאֵשׁ וְהַגֶּשֶׁם וְאֵת כָּל הַפִּבָּה־אֲשֶׁר שִׁבְעַבּוּרָהּ הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים בֶּחָרֶב: ב וַתִּשְׁלַח אִיזֶבֶל מַלְאָךְ אֶל־אֱלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן כִּי־כָעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת־נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם: ג וַיַּרְא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּנַּח אֶת־נַעֲרוֹ שָׁם

שי למורא

מו) וַיַּד ה', רוּחַ גְּבוּרָה מֵאֵת ה'. וַיְשַׁנֵּם מָתְנָיו, חָגַר מָתְנָיו לִהְיוֹת מְזֹרָז בְּיוֹתֵר. וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב, רָץ בִּרְגָלָיו לִפְנֵי הַמֶּרְכָּבָה, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אַחְאָב יְחִידִי, מְשׁוּם כְּבוֹד הַמַּלְכוּת. א) אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ, בְּהוֹרְדַת הָאֵשׁ וְהַגֶּשֶׁם. ב) כֹּה יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן, הוּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה וְעֹנֶן גְּזֵמָה. כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם, כְּמוֹ נֶפֶשׁ אֶחָד מִנְּבִיאֵי הַבַּעַל שֶׁהָרַגְתָּ. ג) וַיַּרְא, רָאָה עַצְמוֹ בְּסַכָּנָה. אֲשֶׁר לִיהוּדָה, אֲשֶׁר אֵינָהּ תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת אַחְאָב וְאִיזֶבֶל, אֶלָּא לְמַלְכוּת יְהוּדָה.

הפטרה לפרשת פינחס לשנים מקרא ואחד תרגום במלכים א פרק יח

יח מו וְיַד־יְהוָה הָיְתָה אֶל־אֱלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּם מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב עַד־בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה: יט א וַיַּגֶּד אַחְאָב לְאִיזֶבֶל אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים בֶּחָרֶב: ב וַתִּשְׁלַח אִיזֶבֶל מַלְאָךְ אֶל־אֵלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן כִּי־כָעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת־נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם: ג וַיַּרְא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּנַּח אֶת־נַעֲרוֹ שָׁם:

שי למורא

ד) רֹתֶם, שֵׁם עֵץ שֶׁגָּחֲלָיו חַמִּים מְאֹד. לֹא טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי, כִּי אָרְכוּ יָמָיו יוֹתֵר מִימֵי אֲבוֹתָיו. (וְאָמְרוּ רז"ל "פִּינְחָס זֶה אֵלִיָּהוּ"). ה) וְהִנֵּה זֶה, כְּלוֹמַר, מִיָּד כְּשֶׁיָּשַׁן בָּא אֵלָיו הַמַּלְאָךְ. ו) מְרַאֲשֹׁתָיו, סְמוּךְ לְרֹאשׁוֹ. עֲגֹת רְצָפִים, עוּגָה אֲפוּיָה בְּגֶחָלִים. וְצַפַּחַת, שֵׁם כְּלִי. וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ, אָכַל חֵלֶק מֵהָעוּגָה, וְשָׁתָה חֵלֶק מֵהַמַּיִם. ח) וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה, מִמַּה שֶּׁנִּשְׁאַר קֹדֶם. י) קַנֹּא קִנֵּאתִי וגו', מִקַּנֵּא הָיִיתִי קִנְאַת ה' לַהֲרֹג אֶת נְבִיאֵי הַבַּעַל הַמַּתְעִים אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁעָזְבוּ אֶת בְּרִיתְךָ שֶׁכָּרַתָּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי. וּרז"ל דָּרְשׁוּהוּ, שֶׁבִּטְּלוּ מֵהֶם בְּרִית מִילָה. וְאוּתַּר אֲנִי לְבַדִּי, כִּי מֵאֵת הַנְּבִיאִים שֶׁהֶחְבִּיא עוֹבַדְיָהוּ לֹא הָיוּ יְדוּעִים לָהֶם. אוֹ לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹדָעִים, הֲרֵי הֵם כְּאִלּוּ אֵינָם. וְהִנֵּה ה' עֹבֵר, וְהִנֵּה כְּבוֹד ה' עוֹבֵר לְפָנָיו. יא) וְרוּחַ גְּדוֹלָה וגו', מַהֲנָה מַלְאֲכֵי רוּחַ. לֹא בָרוּחַ ה', הַקּוֹל אָמַר לוֹ בֵּן. רַעַשׁ, מַהֲנָה מַלְאֲכֵי רַעֲדָה. יב) אֵשׁ, מַהֲנָה מַלְאֲכֵי אֵשׁ. קוֹל דְּמָמָה דַקָּה, קוֹל מְשֻׁבָּחִים בְּלַחַשׁ. יג) וַיֶּלֶט, עָנַן עָטוּף וְכִסּוּי.

עטרת מרים

בְּסַפְּנָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ לְמַלֵּט אֶל־נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה וְאֵינָהּ תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת אַחְאָב וַיַּנַּח אֶת־נַעֲרוֹ שָׁם לְהַפְרֵד מִבְּנֵי אָדָם לָצֵאת אֶל הַמִּדְבָּר לְהִתְבּוֹדֵד: ד וְהוּא־הָלַךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רֹתֶם שֵׁם אִילָן אֶחָד לַחֲסוֹת בְּצִלּוֹ מֵה׳ לְקַחַת אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר ׀ רַב עַתָּה לִי בְּעוֹלָם הַזֶּה וַאֲנִי בּוֹ בְּסַפְּנָה כָּל יוֹם וְיוֹם, וּלְכָךְ יְהוָה קַח נַפְשִׁי כִּי לֹא לְעוֹלָם אֶחְיֶה כִּי לֹא־טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי לְהִנָּצֵל מִן הַמִּיתָה וְאִם כֵּן מַה לִּי עָתָּה, מַה לִּי לְאַחַר זְמַן: ה וַיִּשְׁכַּב וַיִּישַׁן תַּחַת רֹתֶם אֶחָד כִּי לֹא מָצָא שָׁנִי עֲצֵי רֹתֶם יַחַד לַחֲסוֹת בְּצִלָּם כָּל אוֹרֶךְ הַגּוּף וְהִנֵּה־זֶה מִיָּד כְּשֶׁיָּשַׁן בָּא אֵלָיו מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ לְהַקִּיצוֹ מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ קוּם אֱכוֹל: ו וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֻגַת רְצָפִים אֲפוּיָה בְּגֶחָלֵי רְצָפִים וְצַפַּחַת מַיִם וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיִּשְׁכַּב: ז וַיָּשָׁב מַלְאַךְ יְהוָה ׀ שֵׁנִית וַיִּגַּע־בּוֹ וַיֹּאמֶר קוּם אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ: ח וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ ׀ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב: ט וַיָּבֹא־שָׁם אֶל־הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ פֹּה אֵלִיָּהוּ: י וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרָגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ: יא וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי יְהוָה לֹא בָרוּחַ יְהוָה וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא בָרַעַשׁ יְהוָה: יב וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ יְהוָה וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה: יג וַיְהִי ׀ כִּשְׁמֹעַ אֵלִיָּהוּ וַיֶּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיֵּצֵא

ד וְהוּא־הָלַךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רֹתֶם אֶחָד וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר ׀ רַב עַתָּה יְהוָה קַח נַפְשִׁי כִּי לֹא־טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי: ה וַיִּשְׁכַּב וַיִּישַׁן תַּחַת רֹתֶם אֶחָד וְהִנֵּה־זֶה מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ קוּם אֱכוֹל: ו וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֻגַת רְצָפִים וְצַפַּחַת מַיִם וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיִּשְׁכָּב: ז וַיָּשָׁב מַלְאַךְ יְהוָה ׀ שֵׁנִית וַיִּגַּע־בּוֹ וַיֹּאמֶר קוּם אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ: ח וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ ׀ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב: ט וַיָּבֹא־שָׁם אֶל־הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ פֹּה אֵלִיָּהוּ: י וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרָגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ: יא וַיֹּאמֶר צֵא

יְהוָה׀ כְּבוֹד הַשְׁכִּינָה וְהִנֵּה יְהוָה כְּבוֹד ה' עֹבֵר אַחַר כָּל הַמַּחֲנוֹת הָהֵם וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק מְשַׁבֵּר הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי יְהוָה בָּא אֵלָיו קוֹל הַנְּבוּאָה וְאָמְרָה לֹא בָרוּחַ יְהוָה וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ קוֹל הַנְּבוּאָה אָמְרָה לֹא בָאֵשׁ יְהוָה וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה וְאֵין שׁוֹמְעִין הַקּוֹל מַמָּשׁ: יג וַיְהִי ׀ כִּשְׁמֹעַ אֵלִיָּהוּ אֶת קוֹל הַדְּמָמָה וַיֶּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ לְבַל יַזִּיק אֵשׁ הַכְּבוֹד וַיֵּצֵא מֵהַמְּעָרָה וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמְּעָרָה וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה־לְּךָ פֹּה אֵלִיָּהוּ הַעוֹדְךָ בָּאתָ הֵנָּה, לְבַקֵּשׁ נִקְמָה: יד וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי

עטרת מרים

לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת וְלֹא לִבְכּוֹדִי כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרָגוּ בֶּחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי
וְלֶזֶה גַּם עַתָּה אֲבַקֵּשׁ נַקְּם, לְמַעַן כְּבוֹד שְׁמוֹ וַיְבַקְּשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ:
טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר בָּאתָ הֵנָּה, וְהוּא
מִדְבַּרָה דַּמֶּשֶׂק וּבָאתָ אֶל דַּמֶּשֶׂק
וּמָשַׁחְתָּ תְּצַוֶּה לְאֶלִישָׁע שָׁיְהֶיה נָבִיא
תַּחְתֶּיךָ שֶׁיְּמַנֶּה אֶת־חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ
עַל־אֲרָם: טז וְאֵת יֵהוּא בֶּן־
נִמְשִׁי תִּמְשַׁח תְּצַוֶּה לֶאֱלִישָׁע
שֶׁיְּמְשָׁחֵהוּ לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאֶת־
אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט מֵאָבֵל מְחוֹלָה
תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ אַחַר
שֶׁתַּעֲלֶה בִּסְעָרָה הַשָּׁמַיְמָה: יז וְהָיָה
הַנִּמְלָט מֵחֶרֶב חֲזָאֵל יָמִית יֵהוּא
שֶׁהָרַג כָּל עוֹבְדֵי בַּיִת אַחְאָב
שֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי גִּלּוּלִים וְהַנִּמְלָט מֵחֶרֶב
יֵהוּא יָמִית אֱלִישָׁע הֵם הָאַרְבָּעִים
וּשְׁנַיִם יְלָדִים הַמְנֹעָרִים מִן הַמְּצוֹת
שֶׁנֶּהֶרְגוּ עַל יְדֵי הַדֻּבִּים בִּירִיחוֹ (מלכים
ב ב כד): יח אַף שֶׁהִמְשׁוֹל בָּם חֶרֶב
חֲזָאֵל וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים
שֶׁבָּהֶם שֶׁהָיוּ שִׁבְעַת אֲלָפִים אֲשֶׁר
הֵמָּה חֶשְׁבּוֹן כָּל־הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר
לֹא־כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל הַפֶּה אֲשֶׁר
לֹא־נָשַׁק לוֹ אֶבֶל חוץ מֵהֶם לֹא יִמְצָא
בָּהֶם עוֹד כְּשֵׁרִים: יט וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם
וַיִּמְצָא אֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט
וְהוּא חֹרֵשׁ הוֹלֵךְ אַחַר הַבָּקָר הַחוֹרֵשׁ
שְׁנֵים־עָשָׂר צְמָדִים זוג בָּקָר לְפָנָיו
וְהוּא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר בְּאַחֲרוֹנָה
וַיַּעֲבֹר אֵלָיְהוּ אֵלָיו וַיַּשְׁלֵךְ קְצַת מַאַדַּרְתּוֹ אֵלָיו לִרְמֹז שֶׁיֵּהא נָבִיא לַה׳: כ וַיַּעֲזֹב אֶת־הַבָּקָר וַיָּרָץ אַחֲרֵי אֵלָיְהוּ וַיֹּאמֶר אֶשָּׁקָה־נָּא
לְאָבִי וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ שׁוּב כִּי מֶה עָשִׂיתִי לָךְ: כא וַיָּשָׁב מֵאַחֲרָיו וַיִּקַּח אֶת־צֶמֶד הַבָּקָר וַיִּזְבָּחֵהוּ וּבִכְלֵי הַבָּקָר בִּשְׁלָם
הַבָּשָׂר וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלָיְהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ:

הפטרה לפרשת פינחס לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור נדפסה בעמ׳ רי

שי למורא

טו) לְדַרְכְּךָ מִדִּבָּרָה דַּמֶּשֶׂק, כְּלוֹמַר, לְךָ לְדַרְכְּךָ וְאַל תִּירָא מֵהָרוֹדְפִים
אַחֲרֶיךָ, וּמִזֶּה הַדֶּרֶךְ תֵּלֵךְ לְמִדְבַּר דַּמֶּשֶׂק. וּמָשַׁחְתָּ, לָשׁוֹן שֶׁל מִנּוּי גְּדֹלָה.
יז) יָמִית אֱלִישָׁע, כִּי בְּהוֹכִיחוֹ אוֹתָם וְלֹא הָיוּ שׁוֹמְעִים אֵלָיו וְלֹא שָׁבוּ
מִדַּרְכָּם הָרָעָה, הָיוּ הָאוֹיְבִים בָּאִים עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ הוּא הָיָה מֵמִית
אוֹתָם, כִּי כְּשֶׁהֶחֱזִירוּ הֲרֵי הֵם נֶעֱנָשִׁים
יותֵר. יח) שִׁבְעַת אֲלָפִים, שֶׁאִלּוּ
בִּלְבַד הָיוּ הַכְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם.
יט) צְמָדִים, צְמָדִים שֶׁל זוג בָּקָר
הַמּוּשְׁכִים בְּעֹל הַמַּחֲרֵשָׁה.
כא) בִּשְׁלָם הַבָּשָׂר, בִּשֵּׁל לָהֶם
הַבָּשָׂר. וְרַשׁ״י פֵּרֵשׁ, בִּשֵּׁל אֶת שְׁנֵי
הַשְּׁוָרִים, דְּהַיְנוּ, הַבָּשָׂר שֶׁלָּהֶם. וַיִּתֵּן
לָעָם וַיֹּאכֵלוּ, מֹרֶב שִׂמְחָה עָשָׂה
מִשְׁתֶּה.

אגרות קודש

[ר״ח מנ״א תשכ״א]

.. כדרכי לחפש בכל ענין הוראה בספרים או מאורעות שבעבר מצאתי גם בזה דברי רבינו הזקן בעל התניא והשלחן ערוך שכשמתעכבת הגשמת איזה ענין למשך זמן, מהנכון להשלים החסרון על ידי משנה פעולות ובקצב משנה.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת פינחס

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ח תמוז פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט	**יום רביעי - כ"א תמוז** מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שני - י"ט תמוז מפרק צ עד סוף פרק צו	**יום חמישי - כ"ב תמוז** מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שלישי - כ' תמוז מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום שישי - כ"ג תמוז** מפרק קח עד סוף פרק קיב
שבת קודש - כ"ד תמוז פרק כ מפרק קיג עד סוף פרק קיח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ח תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 186, פרק ד. ואולם... עד עמ' 186, בנעימים.

אגרת התשובה

פרק ד ואולם כל הנ"ל הוא לגמר הכפרה ומירוק הנפש לה' אחר התשובה כמ"ש לעיל מהגמ' פ"ק דזבחים דעולה דורון היא לאחר שריצה הפרקליט וכו'. אמנם התחלת מצות התשובה ועיקרה לשוב עד ה' באמת ובלב שלם. ההכרח לבאר היטב בהרחבת הביאור. בהקדים מ"ש בזוה"ק בביאור מלת תשובה ע"ד הסוד. תשוב ה'. ה' תתאה תשובה תתאה. ה' עילאה תשובה עילאה. וגם מ"ש בזוה"ק בקצת מקומות שאין תשובה מועלת לפוגם בריתו ומוציא ז"ל. והוא דבר תמוה מאד שאין לך דבר עומד בפני התשובה ואפי' ע"ז וג"ע וכו'. ופי' בר"ח שכונת הזהר שאין מועלת תשובה תתאה כ"א תשובה עילאה וכו'. הנה להבין זאת מעט מזעיר צריך להקדים מה שמבואר מהכתוב ומדברי רז"ל ענין הכרת ומיתה בידי שמים כשעבר עבירה שחייבי' עלי' כרת הי' מת ממש קודם חמשים שנה. ובמיתה בידי שמים מת ממש קודם ששים שנה כחנניה בן עזור הנביא בירמי' (ולפעמי' גם במיתה בידי שמים נפרעין לאלתר כמו שמצינו בער ואונן) והרי נמצאו בכל דור

1 **פֶּרֶק ד. וְאוּלָם,** כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, – בענין התעניות הבאות
2 בשייכות לענין התשובה, ואלו תעניות יש להחמיר לצום אותן
3 בפועל ואלו שיש לפרות בצדקה, **הוּא** לְגַמֵּר הַכַּפָּרָה וּמֵרוּק
4 **הַנֶּפֶשׁ לַה'** – כל זה בא **אַחַר הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[1]
5 **מֵהַגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא**
6 **דִּזְבָחִים,** – פרק ראשון
7 במסכת זבחים, **דְּעוֹלָה** –
8 קרבן עולה שהיו מביאים
9 על מצות־עשה, אחרי
10 התשובה, **דּוֹרוֹן הִיא**
11 **לְאַחַר שֶׁרָצָה הַפַּרְקְלִיט**
12 **וְכוּ'.** – אז מביאים דורון
13 כדי להיות רצוי וחביב
14 בפני המלך נגדו חטא, כך
15 גם התעניות (או הצדקה)
16 האמורות, הן כאמצעי
17 להיות שוב רצוי וחביב
18 לפני הקב"ה. **אָמְנָם**
19 **הַתְחָלַת מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה**
20 **וְעִקָּרָהּ, לָשׁוּב עַד ה'** –
21 כפי שיסביר להלן, הכוונה
22 היא עד שיחזור שם הוי'
23 שבישראל לשלימותו,
24 **בֶּאֱמֶת וּבְלֵב שָׁלֵם,**
25 **הַהֶכְרֵחַ לְבָאֵר** – זאת
26 **הֵיטֵב בְּהַרְחָבַת הַבֵּאוּר,**
27 **בְּהַקְדִּים** – לאחר הקדמת,
28 **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[2] **בְּבֵאוּר מִלַּת "תְּשׁוּבָה" עַל דֶּרֶךְ**
29 **הַסּוֹד** – ביאורה של המלה "תשובה" על פי דרך הסוד, הוא:
30 **"תָּשׁוּב ה'"** – שהאות ה' משם הוי' תוחזר ותהיה מאוחדת עם
31 המדריגה שלמעלה ממנה, אתה היתה מאוחדת לפני כן, ה'
32 **תַּתָּאָה - "תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה"** – הה' התחתונה שבשם הוי',
33 כלומר, הה' האחרונה שבשם הוי' (י' ה' ו' ה'), כשהיא מוחזרת
34 אל האות וא"ו של שם הוי', זה נקרא "תשובה תתאה" –
35 המדריגה התחתונה שבתשובה, **ה' עִלָּאָה - "תְּשׁוּבָה עִלָּאָה".**
36 – הה' הראשונה שבשם הוי' כשהיא מוחזרת אל האות יו"ד
37 שבשם הוי', זה נקרא "תשובה עילאה" – תשובה עליונה,
38 המדריגה העליונה שבתשובה. **וְגַם** – צריך להקדים, **מַה שֶּׁכָּתוּב**
39 **בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ בְּקִצַּת מְקוֹמוֹת, שֶׁאֵין תְּשׁוּבָה מוֹעֶלֶת לְפוֹגֵם**
40 **בְּרִיתוֹ וּמוֹצִיא זֶרַע לְבַטָּלָה, וְהוּא** – מה שאומר באותם
41 מקומות בזוהר, שאין תשובה מועילה על חטא זה, הרי זה **דָּבָר**
42 **תָּמוּהַּ מְאֹד, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר עוֹמֵד בִּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה**[4], – שגם
43 תשובה לא תועיל, **וַאֲפִלּוּ** – העבירות החמורות ביותר של
44 **עֲבוֹדָה־זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת**
45 **וְכוּ'.** – שיש בהם החומרה
46 המיוחדת של "יהרג ואל
47 יעבור", שעל האדם ליהרג
48 ובלבד שלא יעבור עבירות
49 אלה, ובכל זאת מועילה
50 בהם תשובה. כיצד,
51 איפוא, אומר בזהר
52 הקדוש, שעל חטא פגם
53 הברית והוצאת זרע
54 לבטלה, אין תשובה
55 מועילה? **וּפֵרַשׁ בְּ"רֵאשִׁית**
56 **חָכְמָה"**[5], **שֶׁבְּוַנַּת הַזֹּהַר** –
57 היא: **שֶׁאֵין מוֹעֶלֶת** – על
58 חטא זה, **תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה**
59 **כִּי־אִם תְּשׁוּבָה עִלָּאָה**
60 **וְכוּ'.** – לכך מתכוון הזהר,
61 שתשובה **סתם**, שהיא
62 "תשובה תתאה" אין בה מן
63 המועיל, אך המדריגה
64 העליונה יותר של תשובה,
65 "תשובה עילאה" –
66 מועילה לחטא זה. **הִנֵּה**
67 **לְהָבִין זֹאת** – לפחות, **מְעַט מִזְּעֵיר**[6], – מעט מן המקצת, **צָרִיךְ**
68 **לְהַקְדִּים מַה שֶּׁמְּאֹד מְהֻכָּתוּב וּמִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־**
69 **לִבְרָכָה עָנְיַן הַבָּרֵית וּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם,** – באיזה אופן ברוצע
70 עונש כרת ועונש מיתה בידי שמים: **כְּשֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים**
71 **עָלֶיהָ כָּרֵת - הָיָה מֵת מַמָּשׁ**[7] **קֹדֶם** – לפני מלאת לחוטא,
72 **חֲמִשִּׁים שָׁנָה**[8], **וּבְמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם** – כשאחד עובר עבירה
73 שעונשה מיתה בידי שמים, היה **מֵת מַמָּשׁ** – לא מיתה רוחנית
74 של הנפש, אלא מיתה גשמית של הגוף – **קֹדֶם** – לפני שמלאו לו
75 **שִׁשִּׁים שָׁנָה**[9], **כַּחֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר הַנָּבִיא בִּירְמְיָה**[10] – שאמר
76 נבואת שקר, **והקב"ה** אמר לו "הנני משלחך מעל פני האדמה
77 גו'", ובתור עונש מת **ממש**[11], (**וְלִפְעָמִים גַּם בְּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם**
78 **נִפְרָעִין לְאַלְתַּר,** – נענשים מיד, **כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעֵר וְאוֹנָן**). –

---

1. רפ"ב. וראה לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 401 הערה 12 ובשולי הגליון. **2.** ח"ג קכב, א. **3.** זח"א ס, א. ריט, ב. זח"ב ריד, ב. **4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "רמב"ם תשובה ספ"ג. ע"פ ירושלמי פאה פ"א, א. ובז"ח ס"פ בראשית". **5.** שער הקדושה פי"ז. **6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וי"ל: מעט (בכמות) מזעיר (באיכות) – משא"כ בל' מעט מן המעט וכיו"ב)". **7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אולי שולל דעת הרמב"ן ס"פ אחרי". **8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כירוש' ביכורים רפ"ב – כפי' תוד"ה כרת שבת כה, סע"א". **9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כנ"ל". – בנוגע לכרת (בהערה 7). **10.** פכ"ח. **11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "1) הרי דינו מיתה בידי אדם (סנה' פט, א). 2) לא נתפרש בכלל בן כמה שנים הי'. וי"ל דהראי' היא דמיתה בידי"ש מת ממש (דזהו חידוש אדה"ז כאן) וכמש"נ בחנני' כה אמר ה' הנני משלחך (בידי"ש) מעל פני האדמה השנה אתה מת גו' וימת חנני' גו'. ועפ"ז מובן הבא

שהיו חייבים מיתה בידי שמים (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** ראה לעיל ספ"א), על החטא שחטאו, ועונשם בא עליהם **מיד.** על־כל־פנים, כפי שמוצאים אנו בפסוקים ובמאמרי חכמינו ז"ל, הרי בכרת ובמיתה בידי שמים, שמי שהיה חייב בהם, מת בפועל ממש, **לפני** שמלאו לו חמשים או ששים שנה, ומתעוררת השאלה: **וַהֲרֵי נִמְצְאוּ בְּכָל דּוֹר כַּמָּה וְכַמָּה חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת,** – ובכל זאת, **וְהֶאֱרִיכוּ יְמֵיהֶם (וּשְׁנוֹתֵיהֶם) [וּשְׁנוֹתֵיהֶם] בַּנְּעִימִים[12]?**

אגרת התשובה

כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם (ושניהם) [ושנותיהם] בנעימים.

יום שני י"ט תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 186, אך הענין יובן... עד עמ' צד, החי' וכו'.

אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן, עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב[13]: "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ וְגוֹ'", – בני ישראל הם חלק הוי', הם חֵלֶק מִשֵּׁם הַיָּוֶ"ה בָּרוּךְ־הוּא, **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[14]: **"וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים",** – כתוב כאן הרי "ויפח", **וּמַאן דְּנָפַח מְתוּכוֹ נָפַח[15] וְכוּ'[16].** – הנופח, נופח מתוכיותו ומפנימיותו, כך, שהנשמה עליה כתוב "ויפח", היא מפנימיות האלקות, והיא שם הוי', כפי שיסביר מיד להלן: **וְאַף שֶׁאֵין לוֹ** – להקב"ה, **דְּמוּת הַגּוּף וְכוּ'[17] חַס־וְשָׁלוֹם,** – כיצד, איפוא, מתאים לומר על כך "ויפח", ושעם ישראל הם חלק מהקב"ה? **אַךְ דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[18],** כִּי כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ וְהֶבְדֵּל גָּדוֹל בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, בֵּין הַהֶבֶל שֶׁיּוֹצֵא מִפִּיו בְּדִבּוּרוֹ לַהֶבֶל הַיּוֹצֵא עַל־יְדֵי נְפִיחָה, שבהבל שֶׁבַּיּוֹצֵא בְּדִבּוּרוֹ מְלֶבֶשׁ בּוֹ כֹּחַ וְחַיּוּת מְעַט מְזֻעָר, – מעט מן הקצת, וְהוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת מְנֻפָּשׁ שֶׁבְּקִרְבּוֹ, אֲבָל בַּיּוֹצֵא בַּכֹּחַ הַנּוֹפֵחַ, דְּמוּתוֹ נָפַח, מְלֶבֶשׁ בּוֹ – באותו הבל, כֹּחַ וְחַיּוּת פְּנִימִית מִבְּחִינַת הַנֶּפֶשׁ הַחַיָּה וְכוּ' – הרי כפי שהדבר הוא באדם, שקיים הבדל בין דיבור לבין נפיחה, שההבל שבדיבור הוא חיצוניות, וההבל שבנפיחה הוא פנימיות.

אגרת התשובה

אך הענין יובן עפ"י מ"ש כי חלק ה' עמו וכו' חלק משם הוי' ב"ה כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח מתוכו נפח וכו'. ואף שאין לו דמות הגוף וכו' ח"ו. אך דברה תורה כלשון בנ"א. כי כמו שיש הפרש והבדל גדול באדם התחתון עד"מ בין ההבל שיוצא מפיו בדיבורו להבל היוצא ע"י נפיחה. שביוצא בדיבורו מלובש בו כח וחיות מעט מזער והוא בחי' חיצוניות מנפש החיה שבקרבו. אבל ביוצא בכח הנופח דמתוכו נפח מלובש בו כח וחיות פנימי' מבחי' הנפש החיה וכו'.

יום שלישי כ' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צד, ככה ממש עד"מ... עד עמ' צד, מבחי' האותיות.

כָּכָה מַמָּשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הַמַּבְדִּיל הַבְדָּלוֹת לְאֵין קֵץ, יֵשׁ הֶפְרֵשׁ עָצוּם מְאֹד לְמַעְלָה, בֵּין כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם, וַאֲפִלּוּ הַמַּלְאָכִים, שֶׁנִּבְרְאוּ מֵאַיִן לְיֵשׁ, – שלפני הבראם לא היו קיימים כלל, ולאחר מכן הם קיימים, וְחַיִּים וְקַיָּמִים, מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַחַיּוֹת וְהַשֶּׁפַע שֶׁמַּשְׁפִּיעַ

אגרת התשובה

ככה ממש עד"מ המבדיל הבדלות לאין קץ. יש הפרש עצום מאד למעלה בין כל צבא השמים ואפי' המלאכי' שנבראו מאין ליש וחיים וקיימי' מבחי' חיצוניות החיות

בחצע"ג תיכף לאח"ז "ולפעמים גם במיתה ביד"ש נפרעין לאלתר" - מהי 1) השייכות לכאן, 2) פי' "גם" - וע"פ הנ"ל: מתרץ, - דלכאורה ענין דחנני' אינו דומה ליד"ש דנדו"ד שהרי מיתתו ביד"א (ובזה - פשיטא שהכוונה מת ממש) ומיתתו **בפועל** באה תחת זה. וע"ז מתרץ "**בירמי'**" - דאף **שדינו** מיתה ביד"א **כבש"ס - לא** דנוהו ע"ז, כ"א כמסופר **בירמי': הבטחת** מת גו' **לכן** גו' - עונש מה' (לא תמורת יד"א) על **שהבטיח** כו' ומת ממש. וא"ת הרי מת לאלתר - לפעמים גם כו'. בהמשך להנ"ל יל"פ גם ההדגשה **הנביא** - לא רק שלא דנוהו **בפועל** ביד"א, אלא **שאא"פ** הי' לדונו למיתה ביד"א (ובמילא - אין מקום לענשו תמורת זה), כי המדובר בחנני' **הנביא** (היינו שנביא אמת הי'. וכ"כ בירוש' סנהדרין פי"א ה"ה. ורק לאחרי שיעברו **שנתיים** ולא תתקיים **הבטחתו** אפשר לדונו ביד"א". - ראה שיעורים בספר התניא עמוד 1188 ואילך. **12.** על השאלה: מה מציין רבנו הזקן בקושיא, בהוסיפו המלה "**בנעימים**" ("שהאריכו ימיהם ושנותיהם **בנעימים**") - ענה הרבי שליט"א: "שאאל"פ (בדוחק עכ"פ) שנתקיים ע"י עונש עוני וכו' שנק' מתו בל' "הכתוב" (שמות ד, יט) ו"בדברי רז"ל" (הובא בפרש"י עה"ת שם)". **13.** האזינו לב, ט. **14.** בראשית ב, ז. **15.** הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר. **16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אולי הכוונה להמשך בזה ח"א רפ"ב". **17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכו' – ולא גוף – שיר יגדל. וראה לקו"ת לג"פ בתחלתו". **18.** ברכות לא, ב.

אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת, וּבְחִינָה זוֹ – של שפע וחיות, נִקְרֵאת בְּשֵׁם "רוּחַ פִּיו" עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, – כמו רוח הפה שיוצא מהאדם בשעה שהוא מדבר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19]: "וּבְרוּחַ פִּיו – נבראו, כָּל צְבָאָם", וְהִיא בְּחִינַת חַיּוֹת הַמְלֻבָּשֶׁת בָּאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת (שֶׁהֵן – האותיות, בְּחִינַת כֵּלִים וְהַמַּשְׁכוֹת וְכוּ', – מהחיות האלקית, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים – ספר ה"תניא", חֵלֶק ב – "שער היחוד והאמונה", פֶּרֶק יא); וּבֵין נִשְׁמַת הָאָדָם, שֶׁנִּמְשְׁכָה תְּחִלָּה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַחַיּוֹת וְהַשֶּׁפַע שֶׁמַּשְׁפִּיעַ אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: – לגבי הנשמה, הלשון "וַיִּפַּח וְגוֹ'", – שכאמור לעיל, מורה המלה "ויפח" על פנימיות החיות והשפע, כי הנופח – נופח מתוכו ומפנימיותו, הרי שהנשמה נמשכה תחלה מפנימיות החיות והשפע של אין־סוף ברוך־הוא. אלא, שלאחר מכן, בגלל כניסת הנשמה בגוף – וְאַחַר־כָּךְ יְרֵדָה בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה, גַּם־כֵּן, עַל־יְדֵי בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת – כפי שהדבר במלאכים המתהווים מאותיות, אלא שכאן הן האותיות שֶׁבְּמַאֲמַר: "נַעֲשֶׂה אָדָם וְכוּ'"[20], – מהן נברא האדם, כְּדֵי לְהִתְלַבֵּשׁ – הנשמה, בְּגוּף – האדם, שבעולם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן. – הרי שהנשמה נמשכה תחלה, מפנימיות החיות והשפע, ורק מפאת התלבשותה בגוף, נמשכה על־ידי בחינת האותיות, שהן בחינה של חיצוניות. הרי שההבדל בין מלאכים לנשמות הוא, שנשמות הן מפנימיות האלקות, היא שם הוי' (כפי שיוסבר להלן), ומלאכים הם מבחינה של חיצוניות – שם אלקים. וְלָכֵן נִקְרְאוּ הַמַּלְאָכִים בְּשֵׁם "אֱלֹקִים" בְּפָתוּחַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[21]: "כִּי ה' אֱלֹקֵיכֶם [הוא[22]] אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים גו'"[23], – האלוה של המלאכים, "הוֹדוּ לֵאלֹקֵי הָאֱלֹקִים גו'"[24], – של המלאכים, "וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹקִים לְהִתְיַצֵּב גו'"[25], – המלאכים באו להתייצב לפני הקב"ה, הרי שהמלאכים נקראים בשם "אלקים". לְפִי שֶׁיְּנִיקַת חִיּוּתָם – של המלאכים, הִיא מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת – האלקות, שֶׁהִיא בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת לְבַד, וְשֵׁם אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת לְגַבֵּי שֵׁם הַוָי"ה בָּרוּךְ־הוּא. אֲבָל נִשְׁמַת הָאָדָם, שֶׁהִיא מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַחַיּוֹת, – האלקית, הִיא חֵלֶק מִשֵּׁם הַוָי"ה בָּרוּךְ־הוּא, כִּי שֵׁם הַוָי"ה מוֹרֶה עַל פְּנִימִיּוּת הַחַיּוֹת, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת.

אגרת התשובה

והשפע שמשפיע א"ס ב"ה להחיות העולמות ובחי' זו נקראת בשם רוח פיו עד"מ כמ"ש וברוח פיו כל צבאם והיא בחי' חיות המלובשת באותיות שבעשרה מאמרות (שהן בחי' כלים והמשכות וכו' כמ"ש בלק"א ח"ב פי"א). ובין נשמת האדם שנמשכה תחלה מבחי' פנימי' החיות והשפע שמשפיע א"ס ב"ה כמ"ש ויפח וכו' ואח"כ ירדה בסתר המדרגה ג"כ ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם וכו' כדי להתלבש בגוף עוה"ז התחתון. ולכן נקראו המלאכי' בשם אלקים בכתוב וכמ"ש כי ה' אלקיכם אלקי האלקי' כו' הודו לאלקי האלקי' כו' ויבאו בני האלקי' להתייצב כו'. לפי שיניקת חיותם היא מבחי' חיצוניות שהיא בחי' האותיות לבד ושם אלקים הוא בחי' חיצוניות לגבי שם הוי' ב"ה. אבל נשמת האדם שהיא מבחי' פנימי' החיות היא חלק שם הוי' ב"ה. כי שם הוי' מורה על פנימי' החיות שהיא למעלה מעלה מבחי' האותיות.

יום רביעי כ"א תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צד, וביאור הענין... עד עמ' צה, שם הוי' וכו':

וּבֵאוּר הָעִנְיָן, – איזה ענין יש בנשמה, שבו נראה שהיא חלק משם הוי' – כלומר, שאותם בחינות וענינים שישנם בשם הוי', ישנם גם ב"חלק" זה – בנשמה? רבנו הזקן מסביר להלן, שבשם הוי' נכללות עשר הספירות, ובמקביל ישנם בנשמה עשרה כוחות שהם כמו עשר הספירות: כַּנּוֹדָע מִמַּאֲמַר אֱלִיָּהוּ: – ב"פתח אליהו" שבהקדמת תקוני זהר: "אַנְתְּ הוּא דְּאַפְּיֵקַת – אתה הוא זה שהוצאת, הֶאצלת, עֲשַׂר תִּקּוּנִין, – עשרה תיקונים, וְקָרֵינָן לְהוֹן – וקוראים להם, עֲשַׂר סְפִירָן, – עשר ספירות, לְאַנְהָגָא בְּהוֹן עָלְמִין סְתִימִין וְכוּ', – וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין

אגרת התשובה

וביאור הענין

כנודע ממאמר אליהו אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין

---

19. תהלים לג, ו. **20.** בראשית א, כו. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג' פסוקים. וי"ל כנגד ג' דרגות מלאכים – דבי"ע: הקרובה לדרגת הנשמות שכולם עלו במח' (ח"א רפ"ב) בריאה. וכל' פסוק הא' "ה' אלקיכם (דנשמות) אלקי האלקים (מלאכים), למטה מזה – לא נזכר לא ה' ולא אלקיכם, כ"א (פסוק הב') אלהאל"ק. וי"ל יצירה, למטה מזה (פסוק הג') בני (ונמשכים מ)האלקים להתייצב גו' (דין עניני עוה"ז וסיפורם "משוט בארץ") וי"ל עשי'". **22.** המלה "הוא" נוסף על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, וכך כתוב בפסוק. **23.** עקב י, יז. **24.** תהלים קלו, ב. **25.** איוב א, ו.

להנהיג בהם עולמות סתומים (נעלמים) שאינם מתגלים, ועולמות גלויים וכו'[26], **אַנְתְּ חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא** – אתה חכם, אבל לא בחכמה הידועה לנבראים, **אַנְתְּ מֵבִין וְלָא בְּבִינָה יְדִיעָא וְכוּ'**. – אתה מבין, אתה בעל כוח הבינה, אבל לא בבינה הידועה לנבראים, וכך הלאה, כל עשר הספירות, **וְכָל הַעֶשֶׂר סְפִירוֹת נִכְלָלוֹת וְנִרְמָזוֹת בְּשֵׁם הַוָי"ה בָּרוּךְ־הוּא. כִּי הַיו"ד,** – של שם הוי', **שֶׁהִיא בְּחִינַת נְקֻדָּה לְבַד,** – האות יו"ד מורכבת מנקודה בלבד בלי התפשטות באורך ורוחב, **מְרֻמֶּזֶת לְחָכְמָתוֹ** – ספירת החכמה, **יִתְבָּרֵךְ**, – בחינת וספירת החכמה, היא **בְּבְחִינַת** – **הָעֶלֶם וְהֶסְתֵּר כֻּלָּם** – לפני, **שֶׁבָּאָה לְבְחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת וְגִלּוּי הַהַשָּׂגָה וְהַהֶבְנָה** (וְהַקּוֹץ שֶׁעַל[27] **הַיו"ד רוֹמְזוּ לְבְחִינַת** – **רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא,** – בחינת כתר, **שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדְרֵגַת בְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה, בְּנוֹדַע). וְאַחַר שֶׁבָּאָה לְבְחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת וְגִלּוּי הַהַשָּׂגָה וְהַהֶבְנָה לְעֶלְמִין תְּתִימִין** – לעולמות סתומים – כשהיא במדריגה שהעולמות הסתומים יכולים ל"תפוס" אותה בהשגה והבנה, שהיא מדריגת וספירת הבינה, **נִכְלֶלֶת וְנִרְמֶזֶת** – בחינת וספירת בינה, **בְּאוֹת ה"א,** – של שם הוי', **שֶׁיֵּשׁ לָהּ** – לאות ה', **בְּחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת לְרוֹחַב, הַמּוֹרֶה עַל בְּחִינַת הַמַּחְשָׁבָה וְהַהַשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לְעֶלְמִין תְּתִימִין.** – לעולמות סתומים (נעלמים) – שנמשכת ויורדת אליהם השפעה מספירת הבינה, שתהיה להם השגה והבנה באלקות. **וְאַחַר־כָּךְ, כְּשֶׁנִּמְשֶׁכֶת הַמַּחְשָׁבָה וְהַהַשְׁפָּעָה זוֹ יוֹתֵר לְמַטָּה לְעֶלְמִין דְּאִתְגַּלְיָן,** – לעולמות הגלויים, **וּכְמוֹ** – למשל, **הָאָדָם שָׁרוּצֶה**[28] **לְגַלּוֹת חָכְמָתוֹ לַאֲחֵרִים עַל־יְדֵי דִּבּוּרוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל - נִכְלֶלֶת וְנִרְמֶזֶת הַמַּחְשָׁבָה זוֹ בְּאוֹתִיּוֹת ו"ה** – של שם הוי', **כִּי הַוָי"ו מוֹרָה עַל הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,** – כציור האות ו' בכתב בגשמיות, קו מלמעלה למטה, **וְגַם** – מטעם נוסף יש לכך שייכות לאות ו', שכן **הַמַּחְשָׁבָה זוֹ** – הנמשכת ל"עלמין דאתגליין", **הִיא עַל־יְדֵי מִדַּת חַסְדּוֹ וְטוּבוֹ** – של הקב"ה, **וְשֶׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, הַנִּכְלָלוֹת בְּדֶרֶךְ כְּלָל בְּמִסְפַּר שֵׁשׁ,** – כמספר האות ו', **שֶׁבַּפְּסוּק**[29]: **"לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְכוּ' עַד "לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְכוּ'", וְלֹא "עַד" בִּכְלָל.** – בחינת "לך ה' הממלכה" איננה בכלל המדות, **כִּי מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "דִּבֵּר ה'",** – ענין של דיבור, ולא מדה כמו שאר המדות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[30]: **"בַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן",** – וכך, בחינת מלכות למעלה, היא ענין של דיבור, **וְנִכְלֶלֶת וְנִרְמֶזֶת** – מדת המלכות, **בְּאוֹת ה"א אַחֲרוֹנָה שֶׁל שֵׁם הַוָי"ה,** – כיצד מרמזת האות ה' על בחינת המלכות? – **כִּי פְּנִימִיּוּת וּמְקוֹר הַדִּבּוּר, הוּא הַהֶבֶל הָעוֹלֶה מִן הַלֵּב וּמִתְחַלֵּק לְה' מוֹצָאוֹת הַפֶּה: אחה"ע מֵהַגָּרוֹן וְכוּ',** – הרי שפנימיות הדיבור, היא הענין של **הבל, וְגַם הַבֶּרֶת הַהֵ"א הִיא בְּחִינַת הֶבֶל לְבַד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[31]: **"אָתָא כַלְיְלָא דְּלֵית בָּהּ מְשָׁשָׁא".** – אות קלה שאין אפשרות למשש אותה, היא הבל בלבד. לכן מרמזת האות ה' על בחינת מלכות ודיבור שפנימיותו הוא ענין ההבל. **וְאַף שֶׁאֵין לוֹ** – להקב"ה, **דְּמוּת הַגּוּף חַס־וְשָׁלוֹם,** – כיצד, איפוא, מתאים לייחס למעלה הבדל

אגרת התשובה

וכו'. אנת חכים ולא בחכמה ידיעא אנת מבין ולא בבינה ידיעא וכו'. וכל הי' ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי' ב"ה. כי היו"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית' שהיא בבחי' העלם והסתר קודם שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה (והקוץ שעל היו"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה כנודע). ואחר שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימין נכללת ונרמזת באות ה"א שיש לה בחי' התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה וגם לאורך המורה על בחי' ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין. ואח"כ כשנמשכת המשכה והשפעה זו יותר למטה לעלמין דאתגליין. וכמו האדם שרוצה לגלות חכמתו לאחרים ע"י דיבורו עד"מ. נכללת ונרמזת המשכה זו באותיות ו"ה. כי הוי"ו מורה על ההמשכה מלמעלה למטה. וגם המשכה זו היא ע"י מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות הנכללות בדרך כלל במספר שש שבפסוק לך ה' הגדולה וכו' עד לך ה' הממלכה וכו' ולא עד בכלל. כי מדת מלכותו ית' נק' בשם דבר ה' כמ"ש באשר דבר מלך שלטון ונכללת ונרמזת באות ה"א אחרונה של שם הוי'. כי פנימי' ומקור הדיבור הוא ההבל העולה מן הלב ומתחלק לה' מוצאות הפה אחה"ע מהגרון וכו'. וגם הברת הה"א היא בחי' הבל לבד כמ"ש אתא קלילא דלית בה מששא. ואף שאין לו דמות הגוף ח"ו. אך דברה תורה כלשון בני אדם.

---

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה סתירה להנ"ל דהוי' למע' מעלה מבחי' האותיות וכאן "לאנהגא בהון עלמין" ומתורץ במש"כ לקמן "ולא בחכמה ידיעא . . ולא בבינה ידיעא". אותיות ה"ה מודיעים ומגלים (כדלעיל בח"ב בכ"מ) – ולכן התחלת "לאנהגא" היא דעלמין סתימין (לא ידיעא)". **27.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מדייק "שעל" – כי יש קוץ למטה מעצם היו"ד ורומז לענין אחר". **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוסיף שרוצה במדת חסדו וטובו דלקמן". **29.** דברי הימים א. כט, יא. **30.** קהלת ח, ד. **31.** נוסח "אקדמות".

מאותיות שיש בהן ממשות לאות שאין בה ממשות? – **אַךְ דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,** – באדם קיים הרי הבדל כזה, כך גם למעלה מציינים הבדל זה, כי ברוחניות הענינים יש גם למעלה הבדל בין האות ה' לבין שאר האותיות. **בְּשַׁגָּם,** – וכן מטעם נוסף מתאים המשל – אף שאין לו דמות הגוף חס־ושלום, **שֶׁגַּם "דִּבֶּר ה'"** – מורכב כביכול, **מכ"ב אוֹתִיּוֹת,** **הַמִּתְחַלְּקוֹת לְהֹ' חֲלָקִי הַמּוֹצָאוֹת,** – מהן באות האותיות שלמטה, **וְכֻלָּן נִבְרָא כָּל הַיְצוּר** – כל הנבראים, **(וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – ספר ה"תניא", **חֵלֶק ב** – "שער היחוד והאמונה" **פֶּרֶק יא, בֵּאוּר עִנְיַן אוֹתִיּוֹת אֱלּוּ).** – על־כל־פנים, הסביר כאן רבנו הזקן, איך כל עשר הספירות נכללות ונרמזות בשם הוי'. – להלן יסביר, איך גם בנשמה, להבדיל, שהיא חלק משם הוי', ישנם עשר בחינות וכוחות, שענינם דומה לעשר הספירות. **וְכָכָה מַמָּשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הַמַּבְדִּיל הַבְדָּלוֹת לְאֵין קֵץ,** – בין ה"למעלה" לבין נשמה שהיא נברא, כך הדבר גם **בְּנִשְׁמַת הָאָדָם, שֶׁהִיא בְּחִינַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית דִּמְתוֹכֵי הַנֶּפֶשׁ** – על כך כתוב הלשון "ויפח" המורה, שהיא באה מפנימיות האלקות, שכן, הקב"ה נופח את הנשמה מתוכיותו ומפנימיותו, הרי כיוון שהנשמה היא מפנימיות האלקות, הוא שם הוי', הרי כשם שבשם הוי' ישנן עשר ספירות, כך גם בנשמה: **יֵשׁ בָּהּ** – בנשמה **בְּחִינַת שֵׂכֶל הַנֶּעֱלָם,** – בחינת וכוח החכמה, **הַמֻּרְמָז בְּאוֹת יו"ד,** – שהרי כשם שהאות יו"ד היא בלי התפשטות של אורך ורוחב (היא נקודה בלבד), כך גם כוח ובחינת החכמה, הוא כוח שאין בו עדיין שום התפשטות של שכל והשגה, אלא זאת בלבד, **שֶׁבִּכְחוֹ לָצֵאת אֶל הַגִּלּוּי, לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בַּאֲמִתָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** – באמיתת יחודו, **וּבְגֻדְלָתוֹ וְכוּ', כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵהּ,** – כל אחד ואחד לפי שיעורו, **לְפִי רֹחַב שִׂכְלוֹ וּבִינָתוֹ.** – עד כדי כך הוא מבין אמיתת גדלותו של הקב"ה. עצם הכוח, ש"יונח" בו ענין אמיתת וגדלות הקב"ה, זהו כוח החכמה, עליו מרמזת האות יו"ד. **וּכְפִי אֲשֶׁר מַעֲמִיק שַׂכְלוֹ וּמַרְחִיב דַּעְתּוֹ וּבִינָתוֹ לְהִתְבּוֹנֵן בְּגֻדְלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲזַי מְרֻמָּזֶת בִּינָתוֹ** – כוח הבינה, **בְּאוֹת ה"א, שֶׁיֵּשׁ לָהּ רֶוַח,** – המרמז על רוחב ההבנה, **וְגַם אֹרֶךְ,** – לאות ה"א יש גם אורך, **הַמּוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה,** – כדי **לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ וְהִתְבּוֹנְנוּתוֹ בְּגֻדְלַת ה' אַהֲבָה וְיִרְאָה וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן** – שאר המדות הנקראות "תולדות" ו"ענפים" של אהבה ויראה, **בְּמֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ,** – כך הדבר בתחילת הולדת המדות, כשהן ישנן במוח ובתעלומות הלב בלבד. אבל, באופן גלוי אין הוא מרגיש עדיין אהבה או יראה בלבו, **וְאַחַר־כָּךְ** – יביא להולדת המדות **בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת לִבּוֹ.** ענין זה, שיורד מהשכל וההבנה להיות ענין של מדות – זו הרי ירידה מלמעלה למטה (שכן, שכל הוא הרי למעלה ממדות), על כך מורה האורך שבאות ה"א, על הירידה מלמעלה למטה, שמהשכל יתהוו מדות. **וּמִזֶּה** – מהמדות אהבה ויראה וכו', **נִמְשָׁכָה עֲבוֹדָה הָאֱמִתִּית בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, בְּקוֹל וְדִבּוּר אוֹ מַעֲשֶׂה,** – לקיים מצוות במעשה, העבודה האמיתית בלימוד תורה וקיום מצוות, היא הרי כשזה בא מתוך אהבת ה' ויראת ה' שלו (כפי שהוסבר בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), וכשזה יורד למטה ומתבטא בלימוד תורה ובקיום מצוות בדיבור ובמעשה, הרי **הֵן אוֹתִיּוֹת וָא"ו ה"א וְכוּ'.** – שכן, האות וא"ו היא ענין הקול והדיבור, והאות ה"א היא ענין המעשה. **וְגַם הַהִתְבּוֹנְנוּת לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בַּאֲמִתָּתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, נִמְשָׁכָה גַּם־כֵּן מֵהַתּוֹרָה,** – שכן, עליו הרי ללמוד בתורה ענינים שיביאו אותו להבנת אמיתת וגדלות הקב"ה, **דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נָפְקָא,** – תורה באה מחכמה, **הֵיא בְּחִינַת יו"ד שֶׁל שֵׁם הַוָּיָ"ה וְכוּ':**

אגרת התשובה

בשגם שגם דבר ה' כ"ב אותיות המתחלקות לה' חלקי המוצאות ובהן נברא כל היצור (וכמ"ש בלק"א ח"ב פי"א ביאור ענין אותיות אלו). וככה ממש עד"מ המבדיל הבדלות לאין קץ בנשמת האדם שהיא בחי' נפש האלקי' דמתוכיה נפח יש בה בחי' שכל הנעלם המרומז באות יו"ד שבכחו לצאת אל הגילוי להבין ולהשכיל באמתתו ית' ובגדולתו וכו' כל חד וחד לפום שיעורא דילי' לפי רוחב שכלו ובינתו. וכפי אשר מעמיק שכלו ומרחיב דעתו ובינתו להתבונן בגדולתו ית' אזי מרומזת בינתו באות ה"א שיש לה רוחב וגם אורך המורה ההמשכה מלמעלה למטה להוליד מבינתו והתבוננותו בגדולת ה' אהבה ויראה ותולדותיהן במוחו ותעלומות לבו ואח"כ בבחי' התגלות לבו. ומזה נמשכה עבודה האמיתית בעסק התורה והמצות בקול ודבור או מעשה הן אותיות וא"ו ה"א וכו'. וגם ההתבוננות להבין ולהשכיל באמתתו וגדולתו ית' נמשכה ג"כ מהתורה דאורייתא מחכמה נפקא היא בחי' יו"ד של שם הוי' וכו':

יום חמישי כ"ב תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צה, פרק ה. והנה... עד עמ' 190, כרלקמן):

אגרת התשובה

פרק ה והנה המשכת וירידת הנפש האלקי' לעוה"ז להתלבש בגוף האדם נמשכה מבחי' פנימי' ומקור הדיבור הוא הבל העליון המרומז באות ה"א תתאה כנ"ל וכמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה ומאן דנפח וכו'. וז"ש כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו פי' כמו חבל עד"מ שראשו א' קשור למעלה וקצהו למטה. כי הנה פשט הכתוב מ"ש ויפח הוא להורות לנו כמו שעד"מ כשהאדם נופח לאיזה מקום אם יש איזה דבר חוצץ ומפסיק בינתיים אין הבל הנופח עולה ומגיע כלל לאותו מקום ככה ממש אם יש דבר חוצץ ומפסיק בין גוף האדם לבחי' הבל העליון. אך באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית' כי הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיני' בשמים ממעל ועל הארץ מתחת

1 **פֶּרֶק ה.** בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שנשמתו של יהודי,
2 היא חלק משם הוי', כלומר, היא באה מפנימיות האלקות שהיא שם הוי',
3 שלא כמו שאר הנבראים שבאים משם אלקים ומהדיבור שלמעלה,
4 שהוא חיצוניות. אלא, כדי שתוכל הנשמה להתלבש בגוף של עולם הזה,
5 היה עליה לרדת בסתר
6 המדריגות, על־ידי ה"דיבור"
7 שלמעלה, במאמר "נעשה
8 אדם". כלומר, הנשמה גם כן
9 עברה אחר־כך דרך הדיבור
10 שלמעלה, אבל היא באה
11 בתחילה מפנימיות האלקות.
12 לכן כתוב על הנשמה הלשון
13 "ויפח", שהכוונה ב"ויפח"
14 היא, שזה בא מהפנימיות,
15 שכן "מאן דנפח מתוכיה נפח"
16 (הנופח – נופח מתוכו
17 ומפנימיותו). וכיוון שהנשמה
18 היא חלק משם הוי', לכן
19 קיימים גם בה עשרה כוחות,
20 בדוגמה לעשר ספירות
21 הכלולות בשם הוי'. בפרק
22 הנוכחי יסביר רבנו הזקן, שגם
23 מה שהנשמה נמשכת למטה בגוף (שעל כך הוסבר לעיל, שזה) על־ידי
24 הדיבור "נעשה אדם", ודיבור הוא הרי חיצוניות, אך, מאיזו מדריגה
25 בדיבור נמשכה הנשמה – **מפנימיות** הדיבור, שזה הענין של הבל (שלא
26 כמו בשאר הנבראים, כולל מלאכים, שהם באים מחיצוניות הדיבור), כך,
27 שגם פנימיות הנשמה וגם חיצוניות הנשמה באות מהפנימיות שלמעלה:
28 פנימיות הנשמה באה מהפנימיות שלמעלה (שהיא שם הוי'), וחיצוניות
29 הנשמה באה מפנימיות **הדיבור** שלמעלה (כלומר, מהפנימיות של
30 החיצוניות, כי דיבור בכלל הוא הרי חיצוניות).

31 **וְהִנֵּה, הַמְשָׁכַת וִירִידַת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לָעוֹלָם הַזֶּה**
32 **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף הָאָדָם,** – שזה בא מהדיבור שלמעלה,
33 מהמאמר "נעשה **אדם**", **נִמְשָׁכָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וּמְקוֹר**
34 **הַדִּבּוּר, הוּא הֶבֶל הָעֶלְיוֹן, הַמְרֻמָּז בְּאוֹת ה"א תַּתָּאָה** –
35 האות ה' האחרונה של שם הוי', **כַּנַּ"ל,** – שייכותה של
36 האות ה' ל"הבל", **וְכִמוֹ שֶׁכָּתוּב[1]: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים,**
37 **וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה",** – הקב"ה נפח נשמה **בגוף,** שזה
38 משמעות "ויהי **האדם** לנפש חיה", נשמה בגוף – "**ויפח** באפיו
39 נשמת חיים" – שהיה זה באופן של "ויפח", **וּמַאן דְּנָפַח וְכוּ'.** –
40 הנופח – נופח מתוכיותו ומפנימיותו. הרי, שגם ההמשכה של
41 הנשמה בגוף (חיצוניות
42 הנשמה) היא באופן של
43 פנימיות, אלא שהמדובר
44 כאן הוא על פנימיות
45 **הדיבור,** שהיא הפנימיות
46 של החיצוניות, שלא
47 כפנימיות של הנשמה
48 עצמה הבאה מהפנימיות
49 שלמעלה ממש, **וְזֶהוּ**
50 **שֶׁכָּתוּב[2]: "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ, יַעֲקֹב חֶבֶל**
51 **נַחֲלָתוֹ",** – כלומר, שישנן
52 בנשמה שתי מדריגות:
53 מדריגה אחת – "חלק
54 מהוי'", פנימיות הנשמה,
55 ומדריגה שניה – "חבל
56 נחלתו", חיצוניות הנשמה.
57 **פֵּרוּשׁ,** – המלה "חבל",
58 הוא **כְּמוֹ חֶבֶל, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה**
59 **וְקָצֵהוּ לְמַטָּה.** – כך הנשמה, הקצה העליון של הנשמה קשור
60 ב"למעלה" והקצה השני מלובש בגוף. **כִּי הִנֵּה, פְּשַׁט** – פירוש,
61 **הַכָּתוּב[3] מַה שֶּׁכָּתוּב[1]**– לגבי הנשמה: **"וַיִּפַּח", הוּא לְהוֹרוֹת**
62 **לָנוּ, כְּמוֹ שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּשֶׁהָאָדָם נוֹפֵחַ לְאֵיזֶה מָקוֹם, אִם**
63 **יֵשׁ אֵיזֶה דָּבָר חוֹצֵץ וּמַפְסִיק בֵּינְתַיִם** – בין האדם הנופח לבין
64 הדבר שעליו הוא נופח, **אֵין הֶבֶל הַנּוֹפֵחַ עוֹלֶה וּמַגִּיעַ כְּלָל**
65 **לְאוֹתוֹ מָקוֹם,** – עליו הוא נופח[4] **כָּכָה מַמָּשׁ** – בנמשל, **אִם**
66 **יֵשׁ דָּבָר חוֹצֵץ וּמַפְסִיק בֵּין גּוּף הָאָדָם לִבְחִינַת הֶבֶל הָעֶלְיוֹן.**
67 – אינו מגיע אז ההבל שלמעלה שעליו נאמר "ויפח". **אַךְ**
68 **בֶּאֱמֶת, אֵין שׁוּם דָּבָר נִגְשָׁמִי וְרוּחָנִי חוֹצֵץ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי**
69 – הרי כתוב[5]: **"הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא",**
70 **וּ"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ"[6], וְ"לֵית אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ",** – אין
71 מקום שהוא פנוי ממנו יתברך, **"בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ**
72

---

1. בראשית א, כו. בראשית לב, ט. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היתור ל' "פשט הכתוב כו' לנו" (מה הי' חסר בהבנת הענין - בהשמטתם?!) - י"ל דמבואר וגם מתרץ מה שלכאורה אינו מובן כלל: ע"פ משנת"ל הסדר בהמשכת הנשמה מלמעלמ"ט - פנימיות החיות, אח"כ פני' הדיבור (ושניהם נלמדים מל' ויפח - כנ"ל) ואח"כ אותיות הדיבור (ולא בנפיחה) "נעשה אדם", ורק אח"כ "נעשה" הבפועל - התלבשות הנשמה בגוף - היינו ד"באפיו" נמשך מדיבור ולא מ"ויפח"!! ולזה מבאר דפשט הכתוב מה שבא להורות (דלכאורה הי' צ"ל "פירושו" "תוכנו" וכיו"ב או להשמיט התיבה) - על השינוי גם לאחרי הפעולה ד"נעשה אדם", דגם אז (אף שאינו מפנימי') ה"ז עד"מ כשאדם נופח כו' (משא"כ דיבורו נשמע - היינו מגיע – גם כשיש חציצה, ולכן בשאר הנבראים אין ענין הכרת וכו') וענין זה דויפח ישנו בכל הדרגות דהמשכת הנשמה עד לגוף וגם לאחז"ז – כל משך היותם "אדם" נשמה וגוף יחד. **4.** ב"אגרת התשובה" מהדורא קמא, מביא כאן רבנו הזקן משל – "כגון בריאה של בהמה" – מהניפוח ב"ריאה" של בהמה. הרבי שליט"א הסביר פעם, שבכך רוצה רבנו הזקן להביא משל מתורה (שכן, ע"פ תורה (שו"ע יו"ד רסל"ט) צריכה להיות בדיקת הריאה על ידי ניפוח). **5.** ירמיה כג, כד. **6.** ישעיה ו, ג.

מִתָּחַת אֵין עוֹד", – בלעדי הקב"ה, **וְ"אֵיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין וְכוּ'"**, – הוא יתברך מלא כל העולמות וכו', הרי שהקב"ה נמצא בכל מקום ובכל דבר, כך שלא שייך שום דבר שיסתיר עליו יתברך, **אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּישַׁעְיָה**[7]: **"כִּי אִם־עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹקֵיכֶם"**.

וְהַטַּעַם, – מדוע יש בכוח העוונות לכסות ולהבדיל בין הנשמה לאלקות, הוא: **לְפִי שֶׁהֵם** – העוונות, **נֶגֶד רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא הַמְּחַיֶּה אֶת הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]: **"כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ"** – הכל, מהשמים עד הארץ, נברא ברצונו של הקב"ה, **(וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל**, – בפרק ד', **שֶׁהוּא** – הרצון העליון, **מְקוֹר הַשְׁפָּעַת שֵׂם הֲוָיָ"ה, וְנִרְמָז בְּקוּצוֹ שֶׁל יו"ד)**. – של שם הוי', וכיוון ששם הוי' הוא מקור ההשפעה לכל הנבראים, הרי דבר שהוא **נגד** מקור ההשפעה של שם הוי' (והוא ענין העוונות), הוא **מנוגד** לחיות האלקית ומכסה עליה. ואם כך – הרי העוונות הם דבר המכסה ואינו נותן לחיות האלקית שמה"הבל העליון" (עליה נאמר "ויפח") להגיע אל גוף האדם. **וְזֶהוּ עִנְיַן הַכָּרֵת, שֶׁנִּכְרֶתֶת וְנִפְסָק חֶבֶל הַהַמְשָׁכָה מִשֵּׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנִּמְשְׁכָה מֵהֶ"א תַּתָּאָה** – האות ה' האחרונה של שם הוי', **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**, – הרי שאין הנשמה שבגוף מקבלת חיות ממקורה שבשם הוי', ובשעה שחיותו של יהודי היא מקדושה בלבד (כפי שהיה למשל בזמן בית המקדש – כך יסביר להלן), מביא אז דבר זה למיתה גשמית של הגוף, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת אֱמֹר**[9]: **"וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִלְּפָנַי, אֲנִי ה'"** – כלומר, משמעות ענין ה"כרת" היא, שהוא נכרת מהוי', ובלשון רבנו הזקן: **"מִלְּפָנַי" דַּיְקָא.** – **ממני** דוקא, משמעות הכריתה היא שהוא נכרת **מפנימיות** האלקות, שהיא (כאמור לעיל) שם הוי'. **וּכְשֶׁאָר עֲבֵרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן כָּרֵת - עַל־כָּל־פָּנִים הֵן פּוֹגְמִין** – את **הַנֶּפֶשׁ, כַּנּוֹדָע; וּפְגַם, הוּא מִלְּשׁוֹן פְּגִימַת הַסַּכִּין.** – סכין שחיטה פגום, היינו שחסר משהו באותו מקום; כך גם בענייננו, שחסר משהו מחבל ההמשכה שמשם הוי' אל הנשמה, כפי שרבנו הזקן מסביר מיד להלן: **וְהוּא עַל־דֶּרֶךְ מָשָׁל, מַחֲבֶל עֵב שָׁזוּר מִתָּרֵי"ג** – 613, **חֲבָלִים דַּקִּים, כָּבֶה חֶבֶל הַהַמְשָׁכָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל כְּלוּל מִתָּרֵי"ג** – 613, **מִצְוֹת**[10], – כל מצוה היא חבל דק מהחבל הכללי, **וּכְשֶׁעוֹבֵר חַס־וְשָׁלוֹם עַל אַחַת מֵהֶנָּה** – על אחת מתרי"ג המצוות, **נִפְסָק חֶבֶל הַדַּק** – שכנגד אותה מצוה, **וְכוּ'**. – וכשנפסקים מספר מרובה יותר של חבלים דקים, על־ידי שהוא עובר חס־ושלום על כמה וכמה מצוות, נגרמת חלישות גדולה בחבל. ואילו "כרת" הוא ענין שהחבל כולו נכרת ונפסק רחמנא־ליצלן. **אַךְ גַּם בְּחַיָּב כָּרֵת וּמִיתָה נִשְׁאַר עֲדַיִן בּוֹ הָרְשִׁימוּ** – הרושם, **מִנַּפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית, וְעַל־יְדֵי־זֶה יָכוֹל לִחְיוֹת עַד נ'** – אם הוא חייב כרת, **אוֹ ס'** – אם הוא חייב מיתה בידי שמים, **שָׁנָה וְלֹא יוֹתֵר** – מזמן נקוב זה. **(וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּשֵׁם הָאֲרִיזַ"ל שֶׁנִּכְנְסָה בּוֹ** – במי שעובר על חטא שיש בו כרת או מיתה בידי שמים, **בְּחִינַת הַמַּקִּיף וְכוּ'** – כלומר, למרות שאין הוא יכול לקבל חיות פנימית, כי נשמתו נכרתה משרשה, אבל הרי הוא מקבל חיות מבחינת ה"מקיף", משם יכול הוא לקבל חיות גם כשנשמתו נכרתה מההשפעה הפנימית של שם הוי' (ולכאורה, מבחינה זו, יכול היה הרי לחיות יותר מחמשים או ששים שנה? – אלא, האמור לעיל בשם האריז"ל) **אֵינוֹ עִנְיָן לְחַיֵּי גַּשְׁמִיּוּת הַגּוּף**[11], – שמבחינת ה"מקיף" יוכל לחיות גם כשלא נשאר שום רושם מהנפש האלקית, **וּמֵיירֵי** – ומדובר, **עַד נ' שָׁנָה**, – כשעדיין קיים הרושם מהנפש האלקית, שבגלל זה הוא חי בגופו – **אז** ישנה בו בחינת ה"מקיף", **אוֹ בַּזְּמַן הַזֶּה כִּדְלִקַּמָּן)**: – כפי שיוסבר להלן, שבזמן הזה, כשחיותו של יהודי באה על־ידי התלבשות בענינים שאינם קדושה, הרי ביכולתו לקבל ממילא את חיותו גם אז, כשנשמתו כרותה משרשה בשם הוי', שלכן בזמן הזה יכול גם מי שחייב כרת או מיתה, לחיות יותר מאשר חמשים או ששים שנה, ואז, חיות הקדושה שמוכרח שתהיה ליהודי, נמצאת בו מבחינת ה"מקיף" (כמאמר האריז"ל).

אגרת התשובה

אין עוד ואיהו ממלא כל עלמין וכו' אלא כמ"ש בישעי' כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם. והטעם לפי שהם נגד רצון העליון ב"ה המחי' את הכל כמ"ש כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ (וכמש"ל שהוא מקור השפעת שם הוי' ונרמז בקוצו של יו"ד). וזהו ענין הכרת. שנכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ב"ה שנמשכה מה"א תתאה כנ"ל. וכמ"ש בפ' אמור ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה'. מלפני דייקא. ובשאר עבירות שאין בהן כרת עכ"פ הן פוגמין הנפש כנודע. ופגם הוא מלשון פגימת הסכין והוא עד"מ מחבל עב שזור מתרי"ג חבלים דקים ככה חבל ההמשכה הנ"ל כלול מתרי"ג מצות וכשעובר ח"ו על אחת מהנה נפסק חבל הדק וכו'. אך גם בחייב כרת ומיתה נשאר עדיין בו הרשימו מנפשו האלקי' ועי"ז יכול לחיות עד נ' או ס' שנה ולא יותר (ומ"ש בשם האריז"ל שנכנסה בו בחי' המקיף וכו' אינו ענין לחיי גשמיות הגוף ומיירי עד נ' שנה או בזמן הזה כדלקמן):

---

7. נט, ב. **8.** תהלים קלה, ו. **9.** כב, ג. **10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "חידוש נפלא – **דכאו"א** מקבל חיות **בפועל בעוה"ז** ע"י תרי"ג חבלים, אף שמצות כהנים אין שייכות לזרים, כו"כ מצות **א"א** שתהיינה **בב"א** ועוד. ואולי מובן עפמשנ"ת בקו"א ד"ה ולהבין פרטי הלכות (קנט, ב)". **11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מלקו"ת דברים סב, סע"ג. פג, סע"ב".

יום שישי כ"ג תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 190, פרק ו. אמנם זהו... עד עמ' צו, כנודע לי"ח.

אגרת התשובה

פרק ו אמנם זהו בזמן שהיו ישראל במדרגה עליונה כשהיתה השכינה שורה בישראל בבהמ"ק. ואז לא היו מקבלים חיות לגופם רק ע"י נפש האלקי' לבדה מבחי' פנימי' השפע שמשפיע א"ס ב"ה ע"י שם הוי' ב"ה כנ"ל. אך לאחר שירדו ממדרגתם וגרמו במעשיהם סוד גלות השכינה כמ"ש ובפשעיכם שולחה אמכם דהיינו שירדה השפעת בחי' ה"א תתאה הנ"ל ונשתלשלה ממדרגה למדרגה למטה מטה עד שנתלבשה השפעתה בי"ס דנוגה המשפיעות שפע וחיות ע"י המזלות וכל צבא השמים והשרים שעליהם לכל החי הגשמי שבעוה"ז וגם לכל הצומח כמארז"ל אין לך כל עשב מלמטה שאין לו

1 **פֶּרֶק ו'.** בפרק ד', בו החל רבנו הזקן לפרש ענין התשובה על פי דרך
2 הסוד, הקדים להסביר מה שמהפסוק ומדברי חכמינו ז"ל אנו יודעים,
3 שב"ברית" היה האדם מת לפני שימלאו לו חמשים שנה, וב"מיתה בידי
4 שמים" היה מת ממש לפני שימלאו לו ששים שנה, ומתעוררת על כך
5 השאלה: הרי ראינו הרבה
6 חייבי כריתות ומיתה בידי
7 שמים שחיו את שנותיהם
8 באריכות ימים ו"בנעימים"?
9 כדי להבהיר שאלה זו, הסביר
10 רבנו הזקן, שהנשמה היא
11 חלק משם הוי', וגם פנימיות
12 הנשמה וגם חיצוניותה הן
13 שתיהן באופן של "ויפח"
14 ("ויפח באפיו נשמת חיים"),
15 כלומר, מפנימיות האלקות:
16 פנימיות הנשמה באה
17 מפנימיות שם הוי', ושם הוי'
18 הוא הרי הפנימיות שבאלקות.
19 וכן חיצוניות הנשמה
20 הנמשכת (בגוף) על־ידי הדיבור "נעשה אדם", היא גם כן באה **מפנימיות**
21 הדיבור. ושתיהן – פנימיות וחיצוניות הנשמה – הן באופן של "ויפח".
22 שבכך נכללות כל מדריגות ההמשכה של הנשמה כפי שהיא נמשכת
23 בגופו של יהודי, וכפי שהיא כבר נמצאת **בתוך גופו** של יהודי. על כל זה
24 נאמר "ויפח". דבר המלמד אותנו, שאופן המשכת החיות של נשמה,
25 הנמשכת מאלקות, היא באופן של "נפיחה". שבשעה שקיים דבר החוצץ
26 ומפסיק בין הנופח לבין הדבר אליו הוא נופח, אין הבל הנופח מגיע
27 למקום אליו הוא נופח (שלא כמו בדיבור, שגם אם יש דבר המפסיק,
28 אפשר לשמוע את הדיבור, כלומר, הדיבור מגיע לתעודתו למרות הדבר
29 המפסיק). בכך הסביר רבנו הזקן ענין ה"ברית", בדרך כלל הרי "יעקב חבל
30 נחלתו" שגם בחיצוניות הנשמה ישנו "חבל ההמשכה" של החיות
31 הנמשכת מהנשמה בגוף; אך בשעה שישנו דבר המפסיק, במיוחד ענין
32 של כרת רחמנא־ליצלן החותך את חבל ההמשכה – עלולה אז החיות
33 שמה"ויפח" שלא להגיע לנשמה שבגוף, וממילא היה משפיע הדבר
34 להיות "מת ממש", שמי שהיה חייב כרת מת ממש לפני שימלאו לו
35 חמשים שנה, או מי שהיה חייב מיתה בידי שמים היה מת לפני שימלאו
36 לו ששים שנה. בפרק הנוכחי, פרק ו', יסביר רבנו הזקן, שכך היה רק בשעה
37 שהשכינה שרתה בישראל בבית המקדש, אז היתה כל חיותם של בני
38 ישראל רק מצד הקדושה, מהשפע הפנימי שהשפיע הקב"ה על־ידי שם
39 הוי'. ואילו בזמן הגלות, כשהשכינה **בגלות**, ואף חיותם של בני ישראל
40 יכולה להימשך באמצעות "קליפה" (כלומר, שחיות הקדושה מתלבשת
41 בלבוש של קליפה), אז, גם מי שחייב כרת או מיתה בידי שמים, מקבל
42 חיותו, למרות שנכרת ונפסק חבל ההמשכה של שם הוי'. ולכן אין בזמן
43 הגלות הסדר של "מת ממש" בחייבי כריתות ומיתה בידי שמים. אלא
44 אפשר הדבר שהם יאריכו ימים, דבר המאפשר, אגב, הזדמנות לחזור
45 בתשובה ולתקן ענין הכרת או
46 המיתה בידי שמים, וכיוצא
47 בזה.

48 **אָמְנָם, זֶהוּ בִּזְמַן שֶׁהָיוּ**
49 **יִשְׂרָאֵל בִּמַּדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה,**
50 **כְּשֶׁהָיְתָה הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה**
51 **בְּיִשְׂרָאֵל**[1] **בְּבֵית**
52 **הַמִּקְדָּשׁ**[2]**, וְאָז לֹא הָיוּ**
53 **מְקַבְּלִים חַיּוּת לְגוּפָם**[3]
54 **רַק עַל־יְדֵי נֶפֶשׁ**
55 **הָאֱלֹקִית לְבַדָּהּ, מִבְּחִינַת**
56 **פְּנִימִיּוּת הַשֶּׁפַע**
57 **שֶׁמַּשְׁפִּיעַ אֵין־סוֹף**
58 **בָּרוּךְ־הוּא עַל־יְדֵי שֵׁם**
59 **הַוָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, כַּנּוֹדָע**
60 **לְעִיל.** – וממילא, אם נפסק "חבל ההמשכה" משם הוי', לא
61 היתה יכולת להמשיך לחיות, כאמור, שבשעה שעל־ידי ענין
62 של כרת נברת ונפסק "חבל ההמשכה" משם הוי' לנשמתו של
63 יהודי, היה "מת ממש", שכן לא היתה לו אפשרות לקבל חיותו.
64 **אַךְ לְאַחַר שֶׁיָּרְדוּ מִמַּדְרֵגָתָם, וְגָרְמוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם סוֹד גָּלוּת**
65 **הַשְּׁכִינָה,** – שהשכינה היא בגלות בקליפות וסטרא־אחרא,
66 שזה ענין של סוד, כיצד יתכן הדבר שהשכינה תהיה בגלות
67 בקליפות[4]**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:**[5] **"וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם"**[6]**,** –
68 "אמכם" היינו השכינה, "אם הבנים" (כמבואר בחלק א' ריש
69 פרק נ"ב), כנסת ישראל, מקור נשמות ישראל, בחינת מלכות
70 דאצילות. ובשם הוי' זה "ה' תתאה" של שם הוי' שכאמור לעיל
71 – משם בא "חבל ההמשכה" לנשמה, **דְּהַיְנוּ שֶׁיָּרְדָה הַשְׁפָּעַת**
72 **בְּחִינַת ה"א תַּתָּאָה** – של שם הוי', **הַנִּזְכָּר לְעֵיל**[7]**, וְנִשְׁתַּלְשְׁלָה**
73 **מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה לְמַטָּה מַטָּה, עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה הַשְׁפָּעָתָהּ**
74 **בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּנֻּגָה,** – בקליפת "נוגה" שהיא הקליפה שיש
75 בה גם טוב, יש בה עשר ספירות לעומת עשר ספירות הקדושה[8],
76 **הַמַּשְׁפִּיעוֹת**[9] **שֶׁפַע וְחַיּוּת עַל־יְדֵי הַמַּזָּלוֹת וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם**
77 **וְהַשָּׂרִים שֶׁעֲלֵיהֶם, לְכָל הַחַי הַגַּשְׁמִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה,** –
78 שחיותם באה מקליפת "נוגה" על־ידי המזלות וצבא השמים
79 והשרים, **וְגַם לְכָל הַצּוֹמֵחַ,** – שגם חיותם, המתבטאת בענין
80 של צמיחה, שהם צומחים מקטן לגדול – באה גם כן מקליפת

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו מראה מדרי' ישראל אז". **2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "זהו בכללות העולם, ובנוגע לשכינה, וכן בפרט ובנוגע לאדם - עוד ענין". **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "היינו גם כאו"א בפ"ע". **4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ועיין לקמן קמ, ב". **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "דלכאורה אינו מובן שע"י מעשה בני אדם יבוא גלות השכינה"?! וע"ז מביא ראי' וגם ביאור: א) ראי' – שכן הוא ב) ביאור – מפני שהיא אמכם". **6.** ישעי' נ, א. **7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בפ"ד – בנוגע לכללות העולם. בפ"ה – בנוגע לנשמה דכאו"א". **8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כבח"א פ"ו". **9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בלאה"כ (ולא ע"י הגלות **שבנדו"ד**, כי אם מחטא עה"ד. ראה קמ, רע"א)".

"נוגה" על־ידי המזלות וצבא השמים והשרים, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[10]: "אֵין לְךָ כָּל עֵשֶׂב מִלְמַטָּה שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל וְכוּ'". – "למעלה – המכה בו ואומר לו גדל", המשפיע בו ענין הצמיחה מקטנות לגדלות. ומאחר שכל אלה מקבלים חיותם על־ידי קליפת "נוגה", לכן – וַאֲזַי יָכוֹל גַּם הַחוֹטֵא וּפוֹשֵׁעַ[11] יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל חַיּוּת לְגוּפָם וְנַפְשָׁם הַבַּהֲמִיּוּת – גם כן מקליפת "נוגה", כְּמוֹ שֶׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים מַמָּשׁ, – המקבלים חיותם על־ידי קליפת "נוגה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[12]: – שקיים מצב שהאדם הוא "נִמְשָׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ". – משולים ודומים לבהמות, וְאַדְרַבָּה – להיפך, לא זו בלבד שהוא גם יכול לקבל חיותו מקליפה, כמו בהמה ושאר דברים חיים או צומחים שבעולם הזה, אלא הוא מקבל חיותו משם בְּיֶתֶר שְׁאֵת וְיֶתֶר עֹז, – יותר מאלה, עַל־פִּי הַמְבֹאָר מִזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי, שֶׁכָּל שֶׁפַע וְחַיּוּת הַנִּשְׁפָּעוֹת לָאָדָם הַתַּחְתּוֹן בְּשָׁעָה וְרֶגַע שֶׁעוֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי ה' בְּמַעֲשֶׂה אוֹ בְּדִבּוּר אוֹ בְּהַרְהוּרֵי עֲבֵרָה וְכוּ'[13] – בשלשה לבושי מחשבה דיבור ומעשה, הַכֹּל – כל השפע והחיות הללו, נִשְׁפָּע לוֹ מֵהֵיכָלוֹת הַסִּטְרָא־אָחֳרָא הַמְבֹאָרִים שָׁם בְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ. – וישנם היכלות שונים של קליפה וסטרא־אחרא, מהם באה החיות למעשים, דיבורים ומחשבות השונים שחיותם היא מקליפה. וְהָאָדָם הוּא בַּעַל בְּחִירָה אִם לְקַבֵּל הַשְׁפָּעָתוֹ מֵהֵיכָלוֹת הַסִּטְרָא־אָחֳרָא, – זאת כשהוא חושב, מדבר או עושה ענינים של רע, אוֹ מֵהֵיכָלוֹת הַקְּדֻשָּׁה[14] שֶׁמֵּהֶם נִשְׁפָּעוֹת כָּל מַחֲשָׁבוֹת טוֹבוֹת וּקְדוּשׁוֹת וְכוּ', – כלומר, גם דיבורים ומעשים טובים, שכל אלה מקבלים חיותם מהיכלות הקדושה. כִּי "זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹקִים" וְכוּ'[15]. – לעומת כל דבר שבקדושה, יש כנגדו בקליפה וסטרא־אחרא, וְהֵיכָלוֹת הַסִּטְרָא־אָחֳרָא מְקַבְּלִים וְיוֹנְקִים חַיּוּתָם מֵהִתְלַבְּשׁוּת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַשֶּׁפַע דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּנֻּגְהָ, – איך השפע בא ויורד ממדריגה למדריגה עד שהשפע יורד בהיכלות ה"סטרא אחרא", הַכְּלוּלָה – קליפת "נוגה" כלולה, מִבְּחִינַת טוֹב וְרַע, הִיא בְּחִינַת "עֵץ הַדַּעַת" וְכוּ', – בחינת עץ הדעת טוב ורע, שיש בו טוב ורע, כַּנּוֹדָע לִיוֹדְעֵי חֵן. – ליודעי חכמת הקבלה. הרי, כיוון שיש בו טוב ורע, נמשך משם אחרי ריבוי השתלשלות, הרע של היכלות ה"סטרא־אחרא", שמשם מקבל האדם שפע כשהוא עושה ענינים של רע במחשבה, דיבור או מעשה. להלן יסביר רבנו הזקן, מדוע האדם החוטא – לא זו בלבד שהוא יכול לקבל חיות מ"סטרא־אחרא" כשאר בעלי חיים, אלא שהוא יכול לקבל זאת ביתר שאת ויתר עז, מפני **שהוא** ממשיך לקליפות תוספת יניקה מהשפעת הקדושה, ומפני שהוא הוא הממשיך להן זאת, לכן הוא מקבל החלק הראשון מההשפעה שהן משפיעות לאחר מכן,

אגרת התשובה

מזל וכו'. ואזי יכול גם החוטא ופושעי ישראל לקבל חיות לגופם ונפשם הבהמיות כמו שאר בע"ח ממש כמ"ש נמשל כבהמות נדמו. ואדרבה ביתר שאת ויתר עז עפ"י המבואר מזוה"ק פ' פקודי שכל שפע וחיות הנשפעת לאדם התחתון בשעה ורגע שעושה הרע בעיני ה' במעשה או בדיבור או בהרהורי עבירה וכו' הכל נשפע לו מהיכלות הסט"א המבוארים שם בזוה"ק. והאדם הוא בעל בחירה אם לקבל השפעתו מהיכלות הסט"א או מהיכלות הקדושה שמהם נשפעות כל מחשבות טובות וקדושות וכו'. כי זה לעו"ז עשה האלקי' וכו'. והיכלות הסט"א מקבלים חיותם מהתלבשות והשתלשלות השפע די"ס דנוגה הכלולה מבחי' טו"ר היא בחי' עה"ד וכו' כנודע לי"ח.

יום שבת קודש כ"ד תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צו, והנה יעקב... עד עמ' 192, נאמר וכו':

אגרת התשובה

והנה יעקב חבל נחלתו כתיב. עד"מ כמו החבל שראשו א' למעלה וראשו השני למטה אם ימשוך אדם בראשו השני ינענע וימשך אחריו גם ראשו הראשון כמה

ובלשון רבנו הזקן: וְהִנֵּה, "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ"[16] כְּתִיב[17], – נשמתו של יהודי היא כמו חבל, עַל דְּדֵךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ הַחֶבֶל שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד לְמַעְלָה וְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי לְמַטָּה, אִם יִמְשׁךְ אָדָם בְּרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי - יִנְעַנֵּעַ וְיִמָּשֵׁךְ אַחֲרָיו גַּם רֹאשׁוֹ הָרִאשׁוֹן כַּמָּה

---

10. ב"ר פ"י, ו. **11.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה צ"ל "ופושע" ל' יחיד". **12.** תהלים מט, יב. **13.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רצ"ק מאי מרבה ב"וכו"" – ואולי הכוונה ל"וגם אם אינו כו"" (שבח"א פי"א) דל' "וגם" משמע דאינו ענין בפ"ע לגמרי (דלכן אינו מפרטו בפ"ע – באגה"ת), אבל בכ"ז צריך ריבוי (ולכן מוסיף "וכו'")". **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל?! והביאור – שאדרבא הוא חידוש גדול, דאף דשולחה אמכם כו' ונתלבשה בי"ס דנוגה (כנ"ל), בכ"ז בבחירתו – יכול לקבל מהיכלות דקדושה! ואולי יש לבאר: דאז אף שנתלבשה בי"ס דנוגה – קליפת נוגה (הלבוש – בטל להמלובש, מתהפך לטוב ו)נכללת בקדושה – עדמש"כ לעיל נד, סע"ב [וא"כ – אינו כמש"כ בס' הרר"י שי' קארף. וצ"ע]. ועוד י"ל (ואולי שייך יותר לכאן, ממש"כ לעיל אך לאחר כו' האדם הוא בעל בחירה כו') דרק כשירדו ממדרי' האדם בעל בחירה לקבל חיותו מהיכלות דסט"א, משא"כ בזמן הבית, וכדלעיל ספ"ה". **15.** קהלת ז, יד. **16.** האזינו לב, ט. **17.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הסגנון דדבר חדש קמ"ל

שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהִמָּשֵׁךְ. וְכָכָה מַמָּשׁ בְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמַת הָאָדָם וּמְקוֹרָהּ מִבְּחִינַת הֵ"א תַּתָּאָה – ה' אחרונה של שם הוי', הַנִּזְכָּר לְעֵיל, – שבשעה שהוא עושה עבירה, הוּא מַמְשִׁיךְ וּמוֹרִיד הַשְׁפָּעָתָהּ – של "ה' תתאה", משם שרשו ומקורו, עַל־יְדֵי מַעֲשָׂיו הָרָעִים וּמַחְשְׁבוֹתָיו עַד תּוֹךְ הֵיכָלוֹת הַסִּטְרָא־אָחֳרָא בְּבִיכּוֹל, שֶׁמְּשָׁם – מהיכלות הסטרא־אחרא, הוּא מְקַבֵּל מַחְשְׁבוֹתָיו וּמַעֲשָׂיו. – ולמרות שהסביר לעיל, שבחייבי כריתות נפסק "חבל ההמשכה" משם הוי', כיצד, איפוא, הוא יכול על־ידי חבל זה להמשיך תוספת יניקה לסטרא־אחרא? – אלא שמובא בחסידות, שרושם מהחבל (חיצוניות החבל) נשאר, ולכן הוא יכול על־ידי־זה להמשיך תוספת יניקה ב"סטרא־אחרא". וּמִפָּנֵי שֶׁהוּא הוּא הַמַּמְשִׁיךְ לָהֶם הַהַשְׁפָּעָה, לָכֵן הוּא נוֹטֵל חֵלֶק בָּרֹאשׁ, – חלק גדול יותר. אשר לכן, לא זו בלבד שהחוטא יכול לקבל השפעתו מקליפות וסטרא־אחרא, אלא הוא מקבל יותר השפעה וְדַי לַמֵּבִין. – אלא, אף על פי כן כתוב בחסידות[18], שסוף סוף מן ההכרח שההשפעה תיפסק, כי יהודי יכול רק באופן זמני לקבל השפעתו מסטרא־אחרא, ולא לזמן ממושך, כי אין זה המקום שממנו עליו לקבל חיות. הרבי שליט"א הזכיר דבר זה בשיחה קדושה, בשייכות לחיזוק שמירת שבת בבני ישראל, שיש להסביר ליהודי, שהריווח שהוא רואה ר"ל מחילול שבת, עליו לדעת, שהסוף של ריווח זה וניצול הריווח לא יכול להיות טוב, כי ברכה והצלחה בבני ישראל הן דוקא על־ידי פרנסה בשמירת שבת ודיני התורה בכלל. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[19]: "אֵין בְּיָדֵינוּ לֹא מִשַּׁלְוֵת הָרְשָׁעִים וְכוּ"[20] – שהם חיים בטוב, "בְּיָדֵינוּ" דַּוְקָא, כְּלוֹמַר בִּזְמַן הַגָּלוּת אַחַר הַחׇרְבָּן. – מפני שמקבלים אז חיות מהקליפות. וְזוֹהִי בְּחִינַת גָּלוּת הַשְּׁכִינָה כְּבִיכוֹל, – כשמ"ה" תתאה" של שם הוי' נמשך בקליפות, לְהַשְׁפִּיעַ לְהֵיכָלוֹת הַסִּטְרָא־אָחֳרָא אֲשֶׁר שָׁנְאָה נַפְשׁוֹ יִתְבָּרַךְ. – יצטרך הקב"ה להשפיע להן תוספת השפעה, יותר מאשר הוקצב להן מראש לינוק מקדושה, וזאת – כדי שיהיה ענין הבחירה וענין העבודה. וּכְשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה – אֲזַי מְסַלֵּק מֵהֶם – מהקליפות, הַהַשְׁפָּעָה שֶׁהִמְשִׁיךְ – בהן, בְּמַעֲשָׂיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו, כִּי בִּתְשׁוּבָתוֹ מַחֲזִיר הַשְׁפָּעַת הַשְּׁכִינָה לִמְקוֹמָהּ. – והריהו נוטל מהן ההשפעה שנמשכה בהן על־ידי "גלות השכינה" בתוכן. וְזֶהוּ – מה שהמלה "תשובה" היא "תשוב ה'" (כמובא לעיל בפרק ד' מהזהר הקדוש), ושובה של "ה' תתאה" היא "תשובה תתאה", תָּשׁוּב הֵ"א תַּתָּאָה – שבה מִבְּחִינַת גָּלוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[21]: "וְשָׁב ה' אֱלֹקֶיךָ – מקור נשמתך, אֶת שְׁבוּתְךָ", כְּלוֹמַר עִם שְׁבוּתְךָ, – הוא עצמו ישוב עם שובך, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[22]: "וְהֵשִׁיב לֹא נֶאֱמַר וְכוּ": – אלא "ושב", והכוונה היא שהוא עצמו ישוב מהגלות, על־ידי שיהודי שב מגלות, – שב "**אלקיך**" מקור נשמתו, השכינה, מגלות.

אגרת התשובה

שאפשר לו להמשך. וככה ממש בשרש נשמת האדם ומקורה מבחי' ה"א תתאה הנ"ל הוא ממשיך ומוריד השפעתה ע"י מעשיו הרעים ומחשבותיו עד תוך היכלות הסט"א כביכול שמשם מקבל מחשבותיו ומעשיו. ומפני שהוא הוא הממשיך להם ההשפעה לכן הוא נוטל חלק בראש וד"ל. וזהו שאמרו רז"ל אין בידינו לא משלות הרשעים וכו' בידינו דוקא כלומר בזמן הגלות אחר החורבן. וזוהי בחי' גלות השכינה כביכול להשפיע להיכלות הסט"א אשר שנאה נפשו ית'. וכשהאדם עושה תשובה נכונה אזי מסלק מהם ההשפעה שהמשיך במעשיו ומחשבותיו. כי בתשובתו מחזיר השפעת השכינה למקומה. וזהו תשוב ה"א תתאה מבחי' גלות וכמ"ש ושב ה' אלקיך את שבותך כלומר עם שבותך וכמאמר רז"ל והשיב לא נאמר וכו':

- **קשה**, שהרי כל הפרק שלפ"ז מדבר בענין זה?! אבל באמת כן הוא, שבא לבאר ענין חדש ואף הפכי מהקודם - ועפ"ז מובנים כמה **שינוים** מפרק לפרק. - **שזהו** (**כסיום** הענין דהכתוב - ע"י) שיעקב - חבל נחלתו, סיום **וקצה** ההמשכה (ולכן קאמר ראשו כו' **וקצהו**), מלמעלמ"ט ע"י החבל. בפ"ו - הכתוב יעקב חבל נחלתו (כענין בפ"ע (ולכן הוסיף כאן: יעקב חבל נחלתו **כתיב** (ולכן בפמ"ה שא"צ לשלול ענין וביאור שקדמו - **לא** הוסיף "כתיב") **והפכי** מהנ"ל) - שהלמטה, "**ראשו** (בנוגע לפעולה) השני", פועל על הראש (בנוגע לחיות) דלמע' וממשיך (ועוד ענין חדש) **ומוריד** כו' (היכלות כו') (שבזה ב' פרטים חדשים: דהחבל ממשיך **לאחרים** (ולא כבפ"ה - **ליעקב**) - ירידה למטה **מיעקב חבל** - עד תוך היכלות כו' - שלזה מוכרח לתרץ: איך אפשר **לחבל** שתוריד למטה **מהחבל**? ולזה כופל שמשם **מקבל** כו', היינו שבאותו ענין יעקב **מקבל** (למטה מהמשפיע כו')". **18.** קונטרס ומעין ע' 80-77. **19.** אבות ד, טו. **20.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "דלשני הפי' (דהרע"ב) קשה **הבידינו** דוקא: 1) דרך רשעים צלחה - ה"ז שאלת ירמי' (יב, א) ומרע"ה (ברכות ז, א). 2) השלוה דבשביל **לטרדן** כו' - למה זה לזמן הגלות דוקא? משא"כ להמבואר בפנים - דבזמן הגלות דוקא - הרשע מקבל חיות (וגם יכול להיות **בנעימים** – כדלעיל רפ"ד -) ומקבל – **בראש** (וגם באיכות – היינו – **שלוה**) ובכ"ז אין בידינו כו' כלומר יצאנו כו'". ראה להלן עמוד 1239. **21.** נצבים ל, ג. **22.** מגילה כט, א.

יום ראשון

יום רביעי יח תמוז ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: פרק ד. ואולם . . . בנעימים.

דער אלטער רבי האָט געזאָגט אויף ר' משה ווילענקער: משה האָט מוחין דגדלות, און אין די צען יאָר וואס ער האָט געהאָרעוועט, האָט ער אויסגעהאָרעוועט מוחין רחבים.

דריי יאָר האָט ר' משה ווילענקער זיך מכין געווען צו יחידות באם אלטען רבי'ן, און נאָכדעם איז ער געבליבען זיבען יאָר אין ליאזנא אויף ברייגען די יחידות אין עבודה בפועל.

אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הִתְבַּטֵּא עַל ר' מֹשֶׁה וּוילֶענְקֶער: לְמֹשֶׁה יֵשׁ מוֹחִין דִּגַדְלוּת, וּבְעֶשֶׂר הַשָּׁנִים שֶׁהִתְיַגֵּעַ הוּא יָגֵעַ [=הִשִּׂיג] מוֹחִין רְחָבִים.

שָׁלֹשׁ שָׁנִים הֵכִין ר' מֹשֶׁה וּוילֶענְקֶער אֶת עַצְמוֹ לִ'יחִידוּת' אֵצֶל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן, וְאַחַר־כְּךָ נִשְׁאַר שֶׁבַע שָׁנִים בְּלִיאָזְנָא כְּדֵי לְיַשֵּׁם אֶת הַ'יחִידוּת' בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל.

יום שני

יום חמישי יט תמוז ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, חמישי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: אך הענין . . . צד החי' וכו'.

מֵהַנְהָגוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] כְּשֶׁנָּסַע מִבֵּיתוֹ, אַף שֶׁנִּשְׁאַר בְּמָקוֹם אֶחָד כַּמָּה חֳדָשִׁים, הָיָה אוֹמֵר בְּכָל יוֹם אַחַר הַתְּפִלָּה תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ – בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת.

יום שלישי

יום שישי כ תמוז ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, ששי עם פירש"י.
תהלים: צז־קד.
תניא: ככה ממש . . . צד האותיות.

שלשה מיני התבוננות הם: א) התבוננות למודית, אחר שמבין הענין על בוריו, הוא מתבונן בעומק הענין ההוא, עד שהשכלי מאיר אצלו. ב) שקודם התפלה, ענינה הרגש חיות הענין שלמד ולא הרגש השכלי כמו בהתבוננות למודית. ג) שבתפלה, ענינה הרגש האלקות שבהענין שלמד. שלש אלה הם שליבות סולם ההרגשה ורק בחסדי השי"ת עמנו מרגישים לפעמים – דערהערט מען – ג–טליכקייט בלי שום עבודה כלל, והוא מפני מעלת העצמות שיש בנשמה, אבל מצד העבודה שבכח עצמו מוכרחים שלש הנ"ל.

שְׁלֹשָׁה מִינֵי הִתְבּוֹנְנוּת הֵם: א) הִתְבּוֹנְנוּת לִמּוּדִית, אַחַר שֶׁמֵּבִין הָעִנְיָן עַל בֻּרְיוֹ, הוּא מִתְבּוֹנֵן בְּעֹמֶק הָעִנְיָן הַהוּא, עַד שֶׁהַשִּׂכְלִי מֵאִיר אֶצְלוֹ. ב) שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה, עִנְיָנָהּ הֶרְגֵּשׁ חִיּוּת הָעִנְיָן שֶׁלָּמַד, וְלֹא הֶרְגֵּשׁ הַשִּׂכְלִי כְּמוֹ בְּהִתְבּוֹנְנוּת לִמּוּדִית. ג) שֶׁבִּתְפִלָּה, עִנְיָנָהּ הֶרְגֵּשׁ הָאֱלֹקוּת שֶׁבְּהָעִנְיָן שֶׁלָּמַד. שְׁלֹשׁ אֵלֶּה הֵם שְׁלִיבוֹת סֻלָּם הַהַרְגָּשָׁה, וְרַק בְּחַסְדֵי ה' יִתְבָּרֵךְ עִמָּנוּ מַרְגִּישִׁים לִפְעָמִים – דְּעֶרְהֶעֶרְט מֶעֶן [=קוֹלְטִים] – אֱלֹקוּת בְּלִי שׁוּם עֲבוֹדָה כְּלָל, וְהוּא מִפְּנֵי מַעֲלַת הָעַצְמוּת שֶׁיֵּשׁ בַּנְּשָׁמָה, אֲבָל מִצַּד הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּכֹחַ עַצְמוֹ מֻכְרָחִים שְׁלֹשׁ הַנ"ל.

יום רביעי

שבת כא תמוז ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: פנחס, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: וביאור הענין . . . הוי׳ כו׳.

אֵין מְבָרְכִים שֶׁהֶחֱיָנוּ בֵּין הַמְּצָרִים וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.

כְּתִיב ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם״, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל תּוֹכִיוּת נִקְדַּת פְּנִימִית לִבָּם הוּא מִקְדָּשׁ לְשָׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְהִנֵּה מָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת וְהַשִּׁמּוּם, קָדוֹשׁ הוּא. וְכִדְאִיתָא בִּשְׁמוֹת רַבָּה פֶּרֶק ב׳, ״אָמַר רַבִּי אָחָא, לְעוֹלָם אֵין הַשְּׁכִינָה זָזָה מִכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי״. וְכָל עִנְיַן הַשִּׁמּוּם הוּא בְּהַבִּנְיָנִים, וְכֵן הוּא גַּם בַּמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, דְּהַיְסוֹד הוּא שָׁלֵם זָךְ וְטָהוֹר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ״אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר״, וְאִיתָא [וַיֶּשְׁנוּ] בְּמִדְרָשׁ רַבָּה ״אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַמְּצוֹת וְלִבִּי עֵר לִגְמִילוּת חֲסָדִים, אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַצְּדָקוֹת וְלִבִּי עֵר לַעֲשׂוֹתָן״, דְּכָל עִנְיַן הַשִּׁמּוּם, רַחֲמָנָא לִצְלָן, שֶׁיֵּשְׁנוּ בְּיִשְׂרָאֵל, הוּא רַק בְּדַרְגַּת הַבִּנְיָנִים שֶׁמִּחוּץ לְהַיְסוֹד, אֲבָל הַיְסוֹד דְּמִקְדָּשׁ הַפְּרָטִי הוּא בְּקְדֻשָּׁתוֹ.

יום חמישי

יום ראשון כב תמוז ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מטו״מ, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: פרק ה. והנה . . . כדלקמן.

אאמו״ר אמר: א חסידישער ווארט מאכט קלאָר די קאָפּ און ריין די האַרץ. א חסידישע הנהגה טובה מאַכט ליכטיג אין שטוב. א חסידישער ניגון שטאַרקט די תקוה ובטחון ברייגט שמחה און שטעלט אוועק די הויז מיט דער הויז געזינד אין קרן אורה.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] אָמַר: פִּתְגָם חֲסִידִי מֵבִיא לְ׳רֹאשׁ צָלוּל׳ וּמְנַקֶּה אֶת הַלֵּב. הַנְהָגָה טוֹבָה חֲסִידִית עוֹשָׂה אוֹר בַּבַּיִת. נִגּוּן חֲסִידִי מְחַזֵּק אֶת הַתְּקוָה וְהַבִּטָּחוֹן, מֵבִיא שִׂמְחָה וּמַעֲמִיד אֶת הַבַּיִת וְאֶת בְּנֵי הַבַּיִת בְּקֶרֶן אוֹרָה.

יום שישי

יום שני כג תמוז ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מטות־מסעי, שני עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: פרק ו. אמנם . . . צו לי״ח.

כַּאֲשֶׁר מַטּוֹת וּמַסְעֵי נִפְרָדוֹת, קוֹרִין – בְּמִנְחַת שַׁבָּת, ב׳, ה׳ – לְלֵוִי עַד סוֹף כָּל הַמַּסָּעוֹת.

שבת קודש

יום שלישי כד תמוז ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מטות־מסעי, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: והנה יעקב . . . נאמר וכו׳.

מפתגמי הצ״צ: א פנימי איז, אז בעטען א ברכה אויף עבודה איז דאָס אל ישעו בדברי הבל, און עס דארף זיין תכבד העבודה על האנשים.

מִפִּתְגָּמֵי הַ״צֶּמַח צֶדֶק״: ״פְּנִימִי״ הוּא – שֶׁלְּבַקֵּשׁ בְּרָכָה עֲבוּר ׳עֲבוֹדָה׳ הֲרֵי זֶה ״אַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי הָבֶל״, וְנָחוּץ שֶׁיִּהְיֶה ״תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים״.

על מי מחללים שבת?

יום ראשון י"ח תמוז ה'תשע"ו

הלכות גניבה פרק ט, הלכה יג: כָּל גַּנָּב שֶׁיֵּשׁ לוֹ דָּמִים, אִם נָפַל עָלָיו גַּל בְּשַׁבָּת – מְפַקְּחִים עָלָיו.

מבואר מדברי הרמב"ם שרק בגנב 'שיש לו דמים', היינו שאסור להורגו, חל חיוב להצילו בשבת ממפולת שנפלה עליו, אך גנב הבא במחתרת שמותר להורגו, אם נפלה עליו מפולת אין מצילים אותו בשבת.

ולכאורה תמוה: הרי ההיתר להורגו הוא משום שהוא עצמו בא במטרה להרוג, אך לאחר שנפלה עליו המפולת בוודאי אין הוא מסוגל להרוג, ומדוע לא יהא דינו כדין כל יהודי, אפילו רשע, שמחללים שבת להצילו?

ויש שחידשו שאין מחללים שבת על אדם שפשע והכניס את עצמו לסכנה (חכמת שלמה או"ח סי' שכט, א), ומאחר ונפלה עליו מפולת ובא לידי סכנה מחמת פשיעתו, שבא לגנוב, אין מחללים עליו את השבת.

אך בדברי הפוסקים מבואר שאין מחללים עליו את השבת משום שהתחייב מיתה מחמת שבא במחתרת (או"ח מג"א סי' שכט סק"ד, ע"פ רש"י סנהדרין עב, א), ולפי זה הקושיא במקומה עומדת: הרי ההיתר להורגו הוא רק בשעה שמסכן אחרים ומשנפלה עליו המפולת ואינו מסכן אחרים, אין היתר להורגו, ומדוע לא יתחייבו להצילו?

ויש לבאר:

כתב ה'ביאור הלכה' (או"ח שם, בסופו) שמי שהיה חייב מיתת בית־דין בזמן שהיו דנים דיני נפשות ונפלה עליו מפולת בשבת, אין מחללים שבת כדי להצילו. ואף שאין ממיתים אותו בשבת, אין מצילים כדי שיחיה לכל הפחות עוד יום, כי אדם זה לא חסה התורה על חייו ואין היתר לחלל שבת בעבורו.

ולפי זה יש לומר כי כיון שהבא במחתרת מותר להורגו גם בימינו שאין דנים דיני נפשות (מדין 'הבא להורגך השכם להורגו'), אין חסים על חייו ולכן אין היתר להצילו על ידי חילול שבת.

(אמרי יעקב חו"מ ע' קצט)

יאוש בעלים בגניבה וגזלה

יום שני י"ט תמוז ה'תשע"ו

הלכות גזלה ואבדה פרק ב, הלכה א: הַגְּזֵלָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנֵּית אֶלָּא חֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה... חֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לְבְעָלֶיהָ בְּעַצְמָהּ.

הרמב"ם פוסק כדעת האמוראים הסוברים (בבא קמא סו, א) שגזילה או גניבה שהבעלים התייאש ממנה אין הגזלן או הגנב קונה אותה ביאוש ו"הרי זו חוזרת לבעליה בעצמה" (ולא דמיה). אך זהו רק בגזילה או בגניבה, לפי שבאה לידו באיסור, אבל אבידה נקנית ביאוש (להלן פי"א ה"י) כיון שבאה לידו בהיתר (הגהות מימוניות).

ובגניבת קרקע לדעת הרמב"ם (להלן פ"ח הי"ד) אין היא נקנית ביאוש בעלים, אך לדעת כמה ראשונים (ראה ש"ך חו"מ סי' שעא סק"ב) קרקע גזולה נקנית ביאוש. וצריך להבין: אם בגניבת מטלטלין אין הגנב קונה ביאוש כיון שבאה לידו באיסור, מדוע הגוזל קרקע קונה ביאוש?

ומבאר ה'נתיבות המשפט' (סי שעא סק"א):

לדעת הרמב"ן (ב'מלחמות' ב"מ כו, ב), כיון שהגזלן חייב בהשבה, הרי זה הגזילה נמצאת ברשות הבעלים ויש לו דין 'שומר' עד שישיב אותה, ובחפץ הנמצא ברשות בעליו אין יאוש מועיל להוציאו מבעליו.

וכל זה במטלטלין שהתחייב בהשבתם, אבל קרקע אינה נגזלת, ו"בחזקת בעלים קיימת" (להלן פ"ט ה"א) וכאשר הבעלים מתייאשים ממנה ונשכח שם הבעלים מהקרקע, הגזלן קונה את הקרקע ביאוש זה כי לא היתה חובת השבה.

המציל מיד לסטים - מתי הם שלו?

יום שלישי כ' תמוז ה'תשע"ו

הלכות גזלה ואבדה פרק ו, הלכה ג: הַמַּצִּיל מִיַּד לִסְטִים יִשְׂרָאֵל – חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֶחֱזִירָם הַדָּבָר שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים... אֲבָל הַמַּצִּיל מִיַּד לִסְטִים עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מוֹכֵס עוֹבֵד כּוֹכָבִים – חַיָּב לְהַחֲזִיר, שֶׁהֶחֱזִירָם הַדָּבָר שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

ולכאורה, דברי הרמב"ם כאן שהמציל מיד ליסטים גוי חייב להחזיר כי הבעלים לא התייאשו, סותרים את דבריו בפרק הקודם (פ"ה ה"י): "נטלו מוכסין כסותו והחזירו לו כסות אחרת... הרי אלו שלו, מפני שזו כמכירה היא וחזקתן שנתייאשו הבעלים" ומדובר גם במוכס גוי (לחם משנה לעיל פ"ה הי"א. סמ"ע חו"מ סי' שסח סק"ג)!

וביאר הסמ"ע (שם):

אכן, במוכס גוי בדרך כלל אין הבעלים מתייאשים, וטעם הדבר מבואר בהמשך דברי הרמב"ם - "שהבעלים יודעים שהגוים מחזירין מיד הגזלן אע"פ שאין שם עדים שגזל", אך במוכסין שהחזירו לו כסות של אחרים והבעלים הראשונים רואים שכסותם נמסרה לאחר וכאילו נמכרה, הרי הם מתייאשים.

והקשה על זה אדמו"ר הזקן (הל' גזלה וגנבה קו"א סק"ט):

מקור ההלכה שמותר ליטול מידי המוכס או מידי לסטים כסות של אחרים כי חזקתה שנתייאשו הבעלים ממנה הוא במשנה (בבא קמא קיד, א). והגמרא מקשה שהלכה זו סותרת את הנאמר בהמשך המשנה "המציל מן הגייס (אנשי הצבא) או מן הלסטים - אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו", ומשתמע

שהם שלו רק אם ידוע בוודאות שנתייאשו אבל בסתם חייב להחזיר (ראה רש"י שם ד"ה אם), ומתרצת: תחילת המשנה מדברת בלסטים ישראל, כי מאחר ודייני ישראל מוציאים רק בעדים (ולו אין עדים) הנגזל מתייאש. ואילו בסיפא מדובר בלסטים גוי שדייניהם מוציאים מהגזלן גם ללא עדים ולכן אין הנגזל מתייאש.

ואם כדברי הסמ"ע, אין מקום לקושיית הגמרא שהרי בהלכה הראשונה הבעלים מתייאשים אף שהלסטים הוא גוי כיון שראו שכסותם נמסרה לאחר!

ואת דברי הרמב"ם מיישב אדה"ז בהתאם לחילוק הגמרא: ההלכה (בפ"י) שהכסות שנתן לו המוכס היא שלו מדברת במוכס ישראל והנגזל מתייאש כיון שלא יוכל להחזיר את הגזילה, אבל כאן ההצלה היא מידי לסטים גוי או מוכס גוי "שהגויים מחזירין מיד הגזלן", ו"סתם הדבר שלא נתייאשו הבעלים".

גזל הגר שאין לו יורשים

יום רביעי כ"א תמוז ה'תשע"ו

הלכות גזלה ואבדה פרק ח הלכות ד-ה: הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְחָזַר וְהוֹדָה לוֹ, וְזָקַף עָלָיו הַכֹּל מִלְוָה, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַגֵּר – אַף עַל פִּי שֶׁזָּכָה בְּגֵזֵלָה, חַיָּב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהוֹדָה בֵּינָתַיִם; אֲבָל אִם גָּזַל אֶת הַגֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר – הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְחֻמָּשׁ לַכֹּהֲנִים.

הגוזל את הגר וכפר בו ונשבע על שקר ואחר כך הודה לו, חייב לשלם לו קרן וחומש (לעיל פ"ז ה"א). ואם מת הגר ואין לו יורשים והגזלן הודה לאחר מיתת הגר - חייב הגזלן לשלם את הקרן והחומש לכוהנים, אבל אם הודה הגזלן לפני מות הגר, לדעת רבי יוסי הגלילי (ב"ק קט, א, אליבא דר' יוחנן) אינו נותן את הקרן והחומש לכוהנים אלא זכה בהם, כי בשעה שהודה לנגזל נעשית הגזילה כחוב של מלווה והגזלן זוכה בו כי הוא "מוחזק וזכה מן ההפקר" (רש"י).

אך הרמב"ם פסק כדעת רבי עקיבא (ב"ק שם) שגם אם הודה הגזלן לפני מות הגר לא זכה הגזלן אלא "חייב להוציאה מתחת ידו" כדי לקיים את "והשיב את הגזילה" (כדוגמת הגוזל את אביו שבהל' ב')

ומלשון הרמב"ם משמע שמוציא את הגזילה מתחת ידו אבל אינו צריך לתת אותה לכוהנים, ומבאר הראב"ד שזהו דוקא כאשר הגר "זקפן עליו במלוה", היינו שהסכים שלא יחזיר את הגזילה מיד אלא תיחשב כהלוואה, ולכן אין זה גזל הגר שזיכתה התורה לכוהנים, אבל אם לא זקפן במלווה, הרי זה גזל הגר וחייב לתת את הקרן והחומש לכוהנים.

אבל ה'מגיד משנה' כתב שלדעת הרמב"ם גם אם הגר לא זקף את דמי הגזילה במלוה - אם הודה בחיי הגר חייב להוציא את הגזילה מידו, אבל אינו צריך לתת אותה לכוהנים, ומה שכתב הרמב"ם 'וזקף עליו מלוה' הוא להשמיענו שגם כאשר זקף עליו במלווה (ואינו 'גזל הגר') חייב להוציאה מידו.

והוסיף ה'ערוך השלחן' (סי' שסז סע' כו) שגם אם הגר לא פירש שהוא זוקף את הגזלה במלווה, מכך שהגזלן הודה ולא החזיר לו את הגזילה משתמע שהגר זוקפו במלווה.

מתי אין צריך לשמוע בקול האב ?

יום חמישי כ"ב תמוז ה'תשע"ו

הלכות גזלה ואבדה פרק יא, הלכה יט: רָאָה אֶת הָאֲבֵדָה, וְאָמַר לוֹ אָבִיו: אַל תַּחֲזִירֶנָּה – יַחֲזִיר, וְלֹא יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ. שֶׁאִם קִבֵּל מֵאָבִיו, נִמְצָא בְּעֵת שֶׁקִּיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ', בְּטֵל עֲשֵׂה שֶׁל 'הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם' וְעָבַר עַל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם'.

מדובר שאביו אמר לו אל תחזיר את האבידה אלא עסוק בכבודי (הבא לי גוזלות וכיו"ב), ועל זה נאמר שלא ישמע לאביו, כי אף שמקיים מצות־עשה של כיבוד אב, "ביטל עשה של השב תשיבם ועבר על לא תוכל להתעלם". אבל אם אמר לו אביו לא להחזיר (לא בגלל תועלת, אלא) כדי לעבור על דברי תורה, וודאי לא ישמע לו שהרי המתכוין להעביר על המצוות הוא רשע ואינו חייב בכבודו (מגיד משנה. משנה למלך).

והקשה ה'דרישה' (חו"מ סו"ס רסו):

בגמרא (ב"מ לב, א) מבואר שהאיסור לבן לשמוע לאביו האומר לו לעבור על איסור נלמד מהכתוב "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' - כולכם חייבים בכבודי". ואף שמצד הדין 'אין עשה דוחה לא־תעשה ועשה', עדיין היינו אומרים שעליו לשמוע בקול אביו כי "הוקש כבוד אב ואם לכבודו של מקום", ורק משום ש"כולכם חייבים בכבודי" אסור לבן לשמוע לאביו במקרה זה.

ומדוע כתב הרמב"ם שאין הבן צריך לשמוע לאביו האומר לו 'אל תחזיר את האבידה' כי אין עשה דוחה לא־תעשה ועשה, ולא הביא את טעם הגמרא ש"כולכם חייבים בכבודי"?

וביאר:

כשהאב אומר לבנו 'אל תחזיר את האבידה' כדי שיעסוק בכבודו, אזי בהתעסקות במצוות 'כיבוד אב' הוא עושה כבודו של מקום, ומה לי מצוות השבת אבידה או מצוות 'כיבוד אב', ומשום כך הוצרך הרמב"ם לבאר שהשבת אבידה דוחה 'כיבוד אב' כי יש בה 'לא תעשה' ו'עשה'.

ועל פי זה הוסיף ב'שושנת העמקים' (כלל ח), שאם האב אמר לבנו לעסוק בכבודו ולעבור רק על איסור לאו - מצוות־עשה של 'כיבוד אב' תדחה את הלאו.

המחזיר אבדה לאחר ייאוש בעלים

יום שישי כ"ג תמוז ה'תשע"ו

הלכות גזלה ואבדה פרק יד, הלכה ו: הָרוֹאֶה חֲבֵרוֹ שֶׁנָּפַל מִמֶּנּוּ דִּינָר עַל הָאָרֶץ וְלֹא יָדַע בּוֹ, וְנָטַל הַדִּינָר קֹדֶם יֵאוּשׁ – עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל שְׁנֵי לָאוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיר לוֹ הַדִּינָר לְאַחַר שֶׁנִּתְיָאֵשׁ – מַתָּנָה הִיא זוֹ, וּכְבָר עָבַר עַל הָאִסּוּרִים.

במקור ההלכה בגמרא (בבא מציעא כו, ב) הקשו התוספות (ד"ה מתנה): אם המוצא החזיר את הדינר, הרי תיקן את הלאו של 'לא תגזול' שהוא 'לאו הניתק לעשה', וגם קיים את העשה של 'השב תשיבם'?

[והרמב"ן (מלחמת ה', שם יד בדפי הרי"ף) הוסיף: אפילו כאשר המוצא קונה את האבדה והיא שייכת לו בגלל ייאוש הבעלים, הרי זה רק לענין החפץ עצמו אבל את דמי החפץ עליו לשלם, ואם כך אין זו 'מתנה' אלא השבת אבדה!]

ותירצו התוספות: המוצא שהחזיר את האבידה אכן תיקן את הלאו של 'לא תגזול' וקיים את מצוות 'השב תשיבם', ודברי הגמרא שהאיסור שעשה בנטילת הדינר לפני ייאוש הבעלים נשאר בעינו (איסורא דעבד - עבד") הכוונה רק ללאו של 'לא תוכל להתעלם'.

וכתב ה'לחם משנה' שדעת הרמב"ם אינה כן שהרי כתב "אפילו החזיר לו... עבר על האיסורים" ומשמע שכל האיסורים (העשה 'השב תשיבם' והלאוים 'לא תגזול' ו'לא תוכל להתעלם') בעינם עומדים ולא תוקנו בהחזרת האבדה. וביאר: לאחר שהחזיר את הדינר לבעליו אמנם אינו עובר עוד על 'לא תגזול', אך כיון שכבר עבר על 'לא תגזול' כשנמנע מלהחזירו קודם ייאוש, ובכך עבר גם על 'השב תשיבם', הרי אף שלבסוף החזיר ותיקן את הלאו מכאן ולהבא, העבירה שעבר קיימת "וצריך תשובה גמורה".

וגם הרמב"ן (שם) סובר שאם נטל את האבדה לפני יאוש בכוונה לגוזלה עבר על כל האיסורים ואינו יכול לתקנם. וביאר:

כאשר המוצא נוטל את האבדה קודם יאוש על מנת להשיבה, חייב להשיבה גם אם בינתיים התייאשו הבעלים, כי כאשר נטלה לפני יאוש, החפץ עדיין ברשות הבעלים ונעשה כשומר שכר של הבעלים, וכשהחפץ ברשות בעליו לא מועיל ייאוש, אבל כשנוטל את האבדה בכוונה לגזול (ו"ביטל מצות-עשה ועבר על שני לאוין" - לעיל פי"א ה"ב), האבדה היא כמונחת על הקרקע, ואם אחר כך התייאשו הבעלים, המוצא זכה בה והרי היא שלו, ואם מחזירו לבעלים "מתנה היא זו" ואין כאן מצות השבת אבדה ולא תיקון הלאו של 'לא תגזול'.

כוחו של דיבור

שבת קודש כ"ד תמוז ה'תשע"ו

הלכות גזלה ואבדה פרק יז, הלכה ח: חֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְאִם נָפְלָה בָּהּ מְצִיאָה – הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר. כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָצֵר הַמְּשֻׁתֶּפֶת; אֲבָל בְּשָׂדֶה וְגִנָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן: אִם הָיָה עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ וְאָמַר: וָכְתָה לִי שָׂדִי – זָכְתָה בָּהּ; וְאִם אֵינוֹ עוֹמֵד שָׁם, אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְלֹא אָמַר 'זָכְתָה לִי שָׂדִי' – כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה.

שטר כסף עף ונחת על גג מכונית שחנתה בצדי הכביש ובעל המכונית ניסה להורידו באמצעות מקל, אולם עובר אורח זריז הקדים אותו ולקח את השטר לעצמו. האם הנוטלו זכה בו או עליו ליתנו לבעל המכונית?

והנה, שנינו במשנה (ב"מ יא, א): 'ראה אותן רצין אחר צבי שבור ואמר 'זכתה לי שדי' – זכתה לו, היה צבי רץ כדרכו ואמר 'זכתה לי שדי' – לא אמר כלום', כי חצר קונה רק דבר המשתמר בתוכה.

ונחלקו ראשונים האם בדבר המשתמר צריך לומר 'זכתה לי שדי' כדי לקנותו. לדעת התוספות (שם) אף אם לא אמר כן חצירו קונה לו, והמשנה נקטה שאמר 'זכתה לי שדי' לחדש שאם הדבר אינו משתמר בתוך שדהו אינו קונה אפילו אם אמר, אך בדבר המשתמר קונה אף ללא אמירה.

אך הרמב"ם כתב שצריך לומר 'זכתה לי שדה' כדי לקנות, ואם לא אמר - כל הקודם זכה. ונחלקו אחרונים בטעמו:

יש מפרשים שמטרת האמירה היא לגלות את רצונו של בעל החצר לזכות במציאה, כי כאשר נשאר לעמוד במקומו ואינו אומר כלום, אין ראיה מוכחת שרצונו לקנות, בפרט כאשר רואים שאחרים מנסים לזכות בה (פני יהושע ב"מ שם), ולפי זה אין צורך דוקא באמירה אלא די בכל גילוי דעת שרצונו לזכות.

אך יש שפירשו (מחנה אפרים, קנין חצר סי' ב), שהרמב"ם לשיטתו שכתב (להלן ה"י) שחצרו של אדם זוכה לו מדין שליחות, וכשם שלמינוי שליח נדרשת אמירה ברורה ומפורשת ואין מספיק אומדן דעת, כך לקנין חצר נדרשת אמירה ברורה שרוצה שחצירו תזכה לו ובכך החצר היא מעין 'שליחה'. ולפי זה, בלא אמירה מפורשת לא תועיל הוכחה אחרת על רצונו לזכות.

ולפי זה כאשר בעל הרכב ניסה לעשות מעשה כדי לקחת את המציאה, אין גילוי דעת גדול מזה שרוצה לזכות בה, ולכן לפי הדעה הראשונה הרי זה מועיל לדעת הרמב"ם, אך לדעה השניה אין זה מועיל. ומאחר והדין שנוי במחלוקת, מספק אי אפשר להוציא את המציאה מיד המחזיק בה.

(משפטי התורה ב"מ סי' יד).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ח-כ"ד תמוז תשע"ו

יום ראשון י"ח תמוז ה'תשע"ו

הִלְכוֹת גְּנֵבָה

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו ז"ל איסור המשקלות והמדות החסרות. ומה שאסור לקיים מהם בבית. ואי אלו מדות אינו רשאי לעשותן מחמת חשש טענה ואונאה וטעות, וכן ביאור איסור מדידת הקרקע שלא כדין. ונסתיים הפרק בביאור עונש המדות החסרות.

1 **א. הַשּׁוֹקֵל לַחֲבֵרוֹ מִמִּשְׁקָלוֹת חֲסֵרוֹת מִן הַמִּשְׁקָל**
2 **שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי אוֹתָהּ הַמְּדִינָה[2], אוֹ הַמּוֹדֵד**
3 **בְּמִדָּה[3] חֲסֵרָה מֵהַמִּדָּה שֶׁהִסְכִּימוּ עָלֶיהָ - הֲרֵי זֶה**
4 **עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט,**
5 **בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה[4].**

2) כגון שהסכימו לשקול במשקלות של קילו, והמוכר שקל לו במשקלות קילו חסירות, משום שנפחתו או שהעלו חלודה (ראה לקמן פרק ח, הלכה ז). 3) כגון מידת חבל בקרקע או בבד, או מידת קב וסאה בתבואה, או מידה בנוזלים, ראה לקמן הלכה ז, ט). 4) כלומר, במשפט המידה, במשפט המשקל או במשפט המשורה (מידת הלח), כלומר, במשפט הידוע והמוסכם במדינה ביחס למידה, למשקל ולמשורה, ראה לקמן הלכה ט וראה אבן עזרא לויקרא יט, לד, וגמרא בבא מציעא סא: בבא בתרא פח. במשנה.

6 **ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַמּוֹדֵד אוֹ הַשּׁוֹקֵל חָסֵר גּוֹנֵב, אֵינוֹ**
7 **מְשַׁלֵּם לוֹ תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[5], אֶלָּא מְשַׁלֵּם לוֹ הַמִּדָּה אוֹ**
8 **הַמִּשְׁקָל. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַיָּב**
9 **בְּתַשְׁלוּמִין[6].**

5) על מה שהחסיר לו מן המידה או מן המשקל. בבבא מציעא שם, מגדירים את ההונאה במשקלות כגזל ממש - ואין כפל בגזל אלא בגניבה. 6) לשלם לקונה את מה שהחסיר לו כדין גזילה, שכתוב בה "והשיב את הגזילה אשר גזל". ויקרא ה, כג. וכל לאו שניתן לתשלומין, אין לוקין עליו. ראה למעלה פרק א, הלכה א.

10 **ג. כָּל מִי שֶׁמַּשְׁהֶה[7] בְּבֵיתוֹ אוֹ בַּחֲנוּתוֹ מִדָּה חֲסֵרָה**
11 **אוֹ מִשְׁקָל חָסֵר - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
12 **יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ וְגוֹמֵר[8]. וַאֲפִלּוּ לַעֲשׂוֹת הַמִּדָּה עָבִיט**
13 **שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם - אָסוּר[9]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה**
14 **לוֹקֶה וּמוֹכֵר בָּהּ, שֶׁמָּא יָבוֹא מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהִיא**
15 **חֲסֵרָה[10] וְיִמְדֹּד בָּהּ. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי**
16 **אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[11].**

7) אף על פי שאינו משתמש בהם. 8) אבן ואבן, גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה.

9) אסור לעשות מידה חסירה לכתחילה, ואפילו אין בדעתו להשתמש בה למדידה אלא למי רגליים (בבא בתרא פט:). 10) ואף במידה חסירה שהשתמש בה כבר למי רגליים והיא מלוכלכת יש לחשוש, שבשעת הדחק, כשלא ימצא מידה אחרת, ינקה את העביט וישתמש בו לשם מידה. 11) ולאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכות טו. [השהייה אין בה מעשה, ואף על פי שדרשו (בבא מציעא שם) "לעבור עליו משעת עשייה", אינו לוקה, כי התורה כתבה לא יהיה לך וכו' היינו לא העשייה כשהיא לעצמה אסורה רק ההשהייה אלא שהעבירה היא משעת עשייה].

17 **ד. הָיוּ הַמִּדּוֹת וְהַמִּשְׁקָלוֹת שֶׁל בְּנֵי הָעִיר חֲתוּמוֹת**
18 **בְּחוֹתָם יָדוּעַ[12], וְזוֹ הַמִּדָּה אוֹ הַמִּשְׁקָל הַחֲסֵרִים בְּלֹא**
19 **חוֹתָם - הֲרֵי זֶה מַתָּר לְשַׁהוֹתָם[13] לִשְׁאָר תַּשְׁמִישֵׁי**
20 **הַבַּיִת. כֵּיצֵד בָּזֶה[14]: סֶלַע[15] שֶׁנִּפְגְּמָה מִן הַצַּד[16] - לֹא**
21 **יַעֲשֶׂנָּה מִשְׁקָל בֵּין מִשְׁקְלוֹתָיו, וְלֹא יְזָרְקֶנָּה בֵּין**
22 **גְּרוּטוֹתָיו[17], וְלֹא יַקֶּבֶנָּה[18] וְיִתְלֶנָּה בְּצַוָּאר בְּנוֹ, שֶׁמָּא**
23 **יָבוֹא אַחֵר[19] וְיַעֲשֶׂנָּה מִשְׁקָל[20]; אֶלָּא אוֹ יִשְׁחָק[21], אוֹ**
24 **יַחְתֹּךְ, אוֹ יָקֵץ[22], אוֹ יַשְׁלִיךְ לְיָם הַמֶּלַח[23].**

12) של השלטונות הבודקים את המידות והמשקלות (בבא בתרא פט:). 13) כי אין לחשוש שמא ישתמשו בהם למידה ולמשקל, כי איש לא יקנה במידה ובמשקל, שאין בהם חותם. 14) נמשך להלכה ג, שאסור להשהות משקל חסר, שמא אחר יעשנו משקל. 15) בתקופת המשנה מטבע של שני שקלים, ארבעה דינרי כסף. 16) חסרה מן הצד. דין הסלע שנפגמה באמצע ראה לקמן הלכה ו. אם נפגמה מן הצד יכול הרמאי, שתגיע לידו המטבע, לנסר אותה וליישר אותה מסביב עד שלא ירגישו בפגימה, וירמה בה (ראה בבא מציעא נב:). 17) שברי כלי כסף. 18) יעשה בה חור במקום הפגימה. 19) ויחתוך סביב עד שיוציא את החור. 20) כי השתמשו במטבעות למשקל. 21) ויעשנה לאבק. 22) ישבור. 23) מקום שלא ימצאנה איש.

25 **ה. חָסְרָה וְעָמְדָה עַל מֻחֲצָה - יְקַיְּמֶנָּה[24]. עָמְדָה עַל**
26 **פָּחוֹת מִמֻּחֲצָה[25] אוֹ עַל יָתֵר מִמֻּחֲצָה[26] - יָקֵץ עַד**
27 **שֶׁיַּעֲמִידֶנָּה עַל מֻחֲצָה. וְאִם לֹא חָסְרָה אֶלָּא פָּחוֹת**
28 **מִשְׁתּוּת[27] - יְקַיְּמֶנָּה שֶׁאֵת וְלָתֵת[28] בָּהּ, אֲבָל לֹא**
29 **לְמִשְׁקָל[29]; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְׁתּוּת רֹב בְּנֵי אָדָם מוֹחֲלִין**
30 **בּוֹ בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן[30].**

24) כי אין חשש שיחליפנה בסלע, מפני שחסרונה ניכר (שם נב.). 25) יש חשש שיחליפנה בחצי סלע, דהיינו בשקל. 26) יש חשש שיחשבוה לסלע. 27) הסלע נשחקה וחסרה פחות מחלק השישי שבה, או במקרה שעמדה על פחות ממחצה, חסר לה למחצה פחות משתות. 28) כי במשא ומתן דין המטבע כדין חפץ אחר, שאונאה בפחות משתות אדם מוחל. זוהי דעת רבא, הפוסק כרבי שמעון במשנה שם

מט: נב. כך פוסק גם הרי"ף, שם. 29) אסור להשתמש בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שנזכר בהלכות הקודמות. 30) אבל במשקל אין אדם מוחל אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה קידושין מב:

1 **ו. סֶלַע שֶׁנִּפְגְּמָה בְּאֶמְצַע - אָסוּר לְמָכְרָהּ לְהָרָג[31] אוֹ**
2 **לְחָרֶם[32], מִפְּנֵי שֶׁמְּרַמִּין בָּהּ אֶת אַחֵרִים[33]; אֲבָל**
3 **נוֹקְבָהּ[34] וְתוֹלֶה אוֹתָהּ בְּצַוָּאר הַקָּטָן[35].**

31) לרוצח. 32) לגזלן. 33) ומתוך פחד מפניהם יקבלו אותה מידם כסלע שלא נפגמה. 34) במקום הפגימה באמצע. 35) ואף אם יאבדנה ותגיע ליד רמאי אין כל אפשרות לרמות בה את הבריות ואם באת לחשוש שהגזלן יכריח לקבלה, אף על פי שהיא נקובה, הרי יכול גם לגזול את החפץ ולא לתת כלום.

4 **ז. עוֹשֶׂה אָדָם מִדּוֹתָיו[36] סְאָה וַחֲצִי סְאָה וְרֹבַע**
5 **סְאָה[37], וְקַב וַחֲצִי קַב וְרֹבַע הַקַּב וַחֲצִי הָרֹבַע**
6 **וּשְׁמִינִית הָרֹבַע; אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה קַבַּיִם[38], שֶׁלֹּא**
7 **תִּתְחַלֵּף בְּרֹבַע הַסְּאָה[39], שֶׁהוּא קַב וּמֶחֱצָה. וְכֵן**
8 **בְּמִדּוֹת הַלַּח[40], עוֹשֶׂה הִין[41] וַחֲצִי הִין וּשְׁלִישִׁית הַהִין**
9 **וּרְבִיעִית הַהִין, וְלֹג וַחֲצִי לֹג וּרְבִיעִית וּשְׁמִינִית[42]**
10 **וְאֶחָד בְּשִׁשָּׁה בְּשִׁמִּינִית[43]. וְלֹא אָסְרוּ לַעֲשׂוֹת**
11 **שְׁלִישִׁית הִין וּרְבִיעִית הִין[44], אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְחַלְּפִין**
12 **זֶה בָּזֶה[45], הוֹאִיל וְהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ מִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[46].**

36) למדוד תבואה ופירות (בבא בתרא פט: צ.). סאה = שישה קבים, 13 ליטר בערך. 37) כל המידות האלה אדם עושה ואין לחשוש שמא יחליף מידה קטנה במידה גדולה, כי ההבדל ביניהן ניכר לעין. 38) שני קבים. 39) כי ההפרש בין שני קבים לרובע הסאה הוא חצי קב בלבד, דהיינו רבע משני קבים, וברבע עלול אדם לטעות (שם). 40) הנוזלים. 41) שנים עשר לוג, בערך שישה ליטר וחצי. 42) של לוג. 43) לח דרכו למדוד גם במידות קטנות אלה, אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן אלא נמכר באומד, או במשקל, אם דבר יקר הוא. ראה רש"י שם צ. דיבור המתחיל ושמינית. 44) כלומר, לאחר שעשה שלישית למה לא אסרו רביעית, או להיפך, כדרך שאסרו לעשות שליש סאה ורובע סאה, והתירו רובע בלבד. 45) כי ההפרש ביניהם הוא לוג אחד, דהיינו רבע של שלישית ההין. 46) שכתוב בתורת משה (במדבר כח, יד): "ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין".

13 **ח. אֶחָד הַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן[47] עִם יִשְׂרָאֵל אוֹ עִם עוֹבֵד**
14 **כּוֹכָבִים, אִם מָדַד אוֹ שָׁקַל בְּחֶסֶר - עוֹבֵר עַל לֹא**
15 **תַּעֲשֶׂה[48], וְחַיָּב לְהַחֲזִיר. וְכֵן אָסוּר לְהַטְעוֹת אֶת**
16 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[49] בְּחֶשְׁבּוֹן, אֶלָּא יְדַקְדֵּק עִמּוֹ;**
17 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ[50]. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּבוּשׁ**
18 **תַּחַת יָדֶךָ[51], קַל וָחֹמֶר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינוֹ כָּבוּשׁ**
19 **תַּחַת יָדֶךָ. וַהֲרֵי הוּא[52] בִּכְלָל: כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ**
20 **כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה[53], כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל - מִכָּל מָקוֹם[54].**

47) קונה ומוכר. 48) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה - למעלה הלכה א. איסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגזל (בבא מציעא סא:), וגזל הגוי אסור (בבא קמא קיג. קיג:). 49) יכול יגלום עליו? תלמוד לומר וחישב עם קונהו, ידקדק עם קונהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלום עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלום עליו. 50) ומדובר שם על גוי שקנה. 51) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל תחת שלטון ישראל. 52) המטעה את הגוי בחשבון. 53) איפה ואיפה, אבן ואבן. 54) בין ישראל ובין גוי. ראה אבן עזרא ואור החיים לפסוק הזה.

21 **ט. וְכֵן בְּמִדַּת הַקַּרְקַע[55], אִם הִטְעָה אֶת חֲבֵרוֹ**
22 **בְּמִשְׁיחַת הַקַּרְקַע[56] - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
23 **תַּעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה[57]. בַּמִּדָּה - זוֹ מִדַּת**
24 **הַקַּרְקַע. וְכֵן הוּא עִנְיַן פָּסוּק זֶה[58]: לֹא תַּעֲשׂוּ עָוֶל**
25 **בַּמִּשְׁפָּט, לֹא בְּמִשְׁפַּט הַמִּשְׁקָל וְלֹא בְּמִשְׁפַּט הַמִּדָּה,**
26 **אֲפִלּוּ מִדָּה קְטַנָּה כְּמִשּׁוּרָה[59].**

55) לפני כן דובר על מידה בכלי. 56) במדידת הקרקע בחבל. 57) זו מידת הקרקע, כי מידה בכלי נאמרה בסוף אותו הפסוק (בבא בתרא פט:). 58) המלה במשפט מוסבה גם על מידה וגם על משקל וגם על משורה, המפורטים בפסוק זה (ראה למעלה הלכה א). 59) שהיא אחד משלושים ושלושה בלוג (ראה לקמן פרק ח הלכה ז).

27 **י. בְּנֵי חֲבוּרָה[60] הַמְקַפְּדִים זֶה עַל זֶה[61] שֶׁהֶחֱלִיפוּ**
28 **חֵלֶק בְּחֵלֶק, אוֹ לָוָה מִמֶּנּוּ מַאֲכָל וְהֶחֱזִיר לוֹ -**
29 **עוֹבְרִין מִשּׁוּם מִדָּה[62], וּמִשּׁוּם מִשְׁקָל, וּמִשּׁוּם מִנְיָן,**
30 **וּמִשּׁוּם לוֹוִין וּפוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב[63].**

60) שהולכים בדרך או יושבים בבית אחד (בבא מציעא עה.). 61) שמדקדקים זה עם זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומקפידים להלוות זה לזה במידה במשקל ובמניין. [התלמוד וגם רבינו משתמשים בלשון "הלוואה" גם בחפצים, אם מוסרם לזמן ארוך]. 62) אם לא החזיר בדיוק אותה מידה שקיבל, הריהו עובר על "לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה". 63) שאסור לכל אחד לומר לחבירו בשבת או ביום טוב "הלווני" כך וכך פירות, שמא מתוך שהוא מקפיד יבוא לכתוב, כי "הלוואה" בדרך כלל לזמן ארוך היא, אבל אומר השאילני, פירוש - לזמן קצר (שבת קמח.).

31 **יא. הַמַּסִּיג גְּבוּל רֵעֵהוּ[64] וְהִכְנִיס[65] מְתֻחוּם חֲבֵרוֹ**
32 **בְּתוֹךְ תְּחוּמוֹ אֲפִלּוּ מְלֹא אֶצְבַּע: אִם בְּחָזְקָה עָשָׂה -**
33 **הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[66], וְאִם הִסִּיג בַּסְּתָר - הֲרֵי זֶה גַּנָּב. וְאִם**
34 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִסִּיג הַגְּבוּל - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בִּשְׁנֵי**
35 **לָאוִין: בַּלָּאו גְּנֵבָה[67] אוֹ בַּלָּאו גְּזֵלָה[68], וּבְלָאו "לֹא**
36 **תַּסִּיג"[69]. וְאֵין חַיָּב בְּלָאו זֶה[70] אֶלָּא בָּאָרֶץ[71], שֶׁנֶּאֱמַר:**
37 **בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל.**

64) המעתיק [=מזיז] סימן גבולות הקרקע לתוך שדה

חבירו, כדי להגדיל את שטח השדה שלו. 65) קרקע. 66) זוהי הגדרת גזלן למעלה פרק א הלכה ג. 67) אם השיג בסתר. 68) אם בחזקה עשה. 69) וגומר "גבול רעך ... בנחלתך אשר תנחל בארץ", דברים יט, יד. 70) בלאו "לא תסיג". 71) אבל בחוץ לארץ עובר משום לא תגזול בלבד. כל ההלכה הזאת מקורה בספרי פרשת שופטים.

יב. קָשֶׁה עָנְשָׁן שֶׁל מִדּוֹת[72] יָתֵר מֵעָנְשָׁן שֶׁל עֲרָיוֹת[73]; שֶׁזֶּה בֵּינוֹ לְבֵין הַמָּקוֹם[74], וְזֶה בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ[75]. וְכָל הַכּוֹפֵר בְּמִצְוַת מִדּוֹת - כְּכוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם[76], שֶׁהִיא תְּחִלַּת הַצִּוּוּי[77]; וְכָל הַמְקַבֵּל עָלָיו מִצְוַת מִדּוֹת - חֵרֵי זֶה מוֹדֶה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהִיא גְּרָמָה לְכָל הַצִּוּוּיִין[78].

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל הכופר במצות מדות ככופר ביציאת מצרים"

צריך להבין מהי השייכות המיוחדת של מצות מדות ליציאת מצרים, ומדוע דווקא הכופר במצוה זו כופר ביציאת מצרים, עניין שלא נאמר לא בגנב ולא בגזלן.

ידועה השאלה מדוע לקה פרעה על שיעבוד בני ישראל הרי זו היתה הגזירה מאת הקב"ה "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", והתשובה היא שפרעה לא שיעבד את ישראל בגלל ציווי הקב"ה אלא מצד רוע בחירתו ועל כך נענש.

הגמרא אומרת שהחידוש באיסור מדות הוא "לעבור עליו משעת עשיה" ובזה מתבטא ההבדל שבין איסור מדות לגזל, כי במדות עוד טרם שגזל עובר על איסור כפי שכתב הרמב"ם (פ"ז ה"ג) "כל המשהה בביתו . . מדה חסרה . . עובר בל"ת" כי ברגע שעשאם והביאם אל ביתו הרי שבחר לרמות ומעתה הוא ממתין לשעת הכושר לביצוע הרמאות.

לכן, כל הכופר במצות מדות וחושב שעל הבחירה וההחלטה לרמות אין הקב"ה מעניש, כופר גם ביציאת מצרים ובזה שכל המכות והעונשים שבאו על פרעה היו בגלל רוע בחירתו.

(על פי לקו"ש חלק כ"ז ע' 149)

72) אם עושה בהן עול, מימרא של רבי לוי בבא בתרא פח: 73) בעילות שאסרה תורה, כגון קרובות, אשת איש וכדומה. 74) ואפשר לחזור בתשובה. 75) ולא תועיל תשובה אלא אם כן החזיר את הגזילה לנגזל, והוא גזל מרבים ואינו יודע למי יחזיר. 76) התורה מקשרת את מצוות מידות עם יציאת מצרים. הלא כך כתוב: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לו). והספרא מעיר לפסוק זה: על תנאי זה הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכל הכופר במצוות מידות כופר ביציאת מצרים. 77) עשרת הדברות פותחים ביציאת מצרים (שמות כ, ב). 78) בזה שהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים נעשינו לעבדי ה', המחוייבים במצוותיו, כמו שכתוב (שם ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) ביאר בו רבינו ז"ל מצות־עשה במדות ובמשקלות, וכיצד תיעשה המדידה וממה עושין המשקלות, ומהות המאזנים, ומהות המשקל, ומהות המדידה. ומה שבית־דין חייבין לחקור ולבדוק מאלו הדברים.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם וְהַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמִּדּוֹת יָפֶה יָפֶה וּלְדַקְדֵּק בְּחִשְׁבּוֹנָן בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן[3], שֶׁנֶּאֱמַר: מֹאזְנֵי צֶדֶק וְגוֹמֵר[4]. וְכֵן בְּמִדַּת הַקַּרְקַע צָרִיךְ לְדַקְדֵּק בְּחֶשְׁבּוֹן מְשִׁיחַת הַקַּרְקַע[5] עַל פִּי הָעִקָּרִים הַמִּתְבָּאָרִים בְּכִתְבֵי הַגֵּימַטְרִיָּא[6]. שֶׁאֲפִלּוּ מְלֹא אֶצְבַּע מִן הַקַּרְקַע רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא מְלֵאָה כַּרְכֹּם[7].

2) בפרק הקודם דובר על מצות "לא־תעשה" שיש במשקל ובמדה, ובפרק הזה - על מצות "עשה" שבהם. 3) שמשקל המשקלות יהיה מדויק, וגם מבנה המאזנים מכוון ומותאם לתפקידם, השווה הלכה ה וכו'. 4) "אבני צדק, איפת צדק והין צדק", דהיינו המשקלות והמדות. 5) מדידת הקרקע. 6) ההנדסה, העוסקת במדידת שטחים. 7) פרחי בושם יקרי ערך (בבא־מציעא קז:).

ב. אַרְבַּע אַמּוֹת הַסְּמוּכִין לְחָרִיץ[8] - מְזַלְזְלִין[9] בְּמִשְׁיָחָתָן. וְהַסְּמוּכִים לְשִׁפַּת הַנָּהָר[10] - אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן כְּלָל[11], מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים[12].

8) החריץ מוביל מים מן הנהר אל השדות על פני הבקעה כולה, וארבע אמות רוחב סמוך לחריץ אין מעבדים, שלא תתקלקל שפת החריץ (שם). 9) אין מדקדקים, כי בעלי השדות יחידים הם, ויש בידם למחול ומוחלים. 10) שמשאירים פנוי, כדי להקל על תנועת הספנים (שם). 11) אלא משאירים שטח פנוי נרחב לפי אומדן הדעת. 12) שצרכי הרבים תלויים בהן (שם).

ג. וְהַמּוֹדֵד אֶת הַקַּרְקַע[13] לֹא יָמֹד[14] לְאֶחָד[15] בִּימוֹת הַחַמָּה וּלְאֶחָד בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהַחֶבֶל מִתְקַצֵּר בִּימוֹת הַחַמָּה[16]. לְפִיכָךְ, אִם מָדַד בְּקָנֶה[17] אוֹ בְּשַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל בַּרְזֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[18].

13) שם סא: 14) באותו החבל. 15) כגון לאחד השותפים, או לאחד משני אחים שחלקו. 16) מפני היובש. 17) של עץ. 18) כי אורכם נשאר יציב. זוהי מסקנה, שרבינו מסיק מדעתו, מתוך ההלכה הנ"ל שבגמרא.

ד. אֵין עוֹשִׂין מִשְׁקָלוֹת[19] לֹא שֶׁל בַּרְזֶל וְלֹא שֶׁל עוֹפֶרֶת וְלֹא שֶׁל שָׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת כָּאֵלּוּ[20], מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲלִין חֲלָדָה וּמִתְחַסְּרִין; אֲבָל עוֹשִׂין שֶׁל צָחִיחַ סֶלַע[21] וְשֶׁל זְכוּכִית וְשֶׁל אֶבֶן שׁוֹהַם[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

19) ברייתא בבא־בתרא פט: 20) שמחלידות. 21) אבן קשה ויבשה. 22) מין אבן יקרה, הנזכרת בין אבני החושן.

ה. אֵין עוֹשִׂין[23] אֶת הַמֶּחְקָ[24] לֹא שֶׁל דְּלַעַת[25], מִפְּנֵי

שֶׁהוּא מֻקָּל[26], וְלֹא שֶׁל מַתֶּכֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְבִּיד[27]; אֲבָל עוֹשִׂין שֶׁל זַיִת וְשֶׁל אֱגוֹזִים וְשֶׁל שִׁקְמָה[28] וְשֶׁל אֶשְׁפְּרוֹעַ[29] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

23) שם. 24) לוח קטן וחלק, בו מוחקים את המדות, מעבירים אותו על פני מדה גדושה, ומסירים בו את העודף. 25) פרי אדמה גדול וצהוב ממשפחת הקישואים. 26) ואינו נכנס היטב במדה, ואינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר. 27) ונכנס לעומק ומוחק יותר מדי, ומפסיד הקונה. 28) מין עץ המאריך ימים. 29) אילן שגוון עצו צהוב כהה. כל העצים האלה אינם לא קלים מדי ולא כבדים מדי.

ו. אֵין עוֹשִׂין[30] אֶת הַמֶּחָק צָדוּ אֶחָד קָצָר וְצָדוּ אֶחָד עָבֶה[31]. וְלֹא יִמְחַק מְעַט מְעַט, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְחִיתוֹ לַמּוֹכֵר[32]; וְלֹא יִמְחַק בְּבַת אַחַת[33], מִפְּנֵי שֶׁמַּפְחִיתוֹ לַלּוֹקֵחַ[34].

30) שם פט: 31) מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעבה אינו נכנס כל כך, ואינו מוחק יפה, וכשהוא קונה מוחק בעבה, וכשהוא מוכר מוחק בקצר. על כן יעשה שניהם עבים או שניהם קצרים, כפי המנהג. 32) כי אינו מוחק דיו, ומפסיד המוכר. 33) במשיכה אחת, כי הוא מוחק יותר מדי. 34) הקונה יקבל פחות מדי. בגמרא שלנו הגירסא היא: "לא ימחוק בבת אחת, שהמוחק בבת אחת, רע למוכר ויפה ללוקח. ולא ימחק מעט מעט, שרע ללוקח ויפה למוכר". אולם בהלכות גדולות וברי"ף הגירסא הפוכה, והיא: "ולא ימחוק מעט מעט מפני שמפחיתו למוכר, ולא ימחוק בבת אחת מפני שמפחיתו ללוקח". וגירסת רבינו היא מלה במלה כגירסת הרי"ף.

ז. אֵין טוֹמְנִין[35] אֶת הַמִּשְׁקָלוֹת בְּמֶלַח כְּדֵי שֶׁיִּפְחֲתוּ[36]. וְלֹא יַרְתִּיחַ בְּמַדַּת הַלַּח[37] בְּעֵת שֶׁמּוֹדֵד, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הַמִּדָּה קְטַנָּה בְּיוֹתֵר; שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל הַמִּדּוֹת בְּכָל שֶׁהוּא[38], שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַמְּשׂוֹרָה, וְהִיא מִדָּה אַחַת קְטַנָּה מִשְּׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה בְּלֹג[39].

35) שם פט: 36) ויפסיד הקונה. בגמרא שם, מובא הדין "שלא יטמין משקלותיו במלח" ללא טעם. רש"י מבאר, שהמלח מכבידו. ורבינו מפרש שהמלח מפחית את המשקל. וכדבריו שנינו בתוספתא בבא־בתרא פרק ה: "ולא יהיה נותן מידותיו ומשקלותיו במלח, מפני שהן חסירין". כך מפרש גם הירושלמי. וראה תוספות ד"ה שלא יטמין. 37) שלא ישפוך המוכר את היין בחוזק ומגבוה לתוך המדה, כדי שיעלה קצף ותראה המדה כאילו מלאה. 38) בכל מדה שהיא. 39) בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: "והיא מדה קטנה, אחת מלג' בלוג". בגמרא שלנו שם הגירסא היא: "ומה משורה שהיא אחד משלושים ושש בלוג". גירסת הרי"ף היא: אחת משלושים וג' בלוג. וכן היא גם גירסת רבינו.

ח. מוֹכְרֵי[40] עֲשָׂשִׂיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל[41] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[42] - צָרִיךְ לְהְיוֹת חוּטֵי הַמֹּאזְנַיִם שֶׁאוֹחֵז הַשּׁוֹקֵל בְּיָדוֹ תָּלוּי בָּאֲוִיר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[43], וּגְבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[44], וְאֹרֶךְ קְנֵי הַמֹּאזְנַיִם[45] וְאֹרֶךְ הַחוּטִים[46] שְׁנַיִם עָשָׂר טֶפַח.

40) שם פט. פט: 41) חתיכות עבות של ברזל. 42) מינים אחרים כבדי משקל. 43) כדי לאפשר הטייה חפשית לצד הראוי. טפח היא מדת הרוחב של כף היד. 44) כדי שכף המאזנים, שבה המשקולת, לא תקבל מכה מן הארץ ותתרומם מיד למעלה, והכף השניה עם הברזל או הנחושת תכריע למטה, ובזה יטעה במשקל. 45) מוט הברזל הארוך, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. 46) הרצועות שהכפות תלויות בהן.

ט. מֹאזְנַיִם שֶׁל מוֹכְרֵי צֶמֶר וְשֶׁל מוֹכְרֵי זְכוּכִית[47] - יִהְיֶה אֹרֶךְ הַחוּטִים שֶׁהֵן תְּלוּיִין בּוֹ שְׁנֵי טְפָחִים[48], וּגְבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁנֵי טְפָחִים, וְהַקָּנֶה וְהַחוּטִין אָרְכָּן תִּשְׁעָה טְפָחִים[49].

47) במאזנים אלה שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי ברזל ונחושת שבהלכה הקודמת, משום כך מספיקות כאן מדות קטנות יותר. 48) במקום שלושה טפחים בהלכה הקודמת. 49) במקום י"ב טפח בהלכה הקודמת.

י. מֹאזְנַיִם שֶׁל חֲנָנִי וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[50] - יִהְיֶה אֹרֶךְ הַחוּט שֶׁהֵן תְּלוּיִים בּוֹ טֶפַח, וּגְבוֹהִין מִן הָאָרֶץ טֶפַח, וְהַקָּנֶה וְהַחוּטִין אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים[51].

50) בהם שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי צמר ומוכרי זכוכית. 51) שיעור זה מספיק, שיכריעו המאזנים למקום הראוי להכריע. מדת האורך היא לפי כובד המשקל. כאשר המשקל כבר יותר, דרוש אורך מדה גדול יותר.

יא. הַחוּט שֶׁתּוֹלִין בּוֹ הַפֶּלֶס[52], וְכֵן חוּט מֹאזְנַיִם שֶׁל זָהָב וְשֶׁל מוֹכְרֵי אַרְגָּמָן טוֹב[53] - אָרְכּוֹ שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת[54], וּגְבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת, וְאֹרֶךְ הַפֶּלֶס וְאֹרֶךְ הַשַּׁלְשָׁלְאוֹת[55] שֶׁלּוֹ - כְּפִי מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה[56].

52) הקנה, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. 53) כך מפרש רבינו את המלה "טורטני" שם פט. 54) רוחב שלוש אצבעות, דהיינו שלושה אגודלים, שהם שלושת רבעי טפח (ראה בכורות לט: ורש"י שם). 55) שבהן תלויות כפות המאזנים. 56) זהו פירוש "איני יודע" שבגמרא בבא־בתרא פט.

יב. מְנַיִן[57] שֶׁחַיָּב הַמּוֹכֵר לְהַכְרִיעַ לַלּוֹקֵחַ[58] בְּעֵת שֶׁשּׁוֹקֵל לוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ. אָמְרָה תּוֹרָה: צֶדֶק מִשָּׁלָךְ וְתֵן לוֹ[59].

57) שם פח: 58) להוסיף לו קצת על המשקל. 59) המלה "וצדק" מיותרת. ועל כן היא באה לדרש, שלאחר

שנתת "אבן שלימה", דהיינו משקל מלא, עליך עוד להוסיף משלך.

יג. וְכַמָּה?[60] בְּלַח - אֶחָד לְמֵאָה, וּבְיָבֵשׁ - אֶחָד לְאַרְבַּע מֵאוֹת.[61] כֵּיצַד? מָכַר לוֹ עֶשֶׂר לִטְרָא לַח[62] - נוֹתֵן לוֹ גֵּרוּמִין[63] אֶחָד מֵעֲשָׂרָה בְּלִטְרָא[64], וְאִם מָכַר לוֹ עֶשְׂרִים לִטְרִין יָבֵשׁ - נוֹתֵן לוֹ גֵּרוּמִין אֶחָד מֵעֶשְׂרִים בְּלִטְרָא[65]. וְכֵן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה בֵּין רַב בֵּין מְעַט[66].

60) שם. ראה הלכה יד. 61) בגמרא קיימת בעיא, אם אחד ממאתיים או אחד מארבע מאות, ובעיא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אינו חייב אלא באחד מארבע מאות. בלח ההכרע מרובה על היבש, מפני שמן הלח נשאר מעט בכלי, מה־שאין־כן ביבש. 62) דוגמה זו היא של רבי אבא בר ממל בשם רב שם. 63) תוספת משקל. 64) משקל מנה, שהוא מאה זוזים או דינרים. 65) דהיינו אחד לארבע מאות. 66) על המוכר לתת תוספת משקל לא בעשר ליטרות בלבד, אלא אף בפחות מכך, לפי חשבון של אחד למאה בלח, ואחד לארבע מאות ביבש. [ובהגהות מיימוניות בשם רשב"ם כותב, שבפחות מעשרה ליטרין אין חיוב גירומין מן התורה].

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[67] בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְמָכֹר עַיִן בְּעַיִן[68]; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַכְרִיעַ - חַיָּב לְהַכְרִיעַ לוֹ טֶפַח[69].

67) שחייב המוכר לתת תוספת משקל לפי החשבון הנזכר בהלכה הקודמת. 68) בצמצום בלי להכריע את כף המאזנים, שבה הסחורה. ביטוי זה "עין בעין" נמצא במקרא במדבר יד, ידּ, ודברים כ, כא. 69) להכריע, לטובת הקונה, את כף המאזנים עם הסחורה בשיעור של טפח. ההכרע במשקל תלוי במנהג, כי מן התורה אין הכרח שיוסיף על המשקל מיד עם המשקל, אלא מותר גם לשקול בצמצום ולהוסיף לאחר ששקלו (בבא־בתרא פח:).

טו. הָיָה שׁוֹקֵל לוֹ עֶשֶׂר לִטְרִים[70] - לֹא יֹאמַר[71] לוֹ: שְׁקֹל אַחַת אַחַת[72] וְהַכְרֵעַ[73]; אֶלָּא שׁוֹקֵל לוֹ עֲשָׂרָה בְּבַת אַחַת, וְהֶכְרֵעַ אֶחָד לְכֻלָּן.

70) ברייתא שם פט. 71) הלוקח. 72) כדי להרבות בהכרעות. 73) בשיעור של טפח במקום שנהגו להכריע, אבל במקום ששוקלים עין בעין והתוספת היא אחת ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש, אין הבדל בין שוקל אחת אחת לשוקל בבת אחת.

טז. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[74] לָמֹד בְּדַקָּה[75] - לֹא יָמֹד בְּגַסָּה[76]; בְּגַסָּה - לֹא יָמֹד בְּדַקָּה[77]. לִמְחֹק[78] - לֹא יִגְדֹּשׁ וְיוֹסִיף בַּדְּמִים[79]; וְכֵן אִם נָהֲגוּ לִגְדֹּשׁ - לֹא יִמְחַק וְיִפְחֹת מִן הַדְּמִים[80]. אֶלָּא מוֹדֵד כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

74) משנה שם פח: 75) במדה קטנה, כגון בקב. 76) כגון בסאה, שהיא ששה קבים. הטעם הוא, משום שיפסיד הקונה, שבמקום שש תוספות יקבל תוספת אחת בלבד. 77) משום שיפסיד המוכר. 78) את המדה, ולהסיר את העודף. 79) לא ימכור לו מדה גדושה, שהיא בשליש יותר ממדה מחוקה (שבת לה.), ויוסיף לו שליש על המחיר. הטעם הוא, שמעשה זה עלול להעלות את מחיר המדה המחוקה, כי אנשים ישמעו שהקונה שילם יותר, ולא ידעו שזה משום שהוסיפו לו על המדה (שם פט.). 80) במקום שנוהגים למכור מדה גדושה, אל ימכור מדה מחוקה, אפילו כשהוא מנכה לו מן המחיר, שגם זה יביא לשינוי המחירים על־ידי אנשים ששמעו שמכרו בזול, ולא ידעו שמכרו מדה מחוקה.

יז. בְּנֵי מְדִינָה שֶׁרָצוּ לְהוֹסִיף עַל הַמִּדּוֹת[81] אוֹ עַל הַמִּשְׁקָלוֹת - לֹא יוֹסִיפוּ יָתֵר עַל שְׁתוּת[82]. שֶׁאִם הָיָה הַקַּב מֵכִיל חֲמִשָּׁה, וַעֲשָׂאוּהוּ מֵכִיל שִׁשָּׁה - הָרְשׁוּת בְּיָדָן; יָתֵר עַל שִׁשָּׁה - לֹא יַעֲשׂוּ[83].

81) להגדיל את כל המדות בין קטנות בין גדולות לפי חשבון אחד. מימרא של שמואל (שם צ). 82) חלק ששי. ההוספה תהיה חלק ששי מן המדה לאחר שהוסיפו עליה, דהיינו "שתות מלבר". 83) בגמרא שם למדו דין זה מהמקרא.

יח. הַסִּיטוֹן[84] מְקַנֵּחַ אֶת מִדּוֹתָיו[85] אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבַעַל הַבַּיִת[86] אַחַת לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְהַחֲנָוָנִי[87] מְקַנֵּחַ פַּעֲמַיִם בְּשַׁבָּת[88], וּמְמַחֶה מִשְׁקָלוֹתָיו[89] פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת, וּמְקַנֵּחַ מֹאזְנַיִם עַל כָּל מִשְׁקָל וּמִשְׁקָל[90], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲלִידוּ[91].

84) הקונה ומוכר בכמויות גדולות (משנה שם פח). 85) מנקה את מדותיו מן השמן הנקרש בתוכן, המקטין את נפחן. 86) שאינו מוכר תדיר כסיטון. 87) הקונה מן הסיטון ומוכר בכמויות קטנות, אולם יותר תדיר מסיטון. 88) פעמים בשבוע. 89) ורוחץ את אבני המאזנים מן השמן ומהדומה לו, הנדבק בהן. 90) בכל פעם ופעם ששוקל בהן. 91) כי המאזנים עשויות ברזל ועלולות להחליד. על כן מנקה אותן ומנגבן על כל משקל ומשקל, מה־שאין־כן במשקולות שאסור לעשותן מחומר מחליד (ראה למעלה הלכה ד), ומנקה אותן מהנוזל הנדבק בהן, על כן מספיק פעם אחת בשבוע (ראה רשב"ם ונימוקי־יוסף שפירשו אחרת).

יט. הַמְבַקֵּשׁ[92] לִשְׁקֹל שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי לִטְרָא - נוֹתֵן לִטְרָא בְּכַף מֹאזְנַיִם[93] וְהַבָּשָׂר וּרְבִיעַ לִטְרָא בְּכַף שְׁנִיָּה; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר נוֹתֵן חֲצִי לִטְרָא וּרְבִיעַ לִטְרָא בְּכַף אַחַת, שֶׁמָּא יִפֹּל רְבִיעַ הַלִּטְרָא וְאֵין הַלּוֹקֵחַ רוֹאֶהוּ[94].

92) ברייתא שם פט. 93) ואל ישים שתי משקלות, חצי ליטרא ורבע ליטרא. בגמרא שלנו הגירסא: "לא יאמר לו: שקול לי שלשה רבעי הליטרא אחת אחת", ורבינו אינו גורס "אחת אחת", וכנראה שאינו גורס את המלים: לא יאמר לו שקול, אלא "לא ישקול". לפי גירסתו, פירוש הגמרא פשוטה כמשמעה: "שקול לי שלושה רבעי ליטרא" ממש,

דהיינו בשתים או בשלוש משקלות. 94) ויפסיד רבע ליטרא (ולא כריטב"א מובא בנימוקי־יוסף לסוגיא זו, המתיר לשקול שלושת רבעי ליטרא בשתי משקולות, של חצי ליטרא ושל רבע ליטרא).

1 **כ. חַיָּבִין בֵּית דִּין[95] לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים[96] בְּכָל**
2 **מְדִינָה[97] וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ, שֶׁיִּהְיוּ מְחַזְּרִין**
3 **עַל הַחֲנֻיּוֹת וּמְצַדְּקִין אֶת הַמֹּאזְנַיִם[98] וְאֶת הַמִּדּוֹת**
4 **וּפוֹסְקִין הַשְּׁעָרִים[99]. וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא עִמּוֹ מִשְׁקָל**
5 **חָסֵר אוֹ מִדָּה חֲסֵרָה אוֹ מֹאזְנַיִם מְקֻלְקָלִין[100] -**
6 **יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ[101] כְּפִי כֹּחוֹ[102] וּלְקָנְסוֹ[103]**
7 **כְּפִי רְאוּת בֵּית דִּין[104] לְחַזֵּק הַדָּבָר[105]. וְכָל מִי**
8 **שֶׁמַּפְקִיעַ אֶת הַשַּׁעַר וּמוֹכֵר בְּיֹקֶר - מַכִּין אוֹתוֹ**
9 **וְכוֹפִין אוֹתוֹ וּמוֹכֵר כְּשַׁעַר הַשּׁוּק[106].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה בית דין לחזק הדבר.. וכו'"

עניינם של השוטרים שמזכיר כאן הוא על־דרך מה שכתב בהלכות סנהדרין (פ"א ה"א) "...העומדים לפני הדיינין המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים וכו' וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית דין ודנין אותו כפי רשעו" היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים לשופטים על כל עיוות שרואים.

על פי זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצות מינוי שוטרים בפני עצמה אלא עם מצות מינוי שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות ועשיית הדין נחלקת לשתים: פסק הדין על ידי הדיינים, וביצועו על ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על־דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו'" (במדבר כה, ה.) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב.) נאמר "והפילו השופט והכהו וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים ולכן לא מנה הרמב"ם את מינויים כמצוה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט ואפשר להוציאו לפועל גם בלי השוטרים כשאין צריך לסיועם.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 103 והע' 37.)

95) מימרא של רמי בר חמא (שם פט.). 96) "אלו בעלי מקל ורצועה, והם עומדים לפני הדיינין, המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות, ולהכות על מעוות, וכל מעשיהם על־פי הדיינים" (הל' סנהדרין פרק א, הלכה א). 97) עיר. 98) משגיחים שיהיו מאזני צדק. 99) וקובעים מחירים. 100) כגון מאזנים שאינן בנויות בהתאם להוראות הנ"ל בפרק זה הל' ח־יא. 101) על־פי הוראות הדיינים. 102) שלא ימות מן המכות. 103) להטיל עליו עונש כסף. 104) בית־דין קובעים את העונש לפי הבנתם, והשוטרים מוציאים אותו לפועל. 105) במדה שחטא משקל חסר נפוץ יותר, מטילים עונשים כבדים יותר, כדי לבער את הרע. 106) ולא כשמואל, הסובר (גמרא שם) ש"אין מעמידין אגרדמין (שוטרים) לשערים", מכיון שממילא יאלץ המייקר להוריד את המחיר, כי אחרת לא יבואו אליו קונים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגונב נפש ודיני הבא במחתרת על השלמות. ונכללו בפרק אחד לפי ששניהם יש בהם צד מיתה לפעמים.

10 **א. כָּל הַגּוֹנֵב[2] נֶפֶשׁ אָדָם[3] - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה,**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִגְנֹב. פָּסוּק זֶה הָאָמוּר בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים**
12 **הִיא אַזְהָרָה[4] לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת[5]. וְכֵן הַמּוֹכְרוֹ[6] - עוֹבֵר**
13 **בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁזֶּה בִּכְלָל: לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד[7].**
14 **וְאֵין לוֹקִין עַל שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ[8], מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָאו**
15 **שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין[9], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּצֵא**
16 **אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו[10] וְגוֹמֵר. וּמִיתָתוֹ בְּחֶנֶק[11].**

2) בפרקים הקודמים דובר על גונב ממון, ובפרק זה - על גונב נפש. 3) במשנה (סנהדרין פה:) כתוב: "נפש מישראל", וכך גם בדפוס רומי ר"מ. 4) לא־תעשה. 5) למסקנה זו מגיע התלמוד על ידי המידה "דבר הלמד מענינו", שהיא אחת משלוש־עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. כל העניין בעשרת הדברות מדבר בנפשות, כגון לא תרצח, לא תנאף, שהם חייבי מיתות בית־דין. מכאן ש"לא תגנוב" האמור כאן מדבר גם כן בגניבה שיש בה מיתת בית־דין, דהיינו גונב נפש (סנהדרין פו.). 6) כעבד. 7) עיקר לאו זה בא לאסור מכירת בן ישראל דרך בזיון על־ידי הכרזה והעמדה על מקום מיוחד למכירת עבדים ('תורת כהנים', וכן כתב רבינו בהלכות עבדים פרק א, הלכה ד). ראה מלבי"ם שם. וסובר רבינו, שגונב ישראל ומוכרו, נכלל בלאו זה. ונראה, שאפילו אם מכרו רק לשש שנים, עובר בלאו זה. 8) לא־תעשה של גניבה ולא־תעשה של מכירה. 9) הלאו לא בא להזהיר שהעובר עליו יענש במלקות, אלא שיענש עליו במיתה על־ידי בית־דין, כי אין עונשין - לא מיתה ולא מלקות – אלא־אם־כן מזהירין (שם פו:). 10) "מבני ישראל, והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא". בפסוק זה נזכרים שני הדברים. גניבה ומכירה, שאם עבר עליהם חייב מיתה. 11) כי סתם מיתה האמורה בתורה - בחנק (ספרי, פרשת תצא, קלט).

17 **ב. אֵין הַגַּנָּב חַיָּב מִיתַת חֶנֶק עַד שֶׁיִּגְנֹב אֶת**
18 **הַיִּשְׂרְאֵלִי[12], וְיִכְנִיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ[13], וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[14],**
19 **וְיִמְכְּרֶנּוּ לַאֲחֵרִים[15]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְעַמֵּר בּוֹ וּמְכָרוֹ[16].**
20 **וַאֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶלָּא בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[17],**
21 **כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁעַן עָלָיו[18] אוֹ נִסְמַךְ בּוֹ[19], אַף עַל פִּי**
22 **שֶׁהַנִּגְנָב יָשֵׁן[20] - הֲרֵי זֶה נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[21].**

12) משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש מאחיו", ולא מעכו"ם. 13) דין זה לומדים מן הפסוק "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז).

לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בידו - אין בידו בכל מקום אלא רשותו". 14) לפני המכירה. 15) ולא לקרוביו של הגנוב (ראה לקמן הלכה ג). 16) השתמש בו הגנב ואחר־כך מכרו (משנה שם). 17) שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה דרבא. 18) דוגמא המובאת בגמרא שם. 19) השתמש בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא דארעא" (סוכה נג:). 20) בשעה שהשתמש בו. 21) ואם מכרו, לאחר שהנגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם). [דעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל אם נתעורר ואחר־כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא (סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון].

1 **ג. גְּנָבוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[22] וּמְכָרוֹ, וַעֲדַיִן הַגָּנוּב בִּרְשׁוּת**
2 **עַצְמוֹ וְלֹא הִכְנִיסוֹ הַגַּנָּב לִרְשׁוּתוֹ - פָּטוּר[23]. גְּנָבוֹ**
3 **וְהוֹצִיאוֹ לִרְשׁוּתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְלֹא מְכָרוֹ, אוֹ מְכָרוֹ**
4 **קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[24], אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמְכָרוֹ לְאָחֵד**
5 **מִקְרוֹבָיו שֶׁל גָּנוּב, כְּגוֹן שֶׁמְּכָרוֹ לְאָבִיו אוֹ לְאָחִיו -**
6 **הֲרֵי זֶה פָּטוּר[25]; שֶׁנֶּאֱמַר: גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו - עַד**
7 **שֶׁיְּבַדִּילֶנּוּ מֵאֶחָיו וּמִקְרוֹבָיו בִּמְכִירָה. וְכֵן אִם גְּנָבוֹ**
8 **וְהוּא יָשֵׁן, וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּשֶׁהוּא יָשֵׁן, וּמְכָרוֹ וַעֲדַיִן**
9 **הוּא יָשֵׁן[26] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[27].**

22) ברייתא שם. 23) הברייתא אומרת: "מכרו ועדיין ישנו ברשותו - פטור". ורבינו מפרש כפירוש רש"י, ש"ברשותו" היינו ברשות הנגנב עצמו. 24) והתורה אמרה "והתעמר בו ומכרו" - בתחלה עימור ואחר־כך מכירה, כלומר קודם השתמש הגנב בנגנב ואחר־כך מכרו. 25) סנהדרין פו. "מאחיו" עד שיבדילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. האות מ"ם במלה "מאחיו", להורות באה על הרחקה מן אחיו, ו"אחיו" במובנו הרחב מתכוון לכל הקרובים של הגנוב. בהלכה הקודמת כתב רבינו: וימכרנו לאחרים, פירוש - לרחוקים (גמרא שם). 26) בניגוד למקרה שבהלכה הקודמת, שהשימוש בלבד היה כשהנגנב ישן, ולא המכירה. 27) כי זוהי בעיא בגמרא (שם), שלא נפתרה, וספק נפשות להקל.

10 **ד. וְכֵן אִם גָּנַב אִשָּׁה וּמְכָרָהּ לְעֲבָרֶיהָ בִּלְבַד[28], כְּגוֹן**
11 **שֶׁהִתְנָה עַל הַלּוֹקֵחַ: שֶׁזּוֹ הַשִּׁפְחָה[29] לִי, וְאֵין לְךָ אֶלָּא**
12 **הַוְלָדוֹת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[30].**

28) כגון שגנב אשה מעוברת, גמרא ורש"י שם. 29) לא שפחה ממש, אלא בת ישראל והוא מוכרה כשפחה. 30) זוהי בעיית רב ירמיה (שם), ולא נפתרה, וספק נפשות להקל.

13 **ה. הַגּוֹנֵב אֶת בְּנוֹ[31] אוֹ אֶת אָחִיו הַקָּטָן, וְכֵן**
14 **הָאַפּוֹטְרוֹפִין[32] שֶׁגָּנְבוּ אֶת הַיְתוֹמִים שֶׁהֵן סְמוּכִין**
15 **אֻצְלָם[33], וּבַעַל הַבַּיִת שֶׁגָּנַב אֶחָד מִבְּנֵי בֵּיתוֹ[34]**
16 **הַסְּמוּכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ, וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת[35] שֶׁגָּנַב אֶחָד**
17 **מִן הַקְּטַנִּים הַלּוֹמְדִים אֻצְלוֹ[36], אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ**
18 **בּוֹ וּמְכָרוֹ - פָּטוּר[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִמְצָא בְיָדוֹ[38] - פָּרָט**
19 **לְאֵלּוּ[39] שֶׁהֵן מְצוּיִין בְּיָדָם.**

31) מחלוקת במשנה שם, ופסק כחכמים. 32) ממונים על־ידי בית־דין להשגיח על יתומים קטנים ולפקח על נכסיהם. 33) שדאגת פרנסתם עליהם. 34) המשרתים. 35) קטנים. 36) מימרא של רבא (שם פו.). 37) ממיתה. 38) משמע שקודם הגניבה לא היו בידו. 39) כל אלו הנזכרים בהלכה זו.

20 **ו. אֶחָד[40] הַגּוֹנֵב אֶת הַגָּדוֹל[41] אוֹ הַגּוֹנֵב אֶת הַקָּטָן בֶּן**
21 **יוֹמוֹ[42] שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו[43], בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין**
22 **שֶׁהָיָה הַגַּנָּב אִישׁ אוֹ אִשָּׁה[44] - הֲרֵי אִלּוּ נֶהֱרָגִין;**
23 **שֶׁנֶּאֱמַר: גֹּנֵב נֶפֶשׁ - מִכָּל מָקוֹם[45]. וְאֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת**
24 **יִשְׂרָאֵל אוֹ שֶׁגָּנַב גֵּר אוֹ עֶבֶד מְשֻׁחְרָר[46]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
25 **נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו, וְאִלּוּ בִּכְלַל אַחֵינוּ הֵן בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת[47].**
26 **אֲבָל הַגּוֹנֵב אֶת הָעֶבֶד אוֹ מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן**
27 **חוֹרִין[48] - פָּטוּר[49].**

40) "אחד - או", פירוש: בין - בין. 41) בן שלוש־עשרה שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות. 42) בו ביום שנולד. 43) נגמרו חדשי עיבורו, תשעה או שבעה, פרט לבן ח חדשים או פחות משבעה שאינו בן קיימא. 44) כי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. 45) "נפש" משמע בין גדול בין קטן, בין זכר בין נקבה. טעם זה מוסב לפרטי הנגנב, אבל לא לדין הגנב, כי "הקשה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", ואין אנו צריכים ללימוד מיוחד. כל הדינים הנ"ל מקורם בברייתא סנהדרין פה: 46) שקיבלו עליהם עול מצוות. 47) אף־על־פי שאינם מבני ישראל (שם פו.). 48) כגון עבד של שני שותפים, ששחררו אחד מהם. 49) כי כתוב: "גונב נפש מאחיו מבני ישראל". מן המלים הנוספות "מבני ישראל" ממעטים עבד, וחציו עבד וחציו בן חורין (גמרא שם).

28 **ז. הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת[50], בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה[51] - אֵין לוֹ**
29 **דָּמִים[52]; אֶלָּא אִם הָרָגוֹ בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שְׁאָר הָאָדָם[53]**
30 **- פְּטוּרִין. וּרְשׁוּת יֵשׁ לַכֹּל[54] לְהָרְגוֹ[55], בֵּין בְּחֹל בֵּין**
31 **בְּשַׁבָּת[56], בְּכָל מִיתָה שֶׁיְּכוֹלִין לַהֲמִיתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין**
32 **לוֹ דָּמִים.**

50) שחפר הגנב מתחת לקירות הבית, סנהדרין עב. 51) בתורה כתוב: "אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב), ולפי פשוטו משמע שביום דינו כחי, וההורגו חייב. ומשמיענו רבינו, שאין הבדל בין יום ללילה, ובשניהם פטור. המקור לדבריו במכילתא משפטים פרשה יג. שם נאמר: "או אינו בא אלא לחלק בין יום ללילה, לומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור, תלמוד לומר: ולנערה לא תעשה דבר, מה להלן לא חלק בין יום ללילה, אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה". בזה מיושבת השגת הראב"ד כאן. וראה מגיד־משנה כאן, והגהות מיימוניות. 52) כמי שאין לו דם וחיות, כלומר דינו כמת - וההורגו פטור. הטעם: גנב זה עלול להרוג את בעל הבית, אם יתנגד לו. על כן דינו כרודף אחרי אדם להרגו, שנאמר בו: "הבא להרגך השכם להורגו" (שם). 53) מכיון שדין הגנב הבא במחתרת כדין רודף אחר אדם להרגו, שלכל אדם מותר להציל את חיי הנרדף על־ידי המתת הרודף (שם עב:).

54) לא לבעל הבית בלבד. 55) לא רק פטור אם הרגו, אלא מותר לכתחילה להרגו. 56) אף־על־פי שחייבי מיתת בית־דין אין הורגין בשבת, אבל את הגנב הבא במחתרת מותר להרוג בשבת, כדי להציל את בעל הבית (שם).

1 **ח. וְאֶחָד הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת אוֹ גַּנָּב שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹךְ גַּגּוֹ**
2 **שֶׁל אָדָם[57] אוֹ בְּתוֹךְ חֲצֵרוֹ אוֹ בְּתוֹךְ קַרְפִּיפוֹ[58], בֵּין**
3 **בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר מַחְתֶּרֶת? לְפִי[59] שֶׁדַּרְכּוֹ**
4 **רֹב הַגַּנָּבִים לָבוֹא בַּמַּחְתֶּרֶת בַּלַּיְלָה.**

57) ברייתא סנהדרין עב: 58) שטח נרחב מוקף גדר בקרבת העיר. 59) לשון הברייתא. [דעת רש"י שאם נכנס דרך הפתח אסור להורגו, אולם רבינו כאן לא חילק. אבל נראה שגם הוא לא אמר אלא בנכנס לרשות אחרים בכוונה לגנוב, אבל גנב סתם, התוחב ידו בכיסו של חבירו, או גונב מה שהוא מעל השולחן או הדולפק ברגע שבעל החפץ מעלים עין, גם רבינו מודה שאסור להורגו].

5 **ט. וּמִפְּנֵי מָה[60] הִתִּירָה תּוֹרָה דָּמוֹ שֶׁל גַּנָּב אַף עַל**
6 **פִּי שֶׁבָּא עַל עִסְקֵי מָמוֹן?[61] לְפִי שֶׁחִזְּקָתוֹ[62], שֶׁאִם**
7 **עָמַד בַּעַל הַבַּיִת לְפָנָיו וּמְנָעוֹ - יַהֲרֹגֶנּוּ, וְנִמְצָא זֶה**
8 **הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ לִגְנֹב כְּרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ[63],**
9 **וּלְפִיכָךְ יֵהָרֵג[64]. בֵּין שֶׁהָיָה גָּדוֹל בֵּין שֶׁהָיָה קָטָן[65],**
10 **בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[66].**

60) מימרא של רבא, שם עב. 61) לגנוב ממונו של בעל הבית. 62) הנחה ברורה לאור המציאות. 63) שם עב: דין הרודף אחר חבירו להרגו, משנה שם עג. ומפורט להלן בהלכות רוצח פרק א. 64) הגנב. 65) כי דינו של קטן הבא במחתרת הוא כקטן הרודף, שניתן להצילו בנפשו (שם). 66) כדין רודף.

11 **י. הָיָה הַדָּבָר בָּרוּר לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁזֶּה הַגַּנָּב הַבָּא עָלָיו**
12 **אֵינוֹ הוֹרְגוֹ[67], וְאֵינוֹ בָּא אֶלָּא עַל עִסְקֵי מָמוֹן - אָסוּר**
13 **לְהָרְגוֹ, וְאִם הָרָגוֹ - הֲרֵי זֶה הוֹרֵג נֶפֶשׁ[68]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
14 **אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו - אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר**
15 **כַּשֶּׁמֶשׁ[69] שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלוֹם עִמָּךְ, אַל תַּהַרְגֵהוּ. לְפִיכָךְ,**
16 **אָב הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת עַל בְּנוֹ[70] - אֵינוֹ נֶהֱרָג, שֶׁדַּאי**
17 **שֶׁאֵינוֹ הוֹרְגוֹ; אֲבָל הַבֵּן הַבָּא עַל אָבִיו - נֶהֱרָג[71].**

67) אפילו יעמוד נגדו להציל ממונו מידו. 68) וחייב עליו. 69) לשון הברייתא, שם עב. 70) סתם אב מרחם על בנו. דוגמא בגמרא שם. 71) כדין כל אדם סתם הבא במחתרת, שחזקתו שיהרוג את בעל הבית, אם יקום נגדו להציל את ממונו. דין זה בבן על האב נאמר בסתם בני אדם, אבל כשידוע שבן זה אוהב את אביו מאד ולא יהרגהו, אסור להרגו במחתרת. ולא רק בבן אמרו, אלא גם באדם שאינו קרובו של בעל הבית, אבל ידוע כאוהבו ביותר (מגיד־משנה).

18 **יא. וְכֵן הַגַּנָּב שֶׁגָּנַב וְיָצָא[72], אוֹ שֶׁלֹּא גָנַב וּמְצָאוֹ**
19 **יוֹצֵא מִן הַמַּחְתֶּרֶת - הוֹאִיל וּפָנָה עֹרֶף[73] וְאֵינוֹ**
20 **רוֹדֵף[74], יֵשׁ לוֹ דָּמִים[75]. וְכֵן אִם הִקִּיפוּהוּ בְּנֵי אָדָם[76]**
21 **אוֹ עֵדִים[77], אַף עַל פִּי שֶׁעַדַיִן הוּא בִּרְשׁוּת זֶה שֶׁבָּא**
22 **עָלָיו - אֵינוֹ נֶהֱרָג. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם בָּא לְבֵית**
23 **דִּין שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג.**

72) "במחתרת אין לו דמים, חוץ למחתרת יש לו דמים" (ירושלמי סנהדרין פרק ח, הלכה ח). 73) אף־על־פי שנמצא עדיין במחתרת. 74) כי הרי לא גנב, אבל אם גנב ומצאו יוצא מן המחתרת והרגו - פטור. מימרא של רב הונא: "נטל הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו, אין ההורגו נהרג" (שם). 75) וההורגו חייב. 76) אסור להרוג את הגנב, כי יש לו מצילים לבעה"ב, אם יקום הגנב עליו להרגו. "היו לו מושיעים הימנו והרג - חייב" (מכילתא משפטים פרשה יג). 77) את הפסוק "אם זרחה השמש עליו דמים לו" מפרש תרגום אונקלוס "אם עיני דסהדיא נפלה עלוהי..." (=אם עדים רואים אותו), כלומר אפילו אינם יכולים להושיע לו, אבל מכיון שיוכלו להעיד במקרה שהגנב יהרוג את בעל־הבית, ימנע הגנב ולא יהרוג, על כן יש לו דמים ואסור להרוג אותו (ראה מאירי לסנהדרין ע' 269).

24 **יב. וְכֵן הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת לְתוֹךְ גִּנָּתוֹ אוֹ לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ**
25 **אוֹ לְתוֹךְ הַדִּיר[78] וְהַסַּהַר[79] - יֵשׁ לוֹ דָּמִים; שֶׁחִזְּקָתוֹ**
26 **שֶׁבָּא עַל הַמָּמוֹן בִּלְבַד, לְפִי שֶׁאֵין רֹב הַבְּעָלִים**
27 **מְצוּיִים בְּמִקּוֹמוֹת אֵלּוּ[80].**

78) גדרה לעדר צאן. 79) גדרה לבהמות בשדה. 80) ולא ידע הגנב שהבעלים ימצאהו שם. בניגוד לגגו, חצרו וקרפיפו שהבעלים מצויים בהם, ראה למעלה הלכה ח.

28 **יג. כָּל גַּנָּב שֶׁיֵּשׁ לוֹ דָּמִים[81], אִם נָפַל עָלָיו גַּל[82]**
29 **בְּשַׁבָּת - מְפַקְּחִים עָלָיו[83], וְאִם שִׁבֵּר כֵּלִים בְּבִיאָתוֹ[84]**
30 **- חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין[85]; אֲבָל מִי שֶׁאֵין לוֹ דָּמִים[86] שֶׁשִּׁבֵּר**
31 **כֵּלִים בְּבִיאָתוֹ - פָּטוּר[87], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[88].**

81) שאסור להורגו. 82) של אבני מפולת בשעה שהיה במחתרת. 83) מפנים את האבנים כדי להצילו, כי דינו כדין כל אדם, ופיקוח נפש דוחה שבת (סנהדרין עב:). 84) לרשות הבעלים. 85) כדין כל מזיק (סנהדרין עב.) 86) למעלה הלכה ז והלכה ח. 87) מלשלם, כי חיוב מיתה וחיוב ממון באים כאחד, ואפילו אם ניצל פטור מלשלם, והוא־הדין שאין מפקחים עליו את הגל. 88) למעלה פרק ג, הלכה א.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת גְּנֵבָה בְּסַיְעַתָּא דִשְׁמַיָּא

יום שני י"ט תמוז ה'תשע"ו

הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה

יֵשׁ בְּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן:
א) שֶׁלֹּא לִגְזֹל. ב) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק. ג) שֶׁלֹּא לַחְמֹד. ד) שֶׁלֹּא לְהִתְעַוֵּוֹת. ה) לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה. ו) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה. ז) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה.

וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאוה והחימוד. ואלו החמש מצוות, ר"ל הגזילה, והאבידה, והעושק, והתאוה, והחימוד הן הכוללות ענין הלכות גזילה.

1 **א. כָּל הַגּוֹזֵל[2] אֶת חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה - עוֹבֵר בְּלֹא**
2 **תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִגְזֹל. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה[3],**
3 **שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב נִתְּקוֹ לַעֲשֵׂה[4], שֶׁאִם גָּזַל - חַיָּב**
4 **לְהַחֲזִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל - זוֹ**
5 **מִצְוַת עֲשֵׂה[5]. וַאֲפִלּוּ שָׁרַף הַגְּזֵלָה[6] - אֵינוֹ לוֹקֶה;**
6 **שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ, וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן**
7 **לְתַשְׁלוּמִין אֵין לוֹקִין עָלָיו.**

~ נקודות משיחות קודש ~

צריך להבין מדוע חיבר הרמב"ם הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה ולא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גוזל החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות" וסיבת כניסת הרוח שטות היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה כמו שכתוב "ובקשתם משם" ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרגא גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחידי ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגוזל . . עובר בלא־תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל זו מצות־עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454) יין מלכות סימן קנ"ד

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב ניתקו לעשה".

ובהלכות סנהדרין פי"ח ה"ב הפריד גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה וכתב שהם לאו הניתן לתשלומין. ודייק משם הגאון הרוגוצו'בי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים העשה התבטל הלאו. אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל זמן שלא השיב את החפץ ולכן אינו לאו הניתק לעשה אלא לאו הניתן לתשלומין כי התשלומין אינם מבטלים את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו כאן: "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(על פי לקו"ש חלק י"ז ע' 209 הע' 37.)

2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). 3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. 4) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה" (מכות טז.). 5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזלן להשיב את הגזילה. 6) ואי אפשר לקיים שוב את מצות־העשה ככתבה.

ב. וְאָסוּר לְגָזֹל כָּל שֶׁהוּא[7] דִּין תּוֹרָה[8]. אֲפִלּוּ עוֹבֵד 8
כּוֹכָבִים אָסוּר לְגָזְלוֹ אוֹ לְעָשְׁקוֹ; וְאִם גָּזָלוֹ אוֹ עָשָׁקוֹ 9
- יַחֲזִיר. 10

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לגזול כל שהוא דין תורה"

איסור גזל הוא בכל שהוא וגם בפחות משווה פרוטה, אבל החובל בחברו חייב רק אם חבל בו בשווה פרוטה. כי איסור הגזל הוא על הפקעת הבעלות על החפץ מיד חברו ובעלות ישנה גם על פחות משווה פרוטה. אבל החובל בחברו חייב על הנזק וההפסד שעשה לחברו ולכן אינו חייב על פחות משווה פרוטה. ומה שלכמה דעות מותר ליקח איסורי הנאה בעל־כורחו והוא לכאורה הפקעת בעלותו עליהם, הוא מצד שהם הפקר וממילא לא היו בבעלותו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 54 והערה 28)

7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז.). 8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב).

ג. אֵי זֶהוּ גּוֹזֵל[9]? זֶה הַלּוֹקֵחַ מָמוֹן הָאָדָם בְּחָזְקָה[10]. כְּגוֹן שֶׁחָטַף מִיָּדוֹ[11] מְטַלְטְלִין, אוֹ שֶׁנִּכְנַס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים וְנָטַל מִשָּׁם כֵּלִים[12], אוֹ שֶׁתָּקַף בְּעַבְדּוֹ[13] וּבִבְהֶמְתּוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[14], אוֹ שֶׁיָּרַד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ[15] וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הוּא גּוֹזֵל. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּגְזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי[16].

9) זהו ביאור ל"כל הגוזל", בהלכה א. 10) בחוזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. 11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. 12) דין הנוטל מרשותו כדין הנוטל מידו. 13) תפס את עבדו בכוח. 14) דוגמא זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבהמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צז.). 15) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא בתרא לח:). 16) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזלן (בבא קמא עט:).

ד. אֵי זֶהוּ עוֹשֵׁק[17]? זֶה שֶׁבָּא מָמוֹן חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים[18], וְכֵיוָן שֶׁתְּבָעוּהוּ כָּבַשׁ[19] הַמָּמוֹן אֲצָלוֹ בְּחָזְקָה וְלֹא הֶחֱזִירוֹ. כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ הַלְוָאָה אוֹ שְׁכִירוּת[20], וְהוּא תּוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָלֵם[21] וְקָשֶׁה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ.

17) זהו ביאור לעושק הנזכר בהלכה ב. 18) בניגוד לגוזל שמתחילתו בא ממון חבירו לידו שלא ברצון הבעלים. 19) עיכב. 20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא סא.). 21) תקיף ועושה כחפצו.

ה. כָּל הַגּוֹזֵל חַיָּב לְהַחֲזִיר הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ[22], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל. וְאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁתַּנֵּית[23] - מְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ[24]. בֵּין שֶׁהוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ בֵּין שֶׁבָּאוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁגָּזַל - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד[25]. אֲפִלּוּ גָּזַל קוֹרָה וּבָנָאהּ בְּבֵירָה[26] - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית[27], דִּין תּוֹרָה הוּא[28] שֶׁיְּהֵרֵס אֶת כָּל הַבִּנְיָן וְיַחֲזִיר קוֹרָה לִבְעָלֶיהָ; אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים[29], שֶׁיְּהֵא נוֹתֵן אֶת דָּמֶיהָ וְלֹא יַפְסִיד הַבִּנְיָן[30]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲפִלּוּ גָּזַל קוֹרָה וַעֲשָׂאָהּ בִּסְכַּת הֶחָג, וּבָא בַּעַל הַקּוֹרָה לְתָבְעָהּ בְּתוֹךְ הֶחָג - נוֹתֵן לוֹ אֶת דָּמֶיהָ[31]; אֲבָל אַחַר הֶחָג - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית וְלֹא בְּנָאָהּ בְּטִיט[32], מַחֲזִיר אֶת הַקּוֹרָה עַצְמָהּ.

22) ואין הגזלן יכול לפטור עצמו בתשלומים. 23) כגון, הגוזל עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים (בבא קמא צג:). 24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין שגזל יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק י). 25) ולא כגנב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שגנב. 26) בניין גדול. 27) מברייתה, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. 28) והשיב את הגזילה אשר גזל. 29) כדי להקל על הגזלן לחזור בתשובה. 30) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה. 31) אף־על־פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדין בניין קבע (גמרא שם). 32) ואם בנאה בטיט, דין הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם).

ו. הַגּוֹזֵל פָּחוֹת מְשָׁוֶה פְּרוּטָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר[33] - אֵינוֹ בְּתוֹרַת הֲשָׁבַת גְּזֵלָה[34]. גָּזַל שָׁלֹשׁ אֲגֻדּוֹת[35] שָׁווֹת שָׁלֹשׁ פְּרוּטוֹת, וְהוּזְלוּ, וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן שָׁווֹת שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת, וְהֶחֱזִיר לוֹ שְׁתַּיִם - חַיָּב לְהַחֲזִיר הַשְּׁלִישִׁית[36], הוֹאִיל וּבַתְּחִלָּה הָיְתָה שָׁוָה פְּרוּטָה[37]. גָּזַל שְׁתַּיִם שָׁווֹת פְּרוּטָה, וְהֶחֱזִיר אַחַת - גְּזֵלָה אֵין כָּאן[38], מִצְוַת הֲשָׁבַת גְּזֵלָה אֵין כָּאן[39].

33) עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה למעלה הלכה ב). 34) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון (בבא מציעא נה:). 35) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק (בבא קמא קה.). 36) אף על פי שהיא פחות משווה פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת השבת הגזילה. 37) וחלה עליו משעת הגזילה חובת ההשבה. 38) כי מה שנשאר בידו הוא פחות משווה פרוטה. 39) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול [כך פירש במגיד משנה. וראה כסף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה אין הבדל, כי גם הוא מפרש שהגזלן מחוייב להחזיר מה שנשאר בידו].

ז. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ בַּיְּשׁוּב, וְהֶחֱזִיר לוֹ גְּזֵלָתוֹ בַּמִּדְבָּר - הֲרְשׁוּת בְּיַד הַנִּגְזָל: אִם רָצָה - נוֹטֵל; וְאִם לָאו - אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי נוֹטֵל אֶלָּא בַּיְּשׁוּב, שָׁמָּא תְּאֻנַס מִמֶּנִּי כָּאן[40]. וַהֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַגַּזְלָן וּבְאַחֲרָיוּתוֹ[41] עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לוֹ בַּיְּשׁוּב. וְכֵן בִּדְמֵי הַגְּזֵלָה.

40) שמא יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שודדים מזויינים. 41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב.

ח. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וְהִבְלִיעַ לוֹ בַּחֲשִׁבּוֹן[42] - יָצָא[43]. וְאִם הֶחֱזִירוֹ[44] לְכִיסוֹ[45] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מָעוֹת - יָצָא; שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ[46] בְּכָל שָׁעָה, וַהֲרֵי מָנָה הַמָּעוֹת שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ בְּכָלַל מְעוֹתָיו, וּמִנָּן שֶׁלֹּא מִדַּעַת פּוֹטֵר[47]. וְאִם הֶחֱזִיר לְכִיס שֶׁאֵין בּוֹ כְּלוּם - לֹא יָצָא[48], וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּת הַגְּזֵלָה עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ[49] שֶׁהֶחֱזִיר לְכִיס פְּלוֹנִי.

42) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף

עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר שגזל. 43) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הנגזל, פטור הגזלן מאחריותו. 44) הגזלן. 45) לארנקו של הנגזל. 46) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא:) שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיח:). 47) אם הנגזל מנה את הכסף שהוחזר לו, אף על פי שהגזלן לא הודיע לו שהחזיר לו את הגזילה, פוטר את הגזלן מאחריותו, אם אבד לאחר כן. 48) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו רבינו והרי"ף את ההבדל בגמרא בין כיס שיש בו מעות לבין כיס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י). 49) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך.

ט. כָּל הַחוֹמֶד[50] עַבְדּוֹ אוֹ אֲמָתוֹ אוֹ בֵּיתוֹ וְכֵלָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיִּקָּנֵהוּ מִמֶּנּוּ[51], וְהִכְבִּיר עָלָיו בְּרֵעִים וְהִפְצִיר בּוֹ[52] עַד שֶׁלָּקְחוֹ מִמֶּנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לוֹ דָּמִים רַבִּים[53] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחְמֹד. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[54]. וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּלָאו זֶה עַד שֶׁיַּקַּח הַחֵפֶץ שֶׁחָמַד[55], כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר[56]: לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ - חִמּוּד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה[57].

50) החפץ בכל לב להשיג. 51) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). 52) הרבה עליו דברים והתעקש. 53) "לא תחמוד, לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). מכאן שבאמת איסור "לא תחמוד" קיים, אף בנותן דמים. 54) כי עצם מעשה הקנייה אין בו עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, ובזה אין מעשה. 55) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן השיג החומד את מטרתו, דהיינו קנה את החפץ שחמד. 56) דומה למה שנאמר. 57) "או אפילו חומד בדיבור? תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא יתרו, פרשה ח)..

י. כָּל הַמְתַאֶוֶּה[58] בֵּיתוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ וְכֵלָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר דְּבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִקְנוֹתָן מִמֶּנּוּ - כֵּיוָן שֶׁחָשַׁב בְּלִבּוֹ הֱיאַךְ יִקְנֶה דָּבָר זֶה וְנִפְתָּה בְּלִבּוֹ בְּדָבָר[59] עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִתְאַוֶּה, וְאֵין תַּאֲוָה אֶלָּא בַּלֵּב בִּלְבַד[60].

58) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. 59) גמר בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרנו לו. 60) בניגוד לחימוד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאווה, לחייב על התאווה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם).

יא. הַתַּאֲוָה מְבִיאָה לִידֵי חֲמוּד, וְהַחֲמוּד מֵבִיא לִידֵי גֵּזֶל[61]; שֶׁאִם לֹא רָצוּ הַבְּעָלִים לִמְכֹּר אַף עַל פִּי שֶׁהִרְבָּה לָהֶם בְּדָמִים וְהִפְצִיר בְּרֵעִים - יָבוֹא לִידֵי גָּזֵל[62]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחָמְדוּ בָתִּים[63] וְגָזָלוּ. וְאִם עָמְדוּ הַבְּעָלִים בְּפָנָיו לְהַצִּיל מָמוֹנָם[64] אוֹ מְנָעוּהוּ[65] מִלִּגְזֹל - יָבוֹא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים. צֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה אַחְאָב וְנָבוֹת[66].

61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאווה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאווה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגזלו" (שם). 62) ויקח בחזקה. 63) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו. 64) לאחר שגזלוהו מהם. 65) לפני שגזלו. 66) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשסרב נבות העלילו עליו, העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרימו לאוצר המלך (מלכים־א כא).

יב. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמִּתְאַוֶּה[67] - עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד[68], וְהַקּוֹנֶה דָּבָר שֶׁהִתְאַוָּה בְּהֶפְצֵר שֶׁהִפְצִיר בַּבְּעָלִים אוֹ בְּבַקָּשָׁה מֵהֶן - עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד" וְ"לֹא תִתְאַוֶּה"[69]. וְאִם גָּזַל[70] - עָבַר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין.

67) ואינו מוציא חפצו לפועל. 68) לא תתאווה. 69) "לחייב על התאווה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). 70) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכרו.

יג. כָּל הַגּוֹזֵל אֵת חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה[71] - כְּאִלּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ; שֶׁנֶּאֱמַר: כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בָּצַע[72] אֶת נֶפֶשׁ[73] וְגוֹמֵר. וְאַף עַל פִּי כֵן[74], אִם לֹא הָיְתָה הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת[75], וְרָצָה הַגַּזְלָן לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה[76], וּבָא מֵאֵלָיו[77] וְהֶחֱזִיר דְּמֵי הַגְּזֵלָה - תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[78] שֶׁאֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֶלָּא עוֹזְרִין אוֹתוֹ[79] וּמוֹחֲלִין לוֹ, כְּדֵי לְקָרֵב הַדֶּרֶךְ הַיִּשָּׁרָה עַל הַשָּׁבִים. וְכָל הַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ דְּמֵי הַגְּזֵלָה - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ[80].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הגוזל את חברו שווה פרוטה כאילו נוטל את נשמתו ממנו".

מקורו של הדין הוא בגמרא (בבא קמא קיט, א.) אבל שם נאמר גם כאילו שופך דם בניו ובנותיו ושהוא גם בחמסן וגם בגרמא, וצריך להבין מדוע לא הביא הרמב"ם את המשך בגמרא.

אלא שהרמב"ם סובר שפעולת לקיחת חפץ מאדם בעל כורחו היא כנטילת נשמתו כיון שמבטל את בעלותו עליו ונלמד זה מהפסוק "נפש בעליו יקח" שכיון שבעלותו מחפץ זה מופקעת על ידי הגזילה הרי זה כנטילת נשמתו. לכן לא הביא הרמב"ם את המשך הגמרא בנוגע לבניו ובנותיו וגם בחמס ובגרמא כי כאן דיבר רק על גוף מעשה הגזילה וזה שייך רק כשגוזל מהבעלים באופן ישיר.

בזה יובן גם המשך ההלכה, בה מדבר הרמב"ם על תקנת השבים ומתחיל במילים "ואף על פי כן אם לא היתה הגזילה קיימת ורצה הגזלן לעשות תשובה . . והחזיר דמי הגזילה תקנת חכמים היא שאין מקבלים ממנו כו'". כי רוצה לומר שאף על פי שבגזילה נוטל הגוזל נשמתו של הנגזל בכל זאת תקנו חכמים תקנה לשבים בשני תנאים. האחד כשאין הגזילה קיימת אבל אם הגזילה קיימת חייב להחזיר את הגזילה אשר גזל כי השבת הגזילה עצמה יכולה לתקן את העוון מעיקרו משא"כ כשמחזיר את דמיה שמתקן רק את הפסד הממון של הנגזל. לכן אם אפשר להחזיר הגזילה הרי הוא כאילו "מחזיר את נשמתו" כמו שהיתה לפני הגזילה.

והתנאי השני שרצה הגזלן לעשות תשובה ובא מאליו והחזיר דמי הגזילה כי בתיקון עוון הגזילה יש שני צדדים צד הנגזל וצד הגזלן. לכן, אם עושה הגזלן תשובה תיקן את עניינו ומכיון שבין כך אי אפשר לתקן את "נטילת נשמתו" כיון שהחפץ איננו, הרי אז "עוזרין לו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים".

מדין זה לומדים הוראה חשובה, שהרי אם כדי "לקרב הדרך הישרה על השבים" תקנו חכמים שאדם ימחול על ממונו, על־אחת־כמה־וכמה שההתעסקות עם יהודי אחר לקרב את ישראל לאביהם שבשמים צריכה להיות באופן שברור אצלו שאין כאן כל כוונת ריווח אלא רק רצון "לקרב הדרך הישרה על השבים".

(עפ"י לקו"ש חלק ל"ב ע' 112 סה"ש ח"א ע' 15 הע' 67.)

71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא קיט. 72) כל הגוזל. 73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הנגזל. 74) שעבירת הגזילה כה חמורה. 75) כגון שאבדה או נשרפה. 76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:). 77) בלי שתבע אותו הנגזל בבית־הדין. 78) אף על פי שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה. 79) לעשות תשובה. 80) כי הוא מונע את הגזלנים מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזלן, כגון קורה שבנאה בבניין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין מקבלים ממנו, אם בא מאליו והחזיר. ד. כל מקום שנאמר בתלמוד, שהגזלן משלם דמים, הכוונה לגזלן שאינו שב מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או שינוי שבח או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

א. הַגְּזֵלָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנְּתָה[2] אֶלָּא הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה[3], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[4] מִמֶּנָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמֵּת הַגַּזְלָן[5] וַהֲרֵי הִיא בְּיַד בָּנָיו[6] - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ[7] בְּעַצְמָהּ[8]. וְאִם נִשְׁתַּנְּתָה בְּיַד הַגַּזְלָן, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה - קְנָאָהּ בְּשִׁנּוּי[9], וּמְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה[10].

2) בבא־קמא סו. 3) בשעת הגזילה. 4) "כיון דאמר ווי לה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (בבא־מציעא כג.). 5) בבא־קמא קיא: 6) אף־על־פי שהלוקח גזילה קונה אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. 7) כי "רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של הגזלן, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזלן, ואין כאן שינוי רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה. 8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סח.). 9) "אמר רבה, שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות - ראה לקמן הלכה י ואילך. 10) אפילו השביחה ביד הגזלן.

ב. וְדִין זֶה[11] דִּין תּוֹרָה הוּא[12], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[13] לָמְדוּ[14]: אִם הָיָה כְּשֶׁגְּזָלָהּ - מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ[15], וְאִם נִשְׁתַּנְּתָה בְּיָדוֹ - מְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ[16]. נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה וְלֹא נִשְׁתַּנְּתָה[17] - קָנָה הַגַּזְלָן כָּל הַשַּׁבָּח שֶׁהִשְׁבִּיחָה אַחַר יֵאוּשׁ, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה[18]. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵיהֶם[19], מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים[20]. וּכְשֶׁמַּחֲזִיר לוֹ הַגְּזֵלָה, שָׁמִין לוֹ הַשַּׁבָּח[21] וְנוֹטֵל מִן הַנִּגְזָל[22].

11) שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם דמיה. 12) שם. 13) תלמיד מרבו. 14) את הפירוש לפסוק הנ"ל. 15) מחזיר את הגזילה עצמה. 16) גמרא שם. 17) כגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה. 18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת הגזילה בלי הולד. "גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה . . . משלם כשעת הגזלה" (משנה שם צג:). רבינו מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. 19) של החכמים. 20) כדי להקל על הגזלן לחזור בתשובה. אם נדרוש ממנו גם את הוולדות שנולדו אצלו, ימנע מלחזור בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר גם את השבח, כי יאוש אינו קונה. 21) מעריכים לו לגזלן את דמי השבח, שהשביחה אצלו הגזילה. 22) ונוטל דמים, כגון שגזל פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה (ראה לקמן שם).

ג. מְכָרָהּ הַגַּזְלָן אוֹ נָתָנָהּ בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנְּתָה הַגְּזֵלָה[23] - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת בְּעַצְמָהּ[24] מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָה וּנְתִינָה[25] בֵּין לְאַחַר מְכִירָה וּנְתִינָה, קְנָאָהּ הַלּוֹקֵחַ בְּיֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת[26].

23) והגזלן לא קנה אותה. 24) הגזילה גופה. 25) אין הבדל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש (שם קטו.). 26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה הלכה ג.

ד. הַגּוֹזֵל וְהִשְׁבִּיחַ, וּמְכָרַ[27] אוֹ הוֹרִישׁ לִפְנֵי יֵאוּשׁ[28]

- מַה שֶּׁהִשְׁבִּיחַ הוֹרִישׁ[29] וּמַה שֶּׁהִשְׁבִּיחַ מָכַר, וְקָנָה לוֹקֵחַ אוֹ יוֹרֵשׁ אֶת הַשֶּׁבַח[30], וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשֶּׁבַח מִן הַגַּזְלָן וּמַחֲזִיר לוֹ הַגְּזֵלָה[31], וְחוֹזֵר הַגַּזְלָן וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשֶּׁבַח מִן הַגַּזְלָן[32], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְיָאֲשׁ. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ[33] אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - נוֹטֵל הַשֶּׁבַח מִן הַגַּזְלָן[34].

27) מימרא של רבא (שם צו.). 28) ויש כאן שינוי רשות בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה לבבא־קמא עמוד 273). 29) לשון רבא, שם. 30) קנה אותו בשינוי רשות בלבד, כשם שגזלן קונה אותו ביאוש בלבד, ראה למעלה הלכה ב. ולגבי הגזלן אין דין קנין ע"י יאוש דומה לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבח נשארים בידיו מפני תקנת השבים, מה־שאין־כן במכר לפני יאוש, שחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזלן. 31) כי את הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. 32) ולא קנה הגזלן את השבח, כי תקנת השבים היתה לשבח שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב). 33) דברי רבא, שם. 34) כשם שאם השביח הגזלן ואחר־כך מכר, השבח של הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבח לקונה. [לא פירש רבינו בהשביח לוקח אם הנגזל גובה מהגזלן את דמי השבח ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן].

ה. מָכַר הַגַּזְלָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[35], אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ[36]. מָכְרָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְיִשְׂרָאֵל[37] אַחַר שֶׁהִשְׁבִּיחַ - הוֹאִיל וְהַגַּזְלָן יִשְׂרָאֵל וְזֶה שֶׁהִיא בְּיָדוֹ יִשְׂרָאֵל, קָנָה הַשֶּׁבַח[38]; וְאִם תָּפַשׂ הַגַּזְלָן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[39].

35) שם. 36) עם השבח, ואין הבעלים משלמים בעד השבח, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח, אמרו חכמינו שנוטל את השבח מן הנגזל, אפילו אם קנה את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. 37) בעיית רבא שלא נפתרה, שם. 38) כדין ישראל שקנה ישר מן הגזלן והשביח, ראה הלכה ד. 39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאים מידו. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב הלכה ה.

ו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[40], שֶׁהַגְּזֵלָה שֶׁהִשְׁבִּיחָה אַחַר יֵאוּשׁ אוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּנִּית - הַשֶּׁבַח לַגַּזְלָן, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים, אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבִּיחָה מֵאֵלֶיהָ[41]. כֵּיצַד? גָּזַל פָּרָה[42] וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ, בֵּין שֶׁיָּלְדָה קֹדֶם שֶׁתִּבָּעוֹ בַּדִּין[43] בֵּין שֶׁעַדַיִן לֹא יָלְדָה[44]; גָּזַל רָחֵל[45] וְנִטְעֲנָה[46] אֶצְלוֹ, בֵּין שֶׁגְּזָזָהּ קֹדֶם שֶׁתִּבָּעוֹ בַּדִּין בֵּין שֶׁעֲדַיִן לֹא גְּזָזָהּ - הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מְשֻׁלֶּם כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה[47]. וְאִם יָלְדָה וּגְזָזָהּ - הַגִּזּוֹת וְהַוְלָדוֹת שֶׁל גַּזְלָן; וְאִם עֲדַיִן לֹא יָלְדָה וְלֹא גְּזָזָהּ - שָׁמִין לוֹ, וְנוֹטֵל הַשֶּׁבַח מִן הַגַּזְלָן, וּמַחֲזִיר הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ[48].

40) למעלה בהלכה ב. 41) וכל־שכן שבח שיש בו הוצאה, כגון כחושה ופיטמה (ראה לקמן הלכה ט).

42) שם צג: צה. 43) והשבח, בשעת הדין, כבר איננו על גבי הגזילה. 44) והשבח עדיין על גבי הגזילה (שם צה:). 45) שם. 46) נתכסתה בצמר. 47) את הדין הזה מחלק רבינו לשנים: א. "אם ילדה וגזזה" - כלומר שהשבח כבר אינו על גבי הגזילה, אז השבח גופו שייך לגזלן, ו"משלם כשעת הגזילה", פירושו מחזיר את הגזילה ריקנית כבשעת הגזילה בלי ולדות ובלי גיזות. ב. "ואם עדיין לא ילדה ולא גזזה" - כלומר שהשבח עדיין על גבי הגזילה, והנגזל מקבל את הפרה עם העובר או את הרחל עם הצמר שעליה, מקבל הגזלן את דמי הולד או דמי הצמר. 48) כי יאוש אינו קונה, ראה למעלה סוף הלכה א. הלכה זו היא כדעת רבי יהודה ולפי פירושו של רב פפא, שמשלם כשעת הגזילה, ואין הבדל בין ילדה ובין לא ילדה. שם צה:

ז. גָּזַל פָּרָה מְעֻבֶּרֶת[49], וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה; רָחֵל טְעוּנָה, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כָּךְ גְּזָזָהּ - מְשֻׁלָּם דְּמֵי פָּרָה הָעוֹמֶדֶת לֵילֵד[50] וּדְמֵי רָחֵל הָעוֹמֶדֶת לְגָזֵז. וְאִם לִפְנֵי יֵאוּשׁ[51] אוֹ קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה יָלְדָה אוֹ גְּזָזָהּ - הֲרֵי הַגִּזּוֹת וְהַוְלָדוֹת שֶׁל בְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַבְּרָה אוֹ נִטְעֲנָה בְּיַד הַגַּזְלָן[52]; הוֹאִיל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[53] וְלֹא נִשְׁתַּנְּתָה[54] - בְּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ הִיא עֲדַיִן[55], אַף עַל פִּי שֶׁהַגַּזְלָן חַיָּב בָּאֳנָסֶיהָ[56].

49) משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהוולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזלן. כאן מדובר, כשהוולד כעובר היה כבר קיים ברשות הנגזל, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזלן אחרי שנתייאשו הבעלים. 50) כשעת הגזילה, כלומר הגזלן נוטל את הוולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את ההפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא מחזיר בלי עובר. 51) עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. 52) וכל־שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. 53) ולפני יאוש אין הגזלן קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. 54) כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. 55) לבעלים הזכות החוזקית על הגזילה, אף־על־פי שהיא בבית הגזלן. 56) אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזלן לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

ח. גָּנַב[57] אוֹ גָּזַל[58], וְהִקְדִּישׁ וְטָבַח אַחַר שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[59] - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַגַּזְלָן מִשָּׁעָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ בִּלְבַד[60], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׁכָּר[61]; וְכָל וְלָדוֹתֶיהָ וּגְזוֹתֶיהָ מִשָּׁעַת גְּנֵבָה עַד שָׁעַת הֶקְדֵּשׁ - שֶׁל בְּעָלִים[62].

57) גיטין נה: 58) ובשניהם הקדישם הקדש (בבא־קמא סז.). 59) אם הקדיש לפני שנתייאשו הבעלים, אין הקדשו

הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). 60) שקנאה ביאוש ובשינוי השם [ראה לחם־משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קודש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתייאשו הבעלים, כמו בגזלן שלא הקדיש, למעלה בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד־משנה להלכה ט). 61) אלה דברי הגמרא, גיטין נה: כי מצד הדין לא קנה הגזלן את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזלן (ראה למעלה סוף הלכה א). 62) גם הגיזות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על־פי פירושו של המגיד־משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד־משנה יוצא נימוק אחר לגמרי, היינו שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא יינתן לגזלן. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל להקדש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבח" הכוונה לשחט בחוץ, ועבר על עוון שחיטת קדשים בחוץ (בגיטין נה: ששם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחוץ וכו' ענוש כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבח" מיותרת, שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגרר אחר לשון המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם: "שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה, לא יהנה מתקנת השבים].

1 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[63] בְּשֶׁבַח הַבָּא מֵאֲלָיו[64],**
2 **כְּגוֹן גְּזוֹת וּוְלָדוֹת[65]; אֲבָל אִם הָיְתָה כְּחוּשָׁה**
3 **וּפִטְּמָהּ[66] - אֲפִלּוּ לְפָנֵי יֵאוּשׁ נוֹטֵל מִן הַנִּגְזָל שֶׁבַח**
4 **הַפִּטּוּם[67]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשֶּׁבַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
5 **הוֹצָאָה.**

63) שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. 64) שלא עלה לגזלן בדמים. 65) שמדובר עליהם במשנה ובגמרא שם צג: 66) שם סה. 67) את ההפרש בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה. הוא יכול לטעון: "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש "אני אפטם ואוציא כסף, ואתה תקח?" (שם, וראה הלכות גניבה פרק א הלכה יא).

6 **י. שְׁנוּיִין[68] הַחוֹזֵר לִבְרִיָּתוֹ[69] - אֵינוֹ שְׁנוּיִין[70]. כֵּיצַד?**
7 **הַגּוֹזֵל עֵצִים וְדִבְּקָן בְּמַסְמְרִים[71] וְעָשָׂה מֵהֶן תֵּבָה -**
8 **אֵינוֹ שְׁנוּיִין; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְפָרְקָן, וְחוֹזְרִין לִוּחוֹת**
9 **כְּשֶׁהָיוּ[72].**

68) לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה, המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגזלן, מתחיל רבינו לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגזלן. 69) שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני השינוי. 70) ואין הגזלן קונה את הגזילה, וחייב להחזיר את הגזילה עצמה. 71) בלי לשנות את העצים. 72) שם צג:

10 **יא. גָּזַל עָפָר[73] וַעֲשָׂאָהוּ לְבֵנָה - לֹא קָנָה[74]; שֶׁאִם**
11 **יָדַק[75] הַלְּבֵנָה, תַּחֲזֹר עָפָר כְּשֶׁהָיְתָה. גָּזַל לָשׁוֹן שֶׁל**
12 **מַתֶּכֶת[76] וַעֲשָׂאָהוּ מַטְבֵּעַ - לֹא קָנָה; שֶׁאִם יַתִּיךְ**
13 **הַמַּטְבֵּעַ יַחֲזֹר לָשׁוֹן כְּשֶׁהָיְתָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

73) מימרות של רב פפא, שם צו: 74) ומחזיר את הלבינה, ונוטל את השבח מן הנגזל. 75) יכתוש דק דק. 76) גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

14 **יב. אֲבָל[77] הַגּוֹזֵל עֵצִים[78] וְשָׂפָן וְקָצָצָן[79] אוֹ חָקַק**
15 **בָּהֶן[80] וַעֲשָׂאָן כֵּלִים, אוֹ שֶׁגָּזַל צֶמֶר וְצָבָעוֹ אוֹ נָפְצוֹ[81]**
16 **וְלִבְּנוֹ[82], אוֹ שֶׁגָּזַל טָוִי[83] וְעָשָׂהוּ בֶּגֶד, אוֹ שֶׁגָּזַל לְבֵנָה**
17 **וַעֲשָׂאָהּ עָפָר[84], אוֹ אֲבָנִים וְסִתְּתָן[85], אוֹ מָעוֹת וְהִתִּיכָן**
18 **- הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי בְּיָדוֹ; שֶׁאִם יַעֲשֵׂם מָעוֹת אֲחֵרוֹת -**
19 **פָּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן[86]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.**

77) בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לברייתו. 78) שם צג: 79) זהו שינוי שאינו חוזר לברייתו. 80) עשה בהם חלל ובית קיבול. 81) הפריד באצבעות את שערות הצמר וניקה אותן. 82) הלבינו על־ידי כיבוס וטיפול מיוחד. 83) צמר עשוי חוטים [קשה להסביר מה בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאם תיבה, הרי גם הבגד אפשר לפרק. ראה לחם־משנה וכסף־משנה]. 84) שם צו: 85) תקנן והחליקן. 86) ואין אלה אותן המעות שגזל.

20 **יג. הַגּוֹזֵל מָעוֹת[87] יְשָׁנוֹת[88] וְשָׂפָן[89] וְחִדְּשָׁן - לֹא**
21 **קָנָה; שֶׁהֲרֵי מִתְּיַשְּׁנִין וְחוֹזְרִין כְּשֶׁהָיוּ. גָּזַל מָעוֹת**
22 **חֲדָשִׁים וְיִשְּׁנָם[90] - קָנָה; שֶׁאִם יְחַדְּשֵׁם - פָּנִים**
23 **חֲדָשׁוֹת הֵן[91]. גָּזַל דֶּקֶל[92] מִחָבֵּר[93] וְקָצָצוֹ - לֹא קָנָה[94],**
24 **וַאֲפִלּוּ כָּרְתוֹ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת[95]; עָשָׂהוּ קוֹרוֹת[96] -**
25 **קָנָה[97].**

87) שם. 88) משומשות והשחירו. 89) החליקן וניקן. 90) עשה אותן ישנות. 91) מעות אלה אחרות הן, וניכרת בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת הגזילה. 92) שם צו. 93) לקרקע. 94) כי היה דקל, ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא במראהו. על כן חייב הגזלן להשיב את הדקל עצמו. 95) טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות חוליות של דקל. 96) לבנין. 97) בשינוי מעשה, וישלם דמים בלבד. [זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר את הגזילה לרשותו של הגזלן. במה דברים אלה אמורים, כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל שינוי ממשי בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם, כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף־על־פי שאמרו: שור בן יומו קרוי שור ואין כאן שינוי השם, קנה מפני השינוי בעצמותו, כדרבי אילעא בבא־קמא לה:].

26 **יד. גָּזַל קוֹרוֹת גְּדוֹלוֹת[98] וַעֲשָׂאָן קְטַנּוֹת - לֹא קָנָה[99];**
27 **עֲשָׂאָן לוּחוֹת[100] עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם[101] - קָנָה. גָּזַל**

לוּלָב[102] וְהִפְרִיד עָלָיו - קָנֶה[103] הֶעָלִים. גָּזַל עָלִים וַעֲשָׂאָן חוּפָּיָה[104] - קָנֶה[105]. גָּזַל טָלֶה[106] וְנַעֲשָׂה אַיִל[107], עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר - הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי בְּיָדוֹ[108] וְקָנָהוּ[109], וּמְשַׁלֵּם כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה[110], וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[111].

98) שם. 99) כי עדיין שם "קורות" עליהן. 100) קרשים. 101) ואין שם "קורה" נקרא עליהם. 102) ענף הדקל. 103) בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים" ונקראים עלים ולא "לולב", ולעולם לא ישובו להיות "לולב". 104) כעין מטאטא לכבד בו את הבית, לאחר שחילק את העלים לשנים. 105) בשינוי מעשה, ואף פעם לא ישובו להיות "עלים". 106) כבש צעיר עד בן שנה. 107) כבש מבן שלושה־עשר חודש ויום אחד ומעלה, שם צו: 108) אף־על־פי ששינוי זה לא בא על־ידי מעשה הגזלן. 109) כי נשתנה גופו (שם סה:). 110) ראה הלכה א. 111) כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינו בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

טו. גָּזַל כְּלִי וְשִׁבְּרוֹ - אֵין שָׁמִין לוֹ הַפְחָתָה[112]; אֶלָּא מְשַׁלֵּם דָּמָיו[113], וְהַכְּלִי הַשָּׁבוּר שֶׁל גַּזְלָן. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִטֹּל הַכְּלִי הַשָּׁבוּר - נוֹטְלִין[114], וּמְשַׁלֵּם הַפְחָתָה; שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לַבְּעָלִים[115], וְאִם לֹא רָצוּ - הָרְשׁוּת בְּיָדָן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[116].

112) אין אומרים שיקבל הנגזל את שברי הכלי, והגזלן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. 113) של כלי שלם. 114) בעל־כרחו של גזלן. 115) דין זה, שאין שמין לגזלן, תוקן לטובת הבעלים. 116) כגון גזל בהמה ומתה.

טז. גְּזֵלָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנְּתָה[117] וְהוּקְרָה[118], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה[119] - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים, וְאֵין לַגַּזְלָן בָּהּ כְּלוּם[120]. שֶׁלֹּא תִּקְנוּ[121] לַגַּזְלָן אֶת הַשֶּׁבַח אַחַר יֵאוּשׁ אֶלָּא כְּגוֹן גִּזּוֹת וּוְלָדוֹת[122]; אֲבָל שֶׁבַח הַיֹּקֶר, אִם הָיְתָה הַגְּזֵלָה חוֹזֶרֶת בְּעֵינֶיהָ[123], אֵינוֹ זוֹכֶה בָּהּ.

117) וחייב הגזלן להחזירה בעין. 118) שם סה. בבא־מציעא מג. 119) ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שייך השבח שלאחר יאוש לגזלן. 120) אף לא השבח שבעליית המחיר. 121) החכמים. 122) שאם יקחו מן הגזלן את הגיזות והוולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. 123) אבל אם הגזלה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליו, לא ישלם הגזלן את שבח היוקר, אלא דמי הכלי לפני שנתייקר (גמרא שם. ראה לקמן פרק ג הלכה א).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגזילה שנתייקרה או שהוזלה או שנפסלה או שנפסלה, וכן מי שנשתמש בנכסי חבירו, והמשתמש בפקדון אשר הפקד אתו, ונמשך לזה השואל שלא מדעת, או החוטף משכון מיד לוה, ששניהם אינם מתכוונים לגזול.

א. הַגּוֹזֵל חָבִית[2] שֶׁל יַיִן מֵחֲבֵרוֹ, וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה דִּינָר בְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה, וְהוּקְרָה אֶצְלוֹ וְעָמְדָה בְּאַרְבָּעָה: אִם שִׁבֵּר הֶחָבִית אוֹ שָׁתָה אוֹתָהּ[3] אוֹ מְכָרָהּ אוֹ נָתַנָּהּ בְּמַתָּנָה אַחַר שֶׁהוּקְרָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, כְּשָׁעַת הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם[4]; שֶׁאִלּוּ הִנִּיחָהּ[5], הָיְתָה חוֹזֶרֶת בְּעַצְמָהּ[6]. נִשְׁבְּרָה מֵאֵלֶיהָ[7] אוֹ אָבְדָה - מְשַׁלֵּם דִּינָר, כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה.

2) בבא־קמא סה. 3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. 4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו משלם התוספת]. 5) שלימה אצלו. 6) ושבח היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גוזל שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה דינרים. 7) ואין לחייב את הגזלן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

ב. הָיְתָה שָׁוָה[8] בְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה אַרְבָּעָה, וּבְשָׁעַת הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם דִּינָר[9] - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה[10], בֵּין שֶׁשִּׁבְּרָהּ אוֹ שְׁתָאָהּ[11] בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה אוֹ אָבְדָה מֵאֵלֶיהָ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

8) גמרא שם, ובבא־מציעא מג. 9) כי מחיר היין הוזל. 10) "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. 11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שבח היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוזלה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הַגּוֹזֵל[12] חוֹתָל[13] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲמִשִּׁים תְּמָרִים, וּכְשֶׁיִּמָּכֵר הַחוֹתָל כֵּלוֹ כְּאַחַת יִמָּכֵר בְּתִשְׁעָה, וּכְשֶׁיִּמָּכֵר אַחַת אַחַת יִמָּכֵר בַּעֲשָׂרָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תִּשְׁעָה[14], וְאֵין הַנִּגְזָל יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֲנִי אַחַת אַחַת הָיִיתִי מוֹכֵר. וְכֵן הַדִּין בְּמַזִּיק[15], וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, בְּנִכְסֵי הֶדְיוֹט; אֲבָל בְּהֶקְדֵּשׁ[16] אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא מְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה[17].

12) בבא־מציעא צט: 13) כלי ששמים בו הפירות הלחים, השווה כלים פרק טז, משנה ה. 14) כי הוא גזל חותל של חמשים תמרים בבת אחת, ששוויו הוא תשעה בלבד. 15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. 16) הגוזל מן ההקדש או המזיקו, גמרא שם. 17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גָּזַל בְּהֵמָה[18] וְהִזְקִינָהּ[19] אוֹ כָּחֲשָׁה[20] כַּחַשׁ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר, כְּגוֹן חֲלָאִים שֶׁאֵין לָהֶם רְפוּאַת תְּעָלָה[21],

1 **אוֹ שֶׁגָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִסְדַּק[22] אוֹ פְּסָלוֹ הַמֶּלֶךְ[23], אוֹ שֶׁגָּזַל**
2 **פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ כֻּלָּן[24], אוֹ שֶׁגָּזַל יַיִן וְהֶחְמִיץ[25] - הֲרֵי**
3 **זֶה כְּמִי שֶׁגָּזַל כְּלִי וְשִׁבְּרוֹ[26], וּמְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[27].**
4 **אֲבָל אִם גָּזַל בְּהֵמוֹת וְכָחַשׁ כַּחַשׁ שֶׁאֶפְשָׁר לַחֲזֹר[28],**
5 **אוֹ שֶׁגָּזַל עֲבָדִים וְהִזְקִינוּ[29], אוֹ שֶׁגָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִפְסַל**
6 **בְּמְדִינָה זוֹ וַהֲרֵי הוּא יוֹצֵא בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁגָּזַל**
7 **פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ מִקְצָתָם[30], אוֹ תְּרוּמָה וְנִטְמְאת[31], אוֹ**
8 **שֶׁגָּזַל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח[32], אוֹ בְּהֵמָה וְנֶעֱבְדָה**
9 **בָּהּ עֲבֵרָה[33], אוֹ נִפְסְלָה מִלְּקָרֵב[34], אוֹ שֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה**
10 **לְהִסָּקֵל[35] - אוֹמֵר לוֹ[36]: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[37], וּמַחֲזִיר**
11 **אוֹתָהּ בְּעַצְמָהּ[38].**

18) משנה בבא־קמא צו: 19) וזקנה היא שינוי שאינו חוזר. 20) רזתה, גמרא שם. 21) שאינם מעלים ארוכה. 22) ונבקע, ועל־ידי־זה יצא מן השימוש. 23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צז. 24) גמרא שם צח: 25) גם זה קלקול שאינו ניתן לתיקון. 26) שאינו מחזיר את הגזילה עצמה אלא דמיה. 27) משנה שם צו: 28) ולהבריא. 29) מחזיר את העבדים עצמם. זוהי דעת רבי מאיר שם, כי בדין תורה דין העבד כדין קרקע, וכשם שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית לגזלן, אלא ברשות הבעלים קיימת, כך העבד אינו קנוי לגזלן אלא שייך לבעלים. על כן אומר הגזלן לנגזל: הרי שלך לפניך [פסק כרבי מאיר נגד רבנן, מפני שרב אמר שם: הלכה כרבי מאיר]. 30) שם צח: 31) ואסורה באכילה, וגם היתר ההנאה מוגבל ודמיה מועטים. אבל התרומה גופה לא נשתנתה במאומה, וכן ביתר הדוגמאות הבאות - לא נשתנה גוף הגזילה. 32) ואסור בהנאה. 33) כגון שנרבעה, ואסור להקריבה למזבח. 34) נפסלה לקרבן על המזבח על־ידי מום בלתי ניכר, כגון בדוקין שבעין. [ואפילו אם הגזלן הטיל בידים את המום - פטור, כי לא כל השוורים עומדים להיקרב על המזבח, ולא הפסידו כלום]. 35) כגון שהמיתה אדם או רבעה או נרבעה על־פי עדים ונגמר דינה לסקילה. [בהלכות נזקי ממון פרק יא הלכה ט, פסק רבינו, שאם החזירו השומר אינו מוחזר, וזה סותר מה שכתב כאן. ראה לחם־משנה שטרח ליישב בדוחק, וצריך עיון]. 36) הגזלן לנגזל. 37) כי הגזילה לא נשתנתה. 38) אפילו אם אסורה בהנאה, ואינה שוה מאומה.

12 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] כְּשֶׁהֶחֱזִיר הַגְּזֵלָה[40]; אֲבָל**
13 **אִם נִשְׁרְפָה הַגְּזֵלָה אוֹ אָבְדָה אַחַר שֶׁגָּאָסְרָה בַּהֲנָאָה**
14 **- חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ דָּמֶיהָ כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[41]. לְפִיכָךְ[42],**
15 **אִם כָּפַר בּוֹ[43] אַחַר שֶׁגָּאָסְרָה בַּהֲנָאָה[44] וְנִשְׁבַּע[45] - חַיָּב**
16 **לְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם[46].**

39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. 40) והריהי כעין שגזל, שהרי לא נשתנתה, אף־על־פי שאינה שוה כלום. ". . . יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל . . . תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעברה בה עבירה . . . אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: 41) ואז הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. 42) שם קה. קה: 43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. 44) אף־על־פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. 45) לשקר. 46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כ־כו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה, היה הגזלן מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרפים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

17 **ו. הַגּוֹזֵל בְּהֵמָה[47] וְנָשָׂא עָלֶיהָ מַשָּׂא אוֹ רָכַב עָלֶיהָ**
18 **אוֹ חָרַשׁ אוֹ דָּשׁ בָּהּ וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְהֶחֱזִיר לִבְעָלֶיהָ,**
19 **אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר בִּלֹּא תַעֲשֶׂה[48] - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם**
20 **כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לֹא הִפְסִידָהּ[49] וְלֹא הִכְחִישָׁהּ[50]. וְאִם**
21 **הֶחְזִק אָדָם זֶה לִגְזֹלֶת[51] אוֹ לַעֲשׁוֹק[52] אוֹ לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים**
22 **אֵלּוּ[53] פַּעַם אַחַר פַּעַם - קוֹנְסִין אוֹתוֹ[54], וַאֲפִלּוּ**
23 **בְּחוּצָה לָאָרֶץ[55], וְשָׁמִין[56] הַשָּׂכָר[57] אוֹ הַשֶּׂבַח**
24 **שֶׁהִשְׁבִּיחַ בַּבְּהֵמָה[58] וּמְשַׁלֵּם לַנִּגְזָל.**

47) בבא־קמא צו: 48) לא תגזול. 49) לא גרם לה נזק. 50) בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. 51) ואם ידוע שאדם זה גוזל. 52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. 53) לחרוש, לדוש וכו' בבהמות שאינן שלו. 54) מחייבים אותו לשלם, אף־על־פי שמן הדין פטור מלשלם. 55) אף־על־פי שאין דנים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא־קמא צו:), שקנס את הגזלן, אף־על־פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. 56) ומעריכים. 57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. 58) במקרה שחרש. על הגזלן לשלם את השבח שבא כתוצאה מהחרישה (לא כל השבח, כי גם לקרקע יש חלק בשבח, עיין שם בגמרא).

25 **ז. הַתּוֹקֵף[59] עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה, וְלֹא**
26 **בִּטְּלוֹ[60] מִמְּלָאכָה אַחֶרֶת - פָּטוּר; שֶׁנּוֹחַ לוֹ לְאָדָם**
27 **שֶׁלֹּא יִבָּטֵל עַבְדּוֹ[61]. וְאִם בִּטְּלוֹ מִמְּלָאכָה אַחֶרֶת -**
28 **מְשַׁלֵּם לוֹ[62] כְּפוֹעֵל.**

59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא־קמא צז. 60) על־ידי מלאכה זו. 61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. 62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגוזל בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזלן, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו נגזל (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזל בהמה בין נתייאשו הבעלים או לא נתייאשו, הרי דעתו שבלא נתייאשו הבעלים - השבח לנגזל (למעלה פרק ב הלכה ב, ז)].

29 **ח. הַתּוֹקֵף סְפִינָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[63] וְעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה:**

אִם אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר[64] - שָׁמִין כַּמָּה פָּחֲתָה[65] וּמְשַׁלֵּם; וְאִם הִיא עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר: אִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת שְׂכִירוּת[66] - הוֹאִיל וְיָרַד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[67], אִם רָצָה הַבַּעַל לִטֹּל שְׂכָרָהּ[68] - נוֹטֵל, רָצָה לִטֹּל פְּחָתָהּ[69] - נוֹטֵל[70]; וְאִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת גְּזֵל - נוֹתֵן הַפְּחָת[71]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[72].

63) מימרא שם. 64) אלא לשימושם הפרטי של הבעלים. 65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה לשכר, דין התוקף כדין גזלן, וגזלן במטלטלין אינו משלם שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. 66) לעשות מלאכתו ולשלם שכרה. 67) לו ירד ברשות הבעלים, היה משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על השכר. 68) במקרה שהשכר עולה על הפחת. 69) במקרה שהפחת עולה על השכר. 70) ואי אפשר להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף־על־פי שהספינה עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. 71) אפילו אם השכר עולה על הפחת, כדין גזלן המשלם כשעת הגזילה. 72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש דברי רב ושמואל.

ט. הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ[73] שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ: אִם אוֹתָהּ חָצֵר אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר[74], אַף עַל פִּי שֶׁדֶּרֶךְ זֶה הַדָּר לִשְׁכֹּר מָקוֹם לְעַצְמוֹ, שֶׁזֶּה[75] נֶהֱנֶה וְזֶה אֵינוֹ חָסֵר[76]; וְאִם הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ זֶה[77] לִשְׁכֹּר - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, שֶׁהֲרֵי חִסְּרוֹ מָמוֹן[78].

73) בבא־קמא כ: כא. 74) לשלם לו שכר. 75) הדר. 76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא. זוהי דעת רב ורוב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר חסר, כגון שהיה בית חדש והשחיר הדייר את הקירות, ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר, ראה מגיד־משנה כאן. 77) של הדר. 78) שמנע ממנו מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק הרי"ף.

י. מִי שֶׁהָיָה לוֹ[79] צֶמֶר[80] וְסַמָּנִים[81] שְׁרוּיִין[82], וּבָא אֶחָד וְצָבַע הַצֶּמֶר בַּסַּמָּנִין שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי מַה שֶּׁהִפְסִיד בַּצֶּמֶר[83], וְאֵינוֹ מְחַשֵּׁב לוֹ שֶׁצָּבַע סַמָּנִין שֶׁעַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר[84]. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק דְּמֵי מַה שֶּׁחִסְּרוֹ מִן הַסַּמָּנִין - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[85].

79) בבא־קמא קא. 80) לבן. 81) צבעים. 82) ומוכנים לצביעה. 83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שוה פחות מדמי צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי הצבעים שחסרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים בצמר שלך. 84) [המגיד־משנה מקבל דבריו של הראב"ד האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב: "ומחשב לו שבח סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר]. 85) זוהי בעיא שלא נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחתונה, הצובע אינו חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים בצמר שלך, אבל אם תפס הניזק אין מוציאים מידו, כי יכול לטעון: לו היו הצבעים בעין, היו שווים כסף, עכשיו אבדתם ממני.

יא. הַשּׁוֹלֵחַ יָד בְּפִקָּדוֹן[86], בֵּין שֶׁשָּׁלַח יָד בְּעַצְמוֹ אוֹ עַל יַד בְּנוֹ[87] וְעַבְדּוֹ וּשְׁלוּחוֹ - חֲרֵי זֶה גַּזְלָן[88]; וְנִתְחַיֵּב בְּאֳנָסָיו[89], וַנַעֲשָׂת הַגְּזֵלָה בִּרְשׁוּתוֹ, כְּדִין כָּל הַגַּזְלָנִים. חָשַׁב לִשְׁלֹחַ יָד[90] בְּפִקָּדוֹן - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עַד שֶׁיִּשְׁלַח יָד[91]. וּמִשֶּׁשָּׁלַח יָד נִתְחַיֵּב בּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִסֵּר מִמֶּנּוּ כְּלוּם[92], אֶלָּא נָטַל הַפִּקָּדוֹן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בִּרְשׁוּתוֹ[93] כְּדֵי לִשְׁלֹחַ בּוֹ יָד[94] - חֲרֵי זֶה חַיָּב[95]; שֶׁשְּׁלִיחוּת יָד אֵינָהּ צְרִיכָה חִסָּרוֹן.

86) העבירו ממקום למקום ברשותו על־מנת ליטלו לעצמו, בבא־מציעא מג. 87) שעשה לפי מצוות אביו, אף־על־פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד. 88) מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים, אף־על־פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. 89) אם החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם, אף־על־פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור. 90) כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם מג: 91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. 92) כדעת רבא, ש"שליחות יד אינה צריכה חיסרון", שם מא: 93) ועל־ידי־זה קנה אותו. 94) מה־שאין־כן אם העביר את הפקדון למקום אחר, מפני שמשתמר שם יותר טוב. 95) כדין גזלן.

יב. הִגְבִּיהַּ אֶת הֶחָבִית[96] לִטֹּל מִמֶּנָּה רְבִיעִית[97] - נִתְחַיֵּב בְּאֳנָסֶיהָ[98], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטַל. אֲבָל אִם הִגְבִּיהַּ אֶת הַכִּיס[99] לִטֹּל מִמֶּנּוּ דִּינָר[100], וַכַּיּוֹצֵא בְּכִיס מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן גּוּף אֶחָד[101] - חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִתְחַיֵּב בְּכָל הַכִּיס[102] אוֹ לֹא נִתְחַיֵּב אֶלָּא בְּדִינָר בִּלְבַד[103].

96) וקנה אותה בהגבהה, בבא מציעא מג: מד. 97) הלוג, ואין כוונתו לחבית כולה. 98) של החבית כולה, ואף־על־פי שלא היה בדעתו לגזול כולה. וטעמו של דבר, כי נוח לו, שהחבית כולה תשמש בסיס לרביעית זו, מכיוון שבתוך החבית המלאה היא משתמרת ואינה מפיגה טעמה, ועל כן חייב על החבית כולה. 99) ארנק שהופקד אצלו. זוהי בעיא שלא נפתרה, שם מד. 100) ואין כוונתו לשלוח יד בארנק כולו. 101) כמו דינרים, שכל דינר הוא גוף לעצמו, בניגוד ליין שכל היין בחבית גוף אחד הוא. 102) כמו ביין, משום שארנק מלא משתמר יותר ואינו הולך לאיבוד כדינר יחיד, ועל כן משמש הארנק כולו בסיס לאותו דינר. 103) כי גם דינר לבדו נשמר היטב, ואינו דומה ליין.

יג. הָיוּ פֵּרוֹת מֻפְקָדִין אֶצְלוֹ וְנָטַל מִקְצָתָן - אֵינוֹ

חַיָּב אֶלָּא בְּאַחֲרָיוּת הַפֵּרוֹת שֶׁנָּטַל, וּשְׁאָר הַפִּקָּדוֹן
הַמֻּנָּח בִּמְקוֹמוֹ[104] - בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו הוּא. וְאִם נִפְסַד
הַשְּׁאָר מֵחֲמַת זֶה שֶׁנָּטַל - חַיָּב בַּכֹּל[105]. כֵּיצַד? הֵטָּה
אֶת הֶחָבִית בִּמְקוֹמָהּ[106] וְנָטַל מִמֶּנָּה רְבִיעִית אוֹ יָתֵר;
אִם נִשְׁבְּרָה אַחַר שֶׁנָּטַל וְהִיא בִּמְקוֹמָהּ[107] - אֵינוֹ חַיָּב
אֶלָּא כַּמָּה שֶׁנָּטַל, שֶׁהֲרֵי לֹא הִגְבִּיהַּ הֶחָבִית[108]; וְאִם
הֶחְמִיצָה[109] - מְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי כֻּלָּהּ[110] כְּשָׁעַת
הַגְּזֵלָה[111]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. 105) כדין מזיק. 106) ולא הגביה אותה, בבא־מציעא מג: מד. 107) שאילו טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה. 108) אלא נשארה במקומה, והוא הטה אותה הצדה. 109) לאחר שנטל רביעית. 110) כי דרך היין להחמיץ בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית ממהרת להחמיץ, גמרא שם מד. 111) דמי חבית היין בשעה שנטל את הרביעית.

יד. הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן[112] בְּבֵית דִּין[113], אִם הָיָה בִּרְשׁוּתוֹ
בַּשָּׁעָה שֶׁכָּפַר[114] - נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן[115], וְחַיָּב בְּאָנְסוֹ.

112) אפילו לא נשבע על כפירתו, מימרא של רב ששת, בבא־קמא קה: 113) אבל מחוץ לבית־דין אינה כפירה. 114) אם באו עדים והעידו שהפקדון היה ברשותו בשעה שכפר, אבל אם היה הפקדון במקום אחר בשעה שכפר, אין זה כופר אלא משתמט עד שילך ויביאו, גמרא שם. 115) משעת הכפירה, אף־על־פי שלא משך אותו ולא הגביהו לשם גזילה. בתחילת הפרק דן רבינו בגזלן ממש; מן הלכה יא על הלכה יד - בשולח יד בפקדון, שדינו כגזלן, בתנאי שמטלטל אותו או הגביהו כדי לשלוח בו יד. בהלכה זו דובר על הכופר בפקדון, שגם דינו כדין גזלן, אף־על־פי שלא נגע בפקדון שנשאר במקומו.

טו. הַשּׁוֹאֵל שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים[116] - הֲרֵי זֶה
גַּזְלָן[117]. הָיָה[118] כְּלִי בְּיַד בְּנוֹ[119] שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ
בְּיַד עַבְדּוֹ[120], וּלְקָחוֹ אֶחָד[121] מֵהֶן וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[122] -
הֲרֵי זֶה שׁוֹאֵל שֶׁלֹּא מִדַּעַת; וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ, וְנִתְחַיֵּב
בְּאָנְסָיו[123], עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ לַבְּעָלִים[124]. לְפִיכָךְ, אִם
הֶחֱזִירוֹ לַקָּטָן שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ[125] אוֹ לָעֶבֶד, וְאָבַד מֵהֶן
אוֹ נִשְׁבַּר[126] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[127]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

116) הוא נוטל את החפץ של הבעלים לא כדי לגזלו ולקחתו לעצמו, אלא כדי להשתמש בו בלבד, בניגוד לכופר בפקדון שבהלכה הקודמת, שכוונתו לקחת את הפקדון לעצמו. 117) דעת רבא, ופסק כחכמים לפי דעת רבא, בבא־בתרא פח. בבא־מציעא מג: 118) משנה בבא־בתרא פז: "השולח את בנו אצל חנוני". 119) הכוונה לקטן, כמו שמשמע מסוף הלכה זו. כך פירש רבינו את המשנה גם בפירוש המשנה. 120) והעבד דינו כקטן (מגיד־משנה). 121) כגון החנוני, גמרא פח. 122) למדוד בו לאחרים, שם. 123) שואל מדעת בעלים חייב באונסין, אפילו עדיין לא נשתמש בו, כי הזכות להשתמש בו עושה אותו לשואל, אבל שלא מדעת בעלים אינו נעשה שואל להתחייב באונסין אלא לאחר שנשתמש בו (ראה לחם־משנה כאן). 124) ככתוב "והשיב את הגזילה". 125) לפני שנטל, ומידו נטל. 126) שזה אונס. 127) כדין גזלן, והשבה לידו של קטן אינה השבה.

טז. הַחוֹטֵף מַשְׁפּוֹן[128] מִיַּד הַלְוֶה[129] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת
בֵּית דִּין[130] - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[131], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב
לוֹ[132]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ[133]
וּמִשְׁכְּנוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן[134], שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד.

128) מלוה החוטף חפץ, כדי להבטיח את דמי ההלואה. 129) מידו ממש, שהחזיקו בהיותו מחוץ לביתו. 130) כי לשליח בית־דין יש רשות לקחת בחזקה מיד הלוה משהוא נמצא מחוץ לביתו. זוהי דעת שמואל, שלשליח בית־דין מותר, אבל למלוה אסור, בבא־מציעא קיג. 131) מכיון שאסור לו למלוה לקחת בחזקה משכון מיד הלוה, אף מחוץ לביתו. 132) אין הוא רשאי לעשות זאת על דעת עצמו, אלא ברשות בית־דין, מכיון שהחפץ אינו שלו. 133) זה אסור אפילו לשליח בית־דין. 134) במשנה שבועות מד: שנינו: "הנגזל כיצד? היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות".

יום שלישי כ' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזלן, ומי שגזל ואינו יודע ממי גזל וכל הנמשך אחר זה.

א. קָנָס קָנְסוּ חֲכָמִים[2] לַגַּזְלָנִין, שֶׁיִּהְיֶה הַנִּגְזָל נִשְׁבָּע
עַל כָּל מַה שֶּׁיִּטְעָן[3] וְנוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן[4]. וְהוּא[5], שֶׁיִּהְיֶה
זֶה מֻחְזָק שֶׁגָּזַל בִּשְׁנֵי עֵדִים[6].

2) כלומר, דין התורה אינו כך. 3) נגד הגזלן, 4) וזהו הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב: "ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם, לו שבועה", שם מה. 5) ודין זה הוא בתנאי. 6) שני עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאינם יודעים בדיוק מה גזל, גמרא שם מו.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ[7]
בְּפְנֵי עֵדִים, וְלֹא הָיָה כְּלוּם תַּחַת כְּנָפָיו[8], וְיָצָא וְכֵלִים
מֻטָּלִין לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו, וְלֹא יָדְעוּ הָעֵדִים מָה הֵן[9],
וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר[10]: כָּךְ וָכָךְ גְּזַלְתַּנִי - בֵּין שֶׁאָמַר
הַגַּזְלָן: מֵעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי וְלֹא נָטַלְתִּי כְּלוּם[11], בֵּין
שֶׁאָמַר: נִכְנַסְתִּי לְמַשְׁכֵּן כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הָעֵדִים[12], אֲבָל
לֹא נָטַלְתִּי[13], וְלֹא הָיָה תַּחַת כְּנָפַי אֶלָּא כֵּלִים שֶׁלִּי[14],
בֵּין שֶׁאָמַר: נָטַלְתִּי כְּלִי זֶה[15], וּבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן
שֶׁנָּטַל זֶה וּכְלִי אַחֵר - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע
בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[17], וְנוֹטֵל כָּל מַה שֶּׁיִּטְעָן.

7) ודינו כדין גזלן, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז.

8) כנפי בגדו. 9) מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי בגדו. 10) לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם הכלים שהוציא הגזלן. 11) והעדים מעידים אותו שנכנס ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזלן נאמן בשבועה להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע וייטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזלן, היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. 12) ואין בנקודה זו כל הכחשה מצידו. 13) משל חברי, כי חזרתי בי. 14) שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת כנפיו". 15) במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. 16) כי דין הנכנס לבית חבירו ומשכנו כדין גזלן, ועל כן קנסו אותו. 17) כגון, ספר תורה, כמו בשבועת התורה.

1 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[18]? בְּשֶׁטָּעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא**
2 **אָמוּד בָּהֶן[19] אוֹ שֶׁהוּא אָמוּד שֶׁמַּפְקִידִין אֶצְלוֹ[20] אוֹתָן**
3 **דְּבָרִים שֶׁטָּעַן, וְטָעַן בִּדְבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנִּגְנְטְלוּ תַּחַת**
4 **הַכְּנָפַיִם[21] כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים[22].**

18) שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטעון. 19) שמעריכים אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו: 20) כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו אצלו, שם. 21) כגון, דברים לא גדולים. 22) שכלים מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים, שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.

5 **ד. רָאוּהוּ עֵדִים שֶׁנִּכְנַס לְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא רָאוּהוּ**
6 **בָּעֵת שֶׁיָּצָא[23], אוֹ שֶׁיָּצָא וְאֵין נִרְאֶה תַּחַת כְּנָפָיו**
7 **כְּלוּם, וּבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן וְאוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ נָטַל, אֲפִלּוּ**
8 **אוֹמֵר: מֵעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי, שֶׁהֲרֵי מַכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים**
9 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר[24]. שֶׁאִם אָמַר: נִכְנַסְתִּי וְלֹא נָטַלְתִּי[25]**
10 **- נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[26] שֶׁלֹּא נָטַל כְּלוּם, וְהוֹלֵךְ;**
11 **שֶׁאִפְשָׁר שֶׁיִּכָּנֵס לִגְזֹל וְלֹא נָגַל[27].**

23) ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חבירו. 24) מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים. 25) בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את הכניסה לבית חבירו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב ראוי לזוכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה דאינש עבידא לה ולאו אדעתיה". ראה בית יוסף חושן משפט סימן צ. 26) שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול, והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ: 27) זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד אינש דגזים ולא עביד" וראה רי"ף שם, "שלושה שערים בחוקי הממשכן ...".

12 **ה. הָיָה עֵד אֶחָד מְעִידוֹ[28] שֶׁנִּכְנַס וְנָטַל כֵּלִים תַּחַת**
13 **כְּנָפָיו[29], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הֵן, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא נָזַלְתִּי**
14 **כְּלוּם[30], אוֹ שֶׁאָמַר: בְּחוֹבִי נָטַלְתִּי[31] - הוֹאִיל וְאֵין**
15 **הָעֵד יוֹדֵעַ[32] מֶה הָיָה תַּחַת כְּנָפָיו, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע**
16 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[33] שֶׁלֹּא גָזַל; שֶׁאֵינוֹ מֵחְזָק בְּגַזְלָנוּת**
17 **אֶלָּא בִּשְׁנֵי עֵדִים[34].**

28) עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת על הנכנס למשכן בפני עד אחד. 29) דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. 30) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. 31) אף על פי שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים. 32) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שיודע מה לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד משנה). 33) עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. 34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם".

18 **ו. כֵּיצַד שֶׁבַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן[35], כָּךְ**
19 **שׁוֹמֵר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[36]. אֲפִלּוּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר**
20 **נִשְׁבַּעַת[37] שֶׁזֶּה נָטַל כָּךְ וְכָךְ, וּמְשַׁלֵּם הַגַּזְלָן.**

35) בראוהו שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. 36) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: 37) כי היא עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ... הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה.

21 **ז. הָיָה שָׁם[38] לְקִיטוֹ[39] אוֹ שְׁכִירוֹ[40] שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת -**
22 **אֵינָן נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[41]; וְאֵין הַנִּגְזָל יָכוֹל לִשָּׁבַע,**
23 **שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בְּבֵיתוֹ בַּשָּׁעָה שֶׁנִּגְזַל; וְאֵין הָעֵדִים**
24 **יוֹדְעִים מַה נָּטַל תַּחַת כְּנָפָיו כְּדֵי לְחַיֵּב הַגַּזְלָן**
25 **לְהַחֲזִיר[42]; וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַגַּזְלָן[43], מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
26 **חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה[44].**

38) בביתו. 39) פועל האוסף תבואה מן השדה. 40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל־הבית שמירת הבית. 41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונוטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירוש, אפילו תפס מוציאין מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונוטל. 42) אף בלי שבועת הנגזל. 43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב.

44) שיישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגזל על ידי שני עדים.

1 **ח. וְכֵיצַד עוֹשִׂים בְּדִין זֶה? מַחֲרִים בַּעַל הַבַּיִת[45]**
2 **חֵרֶם סָתָם[46] עַל מִי שֶׁנָּטַל מִבֵּיתוֹ כְּלוּם[47] וְאֵינוֹ מוֹדֶה**
3 **בְּבֵית דִּין. וַאֲפִלּוּ הוֹדָה הַגַּזְלָן שֶׁגָּזַל קָצָת - מַחֲזִיר**
4 **הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בָּהּ בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעַל הַבַּיִת**
5 **טוֹעֲנוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[48].**

45) מכריז חרם. 46) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזלן. 47) משהו. 48) לו היה בעל־הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).

6 **ט. הַגּוֹזֵל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה[49] וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא**
7 **הַגַּזְלָן[50], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן תּוֹבְעוֹ וְאוֹמֵר: לִי**
8 **גָּזַלְתָּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁגָּזַל[51] - הֲרֵי כָּל**
9 **אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבָּע שָׁוֶה גְּזָלוֹ, וּמְשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד**
10 **וְאֶחָד[52]. אַף דָּבָר זֶה קָנֶס הוּא שֶׁקְּנָסוּהוּ חֲכָמִים,**
11 **מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה וְגָזַל; אֲבָל דִּין תּוֹרָה[53] אֵינוֹ חַיָּב**
12 **לְשַׁלֵּם מִסָּפֵק[54].**

49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: 50) שאין לאף אחד מהם עדים. 51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. 52) כדעת רבי עקיבא שם. 53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). 54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל.

13 **י. אָמַר לִשְׁנַיִם[55]: גָּזַלְתִּי אֶחָד מִכֶּם אוֹ אָבִיו שֶׁל**
14 **אֶחָד מִכֶּם[56] וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶהוּ, אִם בָּא לָצֵאת יְדֵי**
15 **שָׁמַיִם[57] - חַיָּב לְשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[58]; אֲבָל**
16 **בְּדִין[59] אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא גְּזֵלָה אַחַת, וְהֵן חוֹלְקִין אוֹתָהּ**
17 **בֵּינֵיהֶן. שֶׁהֲרֵי אֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ שֶׁגְּנַזָל[60], אֶלָּא זֶה**
18 **בָּא וְהוֹדִיעָם, וְלֹא קָנְסוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה[61], מִפְּנֵי**
19 **שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבֵעַ[62].**

55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לז. 56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. 57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. 58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. 59) לפי הדין. 60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". 61) אף על פי שגזל. 62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

20 **יא. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: גְּזַלְתַּנִי מֵאָה, אִם**
21 **אָמַר: לֹא גָּזַלְתִּי[63] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵת[64], כְּדִין כָּל**
22 **נִתְבָּע[65]; וְאִם הוֹדָה שֶׁגָּזַלוֹ חֲמִשִּׁים - מְשַׁלֵּם[66],**
23 **וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[67] עַל הַשְּׁאָר, כְּדִין כָּל מוֹדֶה**
24 **בְּמִקְצָת[68], שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחְזַק גַּזְלָן בְּעֵדִים[69]. וְכֵן הַטּוֹעֵן**
25 **אֶת חֲבֵרוֹ[70] שֶׁגְּנָבַנְס לִבֵּיתוֹ וּגְזָלוֹ כֵּלִים, וְהוּא אוֹמֵר:**
26 **דֶּרֶךְ מַשְׁכּוֹן לָקַחְתִּי בְּחוֹבִי שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ[71], וּבַעַל**
27 **הַבַּיִת אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדְךָ כְּלוּם[72] - אַף עַל פִּי**
28 **שֶׁהוֹדָה שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[73], הוֹאִיל וְאֵין שָׁם**
29 **עֵדִים שֶׁמְּעִידִים שֶׁגָּזַל[74], הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[75] וְגוֹבֶה חוֹבוֹ**
30 **מִן הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר[76] הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[77].**
31 **וְהוֹאִיל וְהוּא נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת**
32 **חֵפֶץ[78], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן[79].**

63) כלומר, הוא כופר בכל. 64) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסת, ראה למעלה הלכה ד. 65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. 66) מה שהודה. 67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. 68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: 69) והקנס שקנסו את הגזלן, שהנגזל נשבע ונוטל, הוא בהוחזק על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. 70) ואין עדים. 71) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. 72) אינני חייב לך כלום והכלים גזולים בידך. 73) ודינו כגזלן שקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. 74) על כן לא הוחזק גזלן, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבועות מד: ולמעלה הלכה א. 75) שלקח את הכלים כמשכון. 76) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. 77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. 78) כדין כל הנשבעין ונוטלין. 79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו משכון, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן.

33 **יב. רָאוּהוּ עֵדִים שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי**
34 **בַּעַל הַבַּיִת וְנָטַל מִשָּׁם כֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן**
35 **מְגֻלִּין[80] וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה עָשׁוּי לִמְכֹּר**
36 **אֶת כֵּלָיו[81], אִם טָעַן וְאָמַר: דֶּרֶךְ גָּזֵל לְקָחָן, וְהַלָּה**
37 **אוֹמֵר: בִּרְשׁוּתְךָ בָּאתִי, וְאַתָּה מְכָרָתָם לִי אוֹ נָתַתָּם**
38 **לִי[82], אוֹ בְּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ תְּפַשְׁתִּים - אֵינוֹ נֶאֱמָן;**
39 **שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנָיו[83] וְנָטַל כֵּלִים**
40 **מִשָּׁם וְהוֹצִיאָן בִּפְנֵי עֵדִים - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת גַּזְלָן[84].**
41 **לְפִיכָךְ מַחֲזִיר הַכֵּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. וְאֵין כָּאן**
42 **שְׁבוּעָה[85], שֶׁהֲרֵי הָעֵדִים רָאוּ מַה גָּזַל. וְאַחַר**
43 **שֶׁיַּחֲזִיר[86] חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ אֶת בַּעַל הַבַּיִת בְּכָל מַה**
44 **שֶׁיִּטְעַן, וְהַדִּין בֵּינֵיהֶן[87].**

80) שלא כדרך הגנבים. 81) והנכנס טוען לקוחים הם בידי. 82) במתנה. 83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בידי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבועות מו. ורי"ף שם. 84) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא

ממנו דבר בלי ראיות, ראה רי"ף שבועות כח. כח: דפוס וילנא. 85) אין כאן חיוב שבועה על בעל־הבית הנוטל. 86) וחזר המצב לקדמותו. 87) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים.

1 **יג. וְכֵן[88] אִם הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד[89] בִּלְבַד, וּבַעַל הַבַּיִת**
2 **טוֹעֵן שֶׁגָּזוּל הוּא כְּלִי זֶה בְּיָדוֹ[90], וְהַלָּה אוֹמֵר: לָקוֹחַ**
3 **הוּא בְּיָדִי, אוֹ בְּחוֹב גְּבִיתִיו, אוֹ שֶׁלִּי הָיָה וּפְקָדוֹן**
4 **הוּא אֶצְלְךָ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַחֲזִיר הַכְּלִי לְבַעֲלָיו בְּלֹא**
5 **שְׁבוּעָה. שֶׁאִלּוּ הָיָה שָׁם שְׁנֵי עֵדִים, הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם;**
6 **וַעֲכְשָׁו, שֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא עֵד אֶחָד, חַיָּב שְׁבוּעָה[91];**
7 **וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁבַע, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַכְחִישׁ אֶת הָעֵד[92];**
8 **וְכָל הַמְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁבַע - מְשַׁלֵּם.**
9 **לְפִיכָךְ, אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא נִכְנַסְתִּי לְבֵיתוֹ וְלֹא**
10 **נָטַלְתִּי כְּלוּם[93] - הוֹאִיל וְאֵין שָׁם אֶלָּא עֵד אֶחָד וְהוּא**
11 **מַכְחִישׁוֹ, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[94] שֶׁלֹּא לָקַח**
12 **מִבֵּיתוֹ כְּלוּם, וְנִפְטָר.**

88) רי"ף שם. 89) שראהו נכנס לתוך בית חבירו שלא בפני בעל־הבית ונטל משם כלי. 90) בעל הבית, שראה את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנתבע, גזל הוא. הוא יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית בשעה שהוציאו את הכלי (ראה ראב"ד). 91) להכחיש את דברי העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה בידו". [וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמא של בעל הבית]. 92) הוא מודה שנטל כלי מבית חבירו, אלא שהוא טוען, שכלי זה שייך לו. 93) או אמר נכנסתי, אבל לא נטלתי כלום. 94) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מ. וראה למעלה הלכה ה.

13 **יד. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[95] שֶׁחָטַף לָשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף[96] מִיַּד**
14 **חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵד אֶחָד, וּבָא הַחוֹטֵף[97] וְאָמַר: חָטַפְתִּיו[98]**
15 **וְשֶׁלִּי חָטַפְתִּי, וְחִיְּבוּהוּ חֲכָמִים[99] לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי**
16 **שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[100] בְּעֵד זֶה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁבַע,**
17 **שֶׁהֲרֵי הוֹדָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָעֵד. וְאִלּוּ לֹא הָיָה שָׁם עֵד**
18 **כְּלָל, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[101] שֶׁשָּׁלוֹ חָטָף[102];**
19 **וְאִלּוּ הִכְחִישׁ הָעֵד[103] וְאָמַר: מֵעוֹלָם לֹא חָטַפְתִּי, הָיָה**
20 **נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא חָטָף. וּכְדִין זֶה דָּנִין בְּכָל**
21 **מָקוֹם[104] בְּכָל מָקוֹם[105].**

95) בבא בתרא לג: שבועות מז. 96) מוארך בצורת לשון. 97) בפני בית הדין. 98) ומאשר את דברי העד. 99) רבי אבא, שם. 100) להכחיש את דברי העד. 101) בכופר הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. 102) מכיוון שלא הוחזק גזלן על פי עדים. 103) הכחיש את דברי העד. 104) כגון בהלכה הקודמת, שהנכנס לבית חבירו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. 105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ.

22 **טו. חָטָף[106] מִמְּנוּי זְהוּבִים [בְּעֵד אֶחָד], וְהוּא אוֹמֵר:**
23 **שֶׁלִּי חָטַפְתִּי וְעֶשְׂרִים הָיָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ**
24 **כַּמָּה חָטָף - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם הָעֶשְׂרִים. שֶׁהֲרֵי יָדַע**
25 **בְּוַדַּאי שֶׁזְּהוּבִים חָטָף, וְאִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם[107] הָיָה חַיָּב**
26 **לְשַׁלֵּם[108], וְנִמְצָא בְּעֵד אֶחָד מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[109] וְאֵינוֹ**
27 **יָכוֹל לְשָׁבַע[110], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[111].**

106) סברת עצמו. 107) עדים שחטף. 108) עשרים. ואף על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. 109) שלא חטף. 110) כי הודה לדברי העד שחטף. 111) למעלה הלכה יג.

28 **טז. אָמַר הַחוֹטֵף: עֶשְׂרִים חָטַפְתִּי וְשֶׁלִּי הֵן, וְהַנִּגְזָל**
29 **אוֹמֵר: מֵאָה חָטָף - הוֹאִיל וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ[112] מִנְיָנָן,**
30 **הֲרֵי מְשַׁלֵּם הָעֶשְׂרִים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שְׁחָטָפָן, וְנִשְׁבָּע**
31 **שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל הַשְּׁאָר, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּמִקְצָת[113].**
32 **וְדַעְתִּי נוֹטָה בָּזֶה שֶׁיִּשָּׁבַע הֶסֵּת[114], שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹדָה**
33 **כְּלוּם[115], אֶלָּא אָמַר 'שֶׁלִּי חָטַפְתִּי'.**

112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על השאר. 113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. 114) כדין כופר בכל. 115) והחיוב לשלם בא בגלל העד.

34 **יז. נִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְנָטַל מִשָּׁם**
35 **כֵּלִים בִּפְנֵי עֵד אֶחָד, וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ כַּמָּה נָטַל,**
36 **(הֲרֵי) בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: עֶשְׂרִים כֵּלִים הָיוּ בְּבֵיתִי[116],**
37 **וְהַגּוֹזֵל אוֹמֵר: לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא עֲשָׂרָה וְהֵם שֶׁלִּי -**
38 **חַיָּב לְהַחֲזִיר הָעֲשָׂרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[117]**
39 **וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁבַע. וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל הַשְּׁאָר[118] אֲפִלּוּ**
40 **שְׁבוּעַת הֶסֵּת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן עַל הַגַּזְלָן**
41 **טַעֲנַת וַדַּאי[119].**

116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו"). 117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. 118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. 119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהנה מן הגזילה, בין שהוא יורש מהגזלן בין שהוא לוקח מהגזלן, בין שהנגזל מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיוצא בזה.

42 **א. אָסוּר לְקָנוֹת דָּבָר הַגָּזוּל[2] מִן הַגַּזְלָן[3]. וְאָסוּר**
43 **לְסַעֲדוֹ עַל שְׁנוּיוֹ[4] כְּדֵי שֶׁיִּקְנֶהוּ[5]. שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה דְּבָרִים**
44 **אֵלּוּ[6] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְחַזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה[7], וְעוֹבֵר**
45 **עַל 'וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל'[8].**

2) בבא־קמא קיח: קיט. 3) אבל אם הדבר הגזול עבר בינתיים לידי קונה, מותר לקנות ממנו, אחרי שנתייאשו

הבעלים, כי הקונה הראשון קנה אותו ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה פרק ב, הלכה ג. 4) אסור לעזור לגזלן לשנות את הגזילה. 5) כדי שהגזלן יקנה אותו בשינוי מעשה, ויוכל אחר־כך למכרו. 6) שקונה בעצמו מן הגזלן, או שעזר לו, על־ידי שינוי הגזילה, למכור לאחרים. 7) על־ידי הכסף שהם מקבלים תמורת הגזילה. 8) כל עזרה הניתנת לעבריין המקילה עליו עשיית העבירה, נכללת בלאו זה. משל הדיוט אומר: "לאו עכברא גנב, אלא חורא גנב" (=לא העכבר גונב אלא החור), כלומר אילו לא היה לעכבר מקום להטמין, לא היה גורר את המזון. והתלמוד משתמש בפתגם עממי זה לעניני סיוע לעבריין, לולא הסיוע ליהנות מן העבירה - אפשר שהיה פורש.

1 **ב. אָסוּר לְהָנוֹת בְּדָבָר הַגָּזוּל, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר יֵאוּשׁ[9].**
2 **וְהוּא, שֶׁיֵּדַע בְּוַדַּאי[10] שֶׁדָּבָר זֶה הוּא הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ.**
3 **כֵּיצַד? יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁבְּהֵמָה זוֹ גְּזוּלָה - אָסוּר לִרְכֹּב**
4 **עָלֶיהָ אוֹ לַחֲרֹשׁ בָּהּ.**

9) כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה לא. 10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזלן הוא, השווה להלן הלכה ח.

5 **ג. גָּזַל בַּיִת אוֹ שָׂדֶה[11] - אָסוּר לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ[12] אוֹ**
6 **לְכָנֵס בָּהּ בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי**
7 **הַגְּשָׁמִים. וְאִם דָּר בְּתוֹכָהּ[13] - חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר**
8 **לַבְּעָלִים, כְּדִין הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[14]. גָּזַל**
9 **דְּקָלִים וְעָשָׂה מֵהֶן גֶּשֶׁר[15] - אָסוּר לַעֲבֹר עָלָיו[16]. וְכֵן**
10 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[17].**

11) קרקע אינה נגזלת ובחזקת בעליה היא עומדת, בבא־קמא קיז: 12) כדי לקצר את הדרך. בהלכה הקודמת דובר על הנאה מוחשית, כגון רכיבה וחרישה, וכאן מוסיף רבינו כל הנאה שהיא. 13) הגזלן או אדם אחר. 14) שאם החצר עשויה לשכר, אף־על־פי שאין דרך הדר לשכור, צריך להעלות לו שכר, ראה למעלה פרק ג, הלכה ט, ובבא־קמא כא. 15) דוגמא בגמרא שם קיג: 16) הגמרא מתירה לעבור רק אם זה נעשה לפי פקודת המלך, כי דינא דמלכותא דינא. לולא זה אסור לעבור עליו, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ועל־ידי השינוי מדקלים לגשר אינו קונה, כי זהו שינוי החוזר לברייתו, ראה למעלה פרק ב, הלכה י. 17) אם לא היו יאוש ושינוי רשות, וגם לא שינוי מעשה, והגזלן לא קנה, אסור ליהנות מן הדבר הגזול.

11 **ד. מִי שֶׁעָבַר[18] וְאָכַל הַגְּזֵלָה אַחַר יֵאוּשׁ - פָּטוּר**
12 **מִלְּשַׁלֵּם[19]. וְאִם אָכַל קֹדֶם יֵאוּשׁ, וְרָצוּ הַבְּעָלִים**
13 **לִגְבּוֹת מִן הָאוֹכֵל - גּוֹבִין, שֶׁעֲדַיִן בִּרְשׁוּתָן הִיא[20];**
14 **וְאִם רָצוּ, גּוֹבִין מִן הַגַּזְלָן[21].**

18) על הדין "אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש", למעלה הלכה ב. 19) משנה בבא־קמא קיא: ולפי פירוש רב חסדא שם. הטעם שפטור מלשלם לנגזל, מביאה הגמרא שם קיב. "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד־לומר אשר גזל? יחזיר כעין שגזל. מכאן אמרו, הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם". פירוש הדברים: "יחזיר כעין שגזל" - אם הגזילה היא בעין יחזירנה, אבל אין גזילה קיימת - פטור. ואין להעמיד דין זה בגזלן עצמו, כי אין זה מתקבל על הדעת לפטור את הגזלן כשאכל את הגזילה, ופירשו חכמים שזה נאמר רק בבנים או באחרים שאכלו את הגזילה, שפטורים מלשלם לנגזל, אבל הגזלן עצמו נתחייב בתשלומין בשעה שגזל, ראה רש"י שם קיא: דיבור־המתחיל כעין שגזל, ו'תוספות' דיבור־המתחיל גזל. 20) בשעה שאכל, נמצאה הגזילה עדיין ברשות הבעלים, וכאילו גזל האוכל ישר מן הנגזל. טעם זה מביאה הגמרא שם. 21) שם, מימרא של רב חסדא: "רצה מזה גובה, רצה מזה גובה".

15 **ה. הַגּוֹזֵל וָמֵת, בֵּין שֶׁהֶאֱכִיל אֶת הַגְּזֵלָה לַבָּנִים אַחַר**
16 **יֵאוּשׁ[22] בֵּין שֶׁלֹּא הֶאֱכִילָם אֶלָּא מְכָרָהּ אוֹ אָבְדָה[23]:**
17 **אִם הִנִּיחַ קַרְקַע - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם[24], אֲבָל מִן**
18 **הַמִּטַּלְטְלִין[25] - אֵינָן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם; שְׁדֵמֵי הַגְּזֵלָה[26]**
19 **חוֹב הֵן עַל הַגַּזְלָן, וְאֵין הַמִּטַּלְטְלִין מִשְׁתַּעְבְּדִין**
20 **לְבַעַל חוֹב[27].**

22) אף־על־פי שפטורים מלשלם. 23) ולא היתה להם שום הנאה מן הגזילה. 24) מן הקרקע שהניח להם אביהם, כי בעודו בחיים נשתעבדה הקרקע שלו לנגזל לתשלום דמי הגזילה, שהאכילה לבנים או שמכרה, גמרא שם לפי דעת רבא. 25) שהניח להם אביהם. 26) במקרה שהגזילה אינה קיימת. 27) כי המלוה, בשעת ההלואה, סמך על נכסי דלא ניידי בלבד ולא על מטלטלין, שהלוה יכול להעלימם, ומשום כך אין המלוה יכול לגבות חובו ממטלטלין, שעברו לרשות הקונה או היורש, ומכיון שדין דמי הגזילה כדין חוב, אין גובים מן המטלטלין שבידי היורשים (ראה ברש"י שם יד: נימוק אחר לדין שאין גובים מן המטלטלין של יתומים).

21 **ו. כָּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים[28] לִגְבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן**
22 **הַמִּטַּלְטְלִין[29] וַאֲפִלּוּ בְּמִלְוָה עַל פֶּה[30]. לְפִיכָךְ חַיָּבִין**
23 **לְשַׁלֵּם[31] בֵּין אָכְלוּ בֵּין לֹא אָכְלוּ, בֵּין נִתְיָאֲשׁוּ בֵּין לֹא**
24 **נִתְיָאֲשׁוּ, בֵּין מִן הַקַּרְקַע בֵּין מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ.**

28) ראה רי"ף בבא־קמא (הוצאת וילנא ז.) והלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יב. 29) של היתומים שהניח אביהם, מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, ובעל חוב סומך על המטלטלין (מאירי). 30) שאינו גובה לפי הדין אלא מנכסים בני חורין, כלומר מן הנכסים שנמצאים ביד הלוה. 31) אף־על־פי שדמי הגזילה כמלוה על פה הם.

25 **ז. דִּין הַלּוֹקֵחַ מִטַּלְטְלִין[32] מִן הַגַּזְלָן כְּלוֹקֵחַ מִן**
26 **הַגַּנָּב[33]: אִם גַּזְלָן מְפֻרְסָם הוּא - לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת**
27 **הַשּׁוּק[34]; וְאִם אֵינוֹ מְפֻרְסָם[35] - עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת**
28 **הַשּׁוּק[36], וְנוֹתֵן הַנִּגְזָל דָּמִים[37] שֶׁנָּתַן[38] וְלוֹקֵחַ גְּזֵלָתוֹ[39],**
29 **וְחוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַגַּזְלָן[40] בִּדְמֵי הַגְּזֵלָה. וְאִם כְּבָר**

נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[41] - קָנָה לוֹקֵחַ[42] עַצְמָהּ שֶׁל גְּזֵלָה[43] וְאֵינוֹ מַחֲזִירָהּ[44].

32) פרט לקונה קרקע שאינה נגזלת, ותמיד בחזקת בעליה עומדת, ראה למעלה הלכה ג. 33) דין הלוקח מן הגנב, מפורט בהלכות גניבה פרק ה הלכה ב ואילך. 34) כי היה צריך להעלות על דעתו שהחפץ גזול, על כן יחזיר את הגזילה לנגזל בלי דמים, ויתבע את כספו מן הגזלן. 35) ולא ידע שהוא קונה מגזלן. 36) חכמינו תיקנו, שכל הלוקח בשוק, אף־על־פי שנודע אחר־כך שהחפץ היה גנוב, לא יחזירנו לבעלים אלא־אם־כן שילמו לו את דמיו, הואיל ובפרהסיא קנה, יש להניח שלא ידע שהחפץ גנוב. 37) אף־על־פי שמן הדין חוזרת הגזילה אליו בלי דמים. 38) הלוקח לגזלן. 39) אבל אם לא ישלם - לא יקבל את גזילתו, אפילו אם עדיין לא התייאש, והגזילה עדיין ברשותו עומדת. 40) ותובע הנגזל את הגזלן. 41) בין שנתייאשו לפני שמכר הגזלן ובין שנתייאשו אחר שמכר הגזלן, ראה הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג. 42) ביאוש ושינוי רשות. 43) גוף הגזילה, בניגוד למקרה הקודם שיש לו זכות של דמי הגזילה בלבד. 44) אף אם הנגזל מוכן לשלם לו את כל הדמים שנתן לגזלן.

ח. אָסוּר לֵהָנוֹת מִן הַגָּזְלָן[45]. וְאִם הָיָה מְעוּט שֶׁלּוֹ[46], אַף עַל פִּי שֶׁרֹב מָמוֹנוֹ גָּזוּל - מֻתָּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁיֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁדָּבָר זֶה[47] גָּזוּל בְּיָדוֹ.

45) כי חזקה, שכל מה שהוא מקבל את הגזלן, גזילה היא. למעלה בהלכה ב, דובר על האיסור ליהנות מן החפץ הגזול, וכאן על איסור הנאה מן הגזלן. 46) תולים שדבר זה משלו הוא, כדעת שמואל וכדעת רב יהודה, בבא־קמא קיט. 47) שהוא מקבל מן הגזלן. ואין דין זה דומה לדין שבהלכות גניבה פרק ו הלכה א, שפסק שם רבינו, שאם הרוב גנוב אסור לקנות, כי יש הבדל בין רוב הדבר עצמו שהוא קונה ובין רוב ממונו של הגזלן (מגיד־משנה).

ט. בְּנֵי אָדָם שֶׁחִזְּקוּ גַּזְלָנִין[48] וְחִזְּקוּ כָּל מָמוֹנָן מִן הַגָּזֵל[49], מִפְּנֵי שֶׁמַּלְאכְתָּן מְלֻאכֶת גַּזְלָנִין[50], כְּגוֹן הַמּוֹכְסִין[51] וְהַלִּסְטִים[52] - אָסוּר לֵהָנוֹת מֵהֶן; שֶׁחֶזְקַת מְלָאכָה זוֹ שֶׁהוּא גָּזוּל[53]. וְאֵין מְצָרְפִים דִּינָרִים מִן הַתֶּבֶן שֶׁלָּהֶן[54], שֶׁהַכֹּל בְּחֶזְקַת גְּזֵלָה[55].

48) שידועים כגזלנים. 49) בניגוד לדין שבהלכה הקודמת, שרוב ממונו גזול. 50) וכל ממונם בא ממלאכה זו. 51) הנוטלים מסחורות, בבא־קמא קיג. וראה לקמן הלכה יא. 52) שודד. 53) כי המכס שהמוכס נוטל, אינו לפי החוק, ראה לקמן הלכה יא. ומכיון שמלאכה אחרת אין לו, יוצא שכל ממונו גזילה הוא, ועל כן אסור ליהנות ממנו. 54) למוכסים יש תיבה מיוחדת, ששמים בה את המכס שנוטלים, אם יש בתיבה מעות קטנות המצטרפות לסך דינר, אין פורטים דינר שלם על אותן המעות. משנה בבא־קמא קיג. 55) כל המעות שבתיבה המיוחדת למכס - גזילה ממש הן, ועל כן אל יפרוט על מעות אלה, אף־על־פי שאינו נהנה הנאה ממשית, כי הרי הוא נותן תמורתו דינר, אין ראוי לעשות זאת, כי קצת הנאה יש בזה (ראה פירוש המשניות לרבינו). אבל לפרוט על מעות שיש למוכס בביתו מותר (משנה שם), שהכסף שבביתו אינו בחזקת גזילה. [קשה להתאים דין זה לדברי רבינו בהלכה ח וט. מהלכות אלו יש ללמוד, שכל ממונם של מוכסים - בחזקת גזילה הם].

י. נָטְלוּ מוֹכְסִים כְּסוּתוֹ[56] וְהֶחֱזִירוּ לוֹ אַחֶרֶת[57], (נָטְלוּ חֲמוֹרוֹ וְהֶחֱזִירוּ לוֹ חֲמוֹר אַחֵר) - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ כְּמִכְיָרָה הִיא[58], וְחֶזְקָתָהּ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה[59], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁזּוֹ גְּזֵלָה[60]. וְאִם הָיָה וָתִיק[61] וּמַחְמִיר עַל עַצְמוֹ[62] - מַחֲזִירָן לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים[63].

56) משנה בבא־קמא קיד. 57) מתוך רחמנות עליו. 58) שהרי נתנה לו תמורת כסותו. 59) טעם זה מובא במשנה שם. דינו של בעל הכסות שהחזירו לו כסות אחרת - כדין הלוקח מטלטלין מן הגזלן, שאם נתייאשו הבעלים "קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה", למעלה הלכה ו. 60) ועל כן אין לומר, שהגיעה לידו באיסור, וקנה אותה ביאוש ושינוי רשות. לו ידע בוודאי שזו גזילה, אסור היה לו לקחתה. 61) חסיד. 62) לאחר שנודע לו שזו גזילה, ואינו רוצה בממון אחרים, אף־על־פי שקנאה לפי דין המשנה. 63) ולא למוכס שקיבלה ממנו, גמרא שם.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[64] שֶׁהַמּוֹכֵס בִּלְסְטִים? בִּזְמַן שֶׁהַמּוֹכֵס עוֹבֵד כּוֹכָבִים[65], אוֹ מוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו[66], אוֹ מוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵחֲמַת הַמֶּלֶךְ[67] וְאֵין לוֹ קְצָבָה[68], אֶלָּא לוֹקֵחַ מַה שֶּׁיִּרְצֶה וּמַנִּיחַ מַה שֶּׁיִּרְצֶה; אֲבָל מֶכֶס שֶׁפִּסְקוֹ הַמֶּלֶךְ[69], וְאָמַר שֶׁיִּקַּח שְׁלִישׁ[70] אוֹ רְבִיעַ אוֹ דָּבָר קָצוּב[71], וְהֶעֱמִיד מוֹכֵס יִשְׂרְאֵל[72] לִגְבּוֹת חֵלֶק זֶה לַמֶּלֶךְ, וְנוֹדָע שֶׁאָדָם זֶה נֶאֱמָן וְאֵינוֹ מוֹסִיף כְּלוּם עַל מַה שֶּׁגָּזַר הַמֶּלֶךְ - אֵינוֹ בְּחֶזְקַת גַּזְלָן[73], לְפִי שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא[74]. וְלֹא עוֹד[75], אֶלָּא שֶׁהוּא עוֹבֵר[76] הַמַּבְרִיחַ מִמֶּכֶס זֶה[77], מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹזֵל מָנַת הַמֶּלֶךְ, בֵּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ יִשְׂרְאֵל.

64) למעלה הלכה ט. 65) ומלאכתו מלאכת גזלנים, מפני שהוא נוטל מכס יותר ממה שמגיע לו, בבא־קמא קיג. 66) ולא מונה על־ידי המלך. כל המכס שהוא גובה, אפילו הפחות ביותר, דינו כגזילה. גמרא שם. 67) שמינהו המלך לגבות מכס שקבע. 68) אין שיעור המכס קבוע מראש לכל אדם בשוה, ובהתאם לסוג הסחורה ולכמותה. 69) שקבעו המלך. 70) מערך הסחורה או מהסחורה עצמה. 71) כגון סכום מסוים מכל יחידת משקל או מדה. 72) כי מוכס גוי לוקח יותר מן הקצבה שקצב המלך. 73) ואין אומרים שעצם המכס גזילה הוא. 74) כל חוק שחקקו המלך לכל תושבי המדינה - דין גמור הוא, דעת שמואל שם, וראה לקמן הלכה יד. 75) לא רק שאין המוכס בחזקת גזלן. 76) עבירה של גזל. 77) המשתמט מלשלם את המכס הקצוב הזה. דין זה שאסור להבריח מן המכס, נובע מדברי שמואל "דינא דמלכותא דינא" (שם).

יב. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁמֵּשִׁים מַס עַל בְּנֵי הָעִיר[78] אוֹ עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ[79] דָּבָר קָצוּב מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, אוֹ עַל שָׂדֶה וְשָׂדֶה[80] דָּבָר קָצוּב; אוֹ שֶׁגָּזַר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיַּעֲבֹר[81] עַל דָּבָר זֶה - יִלָּקֵחוּ כָּל נְכָסָיו לְבֵית הַמֶּלֶךְ; אוֹ כָּל מִי שֶׁיִּמְצָא בַּשָּׂדֶה בְּשָׁעַת הַגֶּרֶן[82] - הוּא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעָלֶיהָ, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא בַּעַל הַשָּׂדֶה בֵּין שֶׁאֵינוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה[83]; וְכֹל כַּיּוֹצֵא מִדְּבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ גָּזֵל, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁגָּבָה אוֹתָן לַמֶּלֶךְ - אֵינוֹ בְּחֶזְקַת גַּזְלָן[84], וַהֲרֵי הוּא כָּשֵׁר[85]. וְהוּא[86], שֶׁלֹּא יוֹסִיף[87] וְלֹא יְשַׁנֶּה[88] וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ כְּלוּם.

78) סכום כולל לכל בני העיר, ולא מס אישי. 79) דהיינו מס גולגולת, בבא־קמא קיג: 80) דהיינו מס קרקע הנזכר בגמרא שם. 81) מכיון שקנס זה נושא אופי כללי, על כן יש לו תוקף חוקי, ואין רואים בהחרמת הנכסים משום גזילה. 82) בשעת אסיפת התבואה. 83) שלא להטריח את גובה המס לחפש אחרי בעל השדה. הדוגמא בגמרא (שם) מדברת על שותף בשדה, כי חוק המלך אז חייב רק את השותף ולא אדם זר שנמצא בשדה, ואפילו לא את האריס. אבל רבינו כאן מביא דוגמא של חוק המלך, המחייב גם את שאינו בעל השדה לשלם, בין שהוא שותף ובין שאינו שותף, בהתאם לדברי רבא (גירסת הרי"ף - רב) בגמרא שם, שמותר ליהודי הגובה את מס הקרקע למשכן בן העיר על מס בן עיר חבירו. 84) כי "דינא דמלכותא דינא". 85) כי מותר לו לעשות זאת, גמרא שם. 86) בתנאי. 87) על המס. 88) את מספר יחידות המשקל הטעונות מס, שלא ירשום למשל עשר טונות יבול השדה במקום שמונה.

יג. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל אֶחָד מֵעֲבָדָיו וְשָׁמַשָּׁיו מִבְּנֵי הַמְּדִינָה, וְלָקַח שָׂדֶהוּ אוֹ חֲצֵרוֹ - אֵינָהּ גָּזֵל[89], וּמֻתָּר לְהָנוֹת בָּהּ[90], וְהַלּוֹקְחָהּ מִן הַמֶּלֶךְ - הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ, וְאֵין הַבְּעָלִים מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ[91]; שֶׁזֶּה דִּין הַמְּלָכִים כֻּלָּם[92], לִקַּח כָּל מָמוֹן שֶׁמָּשְׁשִׁיהֶם כְּשֶׁפּוֹעֲסִין עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי הַמֶּלֶךְ הִפְקִיעַ שְׁעִבּוּדָן[93], וְנַעֲשֵׂת חֲצַר זוֹ אוֹ שָׂדֶה זוֹ כְּהֶפְקֵר[94], וְכָל הַקּוֹנֶה אוֹתָהּ מִן הַמֶּלֶךְ - זָכָה בָּהּ. אֲבָל מֶלֶךְ שֶׁלָּקַח חָצֵר אוֹ שָׂדֶה שֶׁל אֶחָד מִבְּנֵי הַמְּדִינָה שֶׁלֹּא בַּדִּינִין שֶׁחָקַק - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[95]; וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין הַבְּעָלִים מִיָּדוֹ[96].

89) אף־על־פי שלקח את השדה מאיש אחד בלבד כתוצאה מכעס, ומנתינים אחרים שכעס עליהם לא לקח, אין לראות במעשה זה שרירות לב, כי כן משפטי המלכים, ורשאי הוא לוותר כרצונו. 90) בקרקע גזולה אסור לשום איש ליהנות, כי קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה היא עומדת, ראה למעלה הלכה ג. 91) בניגוד לקונה קרקע מן הגזלן, שאפילו נתייאשו הבעלים, הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים, ראה לקמן פרק ח הלכה יד. 92) ועל כן יש להחרמה זו תוקף חוקי. 93) הוציא את השדה או את החצר מידי הבעלים. 94) כנכסים ללא בעלים. 95) מכיון שעשה מעשהו שלא לפי החוק. 96) כי קרקע אינה נגזלת, וחוזרת לבעלים, אפילו מכרה הגזלן ונתייאשו הבעלים.

יד. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר[97]: כָּל דִּין שֶׁחָקַק אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ לַכֹּל וְלֹא יִהְיֶה לְאָדָם אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[98] - אֵינוֹ גָּזֵל; וְכֹל שֶׁיִּקַּח מֵאִישׁ זֶה בִּלְבַד שֶׁלֹּא כַּדָּת[99] הַיְדוּעָה לַכֹּל, אֶלָּא חָמַס אֶת זֶה - הֲרֵי זֶה גָּזֵל. לְפִיכָךְ, גַּבָּאֵי הַמֶּלֶךְ וְשׁוֹטְרָיו[100] שֶׁמּוֹכְרִים הַשָּׂדוֹת בַּמַּס הַקָּצוּב עַל הַשָּׂדוֹת[101] - מִמְכָּרָן מִמְכָּר[102]; אֲבָל מַס שֶׁעַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ[103] אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִן הָאָדָם עַצְמוֹ[104], וְאִם מָכְרוּ הַשָּׂדֶה בַּמַּס שֶׁעַל הָרֹאשׁ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מִמְכָּר[105], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דִּין הַמֶּלֶךְ כָּךְ[106].

97) זהו סיכום של שלוש ההלכות הקודמות. 98) אבל חוקים שיש בהם הפליה בין נתיני המלך, כגון שהטיל מסים מיוחדים על קבוצה מסוימת, עדה מסוימת או אומה מסוימת, וכן אם גזר עליהן גזירות מיוחדות, אין לחוקים אלה ולגזירות אלו תוקף חוקי. דין זה מוגדר בספרות הפוסקים במשפט קצר: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא". 99) שלא כחוק. 100) המגינים בכוח על גובי המלך. 101) מפני שבעל השדה לא שילם את מס הקרקע, בבא־בתרא נה. 102) כי זהו חוק המלך למכור את השדות שבעליהם לא שילמו את המס (גמרא שם). 103) מס הגולגולת. 104) שתופסים אותו ומכריחים אותו לשלם, ואין נכסיו משועבדים למס זה. 105) כי המכירה אינה לפי החוק. 106) רשאי הוא לחוקק חוק חדש כזה. [הרמב"ן וגדולי הפוסקים האחרים חולקים בזה על רבינו, ואומרים שאין תוקף לחוק מנוגד לחוקי המלכים המקובלים].

טו. מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ דִינָיו, שֶׁכֹּל שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעַל הַשָּׂדֶה - תִּהְיֶה הַשָּׂדֶה לְנוֹתֵן הַמַּס[107], וּבָרַח בַּעַל הַשָּׂדֶה מִפְּנֵי הַמַּס, וּבָא זֶה וְנָתַן מַס שֶׁעָלֶיהָ לַמֶּלֶךְ[108] וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ - אֵין זֶה גָּזֵל[109], אֶלָּא אוֹכֵל פֵּרוֹת[110] וְנוֹתֵן הַמַּס עַד שֶׁיַּחְזְרוּ הַבְּעָלִים[111]; שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[112].

107) כל מי שישלם את המס, זכאי לאכול את פירות השדה. 108) בלי שמכרו לו גבאי המלך את השדה. 109) "ארעא לטסקא (מס הקרקע) משעבדא, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא", בבא־מציעא עג: 110) לא רק מה שכבר אכל אינו גזל, אלא אנו מתירים לו מלכתחילה לאכול. 111) וישלמו את המס והקרקע תחזור לרשותם, מכיון שגבאי המלך לא מכרו את הקרקע, וזה שנתן המס אכל את הפירות בתוקף החוק הכללי: "מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא" ולא קנה את הקרקע עצמה אלא הזכות לאכול פירותיה. 112) למעלה הלכה יא.

טז. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁגָּזַר[113], שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתֵּן מַס הַקָּצוּב עַל הָאִישׁ[114] יִשְׁתַּעְבֵּד בָּזֶה שֶׁלֹּא נָתַן[115], וּבָא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן הַמַּס שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל זֶה הֶעָנִי - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד בּוֹ יוֹתֵר מִדַּי[116], שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין; אֲבָל אֵינוֹ עוֹבֵד בּוֹ כְּעֶבֶד[117].

113) בבא־מציעא עג: 114) מס גולגולת. 115) יעביד אותו תמורת המס ששילם עבורו. 116) יותר ממה שהוא רגיל לעבוד (ראה הגהות הגר"א בגמרא שם). 117) כעבד כנעני, כי כל עבד עברי אסור להעבידו בדברים שהם מיוחדים לעבד, כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ, או יחלוץ לו מנעליו, שנאמר: לא תעבוד בו עבודת עבד. ראה הלכות עבדים פרק א, הלכה ז.

1 **יז. מֶלֶךְ שֶׁכָּרַת אִילָנוֹת[118] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים וְעָשָׂה מֵהֶן**
2 **גֶּשֶׁר - מֻתָּר לַעֲבֹר עָלָיו[119]. וְכֵן אִם הָרַס בָּתִּים**
3 **וַעֲשָׂאָן דֶּרֶךְ אוֹ חוֹמָה - מֻתָּר לְהָנוֹת בָּהּ. וְכֵן כֹּל**
4 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין[120].**

118) בבא־קמא קיג: 119) בניגוד לגזל דקלים ועשה מהן גשר, שאסור לעבור עליו, למעלה הלכה ג. 120) ואף־על־פי שלא כרתו אילנות מכל בעלי הבתים, אין לראות בזה גזירה מיוחדת על חלק מנתיני המלך, מכיוון שהמלך לא פרט בפירוש, לכרות אילנותיהם של אנשים מסויימים ואין שליחי המלך חייבים לטרוח ולאסוף אילנות בודדים מכל בעל־הבית ובעל־הבית, גמרא שם.

5 **יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[121] בְּמֶלֶךְ שֶׁמַּטְבִּעוֹ**
6 **יוֹצֵא[122] בְּאוֹתָן הָאֲרָצוֹת[123]; שֶׁהֲרֵי הִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי**
7 **אוֹתָהּ הָאָרֶץ, וְסָמְכָה דַּעְתָּן[124] שֶׁהוּא אֲדוֹנֵיהֶם וְהֵם**
8 **לוֹ עֲבָדִים. אֲבָל אִם אֵין מַטְבְּעוֹ יוֹצֵא - הֲרֵי הוּא**
9 **כְּגַזְלָן בַּעַל זְרוֹעַ[125], וּכְמוֹ חֲבוּרַת לִסְטִים הַמְזֻיָּנִין[126]**
10 **שֶׁאֵין דִּינֵיהֶם דִּין, וְכֵן מֶלֶךְ זֶה וְכָל עֲבָדָיו[127] גַּזְלָנִין**
11 **לְכָל דָּבָר.**

121) שדין המלך דין. 122) עובר לסוחר. 123) שעליהן הוא מולך. 124) בטחו בו. 125) המשתמש בכוח פיסי. 126) הנוטלים בכוח הנשק. 127) כגון עושי רצונו הגובים והשוטרים.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו משפטי הדברים שיש בהם משום גזל, שהיה באפשר לומר שאין בהם משום גזל, ונמשך לזה מה שאסרו חכמים משום גזל.

12 **א. קוֹרוֹת וַאֲבָנִים[2] וְעֵצִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן שֶׁשְּׁטָפָם**
13 **הַנָּהָר: אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[3] מֵהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ**
14 **מֻתָּרִין[4], וְהֵן שֶׁל מַצִּילָן; וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ[5] אִם נִתְיָאֲשׁוּ**
15 **אִם לֹא נִתְיָאֲשׁוּ - חַיָּב לְהַחֲזִיר; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[6]**
16 **אִם הָיוּ הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין אַחֲרֵיהֶם[7].**

2) בבא־מציעא כב. ותוספתא כתובות פרק ח. 3) אם ידוע שהבעלים כבר נתייאשו. זוהי הגירסא בתוספתא שם: "אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו", ולא כגירסת רש"י בגמרא שם "מפני שנתייאשו הבעלים". 4) ואין בהם משום איסור גזל. 5) כגון שהיו הבעלים במקום אחר, וידעו אמנם ששטף נהר את הקורות, אבל המציל אינו יודע אם התייאשו. ראה תוספתא שם. 6) שחייב להחזיר. 7) כדי להצילם. זה מוכיח שלא נתייאשו. דוגמא זו מובאת בתוספתא שם.

17 **ב. לְפִיכָךְ, הַמַּצִּיל מִן הַנָּהָר[8] וּמִזּוֹטוֹ שֶׁל יָם[9]**
18 **וּמִשְּׁלוּלִיתוֹ שֶׁל נָהָר[10] וּמִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[11] וּמִן**
19 **הַדֵּלֶקָה וּמִן הָאֲרִי וּמִן הַדֹּב וּמִן הַנָּמֵר וּמִן**
20 **הַבַּרְדְּלָס[12]: אִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[13] -**
21 **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, וְאִם לֹא יָדַע - יַחֲזִיר[14].**

8) משנה בבא־קמא קיד. 9) מקרקעית הים במקומות הנשטפים על־ידי מי הים כשהם עולים, בבא־מציעא כד. 10) כשהנהרות גואים ע"י גשמים מרובים, הם עוברים על גדותיהם ושוללים כל מה שמוצאים בדרכם, שם. 11) מקביל למציל מן הגייס. 12) בבא־מציעא כד. 13) כגון ששמע מפיהם, או שאין כל אפשרות להציל, ובוודאי נתייאשו הבעלים (שם, וראה מגיד־משנה). 14) כגון שיש אפשרות להציל, ואפילו על־ידי הדחק. יחזיר, כי יתכן שהבעלים לא נתייאשו ומקווים להציל כשם שזה הציל.

22 **ג. הַמַּצִּיל מִיַּד לִסְטִים[15] יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ,**
23 **מִפְּנֵי שֶׁסְּתָם הַדָּבָר[16] שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים; וְאִם יָדַע**
24 **שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ - חַיָּב לְהַחֲזִיר. אֲבָל הַמַּצִּיל מִיַּד**
25 **לִסְטִים עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מוֹכֵס עוֹבֵד כּוֹכָבִים[17] - חַיָּב**
26 **לְהַחֲזִיר, שֶׁסְּתָם הַדָּבָר שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים; וְאִם**
27 **יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. וּמִפְּנֵי מָה**
28 **סְתָם לִסְטִים יִשְׂרָאֵל נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וּסְתָם הָעוֹבֵד**
29 **כּוֹכָבִים לֹא נִתְיָאֲשׁוּ? מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים יוֹדְעִים,**
30 **שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מַחֲזִירִין מִיַּד הַגַּזְלָן אַף עַל פִּי**
31 **שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁגָּזַל, אֶלָּא בִּרְאָיוֹת רְעוּעוֹת[18]**
32 **וּבְאֹמֶד הַדַּעַת[19].**

15) בבא־קמא קיד. 16) אם לא ידוע אם נתייאשו או לא. 17) דינו כליסטים, ראה למעלה פרק ה, הלכה יא. 18) בניגוד לדייני ישראל שאין מוציאים ממון אלא בעדות וראיות ברורות, טעם זה מובא בגמרא שם. 19) בהשערה.

33 **ד. שַׁחֲלַיִם[20] הַצּוֹמְחִים בְּתוֹךְ הַפִּשְׁתָּן, הַמְלַקְּטָן**
34 **כְּשֶׁהֵן לַחִין - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גָּזֵל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַפְסִידִין**
35 **הַפִּשְׁתָּן[21] שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְאִם יָבְשׁוּ - אֲסוּרִין**
36 **מִשּׁוּם גָּזֵל, שֶׁכְּבָר הִפְסִידוּ מַה שֶּׁהִפְסִידוּ[22]. וְאִם הָיוּ**
37 **עַל הַגֻּבּוֹל[23] - אֲסוּרִין אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵן לַחִין[24].**

20) מין ירק שטעמו חריף, הגדל בין הפשתן, בבא־מציעא קז. 21) שדמיו מרובים מדמי השחלים. 22) ומכאן ולהבא לא יפסידו יותר, מכיון שכבר יבשו, והבעלים רוצים בקיומם. 23) של ערוגת הפשתן ולא בתוך הפשתן. 24) מפני שאינם מפסידים.

38 **ה. כְּבָר בֵּאֲרוּ בְּנִזְקֵי מָמוֹן[25], שֶׁהַמּוֹצִיא תְּבוּאָה[26]**
39 **וְקַשׁוֹת[27] לִרְשׁוּת הָרַבִּים[28] - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גָּזֵל[29].**
40 **אֲבָל הַמּוֹצִיא הַגָּלָל[30] לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בֵּין בִּשְׁעַת**
41 **הוֹצָאַת זְבָלִים[31] בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים -**
42 **חַיָּבִין עֲלֵיהֶם[32] מִשּׁוּם גָּזֵל[33].**

25) פרק יג, הלכה יד. 26) זה שנשאר אחר הדישה.

27) מה שנשאר בקרקע אחר הקצירה. 28) כדי שידושו ויעשו לו זבל. 29) מותר לכל אדם לקחתם לעצמו, משום שאסור לאדם להוציא תבנו וקשו לרשות הרבים. מכיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים, ואם הוציא קנסוהו חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם זכה. 30) צואת הבקר, "כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם ורגלי בהמה", שם הלכה טו. 31) שמותר לו להוציא את הגלל. 32) אם בא אחר ונטל את הגללים. 33) כיון שאין בו שבח אם נדוש לא קנסו בו, בניגוד לתבנו וקשו שמשביחים ונעשים זבל ו"קנסו גופן משום שבחן".

1 **ו. מִי שֶׁנִּתְחַלְּפוּ לוֹ[34] כֵּלָיו[35] בִּכְלִים אֲחֵרִים בְּבֵית**
2 **הָאֹבֶל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה[36] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן**
3 **עַד שֶׁיָּבוֹא הַלָּה[37] וְיַחֲזִיר[38] וְיִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ. נִתְחַלְּפוּ**
4 **לוֹ בְּבֵית הָאֹמֶן[39]: אִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל אֹמֶן[40] נָתְנוּ**
5 **לוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֹמֶן וְאָמַר לוֹ: טֹל כֵּלֶיךָ[41] - הֲרֵי**
6 **זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁיָּבוֹא הַלָּה וְיַחֲזִיר וְיִטֹּל אֶת**
7 **שֶׁלּוֹ. אָמַר לוֹ הָאֹמֶן: טֹל כְּלֵי זֶה - הֲרֵי זֶה יִשְׁתַּמֵּשׁ**
8 **בּוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא הַלָּה וְיַחֲזִיר וְיִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ; שֶׁמָּא כֵּלָיו**
9 **שֶׁל אֹמֶן הוּא[42], אוֹ בַּעַל הַכְּלִי צִוָּה אֶת הָאֹמֶן לְמָכְרוֹ**
10 **לוֹ[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

34) בבא־בתרא מו. 35) בגדיו. 36) שמרובים שם האנשים, ומחליפים בטעות את הבגדים. 37) זה שהחליף. 38) את הבגד שנטל בטעות. 39) מסר לו בגד לתיקון וקיבל אחר במקומו. 40) יתכן שבטעות נתנו, ועל כן אסור להשתמש. 41) ומכיון שהכלי איננו שלו, משמע שטעה האומן, על כן אל ישתמש. 42) והוא מוסרם לו מדעת עד שיקבל בחזרה את כליו שמסר בטעות לאחר. 43) ובטעות מכר את של זה, ועל כן הוא מוסר לו ביודעים את הכלי עד שיקבל חזרה את הכלי שמכר בטעות.

11 **ז. דְּבָרִים הָרְבֵּה[44] אָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם גָּזֵל[45],**
12 **וְהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן מִדִּבְרֵיהֶם[46]. כְּגוֹן[47]**
13 **מַפְרִיחֵי יוֹנִים וְהַמְשַׂחֲקִים בְּקַבְיָא[48]. מַפְרִיחֵי יוֹנִים**
14 **כֵּיצַד? לֹא יַפְרִיחַ אָדָם בְּתוֹךְ הַיִּשּׁוּב[49], שֶׁהֲרֵי לוֹקֵחַ**
15 **מָמוֹן אֲחֵרִים שֶׁלֹּא כַּדִּין, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁלֵּחַ זָכָר וְיָבִיא**
16 **נְקֵבָה מִשֶּׁלּוֹ אַחֵר אוֹ נְקֵבָה וְתָבִיא זָכָר[50]. וְלֹא יוֹנִים**
17 **בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הָעוֹשֶׂה כָּזֶה בְּשָׁאָר עוֹפוֹת אוֹ חַיָּה**
18 **וּבְהֵמָה[51] - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן מִדִּבְרֵיהֶם.**

44) ועל אלה מדובר, החל מהלכה זו עד סוף הפרק. 45) אף־על־פי שאינם לוקחים את הממון בחזקה, ואינם גזל ממש, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. 46) מדרבנן, בניגוד ללוקח בחזקה שהוא גזלן מדאורייתא. 47) משנה, סנהדרין כד: 48) ראה לקמן הלכה י. 49) שסתם יונים יש להן בעלים. 50) בגמרא שם כה. ישנם שני פירושים: א) מירוץ יונים, וזה שיונתו מגיעה ראשונה למטרה - מקבל סכום כסף מחברו, ב) זה שרבינו מביאו בהלכה זו. הפירוש השני נראה לרבינו יותר, מכיון שלפי הפירוש הראשון הרי זה נכלל בדין משחק בקוביא, אף־על־פי שבעל פירוש זה קובע הבדל בין מפריחי יונים ובין משחק בקוביא, נתקבל על דעת רבינו הפירוש השני. וראה מאיר לסנהדרין עמוד 86. 51) ברייתא שם כה:

19 **ח. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים[52] לָצוּד יוֹנִים[53] בְּתוֹךְ הַיִּשּׁוּב,**
20 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל אֲחֵרִים[54]. וְאֵין פּוֹרְשִׂין נְשָׁבִין[55]**
21 **לְיוֹנִים, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִן הַיִּשּׁוּב אַרְבָּעָה**
22 **מִילִין[56]. וְאִם הָיָה יִשּׁוּב כְּרָמִים[57] - אֲפִלּוּ מֵאָה מִיל**
23 **לֹא יִפְרֹשׂ, שֶׁהַיּוֹנִים שֶׁל כְּעָלֵי כְּרָמִים הֵם[58]. וְכֵן לֹא**
24 **יִפְרֹשׂ בְּתוֹךְ הַשּׁוֹבְכִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ[59] אוֹ שֶׁל**
25 **עוֹבֵד כּוֹכָבִים[60] אוֹ שֶׁל הֶפְקֵר[61], וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק**
26 **מִן הַיִּשּׁוּב מֵאָה מִיל, מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹנִים[62] בָּאוֹת לְיִשּׁוּב**
27 **הַשּׁוֹבְכִין[63].**

52) משנה בבא־קמא עט: 53) על־ידי העמדת מלכודות. 54) ולא של הפקר. 55) מלכודות לצוד צפרים. 56) שמונת אלפים אמה. במרחק פחות מארבעה מילין אסור, כי מגיעות לשם יוני השובכים. 57) דברי רב יוסף, שם פג. 58) והן הולכות מכרם לכרם למרחק גדול. 59) ואין לחשוש ליוני שובכים שלא ילכדו ברשתות, שהרי שלו הן. 60) ואף־על־פי שגזל עכו"ם אסור - אין חוששים ליונים שבשובכיהם, מכיון שמן התורה הן הפקר, ובישראל גזרו חכמים מפני דרכי שלום, אבל לא בשל עכו"ם. 61) כל הדוגמאות הללו בגמרא שם. 62) של היישוב. 63) ודרך השובכים הן מגיעות למרחק גדול.

28 **ט. מַרְחִיקִין[64] אֶת הַשּׁוֹבָךְ[65] מִן הָעִיר[66] חֲמִשִּׁים**
29 **אַמָּה[67]. וְלֹא יַעֲשֶׂה אָדָם שׁוֹבָךְ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[68] אֶלָּא**
30 **אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ[69], כְּדֵי שֶׁלֹּא**
31 **יִמָּשְׁכוּ הַגּוֹזָלוֹת וְיִפָּסְידוּ בַּשָּׂדוֹת וְיֹאכְלוּ מִשֶּׁל**
32 **אֲחֵרִים. וְאִם לְקָחוֹ[70] מֵאַחֵר, אֲפִלּוּ הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין**
33 **תְּחִלַּת שָׂדֶה חֲבֵרוֹ בֵּית רֹבַע בִּלְבַד[71] - הֲרֵי הוּא**
34 **בְּחֶזְקָתוֹ[72], וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַרְחִיק[73].**

64) משנה בבא־בתרא כג. 65) מגדל יונים. 66) כדי שלא יאכלו זרעוני גינות העיר. 67) אף־על־פי שהיונים מרחיקות לעוף עד ארבעה מילין (ראה הלכה ח), מסתפקים כאן במרחק חמישים אמה, כי כריסיהן מתמלאות בגרעינים שמוצאות תוך חמישים אמה, ולא יאכלו בגינות העיר המרוחקות מהן חמישים אמה ויותר, גמרא שם. 68) אפילו במרחק רב מן העיר. 69) אם חמישים אמה מן השובך לכל רוח הן עדיין בשטח שדהו. 70) את השדה. 71) שטח שאפשר לזרוע בו רובע הקב, והוא עשר אמות וחמישית האמה בקירוב לכל רוח. 72) שהרי הוחזק כבר ביד המוכר. 73) משדהו של המוכר.

35 **י. הַמְשַׂחֲקִין בְּקַבְיָא[74] כֵּיצַד? אֵלּוּ שֶׁמְּשַׂחֲקִים בְּעֵצִים**
36 **אוֹ בְּצְרוֹרוֹת[75] אוֹ בָּעֲצָמוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[76], וְעוֹשִׂים**
37 **תְּנַאי בֵּינֵיהֶם, שֶׁכָּל הַנּוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּאוֹתוֹ שְׁחוֹק**
38 **יִקַּח מִמֶּנּוּ כָּךְ וְכָךְ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל מִדִּבְרֵיהֶם[77]. אַף עַל**
39 **פִּי שֶׁבִּרְצוֹן הַבְּעָלִים לָקַח[78], הוֹאִיל וְלָקַח מָמוֹן חֲבֵרוֹ**
40 **בְּחִנָּם[79] דֶּרֶךְ שְׁחוֹק וְהִתּוּל[80] - הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל. וְכֵן**
41 **הַמְשַׂחֲקִים בִּבְהֵמָה אוֹ בְּחַיָּה אוֹ בְּעוֹפוֹת[81], וְעוֹשִׂים**

תְּנַאי, שֶׁכֹּל שֶׁתְּנַצַּח בְּהֶמְתּוֹ[82] אוֹ תָּרוּץ יוֹתֵר יִקַּח מֻחְבֶּרוֹ כָּךְ וְכָךְ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. הַכֹּל אָסוּר[83], וְגָזֵל מִדִּבְרֵיהֶם הוּא.

74) למעלה הלכה ז, וסנהדרין כה: 75) אבנים קטנות. 76) "קלפי אגוזים", גמרא שם. 77) כדעת חכמים במשנה, לפי פירושו של רמי בר חמא, שם כד: 78) וסתם גוזל זה הלוקח ממונו של אדם בחזקה, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. 79) בלי שנתן לו מה שהוא תמורתו, כנהוג במקח וממכר. 80) ולא מתנה בלב שלם ומתוך גמירות הדעת. 81) תוספתא סנהדרין פרק ה הלכה ב, ובבלי שם כה: 82) במאבק נגד בהמת חברו. 83) בין אם נשוא המשחק הוא קוביות, ובין שהוא בעל חי, בין שזו התחרות בכוח או בריצה, ובין שזו התחרות בזריזות או גורל.

יא. וְהַמְשַׂחֵק בְּקֻבְיָא עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין בּוֹ אִסּוּר גָּזֵל[84], אֲבָל יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר עוֹסֵק בְּדְבָרִים בְּטֵלִים; שֶׁאֵין רָאוּי לְאָדָם שֶׁיַּעֲסֹק כָּל יָמָיו אֶלָּא בְּדִבְרֵי חָכְמָה וּבִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם[85].

84) מכיון שלוקח ממון ברצון הגוי, וחכמים אסרו רק בממון של ישראל. 85) במלאכה ובעבודת האדמה. איסור זה קיים גם במשחק בקוביא בלי ממון.

יב. מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת[86] וְדָגִים שֶׁנָּפְלוּ מִיגֵי הַחַיָּה לְתוֹךְ הַמְצוּדָה, וּבָא אַחֵר וּנְטָלָן - הֲרֵי זֶה גָּזַל מִדִּבְרֵיהֶם[87], מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֶה[88] בָּהֶן.

86) משנה, גיטין נט: 87) מתקנת חכמים מפני דרכי שלום, שלא יבוא לידי ריב. 88) ועל כן עדיין לא זכה, ואין זה גזל מדאורייתא. הגמרא מפרשת (שם) שמדובר במצודות בלי תוך, ועל כן לא זכו הבעלים עד שיגיעו החיות לידו ממש. אבל כשיש להן תוך, קנו הבעלים, כי כליו של אדם קונים לו בכל מקום.

יג. נָהָר הַמּוֹשֵׁךְ[89] וּמַעֲיָנוֹת הַנּוֹבְעִין - הֲרֵי הֵן שֶׁל כָּל אָדָם[90]. עָנִי הַמְנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַזַּיִת[91] זֵיתִים שֶׁל שְׁכֵנָתָהּ[92], וּבָא עָנִי אַחֵר וּנְטָלָן מֵעַל הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה גָּזַל מִדִּבְרֵיהֶם[93]. וְאִם הָיָה הָעָנִי מְקַבֵּץ בְּיָדוֹ[94] בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וּמַשְׁלִיךְ לָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל גָּמוּר[95]; שֶׁהֲרֵי הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֶה בָּהֶן.

89) עירובין מו. 90) ולא של האדם שהנהר עובר בתוך רשותו, ולפיכך אין בהם משום גזל. 91) העני עומד בראש הזית וחובט את הזיתים, והם נופלים למטה על הארץ, משנה גיטין נט: 92) ששכחום הבעלים, ושייכים לעניים. 93) מפני דרכי שלום, ולא מן התורה. כי עדיין לא הגיעו הזיתים ליד המנקף, ולא זכה בהם. 94) שם סא. 95) והמנקף יכול להוציאו מידו בדיינים.

יד. הַדְּבוֹרִים[96] אֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם[97] כְּמוֹ תַּרְנְגוֹלִים וְאַוָּזִים, וְאַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בָּהֶן קִנְיָן מִדִּבְרֵיהֶם[98]. וְהַגּוֹזֵל נַחִיל דְּבוֹרִים[99], אוֹ שֶׁמְּנָעוֹ מִבְּעָלָיו[100] אִם בָּא[101] לִרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל מִדִּבְרֵיהֶם. לְפִיכָךְ[102], מִי שֶׁעָצָא נַחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים מֵרְשׁוּתוֹ וְשָׁכַן בִּרְשׁוּת חֲבֵרוֹ - יֵשׁ לְבַעַל הַנַּחִיל[103] לְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ[104] עַד שֶׁיִּטֹּל אֶת נַחִילוֹ. וְאִם הִזִּיק - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק. אֲבָל לֹא יָקֹץ אֶת שׁוֹכֹה[105] עַל מְנָת לִתֵּן דָּמִים[106].

96) בבא־קמא קיד. 97) והפקר הן. 98) מפני דרכי שלום, שם קיד: אמרו "קנין דרבנן הוא". 99) קבוצת דבורים עם האם (המלכה). 100) מלקחתה. 101) הנחיל. 102) משנה, שם קיד. 103) רשות. 104) אף־על־פי שיודע שיזיק את התבואה או את הנטיעות. 105) ענף. 106) נתיישבו הדבורים על ענף חבירו, וירא ליטלן אחת אחת שלא תברחנה, לא יקוץ את הענף כדי להוליכן כולן ביחד, ואפילו על־מנת ליתן דמים, מכיון שלא יצמח ענף אחר במקומו, הרי זה נזק שלא ניתן לתיקון.

טו. נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה אוֹ קָטָן[107] לוֹמַר: מִכָּאן יָצָא נַחִיל זֶה[108]. וְהוּא[109], שֶׁיִּהְיוּ מְשׂוּחִין לְפִי תַּמָּן[110], וְיִהְיוּ הַבַּעֲלִים מְרַדְּפִין[111] אַחַר הַנַּחִיל וְשׁוֹאֲלִים הֵיכָן חוֹנֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשָּׁה אוֹ קָטָן בְּנֵי עֵדוּת, הוֹאִיל וְקִנְיַן דְּבוֹרִים מִדִּבְרֵיהֶם[112], הֶאֱמִינוּ אוֹתָם בּוֹ[113].

107) משנה, שם קיד. 108) וזה שלרשותו נכנס הנחיל, חייב להחזירו לבעליו. 109) בתנאי. 110) ושמענו אותם - מבלי שנשאלו - אומרים: מכאן יצא נחיל זה, אבל אם התובע את הנחיל מביא אותם כעדים, ובעל המקום שבו נמצא הנחיל מכחישם - אינם נאמנים. 111) שרגלים לדבר שהנחיל שלו, שם קיד: 112) ואפילו אם יטול נחיל שאינו שלו, אין בזה משום גזל דאורייתא. 113) אבל אם זה היה גזל ממש, לא היו נאמנים, אפילו כשהם משיחים לפי תומם.

טז. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ גָּזֵל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ יוֹצֵא מִיָּדוֹ בְּדָיָנִין[114]. וְכֵן אִם כָּפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע[115] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּמוֹ שֶׁמּוֹסִיף עַל הַגָּזֵל הַגָּמוּר[116].

114) זה נקרא גזל משום שאסרו החכמים לקחתו, אבל אם עבר ולקח ושכנגדו תובעו בדין, אין כוח ביד הדיינים להוציאו מידו, כי אין לבעלים קנין בהם מן התורה, גיטין סא. 115) לשקר. 116) ויקרא ה, כד. ואפילו אם רוצה לצאת ידי שמים - אינו מוסיף חומש.

יום רביעי כ"א תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני הגוזל ותבעוהו וכפר ונשבע, שהוא חייב בקרן וחומש ואשם, ונתבארו בו הדינים בין בשהגזל קיים בין בשאין הגזל קיים.

א. כָּל מִי[2] שֶׁנִּתְחַיֵּב מָמוֹן לַחֲבֵרוֹ הַיִּשְׂרְאֵל[3] וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר[4] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ הַקֶּרֶן

1 שֻׁכָּפַר בּוֹ וְתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ. וְחַיָּב בְּקָרְבָּן[5]. וְהוּא הַנִּקְרָא
2 אָשָׁם גְּזֵלוֹת[6].

2) משנה בבא קמא קג: 3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועיין להלן הלכה ז. 4) ויקרא שם, כב. 5) לכפר על שבועת השקר. 6) ככתוב "ואת אשמו יביא לה'" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).

3 ב. אֶחָד הַגּוֹזֵל[7] אוֹ[8] הָעוֹשֵׁק[9] אוֹ הַגּוֹנֵב[10], אוֹ
4 שֶׁהִלְוָהוּ אוֹ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ
5 בָּהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּיָדָיו שֹׁתָפוּת[11] וְנִשְׁאַר לוֹ אֶצְלוֹ
6 מָמוֹן, אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ מְלָאכָה וְלֹא נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ[12].
7 כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁאִלּוּ הוֹדָה חַיָּב לְשַׁלֵּם[13] בַּדִּין[14],
8 וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ
9 בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן[15].

7) בחוזקה, ויקרא ה, כא. 8) אחד ... או, פירושו: בין ובין. 9) המעכב בידו ממון חבירו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. 10) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. 11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. 12) מקרה זה בכלל "עושק" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. 13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבועות לו: 14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לז. 15) דוגמא של ממון שהמודה בו חייב לשלם בדין.

10 ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[16]? כְּשֶׁהָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם
11 מֵחֲמַת עַצְמוֹ[17]; אֲבָל אִם הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מֵחֲמַת
12 אָבִיו - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ[18]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁגָּזַל אָבִיו
13 אוֹ גָּנַב אוֹ שֶׁהָיָה חַיָּב לַאֲחֵרִים, וְהַבֵּן יוֹדֵעַ[19], וְכָפַר
14 הַבֵּן וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד[20];
15 שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר גָּזָל[21] - עַל גְּזֵלוֹ הוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ,
16 וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו.

16) שחייב לשלם חומש. 17) כגון שהוא עצמו גזל, או לווה. 18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: 19) אם אינו יודע מובן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. 20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה־ו). 21) מלים אלה מיותרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:

17 ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[22]? בְּשֶׁאֵין הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת[23];
18 אֲבָל אִם גָּזַל אָבִיו וָמֵת, וְהַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת[24], וְכָפַר
19 הַיּוֹרֵשׁ[25] וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן
20 וְחֹמֶשׁ.

22) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. 23) ואפילו כשהגזלן הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. 24) ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. 25) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.

21 ה. גָּזַל הָאָב וְנִשְׁבַּע הָאָב וְהוֹדָה[26] וְאַחַר כָּךְ מֵת -
22 הֲרֵי הַיּוֹרֵשׁ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ.

26) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.

23 ו. גָּזַל וְנִשְׁבַּע וָמֵת[27], וְהוֹדָה הַיּוֹרֵשׁ[28] - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן
24 בִּלְבַד. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[29] הַיּוֹרֵשׁ פָּטוּר מִן הָאָשָׁם[30].

27) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. 28) ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. 29) בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). 30) כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם).

25 ז. הַנִּשְׁבָּע לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[31] - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ
26 חַיָּב בְּחֹמֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ[32]. וְכֵן הַגּוֹזֵל
27 פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - אֵינוֹ חַיָּב
28 בְּחֹמֶשׁ; שְׁאֵין פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה מָמוֹן[33]. כַּמָּה
29 הוּא חֹמֶשׁ? אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בַּקֶּרֶן[34]. שֶׁאִם גָּזַל שָׁוֶה
30 אַרְבָּעָה וְנִשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה. וְאִם הָיְתָה הַגְּזֵלָה
31 קַיֶּמֶת - מַחֲזִיר אוֹתָהּ[35] וְנוֹתֵן דְּמֵי רְבִיעַ שְׁלָהּ.

31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. 32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבועות ל.). 33) משנה בבא קמא קג. "הגוזל את חבירו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). 34) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). 35) ולא דמיה, אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר שכפר הגזלן ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א־ב).

32 ח. אֵין הַנִּשְׁבָּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַד
33 שֶׁיְּהֵא מַעֲצָמוֹ[36], אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים[37] וְהוּא עוֹמֵד
34 בִּכְפִירָתוֹ - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד עַל פִּי עֵדִים, וְאֵינוֹ
35 מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ; שֶׁהַחֹמֶשׁ עִם הַקֶּרֶן לְכַפָּרָה הֵם
36 בָּאִים, וְאֵינוֹ מְבִיאָם אֶלָּא עַל פִּי עַצְמוֹ[38].

36) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את

חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). 37) שגזל. 38) כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

1 **ט. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בּוֹ[39], הוֹאִיל**
2 **וְלֹא נִשְׁבַּע[40], אִם חָזַר וְהוֹדָה - אֵינוֹ חַיָּב לְרַדֵּף אַחַר**
3 **הַבְּעָלִים[41] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לָהֶם מָמוֹן שֶׁבִּדְּדוּ, אֶלָּא יְהֵא**
4 **בְּיַד הַגַּזְלָן עַד שֶׁיָּבוֹאוּ הַבְּעָלִים וְיִטְלוּ שֶׁלָּהֶן. אֲבָל**
5 **אִם נִשְׁבַּע עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה[42] וָמַעְלָה - חַיָּב לְרַדֵּף**
6 **אַחַר הַבְּעָלִים עַד שֶׁיַּחֲזִיר לָהֶם, אֲפִלּוּ הֵם בְּאֵיי**
7 **הַיָּם[43]; מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נִתְאַשּׁוּ מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע, וְאֵינָן**
8 **בָּאִין עוֹד לְתָבְעוֹ.**

39) לאחר שתבע ממנו את ממונו. 40) לא נתייאש הנגזל, וישוב לתבוע ממנו את הגזילה. 41) כי הבעלים יבואו אליו. 42) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. 43) מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי".

9 **י. אֲפִלּוּ הֶחֱזִיר הַגְּזֵלָה כֻּלָּהּ חוּץ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה -**
10 **חַיָּב לְהוֹלִיכָהּ אַחַר הַנִּגְזָל[44]. וְלֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ שֶׁל**
11 **נִגְזָל[45] וְלֹא לִשְׁלוּחוֹ[46], אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה הַנִּגְזָל**
12 **הַשָּׁלִיחַ בְּעָדִים[47]. וְאִם הֵבִיא אֶת הַגְּזֵלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ**
13 **לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם וּמִתְכַּפֵּר**
14 **לוֹ[48], וּבֵית דִּין מְטַפְּלִין בָּהּ[49] עַד שֶׁתַּגִּיעַ לְבַעְלָהּ. וְכֵן**
15 **נוֹתֵן הוּא לְשִׁלּוּחַ בֵּית דִּין. וְכָל הַנּוֹתֵן הַגְּזֵלָה וְכַיּוֹצֵא**
16 **בּוֹ לְבֵית דִּין - יָצָא.**

44) כי דינו כדין הגוזל את חבירו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא קג). 45) אלא לנגזל עצמו, ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתננו", משנה שם. 46) של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזלן חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות הדרך עליו. 47) בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח, שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזלן. במקרה זה מותר לו לגזלן למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. 48) אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד הנגזל. 49) זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם.

17 **יא. נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן[50] וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ, אוֹ**
18 **שֶׁמָּחַל לוֹ אֶת הַקֶּרֶן[51] וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ, אוֹ**
19 **שֶׁמָּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפְּחוֹת שָׁוֶה פְּרוּטָה**
20 **בַּקֶּרֶן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹלִיךְ אַחֲרָיו[52], אֶלָּא יָבוֹא**
21 **הַנִּגְזָל וְיִטֹּל אֶת הַשְּׁאָר. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַגְּזֵלָה עַצְמָהּ**
22 **קַיֶּמֶת - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תִּתְיַקֵּר[53] וְנִמְצָא הַנִּשְׁאָר**
23 **שָׁוֶה פְּרוּטָה. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ וְלֹא נָתַן**
24 **לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ וְלֹא מָחַל לוֹ**
25 **עַל הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִשָּׁוֶה**
26 **פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן - חַיָּב לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו אוֹ לָתֵת לְבֵית**
27 **דִּין שֶׁבְּעִירוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. 51) הנגזל מחל לו לגזלן את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה הריהי כפירעון. 52) זה הכלל: הגזלן חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. 53) כדעת היש אומרים בשם רב כפא, בבא קמא קה.

28 **יב. הַמַּחֲזִיר אֶת הַקֶּרֶן לַבְּעָלִים[54], וְכָפַר פַּעַם שְׁנִיָּה**
29 **בַּחֹמֶשׁ[55] וְנִשְׁבַּע עָלָיו - נַעֲשָׂה הַחֹמֶשׁ כְּקֶרֶן לְכָל**
30 **דָּבָר[56] וּמְשַׁלֵּם עָלָיו חֹמֶשׁ אַחֵר; שֶׁנֶּאֱמַר: וַחֲמִשְׁתָּיו[57]**
31 **יֹסֵף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ,**
32 **עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַחֹמֶשׁ שֶׁיִּכְפֹּר בּוֹ וְנִשְׁבָּע עָלָיו מִשָּׁוֶה**
33 **פְּרוּטָה[58].**

54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. 55) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. 56) גם בנוגע לדין שיוליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת. 57) לשון רבים. 58) אם יכפור בו ויישבע לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגוזל פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

34 **יג. מִי שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ פִּקָּדוֹן, וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע,**
35 **וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ, וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע,**
36 **וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ - מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ לְכָל**
37 **שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה עִם הַקֶּרֶן הָאֶחָד; שֶׁנֶּאֱמַר:**
38 **וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כַּמָּה**
39 **חֲמָשִׁין עַל קֶרֶן אֶחָד[59].**

59) "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני הגוזל ותבעוהו וכפר בו ונשבע הגזלן, מהו דינו עם היורשים של הנגזל, ובין כשאין לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

40 **א. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וּמֵת הַנִּגְזָל[2] - יַחֲזִיר הַגְּזֵלָה**
41 **לַיּוֹרְשִׁים. וְאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁתַּנְּתָה[3] - נוֹתֵן לָהֶם דָּמֶיהָ.**
42 **וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ[4] וְאַחַר כָּךְ מֵת[5] - נוֹתֵן לַיּוֹרְשִׁים הַקֶּרֶן**
43 **וְהַחֹמֶשׁ[6].**

2) משנה בבא־קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזלן שמת, ובפרק זה - על נגזל שמת. 3) שינוי שאינו חוזר לברייתו, וקנה אותה הגזלן בשינוי זה. 4) הגזלן לנגזל. 5) הנגזל. 6) בין הודה לנגזל עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

44 **ב. הַגּוֹזֵל אֶת אָבִיו[7] וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הָאָב: אִם אֵין**
45 **הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת אוֹ נִשְׁתַּנְּתָה[8] - עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן עִם אֶחָיו[9]**

1 עַל הַקֶּרֶן וְעַל הַחֹמֶשׁ; וְאִם הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת - חַיָּב
2 לְהוֹצִיא הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ מִתַּחַת יָדוֹ[10]. לְפִיכָךְ, נוֹתֵן אֶת
3 הַגְּזֵלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ לְאֶחָיו[11], וְעוֹשֶׂה עִמָּהֶן חֶשְׁבּוֹן[12].

7) משנה, שם קח: 8) ואינו חייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו. 9) עליו לתת את הקרן והחומש ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאחיו (ראה כסף־משנה). 10) ככתוב "והשיב את הגזילה". 11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף־על־פי שגם הוא יורש. 12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את זכותו כיורש. ועושה חשבון עם אחיו ומקבל משאר נכסים את חלקו בקרן וחומש.

4 ג. אִם אֵין לוֹ אַחִין[13], שֶׁנִּמְצָא זֶה הַגַּזְלָן לְבַדּוֹ הוּא
5 הַיּוֹרֵשׁ[14] - מוֹצִיא הַגְּזֵלָה מִתַּחַת יָדוֹ לְבָנָיו[15]. וְאִם אֵין
6 בָּנִים לְזֶה הַבֶּן הַגַּזְלָן - נוֹתְנָהּ לְבַעַל חוֹבוֹ[16] אוֹ
7 בְּהַלְוָאָתוֹ אוֹ לִצְדָקָה[17]. הוֹאִיל וְיָצְאָה גְּזֵלָה עַצְמָהּ
8 מִתַּחַת יָדוֹ - נִפְטָר[18], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָהּ מַתָּנָה אוֹ
9 פְּרָעָהּ בְּחוֹבוֹ. וְהוּא, שֶׁיּוֹדִיעֵם וְיֹאמַר: זֶה גֵּזֶל אֲבָא[19].

13) שם. 14) ואין למי להשיב את הגזילה. 15) כדי שהגזילה לא תשאר תחת ידו. הלכה זו מבוססת על דברי המשנה שם: "הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו". רש"י שם מפרש "לבניו או לאחיו" של אביו הנגזל, אבל רבינו מפרש בניו ואחיו של הבן הגזלן, וגירסת רבינו במשנה היא: "לאחיו או לבניו", כי אחיו קודמים, שהם יורשי הנגזל, ורק כשאין לו אחים והוא היורש היחידי - הוא מוסר לבניו. בזה מיושבת השגת ה'טור' על רבינו (ראה הגהות הגר"א למשנה שם). 16) אם אין לו לא אחים ולא בנים, כך מפרש רבינו את דברי המשנה (שם) "שאין לו", ורש"י מפרש אחרת. 17) ובלבד שלא ישאיר את הגזילה עצמה בידו, בבא־קמא קט. 18) מכיון שאין לו אפשרות להחזיר את הגזילה לנגזל עצמו או ליורשיו. 19) ואני רוצה להוציא את הגזילה מתחת ידי (רב פפא בגמרא שם).

10 ד. וְכֵן הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר[20] וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְחָזַר וְהוֹדָה לוֹ,
11 וְזָקַף עָלָיו[21] הַכֹּל מִלְוָה[22], וְאַחַר כָּךְ מֵת הַגֵּר - אַף
12 עַל פִּי שֶׁזָּכָה בַּגְּזֵלָה[23], חַיָּב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ[24].

20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם. 21) הגר. 22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה. 23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. 24) בדומה לגזל את אביו, בדרכים שנזכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי עקיבא "אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו" (גמרא שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה, הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל המגיד־משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגזלן, ומה שאמר "וזקף" הוא ללמדנו שאף־על־פי שזקפה מלוה, חייב להוציאה מתחת ידו].

13 ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[25] כְּשֶׁהוֹדָה בֵּינְתַיִם[26]; אֲבָל
14 אִם גָּזַל אֶת הַגֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת
15 הַגֵּר[27] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וָחֹמֶשׁ לַכֹּהֲנִים[28]
16 שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר[29], וּמֵבִיא אֲשָׁמוֹ[30], וַאֲחַר כָּךְ יִתְכַּפֵּר
17 בּוֹ[31].

25) שהגזלן זכה בגזילה. 26) לפני מות הגר, ונתחייב לשלם לגר קרן וחומש, ומכיון שאין לגר יורשים, זכה הגזלן מן ההפקר, אלא שחייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו כנ"ל. 27) ואחר־כך הודה. 28) משנה בבא־קמא קי. לפי הכתוב (במדבר ה, ה) "ואם אין לאיש גואל", שמכוון לגר שמת שאין לו יורשים, כי איש מישראל אי־אפשר שלא יהיה לו יורש־גואל. 29) שיקריב את קרבן האשם. עשרים וארבעה משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עבר משמר אחד, בבא־קמא קט: 30) למזבח. 31) זהו הסדר: קודם ישלם את הכסף, ואחר־כך יביא קרבן אשם, אבל "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא". משנה שם, וגמרא קיא.

18 ו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[32] לָמְדוּ[33], שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה:
19 וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל - בְּגֵר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים[34]
20 הַכָּתוּב מְדַבֵּר[35], וְאָשָׁם זֶה[36] הָאָמוּר כָּאן הוּא הַגְּזֵלָה
21 אוֹ דָּמֶיהָ[37]. לְפִיכָךְ, הַמַּחֲזִיר גֶּזֶל הַגֵּר בַּלַּיְלָה - לֹא
22 יָצָא[38]; שֶׁהֲרֵי אָשָׁם קָרָאוֹ הַכָּתוּב, וְאֵין מַקְרִיבִין
23 בַּלַּיְלָה[39]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים חוֹלְקִין גֶּזֶל הַגֵּר כְּנֶגֶד גֶּזֶל
24 הַגֵּר[40], כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין חוֹלְקִין בְּשַׂר אָשָׁם נֶגֶד בְּשַׂר
25 אָשָׁם אַחֵר[41].

32) שקיבל תלמיד מפי רבו. 33) חכמינו. 34) שלא נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. 35) "וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא־קמא קט. 36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן". 37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר: "מלבד איל הכיפורים", בבא־קמא קי. 38) מימרא של רבא, שם. 39) כי כתוב בו "ביום צוותו" (ויקרא ז, לח). 40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא של רבא, שם קי: 41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם, אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג.).

26 ז. כָּל גֵּזֶל הַגֵּר שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה לְכָל כֹּהֵן וְכֹהֵן
27 מֵאַנְשֵׁי מִשְׁמָר[42] - לֹא יָצָא הַמַּחֲזִירוֹ יְדֵי הַשָּׁבָה[43];
28 שֶׁנֶּאֱמַר: הַמּוּשָׁב לַה' לַכֹּהֵן - עַד שֶׁתְּהֶיהָ הַשָּׁבָה[44]
29 לְכָל כֹּהֵן. וְלָמָּה נֶאֱמַר בְּגֶזֶל הַגֵּר 'אִישׁ'?[45] שֶׁהָאִישׁ[46]
30 אַתָּה צָרִיךְ לַחְקֹר[47] וּלְחַזֵּר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁים[48]
31 אוֹ אִם אֵין לוֹ; אֲבָל אִם הָיָה הַגֵּר קָטָן[49] - אִי אַתָּה
32 צָרִיךְ לְחַזֵּר עָלָיו, אֶלָּא חֶזְקָתוֹ שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים[50].

42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל כהן יהיה פחות משוה פרוטה. 43) מימרת רבא, המובאת כלשונה בבבא־קמא קי. 44) ואין השבה בפחות משוה פרוטה. 45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא

אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. 46) הגדול. 47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. 48) שנולדו לו לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו ונוכחו שאין לו גואל. 49) פחות משלוש־עשרה שנה ויום אחד. 50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא־קמא קט:

1 **ח. הַכֹּהֲנִים בְּגֶזֶל הַגֵּר[51] כְּמִקַּבְּלֵי מַתָּנוֹת[52] הֵן.**
2 **לְפִיכָךְ, הַגּוֹזֵל חָמֵץ מִן הַגֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְעָבַר**
3 **עָלָיו הַפֶּסַח[53] - חַיָּב לִתֵּן לַכֹּהֲנִים אֶת דָּמָיו כִּשְׁעַת**
4 **הַגְּזֵלָה[54]; שֶׁאִם יִתְּנֵהוּ לָהֶן עַכְשָׁו[55] - אֵינָהּ מַתָּנָה,**
5 **שֶׁהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה[56]. וְאִלּוּ הָיָה הַגֵּר קַיָּם, הָיָה**
6 **אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58].**

51) הכהנים המקבלים גזל הגר שמת ואין לו יורשים. 52) מהקדוש־ברוך־הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם כיורשי הגר, בבא־קמא קי: 53) ונאסר בהנאה. 54) בעיא שנפשטה בגמרא שם. 55) לאחר הפסח. 56) ואינו נותן לו מאומה. 57) ומחזיר לו את החמץ גופו, אף־על־פי שאינו שוה כלום. 58) למעלה פרק ג, הלכה ד. בעיא שנפשטה.

7 **ט. כֹּהֵן שֶׁגָּזַל גֵּר[59] שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת**
8 **הַגֵּר[60] - לֹא זָכָה זֶה בִּגְזֵלוֹ שֶׁתַּחַת יָדוֹ[61], אֶלָּא יוֹצִיא**
9 **מִתַּחַת יָדוֹ לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים[62] בְּנֵי הַמִּשְׁמֶרֶת.**

59) בבא־קמא קט: 60) ואחר־כך הודה הכהן, ואפילו הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש. 61) אף־על־פי שהיא ברשותו. 62) כי ברגע שהודה, שייכים הקרן והחומש לה', והוא נתן אותם במתנה, כיתר מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

10 **י. הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר[63] וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר, וְהִפְרִישׁ**
11 **אֲשָׁמוֹ וּגְזֵלָתוֹ לְכֹהֲנִים[64], וּמֵת הַגָּזְלָן קֹדֶם**
12 **כַּפָּרָה[65] - הֲרֵי בְּנֵי הַגָּזְלָן יוֹרְשִׁים אֶת פֶּסַח הַגְּזֵלָה[66]**
13 **אוֹ הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ[67], וְהָאָשָׁם[68] יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ**
14 **מוּם[69], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[70].**

63) משנה בבא־קמא קי. 64) בהתאם לנאמר למעלה בהלכה ה. 65) כי מצד הדין, זכה הגזלן בגזל הגר מן ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו). 66) כי אין כפרה למתים. 67) הבנים שלא גזלו, רשאים להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה הלכה ג־ד. 68) שמתו בעליו, ואי־אפשר להקריבו. 69) ואז אפשר למכור אותו, ודמיו הולכים לעולות נדבה למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין. 70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

15 **יא. נָתַן הַגָּזְלָן[71] אֶת הַכֶּסֶף לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר, וּמֵת קֹדֶם**
16 **כַּפָּרָה[72] - אֵין יוֹרְשֵׁי הַגָּזְלָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא[73] מִיַּד**
17 **הַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן[74] לוֹ יִהְיֶה.**
18 **וַאֲפִלּוּ הָיָה הַגָּזְלָן קָטָן, שֶׁאֵין מַתָּנָתוֹ מַתָּנָה - אֵין**
19 **יוֹרְשִׁים מוֹצִיאִין מִיַּד הַכֹּהֲנִים.**

71) משנה בבא־קמא קי. 72) לפני שהקריבו את קרבן האשם. 73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן אשם. 74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים, גמרא שם קי:

20 **יב. נָתַן אֶת הַכֶּסֶף[75] לְאַחַת מִן הַמִּשְׁמָרוֹת[76], וְאֶת**
21 **הָאָשָׁם לְמִשְׁמָרָה זוֹ שֶׁהִיא שַׁבַּתָּהּ[77] - יַחֲזִיר הַכֶּסֶף**
22 **אֲצֶל הָאָשָׁם לְאַנְשֵׁי הַמִּשְׁמָרָה הַקְּבוּעָה; שֶׁהַמִּשְׁמָרָה**
23 **שֶׁלָּקְחָה כֶּסֶף בִּלֹּא שַׁבַּתָּהּ לֹא זָכְתָה, וּמוֹצִיאִין מִיָּדָהּ.**

75) שם קי. 76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש. 77) שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף למשמרה העובדת ואחר־כך נתן את האשם למשמרה שניה, כשהגיע תורה, זכתה כל אחת במה שקיבלה.

24 **יג. אֵין מַקְרִיבִין אֶת הָאָשָׁם[78] עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַגָּזְלָן**
25 **הַקֶּרֶן[79] לַבְּעָלִים, אוֹ לַכֹּהֲנִים - אִם הָיָה גָּזֵל גֵּר שֶׁאֵין**
26 **לוֹ יוֹרְשִׁים. נָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - נִתְכַּפֵּר**
27 **לוֹ, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב הַכַּפָּרָה[80]. וְחַיָּב לִתֵּן אֶת**
28 **הַחֹמֶשׁ אַחַר כַּפָּרָה.**

78) משנה, שם קי. 79) "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא" (שם). דין זה לומדים מן הפסוק "האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" (במדבר ה, ח). "האשם" כוונתו לכסף, כמו שאמרו (גמרא שם) "אשם זה קרן", ובקרבן אשם כתוב אשר "יכפר" בעתיד, ולא אשר "כיפר" בעבר, משמע שכאשר השיב את האשם, דהיינו קרבן הכסף, עדיין לא כיפר ולא הביא את הקרבן. 80) לפסול את קרבן האשם (משנה שם, וגמרא שם קיא.).

29 **יד. הָעֲבָדִים[81] וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת[82] - אֵין בָּהֶן**
30 **תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ[83]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בִּפְקָדוֹן. כָּל**
31 **הָאָמוּר בָּעִנְיָן[84] מְטַלְטְלִין הוּא וְגוּפָן מָמוֹן. יָצְאוּ**
32 **קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים שֶׁהֵקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת[85], וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת**
33 **שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[86]. וְכֵן אִם הָיוּ גֵּזֶל[87] גֵּר שֶׁאֵין לוֹ**
34 **יוֹרְשִׁים - אֵינָן חוֹזְרִים לַכֹּהֲנִים[88]. וְכֵן הַקַּרְקַע אֵינָהּ**
35 **נִקְנֵית לְעוֹלָם לַגַּזְלָן[89], אֶלָּא בִּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ עוֹמֶדֶת[90].**
36 **וַאֲפִלּוּ נִמְכְּרָה לְאֶלֶף זֶה אַחַר זֶה וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[91]**
37 **- הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לַגַּנָּזָל בִּלֹּא דָּמִים[92]. וְכָל מִי שֶׁיָּצָאָה**
38 **מִתַּחַת יָדוֹ חוֹזֵר עַל זֶה שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ[93], וְחוֹזֵר הַמּוֹכֵר**
39 **הַשֵּׁנִי עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן, עַד שֶׁיַּחֲזֹר הַלּוֹקֵחַ מִן**
40 **הַגַּזְלָן עַל הַגַּזְלָן וְיִטֹּל מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[94].**

81) כנענים, שהם עבדי עולם. 82) כל אלו שאין נשבעים על כפירתם, שבועות מב: 83) אפילו נשבע עליהם. 84) כל הדוגמאות המובאות שם בענין החומש, כגון פקדון, תשומת יד, גזל, עושק, אבידה. 85) כי כתוב בהם "והתנחלתם אותם לבניכם" (ויקרא כה, מו), "הקישן הכתוב לשדה אחוזה" (קידושין כב:). 86) אלא פיסת נייר בעלמא, המשמשת הוכחה לממון, וראה בבא־קמא קה. 87) העבדים והשטרות והקרקעות. 88) כי בגזל הגר המושב לכהן, מדובר על גזילה שכיוצא בה בישראל משלם

קרן וחומש ואשם. וראה הלכות זכיה ומתנה פרק ב. 89) במטלטלין יכול הגזלן לקנותן על־ידי שינוי, מה־שאין־כן בקרקע, ראה למעלה פרק ב, הלכה א. 90) זוהי דעת החכמים, החולקים על רבי אלעזר בברייתא בבא־קמא קיז: 91) לו זה היה מטלטלין, היה הלוקח קונה אותם ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה שם הלכה ג. 92) במטלטלין, כשהלוקח חייב להחזיר, כגון שקנה לפני יאוש, חייב הנגזל לשלם דמים לקונה משום תקנת השוק, אבל הקרקע חוזרת בלא דמים (ראה למעלה פרק ה, הלכה ז). 93) ליטול ממנו את דמי הקרקע ששילם. 94) בפרק הבא.

פֶּרֶק תְּשִׁעִי[1]

1) נתבארו בו דיני גזילות הקרקעות וכל התלוי בזה. ר"ל אם מכלה הגזלן הקרקע. ודין הגזלן שלקח שדה מבעליו באלימות.

1 **א. הַגּוֹזֵל קַרְקַע מֵחֲבֵרוֹ וְהִפְסִידָהּ[2], כְּגוֹן שֶׁחָפַר בָּהּ[3]**
2 **בּוֹרוֹת[4] שִׁיחִין[5] וּמְעָרוֹת[6], אוֹ שֶׁקָּצַץ אֶת הָאִילָנוֹת**
3 **וְשִׁחֵת אֶת הַמַּעְיָנוֹת וְהָרַס הַבִּנְיָן - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ**
4 **בַּיִת אוֹ שָׂדֶה כְּשֶׁהָיוּ בְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה, אוֹ יְשַׁלֵּם דְּמֵי**
5 **מַה שֶּׁהִפְסִיד. אֲבָל אִם נִשְׁחֲתָה מֵאֵלֶיהָ, כְּגוֹן**
6 **שֶׁשִּׁטְּפָה נָהָר[7] אוֹ נִשְׂרְפָה בְּאֵשׁ שֶׁיָּרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם**
7 **- אוֹמֵר לוֹ[8]: חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[9]. שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת**
8 **בְּעָלִים קַיֶּמֶת[10], וְאֵין אַחֲרָיוּת הֶפְסֵדָהּ עָלָיו[11] אֶלָּא**
9 **אִם כֵּן הִפְסִיד בְּיָדוֹ. מַה שֶּׁאֵין הַדִּין כֵּן בְּמִטַּלְטְלִין[12],**
10 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[13].**

2) גרם לה נזק. 3) בבא־מציעא יד: 4) עגולים. 5) מאורכים. 6) מרובעות. 7) שהיה בקרבתה, משנה בבא־קמא קיז: 8) הגזלן לנגזל. 9) קרקע זו לא שלי היא אלא שלך, ועל כן גם ההפסד שלך הוא. 10) ואינה נקנית לגזלן, ראה למעלה פרק ח הלכה יד. 11) כי אלו הם אונסין, ואין להאשים בהם את הגזלן. 12) שהם ברשות הגזלן וחייב באונסין. 13) למעלה פרק ג הלכה יא. [בספרים שהיו בידי הראב"ד והמגיד־משנה היתה הגירסא במטלטלין או בעבדים, ולכן תמהו על דברי רבינו. ראה שם].

11 **ב. גָּזַל שָׂדֶה[14] וְנִגְזְלָה מִמֶּנּוּ וּנְטָלוּהָ מְצִיקִים[15] בְּכֹחַ**
12 **הַמֶּלֶךְ: אִם מַפַּת מְדִינָה הִיא, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח הַמֶּלֶךְ**
13 **שָׂדוֹת אוֹ בָּתִּים שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה - אוֹמֵר לוֹ:**
14 **חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[16]; וְאִם מֵחֲמַת הַגַּזְלָן נִלְקְחָה[17] -**
15 **חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת[18].**

14) משנה בבא־קמא קטז: 15) אנסים גוים. 16) שהרי זה אונס, ודינו כמו בשטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים, שבהלכה הקודמת. 17) כגון שלקחו את כל קרקעות הגזלן, וגם זו הגזולה ביניהן. 18) ודין הגזלן כהפסידה בידים, בהלכה הקודמת, כי לו היתה ביד הנגזל, לא היו לוקחים אותה.

16 **ג. אָנַס הַמֶּלֶךְ אֶת הַגַּזְלָן[19] וְאָמַר לוֹ: הַרְאֵה לָנוּ כָּל**
17 **מַה שֶּׁיֵּשׁ לְךָ, וְהֶרְאָה שָׂדֶה זוֹ שֶׁגָּזַל בִּכְלַל שְׂדוֹתָיו,**
18 **וּנְטָלָהּ הַמֶּלֶךְ[20] - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת**
19 **כְּמוֹתָהּ[21], אוֹ נוֹתֵן דָּמֶיהָ.**

19) גמרא שם. 20) ולו לא אמר על השדה הנגזלת שהיא שלו לא היה לוקחה, כי התכוון לקרקעות הגזלן בלבד. 21) כי הקרקע נלקחה מחמת הגזלן.

20 **ד. גָּזַל שָׂדֶה וְהִפְסִידָהּ בְּיָדוֹ[22], כְּשֶׁבַּעַל הַשָּׂדֶה גּוֹבֶה**
21 **אֶת דְּמֵי מַה שֶּׁהִפְסִיד הַגַּזְלָן - גּוֹבֶה אוֹתָן מִנְּכָסִים**
22 **בְּנֵי חוֹרִין[23], מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּמִלְוָה עַל פֶּה[24]. וְאִם עָמַד**
23 **הַגַּזְלָן בַּדִּין[25] וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם[26] וְאַחַר כָּךְ מָכַר - גּוֹבֶה**
24 **מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין[27].**

22) זוהי הדוגמה המובאת בהלכה א, ראה בבא־מציעא יד: 23) הנמצאים ברשות הגזלן. 24) שאין לו פרסום, והלוקח מן הלוה לא ידע שיש על הקרקע חוב. על כן אין גובים מן הלקוחות אלא מן הנכסים שביד הלוה בלבד, דעת עולא בבבא־בתרא קעה: 25) בבא־מציעא טו. 26) יש לזה קול, ודינו כמלוה בשטר. 27) גובה מן הלוקח, כי הקרקע שקנה משועבדת לחוב שחייב הגזלן לנגזל, והקונה הפסיד, כי צריך היה לחקור קודם הקניה אם אין חוב על הקרקע, בבבא־בתרא קעה: וראה הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה ד.

25 **ה. גָּזַל שָׂדֶה וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ[28] - מְשַׁלֵּם כָּל הַפֵּרוֹת**
26 **שֶׁאָכַל מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[29]. גָּזַל וְהִשְׁבִּיחַ[30] - שָׁמִין**
27 **לוֹ[31] וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה[32]: אִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל**
28 **הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה[33] בִּלְבַד מִן הַגְּזֵלָה[34]; וְאִם**
29 **הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח[35] - אֵין לוֹ מִן הַהוֹצָאָה**
30 **אֶלָּא שְׁעוּר הַשֶּׁבַח[36].**

28) גיטין מח: וראה שם בפירוש המשנה לרבינו. 29) ואם עמד בדין, גובה גם מנכסים משועבדים, כמו בקרקע שהפסידה בהלכה הקודמת. [כך כתוב במגיד־משנה, אבל מלשונו של רבינו בפירוש המשניות משמע שיש הבדל בין פירות לקרקע]. 30) והנגזל בא ומוציא את הקרקע עם השבח. 31) מעריכים לו לגזלן כמה עולה השבח. 32) כלומר, אם יש רווח לא יהנה. אבל אם יש הפסד, יזקף על חשבונו, כדין היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות והשביחה, בבא־מציעא יד: 33) כגון, ההוצאות שהשקיע הגזלן בשדה עולות בסך 100 ש"ח, והעליה בדמי הקרקע כתוצאה מהשקעה זו היא בסך 150 ש"ח. 34) והרווח הנקי נשאר ביד הנגזל, אבל את ההוצאה חייב הוא לשלם, כי הוא נהנה מן השבח שבא על־ידי ההוצאה. 35) כגון, ההוצאה היתה 150 ש"ח, והשבח 100 ש"ח בלבד, כלומר שיש כאן הפסד. 36) הגזלן לא יקבל את כל ההוצאות אלא 100 ש"ח בלבד, והשאר יפסיד.

31 **ו. גָּזַל שָׂדֶה וּמְכָרָהּ[37] וְהִשְׁבִּיחָהּ הַלּוֹקֵחַ[38], אִם**
32 **הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה[39] מִבַּעַל**
33 **הַשָּׂדֶה, וְהַקֶּרֶן נוֹטֵל עִם שְׁאָר הַשֶּׁבַח[40] מִן הַגַּזְלָן[41].**

37) בבא־מציעא יד: 38) ומכיון שלא ידע שהקרקע גזולה, שונה דינו מגזלן שהשביח, ויקבל את כל השבח בשלימותו.

"אמר רבא, הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח, ואף־על־פי שלא פירש לו את השבח" (שם טו:). פירוש: זה שלקח מן הגזלן מקבל בחזרה גם את הקרן וגם את השבח, ואף־על־פי שהגזלן המוכר לא כתב שהוא מקבל אחריות השבח. 39) הנגזל חייב להחזיר ללוקח את ההוצאות, כי הוא נהנה מן השבח שבא על־ידי ההוצאות, כמו בהלכה הקודמת. 40) כלומר, השבח פחות ההוצאות, וראה רי"ף בבא־מציעא ח: (דפוס וילנא). 41) שהוא אחראי לקרן ולשבח.

1 **ז. הַקֶּרֶן[42] גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[43], וּשְׂאָר הַשֶּׁבַח**
2 **מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[44]. וְאִם הִכִּיר בָּהּ[45] שֶׁהִיא גְּזוּלָה[46]**
3 **כְּשֶׁלְּקָחָהּ[47] - אֵינוֹ נוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן אֶלָּא הַקֶּרֶן**
4 **בִּלְבַד[48], וּמַפְסִיד שְׂאָר הַשֶּׁבַח[49] הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה.**
5 **הָיְתָה הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח, בֵּין שֶׁהִכִּיר בָּהּ**
6 **שֶׁהִיא גְּזוּלָה בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר - אֵין לוֹ מִן הַהוֹצָאָה**
7 **אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח נוֹטֵל מִבַּעַל הַשָּׂדֶה, וְהַקֶּרֶן נוֹטֵל**
8 **מִן הַגַּזְלָן[50] מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין.**

42) שהלוקח גובה מן הגזלן. 43) מן הלקוחות שקנו קרקע מן הגזלן לאחר שלוקח זה קנה את הקרקע הגזולה, אם לא נשארו נכסים ביד הגזלן. הטעם הוא: "אחריות טעות סופר" היא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר (גמרא שם). יוצאים מתוך ההנחה, שאדם שקונה קרקע מבטיח את כספו, ומתנה שהמוכר אחראי להחזיר לו את כספו במקרה שיוציאו מידו את הקרקע מכוח תביעות על המוכר. ואם לא כתוב, הרי זו טעות סופר בלבד, ששכח לכתוב בשטר. 44) "אין מוציאין . . . ולשבח קרקעות . . . מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם" (שם יד:). שבח קרקעות הוא דבר שאינו ידוע מראש, ואין הלקוחות יודעים להזהר בכך, ואם ינכו את השבח מן הלקוחות, ימנעו מקניית קרקעות. וראה בבא־קמא צה. צה: 45) הלוקח בקרקע זו. 46) בבא־מציעא טו: 47) אבל אם הכיר בה שהיא גזולה לאחר שלקחה, יש לו שבח. 48) ואת ההוצאה בשיעור השבח הוא מקבל מן הנגזל. 49) כך פסק רבא: "הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מעות יש לו, שבח אין לו", גמרא שם. 50) ואת עודף ההוצאה על השבח, מפסיד הלוקח ואינו גובה מן הגזלן, כי הוא אינו אחראי להוצאות בלתי משתלמות שהלוקח משקיע על דעת עצמו. ראה רי"ף בבא־מציעא ח:

9 **ח. הַגּוֹזֵל שָׂדֶה וּמְכָרָהּ, וְאָכַל הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹתֶיהָ[51] -**
10 **מְחַשְּׁבִין עָלָיו כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל וּמְשַׁלֵּם לְבַעַל**
11 **הַשָּׂדֶה[52], וְחוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָן מִן הַגַּזְלָן מִנְּכָסִים בְּנֵי**
12 **חוֹרִין[53]. וְאִם הִכִּיר בָּהּ[54] שֶׁגְּזוּלָה הִיא - אֵין לוֹ**
13 **פֵּרוֹת[55], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַגַּזְלָן אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד[56].**

51) הלכה זו מקבילה להלכה ה. שם דובר בגזלן שאכל פירותיה, וכאן מדובר בלוקח שאכל פירותיה. 52) מכיון שקרקע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה עומדת. על כן "הדרא ארעא והדרי פירי", בבא־בתרא לג: [וגובה מבעל השדה את ההוצאות עד כדי השבח (מגיד־משנה)]. 53) כדין שאר השבח בהלכה הקודמת, וראה בבא־מציעא יד: 54) הלוקח בשעה שקנה אותה שגזולה היא. 55) כשם שאין לו שבח (היתר על ההוצאה) בהלכה הקודמת. 56) ואת ההוצאה, עד כדי דמי הפירות שאכל, מנכה מדמי הפירות שהוא משלם לבעל השדה.

14 **ט. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ - אֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר,**
15 **וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ כְּלוּם[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58]. חָזַר הַגַּזְלָן**
16 **אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ וּלְקָחָהּ מִבְּעָלֶיהָ - נִתְקַיְּמָה בְּיַד**
17 **הַלּוֹקֵחַ[59] מִן הַגַּזְלָן. וַאֲפִלּוּ נְתָנָהּ לוֹ הַגַּזְלָן מַתָּנָה[60]**
18 **כְּשֶׁהָיְתָה גְּזוּלָה בְּיָדוֹ - כֵּיוָן שֶׁחָזַר וּלְקָחָהּ[61] נִתְקַיְּמָה**
19 **בְּיַד זֶה שֶׁקִּבֵּל הַמַּתָּנָה; שֶׁמִּפְּנֵי זֶה טָרַח הַגַּזְלָן עַד**
20 **שֶׁקְּנָאָהּ, כְּדֵי לַעֲמֹד בְּנֶאֱמָנוּתוֹ[62].**

57) ומשום כך לעולם מוציא אותה הנגזל מיד הלוקח. 58) למעלה פרק ח, הלכה יד. 59) כי הגזלן מכר ללוקח כל זכויותיו בקרקע, ואפילו הזכות שתבוא לידו אחרי המכירה, כי רוצה אדם - ואפילו גזלן - לעמוד בנאמנותו, בבא־מציעא טו: 60) שם טז. 61) הגזלן מן הנגזל. 62) שלא יבוא הנגזל להוציא ממנו את הקרקע שנתן לו במתנה, על כן ברגע שקנה הגזלן את הקרקע, עוברת זכות בעלותו על הלוקח או על מקבל המתנה. טעם זה "כדי לעמוד בנאמנותו", נתן רב אשי שם טו: במה דברים אמורים? כשלא ידע הלוקח שהשדה אינה שלו, אבל אם ידע - לא נתקיימה בידו (תוספות שם ד"ה חזר, וראה מגיד־משנה כאן).

21 **י. לְפִיכָךְ, אִם תָּבַע הַלּוֹקֵחַ אֶת הַגַּזְלָן מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר**
22 **לוֹ שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם[63], וְהִתְחִיל בֵּית**
23 **דִּין[64] לְהַכְרִיז עַל נְכְסֵי הַגַּזְלָן[65] כְּדֵי לְהַגְבּוֹת מֵהֶן**
24 **לַלּוֹקֵחַ, וְאַחַר שֶׁהִתְחִילוּ הַמַּכְרָזָה לְקָחָהּ הַגַּזְלָן מִן**
25 **הַבַּעֲלִים - לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; שֶׁמֵּאַחַר**
26 **שֶׁהִכְרִיזוּ עַל נְכָסָיו[66] נִתְגַּלָּה שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, וְלֹא לְקָחָהּ**
27 **מִן הַבְּעָלִים כְּדֵי לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד הַלּוֹקֵחַ[67].**

63) בבית־הדין ולא שילם. 64) לאחר שעברו לא פחות מתשעים יום ממתן פסק־הדין. 65) שהם עומדים למכירה פומבית. הלכה זו היא כדעת רב פפא שם טז. "עד דמתחלן יומי אכרזתא", כך פסק גם הרי"ף. 66) ועמד במרדו ולא שילם. 67) ועל כן יוכל הגזלן, הבא במקום הנגזל, להוציא את הקרקע מן הלוקח, שקנייתו אינה קניה, ומחזיר לו את מעותיו.

28 **יא. לְקָחָהּ הַגַּזְלָן מִן הַבְּעָלִים[68] אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ**
29 **כְּשֶׁהִיא גְּזוּלָה, וְחָזַר וּמְכָרָהּ לְאַחֵר[69] אוֹ נְתָנָהּ בְּמַתָּנָה**
30 **אוֹ הוֹרִישָׁהּ - הֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ[70] שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה**
31 **לְהַעֲמִידָהּ[71] בְּיַד זֶה שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהָיְתָה גְּזוּלָה.**
32 **וְכֵן אִם נָפְלָה לַגַּזְלָן בִּירֻשָּׁה[72] - לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד**
33 **הַלּוֹקֵחַ[73].**

68) בבא־מציעא טז. 69) וכל־שכן אם מכרה לאחר, לפני שקנה אותה מן הנגזל. 70) על־ידי מעשה המכירה וכו'. 71) כלומר, אומד הדעת שלנו, שקנה את הקרקע מן הבעלים כדי לעמוד בנאמנותו, אינה נכונה, ועל כן לא נתקיימה הקרקע ביד הלוקח. ב'טור' חושן־משפט סימן

שעד, מפרש דעת רבינו, שאפילו אם מכרה לאחר אחרי שקנאה מן הנגזל, לא נתקיימה ביד לוקח ראשון, אבל רש"י שם ד"ה זבנה מפרש, שדין זה נאמר רק במקרה שהגזלן מכר את השדה קודם שלקח מן הבעלים, אבל אם קנה אותה מן הבעלים לפני מכירה שניה, מיד כשקנאה נתקיימה ביד הלוקח, ואינו יכול שוב למכרה לאחר. ראה כסף־משנה כאן. 72) שמתחילה גזל אותה מאחד ממוריישיו, ואחר־כך מת הנגזל, גמרא שם. 73) אם קנה אותה הגזלן, יש מקום להנחה, שמעוניין לעמוד בנאמנותו, שהרי עשה מאמץ וטרח לקנות את הקרקע, אבל אם נפלה לו בירושה אין הצדקה להנחה זו, כי השדה בא לידו בלי כל טירחה מצדו, והגזלן יכול להוציאה מיד הלוקח, ומשלם לו את דמיה.

1 **יב. גְּבָאָהּ הַגַּזְלָן בְּחוֹבוֹ**[74]**: אִם יֵשׁ לַגַּזְלָן קַרְקַע**
2 **אַחֶרֶת**[75]**, וְאָמַר לוֹ הַגַּזְלָן: זוֹ אֲנִי גּוֹבֶה בְּחוֹבִי**[76] **-**
3 **הֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אֵין**
4 **לַגַּזְלָן קַרְקַע אֶלָּא זוֹ - לִגְבּוֹת חוֹבוֹ הוּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן**[77].

74) לאחר שגזל את הקרקע ומכרה ללוקח, בא לנגזל ואמר לו: תן לי את הקרקע הגדולה תמורת החוב שאתה חייב לי, והסכים הנגזל, בבא־מציעא טז. 75) שאפשר לגבות ממנה את החוב. 76) גילה דעתו שכוונתו לקיים את הקרקע ביד הלוקח. לו היה בדעתו לגבות את חובו בלבד, הרי יכול היה לגבות גם מקרקע אחרת, ולאו דוקא מזו הגזולה. 77) מכיון שאין כל גילוי דעת שרצונו לקיים את הקרקע ביד הלוקח, על כן יוכל להוציא את השדה מידו.

5 **יג. נְתָנוּהָ הַבְּעָלִים לַגַּזְלָן מַתָּנָה**[78] **- קְנָאָהּ הַלּוֹקֵחַ**[79]**.**
6 **שְׁאֲלוּהּ לֹא טָרַח לַבְּעָלִים - לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ**
7 **בְּמַתָּנָה**[80]**; וּמִפְּנֵי זֶה טָרַח, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בָּהּ בְּדִין,**
8 **וְיַעֲמֹד בְּנֶאֱמָנוּתוֹ, וְתִתְקַיֵּם בְּיַד הַלּוֹקֵחַ**[81].

78) לאחר שמכרה הגזלן ללוקח, גמרא שם. 79) ואין אומרים, שהמתנה באה מאליה ודינה כירושה (למעלה הלכה יא), שלא קנאה הלוקח. 80) המתנה לא באה מאליה אלא היא פרי מאמציו של הגזלן, ודינה כמכר. 81) בגמרא שם מחלוקת בין רב אחא ורבינא. אחד אומר: מתנה כירושה, ואחר אומר: מתנה כמכר. ורבינו פסק כמאן־דאמר מתנה כמכר.

9 **יד. הַגּוֹזֵל שָׂדֶה, וְאַחַר שֶׁגְּזָלָהּ וְהֶחֱזִיק גַּזְלָן עָלֶיהָ**[82]
10 **חָזַר וּלְקָחָהּ מִבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, וְטָעַן הַנִּגְזָל וְאָמַר:**
11 **אָנוּס הָיִיתִי בַּשָּׁעָה שֶׁמְּכַרְתִּיהָ לוֹ**[83] **וְשֶׁלֹּא לְדַעְתִּי**
12 **מָכַרְתִּי מֵחֲמַת גַּזְלָנוּתוֹ**[84] **- לֹא זָכָה הַגַּזְלָן, אַף עַל**
13 **פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים**[85] **שֶׁבִּפְנֵיהֶם לָקָחָהּ. וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה**
14 **לַבְּעָלִים, וּמַחֲזִירִין לַגַּזְלָן הַדָּמִים שֶׁנָּתַן**[86].

82) כדעת רבי יוחנן, שאמר "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא" (בבא־בתרא מז.). 83) מכיון שהגזלן אדם אלם הוא, ולולא מכרתי לו, היה מלשין עלי בפני השלטון, דעת רב כהנא שם. 84) שלא מרצוני הטוב, אלא פחדתי לסרב מפני שהוא גזלן וגבר אלם. 85) "גזלן שהביא ראיה אין ראייתו ראיה, ואין מעמידין שדה בידו" (שם מז:). העדים מעידים אמנם שראו את המכירה, אבל מכיון שהלוקח הוחזק גזלן, והנגזל טוען שלא הסכים למכור לגזלן, הרי אין זו מכירה כלל. 86) ואין קונסים אותו על מעשה גזילה שיפסיד דמיו, "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו", מימרא של רב ביבי בשם רב נחמן, גמרא שם.

15 **טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**[87] **כְּשֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים שֶׁמָּנָה**
16 **בִּפְנֵיהֶם אֶת הַמָּעוֹת**[88]**; אֲבָל אִם הֵעִידוּ שֶׁשִּׁבַּעַל הַקַּרְקַע**
17 **מָכַר לַגַּזְלָן וְהוֹדָה לוֹ בִּפְנֵיהֶם שֶׁנָּתַן לוֹ דָּמִים**[89] **כָּךְ**
18 **וְכָךְ, וְהַנִּגְזָל טוֹעֵן שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ דָּמִים וּמֵחֲמַת יִרְאָה**
19 **הוֹדָה לוֹ - אֵין לַגַּזְלָן כְּלוּם**[90]**, אֶלָּא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ**
20 **הַשָּׂדֶה בְּלֹא דָמִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹדָה לוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי**
21 **הַפַּחַד**[91] **כְּשֶׁטָּעַן, הוֹאִיל וְהֶחֱזִיק גַּזְלָן עָלֶיהָ**[92].

87) שמחזירים לגזלן את הדמים שנתן, שם. 88) ועל כן אנו בטוחים שהגזלן שילם לנגזל. 89) אבל הם בעיניהם לא ראו זאת. 90) לא קרקע ולא דמים, שם. 91) כדברי רב כהנא, שאם לא יודה ימסור אותו לשלטון, שם. 92) על כן, בנוגע לקרקע זו שעליה הוחזק גזלן, אין הוא נאמן, ומאמינים לנגזל.

22 **טז. אֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מוֹדָעָה עַל מֶכֶר**
23 **זֶה**[93]**. הוֹאִיל וְהֶחֱזִיק זֶה גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ, וְאֵין רְאָיָתוֹ**
24 **בָּהּ רְאָיָה**[94]**, וְאֵין צָרִיךְ לִמְסֹר מוֹדָעָה. וְאֵין דִּין גַּזְלָן**
25 **כְּדִין הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ וְתָלָה אוֹתוֹ**[95] **עַד שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ,**
26 **שֶׁזֶּה הָאוֹנֵס אֵינוֹ רוֹצֶה לְגָזֹל**[96] **וְלֹא גָזַל עֲדַיִן**
27 **כְּלוּם**[97]**, לְפִיכָךְ אִם לֹא מָסַר הַמּוֹכֵר הָאָנוּס מוֹדָעָא**
28 **- מִמְכָּרוֹ קַיָּם.**

93) להודיע לעדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס ואין המכירה מכירה, ולמה? הואיל והוחזק זה גזלן על שדה זו. 94) על כן אין זו מכירה כלל, ואין צורך להודיע מראש על ביטולה. 95) על עץ, או גרם לו יסורים אחרים, שם. 96) לקחת את הקרקע בכוח בלי כסף. 97) על כן דינו כדין כל אדם, שאם מביא עדי מכירה, מתקיימת הקרקע בידו, אלא־אם־כן מסר מודעה בפני עדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס והמכירה מבוטלת. רבינו נטה כאן מדעת הרי"ף שפסק בהלכותיו שאין הבדל בין גזלן לאנס בדין זה. ראה כאן ראב"ד ומגיד־משנה בהלכה יד.

יום חמישי כ"ב תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו דיני גוי אנס הגוזל קרקע ומכרו לישראל וכל הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או להשביח, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה.

29 **א. עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּעַל זְרוֹעַ שֶׁאָנַס**[2] **נִכְסֵי יִשְׂרָאֵל**
30 **וְיָרַד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, מֵחֲמַת שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל בַּעַל**
31 **הַשָּׂדֶה, אוֹ מֵחֲמַת שֶׁיֵּשׁ לוֹ נֶזֶק בְּיַד זֶה הַיִּשְׂרָאֵל, אוֹ**
32 **מֵחֲמַת שֶׁהִפְסִיד מָמוֹנוֹ**[3]**, וְאַחַר שֶׁתָּקַף**[4] **לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה**
33 **מִכָּרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהוֹצִיא**
34 **מִיַּד הַלּוֹקֵחַ**[5].

2) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. 3) ממונו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הברייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן. 4) שלקח בכוח. 5) ומקור הדברים בברייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם.

1 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[6]? בְּשֶׁהוֹדוּ הַבְּעָלִים שֶׁאֻמָּת**
2 **טָעָן[7] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים [הַמּוֹכֵר, אוֹ יָעִידוּ עֵדֵי יִשְׂרָאֵל**
3 **שֶׁהָאֻמָּת טָעָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמּוֹכֵר]. וְכֵן אִם הָיָה**
4 **שָׁם מֶלֶךְ אוֹ שַׂר בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לָכֹף אֶת הָעוֹבֵד**
5 **כּוֹכָבִים שֶׁמָּכַר לְדִין, וְלֹא תָּבְעוּ הַבְּעָלִים[8] אֶת הָעוֹבֵד**
6 **כּוֹכָבִים - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מִן**
7 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מוֹדִין לָעוֹבֵד**
8 **כּוֹכָבִים וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁאֻמָּת טָעַן**
9 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר הַלּוֹקֵחַ לַבְּעָלִים: אִם**
10 **גַּזְלָן הוּא[9] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, לָמָּה לֹא תְּבַעְתֶּם אוֹתוֹ**
11 **בְּדִינֵיהֶם[10]?**

6) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. 7) ועל כן אין לגוי זה דין גזלן. 8) לדין לפני המלך או השר. 9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. 10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכוף דינם על הגוי. אלא וודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל).

12 **ג. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַמְצִיקִים לְיִשְׂרָאֵל[11] וּמְבַקְּשִׁים**
13 **לְהָרְגָם, עַד שֶׁיִּפְדֶּה עַצְמוֹ מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
14 **בְּשָׂדֶהוּ אוֹ בְּבֵיתוֹ וְיִתְּנֶנָּה לַמֵּצִיק וְאַחַר כָּךְ יַנִּיחֶנּוּ,**
15 **כְּשֶׁיִּרְצֶה הַמֵּצִיק לְמָכֹר אוֹתָהּ הַקַּרְקַע: אִם יֵשׁ בְּיַד**
16 **הַבְּעָלִים לִקַּח מִן הַמֵּצִיק - הֵן קוֹדְמִין לְכָל אָדָם;**
17 **וְאִם אֵין בְּיַד הַבְּעָלִים לִקַּח, אוֹ שֶׁשָּׁהָה הַקַּרְקַע בְּיַד**
18 **הַמֵּצִיק שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - כָּל הַקּוֹדֵם וְלָקַח מִן**
19 **הַמֵּצִיק זָכָה[12]. וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים**
20 **רְבִיעַ הַקַּרְקַע אוֹ שְׁלִישׁ הַמָּעוֹת. מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הַמֵּצִיק**
21 **מוֹכֵר בְּזוֹל, הוֹאִיל וְקַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר -**
22 **הֲרֵי זֶה מוֹכֵר בְּפָחוֹת רְבִיעַ[13] אוֹ קָרוֹב לוֹ, וְזֶה רְבִיעַ**
23 **שֶׁל בְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי מֻחֶמֶת שֶׁהִיא שֶׁלָּהֶן מוֹכֵר בְּזוֹל.**
24 **לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ מִן הַמֵּצִיק בִּשְׁלִשִׁים - נוֹתֵן לַבְּעָלִים**
25 **עֶשְׂרָה[14] אוֹ נוֹתֵן לָהֶם רְבִיעַ הַקַּרְקַע[15] וְאַחַר כָּךְ יִקְנֶה**
26 **הַכֹּל. וְאִם לֹא נָתַן - הֲרֵי רְבִיעַ הַקַּרְקַע כְּגָזֵל בְּיָדוֹ.**

11) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. 12) ואין הבעלים יכולים להוציאה מידו. אבל לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציאו מידו ולהחזיר לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. 13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר, שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. 14) שוודאי מחיר הקרקע - ארבעים. 15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (ברייתא שם).

27 **ד. הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ[16] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וּנְטָעָהּ[17]:**
28 **אִם הָיְתָה שָׂדֶה הָעֲשׂוּיָה לִטַּע[18] - אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם**
29 **רוֹצֶה לְתֵּן בְּשָׂדֶה זוֹ לִטְּעָהּ, וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַשָּׂדֶה;**
30 **וְאִם אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לִטַּע - שָׁמִין[19] לוֹ וְיָדוֹ עַל**
31 **הַתַּחְתּוֹנָה[20].**

16) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיהם במקומות גבוהים (מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. 17) אילנות. 18) שיפה לאילן יותר מלזרעים. 19) מעריכים לו. 20) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה).

32 **ה. אָמַר לוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה[21]: עֲקֹר אֵילָנְךָ וָלֵךְ[22] -**
33 **שׁוֹמְעִים לוֹ[23]. אָמַר הַנּוֹטֵעַ: הֲרֵינִי עוֹקֵר אֵילָנִי[24] -**
34 **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְחִישׁ אֶת הַקַּרְקַע[25].**

21) שאינו עשוי ליטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). 22) איני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לבן (זרעים). 23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילנות. [ודין זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה)]. זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשוייה ליטע בלבד, אבל לא בעשוייה ליטע. 24) ואיני מסכים שידי תהיה על התחתונה. 25) שהאילנות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הבדל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ.

35 **ו. הַחֲצֵרוֹת - הֲרֵי הֵן רְאוּיִין לִבְנְיָן וּלְהוֹסִיף בָּהֶן**
36 **בָּתִּים וַעֲלִיּוֹת[26]. לְפִיכָךְ הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[27], שֶׁהַבּוֹנֶה**
37 **בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה כְּנוֹטֵעַ שָׂדֶה**
38 **הָעֲשׂוּיָה לִטַּע, וְשָׁמִין לוֹ כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לְתֵּן בִּבְנְיָן**
39 **זֶה לִבְנוֹתוֹ. וְהוּא[28], שֶׁיִּבְנֶה בִּנְיָן הַמּוּעִיל[29], הָרָאוּי**
40 **לְאוֹתָהּ חָצֵר כְּמִנְהַג אוֹתוֹ מָקוֹם[30].**

26) קומה עליונה בבית. 27) ראשי הישיבות בבבל אחרי רבנן סבוראי. 28) בתנאי. 29) המביא תועלת לבעל החצר. 30) סידורי הבניין הפנימיים והחיצוניים וטיב הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

ז. הַיּוֹרֵד לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בִּרְשׁוּת, אֲפִלּוּ נָטַע שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְטַע - שָׁמִין לוֹ וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה: שֶׁאִם הָיְתָה הַהוֹצָאָה יָתֵר עַל הַשֶּׂבַח - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה[31], וְאִם הַשֶּׂבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַשֶּׂבַח[32]. וּבַעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[33] וְהַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בָּהּ - כְּיוֹרֵד בִּרְשׁוּת הֵן, וְשָׁמִין לָהֶם וְיָדָם עַל הָעֶלְיוֹנָה.

31) וההפסד על הבעלים. 32) [כלומר, חלק השבח שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה]. 33) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) - באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. 34) בבא בתרא מב: "שותף כיורד ברשות דמי".

ח. הַיּוֹרֵד לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְנָטַע אוֹ בָנָה, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעַל הַשָּׂדֶה וְהִשְׁלִים הַבִּנְיָן אוֹ שֶׁשָּׁמַר הַנְּטִיעוֹת[35], וְכֵיוָן בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁמַּרְאִין שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה[36] לְמַה שֶּׁעָשָׂה זֶה וּבִרְצוֹנוֹ בָּא הַדָּבָר - שָׁמִין לוֹ וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה[37].

35) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. 36) שהוא מסכים. 37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע.

ט. הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ חָרְבָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּבָנָאָהּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת - שָׁמִין לוֹ וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה[38]. וְאִם אָמַר בַּעַל הַבִּנְיָן: עֵצַי וַאֲבָנַי אֲנִי נוֹטֵל[39]: בְּבֵית - שׁוֹמְעִין לוֹ[40], בְּשָׂדֶה[41] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[42], מִפְּנֵי שֶׁמַּכְחִישׁ אֶת הַקַּרְקַע. אָמַר לוֹ בַּעַל הַקַּרְקַע: טֹל מַה שֶּׁבָּנִיתָ[43] - שׁוֹמְעִין לוֹ[44].

38) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשויה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. 39) ואיני רוצה בתשלום לפי דין "ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. 40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). 41) אם בנה בשדה. 42) כי הבניין גורם להכחשת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבדל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. 43) כי אינני רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עקור אילנך ולך" למעלה הלכה ה. 44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבדל בין בבית ובין בשדה. בשניהם יכול לומר: "טול מה שבנית", וראה רי"ף לבבא מציעא שם.

י. כָּל מִי שֶׁשָּׁמִין לוֹ[45], בֵּין שֶׁהָיְתָה יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה[46] בֵּין שֶׁהָיְתָה יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה[47] - אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוּם עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[48] כַּמָּה הוֹצִיא. וְאִם אָמַר: יְבוֹאוּ הַדַּיָּנִים וְיַעֲשׂוּ שׁוּמַת הַהוֹצָאָה, וַהֲרֵי הִיא גְּלוּיָה לְעֵינֵיהֶם[49], וְיִשַּׁעֲרוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים וְהַסִּיד וּשְׂכַר הָאֻמָּנִין בַּפָּחוֹת שֶׁשַּׁעֲרִים[50] - שׁוֹמְעִין לוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[51]. וְכֵן זֶה שֶׁנּוֹטֵל הַשֶּׂבַח בִּלְבַד[52] וְהָיְתָה יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה - אֵין צָרִיךְ שְׁבוּעָה[53].

45) את ההוצאה לעומת השבח. 46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטעה, למעלה הלכה ז. 47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשוייה ליטע, למעלה הלכה ד. 48) כשהוא אוחז ספר תורה או דבר קדושה אחר, כגון תפילין, כמו בשבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא אכל, יישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות עט:). 49) ההוצאה גלוייה, שהרי חמרי הבניין לעיניהם. 50) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. 51) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל־הדין, מה שאין כן כאן. 52) כגון שהשבח יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). 53) כי השבח גלוי לעין.

יא. כֹּל שֶׁשָּׁמִין לוֹ וְנוֹטֵל, שְׁטָעַן בַּעַל הַשָּׂדֶה וְאָמַר: נָתַתִּי, וְהַיּוֹרֵד לַשָּׂדֶה אוֹמֵר: לֹא נָטַלְתִּי - הַיּוֹרֵד נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ כְּלוּם וְנוֹטֵל; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לְבַעַל הַשָּׂדֶה: עֲדַיִן לֹא שָׁמוּ לְךָ, וְלֹא יָדַעְתָּ כַּמָּה אַתָּה חַיָּב לִתֵּן, הֵיאַךְ נָתַתָּ[54]? אֲבָל אִם שָׁמוּ לוֹ וְאָמְרוּ לְבַעַל הַשָּׂדֶה: תֵּן לוֹ[55], וְאָמַר: נָתַתִּי, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁבַּע הַיּוֹרֵד - הֲרֵי בַּעַל הַשָּׂדֶה נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[57] שֶׁנְּתָנוֹ וְיִפָּטֵר; שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ[58].

54) ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראייה, וכל עוד שלא הביא ראייה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. 55) והסכום כבר נקבע על ידי בית־הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לאו דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). 56) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). 57) בלי נקיטת חפץ, כדין כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. 58) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראייה.

יב. בַּעַל שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין[59] בִּנְכְסֵי אִשְׁתּוֹ[60] וְאַחַר כָּךְ גֵּרְשָׁהּ[61]: אִם הַבַּעַל עָצְמוֹ אָרִיס[62] - נִסְתַּלֵּק בַּעַל נִסְתַּלְּקוּ אֲרִיסָיו, שֶׁלֹּא יָרְדוּ לָהּ אֶלָּא עַל דַּעַת

1 **הַבַּעַל[63], וְשָׁמִין לָהֶם וְיָדָם עַל הַתַּחְתּוֹנָה[64]; וְאִם אֵין**
2 **הַבַּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת הַקַּרְקַע יָרְדוּ[65], וְשָׁמִין לָהֶם**
3 **כְּאָרִיס.**

59) פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שליש או רבע בהתאם למנהג המקום. 60) נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). 61) והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. 62) בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. 63) ולא על דעת האשה. 64) כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כיורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשוייה ליטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. 65) כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם [ובגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא - הוציא ומה שאכל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט.). כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

4 **א. הֲשָׁבַת אֲבֵדָה לְיִשְׂרָאֵל[2] - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם. וְהָרוֹאֶה אֲבֵדַת יִשְׂרָאֵל וְנִתְעַלֵּם מִמֶּנָּה**
6 **וְהִנִּיחָהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְאֶה אֶת**
7 **שׁוֹר אָחִיךָ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם; וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[3]. וְאִם**
8 **הֻשִּׁיבָהּ - קָיְמָה מִצְוַת עֲשֵׂה.**

2) ראה לקמן הלכה ג. 3) השב תשיבם.

9 **ב. לָקַח אֶת הָאֲבֵדָה[4] וְלֹא הֻשִּׁיבָהּ - בְּטֵל מִצְוַת**
10 **עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין: עַל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם'**
11 **וְעַל 'לֹא תֹגְלֹז'[5]. אֲפִלּוּ הָיָה בַּעַל הָאֲבֵדָה רָשָׁע[6]**
12 **וְאוֹכֵל נְבֵלָה[7] לְתַאֲבוֹן[8] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - מִצְוָה לְהָשִׁיב[9]**
13 **לוֹ אֲבֵדָתוֹ. אֲבָל אוֹכֵל נְבֵלָה לְהַכְעִיס[10] - הֲרֵי הוּא**
14 **אֶפִּיקוֹרוֹס[11]; וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִים וְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**
15 **וּמְחַלְּלֵי שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא - אָסוּר לְהַחֲזִיר לָהֶן אֲבֵדָה,**
16 **כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים.**

4) מה־שאין־כן בהלכה הקודמת שנתעלם בלבד. 5) בשעה שנטלה לעצמו, מימרא של רבא בבא־מציעא כו: 6) עובר עבירה. 7) בשר בהמה, חיה ועוף שלא נשחטו כדין. 8) למלא תאותו. 9) זוהי דעת רבי יוחנן שאמר: "לכל אבידת אחיך", לרבות את המומר. והתלמוד מפרש שכוונתו למומר אוכל נבילות לתיאבון, כלומר עובר בקביעות על עבירה זו של אכילת נבילה מתוך תאות היצר (עבודה זרה כו:). 10) את ה'. 11) בגמרא (שם) כתוב: אוכל נבילות להכעיס, מין הוא. ובדפוס רומי ר"מ כתוב: הרי הוא מין. הצנזורה הנוצרית בימי הביניים הכניסה בלבול ועירוב מושגים במונחים "מין", "אפיקורוס", "מומר". וקשה מאוד להעמיד הדברים על מכונם.

17 **ג. אֲבֵדַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מֻתֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲבֵדַת**
18 **אָחִיךָ[12]. וְהַמַּחֲזִירָהּ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עֲבֵרָה[13], מִפְּנֵי**
19 **שֶׁהוּא מַחֲזִיק יַד רִשְׁעֵי עוֹלָם. וְאִם הֶחֱזִירָהּ לְקַדֵּשׁ**
20 **אֶת הַשֵּׁם, כְּדֵי שֶׁיִּפָּאֲרוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וְיֵדְעוּ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי**
21 **אֱמוּנָה[14] - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּבִמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל**
22 **הַשֵּׁם[15] - אֲבֵדָתוֹ אֲסוּרָה, וְחַיָּב לְהַחֲזִירָהּ[16]. וּבְכָל**
23 **מָקוֹם[17] מַכְנִיסִין[18] כְּלֵיהֶם מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים כִּכְלֵי**
24 **יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.**

12) "וכן תעשה . . . לכל אבידת אחיך". "לאחיך אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני". מימרא בשם רב, בבא־קמא קיג: 13) מימרא בשם רב, סנהדרין עו: 14) כגון רבי שמעון בן שטח, שקנו לו תלמידיו חמור מישמעאלי, ומצאו אבן טובה תלויה בו, והחזירה לישמעאלי, משום שרצה שיתקדש שם שמים על־ידו (ירושלמי בבא־מציעא פרק ב, הלכה ה). 15) כגון שמצאה במקום רוב ישראל, והגוי יחשוב שיהודי גנב ממנו (כסף־משנה). 16) בדין שלמעלה, כשמחזיר, כדי שיפארו את ישראל, לא אמר שחייב להחזיר אלא שאם החזיר מתוך כוונה זו הרי זה משובח, אבל כשיש חשש של חילול השם - חייב להחזיר. דין זה מובא בברייתא בשם ר' פנחס בן יאיר (בבא־קמא קיג:) המפורסם כמדקדק במצוות השבת אבידה בכלל (ירושלמי דמאי פרק א הלכה ג). 17) אף שאין חילול השם. 18) מן החוץ הביתה. בירושלמי גיטין פרק ה הלכה ט, הגירסא: "ומכבסין כלי גויים", אבל בעבודה זרה פרק א הלכה ג הגירסא: "ומכניסין".

25 **ד. טָעוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[19] - כַּאֲבֵדָתוֹ, וּמֻתֶּרֶת[20].**
26 **וְהוּא, שֶׁטָּעָה מֵעַצְמוֹ[21]; אֲבָל לְהַטְעוֹתוֹ - אָסוּר[22].**

19) היה לו עסק עם ישראל וטעה בחשבון. 20) כשאין חילול השם, כגון שלא הרגיש בטעותו (בבא־קמא קיג:). 21) ללא תחבולה של היהודי. 22) ראה למעלה הלכות גניבה פרק ז הלכה ח.

27 **ה. כֵּיצַד?[23] כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים חֶשְׁבּוֹן**
28 **וְטָעָה[24]. וְצָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ יִשְׂרָאֵל: רְאֵה עֲשֵׂה**
29 **חֶשְׁבּוֹנְךָ אֲנִי סוֹמֵךְ[25], וְאֵינִי יוֹדֵעַ, אֶלָּא מַה שֶּׁאַתָּה**
30 **אוֹמֵר אֲנִי נוֹתֵן לְךָ. כְּגוֹן זֶה מֻתָּר[26]. אֲבָל אִם לֹא**
31 **אָמַר לוֹ כֵּן - אָסוּר; שֶׁמָּא יִתְבַּוֵּן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
32 **לְבָדְקוֹ[27], וְנִמְצָא שָׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל.**

23) טעות גוי מותרת. 24) ולא שעשה ישראל חשבון והטעה. 25) דברי רב כהנא שם (כפירוש הראשון של רש"י). 26) כי אפילו יגלה הגוי שטעה, לא יבוא לידי חילול השם. 27) את הישראל אם הוא ישר.

33 **ו. עִיר שֶׁיִּשְׂרְאֵלִים וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דָּרִין בָּהּ, וּמָחֲצָה**
34 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמֶחֱצָה יִשְׂרָאֵל, וּמָצָא בָּהּ אֲבֵדָה -**

נוֹטֵל וּמַכְרִיז[28]. וְאִם בָּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִימָנֶיהָ[29] - חַיָּב לְהַחֲזִיר[30].

(28) שמא של ישראל היא (מכשירין פרק ב משנה ח). (29) סימנים מובהקים, וראה לקמן פרק יג, הלכה ג. (30) ואין אומרים שהישראל התייאש.

זֶ. הָיָה רֹב הָעִיר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: אִם מָצָא בְּמָקוֹם מִן הָעִיר שֶׁרֹב הַמְצוּיִים שָׁם יִשְׂרָאֵל[31] - חַיָּב לְהַכְרִיז[32]; אֲבָל אִם מָצָא בְּסַרְטָיָא[33] וּפְלַטְיָא[34] גְּדוֹלָה, בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת[35] וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[36] שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד[37], וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהָרַבִּים מְצוּיִין שָׁם - חֲרֵי הַמּוֹצִיאָה שֶׁלּוֹ[38], וַאֲפִלּוּ בָּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִימָנֶיהָ; שֶׁחֲרֵי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה כְּשֶׁנָּפְלָה[39], מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר: עוֹבֵד כּוֹכָבִים מְצָאָהּ. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ[40], הֲרוֹצֶה לֵילֵךְ[41] בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר[42] וְעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין - מַחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה[43] לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיִּתֵּן אֶת סִימָנֶיהָ.

(31) כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל. (32) כי דינו כמקום שרובו ישראל (בבא־מציעא כד.). (33) דרך המלך, שרבים מצויים שם. (34) שוק. (35) מקום תפילה. (36) מקום מיוחד ללמוד בו תורה. (37) כלומר, בבתי כנסיות ובתי מדרשות הנמצאים מחוץ לעיר, ומושיבים בהם גוים לצרכי שמירה. ובלשון הגמרא "דיתבי בהו כנענים". כלומר, ישיבת קבע (שם וראה נמוקי־יוסף שם). (38) כי רוב העיר גוים. (39) והגיעה ליד המוצא לאחר יאוש. (40) על־פי הדין. (41) אבל כופים אותו. ראה רבינו חננאל לבבא־מציעא כד: והגהות מיימוניות כאן. (42) אף־על־פי שאינו מצווה מן הדין, על פי הכתוב "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו, יח), שבא מיד אחר הכתוב המדבר על מצוות, עדות וחוקים "אשר צוך", וראה רמב"ן לתורה שם, וגמרא בבא־מציעא ל: לה. (43) כמעשה מר שמואל, שם כד:

חֵ. מָצָא בְּעִיר זוֹ שֶׁרֻבָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים חֲבִית שֶׁל יַיִן - יֵינָהּ אָסוּר בַּהֲנָאָה[44], וְקַנְקָנָהּ מֻתָּר[45] מִשּׁוּם אֲבֵדָה. וְאִם בָּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִימָנֶיהָ - מֻתָּר בִּשְׁתִיָּתָהּ[46] לְזֶה יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּצָאָהּ[47].

(44) משום ספק יין נסך. (45) כדין מציאה במקום שרובו גוים (שם). (46) כי יצא מכלל ספק יין נסך. [וזה דוקא כשמצא סתומה, אבל מצא פתוחה, אסורה בשתיה, שמא ניסך אותה גוי. וכתב הרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) שסתימה אחת מספיקה, ולא הצריכו כאן חותם בתוך חותם (ראה הלכות מאכלות אסורות פי"ג ה"ח), והטעם, שאם פתח גוי את החבית לא היה סותמה]. (47) ואינו מחוייב להחזירה לבעליה, מכיון שרוב גוים, נתייאשו הבעלים (שם).

טֵ. עוֹף שֶׁחָטַף בָּשָׂר[48] וְהִשְׁלִיכוֹ בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁרֹּב הָעִיר יִשְׂרָאֵל - חֲרֵי זֶה מֻתָּר מִשּׁוּם אֲבֵדָה[49], שֶׁחֲרֵי נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ.

(48) מעשה שהיה, ומסופר בגמרא שם. (49) אבל אסור משום ספק נבילה, כדין בשר שנתעלם מן העין (שם).

יֵ. הַמּוֹצֵא אֲבֵדָה בְּזוֹטוֹ שֶׁל יָם[50] וּבִשְׁלוּלִיתוֹ שֶׁל נָהָר[51] שֶׁאִינוֹ פּוֹסֵק[52], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָן - חֲרֵי זוֹ שֶׁל מוֹצְאָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ - מִי שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ[53] וּמְצוּיָה הִיא אֵצֶל כָּל אָדָם[54], יָצְאת זוֹ[55] שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם, שֶׁזֶּה וַדַּאי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה.

(50) כשמי הים גואים, הם נכנסים ליבשה ומכסים שטח מסויים, וכשחוזרים לנקודת השפל הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנשטף. (51) בימות הגשמים, עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שעומד בדרכם, בבא־מציעא כא: פירוש רש"י שם. (52) זרימתו, והחפץ נשטף עם הזרם, והבעלים מתייאשים. (53) המלה "ממנו" מיותרת, ולהדגשה באה. (54) כגון פרה ורועה בשדה, שכל הרואה אותה יכול ליטלה. (55) זו שנפלה לים, יצאה מכלל אבידות אלה. כל ההלכה הזאת מקורה בברייתא בבא־מציעא כב:

יאֵ. הַמְאַבֵּד מָמוֹנוֹ לְדַעַת - אֵין נִזְקָקִין לוֹ[56]. כֵּיצַד? הִנִּיחַ פָּרָתוֹ בְּרֶפֶת שֶׁאֵין לָהּ דֶּלֶת וְלֹא קְשָׁרָהּ וְהָלַךְ לוֹ, הִשְׁלִיךְ כִּיסוֹ[57] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָלַךְ לוֹ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - חֲרֵי זֶה אִבֵּד מָמוֹנוֹ לְדַעְתּוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לְרוֹאֶה דָּבָר זֶה לִטֹּל לְעַצְמוֹ[58] - אֵינוֹ זָקוּק לְהַחֲזִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תֹּאבַד[59] - פָּרַט לְמְאַבֵּד לְדַעְתּוֹ[60].

(56) להחזירו לו. (57) דוגמה זו חזקה מן הקודמת. שם הוא מאבד ממונו לדעת, על־ידי־זה שלא שמר על ממונו, וכאן מאבד ממונו לדעת על־ידי מעשה. (58) כי יש בעלים לממון. (59) בלי דעתו. (60) ראה בבא־מציעא כה:

יבֵ. אֲבֵדָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[61] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַטְּפֵל[62] וְלֹא לְהַחֲזִירָהּ[63].

(61) "אשר תאבד ממנו, פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה", משום שאינה קרויה אבידה (ספרי תצא, ובבא־מציעא כז.). (62) זה לשון הרי"ף כאן (בבא־מציעא טו.). (63) אם לקחה, משום שאינה ממון, והבעלים מוותרים עליה. ראה תוספתא בבא־מציעא פרק ב הוצאת צוקרמנדל עמוד 374.

יגֵ. מָצָא שַׂק[64] אוֹ קֻפָּה[65], אִם הָיָה חָכָם אוֹ זָקֵן מְכֻבָּד[66] שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטֹּל כֵּלִים אֵלּוּ בְּיָדוֹ[67] - אֵינוֹ חַיָּב[68] לְהִטַּפֵּל בָּהֶן. וְאוֹמֵד אֶת דַּעְתּוֹ אִלּוּ הָיוּ שֶׁלּוֹ[69]: אִם הָיָה מַחֲזִירָן לְעַצְמוֹ - כָּךְ חַיָּב לְהַחֲזִיר שֶׁל חֲבֵרוֹ; וְאִם לֹא הָיָה מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁלּוֹ[70] - כָּךְ בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר. הָיָה דַּרְכּוֹ לְהַחֲזִיר כֵּלִים כָּאֵלּוּ בַּשָּׁדֶה[71], וְאֵין דַּרְכּוֹ לְהַחֲזִירָן בָּעִיר[72], וּמָצָאָן בָּעִיר - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר[73]; מְצָאָן בַּשָּׁדֶה[74] - חַיָּב לְהַחֲזִירָן[75] עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לִרְשׁוּת

הַבְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁחֲרֵי נִכְנַס בָּהֶן לָעִיר וְאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ[76].

64) משנה בבא־מציעא כט: 65) סל גדול. 66) אף־על־פי שאינו חכם, כמשמעות לשון המשנה (שם): "וכל דבר שאין דרכו ליטול", ומה שאמרו "זקן ואינה לפי כבודו" לדוגמה נאמר. ראה 'שיטה מקובצת' לבבא־מציעא כאן. 67) שיש בהם משום בזיון. 68) "והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם . . . הא כיצד . . . או שהיה זקן ואינה לפי כבודו" (ספרי שם, ובבא־מציעא ל.). רבינו אומר "אינו חייב", אבל אם ירצה לפנים משורת הדין יטפל בהם, כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא־מציעא שם), וראה רבינו חננאל שם, ולקמן הלכה יז, ורא"ש בבא־מציעא פרק ב אות כא. 69) "אמר רבא, כל שבשלו מחזיר, בשל חבירו נמי מחזיר" (בבא־מציעא שם). 70) זהו מובן דברי המשנה "וכל דבר שאין דרכו ליטול" (שם כט:). 71) שאין רואים אותו ואינו בוש. 72) שהוא בוש מפני מכריו (שם ל:). 73) כי אין זה לפי כבודו, אף־על־פי שאינו בכלל "אין דרכו ליטול כלים אלו בידו", שנזכר בתחילת ההלכה. 74) זוהי בעיא בגמרא שם, שעלתה בתיקו. 75) מכיוון שהבעיא לא נפתרה, פסק רבינו לחומרא. 76) מכיוון שבשדה דרכו בכך, נתחייב לקחת את הכלי ולהתחיל בהשבתו, ומאחר שהתחיל במצוה, מחייבים אותו לגמור אותה אפילו בעיר, אף־על־פי שאין זה לפי כבודו, בהתאם לכלל של רבה: "הכישה חייב בה" (גמרא שם). [הרי"ף כותב: בעיא דלא איפשטא - ולא יחזיר בעיר. ומשמע, שבשדה יטול ויכניס לעיר. וראה רא"ש פרק ב אות כ, שלרי"ף היתה גירסא אחרת בגמרא. והרא"ש עצמו סובר שיש להחמיר באיסור זלזול בכבוד התורה, ולכן לא יחזיר. ומובן שזה רק ב"זקן - היינו חכם - ואינה לפי כבודו", אבל "אין דרכו ליטול" מחוייב להחזיר, לחומרא. וראה נמוקי־יוסף שם, ו'בית יוסף' חושן־משפט סימן רסג].

יד. וְכֵן אִם מָצָא בְּהֵמָה וְהִכִּישָׁהּ[77] **- נִתְחַיֵּב לְהַטְפִּיל בָּהּ וּלְהַחֲזִירָהּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ; שֶׁחֲרֵי הִתְחִיל בַּמְּצָוָה**[78]. **הֶחֱזִירָהּ וּבָרְחָה**[79]**, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים**[80] **- חַיָּב לְהַחֲזִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם. 'הָשֵׁב' אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים מַשְׁמָעוֹ**[81]**. לְעוֹלָם הוּא חַיָּב לְהַטְפִּיל בָּהּ, עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לִרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ**[82] **לְמָקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר**[83]**; אֲבָל אִם הֶחֱזִירָהּ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מִשְׁתַּמֵּר, כְּגוֹן גִּנָּה וְחָרְבָּה, וְאָבְדָה מִשָּׁם - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ.**

77) מימרא של רבה (שם). 78) ועליו לגומרה. 79) 'ספרי' תצא, ומשנה בבא־מציעא ל: 80) גמרא שם לא. 81) כי זהו מקור, המראה על פעולה מתמדת, דוגמת "זכור" ו"שמור" שנאמר בשבת. וראה פירוש המשנה לרבינו. 82) שהרי כתוב "השב תשיבם לאחיך" (ספרי תצא, ותוספתא בבא־מציעא פרק ב). 83) בבא־מציעא לא. ובבא־קמא נז.

טו. הֶחֱזִיר אֶת הָאֲבֵדָה בְּשַׁחֲרִית[84] **לְמָקוֹם שֶׁהַבְּעָלִים נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין שָׁם בְּשַׁחֲרִית - אֵינוֹ חַיָּב לְהַטְפִּיל בָּהּ,**

שֶׁחֲרֵי הַבְּעָלִים רוֹאִין אוֹתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר[85]**. בַּמֶּה דְּבָרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים; אֲבָל בִּבְעֲלֵי חַיִּים**[86] **- לְעוֹלָם חַיָּב לְהַטְפִּיל בָּהּ, עַד שֶׁיַּכְנִיסָהּ לִרְשׁוּת הַבְּעָלִים הַמִּשְׁתַּמֵּרֶת**[87]**. וְאֵינוֹ צָרִיךְ דַּעַת בְּעָלִים**[88].

84) בבא־קמא שם, בשחרית הבעלים מצויים בבית. 85) כי האחריות על הבעלים. 86) שם. 87) מכיוון שמלומדת היא לצאת, צריכה שמירה יתירה, גמרא שם. 88) אינו צריך להודיע לבעלים, שהחזיר את האבידה. זוהי הקלה הניתנת למשיב אבידה, שלא להטריח אותו יותר מדי, מה־שאין־כן בארבעת השומרים ובגנב ובגזלן, שצריכים דעת בעלים (שם).

טז. רָאָה בְּהֵמָה שֶׁבָּרְחָה מִן הַדִּיר וְהֶחֱזִירָהּ לִמְקוֹמָהּ - חֲרֵי זֶה קִיֵּם הַמְּצָוָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ דַּעַת הַבְּעָלִים[89].

89) אף־על־פי שהדיר רחוק מבית הבעלים, שהרי הבעלים עצמם הכניסוה שם.

יז. הַהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר[90] **וְעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין - מַחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה בְּכָל מָקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ**[91].

90) ראה למעלה סוף הלכה ז. 91) כמו שעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא־מציעא ל:).

יח. כֹּהֵן שֶׁרָאָה[92] **הָאֲבֵדָה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ מַטְמָא לְהַחֲזִירָהּ. שֶׁבָּעֵת שֶׁמְּקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל הָשֵׁב אֲבֵדָה, מְבַטֵּל עֲשֵׂה שֶׁל 'קְדֹשִׁים יִהְיוּ' וְעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל 'לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו', וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה**[93] **אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה**[94].

92) שם ל. ומשנה שם לב. 93) שם ל. אף־על־פי שבהשבת אבידה יש גם 'לא תעשה' (לא תוכל להתעלם), אבל הכוח לדחות יש ב'עשה' בלבד (ראה רש"י שם ורי"ף). 94) אלא 'לא תעשה' בלבד.

יט. רָאָה אֶת הָאֲבֵדָה[95]**, וְאָמַר לוֹ אָבִיו: אַל תַּחֲזִירֶנָּה - יַחֲזִיר, וְלֹא יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ**[96]**. שֶׁאִם קִבֵּל מֵאָבִיו, נִמְצָא בְּעֵת שֶׁקִּיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ', בִּטֵּל עֲשֵׂה שֶׁל 'הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם' וְעָבַר עַל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם'.**

95) שם לב. 96) בגמרא שם לב: אמרו נימוק אחר מזה שאמר רבינו כאן: "שנאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו וכו' אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

כ. הָרוֹאֶה מַיִם[97] **שׁוֹטְפִין וּבָאִין לְהַשְׁחִית בְּנְיַן חֲבֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ - חַיָּב לִגְדֹּר**[98] **בִּפְנֵיהֶם וּלְמָנְעָם**[99]**; שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ - לְרַבּוֹת אֲבֵדַת קַרְקָעוֹ**[100].

97) שם לא. 98) אף־על־פי שהבנין לא יתמוטט, אלא יתקלקל בלבד. 99) אף־על־פי שהכתוב מנה מטלטלין בלבד. 100) מימרא של רבא, שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני מי שאבדה ממנו אבידה ופגע באבידה אחרת וכן הדומה לזה. ונמשך לזה דין השותפים שאבדו ושהצילו וכל הנמשך אחר זה.

1 **א. מִי שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵדָה, וּפָגַע בַּאֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת**
2 **חֲבֵרוֹ: אִם יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת שְׁתֵּיהֶן[2] - חַיָּב לְהַחֲזִיר**
3 **שְׁתֵּיהֶן; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶלָּא אַחַת מֵהֶן -**
4 **אֲבֵדָתוֹ קוֹדֶמֶת[3]. וַאֲפִלּוּ לַאֲבֵדַת אָבִיו[4] אוֹ שֶׁל רַבּוֹ[5] -**
5 **שֶׁלּוֹ קוֹדֵם לְכָל אָדָם[6].**

2) ואל יאמר שלי קודמת, ויניח את של חבירו. 3) משנה בבא־מציעא לג. 4) אף־על־פי שהוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום (שם לב. והלכות ממרים פרק ו). 5) שחייב בכבודו וביראתו יותר משל אביו, ראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ב וה. 6) משנה וגמרא, שם לג.

6 **ב. פָּגַע בַּאֲבֵדַת רַבּוֹ עִם אֲבֵדַת אָבִיו[7]: אִם הָיָה אָבִיו**
7 **שָׁקוּל כְּנֶגֶד רַבּוֹ[8] - שֶׁל אָבִיו קוֹדֶמֶת[9]; וְאִם לָאו -**
8 **שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת. וָהוּא[10], שֶׁיִּהְיֶה רַבּוֹ מֻבְהָק[11], שֶׁרַב**
9 **חָכְמָתוֹ[12] שֶׁל תּוֹרָה[13] מִמֶּנּוּ לָמַד.**

7) משנה שם. 8) בחכמה. במשנתנו כתוב: "ואם אביו חכם" (לענין פדיון שבויים). אבל במשנה בירושלמי, וגם ברי"ף הגירסא: "שקול כנגד רבו" (לענין אבידה), וגירסת רבינו כגירסא זו, אולם בפרק ה מהלכות תלמוד תורה הלכה א, כותב רבינו: "וכן אם היה אביו תלמיד־חכם, אף־על־פי שאינו שקול כנגד רבו, משיב אבידתו . . ." וזה סתירה למה שכתב כאן. דעת הגהות מיימוניות, שבהלכות תלמוד תורה יש טעות־סופר, והעיקר הוא הנוסח כאן. ובכסף־משנה שם כתב בשם אחד מבניו של רבינו, ששם מדובר ברבו סתם, שאינו מובהק, על כן אף־על־פי שאביו אינו שקול כנגד רבו, כיוון שהוא תלמיד־חכם הוא קודם, וכאן מדגיש רבינו: "והוא שיהיה רבו מובהק", על כן צריך שיהיה אביו שקול, ואם לא - של רבו קודם. וראה 'שיטה מקובצת' לבבא־מציעא סוף פרק ב. 9) "שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (שם). 10) בתנאי. 11) לשון עולא, שם. 12) כדעת רבי יהודה, שם. 13) ולא חכמת אומות העולם.

10 **ג. הִנִּיחַ אֲבֵדָתוֹ[14] וְהֶחֱזִיר אֲבֵדַת חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא**
11 **שָׂכָר הָרָאוּי לוֹ[15]. כֵּיצַד? שָׂטַח נָהָר[16] חֲמוֹרוֹ וַחֲמוֹר**
12 **חֲבֵרוֹ, שֶׁלּוֹ יָפֶה מָנֶה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מָאתַיִם, הִנִּיחַ אֶת**
13 **שֶׁלּוֹ וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ הָרָאוּי**
14 **לוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ וְאַתָּה נוֹתֵן לִי דְּמֵי**
15 **שֶׁלִּי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בִּפְנֵי בֵּית דִּין[17] - חַיָּב לִתֵּן לוֹ[18] דְּמֵי**
16 **שֶׁלּוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁחָמוֹרוֹ עָלָה מֵאֵלָיו[19] - הוֹאִיל**
17 **וְלֹא נִתְעַסֵּק בּוֹ[20], זָכָה בַּמֶּה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ[21].**

14) לפנים משורת הדין, כי מן הדין שלו קודמת, כלמעלה בהלכה א. 15) לפי הטירחה והזמן שטיפל באבידת חבירו, ולא דמי אבידתו שהפסיד, מכיוון שעשה זאת מעצמו, כדי לזכות במצוה. 16) משנה בבא־קמא קטו: 17) כגון שבעל החמור לא היה במקום. ראה בבא־מציעא ל: 18) כי התנאי בפני בית־דין מזכה את המציל לקבל את מה שהתנה, אף־על־פי שבעל החמור לא היה נוכח שם. ואם התנה עמו, הריהו חייב לקיים את התנאי, ואינו יכול לטעון "משטה אני בך" (ראה שם קטז. ופירוש המשנה לרבינו שם). 19) ולא הפסיד כלום. 20) והפקירו כדי להציל את של חבירו, דינו כאבוד. 21) גמרא שם. כי רואים את החמור כאבוד, ומן השמים ריחמו עליו וניצל חמורו מטביעה.

18 **ד. יָרַד לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל[22] - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכַר**
19 **הָרְאוּי לוֹ[23]. וְכֵן[24] אִם הָיָה עוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ, וּבָטַל**
20 **מִמְּלַאכְתּוֹ שֶׁשָּׁוָה דִּינָר, וְהֶחֱזִיר אֲבֵדָה שֶׁשָּׁוָה מֵאָה**
21 **דִּינָר - לֹא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי דִּינָר שֶׁהִפְסַדְתִּי, אֶלָּא**
22 **נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל[25] שֶׁיִּבְטַל מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה**
23 **שֶׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ[26]. וְאִם הִתְנָה עִם הַבְּעָלִים אוֹ בִּפְנֵי**
24 **בֵּית דִּין[27] שֶׁיִּטֹּל מַה שֶּׁיִּפְסִיד, וְהִרְשׁוּהוּ[28] - הֲרֵי זֶה**
25 **נוֹטֵל. וְאִם אֵין שָׁם בְּעָלִים וְלֹא בֵית דִּין - שֶׁלּוֹ**
26 **קוֹדֵם[29].**

22) שם. 23) ולא דמי חמורו, אף־על־פי שהתנה, מכיון שלא עשה שליחותו. 24) מקביל לשטף נהר חמורו, שבהלכה ג. 25) בבא־מציעא ל: לא: 26) "כגון שהיה חייט, והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתהה בהשבתה כשיעור תפירת בגד ששכרו באותו יום סלע. לא יאמר לו, כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע, תנה לי, אלא משערין שכרו כעת שאין לו מה יתפור ויושב ובטל, אם יבוא אדם ויאמר לו, הנך יושב ובטל, תקח בתפירת בגד חצי סלע, או תשאר בטל כל היום, ומה שמתברר שנוטל בשעה שאין לו תפירה לתפור, הוא שנוטל מבעל האבידה" (רבינו חננאל, בבא־מציעא לא:). 27) משנה, שם ל: 28) נתנו לו הרשאה (יפוי־כח) לטפל באבידה לפי התנאי שהתנה. למעלה בהלכה ג לא נאמר "והרשוהו", מכיון שזה מובן מאליו, שהבעלים או בית־דין יסכימו לתנאי לתת לו דמי חמורו שיפה מנה, כדי להציל את של חבירו השווה מאתיים. אבל בדין זה לא ידוע כמה ייבטל, ולכן הדגיש רבינו ואמר "והרשוהו". 29) משנה וגמרא שם. מן הדין, אין הוא חייב להפסיד ממונו כדי להציל ממון חבירו.

27 **ה. וְכֵן שְׁנַיִם[30] שֶׁהָיוּ בָּאִים בַּדֶּרֶךְ, זֶה בְּחָבִית שֶׁל יַיִן**
28 **וְזֶה בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ, וְנִסְדַּק הַכַּד שֶׁל דְּבַשׁ[31], וְקָדַם**
29 **שֶׁיִּשְׁפַּךְ הַדְּבַשׁ לָאָרֶץ שָׁפַךְ זֶה אֶת יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת**
30 **הַדְּבַשׁ[32] לְתוֹךְ הֶחָבִית - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ הָרָאוּי**
31 **לוֹ[33]. וְאִם אָמַר: אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ וְאַתָּה נוֹתֵן לִי דְּמֵי**
32 **שֶׁלִּי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בִּפְנֵי בֵּית דִּין - הֲרֵי זֶה חַיָּב לִתֵּן**
33 **לוֹ. וְאִם נִשְׁפַּךְ הַדְּבַשׁ לָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה הֶפְקֵר[34], וְכָל**
34 **הַמַּצִּיל - לְעַצְמוֹ מַצִּיל.**

30) משנה בבא־קמא קטו. 31) והדבש מטפטף דרך הסדק. 32) שדמיו מרובים מדמי היין. 33) אף־על־פי שבמו ידיו שפך את יינו ועסק באיסוף הדבש. והטעם, ראה

למעלה בפירוש להלכה ג. וראה בבא־קמא קטז. 34) שם קטו: אמרו, שרק במקרה שחישוק כרוך על הכד ומעכב את שפיכת הדבש אין הדבש הפקר, ומפרש רבינו שהחישוק מעכב לזמן מסוים את שפיכת הדבש, ומכאן יצא לו שאם כבר נשפך הרי הוא הפקר. ראה מגיד־משנה.

1 **ו. הָיָה זֶה בָּא בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ וְזֶה בָּא בְּקַנְקַנִּים רֵיקָנִים,**
2 **וְנִסְדְּקָה כַּד הַדְּבַשׁ, וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַקַּנְקַנִּים: אֵינִי**
3 **מַצִּיל לְךָ דְּבָשׁ זֶה בְּקַנְקַנַּי עַד שֶׁתִּתֵּן לִי חֶצְיוֹ אוֹ שְׁלִישׁוֹ**
4 **אוֹ כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִין, וְקִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַדְּבַשׁ וְאָמַר לוֹ:**
5 **הֵן - הֲרֵי זֶה שָׂחַק בּוֹ[35], וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא שְׁכָרוֹ**
6 **הָרָאוּי לוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא הִפְסִידוֹ כְּלוּם[36].**

35) שהרי חייב הוא להציל ממון חבירו, שם קטז. 36) שם.

7 **ז. וְכֵן מִי שֶׁבָּרַח[37] מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְהָיְתָה מַעְבֹּרֶת[38]**
8 **לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: הַעֲבִירֵנִי וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ דִּינָר,**
9 **וְהֶעֱבִירוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ[39] הָרָאוּי לוֹ. וְאִם הָיָה**
10 **צַיָּד[40], וְאָמַר לוֹ: בַּטֵּל מְצוֹדָתְךָ וְהַעֲבִירֵנִי - נוֹתֵן לוֹ**
11 **כָּל מַה שֶּׁהִתְנָה עִמּוֹ[41]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

37) שם. 38) רפסודה. 39) שמצוה היא להצילו. 40) השולה דגים מן הים, שם. 41) [ואפילו אם התנה עמו יותר ממה שהפסיד, כן כתב הלחם־משנה. וקשה למצוא את ההבדל שבין זה ובין הדין שבהלכה ו. ואפשר, משום ששם לא הפסיד כלום, אבל כאן הפסיד משהו. ודוחק. אמנם סגנונו של רבינו בהלכה ו מסייע לטעם זה, שכתב: שהרי לא הפסידו כלום].

12 **ח. שַׂיָּרָא שֶׁהָיְתָה הוֹלֶכֶת בַּמִּדְבָּר[42], וְעָמַד עָלֶיהָ**
13 **גַּיס[43] וּטָרְפָהּ[44]: אִם אֵינָן יְכוֹלִים לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְעָמַד**
14 **אֶחָד מֵהֶן וְהִצִּיל - הִצִּיל לְעַצְמוֹ[45]; וְאִם יְכוֹלִין[46] הֵן**
15 **לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וְהִצִּיל, אַף עַל פִּי**
16 **שֶׁאָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הִצִּיל לָאֶמְצַע[47].**

42) שם קטז. 43) צבא. 44) ובזזה. 45) מכיון שהבעלים התייאשו, וראה משנה שם קיד. 46) כגון שהם מרובים וחזקים. 47) כל אחד מכיר את שלו ונוטל, מכיון שלא התייאש.

17 **ט. הָיוּ יְכוֹלִין לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְחָק[48] - כָּל הַמַּצִּיל**
18 **מַצִּיל לָאֶמְצַע[49]; אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי**
19 **מַצִּיל - הֲרֵי זֶה מַצִּיל לְעַצְמוֹ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁמָעוּהוּ**
20 **אוֹמֵר 'לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל', הָיָה לָהֶן לְדַחֵק עַצְמָן**
21 **וּלְהַצִּיל; וְכֵיוָן שֶׁיָּשְׁבוּ וְלֹא הִצִּילוּ - הֲרֵי נִתְיָאֲשׁוּ מִן**
22 **הַכֹּל.**

48) דברי רב אשי, שם. 49) כי הם יכולים לטעון, אילו אמרת שתציל לעצמך היינו מוסרים נפשנו ומצילים, ר"ף שם.

23 **י. הָיוּ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, וְהִצִּיל אֶחָד מֵהֶן - הִצִּיל**
24 **לָאֶמְצַע[50]. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל[51] - הֲרֵי זֶה**
25 **חָלַק מֵחֲבֵרוֹ[52], וְהִצִּיל לְעַצְמוֹ. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת**
26 **הַפּוֹעֵל[53] לְהַצִּיל - כֹּל שֶׁמַּצִּיל הֲרֵי הוּא לַמַּשְׁכִּיר[54].**
27 **וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר בּוֹ מִן**
28 **הַשְּׁכִירוּת[55], וְכֹל שֶׁמַּצִּיל אַחַר שֶׁאָמַר כֵּן הֲרֵי הוּא**
29 **שָׁלוּ[56].**

50) ושייך לשניהם יחד. אפילו כשחבירו אינו יכול להציל, אין אומרים שהתייאש, כי הוא סמך על שותפו, ועל כן לא יכול הלה לטעון שזכה מן ההפקר. 51) את חלקי. 52) ביטל את השותפות. מכיון שממונו בסכנה, זכאי הוא לחלוק שלא מדעת חבירו, ולהציל את שלו, בין שחבירו יכול להציל ובין אינו יכול (גמרא שם). 53) פירושו של רבא, שם. 54) אפילו כשאין המשכיר יכול להציל, כי סתמו לבעל הבית הוא מציל. 55) והדין הוא, שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום (שם). 56) אם אין המשכיר יכול להציל, וזוכה השכיר מן ההפקר.

30 **יא. שַׂיָּרָא[57] שֶׁחָנְתָה בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גַּיס**
31 **לְטָרְפָהּ[58], וּפָסְקוּ עִם הַגַּיס מָמוֹן וְנָתְנוּ לוֹ - מְחַשְּׁבִין**
32 **לְפִי מָמוֹנָם[59], וְאֵין מְחַשְּׁבִין לְפִי נְפָשׁוֹת[60]. וְאִם**
33 **שָׁכְרוּ תַּיָּר לְפָנֵיהֶם לְהוֹדִיעָם הַדֶּרֶךְ - מְחַשְּׁבִין שָׂכָרוֹ**
34 **לְפִי מָמוֹן וּלְפִי נְפָשׁוֹת[61]. וְאַל יְשַׁנּוּ[62] מִמִּנְהַג**
35 **הַחַמָּרִים.**

57) גמרא שם. 58) לבוזזה. 59) לפי ערך החפצים, שכל אחד ואחד מוביל בשיירה. כי כוונת הגייס היתה לביזה. 60) כי לא היו בסכנה. 61) כי בלי התייר, המורה דרך, צפויה סכנה גם לממונם וגם לחייהם. 62) שאם נהגו לתת לתייר לפי ממון או לפי נפשות, עושים.

36 **יב. רַשָּׁאִין[63] הַחַמָּרִים לְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶן[64]: כָּל מִי**
37 **שֶׁתְּאַבֵּד מִמֶּנּוּ חֲמוֹר[65] מִבְּנֵי הַשַּׁיָּרָא - מַעֲמִידִין לוֹ**
38 **חֲמוֹר אַחֵרֶת. וְאִם פָּשַׁע בָּהּ הוּא וְאָבְדָה - אֵין חַיָּבִין**
39 **לְהַעֲמִיד לוֹ[66].**

63) שם. 64) כשכולם רוצים, והתנאי קיים אפילו בדיבור בלבד, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. 65) כגון שתיטרף על־ידי חיות רעות. 66) כי מקרה פשיעה אינו בכלל התנאי.

40 **יג. אָבְדָה חֲמוֹרוֹ, וְאָמַר: תְּנוּ לִי דָּמֶיהָ[67] וַאֲנִי רוֹצֶה**
41 **לִקַּח חֲמוֹר[68] וַהֲרֵינִי שׁוֹמֵר עִמָּכֶם[69] - אֵין שׁוֹמְעִין**
42 **לוֹ[70]; אֶלָּא מַעֲמִידִין לוֹ חֲמוֹר אַחֶרֶת, כְּדֵי שֶׁיִּזְדָּרֵז**
43 **עַצְמוֹ וְיִשְׁמֹר בְּהֶמְתּוֹ[71]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה**
44 **אַחֶרֶת[72] בַּשַּׁיָּרָא - אֵינוֹ דּוֹמֶה שׁוֹמֵר אַחַת לְשׁוֹמֵר**
45 **שְׁתַּיִם[73].**

67) במקום החמור (שם). 68) ולרש"י פירוש אחר. ראה שם. 69) מפני החיות והליסטים. 70) שאם יש לו בהמה, הוא מסייעם לשמור כהוגן. וכשאין לו בהמה, אינו מזדרז בשמירת ממון אחרים. 71) ועל־ידי־זה הוא עוזר בשמירת כל השיירה. 72) ובשבילה הוא מזדרז בשמירה כחבירו. 73) כי על שתי בהמות הוא שומר ביתר

מסירות־נפש מאשר על האחת, ועל כן אם אמר תנו לי דמיה, אין שומעים לו, שם.

יד. סְפִינָה[74] שֶׁהָיְתָה מְהַלֶּכֶת בַּיָּם, וְעָמַד עָלֶיהָ נַחְשׁוֹל[75] לְטָבְעָהּ, וְהֵקֵלּוּ מִמַּשָּׂאָהּ[76] - מְחַשְּׁבִין לְפִי מַשְׂאוי[77], וְאֵין מְחַשְּׁבִין לְפִי מָמוֹן. וְאַל יְשַׁנּוּ[78] מִמִּנְהַג הַסַּפָּנִים.

74) שם. 75) גלים סוערים. 76) כדי להצילה מטביעה, יש הכרח להשליך חלק מן המטען לים. 77) "אם השליך זה מאה ליטרין זהב, ישליך זה מאה ליטרין ברזל" (רש"י) כשלשניהם מטען באותו משקל. 78) אם היה לספנים מנהג אחר, עושים כמנהגם. והדין שלמעלה מחייב כשאין נוהג קבוע. וכן יש להבין גם הלכה יא.

טו. רַשָּׁאִין[79] הַסַּפָּנִים לְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶן: כָּל מִי שֶׁהֶאֱבַד לוֹ סְפִינָה - מַעֲמִידִים לוֹ סְפִינָה אַחֶרֶת. פָּשַׁע בָּהּ וְאָבְדָה, אוֹ שֶׁפֵּרַשׁ לְמָקוֹם שֶׁאֵין הַסְּפִינוֹת הוֹלְכוֹת בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן[80] - אֵין חַיָּבִין לְהַעֲמִיד לוֹ[81].

79) שם. הלכה זו מקבילה להלכה יב. 80) אפילו היו הולכות בו בזמן אחר, כגון שהלך בתשרי סמוך ליבשה כדרכו בניסן, שהנהרות גדלים מהפשרת השלגים, ונתקלה ונשברה. 81) כי על־מנת־כן לא התנו.

יום שישי כ"ג תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני הכרזת אבידה כיצד ובאי זה מקום מכריז, ובאי זה סימן ישיבנה למי שיתן אותו. וכן נתבארו בו המוצא אבידה מה יעשה ממנה, הדברים שהוא אסור לעשותם והדברים שהוא חייב לעשותם. ומה הוא הדבר שהוא חייב בשמירתו ומה הוא הדבר שאינו חייב בשמירתו.

א. הַמּוֹצֵא אֲבֵדָה שֶׁהוּא חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ[2] - חַיָּב לְהַכְרִיז[3] עָלֶיהָ וּלְהוֹדִיעָהּ[4] וְלוֹמַר: מִי שֶׁאָבַד לוֹ מִין פְּלוֹנִי[5], יָבוֹא וְיִתֵּן סִימָנִים[6] וְיִטֹּל. אֲפִלּוּ הָיְתָה שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּעֵת הַמְצִיאָה וְהוּזְלָה[7] - חַיָּב לְהַכְרִיז[8] עָלֶיהָ. וְאֶבֶן גְּבוֹהָה[9] הָיְתָה חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁעָלֶיהָ הָיוּ מַכְרִיזִין.

2) על אבידה שאינו חייב להחזירה - עיין פרק יא ופרק יד וכו'. 3) משנה בבא מציעא כז: ההכרזה היא במקום פומבי, כמו בסוף הלכה זו, ועיין להלן הלכה ח־ט. 4) במקום שאי אפשר להכריז, דין שיודיע לשכניו ולמיודעיו. ראה הלכה ט. 5) דוגמאות בהלכה ב ואל יכריז סתם "אבדה" מצאתי, כדי שלא להטריח לשווא את אלו שאבדו חפצים אחרים. הלכה זו היא כדעת רב נחמן, בבא מציעא כח: וכך פסק הרי"ף. 6) המייחדים חפץ זה מיתר החפצים מאותו מין. 7) ופחות משווה פרוטה אינה מציאה. 8) שבשעה שמצאה הייתה שווה פרוטה ונתחייב בה (בבא מציעא כז.). 9) זו הנזכרת בברייתא שם כח: "אבן טוען" משום שלשם באו כל אלו שאבדו להם אבידות (בתענית יט. הגירסה "הטוענין").

ב. כֵּיצַד מַכְרִיז[10]? אִם מָצָא מָעוֹת - מַכְרִיז: מִי שֶׁאָבַד לוֹ מַטְבֵּעַ[11]. וְכֵן מַכְרִיז: מִי שֶׁאָבַד לוֹ כִּסּוּת אוֹ בְּהֵמָה אוֹ שְׁטָרוֹת, יָבוֹא וְיִתֵּן סִימָנִים וְיִטֹּל. וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[12] מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ מִין הָאֲבֵדָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִירוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן סִימָנִים מֻבְהָקִין[13].

10) בהלכה זו באות דוגמאות לכלל "מין פלוני" שבהלכה א. 11) אבל אינו מפרט איזו מטבע. 12) מפני הרמאי, שאם ידע את מין האבידה, כגון כסות, וידע במקרה את בעל הכסות שאבדה ומכיר בסימניה, יתן סימניה ויטלה. חשש זה מביע רב יהודה, ומשום כך הוא סובר "אבידה" מכריז, בבא מציעא כח: 13) כגון מידת ארכה ומידת רחבה של הכסות, אבל סימן בעלמא, כגון צבע הבגד, אינו מספיק, כי יש הרבה בגדים באותו צבע, וראה שם כז: תוספות דיבור המתחיל ואנא. וראה לקמן הלכה ה.

ג. בָּא בַּעַל הָאֲבֵדָה וְנָתַן סִימָנִים שֶׁאֵינָן מֻבְהָקִין[14] - אֵין מַחֲזִירִין לוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר סִימָנִים מֻבְהָקִין. וְהָרַמַּאי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר סִימָנִים מֻבְהָקִין - אֵין מַחֲזִירִין לוֹ, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים[15] שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ - עַד שֶׁתַּחְקֹר אַחֲרָיו אִם רַמַּאי הוּא אִם לָאו[16].

14) כגון אדום ולבן. 15) כי אם הוא ידוע כרמאי, יש לחשוש שנודעו לו הסימנים המובהקים בדרך רמאות. על כן דורשים ממנו עדים, ולא יספיק הסימן המובהק ביותר, כגון נקב יש בצד אות פלונית בשטר. 16) ["דרוש אחיך" משמע שתדרוש את אחיך לידע אם אינו רמאי ואם תמצא שהוא רמאי אל תחזיר לו אפילו בסימנים מובהקים].

ד. בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵדָה וּבָא וְנָתַן סִימָנֶיהָ[17] - מַחֲזִירִין אוֹתָהּ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הֶחְזַק רַמַּאי[18]. מִשֶּׁרַבּוּ הָרַמָּאִין, הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִין לוֹ[19]: הָבֵא עֵדִים שֶׁאֵין אַתָּה רַמַּאי וְטֹל[20].

17) המובהקים. 18) וממנו דרשו הבאת עדים שהאבידה היא שלו. 19) לאדם שלא הוחזק רמאי. 20) על פי סימנים.

ה. הַסִּימָנִים הַמֻּבְהָקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶם וְדָנִין עַל פִּיהֶם בְּכָל מָקוֹם[21] דִּין תּוֹרָה[22]. וְהַמִּדָּה[23] אוֹ הַמִּשְׁקָל[24] אוֹ הַמִּנְיָן[25] אוֹ מְקוֹם הָאֲבֵדָה[26] - סִימָנִין מֻבְהָקִין הֵן.

21) אפילו באיסור, כגון להחזיר גט אשה בסימנים או להתיר עגונה על סמך סימנים שנמצאו בגוף ההרוג (שם כז:). 22) כדעת רבא שסימנים מן התורה הם (שם כח.). 23) כגון מידת אורך ורוחב, או מידה בלח, כגון ליטר שמן. 24) ביבש. 25) כגון עשרה דגים במחרוזת (שם כג:). 26) כשמצא ברשות היחיד, כדעת רבא שם כב: שמקום הוא סימן. וראה לקמן פרק טו הלכה י. [ישנם שלושה סוגי סימנים: א. מובהקים ביותר, כגון נקב בצד אות פלונית בשטר; ב. מובהקים, כגון מידה, משקל ומניין; ג. אינם

מובהקים. ודעת רבינו, שמובהקים ביותר סומכים עליהם בכל עניינים, סוג ב' מועיל להחזיר אבידה אבל לא באיסורים. ומה שכתב רבינו כאן: "והמידה או המשקל או המניין וכו' סימנים מובהקים הם" הכוונה להחזרת אבידה, ומה שאמר בראש הלכה זו: "הסימנים המובהקים" הכוונה לסימנים מסוג א. כך פירש בכסף משנה].

1 **ו. בָּאוּ שְׁנַיִם[27], זֶה נָתַן סִימָנֵי הָאֲבֵדָה, וְזֶה נָתַן**
2 **סִימָנֵי הָאֲבֵדָה כְּמוֹ שֶׁנָּתַן הָאַחֵר[28] - לֹא יִתֵּן לֹא לָזֶה**
3 **וְלֹא לָזֶה, אֶלָּא תִּהְיֶה מֻנַּחַת[29] עַד שְׁיוֹדֶה הָאֶחָד**
4 **לַחֲבֵרוֹ אוֹ יַעֲשׂוּ בֵּינֵיהֶן פְּשָׁרָה. נָתַן הָאֶחָד אֶת**
5 **הַפְּיָמָנִים, וְהַשֵּׁנִי הֵבִיא עֵדִים - יִתֵּן לְבַעַל הָעֵדִים[30].**
6 **זֶה נָתַן סִימָנִים, וְזֶה נָתַן סִימָנִים וְעֵד אֶחָד - הֲרֵי**
7 **הָעֵד הָאֶחָד כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ[31], וַיְנִיחַ.**

27) וכל אחד מהם טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם כח. 28) אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן מובהק ביותר, תינתן המציאה לחבירו. ראה הלכה ז. 29) אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו בעליה. ראה להלן הלכות טו־יז. 30) כי עדים עדיפים מסימנים, אף־על־פי שגם סימנים מן התורה. 31) מכיוון שכל אחד מהם טוען שאבדה ממנו, ונותן סימנים חשובים כמו של חבירו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם).

8 **ז. מָצָא שְׁמֻלָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, וְזֶה הֵבִיא עֵדֵי אֲרִיגָה**
9 **שֶׁאַרְגוּהָ לוֹ, וְזֶה הֵבִיא עֵדִים שֶׁנָּפְלָה מִמֶּנּוּ - יִתֵּן**
10 **לְעֵדֵי נְפִילָה[32]. זֶה נָתַן מִדַּת אָרְכָּהּ, וְזֶה נָתַן מִדַּת**
11 **רָחְבָּהּ - יִתֵּן לְמִי שֶׁנָּתַן מִדַּת אָרְכָּהּ; שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁעֵר**
12 **הָרַמַּאי מִדַּת רָחְבָּהּ[33] כְּשֶׁהָיָה בָּעֲלֶיהָ מִתְכַּסֶּה בָּהּ. זֶה**
13 **נָתַן מִדַּת אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ, וְזֶה כְּוִן מִשְׁקָלוֹתֶיהָ - יִתֵּן**
14 **לְמִי שֶׁכְּוִן מִשְׁקָלָהּ[34]. זֶה נָתַן מִדַּת אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ[35],**
15 **וְזֶה נָתַן מִדַּת הָאִמְרָיוֹת[36] שֶׁבָּהּ - יִתֵּן לְמִי שֶׁנָּתַן מִדַּת**
16 **אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ[37].**

32) אנו אומרים, שזה שארגוה לו מכרה לחבירו, שהרי עדים מעידים שנפלה ממנו (שם). 33) שהיא קטנה, מה שאין כן מידת אורכה שהיא גדולה וקשה יותר לשער. 34) כי מידת רוחבה אפשר לשער, כפי שאמרנו, ואפילו מידת אורכה אפשר בקושי לשער, אבל לא משקלה של השמלה. על כן משקל השמלה הוא סימן מובהק יותר ממידת רוחבה ואורכה. 35) כל מידה לחוד. 36) שפות הבגד. 37) הכלל בהלכה זו הוא, שבעל הסימנים המובהקים יותר יקבל את האבידה.

17 **ח. בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁמָּצָא אֲבֵדָה, הָיָה מַכְרִיז**
18 **עָלֶיהָ שִׁלְשָׁה רְגָלִים[38]. רֶגֶל רִאשׁוֹן - אוֹמֵר: רִאשׁוֹן.**
19 **שֵׁנִי[39] - אוֹמֵר: שֵׁנִי. שְׁלִישִׁי - מַכְרִיז סְתָם[40], כְּדֵי**
20 **שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּף לוֹ שֵׁנִי בִּשְׁלִישִׁי[41]. וְאַחַר רֶגֶל הָאַחֲרוֹן**
21 **בְּשִׁבְעַת יָמִים מַכְרִיז פַּעַם רְבִיעִית; כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ**
22 **הַשּׁוֹמֵעַ[42] לְבֵיתוֹ בְּשִׁלְשָׁה יָמִים[43] וְיִמָּשֵׁשׁ כֵּלָיו[44],**
23 **וְיַחֲזֹר בִּשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים, וְיִמְצָא זֶה הַמַּכְרִיז מַכְרִיז**
24 **בַּשְּׁבִיעִי[45].**

38) כדעת רבי יהודה במשנה שם כח. והטעם הוא, כי בשלושת הרגלים חייבים כל בני ישראל לעלות לירושלים, ומי שלא עלה בראשון ובשני יעלה בשלישי. 39) המוצא מציין שזהו הרגל השני שהוא מכריז, כדי שהמאבד ידע שיש לו שהות עד הרגל השלישי ולא יצטרך לחזור מיד (שם). 40) בלי לציין איזה רגל זה, וכל השומע ידע, שזהו הרגל האחרון, ואם נמצא שאבד לו חפץ, יחזור מיד. 41) אם יכריז שלישי עלול השומע בטעות להחליפו בשני (בגלל ה"שין" המשותפת), ויחשוב שיש לו שהות עד הרגל הבא, ולא יחזור מיד ויפסיד את אבידתו. 42) שלא היה בשני הרגלים הקודמים. 43) אם ביתו נמצא במרחק כזה. 44) כדי לברר אם אבד לו כלי ממין זה. 45) יותר משבעה ימים לא הטריחו חכמים את המוצא שישהה בירושלים. ואף־על־פי ששבעת הימים מספיקים רק לאלו הגרים עד דרך שלושת ימים מירושלים ולא יותר (דעת רבא שם).

25 **ט. מִשֶּׁחָרַב[46] בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מַכְרִיזִין**
26 **בְּכָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת[47] וּבְכָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[48]. מִשֶּׁרַבּוּ הָאַנָּסִין[49]**
27 **וְאָמְרוּ: הַמְצִיאָה שֶׁל מֶלֶךְ הִיא[50], הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ**
28 **מוֹדִיעִין לִשְׁכֵנָיו וְלִמְיֻדָּעָיו[51] וְדַיּוֹ.**

46) המשך הברייתא הקודמת שם. 47) שמתפללים שם ורבים מצויים שם. 48) שלומדים שם ורבים מצויים שם. 49) שלקחו בכוח את המציאה מיד המוצא. 50) כגון הפרסים (שם), ומשום כך חששו להכריז במקום פומבי. 51) והם הודיעו למכרים שלהם.

29 **י. הִכְרִיז[52] אוֹ הוֹדִיעַ[53] וְלֹא בָּאוּ הַבְּעָלִים - תִּהְיֶה**
30 **הַמְּצִיאָה מֻנַּחַת אֶצְלוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלָיו[54]. וּבְכָל זְמַן**
31 **שֶׁהָאֲבֵדָה אֶצְלוֹ, אִם נִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה - חַיָּב**
32 **בְּאַחֲרָיוּתָהּ; וְאִם נֶאֱנָסָה[55] - פָּטוּר. שֶׁשּׁוֹמֵר אֲבֵדָה**
33 **כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא[56], מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוָה**
34 **וְנִפְטָר מִכָּמָּה מִצְוֹת עֲשֵׂה[57] כָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק**
35 **בִּשְׁמִירָתָהּ[58].**

52) בבית המקדש או בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. 53) למיודעיו בשעה שיש אנסים. 54) ויוודע מי הוא בעל האבידה (שם ל.). 55) כגון על ידי שודד מזויין, ולא היה בכוח המוצא למנוע זאת. 56) שחייב בגניבה ופטור באונס. פסק כרב יוסף בבא מציעא כט. פב. ובבא קמא נו. שהרי התלמוד אומר "דכולי עלמא אית להו דרב יוסף" (דעת הכל כדעת רב יוסף, שם פב.), וכך פסק רבינו חננאל. 57) שיש בהן חסרון כיס, כגון, נתינת פת לעני וכיוצא בה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועל כן דינו כשומר שכר. 58) כגון שמנער את הכסות לצרכה, אבל לא כשהיא מונחת אצלו ללא טיפול. שהרי אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה. והכלל הוא: כל שאפשר לו לקיים שתי המצוות יחד, חייב בשתיהן, שאם לא כן, מי שתפילין בראשו וציצית בבגדו יהא פטור מכל המצוות. וראה שם תוספות דיבור המתחיל בההיא הנאה.

36 **יא. וְצָרִיךְ לְבַקֵּר[59] אֶת הָאֲבֵדָה וּלְבָדְקָהּ[60], כְּדֵי שֶׁלֹּא**
37 **תִּפָּסֵד וְתֹאבַד מֵאֶלָּיהָ[61]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ - רְאֵה**

הֵיאַךְ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ[62]. כֵּיצַד? מָצָא כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר[63] - מְנַעֲרָהּ[64] אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם. וְלֹא יְנַעֲרֶנָּה בְּמַקֵּל[65], וְלֹא בְּשִׁנֵּי בְּנֵי אָדָם[66]. וְשׁוֹטְחָהּ עַל גַּבֵּי מִטָּה לְצָרְכָּהּ[67] בִּלְבַד, אֲבָל לֹא לְצָרְכָּהּ וּלְצָרְכּוֹ[68]. נִזְדַּמְּנוּ לוֹ אוֹרְחִים - לֹא יִשְׁטְחֶנָּה בִּפְנֵיהֶם וַאֲפִלּוּ לְצָרְכָּהּ - שָׁמָּא תִּגָּנֵב.

59) מזמן לזמן. 60) בשעה שהוא מבקר אותה יבדוק אם לא נתקלקלה. 61) כגון, עש בכסות. 62) כלומר, תשיב לו בשלימות (משנה בבא מציעא כח:). 63) אבל בגד פשתן לא ינער, כי הניעור מזיק לו (גמרא שם). כך פירשו רבינו חננאל והרי"ף. 64) מן האבק. 65) כי עלולה להיקרע. 66) האוחזים בשני ראשיה ומנערים, וממתחים אותה יותר מדי. 67) שתתאוורר (שם ל.). 68) לכסות את המיטה. זוהי בעייא שלא נפתרה ופסק רבינו לחומרא.

יב. מָצָא כְּלֵי עֵץ - מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָקְבוּ. כְּלֵי נְחשֶׁת - מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶן בְּחֻמִּין[69], אֲבָל לֹא עַל יְדֵי הָאוּר[70], מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁחִיקָן[71]. כְּלֵי כֶּסֶף - מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶן בְּצוֹנֶן, אֲבָל לֹא בְּחַמִּין, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁחִירָן. מָצָא מַגֵּרְפוֹת[72] וְקַרְדֳּמוֹת - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּרִךְ, אֲבָל לֹא בְּקָשֶׁה, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְחִיתָן[73]. מָצָא כְּלֵי זָהָב וּכְלֵי זְכוּכִית וּכְסוּת שֶׁל פִּשְׁתָּן[74] - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלָיו. וְכֵדְּרֵךְ שֶׁאָמְרוּ בָּאֲבֵדָה, כָּךְ אָמְרוּ בְּפִקָּדוֹן שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לִמְדִינַת הַיָּם[75].

69) אפילו בחמים וכל שכן בצונן. 70) לא יתן הכלי על האור (אש). 71) ומאבדים מן החומר שהאש אוכלת. 72) מין מעדר. 73) פוגמם. 74) שהניעור מזיק לה. 75) ועל כן חייב השומר לטפל בפיקדון באותה דרך שהמוצא חייב לטפל במציאה, אבל אם בעל הפיקדון נמצא באותה ארץ, הרי זה לא יגע בה.

יג. מָצָא סְפָרִים - קוֹרֵא בָּהֶן[76] אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת - גּוֹלְלָן[77] כָּל שְׁלשִׁים יוֹם. וּלְעוֹלָם[78] לֹא יִלְמַד בָּהֶן לְכַתְּחִלָּה[79], וְלֹא יִקְרָא פָּרָשָׁה וְיִשְׁנֶה[80], וְלֹא יִקְרָא פָּרָשָׁה וְיִתְרַגֵּם[81]. וְלֹא יִפְתַּח בּוֹ יָתֵר מִשְּׁלשָׁה דַּפִּין[82]. וְלֹא יִהְיוּ שְׁנַיִם קוֹרִין בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין, שָׁמָּא יִמְשֹׁךְ זֶה וְיִמְשֹׁךְ זֶה וְיִבָּלֶה הַסֵּפֶר; אֲבָל קוֹרִין הֵן בְּעִנְיָן אֶחָד[83]. וְלֹא יִקְרְאוּ שְׁלשָׁה בְּסֵפֶר אֶחָד, וַאֲפִלּוּ בְּעִנְיָן אֶחָד.

76) כדי לאוורר אותם. 77) כדי שייכנס בהם אוויר. בתקופת המשנה היו הספרים עשויים בצורת מגילות. 78) אפילו אחת לשלושים יום. 79) עניין שלא למד, כי מתעכב זמן רב על מקום אחד. וזה לא לטובת הספר. 80) ויקרא פעם שנייה, גמרא שם. 81) לשפת העם. 82) עלול הספר ליפול ולהתקלקל. 83) לפי תשובת אביי (שם) שיש הבדל בין קריאה בעניין אחד ובין קריאה בשני עניינים וכפירושו של הרי"ף. אבל רש"י מפרש להיפך, שבעניין אחד אסור ובשני עניינים מותר.

יד. מָצָא תְּפִלִּין - שָׁם[84] דְּמֵיהֶן וּמַנִּיחָן עָלָיו[85]; שֶׁדָּבָר מָצוּי הוּא בְּיַד הַכֹּל[86], וְאֵין עֲשׂוּיִין אֶלָּא לְמִצְוָתָן בִּלְבַד[87].

84) מעריך. 85) את התפילין. 86) ואם המאבד יצרה תפילין, יוכל לקנותם בדמים. 87) ואין לחשוש שיהיה מעוניין דווקא בתפילין שלו.

טו. מָצָא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ הוּא לְהַאֲכִילוֹ: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל[88], כְּגוֹן פָּרָה וַחֲמוֹר - מְטַפֵּל בָּהֶן[89] שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[90] מִיּוֹם הַמְּצִיאָה, וּמַשְׁפִּירָן וְלוֹקֵחַ שָׂכָר וּמַאֲכִילָן. וְאִם הָיָה שְׂכָרָן יָתֵר עַל אֲכִילָתָן - הֲרֵי הַיָּתֵר לַבְּעָלִים. וְכֵן הַתַּרְנְגוֹלִין[91] - מוֹכֵר בִּיצֵיהֶן וּמַאֲכִילָן כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. מִכָּן וְאֵילָךְ - שָׁם דְּמֵיהֶן עָלָיו[92], וַהֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ וְשֶׁל בְּעָלִים בְּשֻׁתָּפוּת[93], כְּדִין כָּל הַשָּׁם בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ.

88) ויכולים להאכילו את שכר מעשיו (משנה וברייתא שם כח:). 89) ואל ימכור אותם, כמו בתפילין, מפני שהמאבד מעוניין בבהמתו שלמדה לשמוע בקולו. 90) "לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי", שם כח. 91) התרנגולות (ברייתא שם). 92) השומה צריכה להיות על פי בית דין, כדלהלן הלכה טז, וראה הגהות חידושי אנשי שם על הרי"ף בסוגייה כאן. 93) מחצה על מחצה, כשכר על הטיפול בתרנגולות.

טז. מָצָא עֲגָלִים וְסָיְחִין[94]: שֶׁל רְעִי[95] - מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלשָׁה חֳדָשִׁים, וְשֶׁל בְּרִיאָה[96] - שְׁלשִׁים יוֹם. אֲוָזִים וְתַרְנְגוֹלִין גְּדוֹלִים[97] - מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלשִׁים יוֹם. מָצָא קְטַנִּים[98], וְכָל דָּבָר שֶׁטִּפּוּלוֹ מְרֻבֶּה מִשְּׂכָרוֹ - מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלשָׁה יָמִים[99]. מִכָּן וְאֵילָךְ - מוֹכְרָן בְּבֵית דִּין. וְכֵן פֵּרוֹת[100] שֶׁהִתְחִילוּ לְהַרְקִיב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מוֹכְרָן בְּבֵית דִּין.

94) שאוכלים ואינם עושים (ברייתא שם). 95) שרועים במרעה ואין טיפולם מרובה. 96) שצריך להאכילם (בזמן שאין מרעה) ועולה בדמים מרובים. 97) שמוצאים בעצמם את מזונם (כך פירש רבינו חננאל ושלא כרש"י שם). 98) צריך להאכילם והטרחה וההוצאות מרובות. 99) שמא יבואו הבעלים. יותר מג' ימים לא יטפל, כדי למנוע הפסד מן הבעלים. 100) במפקיד פירות והתחילו להרקיב יש מחלוקת במשנה (בבא מציעא לח.). החכמים אומרים: לא יגע בהם, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרם בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. מכאן יוצא, שבאבידה גופה לדעת הכול ימכור בבית דין. והטעם הוא: במפקיד אל יגע, שהרי יש בעלים שיטפלו בהם, מה שאין כן באבידה.

יז. מַה יֵּעָשֶׂה בַּדָּמִים? יִנָּתְנוּ לַמּוֹצֵא[101], וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם נֶאֱנְסוּ, כְּגוֹן שֶׁטָּרְפָם גַּיִס אוֹ טָבְעוּ בַּיָּם - חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ[102] בָּהֶן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - הֲרֵי הֵן אֶצְלוֹ כִּשְׁאֵלָה[103].

101) עד שיבואו הבעלים. 102) זכות השימוש מחייבת אותו באונסין (שם). 103) ושואל חייב אף־על־פי שלא נשתמש.

1 **יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְמֵי הָאֲבֵדָה[104], הוֹאִיל**
2 **וְנִטַּפֵּל בָּהֶן[105]; אֲבָל מְעוֹת אֲבֵדָה[106] - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ**
3 **בָּהֶן[107]. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ בְּאֹנֶס - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי הוּא**
4 **שׁוֹמֵר שָׂכָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

104) דמים שקיבל תמורת האבידה. 105) הרשה רבי טרפון להשתמש בדמים מתוך הנחה שבעל האבידה יסכים לזה, כי יכיר טובה למוצא על טרחתו. 106) מעות שאבדו ומצאון. 107) כי לא טרח בהן (שם כט:).

5 **יט. כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמִּטַּפֵּל בָּאֲבֵדָה קֹדֶם**
6 **שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה[108] בְּבֵית דִּין, אִם הֶאֱכִילָהּ מִשֶּׁלּוֹ - נוֹטֵל**
7 **מִן הַבְּעָלִים. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה,**
8 **מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם.**

108) באוכל ואינו עושה.

9 **כ. הַמּוֹצֵא מְצִיאָה - לֹא יִשְׁבַּע[109], מִפְּנֵי תִּקּוּן**
10 **הָעוֹלָם; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר יִשָּׁבַע - יַנִּיחַ הַמְּצִיאָה**
11 **וְיֵלֵךְ לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע[110]. אֲפִלּוּ מָצָא כִּיס[111],**
12 **וְטָעַן בַּעַל הַמְּצִיאָה שֶׁשְּׁנֵי כִּיסִים קְשׁוּרִים הָיוּ וְאִי**
13 **אֶפְשָׁר[112] שֶׁיִּמָּצֵא הָאֶחָד אֶלָּא אִם נִמְצָא הָאַחֵר**
14 **הַקָּשׁוּר עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁבַע.**

109) אם מצא ארנק ובו עשר לירות, והמאבד טוען שהיו בו עשרים לירות. 110) אפילו על אמת. 111) ארנק. 112) והמאבד טוען טענת וודאי.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו, שיש דברים שהמוצאן אינו חייב להכריז עליהם, מפני שאין בהם סימן, ומפני שנודע שנתייאשו הבעלים. ונתבאר בו כל פרטי הדברים שאין להם סימן. וכן נתבאר בו כל פרטי הדברים למי מחזירים בטביעות עין, הדברים שאין להם סימן.

15 **א. הַשִּׁמְלָה בִּכְלַל "כָּל אֲבֵדַת אָחִיךָ"[2] הָיְתָה, וְכֵן**
16 **הַשּׁוֹר וְהַשֶּׂה[3] וַחֲמוֹר[4]. וְלָמָּה פָּרַט הַכָּתוּב חֲמוֹר?**
17 **לְהַחֲזִירוֹ בְּסִימָנֵי מַרְדַּעַת[5]. אַף עַל פִּי שֶׁהַסִּימָן בְּדָבָר**
18 **הַטָּפֵל[6] לוֹ - יַחֲזִיר. וְלָמָּה פָּרַט שׁוֹר וָשֶׂה?[7] לְהַחֲזִיר**
19 **אֲפִלּוּ גִּזַּת הַשֶּׂה[8] אוֹ גֵּז זָנָב[9] שׁוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
20 **דָּבָר מוּעָט[10]. וְלָמָּה פָּרַט הַשִּׁמְלָה?[11] לִלְמֹד מִמֶּנָּה:**
21 **מָה הַשִּׁמְלָה מְיֻחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִימָנִין, וְחֻזְקָתָהּ שֶׁיֵּשׁ**
22 **לָהּ תּוֹבְעִין[12], וְחַיָּב לְהַחֲזִיר[13]; אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
23 **סִימָנִים - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְעִין, וְחַיָּב**
24 **לְהַחֲזִיר; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִין, אֶלָּא נִתְיָאֲשׁוּ[14]**
25 **מִמֶּנּוּ הַבְּעָלִים - הֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ[15], אַף עַל פִּי**
26 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנִים[16].**

2) "וכן תעשה לכל אבידת אחיך", ראה 'ספרי' תצא רכד, ומשנה בבא־מציעא כז. 3) דברים כב, א. 4) שם, ג. 5) בסימני האוכף שעל החמור, אף־על־פי שאין לו סימן בחמור עצמו (גמרא שם). 6) לולא פרט "חמור", הייתי אומר מחזירים אוכף בסימני החמור, אבל אין מחזירים חמור בסימני אוכף. 7) גמרא שם. 8) צמר השה שגזז, אפילו מצא את השה בלי צמר ונטענה אצלו (שם). 9) השער שבסוף הזנב יחזיר (שם). 10) ובאבידה שהיא דבר מועט, כגון פחות משווה פרוטה, אמרנו שאינו חייב לטפל בה ולא להחזירה (למעלה פרק יא הלכה יב), אבל כאן מחייבת התורה, מכיון שעיקר האבידה - השור - שוה פרוטה הוא. וראה נמוקי־יוסף לבבא־מציעא דף טו (דפוס ווילנא) ותוספות שם כז. ד"ה לגיזת זנבו. 11) משנה שם. 12) בעלים התובעים אותה. 13) ככתוב "וכן תעשה לשמלתו" (דברים כב, ג). [רבינו מתחיל ב"שמלה" כלשון המשנה, ואחרי כן הוא מסדר את הלימודים כפי שהם מסודרים בגמרא שם]. 14) ראה לקמן סוף הלכה ג. 15) מכיון שנשאר החפץ ללא בעלים. 16) ומתקבל על הדעת, שהבעלים לא התייאשו, מה־שאין־כן במקרה שידוע שהתייאשו הבעלים.

27 **ב. זֶה הַכְּלָל בַּאֲבֵדָה: כָּל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן, כֵּיוָן**
28 **שֶׁאָבַד וְיָדְעוּ בּוֹ הַבְּעָלִים שֶׁאָבַד - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת**
29 **שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ בְּעָלָיו[17] מִמֶּנּוּ. כְּגוֹן מַסְמֵר אֶחָד אוֹ מַחַט**
30 **אַחַת[18] אוֹ מַטְבֵּעַ, שֶׁהֲרֵי אֵינָן יְכוֹלִים לְתֵּן סִימָן**
31 **לְהַחֲזִירוֹ לָהֶן. וּלְפִיכָךְ הֲרֵי הוּא לָזֶה שֶׁמְּצָאוֹ[19].**

17) מכיון שלא יוכלו להוכיח את בעלותם על החפץ. 18) בבא־מציעא כד. אם יש יותר מאחד, חייב להכריז, שהרי המספר הוא סימן. ראה לקמן פרק טז הלכה א. 19) כי הגיע לידו לאחר יאוש.

32 **ג. וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן, כְּגוֹן שִׂמְלָה וּבְהֵמָה -**
33 **הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ בְּעָלָיו; שֶׁהֲרֵי**
34 **דַּעְתָּן תְּלוּיָה לִתֵּן סִימָנִין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ וְיַחֲזֹר לָהֶן. לְפִיכָךְ**
35 **הַמּוֹצְאוֹ חַיָּב לְהַכְרִיזוֹ[20]. אֶלָּא אִם כֵּן יָדַע שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
36 **הַבְּעָלִים, כְּגוֹן שֶׁשָּׁמַע אוֹתָם אוֹמְרִים: וַי לְחֻסְרוֹן**
37 **כִּיסוֹ[21], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁמַּרְאִין שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ -**
38 **הֲרֵי אוֹתָהּ הָאֲבֵדָה שֶׁל מוֹצְאָהּ.**

20) משנה בבא־מציעא כד: כז. 21) "כללא דאבידתא, כיוון דאמר ווי ליה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (שם כג.). בדבר שאין בו סימן אין צורך שיאמרו שמתייאשים, אלא בשעה שידעו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת שהתייאשו.

39 **ד. וְכֵן אִם מָצָא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן בְּיָם וּבְנָהָר[22]**
40 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁרַבּוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[23] -**
41 **הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ בְּעָלָיו מִמֶּנּוּ מִשָּׁעָה**
42 **שֶׁנָּפַל[24]. וּלְפִיכָךְ הֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ וְאַף עַל פִּי**
43 **שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ הַבְּעָלִים[25] שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ.**

22) שם כא: כב: 23) שם כד: 24) ונודע לו שנפל, וא"כ הגיע ליד המוצא לאחר יאוש. 25) צ"ל: שהבעלים נתייאשו.

ה. יֵאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת[26], אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן[27] - אֵינוֹ יֵאוּשׁ[28]. כֵּיצַד? נָפַל מִמֶּנּוּ דִּינָר וְלֹא יָדַע בּוֹ שֶׁנָּפַל, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁיֵּדַע בּוֹ שֶׁנָּפַל יִתְיָאֵשׁ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יֵאוּשׁ עַתָּה, עַד שֶׁיֵּדְעוּ הַבְּעָלִים שֶׁנָּפַל. אֲבָל אִם עֲדַיִן אוֹמְרִים הַבְּעָלִים: שָׁמָּא נִתַּתִּיו לְפִלּוֹנִי, אוֹ בְּמִגְדָּל[29] הוּא מֻנָּח, אוֹ שָׁמָּא טָעִיתִי בְּחֶשְׁבּוֹן, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - אֵין זֶה יֵאוּשׁ.

26) כשידע המאבד שהחפץ אבד ממנו יתייאש, מכיון שאין בו סימן. אבל בשעה שמצא המוצא לא ידע עדיין בעל החפץ על מקרה האבידה, ועל כן לא התייאש, שם כא: 27) בדבר שיש בו סימן, אפילו שמעו במפורש שהמאבד התייאש לבסוף, אחרי שהגיעה האבידה ליד המוצא, לדעת הכל יאוש זה אינו קונה, מכיוון שהחפץ הגיע ליד המוצא לפני יאוש, ואסור היה למוצא לקחתה לעצמו (שם). 28) כדעת אביי, ולא כרבא. ודין זה הוא אחד מן הששה דברים שנפסקה הלכה בגמרא כאביי נגד רבא, כלל נקבע בגמרא: הילכתא כוותיה דאביי ב"יעל קגם" (נוטריקון של ששת הדינים). ואפילו אם לא ברור הדבר אם נודע לבעלים שהחפץ אבד או לא, אסור למוצא לקחתו לעצמו (מגיד־משנה). 29) באורן.

ו. הָרוֹאֶה חֲבֵרוֹ[30] שֶׁנָּפַל מִמֶּנּוּ דִּינָר עַל הָאָרֶץ וְלֹא יָדַע בּוֹ[31], וְנָטַל הַדִּינָר קֹדֶם יֵאוּשׁ[32] - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה[33] וְעַל שְׁנֵי לָאוִין[34], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35]. וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיר לוֹ הַדִּינָר לְאַחַר שֶׁנִּתְיָאֵשׁ - מַתָּנָה הִיא זוֹ[36], וּכְבָר עָבַר עַל הָאַסּוּרִים[37].

30) מימרא של רבא, בבא־מציעא כו: 31) ועל כן לא התייאש. 32) שלא שהה עד שימשמש המאבד בכיסו ויתייאש, ונטלו בכוונה לגוזלו. 33) השב תשיבם לאחיך (דברים כב, א). 34) לא תגזול (ויקרא יט, יג), לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג). 35) למעלה פרק יא, הלכות א־ב. 36) כי לאחר יאוש שייך הדינר למוצא, גמרא שם. 37) כי בשעה שנטל, היה הדינר קנינו של המאבד. [ויש לשאול: מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת, שאמרנו שהיאוש שבא אחרי שהמוצא נטל את האבידה אינו מקנה לו את החפץ? עמדו על זה כבר רבינו זרחיה בהשגותיו על הרי"ף, והרמב"ן שם ב"מלחמות", ושניהם אומרים, שקיים הבדל בין נוטל ומתכוון לגזול, כגון הדין שבהלכה זו, ובין נוטל אבידה סתם ובדעתו לזכות בה כדין. בנוטל על־מנת לגוזלה קנה אפילו אם נתייאשו הבעלים אחרי שנטל את החפץ, מה־שאין־כן בנוטל אבידה שבהלכה הקודמת. וחלוקים הם בטעמו של דבר, ראה שם].

ז. נָטַל הַדִּינָר לִפְנֵי יֵאוּשׁ עַל מְנָת לְהַחֲזִירוֹ[38], וּלְאַחַר יֵאוּשׁ נִתְכַּוֵּן לִגְזֹל אוֹתוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם"[39]. הִמְתִּין לֶהָ[40] וְלֹא הוֹדִיעַ לַבְּעָלִים וְלֹא נָטַל הַדִּינָר עַד שֶׁיֵּדְעוּ הַבְּעָלִים[41] שֶׁנָּפַל, שֶׁהֲרֵי נִתְיָאֲשׁוּ[42] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43], וְאַחַר כָּךְ נָטַל הַדִּינָר מֵעַל הָאָרֶץ - אֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא מִשּׁוּם "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם"[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45].

38) גמרא שם. 39) שהרי נטל את הדינר לפני יאוש ונתחייב בהשבת אבידה, אבל על "לא תגזול" לא עבר, שהרי לאו זה אינו אלא בשעת נטילה, ואז התכוון להחזירו. כמו כן אינו עובר על "לא תוכל להתעלם", שהוא אזהרה לכובש את עיניו ונמנע מלהציל, אבל זה לא התעלם אלא נטלו על־מנת להחזירו. 40) לאבידה, בשעה שראה אותה. 41) כגון שמשמשו בכיסם ולא מצאו. 42) מכיון שאין במטבע סימן. 43) למעלה הלכה ב. 44) אבל משום לא תגזול, ומשום השב תשיבם - אינו עובר, שהרי נטל את הדינר אחרי שהתייאשו הבעלים. 45) כל דבר שאין בו סימן.

ח. רָאָה סָלַע אוֹ מַטְבֵּעַ שֶׁנָּפַל, אֲפִלּוּ מִשְּׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם[46], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ[47] שָׁוֶה פְּרוּטָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[48] - חַיָּב לְהַחֲזִירוֹ; שֶׁמָּא שֶׁהָפִין הֵן, וּמָחַל אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ[49] לַחֲבֵרוֹ, וְנִמְצֵאת אֲבֵדָתוֹ שֶׁל זֶה שָׁוָה פְּרוּטָה.

46) שם. כדברי רבא לפי "איכא דאמרי" (יש אומרים). לפי גרסתינו בגמרא אין כל מחלוקת בדין זה, אבל רבינו חננאל והרי"ף כנראה גירסא אחרת היתה לפניהם, ועל פיה נחלקו רב נחמן ורבא בזה, ופסקו כרבא שהוא אחרון, וגם רבינו פסק כמותם. טעמו של רב נחמן האומר "אינו חייב להחזיר", מפני שהבעלים התייאשו, מכיון שאינו יודע מי מהשנים לקח את אבידתו וכל אחד יכחיש. ורבא סובר שיש לחשוש שמא שלשתם שותפים ואינם חושדים זה בזה, ובטוח הוא שהמוצא יחזיר לו ולכן אינו מתייאש. 47) במטבע. 48) ויש מקום לומר שיזכה במציאתו "ממה־נפשך": אם אינם שותפים - הרי התייאש, ואם הם שותפים הרי אין באבידה שוה פרוטה, ונתבאר למעלה בפרק יא הלכה יב, שבפחות משוה פרוטה אין מצוות השבה. 49) רבינו מדייק ואומר "אחד מהם", אבל אין חוששים ששנים או יותר מחלו. ו"נפקא־מינה" (ומזה יוצא) שאם המטבע שוה פחות מפרוטה וחצי פרוטה אינו חייב להחזיר, כי אפילו אם מחל אחד לחבירו עדיין אין האבידה שוה פרוטה.

ט. רָאָה חֲבֵרוֹ שֶׁנָּפַל מִמֶּנּוּ דִּינָר בְּתוֹךְ הַחוֹל[50] אוֹ בְּתוֹךְ הֶעָפָר[51], וְנִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה כְּנוֹפֵל לַיָּם אוֹ לַנָּהָר, וַהֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ; שֶׁהֲרֵי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן. וַאֲפִלּוּ רָאָה אוֹתוֹ מֵבִיא כְּבָרָה[52] לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו - בְּדַעַת רְעוּעָה[53] הוּא מְחַפֵּשׂ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַפְּשִׂים בֶּעָפָר שֶׁאָר הַמַּלְשִׁין שֶׁלֹּא נָפַל מֵהֶן כְּלוּם, שֶׁמָּא יִמְצְאוּ מַה שֶּׁנָּפַל לַאֲחֵרִים[54], כָּךְ הוּא זֶה מְחַפֵּשׂ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְיָאֵשׁ.

50) מימרא של רבא, שם. 51) אדמה שנשחקה והיתה לאבק דק. 52) לנפות את החול, כדי למצוא את הדינר. 53) חלשה ובלי בטוחה. 54) ולא מתוך תקוה חזקה למצוא את שלו.

י. הַמּוֹצֵא[55] סֶלַע בַּשּׁוּק, מְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: שֶׁלִּי הִיא[56], וַחֲדָשָׁה הִיא, וְשֶׁל מְדִינָה פְּלוֹנִית הִיא, וְשֶׁל

1 מֶלֶךְ פְּלוֹנִי הִיא; אֲפִלּוּ אָמַר: שְׁמִי כָּתוּב עָלֶיהָ - לֹא
2 אָמַר כְּלוּם[57], וְאֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר. שֶׁאֵין סִימָנֵי
3 הַמַּטְבֵּעַ סִימָן, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקָתוֹ לְהוֹצָאָה[58], וְאֲנוּ
4 אוֹמְרִין: שֶׁלּוֹ הָיְתָה[59], וְהוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ, וְנִפְלָה מִיַּד
5 אַחֵר. וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ סִימָן שֶׁסּוֹמְכִין עָלָיו - מִשְׁעַת
6 נְפִילָה נִתְאֲשׁ[60], וַהֲרֵי הִיא שֶׁל מוֹצְאָהּ.

55) ברייתא, שם כח: 56) ששמו טבוע במטבע. 57) שאין זה סימן. 58) סתם מטבע להוצאה עומדת. 59) ועל כן הוא יודע את הסימן. 60) אפילו במקרה שלא הוציאה ומידו נטלה.

7 יא. הַמּוֹצֵא[61] דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן[62] בְּצַד דָּבָר שֶׁיֵּשׁ
8 בּוֹ סִימָן[63] - חַיָּב לְהַכְרִיז[64]. בָּא בַּעַל הַסִּימָן וְנָטַל אֶת
9 שֶׁלּוֹ[65], וְאָמַר שֶׁזֶּה בִּלְבַד נָפַל מִמֶּנּוּ - זָכָה הַמּוֹצֵא
10 בַּדָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן.

61) ברייתא, שם כה. 62) כגון פירות. 63) כגון כלי. 64) על הכל, ובעל הכלי יקבל גם את הפירות, משום שיש להניח שהפירות מתוך הכלי נפלו. וכל זה רק בפירות סגלגלים ויבשים שמטבעם להתגלגל וליפול מן הכלי. גמרא שם. וראה להלן פרק טו, הלכות יג-טו. 65) הכלי.

11 יב. הַמּוֹצֵא כְּלֵי חֶרֶשׂ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁצּוּרַת
12 כֶּלֶן שָׁוָה: אִם כֵּלִים חֲדָשִׁים הֵם[66] - הֲרֵי הֵם שֶׁלּוֹ.
13 שֶׁהֲרֵי הֵן כְּמוֹ דִינָר[67] מִשְׁאָר הַדִּינָרִים, שֶׁאֵין לוֹ סִימָן;
14 וְאֵין הַבְּעָלִים מַכִּירִים אוֹתָן, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם פַּךְ
15 זֶה אוֹ צְלוֹחִית[68] זוֹ שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁל אַחֵר[69]. וְאִם הָיָה
16 כֵּלִים שֶׁשִּׁבְעָתָן הָעֵינַיִם[70] - חַיָּב לְהַכְרִיז. שֶׁאִם יָבוֹא
17 תַּלְמִיד חָכָם[71] וְיֹאמַר: אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן
18 בִּכְלִי זֶה סִימָן, יֵשׁ לוֹ בּוֹ טְבִיעוּת עַיִן[72] - חַיָּב
19 לְהַרְאוֹתוֹ לוֹ; אִם הִכִּירוֹ[73] וְאָמַר[74]: שֶׁלִּי הוּא -
20 מַחֲזִירָן[75].

66) משנה בבא־מציעא כא. וגמרא שם כג: 67) למעלה הלכה ב. 68) כלי חרס צר וגבוה. 69) וכשם שהוא אבד, כך אחר אבד כלי בעל צורה כזו. 70) שהעין הורגלה בראיית הכלי והשימוש בו. 71) ראה לקמן הלכה יג. 72) מכיר את הכלי, לפי צורתו הכללית. 73) על־פי טביעות עין. 74) בוודאות. 75) אבל לא שבעתם העין, אין מחזירים. פסק כרבי שמעון בן אלעזר במשנתנו כפי פירוש הברייתא (שם כד.). [ותמה עליו בעל הגהות מיימוניות למה פסק כיחיד נגד רבים].

21 יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[76] בְּתַלְמִיד וָתִיק[77], שֶׁאֵינוֹ
22 מְשַׁנֶּה[78] בְּדִבּוּרוֹ כְּלָל, אֶלָּא בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם[79] אוֹ
23 בְּמַסְכְּתָא אוֹ בְּמִטָּה אוֹ בְּבֵית שֶׁהוּא מְתָאָרַח בּוֹ.
24 כֵּיצַד? הָיָה עוֹסֵק בְּמַסְכְּתָא דְּנָזָה, וְאָמַר: בְּמִקְוָאוֹת
25 אֲנִי שׁוֹנֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁאָלוּהוּ שְׁאֵלוֹת בְּעִנְיַן נְזָקִין[80];
26 אוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּמִטָּה זוֹ, וְאוֹמֵר: בָּזוֹ אֲנִי יָשֵׁן, שֶׁמָּא
27 יִמְצָא שָׁם קֶרִי; אוֹ שֶׁנִּתְאָרַח אֶצֶל שִׁמְעוֹן, וְאָמַר:
28 אֶצֶל רְאוּבֵן אֲנִי מִתְאָרֵחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ עַל זֶה

76) שמחזירים לתלמיד־חכם על־פי טביעות עין. 77) "בעל מדות ומעלות טובות" (ערוך השלם, ערך ותיק). 78) בבא־מציעא כד. 79) יבמות סה: וראה רי"ף לבבא־מציעא כאן. 80) משום שלא נעים לו לטפל בשאלות אלה. 81) כדעת רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון, ולא כדעת רבי נתן שאמר מצוה לשנות, יבמות שם. וראה רי"ף לבבא־מציעא כאן שפסק כרבי נתן. 82) שמא ישקר. מטעם זה אין מחזירים לעם הארץ בטביעות עין, משום שאנו חוששים שמא ישקר.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני מציאת דבר שהוא נראה שהבעלים הניחוהו שם לדעת או שהוא ספק וכל התלוי בזה בשלימות. וכן נתבאר בו קצת הדברים שהם מותרים למוצאם מפני שאין בהם סימן, או מפני שהם כהפקר.

29 שֶׁנִּתְאָרַח אֶצְלוֹ; אוֹ שֶׁהֵבִיא שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ,
30 וְהוֹסִיף וְגָרַע, כְּדֵי לְחַבְּבָן זֶה לָזֶה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[81].
31 אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁשָּׁנָה בְּדִבּוּרוֹ חוּץ מִדְּבָרִים אֵלּוּ
32 - אֵין מַחֲזִירִין לוֹ[82] בְּטִבְיעוּת עַיִן.

76) שמחזירים לתלמיד־חכם על־פי טביעות עין. 77) "בעל מדות ומעלות טובות" (ערוך השלם, ערך ותיק). 78) בבא־מציעא כד. 79) יבמות סה: וראה רי"ף לבבא־מציעא כאן. 80) משום שלא נעים לו לטפל בשאלות אלה. 81) כדעת רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון, ולא כדעת רבי נתן שאמר מצוה לשנות, יבמות שם. וראה רי"ף לבבא־מציעא כאן שפסק כרבי נתן. 82) שמא ישקר. מטעם זה אין מחזירים לעם הארץ בטביעות עין, משום שאנו חוששים שמא ישקר.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני מציאת דבר שהוא נראה שהבעלים הניחוהו שם לדעת או שהוא ספק וכל התלוי בזה בשלימות. וכן נתבאר בו קצת הדברים שהם מותרים למוצאם מפני שאין בהם סימן, או מפני שהם כהפקר.

33 א. כָּל הַמּוֹצֵא אֲבֵדָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָן בֵּין שֶׁאֵין
34 בָּהּ סִימָן, אִם מְצָאָהּ דֶּרֶךְ הַנָּחָה[2] - אָסוּר לְגַעַת בָּהּ[3],
35 שֶׁמָּא בְּעָלֶיהָ הִנִּיחוּהָ שָׁם[4] עַד שֶׁיַּחֲזְרוּ לָהּ; וְאִם
36 יָבוֹא לִטְלָנָהּ וְהָיָה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן - הֲרֵי אִבֵּד
37 מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ[5], שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בָּהּ סִימָן לְהַחֲזִיר
38 בּוֹ; וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ סִימָן - הֲרֵי זֶה הִטְרִיחָן
39 לִרְדֹּף אַחֲרֶיהָ וְלָתֵת סִימָנָהּ. וּלְפִיכָךְ אָסוּר לוֹ שֶׁיִּגַּע
40 בָּהּ עַד שֶׁיִּמְצָאֶנָּה דֶּרֶךְ נְפִילָה[6]. וַאֲפִלּוּ נִסְתַּפֵּק לוֹ
41 הַדָּבָר וְלֹא יָדַע[7] אִם דָּבָר זֶה אָבוּד אוֹ מֻנָּח - הֲרֵי זֶה
42 לֹא יִגַּע בּוֹ[8]. וְאִם עָבַר[9] וּנְטָלוֹ - אָסוּר לוֹ לְהַחֲזִירוֹ
43 לְשָׁם[10]. וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן - זָכָה בּוֹ[11],
44 וְאֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִירוֹ[12].

2) ראה הלכה ב. 3) "מצא כלי באשפה, אם מכוסה לא יגע בו" (משנה בבא־מציעא כה:). ושם מדובר בכלי שיש בו סימן, שהרי נאמר שם "אם מגולה נוטל ומכריז". 4) "דאמרינן הני אינש אצנעינהו, ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו, הלכך לשבקינהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו" (= שאנו אומרים: אלו - הגוזלות שנזכרו במשנה - איש הטמינם. ואם המוצא יטול אותם, אין לבעליהם סימן בהם. משום כך יעזוב אותם עד שיבואו בעליהם ויטלו אותם, גמרא שם). 5) על־ידי שנטל את האבידה לידו. 6) כגון פירות מפוזרים בשוק, או פרה רצה בין הכרמים. "או את שיו נדחים, כדרך הנדחים. מכאן אתה אומר, איזו היא אבידה . . . פרה ורצה בין הכרמים" ("ספרי" כי־תצא רכב). 7) כגון גוזלות מדדים מאחורי גדר ומקושרים בכנפיהם, שהם ספק אבדו בשוק והגיעו בקפיצות לגדר, ספק הניחום מאחורי הגדר, הואיל והם מקושרים. 8) "כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול", בבא־מציעא כה: ולדעת רבינו "כל ספק הינוח" פירושו בין שאין בו סימן ובין שיש בו סימן. וראה כסף־משנה, שהביא

דעת הרשב"א והר"ן, שביש בו סימן, אפילו בספק הינוח נוטל ומכריז. 9) על דין "לא יגע בו". 10) "ואם נטל לא יחזיר" (שם). והטעם שאסור לו להחזירו לשם הוא, שמא בינתיים באו הבעלים ולא מצאו את החפץ שהניחו, ושוב לא יחזרו לשם, ועל כן חייב המוצא שנטל להכריז. וראה ירושלמי כאן ו'תוספות' ד"ה ואם נטל. 11) שהרי אין בו סימן ולא יוכל להחזירו לבעלים, ולהחזיר למקום אינו חייב, כמו שאמרנו "ואם נטל לא יחזיר", ראה כסף־משנה כאן. 12) בדבר שיש בו סימן אסור להחזירו, משום שהוא חייב להכריז. בדבר שאין בו סימן אינו חייב להחזירו, אבל אין אוסרים עליו להחזירו, מכיון שזכה בו.

1 **ב. וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן, בֵּין בִּדֶּרֶךְ הַנָּחָה[13] בֵּין**
2 **בִּדֶּרֶךְ נְפִילָה, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[14] בֵּין בִּרְשׁוּת**
3 **הָרַבִּים[15] - חַיָּב לְהַכְרִיז. כֵּיצַד דֶּרֶךְ הַנָּחָה? כְּגוֹן**
4 **שֶׁמָּצָא חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים בַּדֶּרֶךְ[16] בַּיּוֹם[17], אוֹ**
5 **שֶׁמָּצָא כְּלִי מְכֻסֶּה בָּאַשְׁפָּה[18] - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן;**
6 **שְׁנֶאֱמַר: נִדָּחִים בַּדֶּרֶךְ[19]. אֲבָל אִם מָצָא חֲמוֹר וְכֵלָיו**
7 **הֲפוּכִים, וּפָרָה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים[20], אוֹ כְּלִי מֻגֶּלֶה**
8 **בָּאַשְׁפָּה - הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז.**

13) בשעבר ונטלו, ראה הלכה א. 14) שאין רבים הולכים בה, כגון סימטה. 15) שרבים הולכים בה, כגון שוק. 16) משנה בבא־מציעא ל: 17) שדרכם בכך, אבל בלילה הריהם אבידה וחייב להכריז (גמרא שם, וראה הלכה ג). 18) משנה, שם כה: 19) ראה למעלה הערה ה. 20) שעלולה להיפצע וגם להזיק לכרם, ובוודאי בלי ידיעת הבעלים היא כאן.

9 **ג. רָאָה חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים בָּאֲפָר[21] כִּדְרָכָן[22]:**
10 **בַּלַּיְלָה - הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה[23]; בְּפִנּוֹת הַיּוֹם[24] וּבַגֶּשֶׁף[25],**
11 **אִם רָאָה אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים[26] זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זוֹ**
12 **אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז. רָאָה פָּרָה רָצָה בַּדֶּרֶךְ: אִם**
13 **פָּנֶיהָ כְּלַפֵּי הָעִיר[27] - אֵין זוֹ אֲבֵדָה; כְּלַפֵּי הַשָּׂדֶה[28] -**
14 **הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה.**

21) מקום מרעה. 22) כגון חמור וכליו מסודרים. 23) כי אין דרך הבעלים להוציא בהמה למרעה בלילה (שם ל:). 24) משהחשיך קצת. 25) לפני עלות השחר. 26) פחות משלושה ימים אין זו אבידה, שמא במקרה הוציאו את הבהמה למרעה מוקדם יותר או השאירו אותה לאחר חשכה. אבל שלושה ימים רצופים ודאי אבידה היא (גמרא שם). 27) הריהי חוזרת לבעליה, ומשום כך אין זו אבידה (שם לא.). 28) הרי בורחת מבעליה, ועל כן היא אבידה.

15 **ד. מְצָאָהּ רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים - חַיָּב לְהַחֲזִיר מִשּׁוּם**
16 **אֲבֵדַת הַקַּרְקַע[29]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַכְּרָמִים שֶׁל עוֹבֵד**
17 **כּוֹכָבִים - אֵינָהּ אֲבֵדָה, וְאֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר[30]. וְאִם**
18 **חָשַׁשׁ[31] שֶׁמָּא יַהַרְגֶנָּה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּשֶׁיִּמְצָאֶנָּה**
19 **מִפְּנֵי שֶׁהִפְסִידָה הַכֶּרֶם - הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל**
20 **וּמַכְרִיז.**

29) שאוכלת את הזמורות ומקלקלת את הכרם, אבל אבידת בהמה אין כאן, שהריהי רועה בנחת ואינה נפצעת (שם). 30) כי אינו מצווה על אבידת גוי, ראה למעלה פרק יא, הלכה ג. 31) גמרא שם.

21 **ה. מָצָא פָּרָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[32], אִם עוֹמֶדֶת חוּץ**
22 **לַתְּחוּם[33] - חַיָּב לְהַחֲזִיר[34]. הָיְתָה רוֹעָה בָּעֲשָׂבִים[35], אוֹ**
23 **שֶׁהָיְתָה בְּרֶפֶת[36] שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת[37] וְאֵינָהּ מְאַבֶּדֶת[38]**
24 **- לֹא יִגַּע בָּהּ[39], שֶׁאֵין זוֹ אֲבֵדָה. מָצָא טַלִּית אוֹ**
25 **קַרְדֹּם: בְּצַד הַגָּדֵר[40] - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן; בִּסְרַטְיָא[41]**
26 **- הֲרֵי זֶה נוֹטֵל וּמַכְרִיז[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

32) משנה בבא־מציעא לב. 33) אלפים אמה מחוץ לעיר. 34) אבל בתוך התחום אפילו ברשות הרבים, לא יגע בה. זהו כלשון אחרון של רבי יצחק בגמרא שם. כלל בידינו שהלכה כלשון אחרון. 35) ברייתא שם לא. הגירסא בגמרות שלנו היא: רועה בין הכרמים, אבל בכת"י ה' וברי"ף דפוס קושטא ובתוספתא, הגירסא היא: רועה בעשבים. 36) משנה שם לב. 37) שאינה נעולה ויכולה לצאת. 38) כגון שאין לה פתחים מכל ארבע רוחותיה (טור חושן־משפט סימן רסא), שתעורר את הבהמה לברוח משם, גמרא שם. 39) ואפילו חוץ לתחום, כרבי יצחק בלשון אחרון. ראה לחם־משנה. 40) שדרך הפועלים להניח שם כליהם (ברייתא שם לא.). 41) בכביש. 42) שאין אדם מניח כלים בכביש, ובוודאי אבידה הם.

27 **ו. מָצָא גּוֹזָלוֹת[43] מְקֻשָּׁרִין בְּכַנְפֵיהֶן[44] וּמְדַדִּין[45] אַחַר**
28 **הַגָּדֵר[46] אוֹ אַחַר הַגֶּפֶה[47] אוֹ בַּשְּׁבִילִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת - הֲרֵי**
29 **זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן, שֶׁמָּא בְּעָלֶיהָן הִנִּיחוּם שָׁם[48]. וְאִם**
30 **נָטְלָן - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[49]. וְאִם הָיוּ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר שֶׁהוּא**
31 **סִימָן[50] - חַיָּב לְהַכְרִיז[51]. וְכֵן אִם מָצָאן קְבוּעִים**
32 **בִּמְקוֹמָן[52] - חַיָּב לְהַכְרִיז; שֶׁהַמָּקוֹם סִימָן[53].**

43) משנה בבא־מציעא כה: 44) שהכל קושרים כך, ועל כן אין הקשר סימן (גמרא שם). 45) ומהלכים מעט מעט (רבינו חננאל). 46) של אבנים. 47) של עץ או של קנים. 48) גמרא שם. 49) שהרי אין בהם סימן, ולא יוכל להחזירם לבעליהם (ראה למעלה סוף ה"א). 50) שאין הכל קושרים כך. 51) גמרא שם. 52) ולא מדדים, כגון שקשורים ברגליהם. 53) כדעת רבא, בבא־מציעא כב: כג. וכמו שמשמע מקושיית הגמרא, ולהוי מקום סימן", שם כה:

33 **ז. מָצָא בָּאַשְׁפָּה[54] כְּלִי מְכֻסֶּה[55] - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע**
34 **בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56]. וְאִם אַשְׁפָּה שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה**
35 **לְהִתְפַּנּוֹת הִיא, וְנִמְלַךְ עָלֶיהָ לְפַנּוֹתָהּ, אַף עַל פִּי**
36 **שֶׁמְּצָאוֹ מְכֻסֶּה - נוֹטֵל וּמַכְרִיז[57]. וְכֵן אִם הָיוּ כֵּלִים**
37 **קְטַנִּים, כְּגוֹן סַכִּין וְשַׁפּוּד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֲפִלּוּ הָיוּ**
38 **מְכֻסִּין בָּאַשְׁפָּה הַקְּבוּעָה[58] - נוֹטֵל וּמַכְרִיז[59].**

54) משנה, שם כה: 55) וודאי הניחוהו שם הבעלים. 56) למעלה הלכה א. 57) שהרי עם פינוי האשפה נתגלה הכלי, ואפשר שיקחנו אדם שאינו הגון ולא יחזירו (משנה וגמרא שם). 58) שאינה עשויה להתפנות. 59) שאבידה

29) שאוכלת את הזמורות ומקלקלת את הכרם, אבל אבידת

הם, שיש להניח שהשליכם שם עם האשפה שהוציא מן הבית, מבלי להרגיש בהם, מפני קטנותם (גמרא שם).

ח. מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין[60]: דֶּרֶךְ הַנָּחָה[61] - לֹא יִגַּע בָּהֶן[62]; דֶּרֶךְ נְפִילָה[63] - הֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ[64]. וְכֵן אִם מָצָא כְּרִיכוֹת קְטַנּוֹת[65] שֶׁל שְׁבָלִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[66], שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶן סִימָן[67], אוֹ שֶׁמָּצָא עִגּוּלֵי דְּבֵלָה[68], וְכָרוֹת שֶׁל נַחְתּוֹם[69], וּמַחֲרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים[70], וַחֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר[71], וְגִזֵּי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמְּדִינָתָן[72], וַאֲנִיצֵי[73] פִּשְׁתָּן, וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן[74] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[75], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן סִימָן[76]. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן סִימָן - נוֹטֵל וּמַכְרִיז; שֶׁסִּימָן הֶעָשׂוּי לְדָרֹס הֲרֵי הוּא סִימָן.

60) משנה בבא־מציעא כא. 61) בסדר, גמרא שם. 62) שאין זו אבידה. 63) ללא סדר, גמרא שם. 64) מכיון שאין בהם סימן - התייאשו מהם הבעלים. ראה כסף־משנה. 65) אבל גדולות חייב להכריז, ראה לקמן הלכה י. 66) שמתגלגלות ממקום למקום על־ידי רגלי הבהמות, ואין המקום סימן. 67) אבל אם יש בהן סימן חייב להכריז, אף־על־פי שזהו "סימן העשוי להדרס" (פירוש: שאפשר שיטושטש ע"י דריסת רגלי אדם), כרבא שם כב: וכג. 68) תאנים יבשות צמודות זו לזו בצורת עיגול (משנה כא.). 69) כל ככרות הנחתומים שוות, ואין בהן סימן. 70) דגים חרוזים יחד בחוט, וכולם חורזים כך. 71) כולן נחתכו במשקל אחד. 72) כמות שהן גזוזות לפני עיבודן בבית האומן. 73) חבילות. 74) צמר סרוק וארוז כעין לשון, וצבוע ארגמן ומצויים הם, ועל כן אין זה סימן. 75) וכל זה במצא ברשות הרבים, אבל ברשות היחיד - מקום סימן. ראה ההלכות הבאות. 76) כל זמן שלא נדרס, כדעת רבא שם כב:

ט. אֲבָל אִם מָצָא כִּכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[77], וְגִזֵּי צֶמֶר הַלְקוּחוֹת מִבֵּית הָאַמָּן, כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן - חַיָּב לְהַכְרִיז; שֶׁכָּל אֵלּוּ[78] יֵשׁ לָהֶם סִימָנִין מֻבְהָקִין[79]. וְאִם נִפְתְּחוּ הָאוֹצָרוֹת[80] שֶׁל יַיִן וְשֶׁל שֶׁמֶן - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם רְשׁוּמִין[81]. שֶׁכָּל הַכַּדּוֹת כָּךְ הָיוּ רְשׁוּמוֹת, וְנִמְצְאוּ אֵלּוּ הַכַּדִּין כִּכְּרוֹת הַנַּחְתּוֹם, שֶׁיֵּשׁ צוּרָה אַחַת לְכֻלָּן וּמִשְׁקָל אֶחָד[82] לְכֻלָּם.

77) משנה, שם כה. 78) בכדים הסימן הוא הרישום, פירוש: שהם מוגפים ומרוחים בטיט סביב המגופה. 79) ראה למעלה פרק יג, הלכה ג. 80) שהגיע זמן מכירת היין והשמן. והרבה אנשים מוציאים כדיהם למכירה (גמרא שם כג:). 81) "כיסוי הקנקנים כשהוא מהודק וטחוי בטיט - נקרא רשום" (רש"י ורבינו חננאל). 82) לולא זה היה המשקל סימן מובהק, ראה למעלה פרק יג, הלכה ה.

י. מָצָא כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד: אִם דֶּרֶךְ נְפִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[83], וְאִם דֶּרֶךְ הַנָּחָה - חַיָּב לְהַכְרִיז[84]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶם סִימָן - הַמָּקוֹם סִימָן, (אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סִימָן מֻבְהָק). מָצָא אֲלָמוֹת[85], בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - נוֹטֵל וּמַכְרִיז[86].

83) משום שאין בהן סימן, והמקום גם כן אינו סימן, מכיון שנפלו בלי ידיעתו יש להניח שאינו יודע מקומן (גמרא שם כד.). 84) אם נטל, שהרי לכתחילה לא יטול, ראה למעלה הלכה א. רבינו מדייק בלשונו ומבחין בין "חייב להכריז" ובין "נוטל ומכריז" בהלכה זו כמו בהלכות הקודמות. ראה "חייב להכריז" תחילת הלכה ב' ומגיד־משנה שם, ובזה מיושבת קושיית "אור שמח" כאן. בגמרא שלנו הגירסא: "אי דרך הנחה, נוטל ומכריז", אבל בכתב יד ה', פ', י' הגירסא היא "חייב להכריז", וזוהי גם גירסת רבינו. 85) כריכות גדולות. 86) מכיון שהן כבדות וגדולות, יש להניח שהוא יודע באיזה מקום נפלו, ומפני שאינן מתגלגלות ברגלי אדם ובהמה לרגל כובדן אינו מתייאש, כי המקום נחשב סימן אפילו ברשות הרבים, גמרא שם.

יא. מָצָא עִגּוּל[87] וּבְתוֹכוֹ חֶרֶשׂ[88], כִּכָּר וּבְתוֹכוֹ מָעוֹת, חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר שֶׁהוּא מְשֻׁנֶּה בַּחֲתִיכוֹת[89], דָּג נָשׁוּף[90], וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן שִׁנּוּי, חַיָּב לְהַכְרִיז[91]; שֶׁלֹּא עָשָׂאוּם בְּעָלֵיהֶן אֶלָּא לְסִימָן.

87) דבילה. 88) משנה בבא־מציעא כא. 89) כגון בשר חתוך בצורת משולש (גמרא שם כג:). 90) ברייתא שם.
91) כדעת רבי יהודה החולק על רבי מאיר במשנה שם כא. הרא"ש לא גרס במשנתנו "דברי ר' מאיר", ועל כן פסק דלא כר' יהודה אלא כסתם משנה. רבינו גרס "דברי ר"מ", ור' מאיר ור' יהודה - הלכה כרבי יהודה (כסף־משנה).

יב. מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין בִּמְקוֹם הַגָּרָנוֹת[92]: אִם הָיוּ כְּמוֹ קַב[93] בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ בְּיָתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים מְטַפְּלִים בָּאֲסִיפָתָן[94]. הָיוּ מְפֻזָּרִין בְּפָחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - לֹא יִגַּע בָּהֶן, שֶׁמָּא הַבְּעָלִים הִנִּיחוּם שָׁם[95]. הָיוּ כְּמוֹ חֲצִי קַב בִּשְׁתֵּי אַמּוֹת[96] אוֹ קַבַּיִם בִּשְׁמוֹנָה אַמּוֹת[97], אוֹ שֶׁהָיָה הַקַּב מְשֻׁנִּים וּשְׁלֹשָׁה מִינִין, כְּמוֹ תְּמָרִים שֶׁמִּשְׁמִין [וְרִמּוֹנִים][98] - כָּל אֵלּוּ סָפֵק[99]. לְפִיכָךְ לֹא יִטֹּל, וְאִם נָטַל - אֵינוֹ חַיָּב לְהַכְרִיז[100].

92) לאחר שהבעלים לקחו משם את הפירות (גמרא שם כא.). 93) מדת היבש, ארבעה לוגים שהם ששית הסאה. 94) אין הדבר כדאי לו לטרוח הרבה בגלל הכמות הקטנה, והבעלים מפקירים אותם. בגמרא שלנו הגירסא: "קב בארבע אמות דנפיש טירחייהו", אבל גירסת הרי"ף היא: "קב בארבע אמות לא טרח אינישׁ". ומשום כך יש מקום לבעיות של רב ירמיה (בגמרא שם) אם הטעם העיקרי הוא הכמות הקטנה או השטח הגדול (ראה דקדוקי סופרים). 95) וישובו לקחתם. 96) אם נתחשב בשטח, הרי אין כאן טרחה מרובה לאסוף בשטח של שתי אמות ואינו מפקיר, אבל אם נתחשב בכמות, הרי הכמות מועטת ולא כדאי לבעלים לשוב - ומפקיר אותם. 97) השטח הוא גדול והטירחה מרובה, אבל הכמות גדולה. 98) תמרים ורימונים, שהם גדולים אין טרחה לאספם, ומשום כך אפשר לומר שאין הבעלים מפקירים אותם, אבל אם נתחשב בשוויים, יש לומר שהבעלים לא ישובו לקחתם, משום

שזולים הם. לעומתם שומשמין חשיבותם מרובה וכדאי לשוב ולקחתם, אבל הטירחה לאסוף אותם מרובה. 99) בעיות שלא נפתרו בגמרא שם. 100) כדין מציאה שאין בה סימן ונמצאה בדרך הנחה, ראה למעלה הלכה א.

1 **יג. הַמּוֹצֵא צִבּוּרֵי פֵּרוֹת[101], אוֹ פֵּרוֹת בִּכְלִי[102], אוֹ**
2 **כְּלִי מְמוּתָּת שֶׁהוּא[103] - חַיָּב לְהַכְרִיז. מָצָא כְּלִי וּלְבָנָיו**
3 **פֵּרוֹת[104] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ הַפֵּרוֹת[105], וְהַכְּלִי נוֹטֵל**
4 **וּמַכְרִיז; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: הַכְּלִי שֶׁל אֶחָד וְהַפֵּרוֹת שֶׁל**
5 **אַחֵר, וַהֲרֵי אֵין בּוֹ סִימָן. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁהֵן**
6 **שֶׁל אָדָם אֶחָד - חַיָּב לְהַכְרִיז.**

101) המספר הוא סימן (משנה בבא־מציעא כד:). 102) והנותן סימן בכלי, מקבל גם את הפירות. 103) ריקן (לשון המשנה שם). 104) ברייתא, שם כה. 105) כלומר, הרי אלו הפירות שלו, וראה מה שכתב המגיד־משנה כאן.

7 **יד. כֵּיצַד?[106] הָיוּ אֲחוֹרֵי הַכְּלִי[107] לִפְנֵי הַפֵּרוֹת - הֲרֵי**
8 **אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; הָיוּ פְּנֵי הַכְּלִי לִפְנֵי הַפֵּרוֹת - חוֹשְׁשִׁין**
9 **שֶׁמָּא מִן הַכְּלִי נִשְׁפְּכוּ[108]. וְאִם הָיוּ אֲגֻנִּים[109] לַכְּלִי,**
10 **אַף עַל פִּי שֶׁפָּנָיו כְּלַפֵּי הַפֵּרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ;**
11 **שֶׁאֵלּוּ נִשְׁפְּכוּ מִן הַכְּלִי, הָיָה נִשְׁאָר מֵהֶן בְּתוֹכוֹ מִפְּנֵי**
12 **הָאֲגֻנִּים[110]. הָיוּ מְקֻצָּת הַפֵּרוֹת בַּכְּלִי וּמְקֻצָּתָן בָּאָרֶץ[111]**
13 **- חַיָּב לְהַכְרִיז[112].**

106) אפשר לדעת אם הפירות שייכים לבעל הכלי ואם לא. 107) זה מראה שהפירות לא מן הכלי נשפכו, ומכיון שאין להם סימן, הרי הם של המוצא (גמרא שם). 108) ובעל הכלי הוא גם בעל הפירות. 109) שפה כפופה לתוך הכלי, ומונעת את הפירות מלהשפך לחוץ. 110) גמרא שם. 111) הדבר מוכיח שהפירות נשפכו מן הכלי, ברייתא שם. 112) ובעל הכלי יקבל גם את הפירות שמחוץ לכלי.

14 **טו. הַמּוֹצֵא קְצִיעוֹת[113] בַּדֶּרֶךְ, וַאֲפִלּוּ בְּצַד שְׁדֵה**
15 **קְצִיעוֹת[114] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[115]. וְכֵן תְּאֵנָה שֶׁהִיא נוֹטָה**
16 **לַדֶּרֶךְ, וְנִמְצְאוּ תְּאֵנִים תַּחְתֶּיהָ[116] - מֻתָּרוֹת מִשּׁוּם**
17 **גָּזֵל[117]; שֶׁהַתְּאֵנָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ עִם נְפִילָתָהּ נִמְאֶסֶת[118].**
18 **וּפְטוּרוֹת מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר[119]. אֲבָל זֵיתִים וְחָרוּבִין[120]**
19 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֲסוּרִין.**

113) תאנים ששוטחים ליבשן (שם כא:). 114) שנראה שהקציעות שייכות לבעל השדה. 115) כי הקציעות דבר חשוב הן, והבעלים בודקים אותן לפעמים קרובות, והרגישו באבדנן כעבור זמן קצר, והגיעו לידי המוצא לאחר יאוש (שם). 116) בדרך. 117) אף־על־פי שהתאנים של בעל התאנה הן. 118) ובעל התאנה מפקיר אותה. 119) כדין הפקר. 120) קשים הם ואינם נמאסים, אבל אינם חשובים כקציעות, ובעליהם אינם בודקים תכופות לראות אותם, ועל כן אפשר שאינם יודעים שנפלו, והרי זה יאוש שלא מדעת והבעלים אינם מפקירים אותם, כי אינם נמאסים.

20 **טז. תְּמָרִים שֶׁמַּשִּׁירָן הָרוּחַ - מֻתָּרוֹת; שֶׁהַבְּעָלִים[121]**
21 **מְחֻלּוֹם[122] לְכָל אָדָם, וְזֶהוּ חִזְּקָתָן[123]. וְאִם הָיוּ שֶׁל**
22 **יְתוֹמִים, שֶׁאֵינָן בְּנֵי מְחִילָה[124] - אֲסוּרִין. וְכֵן אִם**
23 **הִקְפִּיד בַּעַל הַשָּׂדֶה וְהִקִּיף[125] מְקוֹם הָאִילָנוֹת אוֹ תִּקֵּן**
24 **מָקוֹם שֶׁיִּפְּלוּ בּוֹ הַנּוֹבְלוֹת[126] עַד שֶׁיִּלָּקְטֵם - הֲרֵי אֵלּוּ**
25 **אֲסוּרוֹת; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא מָחַל.**

121) היודעים מראש שיש שהרוח משיר תמרים מן העץ. 122) מפני שבהמות וחיות אוכלות אותם מחמת מתיקותם (בבא־מציעא כב:). 123) שהבעלים מחלום. 124) שקטנים הם (שם). ונראה שגם בתאנה של יתומים הדין כך. 125) בגדר, שלא יכנסו בהמות וחיות. 126) הפירות שלא בשלו, הנופלים מן העץ.

26 **יז. חָתוּל רַע[127] שֶׁהוֹרֵג[128] אֶת הַקְּטַנִּים - אָסוּר**
27 **לְקַיְּמוֹ, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם גְּזֵלָה[129], וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם הָשֵׁב**
28 **אֲבֵדָה, אַף עַל פִּי שֶׁעוּרוֹ מוֹעִיל; אֶלָּא כָּל הַמּוֹצְאוֹ**
29 **זָכָה בּוֹ, וְהוֹרְגוֹ וְהָעוֹר שֶׁלּוֹ[130].**

127) בבא־קמא פו. 128) בגמרא שלנו הגירסא: "קטעיה לידא דינוקא" (=קטע ידו של ילד), אבל בכתב־יד פ' חסרה תיבת "לידא" (עיין דקדוקי סופרים), וגירסת רבינו היתה כנראה "קטליה לינוקא", וראה מגיד־משנה. 129) מכיון שאסור לקיימו - דינו כחתול ללא בעלים, גמרא שם. 130) דעת רבינא שם.

30 **יח. גּוֹזָל הַנִּמְצָא קָרוֹב לְשׁוֹבָךְ: בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים**
31 **אַמָּה[131] - הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשּׁוֹבָךְ[132], חוּץ**
32 **לַחֲמִשִּׁים אַמָּה - הֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ[133]; שֶׁאֵין**
33 **הַגּוֹזָל מְרַחֵף[134] יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה. נִמְצָא בֵּין שְׁנֵי**
34 **שׁוֹבָכוֹת[135] - הֲרֵי הוּא שֶׁל קָרוֹב[136]; מֻחֶצָּה**
35 **לְמֻחֶצָּה[137] - יַחֲלְקוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ**
36 **יוֹנֵי שְׁנֵי הַשּׁוֹבָכוֹת שָׁווֹת בְּמִנְיָן; אֲבָל אִם הָיוּ יוֹנֵי**
37 **הָאֶחָד רַבִּים - הַלֵּךְ אַחַר הָרַב[138] אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
38 **רָחוֹק.**

131) בבא־בתרא כג: 132) שעד חמשים אמה מתרחק הגוזל משובכו (שם). 133) כי מן ההפקר בא. 134) שם. 135) בתוך חמשים לשניהם. 136) "קרוב לזה שלו, קרוב לזה שלו" (משנה שם). 137) הרי זה ספק. 138) כגון תוך ארבעים אמה לשובך שיניו מרובות, ותוך עשרים אמה לשובך שיניו מועטות (גמרא שם).

יום ש"ק כ"ד תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו גם כן קצת פרטים ממה שהוא של מוצאו, מחמת אי זה סיבה ונשלם ביאור זה בשלימות.

39 **א. הַמּוֹצֵא מְחָטִים[2] וְצִנּוֹרוֹת[3] וּמַסְמְרִים וְכַיּוֹצֵא**
40 **בָּהֶן: אִם מְצָאָם אֶחָד אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[4], שְׁנַיִם**
41 **שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר - חַיָּב לְהַכְרִיז; שֶׁמִּנְיָן סִימָן.**

2) ברייתא בבא מציעא כד. 3) כעין מזלגות לטווית חוטי

זהב. 4) שהרי אין בהם לא סימן ולא טביעת עין. ראה למעלה פרק יד, הלכה ב.

1 **ב. וְכֵן הַמּוֹצֵא מָעוֹת מְפֻזָּרִים - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[5].**
2 **אֲפִלּוּ הָיוּ מְקֻצָּת מַטְבְּעוֹת זֶה עַל גַּבֵּי זֶה[6] - הֲרֵי הֵן**
3 **כִּמְפֻזָּרִין[7]. אֲבָל אִם מָצָא צִבּוּר מָעוֹת - חַיָּב**
4 **לְהַכְרִיז[8]. מָצָא שְׁלֹשָׁה מַטְבְּעוֹת[9] זֶה עַל גַּב זֶה וְהֵן**
5 **עֲשׂוּיִין כְּמִגְדָּל[10], אוֹ שֶׁהָיוּ אֶחָד מִכָּן וְאֶחָד מִכָּן**
6 **וְאֶחָד עַל גַּבֵּיהֶן[11], אוֹ שֶׁהָיוּ מְקֻצָּת זֶה עַל מְקֻצָּת זֶה,**
7 **כְּדֵי שֶׁאִם יַכְנִיס קִיסָם בֵּינֵיהֶן יִנָּטְלוּ כְּבַת אַחַת[12] -**
8 **חַיָּב לְהַכְרִיז. הָיוּ עֲשׂוּיִים כְּשִׂיר[13] אוֹ כְּשׂוּרָה[14] אוֹ**
9 **כַּחֲצוּבָה[15] אוֹ כְּסֶלַע[16] - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְלֹא יִטֹּל.**

5) שהרי אין בהן סימן. 6) מטבע אחד על השני, אבל בשלושה מטבעות פירש רבינו דינם למטה. 7) ונפלו מן הבעלים, ועל כן הרי הן של המוצא (בבא מציעא כה.). 8) שהרי זה דרך הינוח, והמקום הוא סימן (ראה למעלה פרק טו, הלכה י). 9) משנה שם כה. המספר הוא סימן. בשתי מטבעות אין המספר סימן, שהרי המוצא מכריז מטבעות מצאתי, ומיעוט מטבעות שניים (גמרא שם). 10) שאין זה דרך נפילה. כך פירש רבי יצחק את המשנה שם. "שלושה מטבעות זה על גב זה", ו"כמגדל" פירושו, לפי רבי חנינא, הרחב למטה, הבינוני באמצע והקצר למעלה, ולפי רבי יוחנן אפילו כשהמטבעות ברוחב אחד והם מונחים זה על גב זה ואין אחד עודף על חבירו, הרי זה דרך הינוח וחייב להכריז (שם). 11) חציו על זה וחציו על זה (שם כה:). 12) דרך הינוח הוא (שם כה.). 13) עגול כצמיד (שם). 14) זה אצל זה. 15) כל אחד כנגד אוויר של שניים. 16) רוב אמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי כמו מעלות, רש"י שם.

10 **ג. הַמּוֹצֵא מָעוֹת בְּכִיס[17], אוֹ כִּיס כְּמוֹת שֶׁהוּא - חַיָּב**
11 **לְהַכְרִיז[18]. מָצָא כִּיס וּלְפָנָיו מָעוֹת מְפֻזָּרִים - הֲרֵי אֵלּוּ**
12 **שֶׁלּוֹ[19]. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁהַכִּיס וְהַמָּעוֹת שֶׁל**
13 **אָדָם אֶחָד[20] וּמִן הַכִּיס נָפְלוּ - חַיָּב לְהַכְרִיז.**

17) בארנק (משנה שם כד:). 18) שהרי יש סימן בארנק. 19) שהמעות לא מהארנק נפלו, ולמעות מפוזרות אין סימן (גמרא כה.). ראה למעלה פרק טו הלכה יג ויד. 20) כגון שמנעול הארנק הפתוח פונה לצד המעות, או שמקצת מעות בכיס ומקצתן על יד הכיס, שם.

14 **ד. הַמּוֹצֵא מָעוֹת בַּחֲנוּת: אִם הָיוּ בֵּין תֵּבָה[21] לַחֲנָוָנִי -**
15 **הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הַחֲנוּת[22]; וְאִם מְצָאָן עַל הַתֵּבָה, וְאֵין**
16 **צָרִיךְ לוֹמַר מִתֵּבָה וְלַחוּץ - הֲרֵי הֵן שֶׁל מוֹצְאָן[23].**
17 **וְלָמָּה[24] לֹא תִּקְּנָה הַחֲנוּת לְבַעֲלֶיהָ? לְפִי שֶׁאֵינָהּ חָצֵר**
18 **הַמְשֻׁתַּמֶּרֶת[25]. וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּעָלֶיהָ בְּתוֹכָהּ[26], צָרִיךְ**
19 **לוֹמַר: תִּקְּנָה לִי חֲנוּתִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

21) שהחנוני יושב לפניה. 22) שמיד החנוני נפל, שהרי שם מקומו. 23) שאנו אומרים מאחד הקונים נפל והתייאש. דעת רבי אלעזר שם. 24) ולמה לא זכה בהן החנוני הרי חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו? (בבא מציעא יא.). 25) שהרי רבים יוצאים ונכנסים שם. 26) אין דינה כחצר המשתמרת, מהטעם הנ"ל.

20 **ה. מָצָא מָעוֹת בַּחֲנוּת הַשַּׁלְחָנִי[27]: בֵּין כִּסֵּא[28]**
21 **לַשֻּׁלְחָנִי - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל שֻׁלְחָנִי[29]; מְצָאָן עַל הַכִּסֵּא**
22 **לִפְנֵי הַשֻּׁלְחָנִי, אֲפִלּוּ הָיוּ צְרוּרִין[30] וּמֻנָּחִין עַל**
23 **הַשֻּׁלְחָן - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל מוֹצְאָן. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ רֹב**
24 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[31], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ; אֲבָל אִם הָיוּ רֹב**
25 **יִשְׂרָאֵל - חַיָּב לְהַכְרִיז, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרוּרִים[32] יֵשׁ לָהֶם**
26 **סִימָן.**

27) מחליף מעות (משנה בבא מציעא כו:). 28) התיבה ששמים עליה את המעות, והמפרידה בין השולחני לקונים נקראת כסא. 29) שממנו נפלו, שהרי אין הקונה ניגש לשם. 30) ויש בהן סימן. זוהי גירסת רבינו חננאל והרי"ף בגמרא. "אמר רבי אלעזר אפילו צרורין ומונחין על גבי השולחן הרי אלו שלו" (של המוצא). ורש"י לא גרס "צרורין", ראה שם. 31) שנתייאשו הבעלים אפילו מדבר שיש בו סימן, וראה בתוספות שם כו: דיבור המתחיל אפילו צרורין. 32) אבל אם אינם צרורים, אפילו ברוב ישראל הרי אלו שלו, מפני שאין בהן סימן והבעלים מתייאשים מייד, והמעות הגיעו ליד המוצא לאחר ייאוש, ראה שם הלכה ב ובבא מציעא כא:

27 **ו. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מֵחֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח לוֹ חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת,**
28 **וּמָצָא בְּתוֹכָן מָעוֹת צְרוּרוֹת - נוֹטֵל וּמַכְרִיז[33]; מְצָאָן**
29 **מְפֻזָּרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[34]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
30 **כְּשֶׁהָיוּ הַפֵּרוֹת מִן הַתַּגָּר[35] אוֹ מִבַּעַל הַבַּיִת שֶׁלְּקָחָן**
31 **מִן הַתַּגָּר; אֲבָל אִם בַּעַל הַבַּיִת דָּשׁ הַפֵּרוֹת לְעַצְמוֹ**
32 **אוֹ עַל יְדֵי עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים[36] - הֲרֵי זֶה**
33 **חַיָּב לְהַחֲזִיר[37].**

33) שהרי יש בהן סימן, הקשר או המספר. 34) שהרי אין בהן סימן (משנה שם). 35) הקונה פירות מהרבה אנשים ואין יודעים למי להחזיר, ולהכריז אי אפשר, שהרי אין במעות סימן והפירות באו מאנשים שונים ולא ידוע של מי הכסף, ועל כן המעות לקונה (שם כז.). 36) וכל מה שקנה עבד קנה רבו. 37) לבעל הבית, אף על פי שאין בהן סימן, שהרי יודעים של מי הן. ובעל הבית אינו מתייאש, שהרי הוא יודע למי מכר (גמרא שם). אבל כשדשם על ידי עבדיו העבריים אפשר שמהם נפלו המעות ונתייאשו.

34 **ז. הַמּוֹצֵא מַטְמוֹן[38] בְּגַל[39] אוֹ בְּכֹתֶל יָשָׁן - הֲרֵי אֵלּוּ**
35 **שֶׁלּוֹ; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁל אֱמוֹרִיִּים הַקַּדְמוֹנִים הֵן[40].**
36 **וְהוּא, שֶׁיִּמְצָאֵם מַטָּה מַטָּה[41] כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּטְמוֹנוֹת**
37 **הַיְשָׁנוֹת[42]; אֲבָל אִם מַרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁהֵן מַטְמוֹן**
38 **חָדָשׁ, אֲפִלּוּ נִסְתַּפֵּק לוֹ הַדָּבָר[43] - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע**
39 **בָּהֶן, שֶׁמָּא מֻנָּחִים הֵם שָׁם[44].**

38) טמון במקום סתר. 39) אבנים (משנה שם כה:). 40) ולכן אף על פי שידוע שבדורות האחרונים לא היו גויים במקום, הדין כן (גמרא שם). 41) בתוך הקרקע. הגירסה בגמרא שלנו "דשתיך טפי", כלומר, שהחפץ העלה חלודה

מרובה, וזה מוכיח שהוא מונח מזמן רב. גירסת רבינו "דשתית", כלומר, מונח למטה אצל היסוד. 42) שמוצאים אותם בקרקע לאחר שקירות הבתים שוקעים באדמה. 43) אם זה מטמון חדש. 44) ויבואו לקחתו, ועל כן לא יגע כדין כל ספק הינוח (גמרא שם), ראה למעלה פרק טו, הלכה א.

1 **ח. וְהוֹאִיל וַחֲצָרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ,**
2 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, לָמָּה לֹא יִקְנֶה בַּעַל הֶחָצֵר זֶה הַמַּטְמוֹן**
3 **שֶׁבְּתוֹךְ הַכֹּתֶל הַיָּשָׁן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שֶׁל אֲמוֹרִיִּים,**
4 **וְתִהְיֶה מְצִיאָה זוֹ לְבַעַל הֶחָצֵר[45] ? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ[46]**
5 **לוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים, וַהֲרֵי זֶה הַמַּטְמוֹן אָבוּד מִמֶּנּוּ וּמִכָּל**
6 **אָדָם, וּלְפִיכָךְ הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ. וּמָה אֲבֵדָה שֶׁל**
7 **אָדָם[47], אָמְרָה תּוֹרָה: אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ -**
8 **מִי שֶׁאָבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם[48], יָצָאת**
9 **זוֹ[49] שֶׁנִּפְלָה לַיָּם שֶׁאָבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם[50]; קַל**
10 **וָחֹמֶר לְמַטְמוֹן קַדְמוֹנִי, שֶׁלֹּא הָיָה שֶׁלּוֹ מֵעוֹלָם[51],**
11 **וְהוּא אָבוּד מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם. לְפִיכָךְ הוּא שֶׁל**
12 **מוֹצְאוֹ.**

45) ומדוע מתירים למוצא לקחתה (ראה הלכה ז). 46) שיש מטמון. 47) שחי וקיים. 48) חייבים להחזיר. 49) שאין צריכים להכריז (שם). 50) וחזקה שנתייאשו הבעלים משעה שנפלה, ועל כן אבדו את זכותם על החפץ שלהם, ראה למעלה פרק יד, הלכה ד. 51) שאינו זוכה בה. וראה תוספות שם כו. דיבור המתחיל דשתיך ובראב"ד כאן.

13 **ט. מָצָא מַטְמוֹן בְּכֹתֶל חָדָשׁ[52]: אִם הַמַּטְמוֹן מוֹכִיחַ**
14 **שֶׁהוּא לְבַעַל הַבַּיִת - הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ; וְאִם מוֹכִיחַ**
15 **שֶׁהוּא שֶׁל אֶחָד מִן הַשּׁוּק - הֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ[53].**
16 **בֵּיצַד? הַסַּכִּין - הֲרֵי הַנָּצָב שֶׁלּוֹ מוֹכִיחַ[54]; וְהַכִּיס -**
17 **פִּיו מוֹכִיחַ[55]. וְאִם נִמְצָא תּוֹךְ הַכֹּתֶל מָלֵא מֵהֶן[56] -**
18 **חוֹלְקִין[57].**

52) בתוך חור שבכותל (משנה שם כה:). 53) אף על פי שזה וודאי הינוח, הרי זה של המוצא, מכיוון שזה מטמון המונח זמן רב, והבעלים כבר נתייאשו. 54) שכן מחזיקים סכין בניצב, ואם הניצב פונה לפנים הבית, בעל הבית הטמין אותו שם, והרי זה שלו, ואם פונה לרשות הרבים, אחד מעוברי דרך הטמינו שם, ועל כן זה של המוצא (גמרא שם כו.). 55) אם פונה לפנים, הריהו של בעל הבית, ואם פונה לחוץ, הריהו של המוצא (שם). 56) שייך לסוף הלכה י (כסף משנה), והכוונה שהמעות תופסות את כל רוחב הכותל. 57) בהתאם לדברי המשנה (שם) מחציו ולפנים של בעל הבית, מחציו ולחוץ של המוצא. אבל בסכין וכיס אפילו אם ממלאים כל עובי הכותל, סומכים על ההוכחות שנאמרו למעלה: הניצב של הסכין או פי הכיס מוכיחים.

19 **י. הָיוּ בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל מָעוֹת אוֹ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל זָהָב, שֶׁאֵין**
20 **שָׁם מוֹכִיחַ[58]: מֵחֲצָיוֹ וְלַחוּץ[59] - שֶׁל מוֹצֵא[60], מֵחֲצָיוֹ**
21 **וְלִפְנִים[61] - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[62].**

58) אם בעל הבית שם אותן או אחד מבני רשות הרבים (גמרא שם). 59) בחצי הקרוב לרשות הרבים (משנה שם). 60) מתוך הנחה שעובר דרך הניח אותן שם ושכח, ובמשך הזמן התייאש מהן. 61) בחצי הקרוב לפנים הבית. 62) כי הוא הניח אותן ולא התייאש.

22 **יא. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים אֲמוּרִים[63] אֶלָּא כְּשֶׁטָּעַן**
23 **בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהַמַּטְמוֹן שֶׁלּוֹ; אוֹ שֶׁהָיָה יוֹרֵשׁ, שֶׁאָנוּ[64]**
24 **טוֹעֲנִין לוֹ[65] שֶׁמָּא שֶׁל אָבִיו הֵן; אֲבָל אִם הוֹדָה שֶׁהֵן**
25 **מְצִיאָה - הֲרֵי הֵן שֶׁל מוֹצֵא[66]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה**
26 **מַשְׁכִּיר בֵּיתוֹ לַאֲחֵרִים - הֲרֵי הֵן שֶׁל שׁוֹכֵר אַחֲרוֹן[67].**
27 **וְאִם הִשְׁכִּירוֹ לְשִׁלְשָׁה עוֹכְרֵי כּוֹכָבִים[68] כְּאֶחָד - הֲרֵי**
28 **עֲשָׂאָהוּ פִּנְדָּק[69], וְכָל הַנִּמְצָא בּוֹ, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת**
29 **- הֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאָן; מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֶחָד[70] יָכוֹל**
30 **לִטְעֹן שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁהוּא טָמַן, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאָהוּ**
31 **פִּנְדָּק.**

63) שהמטמון של בעל הבית. 64) הדיינים. 65) אף על פי שהוא עצמו אינו טוען. 66) ואין אומרים חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, שהרי החור הפתוח לרשות הרבים חצר שאינה משתמרת הוא. וזהו גם הטעם לדין המשנה, שמחציו ולחוץ של המוצא. 67) ולא של בעל הבית. 68) לאו דווקא לשלושה גויים, אלא אפילו לאחד הרי אלו של מוצאם, ורבינו נוקט לשון הגמרא שם. וראה רש"י שם. 69) שרבים מצויים שם. 70) ואף בעל הבית. ודווקא השכיר לגויים, אבל השכיר לשלושה ישראליים חייב להחזיר להם, שאפשר שהם שותפים ולכן אינם מתייאשים. דעת רבא שם כו: ופסק כמותו נגד רב נחמן מפני שהוא אחרון. וכן פסק גם הרי"ף.

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו איכות זכות המציאה שהיא של מוצאה וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

32 **א. כָּל מְצִיאָה שֶׁאָמַרְנוּ בָּהּ שֶׁהִיא שֶׁל מוֹצְאָהּ, אֵינוֹ**
33 **זוֹכֶה בָּהּ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לְיָדוֹ[2] אוֹ לִרְשׁוּתוֹ[3]; אֲבָל אִם**
34 **רָאָהּ[4] אֶת הַמְּצִיאָה, אֲפִלּוּ נָפַל עָלֶיהָ[5], וּבָא אַחֵר**
35 **וְהֶחֱזִיק בָּהּ - הֲרֵי זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ.**

2) "ומצאתה דאתאי לידיה משמע" (בבא־מציעא ב.). 3) כגון לחצרו. ראה להלן הלכה ח. 4) "בראיה בעלמא לא קני לה" (גמרא שם). 5) משנה בבא־מציעא י. והטעם שלא קנה, משום שלא הגיעה לידו ולא לרשותו. ואף־על־פי שתיקנו חכמים שארבע אמותיו של אדם קונות לו, זה רק בסימטה או בצידי דרכים שאין הרבה עוברים ושבים, אבל ברשות הרבים ממש אינן קונות. המשנה שממנה מקור דין זה מדברת ברשות הרבים, כמו שפירש אותה רב ששת שם י: וראה פירוש המשנה לרבינו כאן, ורבינו חננאל והרי"ף. וראה חושן המשפט סימן רסח סעיף טו, ובהג"ה ובביאור הגר"א שם. ומזה יוצא, שבסימטה קנה אפילו נפל עליה, בניגוד לפירוש הראשון שבגמרא שם. ויש לתמוה, למה סתם רבינו כאן והשאיר מקום לטעות.

36 **ב. הָיָה רוֹכֵב[6] עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה,**

וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ[7]: זְכֵה לִי בָּהּ - כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהָהּ לוֹ[8] קָנָה הֲרוֹכֵב[9], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ[10] לְיָדוֹ[11]. וְאִם אָמַר לוֹ: תְּנֶהָ לִי[12], וּנְטָלָהּ וְאָמַר: אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ - זָכָה בָּהּ הַנּוֹטֵל[13]. וְאִם מִשֶּׁנְּתָנָהּ לָרוֹכֵב אָמַר: אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ תְּחִלָּה[14] - לֹא אָמַר כְּלוּם[15].

6) משנה בבא־מציעא ט: 7) ההולך רגלי. 8) ושתק, הרי עשה שליחותו. 9) כדעת רבי יוחנן (שם י.), שאמר: המגביה מציאה לחבירו, קנה חבירו. 10) בדפוס רומי ר"מ: הגיעה. 11) כי המגביה נעשה שליחו, ומרגע שהגביהה קנה אותה הרוכב. 12) משנה, שם. 13) כי הרוכב לא עשה אותו שליח לזכות בשבילו אלא לתת לו את המציאה, וכל עוד שלא נתן לו, הרשות בידו לחזור בו משליחותו. 14) כשהגבהתי את המציאה, משנה שם. 15) כי אפילו אם נכונים דבריו, שנתכוון לזכות בה לעצמו, הרי נתנה במתנה לרוכב כשמסרה לו. ראה רש"י שם.

ג. הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵרוֹ[16] - קָנָה חֲבֵרוֹ[17]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ[18] כְּלוּם - [זָכָה בָּהּ]. הִגְבִּיהוּ הַמְּצִיאָה שְׁנַיִם[19] - קְנָאוּהָ שְׁנֵיהֶם[20].

16) בשעת ההגבהה אמר: אני מגביה את המציאה לחבירי. 17) ואין המגביה יכול לחזור בו, שם י. 18) חבירו שיגביה את המציאה בשבילו. בהלכה הקודמת אמר לו חבירו: "זכה לי בה", והמגביה לא אמר כלום, וכאן אמר המגביה: "אני זוכה בה לחבירי", וחבירו לא אמר כלום. בשני המקרים זכה בה חבירו. 19) כששניהם מודים שהגביהו את המציאה ביחד (משנה שם ב. וגמרא ח.) 20) כי עזרו זה לזה בהגבהה, וכל אחד מהם הוא כמגביה מציאה לחבירו, ועל־ידי־זה זכו בה שניהם (שם ח.).

ד. הִגְבִּיהָהּ לוֹ חֵרֵשׁ[21] אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן - לֹא קָנָה הַפִּקֵּחַ[22], לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן דַּעַת[23]. הִגְבִּיהָהּ חֵרֵשׁ וּפִקֵּחַ כְּאֶחָד - מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא קָנָה פִּקֵּחַ[24] לֹא קָנָה חֵרֵשׁ[25]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם חֵרְשִׁים - תִּקְּנוּ חֲכָמִים[26] שֶׁיִּקְנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְהִנָּצוֹת[27].

21) מלידה, אינו מדבר ואינו שומע ודינו כשוטה. 22) בבא־מציעא ח. 23) ראה משנה גיטין נט: ולקמן הלכה יב. 24) שהרי מה שהגביה החרש בשביל הפקח - כמונח על גבי קרקע הוא. 25) שהרי לא הגביה את המציאה כולה מעל גבי הקרקע, וההגבהה של הפקח אינה מועילה לו, מיגו שלא קנה לעצמו, לא קנה לחרש. ואפילו "מפני דרכי שלום" אין כאן, כי החרש עצמו יאמר: פקח לא קנה, אני אקנה? (בבא־מציעא ח.). 26) שם. 27) לריב עם החוטפים מהם את המציאה.

ה. שְׁנַיִם שֶׁרָאוּ גָּמָל אוֹ חֲמוֹר[28] שֶׁל מְצִיאָה, וְקָדְמוּ שְׁנֵיהֶם וְהִנְהִיגוּהוּ אוֹ מְשָׁכוּהוּ[29], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מַנְהִיג וְאֶחָד מוֹשֵׁךְ - קָנוּ שְׁנֵיהֶם[30]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הִגְבִּיהוּ אֶחָד מֵהֶם[31]; אֲבָל בְּגָמָל, אִם הָיָה אֶחָד מַנְהִיג וְאֶחָד מוֹשֵׁךְ - הַמּוֹשֵׁךְ קָנָה, אֲבָל לֹא הַמַּנְהִיג[32].

28) שם ח: 29) ועקר רגליו ממקומו. ראה הלכות מכירה פרק ב, הלכה ו. 30) ואין אחד עדיף מחבירו, אף־על־פי שחמור דרכו בהנהגה, נקנה גם במשיכה. 31) זה נמשך אחר הדין: "אחד מנהיג, ואחד מושך". 32) כלשון אחרון שם. שהנהגה בגמל במקום משיכה אינה קונה. כלומר, אם שניהם מנהיגים שניהם קונים, אבל אם אחד מנהיג ואחד מושך, המושך עדיף ואין המנהיג קונה (שם ט.).

ו. בֶּהֱמַת מְצִיאָה שֶׁקִּדַּם אֶחָד וְאָחַז בַּמּוֹסֶרָה[33] - לֹא קָנָה[34], עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַנְהִיג[35]. וְכֵן בְּנִכְסֵי הַגֵּר[36]. אֲבָל קָנָה הַמּוֹסֶרָה לְבַדָּהּ.

33) חבל שקושרים בו בעל־חי. 34) אין האוחז במוסרה קונה את הבהמה אלא־אם־כן בעל הבהמה מוסר אותה בידו. כגון במקח וממכר או במתנה (שם ח:). 35) ראה הלכה ה. 36) שמת ואין לו יורשים, וכל הקודם בנכסיו זכה בהם (שם).

ז. הָיָה אֶחָד רוֹכֵב[37] וְאֶחָד אוֹחֵז בַּמּוֹסֶרָה - הָרוֹכֵב קָנָה הַבְּהֵמָה וְהַמּוֹסֶרָה שֶׁעַל לְחָיֵי הַבְּהֵמָה[38] בִּלְבַד, וְזֶה שֶׁאָחַז הַמּוֹסֶרָה קָנָה מְמֶּנָּה מַה שֶּׁאָחַז בְּיָדוֹ[39], וּשְׁאָר הַמּוֹסֶרָה לֹא קָנָהוּ אַחַד מֵהֶן[40].

37) שם ט. 38) כדעת רב אשי, ובלשונו "בית פגיה". 39) ויותר לא, כי אין קונים חפץ מן ההפקר אלא־אם־כן הגביהו כולו. 40) וכל התופס בו זכה.

ח. חָצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[41], וְאִם נָפְלָה בָּהּ מְצִיאָה - הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר[42]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת[43]; אֲבָל בְּשָׂדֶה וְגִנָּה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן: אִם הָיָה עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ[44] וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׂדִי - זָכָה בָּהּ; וְאִם אֵינוֹ עוֹמֵד שָׁם, אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְלֹא אָמַר 'זָכְתָה לִי[45] שָׂדִי' - כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה. וְכֵן אַרְבַּע אַמּוֹת[46] שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ קוֹנִים לוֹ[47], וְאִם הִגִּיעָה הַמְּצִיאָה לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ - זָכָה בָּהּ.

41) שאינו יודע שהחפץ בחצרו (בבא־מציעא יא.), ואילו היה יודע היה רוצה לזכות בה. והטעם הוא שהחצר היא כהמשך לידו, שהרי כל מה שבידו נותן שם (נמוקי־יוסף בשם הרנב"ר). 42) ואסור לאחר ליטלה. 43) כגון מוקפת גדר, ובעל החצר סומך על כך שאיש לא יכנס לחצרו לקחתה (שם). 44) דעת שמואל, שם. 45) משנה, שם. רבינו סובר, שבחצר שאינה משתמרת צריכים שני הדברים: עומד בצד החצר, וגם שיאמר זכתה לי חצרי. 46) ראה הלכה ט. 47) בבא־מציעא י. ארבע אמות קונות אפילו לא אמר "זכו לי". קנין ד' אמות עדיף מקנין חצר, מפני שיכול הוא להושיט יד ולקחת את המציאה.

ט. חֲכָמִים[48] תִּקְּנוּ דָּבָר זֶה[49], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיבוּ הַמּוֹצְאִין זֶה עִם זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסִמְטָא[50], אוֹ בִּצְדֵי רְשׁוּת הָרַבִּים[51] שֶׁאֵין הָרַבִּים[52] דּוֹחֲקִין בָּהֶן, אוֹ בְּשָׂדֶה שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים[53]; אֲבָל

48) שם ח: 49) ועקר רגליו ממקומו. ראה הלכות מכירה פרק ב, הלכה ו. 50) ואין אחד עדיף מחבירו, אף־על־פי שחמור דרכו בהנהגה, נקנה גם במשיכה. 51) זה נמשך אחר הדין: "אחד מנהיג, ואחד מושך". 52) כלשון אחרון שם. שהנהגה בגמל במקום משיכה אינה קונה. כלומר, אם שניהם מנהיגים שניהם קונים, אבל אם אחד מנהיג ואחד מושך, המושך עדיף ואין המנהיג קונה (שם ט.).

הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[54] אוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ[55] - אֵין אַרְבַּע אַמּוֹת קוֹנוֹת לוֹ[56], וְאֵינוֹ קוֹנֶה שָׁם עַד שֶׁתַּגִּיעַ מְצִיאָה לְיָדוֹ[57].

48) שם. 49) ארבע אמות קונות לו לאדם. 50) קרן זווית הסמוכה לרשות הרבים והיא הפקר לרבים, כדעת רב ששת שם י: 51) שם. 52) ויש לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. 53) בגמרא שלנו בדברי רב פפא כתוב "בעלמא", וגירסת רבינו חננאל, הרי"ף ורבינו היא: "בשדה דעלמא", ורבינו מפרש הכוונה "בשדה שאין לו בעלים". 54) שהצפיפות מרובה, ואין לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. 55) אינה נעשית חצירו של אחר. מדברי רב פפא שם. 56) ברשות הרבים אין קונות לו, שהרי התקנה לא תועיל למנוע ריב, ובשדה חבירו אין קונות לו, שלא הפקיעו חכמים זכותם המליאה של הבעלים על־מנת לתת לאחרים זכות חצר. 57) ראה הלכה א.

י. קְטַנָּה - יֵשׁ לָהּ חָצֵר[58] וְיֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת[59], וְקָטָן[60] - אֵין לוֹ חָצֵר וְאֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת. מִפְּנֵי שֶׁחָצֵר שֶׁל קְטַנָּה מְיֻדָּה לְמַדְנוּהָ[61]: שֶׁפְּשָׁם שֶׁהִיא מִתְגָּרֶשֶׁת בְּגֵט הַמַּגִּיעַ לְיָדָהּ, כָּךְ מִתְגָּרֶשֶׁת בְּגֵט הַמַּגִּיעַ לַחֲצֵרָהּ; וּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לָהּ חָצֵר לְעִנְיַן הַגֵּט, כָּךְ יֵשׁ לָהּ לְעִנְיַן מְצִיאָה[62]; וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם כַּחֲצֵרוֹ לְעִנְיַן מְצִיאָה[63]. אֲבָל הָאִישׁ לָמַדְנוּ שֶׁחֲצֵרוֹ קוֹנָה לוֹ מִשְּׁלוּחוֹ[64]: כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹנֶה לוֹ שְׁלוּחוֹ[65], כָּךְ תִּקְנֶה לוֹ חֲצֵרוֹ; וְהַקָּטָן, הוֹאִיל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ[66], כָּךְ אֵין חֲצֵרוֹ וְלֹא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ קוֹנִין לוֹ, עַד שֶׁתַּגִּיעַ מְצִיאָה לְיָדוֹ[67].

58) חצר המשתמרת קונה לה שלא מדעתה כמו לגדול (בבא־מציעא י: יא.) 59) קונות לה מכוח תקנת החכמים, דברי רבי יוחנן שם. 60) דברי ריש לקיש. ולפי מסקנת הגמרא, גם רבי יוחנן מודה בקטן. ראה רבינו חננאל ורש"י. 61) כתוב בתורה: "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" (דברים כד, א). ודרשו בגיטין עז: "ונתן – מכל־מקום". כלומר, לאו דוקא בידה ממש אלא אפילו נתן את הגט לחצרה, הרי היא מגורשת, ודין החצר כדין היד, שם י: 62) בבבא־מציעא יא. אמרו: "לפינן מציאה מגט", כלומר אנו לומדים מציאה מגט, כשם שחצרה כידה לענין הגט, כך היא כידה לענין מציאה. 63) זה יוצא מדברי רב פפא (שם י:) שאמר, שבשדה חבירו לא תיקנו ארבע אמות, ואף־על־פי שהתורה נתנה לו זכות ללכת בו ולקחת פאה, אבל לא נתנה לו זכות שתהיה חצרו. משמע שארבע אמות דינן כחצרו. ועל כן הקטנה כשם שיש לה חצר, כך יש לה ארבע אמות. 64) שם י: 65) כי שלוחו של אדם כמותו. 66) בקידושין מא. למדנו ששלוחו של אדם כמותו, מהכתוב (דברים כד, א) "ושלחה מביתו", והפרשה מתחילה: "כי יקח איש" כלומר, גדול. 67) ראה לקמן הלכה יב.

יא. מִי שֶׁרָאָה[68] אַחֵרִים רָצִים אַחַר הַמְּצִיאָה, וַהֲרֵי הִיא צְבִי שָׁבוּר אוֹ גוּזָלוֹת[69] שֶׁלֹּא פָּרְחוּ: אִם הָיָה עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ[70] שֶׁהֵן בְּתוֹכָהּ, וְאִלּוּ הָיָה רָץ הָיָה מַגִּיעָן[71], וְאָמַר[72]: זָכְתָה לִי שָׂדִי - זָכְתָה לוֹ שָׂדֵהוּ; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעָן - הֲרֵי אִלּוּ כִּצְבִי שֶׁהוּא רָץ כְּדַרְכּוֹ וּכְגוֹזָלוֹת הַמַּפְרִיחִים, וְלֹא אָמַר כְּלוּם[73], אֶלָּא כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. וְאִם נָתְנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה[74] - הוֹאִיל וְאַחֵר הִקְנָם לוֹ וַהֲרֵי הֵן מִתְגַּלְגְּלִין[75] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, קָנְתָה שָׂדֵהוּ[76]. וְאִם הָיָה צְבִי רָץ כְּדַרְכּוֹ וְגוֹזָלוֹת מַפְרִיחִין - לֹא קָנְתָה לוֹ שָׂדֵהוּ[77].

68) משנה בבא־מציעא יא. 69) נקטה המשנה לשון רבים, משום שדרכם לפרוח הרבה ביחד. 70) דעת שמואל, שם. 71) דעת רבי יוחנן, שם יב. 72) משנה, שם יא. דרושים כל שלושת התנאים: א. עומד בצד שדהו. ב. אילו היה רץ, היה מגיעם. ג. אמר: זכתה לי שדי, משום ששדה חצר שאינה משתמרת היא, ועל־ידי קיום התנאים הנ"ל נעשית כחצר המשתמרת. 73) שהרי אפילו לא יקחהו אחר, לא ישאר בשדהו, משנה שם. 74) שם יב. 75) הצבי השבור והגוזלות שלא פרחו, ונתגלגל בשדה דינו כמונח בשדה. 76) ואין הנותן יכול לחזור בו. 77) אפילו במתנה, שדעת אחרת מקנה אותו, שהרי הצבי הרץ כדרכו והגוזלות המפריחים יעזבו מהר את שדהו, ודומים כאילו אינם בחצרו כלל.

יב. מְצִיאַת חֵרֵשׁ[78] שׁוֹטֶה וְקָטָן - יֵשׁ בָּהּ גְּזֵל[79], מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם[80]. לְפִיכָךְ, אִם עָבַר[81] אַחֵר וּגְזָלָהּ מִיָּדָן - אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּדַיָּנִין[82], וְאִם כָּפַר בָּהּ וְנִשְׁבַּע - אֵינוֹ חַיָּב בְּחֹמֶשׁ[83].

78) מלידה, וממילא הוא גם אלם וגם שוטה, ועל כן הוא נזכר תמיד יחד עם שוטה וקטן (משנה גיטין נט:). 79) אם בא אחר וחטף מידם. 80) כדי למנוע ריב בין המוצא וקרוביו ובין האחרים. אבל מצד הדין אין זה גזל, שהרי אין בהם דעת, ולא זכות במציאה, וכאילו היא מונחת עדיין על הקרקע (בבא־מציעא שם). 81) על תקנת החכמים. 82) כי הגזלן זכה מן הדין, וכדעת תנא־קמא שם. 83) גזלן שכפר ונשבע לשקר, חייב להחזיר את הקרן ולהוסיף חומש (ויקרא ה, כד), אבל בגזל זה שאינו יוצא בדיינים - אין גם חומש. ראה למעלה פרק ו, הלכה טז.

יג. מְצִיאַת בְּנוֹ[84] וּבִתּוֹ הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ[85], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן גְּדוֹלִים[86], וּמְצִיאַת בִּתּוֹ הַנַּעֲרָה[87], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ סוֹמֶכֶת[88] עַל שֻׁלְחָנוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְכוּרָה אָמָה[89], וּמְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים[90], וּמְצִיאַת אִשְׁתּוֹ[91] - הֲרֵי אִלּוּ שֶׁלּוֹ. אֲבָל מְצִיאַת בְּנוֹ שֶׁאֵינוֹ סוֹמֵךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן, וּמְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים[92], וּמְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא מְגֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת[93] - כָּל אֵלּוּ הַמְּצִיאוֹת אֵינָן שֶׁלּוֹ.

84) משנה בבא־מציעא יב. 85) שאביהם מפרנסם. 86) דינם לענין מציאה כקטנים, שם יב: והטעם שהמציאה לאב - "משום איבה", שהרי הוא מפרנסם. 87) בת שתים־עשרה ויום אחד שהביאה שתי שערות, עדיין ברשות

אביה היא (כתובות מו.). 88) זה יוצא מדברי הגמרא שאומרת, שמציאת שפחה עבריה, שלא הביאה שתי שערות, שייכת לאביה, אף־על־פי שאינה סמוכה על שולחן אביה אלא על שולחן רבה, בבא־מציעא יב: 89) מכורה כשפחה, אין המציאה שייכת לאדוניה אלא לאביה (שם). והטעם הוא משום איבה, שלא ישנא אותה ויקדשנה למנוול ולמוכה שחין (כתובות מז, וראה תוספות שם). 90) כל מה שקנה עבד קנה רבו (משנה, שם יב.). 91) כדי למנוע קטטה בינו לבינה, שהרי הוא מפרנסה. 92) ברשות עצמם הם (משנה, שם). 93) ספק מגורשת, כגון זרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לה ספק קרוב לו. אף־על־פי שעדיין חייב לפרנס אותה, בכל זאת המציאה שלה, שהרי בין כך וכך יש כבר איבה בינו לבינה (גמרא שם יב:).

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני מציאת השטרות, איזה אלו שטרות שיהיו, והיות דיניהם חלוקים משאר המציאה, כמו שהוא מבואר שם.

1 **א. הַמּוֹצֵא שְׁטַר חוֹב[2], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[3] בּוֹ**
2 **אַחֲרָיוּת נְכָסִים[4], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַחַיָּב מוֹדֶה[5], וְאַף עַל**
3 **פִּי שֶׁהוּא מְקֻיָּם[6] - הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר[7]; שֶׁמָּא פָּרָעוֹ,**
4 **וְקִנּוּנְיָא[8] הֵם[9] עוֹשִׂים כְּדֵי לְטָרֹף לָקוֹחוֹת[10] שֶׁלֹּא**
5 **כַּדִּין[11], וּלְפִיכָךְ[12] הוֹדָה לוֹ. שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ[13] לְטָרֹף**
6 **בְּשִׁטָּר שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת, שֶׁהָאַחֲרָיוּת שֶׁלֹּא**
7 **נִתְפָּרְשָׁה בְּשִׁטָּר - טָעוּת סוֹפֵר[14] הוּא, בֵּין בְּשִׁטְרֵי**
8 **הַלְוָאָה בֵּין בְּשִׁטְרֵי מְקָח וּמִמְכָּר[15]. לְפִיכָךְ[16], אִם פֵּרֵשׁ**
9 **בְּשִׁטָּר זֶה שֶׁהוּא שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת: אִם הָיָה הַחַיָּב מוֹדֶה**
10 **- יַחֲזִיר[17]; וְאִם לָאו - לֹא יַחֲזִיר[18], שֶׁמָּא פָּרָעוֹ[19].**

2) משנה בבא־מציעא יב: 3) שלא כתוב במפורש. 4) שנכסי הלוה אחראים לפרעון החוב, והמלוה יוכל לטרוף אותם גם מיד הלקוחות, שקנו אחרי ההלוואה. 5) שהלוה מודה שלא פרע, והשטר־חוב נפל מיד המלוה, וכל־שכן כשלא מודה וטוען שפרע (גמרא שם). 6) על־ידי העדים בבית־הדין (בבא־מציעא טז). 7) למלוה. 8) הסכם של רמאות. 9) המלוה והלוה. 10) שקנו במפורש שלא באחריות, או כשאין ללוה נכסים אחרים. אבל כשקנו באחריות ויש ללוה נכסים, אין חשש קנוניה. 11) שהרי נפרע החוב, שם יג. 12) כדי שיחלקו ביניהם את קרקע הלקוחות. 13) זכות. 14) הסופר שכח לכתוב אחריות נכסים, והמלוה לא הפסיד את זכותו מפני טעותו של הסופר, כדעת החכמים במשנה. רבינו פסק כאביי שם לג: בניגוד לדעת שמואל שסובר שאין חוששין לפרעון. שיטתו של שמואל הופרכה, שם יד. 15) כדעת רבא שאינו מבדיל בין שטרי הלואה ובין שטרי מקח וממכר (שם טו:). 16) מכיון שהדין "לא יחזיר" מנומק בזה ש"אחריות טעות סופר". 17) שהרי בשטר זה כתוב מפורש שאין בו אחריות, והמלוה ינכה מן הלוה בלבד, והוא הרי מודה שלא פרע. 18) שם יב: 19) מכיוון שנפל ולא נזהר בשמירתו, יש יסוד לחשוש שפרעו.

11 **ב. וְכֵן אִם מָצָא שְׁטַר שֶׁזְּמַנּוֹ בּוֹ בַּיּוֹם[20], וְהָיָה**
12 **מְקֻיָּם[21], וְהַחַיָּב מוֹדֶה[22] - יַחֲזִיר[23]; וְאִם אֵינוֹ מְקֻיָּם**
13 **- לֹא יַחֲזִיר, שֶׁמָּא כָּתַב לִלְווֹת[24] וַעֲדַיִן לֹא לָוָה[25].**

20) שביום שנמצא נכתב. מימרא של רבי יוחנן, בבא־מציעא יז. 21) אישור בית־הדין שהשטר כשר. 22) שלא פרע ומהמלוה נפל, דברי רב כהנא שם. 23) למלוה. ואין חוששין לקנוניה כמו בהלכה א, כי הם יכולים לכתוב שטר אחר שזמנו כזמן השטר הנמצא, מה־שאין־כן בהלכה א. 24) הכין לעצמו שטר לשם קבלת הלוואה. 25) ואינו משמיד את השטר, כי בדעתו ללוות אחר־כך, וחס על שכר הסופר. והמלוה יטרוף שלא כדין מן הלקוחות, שקנו מהלוה קרקע בימים שבין כתיבת השטר ובין ההלואה, ועל כן לא יחזיר למלוה כשאינו מקויים אפילו כשהלוה מודה (גמרא שם). וראה חושן־משפט סימן סה, סעיף ז, מאירת עינים שם סעיף־קטן כב.

14 **ג. מָצָא שְׁטַר בְּחֵמֶת[26] אוֹ בִּכְלִי עֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן -**
15 **הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר לְמִי שֶׁנָּתַן סִימָן[27]. מָצָא שְׁלֹשָׁה**
16 **שְׁטָרוֹת קְרוּעִין[28] בְּכֶרֶךְ אֶחָד, אוֹ מֻנָּחִין זֶה עַל זֶה[29]**
17 **וַאֲגוּדִים אֶגֶד אֶחָד - יַחֲזִיר לְמִי שֶׁנָּתַן סִימָן[30].**

26) נוד של עור, משנה שם כ. וגמרא כ: 27) מה־שאין־כן בשתי ההלכות הקודמות שאין מחזירים את השטר למלוה אפילו בסימן, שהרי השטר בידו היה, והוא מכיר את הסימן, ואין זו הוכחה שמידו נפל. 28) ראשו של זה בסופו של זה, משנה וגמרא שם. 29) אורכו של זה על אורכו של זה. 30) המוצא מכריז "שטרות מצאתי", והמאבד יאמר את המספר, או שהיו כרוכין או אגודים, כסימן. על כן מדברת המשנה על שלושה שטרות, כי בשנים אין המספר סימן, שהרי המינימום של "שטרות" הוא שנים (גמרא ורש"י שם).

18 **ד. הָיָה הַלָּוֶה אֶחָד[31] וְהַמַּלְוִים שְׁלֹשָׁה[32]: אִם**
19 **מְקֻיָּמִים[33] הֵם - יַחֲזִיר לַלָּוֶה[34], וְאִם לָאו - יַחֲזִיר לְמִי**
20 **שֶׁנָּתַן סִימָן; שֶׁמָּא הַמַּלְוִים נָתְנוּ שְׁטָרוֹתֵיהֶן לְסוֹפֵר[35]**
21 **לְקַיְּמָן וְנָפְלוּ מִיַּד הַדַּיָּן[36]. הָיָה הַמַּלְוֶה אֶחָד וְהַלּוִים**
22 **שְׁלֹשָׁה - יַחֲזִיר לַמַּלְוֶה[37]. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשְׁתָּן בִּכְתַב יְדֵי**
23 **סוֹפֵר אֶחָד - יַחֲזִיר לְמִי שֶׁנָּתַן סִימָן; שֶׁמָּא שְׁלָשְׁתָּן**
24 **הוֹלִיכוּ שְׁטָרֵיהֶן לַסּוֹפֵר לִכְתֹּב וְנָפְלוּ מִיַּד הַסּוֹפֵר[38].**

31) בשלושת השטרות שמצאם יחד (משנה בבא־מציעא כ.). 32) כגון ראובן לוה משמעון, מלוי ומיהודה. 33) גמרא, שם כ: 34) אפילו נתן המלוה סימן, שוודאי פרע הלוה את השטרות וקבלם חזרה ומידו נפלו, שאם מיד המלווים נפלו, מי קיבץ אותם למקום אחד. 35) של בית־הדין. 36) אבל בשטרות מקויימים אין חוששים שמא מיד הדיין נפלו, שאין דרכו של איש להשהות את שטרו המקויים אצל הדיין (שם). ובכ"י אוקספורד 591 הגירסא היא: "ונפלו מיד הסופר". 37) שוודאי מידו נפלו, שאם מיד הלווים נפלו, כיצד נזדמנו למקום אחד (משנה וגמרא שם). 38) ומעולם לא לוו, ואין זה ודאי שמהמלוה נפלו, ועל כן לא יחזיר אלא למי שנתן סימן.

25 **ה. מָצָא שְׁטָרוֹת קְרוּעִין[39] וּשְׁטַר חוֹב בֵּינֵיהֶן - לֹא**

יַחֲזִיר[40]. וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן שׁוֹבֵר[41], אֲפִלּוּ בְּלֹא עֵדִים - יִתֵּן שְׁטַר הַחוֹב לַלֹּוֶה[42]; שֶׁאִלּוּ לֹא הָיָה פָּרוּעַ, לֹא הִשְׁלִיכוֹ בֵּין שְׁטָרוֹת קְרוּעִים, וַהֲרֵי יֵשׁ עִמּוֹ כְּתָב שֶׁהוּא פָּרוּעַ.

39) שם כ: 40) לא למלוה ולא ללוה, אפילו נתן המלוה סימן, שמא נפרע, שהריהו מושלך עם יתר השטרות הפרועים. 41) שכתוב בו שהשטר נפרע (משנה שם כ.). 42) שוודאי נפרע. לפי רבינו, מדברת משנתנו שם, באחד שמצא ברחוב שטרות קרועים, ושטר חוב ביניהם בצירוף שובר, ולא במלוה שמצא בין שטרותיו שובר על אחד השטרות, ראה אור־שמח ומשנה־למלך כאן.

ו. מָצָא[43] גִּטֵּי נָשִׁים: בְּזְמַן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה[44] - יַחֲזִיר לָאִשָּׁה[45]; אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה[46]: אִם נָתְנָה הָאִשָּׁה סִימָן מֻכָּרָק[47] - יִנָּתֵן לָהּ[48], וְאִם לָאו - לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה[49]. אָמַר הַבַּעַל[50]: מִיָּדִי נָפַל, וְנָתַן סִימָנָיו, וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: מִיָּדִי נָפַל, וְנָתְנָה סִימָנָיו - יִנָּתֵן לָהּ[51]. וְהוּא[52], שֶׁתִּתֵּן סִימָן מֻכָּרָק, כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה: נֶקֶב יֵשׁ בְּצַד אוֹת פְּלוֹנִית[53]; שֶׁאִלּוּ לֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ, לֹא הָיְתָה יוֹדַעַת.

43) בבא־מציעא יח: 44) שנתן את הגט לאשתו ומידה נפל. 45) להתירה להנשא, שלא כשטר חוב, שאף־על־פי שהחייב מודה לא יחזיר, למעלה הלכה א. והטעם הוא, ששטר־חוב לגביית החוב הוא בא, ואפילו מן הלקוחות, ועל כן לא תועיל הודאת הלוה, שהרי אדם שלישי (הלקוח) עלול להפסיד, אבל גט עיקרו בא להתיר את האשה להינשא. [אמנם קיים חשש, שמא כתב הגט בניסן ולא נתנו לאשה עד תשרי, ובינתיים מכר הבעל פירות של נכסי מלוג שלה, ועכשיו אחרי שיחזירו לידה את הגט תטרוף מן הלקוחות מה שקנו בין ניסן לתשרי. בגמרא שם יט. הקשו כך על גט אשה ועל שטר שחרור, והשיבו: מחזירים, כדי שתוכל להנשא, וכשתבוא להוציא מיד הלקוחות ידרשו ממנה להוכיח מתי הגיע הגט לידה, ותאריך הגט אינו קובע]. 46) והוא טוען שעדיין לא נתן לה את הגט ומידו נפל, וכעת אינו רוצה לגרשה, והאשה טוענת שמידה נפל והיא מגורשת. 47) ראה סוף ההלכה. 48) ומתירים אשת איש בסימן מובהק, אף־על־פי שהבעל טוען שלא גירשה. 49) לשון הברייתא שם. 50) שם כח. 51) שסימני הבעל אינם כלום, שהרי הוא כתב את הגט ויודע בסימניו, ולא כבמציאה סתם שאמרנו "סימנין וסימנין יניח", כלומר באו שנים וכל אחד מהם נתן סימני האבידה כמו שנתן חבירו, לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא תהיה מונחת עד שיודה האחד לחבירו או יעשו ביניהם פשרה. ראה גמרא שם, וראה למעלה פרק יא, הלכה ג, ופרק יג, הלכה ו. 52) בתנאי. 53) ולא נקב סתם, כי שמא ראתה את הנקב כשהגט היה ביד בעלה (גמרא שם).

ז. הוּא אוֹמֵר סִימָנֵי הַחוּט[54] שֶׁקָּשַׁר בּוֹ הַגֵּט, וְהִיא אוֹמֶרֶת סִימָנֵי הַחוּט - יִנָּתֵן לָהּ. וְהוּא, שֶׁתֹּאמַר סִימָן מֻכָּרָק, כְּגוֹן אֹרֶךְ מִדַּת הַחוּט; אֲבָל אִם אָמְרָה: אָדֹם אוֹ שָׁחֹר הוּא - אֵין זֶה סִימָן מֻכָּרָק[55]. הוּא אוֹמֵר: בִּתְחִלָּה הָיָה מַנָּח, וְהִיא אוֹמֶרֶת: בְּתְחִלָּה[56] הָיָה מֻנָּח - יִנָּתֵן לוֹ; שֶׁאֵין זֶה סִימָן מֻכָּרָק[57].

54) בבא־מציעא כה. 55) שמא ראתה כשהגט היה ביד בעלה. 56) נוד של עור, שם. 57) שהאשה יודעת, שהבעל מחזיק כל שטרותיו בחמת.

ח. מָצָא גֵּט שִׁחְרוּר[58]: בְּזְמַן שֶׁהָרַב מוֹדֶה[59] - יַחֲזִיר לָעֶבֶד[60]; אֵין הָרַב מוֹדֶה[61] - לֹא יַחֲזִיר[62] לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה.

58) שטר ששחרר האדון את עבדו הכנעני. משנה, שם יח. 59) שנתנו לעבד להשתחרר בו, ומיד העבד נפל. 60) ברייתא, שם יט. 61) וטוען שכתב את השטר ונמלך בדעתו שלא ליתנו. 62) שם.

ט. מָצָא שְׁטַר מַתָּנָה[63]: אִם מַתְּנַת בָּרִיא[64] הִיא, וְאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים[65] - לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה; שֶׁמָּא כָּתַב לִתֵּן וְלֹא נָתַן[66], וְאַחַר שֶׁכָּתַב שְׁטַר זֶה מָכַר שָׂדֶה זוֹ אוֹ נָתְנָהּ לְאַחֵר בְּמַתָּנָה, וְחָזַר בּוֹ, וְזֶה[67] שְׁמוֹדֶה לָזֶה[68] כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא עַל הָאַחֲרוֹן[69] שֶׁנָּתַן לוֹ אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ. וְאִם מַתְּנַת שְׂכִיב מְרַע[70] הִיא: אִם הוֹדָה - יִתֵּן, וְאִם לָאו - לֹא יִתֵּן; שֶׁשְּׂכִיב מְרַע שֶׁנָּתַן לִשְׁנַיִם זֶה אַחַר זֶה - הָאַחֲרוֹן קָנָה[71], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[72].

63) משנה, שם יח. 64) שאין הנותן יכול לחזור בו לאחר שמסר את שטר המתנה למקבל, גמרא שם יט: 65) ברייתא שם יט. 66) ולא זכה חבירו. 67) הדבר הזה. 68) הראשון. 69) לומר ששטר המתנה שנמצא נמסר בשעתו לראשון, ומידו נפל, ואם נחזיר את השטר לראשון, הוא יוציא את השדה מן האחרון, שהרי שטרו קודם לזה של האחרון, ויחלקו ביניהם את השדה (גמרא שם). 70) חולה מסוכן השוכב על ערש דוי (שם). 71) כי הנותן יכול לחזור בו, שאין כוונתו להקנות אלא לאחר מיתה, ועל כן אפילו נחזיר את השטר לראשון לא יפסיד האחרון. 72) הלכות זכייה ומתנה פרק ט, הלכה טז.

י. מֵת שְׂכִיב מְרַע שֶׁנָּתַן בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַיּוֹרֵשׁ מוֹדֶה[73] שֶׁמּוֹרִישׁוֹ נָתָנָהּ - הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה; שֶׁמָּא כָּתַב לִתֵּן וְלֹא נָתַן, וּמְכָרָהּ הַיּוֹרֵשׁ אוֹ נָתָנָהּ, וְחָזַר בּוֹ[74], וַהֲרֵי הוּא רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא עִם זֶה הָאַחֲרוֹן. נִכְסֵי זֶה הָאַחֲרוֹן[75].

73) שם יט: 74) והרי אינו רשאי לחזור בו, שהרי מתנת בריא היא. 75) על־ידי־זה שיחזירו את השטר לראשון שזמנו קודם לזה של האחרון, ואחר־כך יחלקו ביניהם את השדה.

יא. מָצָא שׁוֹבֵר[76]: בְּזְמַן שֶׁבַּעַל הַשְּׁטָר מוֹדֶה שֶׁנִּשְׁבַּר שְׁטָרוֹ וּפָרָעוֹ אוֹ מְחָלוֹ[77] - יִתֵּן[78] לְבַעַל הַשּׁוֹבֵר; אֵין שְׁנֵיהֶם[79] מוֹדִים - לֹא יַחֲזִיר[80] לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה.

76) המאשר שהשטר נפרע (משנה, שם יח.). 77) תוקף השטר נשבר מפני שפרע לו את החוב, או שמחל לו בעל השטר על החוב. 78) ואין חוששים שמא מכר בעל השטר את השטר לאחר לפני פרעון החוב, ואם נחזיר את השובר יפסיד הקונה, שהרי גם לאחר מכירת השטר - זכאי המוכר למחול על החוב (שם כ.). 79) ובעל השטר טוען שהכין את השובר לעת הצורך, אבל החוב טרם נפרע. 80) שם יט:

יב. מָצָא כְּתֻבָּה[81], אַף עַל פִּי שְׁשְׁנֵיהֶם מוֹדִים[82] - לֹא יַחֲזִיר[83] לְאִשָּׁה; שֶׁמָּא נִפְרְעָה כְּתֻבָּה זוֹ אוֹ נִמְחֲלָה, וְאַחַר כָּךְ מָכַר הַבַּעַל נְכָסָיו, וַהֲרֵי הוּא רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא[84] עַל הַלָּקוֹחוֹת.

81) שטר שבו מתחייב הבעל לשלם סכום כסף לאשתו כשיגרשנה או כשתתאלמן ממנו. 82) שהכתובה לא נפרעה. 83) כדין כל שטר־חוב, ראה למעלה הלכה א. 84) להחזיר לאשתו את הכתובה, כדי לטרוף את הקרקע מן הלקוחות, ויחלקו ביניהם את הקרקע.

יג. מָצָא אִגְּרוֹת שׁוּם[85] וְאִגְּרוֹת מָזוֹן[86], שִׁטְרֵי חֲלִיצָה[87] וּמְאוּנִין[88], וְשִׁטְרֵי טַעֲנוֹת[89] שֶׁכּוֹתְבִין הַדַּיָּנִין שֶׁל בַּעַל דִּין זֶה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁמָּצָא שִׁטְרֵי בְּרוּרִים, וְהֵם הַשְּׁטָרוֹת שֶׁבֵּרְרוּ לָהֶן[90] בַּעֲלֵי דִינִין אֶת הַדַּיָּנִין שֶׁדָּנִין לָהֶם וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיְּדוּנוּ לָהֶם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, אוֹ שֶׁמָּצָא כָּל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין[91] - הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שִׁטָּר שֶׁחוֹשְׁשִׁין בּוֹ לְפַרְעוֹן - לֹא יַחֲזִיר, שֶׁמָּא נִפְרַע הַחוֹב; וְאִם הָיָה הַמַּיָּב מוֹדֶה, וְאֶפְשָׁר שֶׁהוֹדָה כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא עַד שֶׁיְּפַסִּיד אֶת הַלּוֹקֵחַ אוֹ מְקַבֵּל מַתָּנָה שֶׁלָּקְחוּ אַחַר זְמַן הַשִּׁטָּר, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְעוּ מִיָּדָם שֶׁלֹּא כַּדִּין - הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים; וְכָל שִׁטָּר שֶׁאֵין בּוֹ צַד לַחֲשָׁשׁ לֹא לְפַרְעוֹן וְלֹא לִקְנוּנְיָא - יַחֲזִיר לִבְעָלָיו.

85) שטר שֶׁשָּׁמוּ בית־דין נכסי לוה למלוה בחובו (משנה בבא־מציעא כ.). 86) מזון האשה והבנות. בית־דין כותבים שטר, שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות (ראה פירוש המשנה לרמב"ם). 87) יבמה שחלצה כותבים לה בית־דין שטר המאשר שחלצה בפניהם כדין, ומותרת לכל איש. דיני חליצה נתבארו בספר נשים, הלכות יבום וחליצה. 88) יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה יוצאת במיאון, שאומרת בפני שלושה אין רצוני בפלוני בעלי, ואינה צריכה גט. וכותבים לה בית־דין שטר שמיאנה בפניהם ומותרת להנשא. 89) כך פירשו בבבלי את "שטרי בירורין" שבמשנה שם. 90) זה דיין אחד וזה דיין אחד, שיהפוך בזכותו, ראה סנהדרין פרק ג, משנה א. 91) כגון שטר שהחליטו בית־דין נכסי לוה למלוה (בבא־מציעא טז:).

יד. כָּל הַשְּׁטָרוֹת הַנִּמְצָאִים שֶׁדִּינָן שֶׁלֹּא יַחֲזִיר, אִם הֶחֱזִיר - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁרִים[92], וְגוֹבִין בָּהֶן[93], וְאֵין מוֹצִיאִין[94] אוֹתָן מִתַּחַת יַד בְּעָלֵיהֶם, וַהֲרֵי הֵם בְּחֶזְקָתָן[95] וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם[96].

92) כי הדין "לא יחזיר" בכל השטרות הללו הוא לכתחילה מתוך חשש, אבל אין לפסול אותם בגלל חשש. 93) כמו בכל שטר. ואם יטען בעל הדין שכנגד, שהשטר פרוע או טענות אחרות - דינו ככל שטר שיוצא מתחת יד המלוה. 94) על יסוד חשש וספק. 95) שהם כשרים. 96) לפרעון וקנוניא וכדומה. דעת עצמו. ולא נמצא כל מקור בתלמוד ובגאונים להלכה זו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת גִּזְלָה וַאֲבֵדָה בְּסַיְעָתָא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ח־כ"ד תמוז תשע"ו

יום ראשון י"ח תמוז ה'תשע"ו

הִלְכוֹת טְמֵאַת מֵת

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר דין שדה שאבד קבר בתוכה, ואם מותר לזרוע או לנטוע בו, התלוליות הקרובות לעיר או הרחוקות וסמוכות לבית הקברות, קבר הנמצא או קבר הידוע אם מותר לפנותו, וקבר המזיק לרבים, הפוגע במת מצוה והמוצא קבר או מת שחייב לציין, ובמה וכיצד מציינין.

א. שָׂדֶה[2] שֶׁאָבַד קֶבֶר[3] בְּתוֹכָהּ - עֻפָּרָהּ[4] מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא כְּבֵית הַפֶּרֶס, שֶׁמָּא נָדוֹשׁ הַקֶּבֶר[5] בָּהּ וְיִהְיוּ עֲצָמוֹת כְּשְׁעוֹרָה בְּתוֹךְ עֻפָּרָהּ. וְכָל הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ - הַמַּאֲהִיל עָלֶיהָ נִטְמָא[6]. וְאִם הֶעֱמִיד בְּתוֹכָהּ אֹהֶל - נִטְמָא כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בָּאֹהֶל, שֶׁמָּא הָאֹהֶל שֶׁהֶעֱמִיד בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה עַל הַקֶּבֶר הוּא מַאֲהִיל.

2) אהלות פי"ח מ"ג. 3) ידוע שיש בו קבר, ואין אנו יודעים את מקומו. בבבא הראשונה שם, שנינו דין שדה שנחרש בו קבר, אלם רבינו כתב מקצת דיניו למעלה (פ"ב הט"ז), ולכן מתחיל כאן בבבא שניה שבמשנה, ולקמן פ"י ממשיך ומבאר דיני קבר שנחרש. 4) אם לקח מהשדה עפר, והניחו במקום טהור. 5) נדרס ברגלי עוברים ושבים. ואינו מטמא באוהל, שהרי עצם כשעורה אינו מטמא באוהל. 6) ואפילו בימות החמה שדינו כרשות הרבים, וכלל בידינו 'ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור', כאן טמא, מפני שהוחזקה טומאה.

ב. בָּנָה[7] (בָּהּ) בַּיִת[8] וַעֲלָיָה עַל גַּבָּיו: אִם הָיָה פִּתְחָהּ
שֶׁל עֲלָיָה כְּנֶגֶד פִּתְחָהּ שֶׁל בַּיִת[9] - הָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[10],
שֶׁאֲפִלּוּ [הָיָה] הַקֶּבֶר תַּחַת מַשְׁקוֹף הַבַּיִת - הָעֲלִיָּה
טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוּא אֹהֶל עַל גַּבֵּי אֹהֶל, כְּמוֹ
שֶׁיִּתְבָּאֵר[11]; וְאִם לֹא הָיָה מְכֻוָּן[12] - אַף הָעֲלִיָּה
טְמֵאָה, שֶׁמָּא אַסְקֻפַּת עֲלִיָּה עַל הַקֶּבֶר, וַהֲרֵי הָעֲלִיָּה
מַאֲהִילָה עַל הַקֶּבֶר[13].

7) שם פי"ז מ"ה. 8) בשדה שאבד בו קבר. 9) ואינו עודף על פתח הבית לא מכאן ולא מכאן, וגם אינו בולט מחוץ לפתח הבית. 10) בכל מקום שהמת מונח, חוצץ הבית מפני הטומאה שלא תכנס לעליה. 11) לקמן פט"ז ה"ג. 12) אלא עודף קצת. 13) חוששים אנו שמא הטומאה נגד הכותל עצמו מחצי עביו ולחוץ ובוקעת ועולה וכשמגיעה לפתח העליה במקום שהיא עודף על פתח הבית, היא נכנסת לפנים, אבל אם היא בכותל מחציו ולפנים דינה כאילו היא בתוך הבית, ותקרת הבית חוצצת ואינה נכנסת לעליה (סדרי טהרות).

ג. וְשָׂדֶה זוֹ[14] מֻתָּר לִזְרֹעַ בְּתוֹכָהּ כָּל זֶרַע[15], לְפִי שֶׁאֵין
שָׁרְשֵׁי זְרָעִים מַגִּיעִים עַד לַקֶּבֶר[16]. אֲבָל אֵין נוֹטְעִין
בְּתוֹכָהּ אִילָנֵי מַאֲכָל, מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׁרָשִׁים מַגִּיעִין עַד
לַמֵּת. הַתְּלוּלִיּוֹת[17] הַקְּרוֹבוֹת לְעִיר[18] הַסְּמוּכָה לְבֵית
הַקְּבָרוֹת אוֹ לְדֶרֶךְ בֵּית הַקְּבָרוֹת, אֶחָד חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד
יְשָׁנוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים
קוֹבְרוֹת שָׁם אֶת הַנְּפָלִים[19], וּמֵבִי שְׁחִין קוֹבְרִין שָׁם
אֵיבְרֵיהֶן[20]. אֲבָל הָרְחוֹקוֹת - הַחֲדָשׁוֹת טְהוֹרוֹת[21],
וְהַיְשָׁנוֹת טְמֵאוֹת, שֶׁמָּא הָיוּ קְרוֹבוֹת[22] מֵעִיר שֶׁחָרְבָה
אוֹ מִדֶּרֶךְ שֶׁאָבְדָה[23]. וְאֵי זֶהוּ תֵּל קָרוֹב? כֹּל שֶׁאֵין
שָׁם תֵּל אַחֵר קָרוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. וְיָשָׁן? שֶׁאֵין אָדָם
זוֹכְרוֹ[24].

14) שם פי"ח מ"ג. 15) גירסת רבינו במשנה: "נזרעת כל זרע". שאין שרשי זרעים מגיעים עד לקבר. כלומר, עד מקום המת ממש, ועפר הקבר מותר בהנאה (רבינו בהל' אבל פי"ד ה"כ). ולטומאה אין לחשוש, מפני שמחובר אינו מקבל טומאה, ואחרי הקצירה גם־כן לא יקבלו טומאה כל זמן שלא נתלחלחו אחר קצירתם באחד משבעת המשקין (הל' טומאת אוכלין פ"א ה"א־ב). 16) ויונקים ממנו, והפירות גדלים מלשדו, והמת אסור בהנאה מן התורה. מלשונו של רבינו כאן משמע שאילני סרק מותר לנטוע לכתחילה, ראה 'כסף משנה'. 17) גבעות נמוכות, מלשון תל. 18) שם פט"ז מ"ב, כפי שנתפרשה בגמרא כתובות כ, ב. 19) כתובות, שם. ותוספתא אהלות, שם. וחוששים אנו שמא הלכה שם אשה יחידה וקברה נפל, ואין איש יודע על זה. 20) שנשרו מחמת המחלה ומטמאים באוהל. 21) שאשה אינה הולכת שם יחידה, ואם הלך עמה עוד מי שהוא - היה הדבר מתגלה. 22) ואז קברו שם נשים נפליהן. 23) ושמא הובילו שם מת ערב שבת בין השמשות, ולא הספיקו להביאו לעיר וקברוהו שם, וברבות הימים נשכח הדבר. 24) כרבי יהודה, שם במשנה.

ד. שְׂדֵה בּוֹכִים[25], וְהוּא הַמָּקוֹם הַקָּרוֹב לְבֵית
הַקְּבָרוֹת שֶׁהַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת שָׁם וּבוֹכוֹת, אַף עַל פִּי
שֶׁעַפָּרָהּ טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחְזִקָה שָׁם טֻמְאָה - אֵין
נוֹטְעִין אוֹתוֹ וְאֵין זוֹרְעִין אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל[26] רֶגֶל
אָדָם לְשָׁם, שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם טֻמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרוֹב
לְבֵית הַקְּבָרוֹת כְּבָר נִתְיָאֲשׁוּ בְּעָלָיו[27] מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ
אֲפָשָׁר שֶׁיִּבְנוּ אָדָם וְיִקְבֹּר בּוֹ, מִפְּנֵי זֶה חָשְׁשׁוּ לוֹ[28].
וְעוֹשִׂין[29] מֵעֵבֶר מָקוֹם זֶה תַּנּוּרִים לְקַדֵּשׁ, שֶׁהֲרֵי לֹא
הֶחְזִקָה שָׁם טֻמְאָה.

25) אהלות שם מ"ד. 26) שלא ירבו ללכת שם כדי לטפל בזרעים ולאסוף את היבול. 27) מועד קטן ה, ב. 28) רק חשש יש בדבר שאינו מספיק לגזור טומאה, אלא להתרחק מן המקום. 29) פירוש, מותר לעשות.

ה. קֶבֶר[30] הַנִּמְצָא[31] - מֻתָּר לְפַנּוֹתוֹ[32]; וְאִם פִּנָּהוּ -
מְקוֹמוֹ טָמֵא[33] וְאָסוּר בַּהֲנָיָה[34] עַד שֶׁיִּבָּדֵק, כְּמוֹ
שֶׁיִּתְבָּאֵר[35]. וְקֶבֶר הַיָּדוּעַ[36] - אָסוּר לְפַנּוֹתוֹ[37]; וְאִם
פִּנָּהוּ - מְקוֹמוֹ טָהוֹר[38] וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה.

30) הדינים שבהלכה זו ובהלכה שלאחריה, נמצאים בארבע גירסאות שונות בארבעה מקומות: א, בתוספתא אהלות פי"ז. ב, בבבלי סנהדרין מז, ב. ג, ב'ירושלמי' נזיר פ"ט ה"ג. ד, במסכת שמחות פי"ד, ודברי רבינו כאן מתאימים לגירסה שב'ירושלמי'. 31) שלא ידעו שיש שם קבר. 32) מכיוון שלא היה הדבר ידוע שיש שם קבר, יש להניח שנקבר שלא מדעת בעלים, ולפיכך לא קנה מקומו ומותר לפנותו. 33) פירוש, כל סביבות הקבר צריך בדיקה, שמא היה כאן בית קברות, ואחר הבדיקה יהיה טהור. ומדובר כשנמצאו שלושה קברים (כסף־משנה), שקבר אחד אינו מצריך בדיקה. ראה לקמן פ"ט. 34) לא אסור בהנאה ממש, שהרי קרקע עולם אינה נאסרת, אלא שלא ירעו שם בהמות ולא ינהגו שם מנהג קלות ראש מפני כבוד המתים, כמו שאמרו במגילה כט, א - בכל בית קברות (כסף־משנה). ראה הל' אבל פי"ד הי"ג. 35) לקמן פ"ט. 36) ידוע שאין שם אלא מת אחד, ומסתמא נקבר מדעת בעל השדה. 37) מפני שהמת קנה מקומו. 38) הקרקע לא נטמא וקברים אחרים אינם, ומטעם זה מותר לאכול ולשתות שם (כסף־משנה).

ו. קֶבֶר שֶׁהוּא מַזִּיק אֶת הָרַבִּים[39] - מְפַנִּין אוֹתוֹ[40],
וּמְקוֹמוֹ טָמֵא וְאָסוּר בַּהֲנָיָה[41].

39) הקבר הוא במקום שרבים עוברים שם ומיטמאים באוהל. 40) חובה לפנותו לטובת הרבים. וזהו ההבדל שבין דין זה ובין קבר הנמצא, שם כתב רבינו "מותר לפנותו", וכאן כתב "מפנים אותו". 41) מדובר במת שנקבר מדעת בעל הקרקע, ולפיכך קנה מקומו ונאסר בהנאה.

ז. הַפּוֹגֵעַ[42] בְּמֵת מְצֻוֶּה[43]: אִם מְצָאוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[44]
- מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת; מְצָאוֹ חוּץ לַתְּחוּם, אֲפִלּוּ
בְּתוֹךְ שְׂדֵה כַּרְכּוֹם[45] - קָנָה מְקוֹמוֹ, וְיִקָּבֵר בַּמָּקוֹם

שֶׁנִּמְצָא[46]. מְצָאוֹ עַל הַמֵּצֶר[47] - מְסַלְּקוֹ לְצָדְדִין. שְׂדֵה בּוּר[48] מְצַד זֶה וּשְׂדֵה נִיר[49] מִצַּד זֶה - קוֹבְרוֹ בִּשְׂדֵה בּוּר[50]. שְׂדֵה נִיר וּשְׂדֵה זֶרַע - קוֹבְרוֹ בִּשְׂדֵה נִיר. שְׂדֵה זֶרַע וּשְׂדֵה כֶּרֶם - קוֹבְרוֹ בִּשְׂדֵה זֶרַע[51]. שְׂדֵה אִילָן[52] וּשְׂדֵה כֶּרֶם - קוֹבְרוֹ בִּשְׂדֵה כֶּרֶם[53], מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה[54]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין - קוֹבְרוֹ לְאֵי זֶה צַד שֶׁיִּרְצֶה.

42) ירושלמי נזיר פ"ז ה"א. 43) שאין לו קוברים, ומצוה על הפוגע בו לקברו. 44) של בית הקברות, היינו עד אלפיים אמה. 45) צמח ריחני יקר מאוד, ומשתמשים בו כתבלין למיני מאפה ולתבשילים. 46) זו אחת מתקנותיו של יהושע בן נון שנמנו במסכת בבא־קמא פא, א. ושם עמוד ב - אמרו: שעל־מנת־כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. 47) במקום שרבים עוברים ושבים, ואם יקברנו שם ייטמא באוהל. 48) שדה שלא נחרש ולא נזרע. 49) חרוש. 50) כללו של דבר: יש לצמצם את ההפסד עד כמה שאפשר. 51) בכרם, ההפסד יותר גדול. 52) עצי פרי אחרים. 53) ואף־על־פי שהפסדו של כרם גדול יותר. 54) הגפנים נמוכים ואינם מאהילים על הקבר, ואפשר לגשת ולבצור את הענבים מבלי להאהיל על הקבר, אבל אילנות אחרים ענפיהם גדלים בגובה רב, ומאהילים על סביבותיהם ויטמאו באוהל המת את המתקרבים אליהם. דין זה שנוי במחלוקת ב"ירושלמי" שם, אם להעדיף הצלה מן הטומאה או הקלת בצירת הענבים, ופסק רבינו שלהנצל מן הטומאה עדיף.

ח. קֶבֶר הַנִּמְצָא[55] - מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ[56]. וְאִם בָּא אַחֵר וְאָמַר: בָּרִי לִי[57] שֶׁלֹּא הָיָה כָּאן קֶבֶר, אֲפִלּוּ קֹדֶם לְעֶשְׂרִים שָׁנָה - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִשְּׁעַת מְצִיאָה וְאֵילַךְ.

55) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. 56) כל הטהרות שנעשו במקום זה, אפילו זמן רב לפני שנמצא הקבר – טמאים. 57) בטוח אני, ללא כל ספק.

ט. כָּל הַמּוֹצֵא[58] קֶבֶר אוֹ מֵת אוֹ דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּאֹהֶל מִן הַמֵּת - חַיָּב לְצַיֵּן עָלָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תִּקָּלָה לָאֲחֵרִים. וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד הָיוּ יוֹצְאִין מִבֵּית דִּין לְצַיֵּן עַל הַקְּבָרוֹת. אֵין מְצַיְּנִין עַל כְּזַיִת מְצֻמְצָם מִן הַמֵּת[59], לְפִי שֶׁסּוֹפוֹ יֶחְסַר בָּאָרֶץ[60]. וּבַמֶּה מְצַיְּנִין? בְּסִיד[61]. מְמַחֶה וְשׁוֹפֵךְ עַל מְקוֹם הַטֻּמְאָה. אֵין מַעֲמִידִין[62] אֶת הַצִּיּוּן עַל גַּבֵּי הַטֻּמְאָה[63], אֶלָּא יְהִי עוֹדֵף מִכָּאן וּמִכָּאן בִּצְדֵי הַטֻּמְאָה, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת הַטָּהֳרוֹת[64]. וְאֵין מַרְחִיקִין[65] אֶת הַצִּיּוּן מִמְּקוֹם הַטֻּמְאָה, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת הָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל[66]. וְאֵין מְצַיְּנִין עַל הַוַּדָּאוֹת, שֶׁהֲרֵי הֵן יְדוּעִין לַכֹּל, אֶלָּא עַל הַסְּפֵקוֹת, כְּגוֹן שָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר וְהַסְּכָכוֹת[67] וְהַפְּרָעוֹת[68].

58) משנה, מועד קטן ב, א. ובגמרא שם (ה, א) הסמיכו דין זה על המקרא (יחזקאל לט, טו): "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון". 59) שם עמוד ב. 60) ופחות מכזית אינו מטמא באוהל, ולא הטריחו חכמים לעשות לצורך זמן קצר. 61) מעשר שני פ"ה, מ"א. 62) מועד קטן ה, ב. 63) בדיוק על מקום הטומאה בלבד. 64) לפעמים לא ירגיש האדם בציון עד שיגיע למקומו ממש, ואפשר שיאהיל על הטומאה שלא מדעתו. 65) ריחוק גדול. 66) שלא לצמצם את שטחה הטהור. לפיכך מרחיב כל שהוא את הציון. 67) עצים העומדים לפנים מגדר בית הקברות, וענפיהם סוככים על שטח מסוים מחוצה לו, וחוששים שמא נמצא קבר תחת העץ. 68) אבנים בולטות מן הגדר לחוץ, ושמא צידה הפנימי של האבן מאהיל על קבר ונעשית כולה אוהל הטומאה.

י. מָצָא[69] שָׂדֶה מְצֻיֶּנֶת וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבָהּ[70]: אִם אֵין בָּהּ אִילָנוֹת - בְּיָדוּעַ שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר[71]; יֵשׁ בָּהּ אִילָנוֹת - בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר[72], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[73].

69) שם. 70) אם זה שדה שנחרש בו קבר או שאבד בו קבר. יש הבדלי דינים רבים בין שני שדות אלה (ראה למעלה ה"א, ולקמן פ"י) ואחד מהם: נחרש אינו מטמא באוהל מפני שאין במקום אחד שיעור טומאת אוהל, שעצם כשעורה מטמא במגע ומשא בלבד, ושדה שאבד בו קבר מטמא באוהל, שמא האהיל על מקום הקבר. 71) ולפיכך לא ניטעו בו אילנות, מפני שאסור לנטוע בשדה שאבד בו קבר (למעלה ה"ג). ומדובר בשדה ראויה לעצי פרי ("תוספות" שם ד"ה יש). 72) ומותר לנטוע בה [רש"י פירש שם אחרת, אבל מדברי רבינו לקמן פ"י ה"י משמע כפירושנו]. [בגמרא שם הקשו למה ציינוה, הלא אין מציינים אלא המקומות המטמאים באוהל? ותירצו, כגון שאבד בה קבר וחרשו (באיסור או בטעות) והותרה נטיעה ונטעו אילנות והציון נשאר. ואין לחשוש, שמא נטעו בטעות בלי חרישה, מפני שנטיעה יש לה פירסום, ונמשכת זמן מסוים, ובוודאי היה חכם שבעיר מעכב (ראה לקמן, שם). 73) שם.

יא. מָצָא[74] אֶבֶן מְצֻיֶּנֶת - תַּחְתֶּיהָ טָמֵא. הָיוּ שְׁתַּיִם[75]: אִם יֵשׁ סִיד בֵּינֵיהֶם[76] - בֵּינֵיהֶם טָמֵא[77]; וְאִם אֵין סִיד בֵּינֵיהֶן, אֶלָּא עַל רָאשֵׁיהֶן: אִם יֵשׁ חֶרֶשׁ[78] בֵּינֵיהֶן - טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא בִּנְיָן[79]; וְאִם אֵין חֶרֶשׁ בֵּינֵיהֶן וְהָיָה הַסִּיד מְרֻדָּד עַל רָאשֵׁיהֶן מִכָּאן וּמִכָּאן[80] - הֲרֵי זֶה צִיּוּן וְטָמֵא[81]. מָצָא מֻצָּר[82] אֶחָד מְצֻיָּן - הוּא טָמֵא[83] וְכָל הַשָּׂדֶה טְהוֹרָה. וְכֵן שְׁנַיִם, וְכֵן שְׁלִישִׁים. מָצָא אַרְבָּעָה מְצֻרָיוֹת מְצֻיָּנִין - הֵן טְהוֹרִין וְכָל הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ טְמֵאָה[84]; שֶׁאֵין מַרְחִיקִין הַצִּיּוּן מִמְּקוֹם הַטֻּמְאָה[85].

74) שם ז, א. 75) שתי אבנים מצויינות בסיד. 76) סיד שפוך על המקום. 77) שהרי המקום צויין בסיד. 78) כלומר, חתיכות חרס דקות (ויש מפרשים: מין אדמה לבנה, אינה לבנה כסיד). 79) רגילים לתת חרסית בין אבני הבנין. 80) קליפה דקה של סיד היתה על יד האבנים. 81) משמע שאם יש ביניהן חרש, טהור אפילו בסיד מרודד. ואם יש ביניהן שכבה עבה של סיד, טמא

אפילו אם יש שם חרס. 82) שם. 83) המקום המצויין. 84) אנו תולים שהציון המקיף את כל השדה מכריז על טומאת כל השדה. 85) ולפיכך הוצרך לציין את כל מיצרי השדה (רש"י. ראה למעלה ה"ט). והמיצרים עצמם טהורים, מפני שיש לתלות שמקומם הוא העודף שנאמר למעלה בה"ט (ראה 'תוספות' שם ד"ה דאמר).

יום שני י"ט תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר דין מי שהיה חופר בשדה ומצא מתים רבים או הרוגים אם חושש לבית הקברות, היה חופר ומצא מת מושכב כדרך הנקברים או שנים או שלושה אם צריך לבדוק, ודין גוים אם יש להם טומאת קברות, למי יש תבוסה ושכונת קברות, וכיצד בודקים, גל טמא שנתערב עם שני גלים טהורים, המאהיל על בור שמפילים בו נפלים, ואם הוא ספק מה דינו.

1 **א. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּשָׂדֶה וּמָצָא מֵתִים רַבִּים בְּגֻמָּא**
2 **אַחַת זֶה עַל גַּב זֶה אוֹ זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ שֶׁמָּצָא**
3 **הֲרוּגִים, אוֹ שֶׁמָּצָא מֵת יוֹשֵׁב אוֹ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו -**
4 **אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מָקוֹם זֶה בֵּית הַקְּבָרוֹת הָיָה[2]; אֶלָּא**
5 **נוֹטֵל הַמֵּת שֶׁמָּצָא, וְנוֹטֵל כָּל הֶעָפָר הַתְּחוּחַ[3]**
6 **שֶׁתַּחְתָּיו, וְחוֹפֵר בִּכְתוֹלַת קַרְקַע[4] שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[5],**
7 **וּמוֹצִיא הַכֹּל, וּשְׁאָר הַשָּׂדֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה כְּשֶׁהָיְתָה**
8 **קֹדֶם שֶׁיִּמְצָא. וְעָפָר זֶה עִם שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת שֶׁחוֹפֵר**
9 **הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּסַת הַמֵּת[6].**

2) מפני שיהודים אינם קוברים כך. 3) העפר הרך. 4) אדמה שלא הזיזוה מעולם ממקומה. 5) כעובי שלוש אצבעות. 6) עפר שהתבוסס בדם המת. מלשון המקרא (יחזקאל טו, ו): מתבוססת בדמיך.

10 **ב. שָׂדֶה שֶׁנֶּהֶרְגוּ בָהּ הֲרוּגִים[7] - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת**
11 **שֶׁבָּהּ, וַהֲרֵי הִיא טְהוֹרָה[8]. וְכֵן הַמַּפָּנֶה קִבְרוֹ[9] מִתּוֹךְ**
12 **שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת עֶצֶם עֶצֶם וַהֲרֵי הִיא**
13 **טְהוֹרָה וְכֵן בּוֹר שֶׁמְּטִילִים בְּתוֹכוֹ נְפָלִים אוֹ הֲרוּגִים[10]**
14 **- מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת שֶׁבּוֹ עֶצֶם עֶצֶם וַהֲרֵי הוּא**
15 **טָהוֹר[11].**

7) והם מוטלים על פני השדה גלויים. והמדובר כשיש להם קוברים, שאם אין להם, דינם כמת מצוה ואסור לפנותם. 8) ואינו צריך ליטול את תבוסתם. 9) שקבר שם המת על מנת לפנותו (רא"ש שם). [ובמשנה אחרונה למשנתנו מפרש על פי התוספתא שם הלכה ה: "מי שנפחת קברו לתוך שדהו אומרים לו לקט עצם עצם והכל טהור". פירוש, שהיה קבר לא רחוק משדהו ונפרצה מחיצת הקבר ונתגלגל המת לתוך שדהו. וכן פירש גם בסדרי טהרות]. 10) בלי כוונה לקוברם שם. 11) בבא זו משמיעה אותנו רבותא, שלא רק אם נמצאו גלויים במקום שנהרגו אין להם תבוסה, אלא אפילו אם השליכום בכוונה לתוך הבור, אבל בלי כוונת קבורה, הדין כן.

16 **ג. הָיָה חוֹפֵר וּמָצָא מֵת מֻשְׁכָּב כְּדַרְכּוֹ שֶׁקּוֹבְרִין**
17 **הַמֵּתִים - נוֹטְלוֹ וְאֶת תְּבוּסָתוֹ. וְכֵן אִם מָצָא שְׁנַיִם -**
18 **נוֹטֵל כָּל אֶחָד מֵהֶן וּתְבוּסָתוֹ עִמּוֹ, וְכָל הַשָּׂדֶה**
19 **טְהוֹרָה. מָצָא שְׁלֹשָׁה מֵתִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן מֻטָּל**
20 **כְּדַרְכּוֹ הַנִּקְבָּרִין, אִם יֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת**
21 **וְעַד שְׁמוֹנֶה, כְּמִלְאָה מִטָּה[12] וְקוֹבְרֶיהָ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ**
22 **שֶׁמָּא בֵּית הַקְּבָרוֹת הוּא זֶה[13], וְצָרִיךְ לִבְדֹּק מִן**
23 **הָאַחֲרוֹן עֶשְׂרִים אַמָּה, שֶׁהֵן כְּשִׁתֵּי מְעָרוֹת וְחֶצֶר**
24 **שֶׁבֵּינֵיהֶם[14]. וְאִם לֹא מָצָא שָׁם מֵת אַחֵר - הֲרֵי אוֹתָן**
25 **הָעֶשְׂרִים שֶׁבָּדַק טְהוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁכוּנַת**
26 **קְבָרוֹת[15]. מָצָא מֵת אֶחָד בְּסוֹף עֶשְׂרִים אַמָּה - צָרִיךְ**
27 **לִבְדֹּק מִמְּנוּ עֶשְׂרִים אַמָּה אֲחֵרוֹת, לְפִי שֶׁרַגְלַיִם**
28 **לַדָּבָר[16]. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁמָּצָא בַּתְּחִלָּה אוֹ**
29 **בַּסּוֹף הָרוּג אוֹ יוֹשֵׁב אוֹ מֻשְׁכָּב שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה**
30 **רֹאשׁוֹ בֵּין יַרְכוֹתָיו - אֵינוֹ בּוֹדֵק עֶשְׂרִים אַמָּה, אֶלָּא**
31 **נוֹטְלָן וְאֶת תְּבוּסָתָן בִּלְבַד; שֶׁחֶזְקָתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.**

12) המיטה שהמת מוטל עליה. 13) כללו של דבר: אם שלושת המתים נמצאים באופן, שאפשר להניח ששלושתם נקברו במערה אחת, חוששים שבית קברות הוא זה, וזה אפשר רק אם המרחק מקבר ראשון עד שלישי הוא לא פחות מארבע אמות ולא יותר על שמונה. [קבריהם היו בכוכים שנחפרו בכותל מערות בצורה אחידה ובמרחקים קבועים]. 14) הקברים היו מסודרים באופן שכזה: במרכזם נמצא חצר שש אמות על שש אמות ושתי מערות של שש על ארבע משני צדדיה, ובכתלי המערות נחצבו הכוכים. יוצא סך הכול שמונה עשרה אמות, והוסיפו שתי אמות מפני החשש שמא עמדה מערה אחת באלכסון. 15) כלומר, אף על פי שהן בשכנות לקברות, שהרי שכונת קברות ממש - טמאה. ורבינו לשיטתו, שמודדים מן האחרון (כסף משנה). 16) השערה מבוססת, שבית הקברות כאן.

32 **ד. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין לָהֶם טֻמְאַת קְבָרוֹת. הוֹאִיל**
33 **וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, הֲרֵי הַנּוֹגֵעַ בְּקִבְרָן טָהוֹר, עַד**
34 **שֶׁיִּגַּע בְּעַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאָה אוֹ יִשָּׂאֶנָּה.**

35 **ה. מֵת שֶׁחָסַר[17] אֵיבָר שֶׁאִם יִנָּטֵל מִן הַחַי יָמוּת -**
36 **אֵין לוֹ תְּבוּסָה וְלֹא שְׁכוּנַת קְבָרוֹת. וּמֵתִים הַנִּמְצָאִים**
37 **גְּלוּיִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה - אֵין לָהֶם שְׁכוּנַת קְבָרוֹת וְלֹא**
38 **תְּבוּסָה, אֶלָּא מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם וְהַכֹּל טָהוֹר[18].**
39 **וְהַנִּקְבָּר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת - יֵשׁ לוֹ תְּבוּסָה[19] וְאֵין לוֹ**
40 **שְׁכוּנַת קְבָרוֹת.**

17) תוספתא אהלות פרק ט"ז הלכה ב: "והחסר אין לו תבוסה ואין לו שכונת קברות". 18) שם פרק ט"ז, משנה ה שנינו: "שדה שנהרגו בה הרוגים מלקט עצם עצם והכול טהור". וסובר רבינו שהוא הדין למתים גלויים שמתו מיתה טבעית, כרב יהודה בנזיר סד, ב "מצא פרט למצוי". [רבינו הביא דין הרוגים למעלה בהלכה ב להשמיענו, שאין דינם כהרוגי מלחמה שנקברים במקומם. וכאן משמיענו שגם

במתים מיתה טבעית הדין כך, כדי שלא תטעה לומר, שרק הרוגים אין להם תבוסה מפני שחסר דמם, אבל מתים שלמים יש להם תבוסה]. 19) כרבי שמעון בן גמליאל בתוספתא שם הלכה ו נגד רבים. בכסף משנה מבאר שהכרעת רבינו היא על פי הכלל: "כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו, חוץ מערב וציידון וראיה אחרונה" והוסיף שגם בברייתות הלכה כמותו. [ראה יד מלאכי אות כף, שהוכיח, שרבינו לא קיבל להלכה את הכלל הזה].

1 **ו. אֶחָד הַמּוֹצֵא שְׁלֹשָׁה מֵתִים כְּדַרְכָּן בַּתְּחִלָּה[20], אוֹ**
2 **שְׁמָצָא שְׁלֹשָׁה כּוּתִין אוֹ כּוּתִּי וּנְקֵיבָה[21] וּמְעֻבָּרָה[22] - הֲרֵי**
3 **זוֹ שְׁכוּנַּת קְבָרוֹת. מָצָא שְׁנַיִם וְאֶחָד הָיָה יָדוּעַ - יֵשׁ**
4 **לָהֶם תְּבוּסָה וְאֵין לָהֶם שְׁכוּנַּת קְבָרוֹת; שֶׁהַקֶּבֶר**
5 **הַיָּדוּעַ אֵינוֹ עוֹשֶׂה שְׁכוּנָּה. וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא הַמּוֹצֵא**
6 **שְׁלֹשָׁה בַּתְּחִלָּה הוּא שֶׁצָּרִיךְ בְּדִיקָה. כֵּיצַד בּוֹדֵק**
7 **הָעֶשְׂרִים אַמָּה שֶׁאָמַרְנוּ? חוֹפֵר עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ**
8 **לְסֶלַע אוֹ לִבְתוּלָה[23], וְהִיא הַקַּרְקַע שֶׁנִּרְאֵית שֶׁאֵינָהּ**
9 **עֲבוּדָה[24]. הֶעֱמִיק אַפְלוּ מֵאָה אַמָּה וּמָצָא חֶרֶשׁ - הֲרֵי**
10 **זוֹ כְּבַתְּחִלָּה, וְצָרִיךְ לְהַעֲמִיק עַד שֶׁיַּגִּיעַ לִבְתוּלָה.**
11 **הִגִּיעַ לְמַיִם - הֲרֵי זוֹ כִּבְתוּלָה.**

20) שלא ידעו עליהם לפני כך. 21) חפירה בקרקע בניגוד לכוך שהוא חצוב בכותל מערה. 22) שמצא מת במערה עצמה. 23) דבר הנמצא במצבו הטבעי נקרא "בתולה". 24) שלא נחרשה מעולם.

12 **ז. אֵינוֹ צָרִיךְ לַחְפֹּר תֵּל אֶחָד מִתְּחִלַּת הָעֶשְׂרִים עַד**
13 **סוֹפָן, אֶלָּא חוֹפֵר אַמָּה עַל אַמָּה וּמַנִּיחַ אַמָּה, וְחוֹפֵר**
14 **אַמָּה עַל אַמָּה וּמַנִּיחַ אַמָּה, וְכֵן עַד סוֹפָן; שֶׁאֵין בֵּין**
15 **קֶבֶר לְקֶבֶר פָּחוֹת מֵאַמָּה[25].**

25) ולפיכך אם יש שם קבר יגלהו אפילו אם ישאיר אמה בלי בדיקה.

16 **ח. הָיָה בּוֹדֵק וְהִגִּיעַ בְּתוֹךְ הָעֶשְׂרִים לְנָהָר אוֹ**
17 **לִשְׁלוּלִית[26] אוֹ לְדֶרֶךְ הָרַבִּים - יַפְסִיק[27] וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
18 **לִבְדֹּק, שֶׁהֲרֵי נִפְסְקָה שְׁכוּנַּת הַקְּבָרוֹת.**

26) תעלה מלאכותית המובילה מים מן הנהר לגנות ופרדסים לצרכי השקאה (רבינו בפירושו שם. והר"ש פירש מקום שנקוו בו מי גשמים). 27) שאין קוברים מתים במקומות אלה.

19 **ט. הַמּוֹצִיא[28] עָפָר זֶה שֶׁל בְּדִיקָה - טָהוֹר, אֶלָּא אִם**
20 **כֵּן מָצָא טֻמְאָה בַּמָּקוֹם שֶׁחָפַר[29]; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּמְצָא**
21 **אוֹכֵל בִּתְרוּמָה. וְהַמְפַקֵּחַ בַּגַּל[30] - אֵינוֹ אוֹכֵל**
22 **בִּתְרוּמָה[31]; שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁהַמֵּתִים שָׁם[32] תַּחַת**
23 **הַגַּל, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מְקוֹמָן.**

28) במשנה ד שם שנינו: "המוציא את העפר ממקום טומאה אוכל בדמעו" ומפרש שם רבינו שהכוונה לכהן המפנה למקום אחר את העפר שנחפר. בדמעו - תרומתו. מלשון הכתוב (שמות כב, כח): "מלאתך ודמעך לא תאחר" ודרשו בגמרא תמורה ד, א "מלאתך" אלו ביכורים, "ודמעך" זו תרומה (רבינו שם. והוא מוסיף תנאי, שלא יעמוד במקום הנבדק). 29) שהרי העפר שהוציא משם טמא, אבל לפני שמצא אין מחזיקים בחזקת טומאה את העפר שהוציא. 30) סיפא של המשנה שם. ומפרש רבינו, שהמדובר בבניין שנהרס ונפל על אדם ונהרג והמפקח (הנוטל את האבנים ומגלה את השטח) אינו יודע באיזה מקום מונח המת ואפשר שהוא עומד על מקום הטומאה. 31) מפני שהוחזקה טומאה מה שאין כן במוציא עפר הבדיקה שלא הוחזקה טומאה כלל. 32) בפירושו למשנה כתב: "ולא יודע אם שם מת". וגם הר"ש שם אומר, שאפילו בספק חי ספק מת אסור בתרומה.

24 **י. גַּל טָמֵא[33] שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁנֵי גַלִּין טְהוֹרִין: בָּדַק אֶחָד**
25 **מֵהֶן וּמָצָאוֹ טָהוֹר - הוּא טָהוֹר וְהַשְּׁנַיִם טְמֵאִין; בָּדַק**
26 **שְׁנַיִם וְנִמְצְאוּ טְהוֹרִים - הֵן טְהוֹרִים וְהַשְּׁלִישִׁי**
27 **בְּחֶזְקַת טָמֵא; בָּדַק שִׁשָּׁתָן וּמָצָא טָהוֹר - כֻּלָּן**
28 **בְּחֶזְקַת טְמֵאָה[34] עַד שֶׁיִּבְדֹּק שִׁשָּׁתָן עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְסֶלַע**
29 **אוֹ לִבְתוּלָה וְיִהְיוּ שִׁשָּׁתָן טְהוֹרִין[35].**

33) ידוע לנו שטומאה נמצאת בו. 34) הוברר, שלא בדק יפה. 35) תולים שעורבים נטלו את הטומאה.

30 **יא. בּוֹר שֶׁמְּטִילִין לְתוֹכוֹ נְפָלִים - הַמַּאֲהִיל עָלָיו**
31 **טָמֵא דִּין תּוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁחֲלָדָה וּבַרְדְּלָס מְצוּיִין**
32 **שָׁם, אֵין סָפֵק מוֹצִיא מִידֵי וַדַּאי[36]. אֲבָל אִם הִפִּילָה**
33 **שָׁם אִשָּׁה נֶפֶל, וְאֵין יָדוּעַ אִם הִפִּילָה דָּבָר הַמְטַמֵּא**
34 **אוֹ לֹא הִפִּילָה[37], הוֹאִיל וְחֲלָדָה וּבַרְדְּלָס מְצוּיִין שָׁם**
35 **- הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר[38].**

36) שהרי הוחזקה שם טומאה ואין לטהר מפני הספק שמא אכלוהו החיות. 37) דבר המטמא, אלא שלפוחית מלאה מים או דם. 38) משום שיש כאן שני ספיקות להיתר, שמא הפילה דבר שאינו מטמא ואם תימצא לומר דבר המטמא הפילה, שמא גררוהו חולדה וברדלס.

36 **יב. דָּבָר יָדוּעַ, שֶׁכָּל אִלּוּ הַטֻּמְאוֹת[39] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
37 **שֶׁהֵן מְשׁוּם סָפֵק - הֲרֵי הֵן שֶׁל דִּבְרֵיהֶן[40]. וְאֵין טֻמְאָה**
38 **מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִי שֶׁנִּטְמָא טֻמְאַת וַדַּאי; אֲבָל כָּל**
39 **הַסְּפֵקוֹת, בֵּין בְּטֻמְאוֹת בֵּין בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת בֵּין**
40 **בַּעֲרָיוֹת וְשַׁבָּתוֹת - אֵין לָהֶם אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
41 **[וְאַף עַל פִּי כֵן, דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת - סְפֵקוֹ**
42 **אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חַיָּב אָשָׁם**
43 **תָּלוּי.] כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה וּבְכַמָּה**
44 **מְקוֹמוֹת.**

39) הכוונה לדינים השונים שנאמר עליהם "טמא מספק". 40) דברי חכמים וגזירותיהם. כלל זה אינו נוגע לדיני נפל האמורים למעלה בהלכה י"א, שהרי בדין הראשון כתב רבינו בפירוש "טמא דין תורה", והטעם, מפני שאין ספק מוציא מידי ודאי. ובדין השני טהור אפילו מדבריהם, מפני שהוא "ספק ספיקא".

יום שלישי כ' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר איזהו בית הפרס ועד כמה נעשה ומה דינו, החורש קבר בשדה שאינה שלו, ואם הוא שותף או אריס או אפוטרופוס, בית הפרס למעלה ושדה טהור למטה ושטפו גשמים מעפר בית הפרס לטהור, טהרת בית הפרס במעמד חכמים וכיצד מטהרין אותו.

א. אֵיזֶהוּ[2] בֵּית הַפֶּרֶס? זֶה הַמָּקוֹם שֶׁנֶּחֱרַשׁ בּוֹ קֶבֶר. שֶׁחֲרֵי נִתְדַּקְּרוּ[3] עַצְמוֹת הַמֵּת בְּתוֹךְ הֶעָפָר וְנִתְפָּרְסוּ[4] בְּכָל הַשָּׂדֶה, וְגָזְרוּ טֻמְאָה עַל כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ הַקֶּבֶר. אֲפִלּוּ חָרַשׁ עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן, וַאֲפִלּוּ הָיָה מֻשְׁקָע בְּרוֹבְדִין[5] וּבַאֲבָנִים[6], וַאֲפִלּוּ הָיָה עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן רוּם שְׁתֵּי קוֹמוֹת, הוֹאִיל וְחָרַשׁ עַל קֶבֶר - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס[7]. עַד כַּמָּה הוּא נַעֲשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס? מֵאָה אַמָּה[8] עַל מֵאָה אַמָּה[9] מִמְּקוֹם הַקֶּבֶר[10].

2) אהלות פי"ז מ"א. 3) נשברו לחלקים דקיקים. 4) נתפשטו. אונקלוס מתרגם את הכתוב (שמות מ, יט): "ויפרוש את האוהל", ופרס ית פרסא. ועל שם כך נקרא המקום "בית הפרס" (רבינו בפירושו למשנה. ורש"י נדה נז, א מפרש שבור ופרוס). 5) לוחות שיש שמניחים על הארון. 6) ולא נגעה המחרישה בעצמות המת. 7) השוו חכמים דין כל קבר שנחרש, כדי שלא יטעו וייטמאו (תוספתא אהלות פי"ז ה"א). 8) משנה שם. שיערו חכמים שעד מאה אמה מוליכה המחרישה את פירורי העצמות. 9) מאה באורך ומאה ברוחב. 10) רבינו לא ביאר דין מקום הקבר עצמו אחרי החרישה, אם הוא נשאר בטומאתו החמורה הראשונה ומטמא באוהל מדאורייתא או טמא מדרבנן מבית הפרס כולו. בתוספות כתובות כח, ב כתבו שגם מקום הקבר דינו כבית הפרס. אולם ברור, שאם היה "מושקע ברובדים ובאבנים" (ראה ה"א) לא יצא מטומאת קבר, שהרי המחרישה לא הזיזה את העצמות ממקומן.

ב. כָּל הַמֻּרְבָּע[11], שֶׁהוּא בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין[12], הֲרֵי הוּא בֵּית הַפֶּרֶס[13], וַעֲפָרוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14], וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[15]. וְכֵן הַמַּאֲהִיל עַל בֵּית הַפֶּרֶס הַזֶּה - טָהוֹר.

11) מאה אמה באורך ומאה ברוחב, עושה מרובע של מאה על מאה. 12) שטח שזורעים בו ארבעה סאים. בעירובין (כג, ב) אמרו: "שיעור סאתים כחצר המשכן", וחצר המשכן היה מאה על חמשים, יוצא שבית סאה הוא חמשים על חמשים, ושטח של מאה על מאה יש בו ארבעה שטחים של חמשים על חמשים. 13) [מפרשי המשנה וכמה מגדולי האחרונים התלבטו בקביעת שטח בית הפרס, והאריכו בביאור במשנה ובבירור שיטת רבינו. ואלה הן מסקנותיו של הגאון בעל סדרי טהרות בפירושו למשנה שם: גזרו חכמים טומאת בית הפרס על שתי חרישות מן הקבר עד מרחק של מאה אמה. חרישה אחת ממזרח למערב (או ממערב למזרח), והשניה מדרום לצפון או בכיוון הפוך, וכשתרבע את השטח הנמצא בגבולות שני התלמים (החרישות), תקבל מרובע של מאה על מאה, שהוא בית ארבע סאים, ועל כל השטח הזה גזרו טומאת בית הפרס אם נחרש. אם האריך את החרישה - אפילו את הראשונה - יותר ממאה אמה אין העודף מטמא, מפני שהמחרישה אינה מוליכה את העצמות למרחק זה. החרישה השניה לרוחב מתחילה גם כן מן הקבר, ומה שאמרו (לקמן ה"ג) "וניער את המחרישה וכו' והשאר טהור", הכוונה אם המשיך וחרש מן המקום שניער ולא הוליך עמו את העפר שניער, אבל אם הוא מתחיל שנית מן הקבר הוא עושה בית הפרס. ומה שכתב רבינו: "כל המרובע וכו' הוא בית הפרס", המדובר כשנחרש החל מאחת משתי החרישות הראשונות, ואף־על־פי שאין בית פרס עושה בית פרס (לקמן ה"ז), זה נאמר בחרש מבית פרס למקום שמחוץ לגבולות המרובע הנתפס ע"י שתי החרישות, אבל המרובע שביניהן נתפס כבר כבית הפרס, ואין הכלל הזה חל עליו. במה דברים אמורים כשנחרש, כאמור, אבל כל זמן שלא נחרש אין כל סיבה לטומאה. פירוש זה, שעליו אנו מסתמכים, מסלק כמעט כל הקושיות ואי־הבהירות שבהלכות סבוכות אלו]. 14) למעלה פ"ב הט"ז. 15) אם עפר זה האהיל על אדם וכלים.

ג. הִתְחִיל לַחֲרֹשׁ[16] אֶת הַקֶּבֶר, וְהָיָה חוֹרְשׁוֹ וְהוֹלֵךְ, וְקֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר מֵאָה אַמָּה נֶעֱר אֶת הַמַּחֲרֵשָׁה[17] אוֹ שֶׁהֵטִיחַ[18] בְּסֶלַע אוֹ בִּגְדֵרוֹת[19] - עַד שָׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס בִּלְבַד, וְהַשְּׁאָר[20] טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ אֵלָיו בְּמִשּׁוּךְ הַמַּחֲרֵשָׁה[21]. חָרַשׁ כְּמוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה אוֹ יָתֵר וְחָזַר וְחָרַשׁ[22] עַד שֶׁהִשְׁלִים הַמֵּאָה - הַכֹּל בֵּית הַפֶּרֶס[23]. הָיָה חוֹרֵשׁ וְהוֹלֵךְ חוּץ לְמֵאָה אַמָּה - מִמֵּאָה אַמָּה וְלַחוּץ טָהוֹר, שֶׁאֵין עַצְמוֹת קֶבֶר מַגִּיעוֹת לְיָתֵר מִמֵּאָה.

16) שם מ"ב. 17) הפך את המחרישה בכוונה, ושפך את העפר שעליה. 18) המחרישה נתקלה בסלע ונשפך העפר. 19) מן הצד. 20) אם המשיך את החרישה. 21) ממקום הקבר, ואין חוששים שמא לא ניער יפה ונשארה עצם כשעורה על המחרישה. 22) אחרי הפסק זמן מסוים, מבלי להוריד את העפר מן המחרישה או שהתחיל את החרישה השניה לפני המקום שהפסיק, ומתוך כך הוליכה המחרישה את עפר הקבר (ראה תפארת ישראל, יכין אות טז). 23) שם.

ד. חֻזְקַת הָעֲצָמוֹת הַמְכֻסּוֹת שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם, עַד שֶׁיְּוַדַּע שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה; וְחֻזְקַת הָעֲצָמוֹת[24] הַמְגֻלּוֹת שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה, עַד שֶׁיְּוַדַּע שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם[25]. הָיָה שָׁם חָרִיץ מָלֵא עַצְמוֹת אָדָם[26], אוֹ שֶׁהָיוּ עַצְמוֹת אָדָם צְבוּרוֹת עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְחָרַשׁ עֲצָמוֹת אֵלּוּ עִם הַשָּׂדֶה, אוֹ שֶׁחָרַשׁ שָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ [אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ] קֶבֶר[27] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה[28] אֶלָּא עַל שָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר וַדַּאי[29]. וְכֵן הַחוֹרֵשׁ אֶת הַמֵּת[30] בְּשָׂדֶה - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס; שֶׁכָּל אֵלּוּ[31] דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּקֶבֶר שֶׁנֶּחֱרַשׁ שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי[32].

24) תוספתא אהלות פי"ז הי"ב. 25) מפני כבוד המת מכסים את עצמותיו, אבל לא נהגו לכסות עצמות בהמות וחיות. 26) משנה ג שם. 27) בחלק השדה שלא נחרש, ויש לחשוש שהיה שם עוד קבר ונחרש (רבינו בפירושו למשנה שם, והר"ש פירש אחרת). 28) זה נימוק לאבד או נמצא קבר. 29) גם בשדה שאבד בו קבר, המדובר כשלא נחרש כל השדה, ואפשר שמקום הקבר לא נחרש. 30) תוספתא שם ה"א. 31) פירוש, חריץ מלא עצמות, עצמות צבורות ומת בשדה. 32) חכמים לא גזרו אלא על מקרים שכיחים, ואין הדבר שכיח שאדם יחרוש עצמות אדם גלויות או גוף מת.

1 **ה. הַחוֹרֵשׁ[33] אֶת הַקֶּבֶר בְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ - אֵינוֹ**
2 **עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
3 **שֶׁלּוֹ[34]. אֲפִלּוּ שַׂדְּחָן[35] אוֹ אָרִיס[36] אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אֵינוֹ**
4 **עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס. חָרַשׁ קֶבֶר בְּשָׂדֶה שֶׁלּוֹ וְשֶׁל**
5 **חֲבֵרוֹ[37] כְּאֶחָד[38] - שֶׁלּוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, וְשֶׁל חֲבֵרוֹ**
6 **אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס.**

33) משנה ג שם. 34) כלל זה נאמר אמנם בחולין (מ, ב) בשוחט בהמת חבירו לעבודה־זרה. [לכאורה אין לדמות לזה את הנידון כאן, שהרי שם המחשבה אוסרת, ואין מחשבתו של אדם מועילה בדבר שאינו שלו. אבל כאן גורם הטומאה היא העצם שהוליכה המחרישה, ומה ההבדל בין הובאה ע"י בעל השדה או ע"י אחר? ובתפארת ישראל שם, יכין אות כא, מבאר כוונת רבינו, שכל הגזירה היא מטעם קנס, מפני שחרש את הקבר וביזה את המת, ולא קנסו את בעל השדה על מעשהו של אדם אחר]. 35) תוספתא שם ה"ג. 36) חוכר שדה לזורעה או לנוטעה על־מנת לקבל חלק מהיבול. 37) שם. 38) שחרש חמשים אמה בשדה עצמו, והמשיך עד מאה בשדה של חבירו הגובל עם שדהו.

7 **ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁחָרַשׁ[39] קֶבֶר בְּשָׂדֵהוּ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה**
8 **בֵּית הַפְּרָס, שֶׁאֵין בֵּית פְּרָס לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[40].**

39) משנה שם. 40) לא גזרו עליהם. [רבינו בפירושו למשנה גורס: "שאין בית פרס לכותיים (שומרונים)", ומפרש שהמשנה מנמקת במשפט זה למה אין בית פרס לגויים, ואומרת שהרי אפילו לכותיים אין בית פרס ומכל־שכן לגויים].

9 **ז. שָׂדֶה[41] בֵּית פְּרָס לְמַעְלָה וְשָׂדֶה טְהוֹרָה לְמַטָּה,**
10 **וְשָׁטְפוּ גְּשָׁמִים מֵעֲפַר בֵּית הַפְּרָס לַטְּהוֹרָה, אֲפִלּוּ**
11 **הָיְתָה אֲדֻמָּה וְהִלְבִּינָהּ[42] אוֹ לְבָנָה וְהֶאֱדִימָה -**
12 **טְהוֹרָה; שֶׁאֵין בֵּית פְּרָס עוֹשֶׂה בֵּית פְּרָס, וְלֹא גָזְרוּ**
13 **טֻמְאָה אֶלָּא עַל גּוּשׁ כִּבְרָיָתוֹ[43].**

41) שם משנה ד. 42) וברור שהגיעה לכאן האדמה משדה בית הפרס שאדמתו לבנה. 43) כמו שנברא, ולא על אדמה שבאה אליו ממקום אחר.

14 **ח. בֵּית הַפְּרָס[44] הַזֶּה מֵתָּר לִנְטֹעַ בּוֹ כָּל נֶטַע[45], לְפִי**
15 **שֶׁהַשָּׂרָשִׁים יוֹרְדִים לְמַטָּה מִשְּׁלשָׁה[46], וּלְמַטָּה**
16 **מִשְּׁלשָׁה בְּבֵית הַפְּרָס טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַקֶּבֶר נִפְרָס עַל**
17 **פְּנֵי הַשָּׂדֶה. אֲבָל אֵין זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ אֶלָּא זֶרַע**
18 **הַנִּקְצָר[47]. וְאִם זָרַע וְעָקַר - צוֹבֵר אֶת גָּרְנוֹ בְּתוֹכוֹ[48],**
19 **וְכוֹבֵר[49] אֶת הַתְּבוּאָה בִּשְׁתֵּי כְּבָרוֹת[50], וְאֶת הַקְּטָנִיּוֹת**
20 **בְּשָׁלשׁ כְּבָרוֹת[51], שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶן עֲצֶם כְּשַׂעֲוֹרָה.**
21 **וְשׁוֹרֵף אֶת הַקַּשׁ וְאֶת הָעֲצָה[52] שָׁם[53]. גְּזֵרָה שֶׁמָּא**
22 **יִהְיֶה בָּהֶן עֲצֶם כְּשַׂעֲוֹרָה, וְאִם תַּתִּיר לוֹ בַּהֲנָיָה -**
23 **מוֹצִיאוֹ וּמוֹכְרוֹ, וְנִמְצָא מַרְגִּיל[54] אֶת הַטֻּמְאָה.**

44) שם פי"ח מ"ב. 45) אפילו אם דעתו לעקרו (סדרי טהרות). 46) טפחים. ואין לחשוש שתדבק בהם עצם כשעורה ותעלה בשעת עקירת העץ (ראה ראב"ד). 47) כגון חטה ושעורה, אבל לא ירקות הנעקרים, שמא תידבק עצם קטנה בשרשים ותעלה עמהם ותגרום לטומאה (ראה למעלה פ"ח ה"ג). 48) בתוך השדה, ואינו מוביל את התבואה לחצרו. [ויש לשאול, למה התירו לזרוע כל זרע בשדה שאבד בה קבר, הלא גם שם חששו שמא נדוש הקבר, ולפיכך עפרה מטמא (שם ה"א)? אולם אין הענינים דומים, שם מטמא מספק, ולפיכך לא גזרו על זרעים מפני החשש שמא תידבק עצם כשעורה, שהרי זה "ספק ספיקא", אבל כאן ידוע שהקבר נחרש, ויש רק ספק אחד]. 49) מעביר דרך כברה. 50) לא אמר "פעמיים", משמע מזה, שהמדובר בכברות שאינן דומות זו לזו, אלא באחת חורים דקים ובשניה גסים, שעל־ידי־זה מתפורר העפר שנדבק בגרעינים (תפארת ישראל). 51) בשרשי קטניות נדבקים יותר גושי עפר מבשיבלי תבואה. 52) קש של קטנית. 53) בשדה. 54) גורם להתפשטות הטומאה. והתבואה והקטנית טהורות מפני שמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה, ואחרי שנתלשו אינן מקבלות טומאה עד שיוכשרו (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

24 **ט. שָׂדֶה שֶׁהֶחֱזִקָה[55] שֶׁהִיא בֵּית הַפְּרָס, אֲפִלּוּ הִיא**
25 **בֵּית אַרְבָּעָה כּוֹרִין[56], וַאֲפִלּוּ מְשׁוּכָה מִמְּקוֹם הַטִּיט**
26 **הָרַךְ שֶׁאֵינוֹ נֶחֱרָשׁ וְלֹא נַעֲשָׂה בֵּית הַפְּרָס, וַאֲפִלּוּ**
27 **שָׂדֶה טְהוֹרָה[57] מַקֶּפֶת אוֹתָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ - הֲרֵי**
28 **הִיא בְּחֶזְקָתָהּ[58].**

55) תוספתא אהלות פי"ז, הי"ד. 56) כור מחזיק שלושים סאה. והטעם, שמא נחרשו בו כמה קברים (זר זהב על התוספתא). 57) שנבדקה ולא נמצאה בה טומאה. 58) דינה ככל בית הפרס.

29 **י. מָצָא[59] שָׂדֶה מְצֻיֶּנֶת וְאֵין יוֹדֵעַ מַה טִּיבָהּ[60]: אִם**
30 **יֵשׁ בָּהּ אִילָן - בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּחֱרַשׁ קֶבֶר בְּתוֹכָהּ; אֵין בָּהּ**
31 **אִילָן - בְּיָדוּעַ שֶׁאָבַד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ.**
32 **וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם זָקֵן אוֹ תַּלְמִיד חָכָם[61];**
33 **שֶׁאֵין כָּל אָדָם בְּקִיאִין בְּכָךְ וְיוֹדְעִין שֶׁמֻּתָּר לִנְטֹעַ בָּזוֹ**
34 **וְאָסוּר לִנְטֹעַ בָּאַחֶרֶת.**

59) תוספתא שם הי"ב. 60) הלכה זו עצמה כתובה למעלה בפ"ח ה"י, ושם ביארנוה. ונכפלה כאן מפני הסיום: "והוא שיהיה וכו'". 61) בתוספתא שם מסיים ר' יהודה: "במה דברים אמורים, בזמן שיש שם זקן (חכם) אחד או

תלמיד חכם אחד, שאין כל אדם בקיאין בכך". ואם אין שם חכם, יש לחשוש שלא ידעו שאסור לנטוע בשדה שאבד בה קבר. ופסק רבינו כמותו, כי כלל הוא בידינו, שכל מקום שאמר ר' יהודה "במה דברים אמורים" אינו חולק על דברי חכמים אלא בא לפרשם.

יא. הַמְהַלֵּךְ[62] בְּבֵית הַפֶּרֶס עַל גַּבֵּי אֲבָנִים שֶׁאֵין מִתְנַדְנְדִין תַּחַת רַגְלֵי אָדָם בְּשָׁעָה שֶׁמְּהַלֵּךְ עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁנִּכְנַס לָהּ וְהוּא רוֹכֵב עַל גַּבֵּי אָדָם וּבְהֵמָה שֶׁכֹּחָן יָפֶה[63] - חֲרֵי זֶה טָהוֹר[64]. אֲבָל אִם הָלַךְ עַל גַּבֵּי אֲבָנִים שֶׁמִּזְדַּעְזְעִין בְּשָׁעַת הִלּוּךְ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁמַר[65] וְלֹא נִתְנַדְנֵד - חֲרֵי זֶה טָמֵא כְּמִי שֶׁהָלַךְ עַל הֶעָפָר עַצְמוֹ. וְכֵן אִם הָלַךְ עַל גַּבֵּי אָדָם שֶׁכֹּחוֹ רַע[66] עַד שֶׁתְּהֵיֶינָה אַרְכֻּבוֹתָיו נוֹקְשׁוֹת זוֹ לָזוֹ[67] וְשׁוֹקָיו מְרֹעֲדוֹת כְּשֶׁהוּא נוֹשֵׂאוֹ, אוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה שֶׁכֹּחָהּ רַע עַד שֶׁתָּטִיל גְּלָלִים בְּשָׁעַת רְכִיבָה[68] - חֲרֵי זֶה טָמֵא וּכְאֹהֶל הָלַךְ בְּרַגְלָיו[69].

62) משנה אהלות פי"ח, ג. 63) חזקים, ואינם מתנועעים מכובד המשא שעליהם. 64) שאפילו אם הזיזה הבהמה או האדם הנרכב עצם כשעורה, אין ההיסט הזה בא מכוחו של הרוכב. והמדובר כשבגדים מפסיקים בין הרוכב והנרכב ולא נגע בגופו, שהרי הנרכב טמא טומאת שבעה, ומטמא את הנוגע בו טומאת ערב (תוי"ט שם). 65) שמא התנדנד ולא הרגיש. 66) אדם חלש. 67) בבא מציעא קה, ב. 68) שם. 69) שהרי מכוח כובדו זזה העצם ממקומה.

יב. הַמְטַהֵר בֵּית הַפֶּרֶס צָרִיךְ לְטַהֵרוֹ בְּמַעֲמַד שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[70]. וְכֵיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ?[71] כּוֹנֵס אֶת כָּל הֶעָפָר שֶׁהוּא יָכוֹל לַהֲסִיטוֹ[72] מֵעַל כָּל פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּבָרָה שֶׁנְּקָבֶיהָ דַּקִּין, וּמְמַחֶה[73] וּמוֹצִיא כָּל עֶצֶם כְּשַׁעוֹרָה הַנִּמְצָא שָׁם, וְיִטְהַר[74]. וְכֵן אִם נָתַן[75] עַל גַּבָּיו שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[76] עָפָר מִמָּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁנָּטַל מֵעַל כָּל פָּנָיו שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. נָטַל מֵחֶצְיוֹ אֶחָד שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְנָתַן עַל חֶצְיוֹ הָאַחֵר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. נָטַל מֵעַל פָּנָיו טֶפַח וּמֵחֶצָה וְנָתַן עָלָיו טֶפַח וּמֵחֶצָה עָפָר מִמָּקוֹם אַחֵר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְכֵן אִם עִזְּקוֹ[77] וּבָדַק[78] בְּשָׁעַת עִזּוּק מִלְמַטָּה וּמִלְמַעְלָה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. רִצְפוּ בָּאֲבָנִים שֶׁאֵינָן מִתְנַדְנְדִין[79] מֵהִלּוּךְ אָדָם - חֲרֵי זֶה טָהוֹר.

70) תוספתא שם פי"ז ה"ו. 71) משנה שם פי"ח ד. 72) שיכול להזיזו כשידרוס עליו. 73) מפרר את גושי העפר. 74) ואינו צריך להרחיק את העפר הזה ממקומו. (ראה השלמות). 75) משנה שם. 76) ואין בית הפרס מטמא למטה מג' טפחים. 77) הסיר את האבנים הפזורות באדמה, כדי לשפר יניקת השרשים, מלשון "ויעזקהו" (ישעיה ה, ב). 78) מפני שעיקר כוונתו היא לטובת האילנות, אפשר שלא בדק יפה. 79) מפני כובדן. ובדפוס רומי ר"מ: מתנדנדין.

יום רביעי כ"א תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר דין אוויר ארץ העמים אם מטמא בטומאת עפרה, עפר חוצה לארץ ועפר בית הפרס שבא בירק וכל הדברים הבאים בחוצה לארץ, המהלך בארץ העמים והנכנס ביניהם מקום טמא, מקום ששכנו בו גויים בארץ ישראל, תרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור עמים, מדור גויים שהיה בו עבד מישראל או אשה או קטן. והמקומות שלא גזרו עליהם, חצר שהיא טמאה משום מדור עמים, עיירות המובלעות בארץ ישראל.

א. אֱוִיר הָעַמִּים[2] - בַּתְּחִלָּה גָּזְרוּ עַל גּוּשָׁהּ[3] בִּלְבַד כְּבֵית הַפֶּרֶס, וְלֹא הָיוּ מְטַמְּאִים אֶלָּא הַמְהַלֵּךְ בָּהּ אוֹ נוֹגֵעַ אוֹ נוֹשֵׂא מֵעַפָרָהּ. חָזְרוּ וְגָזְרוּ עַל אֲוִירָהּ[4] שֶׁיְּטַמֵּא וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע וְלֹא נָשָׂא, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים נִטְמָא. וְכֵן כְּלֵי חֶרֶשׂ[5] שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ[6] לְאֶרֶץ הָעַמִּים, וּשְׁאָר כֵּלִים שֶׁהִכְנִיס רֻבָּם[7] לַאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים - נִטְמְאוּ[8].

2) בשבת טו, א - מנו טומאת ארץ הגויים בין שמונה־עשר דבר שגזרו ביום שרבו בית־שמאי על בית־הלל. 3) עפר מגובש, ושיעורו מבואר לקמן ה"ג, אבל עפר מפורר לגרגירים קטנים - אינו מטמא. 4) שם עמוד ב. ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג ה"ב) שארץ הגויים אינה מטמאה באוהל, הכוונה כשהביא לארץ ישראל גוש עפר מארץ הגויים. ראה 'תוספות' שם ד"ה ואאוירא. 5) שמטמא מאויר תוכו בלבד. 6) אפילו לא הכניס רובו של הכלי. 7) ולמה כלי חרס טמא אף כשהכניס מקצתו? מפני שהאויר מתערב, משא"כ בשאר כלים. 8) תוספתא, אהלות פי"ח ה"ב. ולמה גזרו טומאה על ארץ הגויים? רבינו (בפירושו למשנה, אהלות פ"ב מ"ג) כתב, מפני שהגויים קוברים מתיהם בכל מקום שהוא, ואינם מייחדים מקומות לבתי קברות (ראה משנה־למלך).

ב. טֻמְאַת אֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים לֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּטֻמְאַת עֲפָרָהּ, אֶלָּא קַלָּה הִיא מִמֶּנָּה[9]: שֶׁעַל טֻמְאַת עֲפָרָהּ שׁוֹרְפִין תְּרוּמוֹת וְקָדָשִׁים, וְהַמִּתְטַמֵּא בְּגוּשָׁהּ[10] - טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה וְצָרִיךְ הַזָּיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[11]; אֲבָל הַנִּטְמָא בַּאֲוִירָהּ - אֵין צָרִיךְ הַזָּיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי אֶלָּא טְבִילָה[12] וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[13], וְכֵן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ מֻחְמֶּרֶת אֲוִירָהּ - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין[14].

9) שם "על גושה לשרוף, ועל אוירה לתלות". 10) כשנשא עפרה. 11) ככל טמא טומאת מת (נזיר נד, א ור"ב). 12) אפילו ביום טומאתו. 13) שקיעת החמה, ולפני שקיעתה נקרא "טבול יום" שדיניו מבוארים במקומם. 14) ומניחים אותם עד שירקבו מאליהם.

ג. עֲפַר אֶרֶץ הָעַמִּים וַעֲפַר בֵּית הַפֶּרֶס מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15]. וְכַמָּה שִׁעוּרָן? כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין[16], וְהוּא[17] כִּפְקָקָה[18] גְּדוֹלָה שֶׁל סַקָּאִין[19].

עֲפַר בֵּית הַפְּרָס וַעֲפַר חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּא בְּיֶרֶק[20]: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד כְּחוֹתָם הַמַּרְצוּפִין - מְטַמֵּא, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְצָטָרֵף[21]; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל גּוּשׁ כְּבָרְיָתוֹ[22]. מַעֲשֶׂה[23] שֶׁהָיוּ אִגְרוֹת בָּאוֹת מְחוּצָה לָאָרֶץ לִבְנֵי כֹהֲנִים גְּדוֹלִים, וְהָיוּ בָּהֶן כְּסָאָה וּכְסָאתַיִם חוֹתָמוֹת[24], וְלֹא חָשׁוּ לָהֶן מִשּׁוּם טֻמְאָה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּחוֹתָם מֵהֶן[25] כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין.

15) בהלכה א. 16) שם מ"ה. ופירש רבינו: "כמו נודים (נודות) מעור, ישימו בהם עוברי אורח (הולכי דרכים) בגדיהם וכליהם, ינעלו אותם ויחתמו אותם בחותם מטיט". 17) גודל החותם. 18) כדור חוטים העומד לאריגה. 19) עושי שקים. חוטים שאורגים מהם שקים, והם יותר עבים מחוטי שתי או ערב של בגדים, ומתוך כך גם הפיקה של סקאים יותר גדולה (בכורות כב, א). 20) שהובא מחוץ לארץ. 21) כחכמים. 22) כלומר, אפילו אם הדביק יחד את הגושים הקטנים, ויצא גוש כשיעור – אינו מטמא (ראה משנה אהלות פי"ג, בדין לבינה). 23) שם. 24) בכולן יחד היה שיעור גדול כזה. 25) לא היה ביניהם אף אחד כחותם המרצופים.

ד. הַמֵּבִיא[26] תַּנּוּרִים וּסְפָלִים[27] וּכְלֵי חֶרֶשׂ[28] מִחוּצָה לָאָרֶץ: עַד שֶׁלֹּא הֶסְקוּ[29] - טְמֵאִים מִשּׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים[30]; מִשֶּׁהֶסְקוּ - טְמֵאִים מִשּׁוּם כְּלֵי חֶרֶס שֶׁנִּטְמָא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים[31], שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וּכְלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].

26) תוספתא, שם פי"ז ה"ז. 27) של חרס. 28) כלים קטנים, כגון צלחות וקדירות. 29) לפי שנשרפו ונתקשו אינם ראויים להשתמש בהם. 30) דינם כגושי עפר, ומטמאים אדם וכלים במגע ובמשא. 31) אחרי שנשרפו אין עליהם דין עפר אלא דין כלים, ואינם טמאים מחמת עצמם אלא מפני שנגעו בעפר ארץ הגויים. ואם הוסקו בארץ ישראל ולא נגעו בעפר ארץ הגויים אחרי ההסקה – טהורים (משנה-למלך). 32) למעלה פ"ה ה"ו, שכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה לעולם ואינו מטמא אדם וכלים. ה'תוספתא' מסיימת: "נמצאת אומר, בשעה שהן טמאים משום ארץ העמים - טהורים משום כלי חרס, ובשעה שהן טמאים משום כלי חרס - טהורים משום ארץ העמים".

ה. הַמְהַלֵּךְ[33] בְּאֶרֶץ הָעַמִּים בְּהָרִים וּבְסָלָעִים - טָמֵא[34] טֻמְאַת שְׁבָעָה; בַּיָּם וּבְמָקוֹם שֶׁהַיָּם עוֹלֶה בְּזַעֲפּוֹ[35] - טָהוֹר מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים[36] וְטָמֵא מִשּׁוּם אֲוִירָהּ[37]. הַנִּכְנָס[38] לְאֶרֶץ הָעַמִּים בִּשְׂדֵה[39] תֵּבָה וּמִגְדָּל[40] הַפּוֹרְחִין[41] בָּאֲוִיר - טָמֵא[42]; שֶׁאֹהֶל זָרוּק[43] אֵינוֹ קָרוּי אֹהֶל[44].

33) משנה, שם פי"ח, ו. 34) אף-על-פי שאין קוברים שם מתים – טמא, משום שמשתפכת שם לפעמים אדמת ארץ הגויים (רבינו בפירושו, שם). 35) כשהים סוער מאוד, עולים שם הגלים, וכשנח מזעפו מתגלה המקום הזה. 36) מפני שאין קוברים שם מתים, וגלי הים הסוערים שוטפים את העפר שהשתפך שם. 37) טומאה קלה שהיא טומאת יום אחד, ובלי הזאת מי פרה אדומה (ראה למעלה ה"ב). במשנה כתוב סתם "טהור", ורבינו מפרש טהור מטומאת הגוש אבל טמא טומאת אויר (ראה משנה-למלך ה"ג, ד"ה תנן). 38) גיטין ח, ב. 39) מרכבה הנישאת בידי אדם או על גבי בהמה (ויש מפרשים – עגלה מיוחדת לנשים). 40) ארגז גדול עשוי בתבנית מגדל. 41) כלומר, שאינם עומדים על הקרקע אלא נישאים באויר. 42) טומאת אויר. (וראה לחם-משנה הל' נזירות פ"ז ה"ג, שצידד לפרש "טמא" משום גושה). 43) אוהל שאינו קבוע בקרקע אלא מיטלטל ממקום למקום. 44) ואינו מפסיק. פסק כרבי שם. מדובר כשהם סתומים מכל צדדיהם. אבל אם הם פתוחים, נטמא האדם טומאת אויר, אפילו לדעת האומרים אוהל זרוק נקרא אוהל (לחם-משנה שם, ומשנה-למלך כאן).

ו. סוּרְיָא[45] - עֲפָרָהּ טָמֵא כְּחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲוִירָהּ טָהוֹר. לֹא גָּזְרוּ עַל אֲוִירָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה סְמוּכָה[46] לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁפָה בְּשָׁפָה וְלֹא הָיָה מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן לֹא אֶרֶץ הָעַמִּים וְלֹא בֵּית הַקְּבָרוֹת וְלֹא בֵּית הַפְּרָס[47] - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַכְנִיס לָהּ בְּטָהֳרָה בְּשִׂדֶה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְהוּא שֶׁלֹּא יִגַּע בְּגוּשָׁהּ. וְכֵן אֶרֶץ הָעַמִּים[48] הַסְּמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין בֵּינֵיהֶן מָקוֹם טָמֵא - הֲרֵי זוֹ נִבְדֶּקֶת[49] וּטְהוֹרָה[50].

45) גיטין, שם. 46) אהלות שם מ"ז. 47) כלומר, שדה שאבד בו קבר, אבל נחרש בו קבר אינו חשוב הפסק, שהרי אינו מטמא באוהל (כסף-משנה). [באהלות שם מ"א ומ"ב, קראו "בית הפרס" לשדה שאבד בו קבר]. 48) תוספתא שם ה"א. 49) צריכה בדיקה שמא יש קבר במקום שהוא רוצה ללכת בו (ראה למעלה ה"א). 50) שלא גזרו על אויר ארץ הגויים הסמוכה לארץ ישראל.

ז. מָקוֹם[51] שֶׁשָּׁכְנוּ בּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּאֶרֶץ הָעַמִּים עַד שֶׁיִּבָּדֵק, שֶׁמָּא קָבְרוּ בּוֹ נְפָלִים.

51) אהלות פי"ח מ"ז.

ח. וּתְרוּמָה[52] וְקָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת מְדוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ בַּמָּקוֹם וְיִהְיֶה צָרִיךְ בְּדִיקָה? אַרְבָּעִים יוֹם, כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשָּׁה וְתַפִּיל נֵפֶל שֶׁמְּטַמֵּא[53]. אֲפִלּוּ אִישׁ שֶׁאֵין עִמּוֹ אִשָּׁה, אִם שָׁהָה אַרְבָּעִים יוֹם - מְדוֹרוֹ טָמֵא עַד שֶׁיִּבָּדֵק. גְּזֵרָה מִשּׁוּם מָדוֹר שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ אִשָּׁה. אֲפִלּוּ עֶבֶד[54] וְסָרִיס[55] אוֹ אִשָּׁה[56] אוֹ קָטָן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[57] עוֹשֶׂה מְדוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

52) תוספתא שם ה"ג, כתנא-קמא. 53) צורת הוולד נגמרת ארבעים יום אחרי הבעילה, ולפני כן אין עליו תורת וולד (ראה פ"י מהל' איסורי ביאה ה"ב). ולא החמירו חכמים לגזור טומאה מפני החשש שמא באה האשה לשם כשהיא

מעוברת. 54) גוי, שגם רבו גוי, ואין עמו אשה. ומשמיענו, שלא תאמר שעליו לא גזרו מפני שאימת רבו עליו ולא יכניס זונה לביתו (תפארת ישראל שם, בועז יא). 55) שאינו מוליד. 56) שאין עמה איש. 57) בגיל נמוך מזה אינו עושה מדור. ולא נתבאר מה בינו לבין סריס. ואולי, סריס גדול אפשר להחליפו באדם בריא.

ט. מְדוּר[58] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהָיָה בּוֹ עֶבֶד (מִישְׂרָאֵל)[59] אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן בֶּן תֵּשַׁע מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִקְבְּרוּ שָׁם נֵפֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה[60]. וְאֵת מָה הֵן בּוֹדְקִין?[61] אֶת הַבִּיבִין[62] הָעֲמֻקִּים[63] וְאֶת הַמַּיִם הַסְּרוּחִין[64]. וְכָל מָקוֹם שֶׁהַחֲזִיר וְהַחֲלָדָה יְכוֹלִין לְהוֹלִיךְ מִשָּׁם[65] הַנֵּפֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוֹרְרִין אוֹתָם מִשָּׁם. מְדוּר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שָׁחָרַב - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּבָּדֵק[66].

58) שם. 59) יש לקיים את הגירסה עבד "מישראל" (וכן הגירסה בכת"י תימן, ובדפוס רומא), והכוונה לעבד גוי שנמכר לישראל ומל וטבל לשם עבדות והוא חייב במצוות שהאשה חייבת בהן, והאמינוהו חכמים באיסורי דרבנן (בפסחים ד, ב אמרו: "הימנוהו רבנן בדרבנן"). וכן פירשו הרא"ש והר"ש במשנה, שהכוונה לעבד גוי שרבו ישראל. 60) תוספתא, שם. שיערו חכמים שקטן בן תשע אפשר לסמוך על שמירתו, אבל לא על קטן למטה מגיל זה. 61) שם מ"ח. 62) תעלות הביוב. 63) אבל שאינם עמוקים, אפשר לראות את הנמצא בהם בלי בדיקת קפדנית. 64) המכונסים בבורות וכדומה. 65) בית־הלל במשנה, שם. ויש גורסים במשנה: חזיר וחולדה ובורדלס, וכן בגמרא נדה טו, ב "שחולדה וברדלס מצויין שם", וברור שהוא־הדין לכל חיה אוכלת נבילות. ואין בדין זה ניגוד לבור שמטילים לתוכו נפלים, שמטמא באוהל מדין תורה אפילו אם חולדה וברדלס מצויים שם (למעלה פ"ט הי"א), מפני ששם ידוע ודאי שהיתה טומאה בבור זה, והגרירה היא ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אבל כאן גזרו חכמים טומאה מפני הספק, שמא קברו נפלים, ולפיכך סומכים על גרירה. 66) תוספתא שם ה"ו. מדובר כשאין חזיר וחולדה מצויים שם. במ"ט שם, אומר רבי שמעון בן גמליאל: "עיר של גויים שחרבה, אין בה משום מדור גויים". ורבינו בפירושו שם, מסיים: ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

י. הָאִצְטַנְיוֹת[67] - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם מְדוּר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁהִיא גְּלוּיָה וְאֵין בָּהּ מָקוֹם לְהַטְמִין הַנְּפָלִים. וַעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת[68] אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְדוּר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. לְפִי שֶׁאֵין דִּירָתָן קְבוּעָה[69], לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה. וְאֵלּוּ הֵן הָעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת: אָהֳלֵי הָעַרְבִיִּים, וְהַסַּפּוֹת[70], וְהַצְּרִיפִין[71], וְהַבַּרְגָּנִין[72], וְהַתִּקְרָה שֶׁעַל גַּבֵּי הָעַמּוּדִים וְאֵין לָהּ דְּפָנוֹת, וְהֵן בָּתֵּי הַקַּיִץ[73], וּבֵית שַׁעַר[74], וַאֲוִירָהּ שֶׁל חָצֵר[75], וְהַמֶּרְחָץ, וּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ הַחֲצִים וּכְלֵי הַמִּלְחָמָה, וּמָקוֹם הַלִּגְיוֹנוֹת[76].

67) שם מ"ט. מקום ברשות הרבים על יד הבית, ויש עליו תקרה סמוכה על עמודים ואין לו כתלים. 68) שם. 69) ואין קוברים שם נפלים. 70) בנין עראי בשביל שומרי פירות. 71) אוהל עשוי ממין גומא שנקרא "צריפא" (רבינו בפירושו למשנה) ואין להם גג, אלא הקירות משתפעים כלפי מעלה עד שנוגעים זה בזה. 72) סוכות שמכניסים שם את הפירות. 73) במשנה: "אלקטיות". 74) לפני פתח החצר היו בונים חדר קטן שיושב בו שומר החצר והוא פתוח לרשות הרבים. 75) פירוש, השטח הבלתי מקורה שבחצר (דוגמה תמצא למעלה פ"ו ה"ט) והגוי דר שם. ראה להלן אות עו. 76) מקום מריצות הפרשים (רבינו, שם).

יא. הַחֲנוּת[77] - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם מְדוּר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָּר בְּתוֹכָהּ. חָצֵר שֶׁהִיא טְמֵאָה[78] מִשּׁוּם מְדוּר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - חֲרֵי בֵּית שַׁעַר שֶׁלָּהּ וַאֲוִירָהּ[79] טְמֵאִין כָּמוֹהָ. וְאֵין מְדוּר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[80] וְלֹא בֵּית הַפְּרָס בְּחוּצָה לָאָרֶץ[81].

77) תוספתא שם פי"ח ה"ו. 78) כגון שדר בשטח המקורה. 79) טמא גם השטח שאינו מקורה. ונראה שלפירוש זה התכוון הר"י קורקוס (ראה כסף־משנה שפירש אחרת, וקשה מאוד ליישב לשונו של רבינו לפי פירושו). 80) שם. 81) פירוש, בעיירות המובלעות בארץ ישראל (ראה ההלכה הבאה), שלא גזרו עליהן טומאת ארץ הגויים, אבל בלתי מובלעות טמאות משום ארץ העמים, שטומאתה חמורה ממדורות גויים (ר"י קורקוס, מובא בכסף־משנה כאן).

יב. עֲיָרוֹת[82] הַמֻּבְלָעוֹת[83] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן סִיסִית וְחַבְרוֹתֶיהָ, [אַשְׁקְלוֹן וְחַבְרוֹתֶיהָ], אַף עַל פִּי שֶׁפְּטוּרוֹת מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת וּמִן הַשְּׁבִיעִית[84] - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים. וְחֶזְקַת דְּרָכִים שֶׁל עוֹלֵי בָּבֶל טְהוֹרוֹת[85], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻבְלָעוֹת בְּאֶרֶץ הָעַמִּים.

82) שם ה"ג. 83) מוקפות ארץ ישראל משלושה צדדים, והן אדמת חוץ לארץ. 84) פירות שגדלו בהן בשנת השמיטה אין עליהם קדושת פירות שביעית. 85) ברור הדבר שהדרכים טהורות.

יום חמישי כ"ב תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שטפח על טפח ברום טפח מביא טומאה וחוצץ בפניה וקרוי אוהל, אדם או כלים שהם אוהל אם חוצץ, ונסר שהוא נתון על פי תנור חדש, נסר שהוא נתון על פי שני תנורים או על פי תנור ישן, אדם שנשא כלי והאהיל צדו האחד על הטומאה, ארונות של עץ שמניחים בהם המת ויש בהם חלל טפח, קורה שהיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה, וסאה שהיא מוטה על צדה באויר, עמוד עגול שהוא מוטל לאויר ומונח על הארץ.

א. טֶפַח עַל טֶפַח מְרֻבָּע[2] עַל רוּם טֶפַח[3] מֵבִיא אֶת

1 הַטֻּמְאָה וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה דִּין תּוֹרָה. שֶׁאֵין קָרוּי
2 אֹהֶל אֶלָּא טָפַח עַל טָפַח בְּרוּם טָפַח אוֹ יָתֵר עַל זֶה.
3 כֵּיצַד? כְּזַיִת מִן הַמֵּת מֻנָּח לָאֲוִיר[4] וּבְצִדּוֹ כֵּלִים, כְּגוֹן
4 מְחָטִין וְצִנּוֹרוֹת[5] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאֵינָן נוֹגְעִים בַּטֻּמְאָה,
5 אִם הֶאֱהִיל עֲלֵיהֶן אֹהֶל שִׁיּשׁ בּוֹ טֹפַח עַל טֹפַח וְהָיָה
6 גָּבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ טֹפַח - הֲרֵי זֶה מֵביא אֶת הַטֻּמְאָה
7 לַכֵּלִים וּטְמֵאִין. הָיוּ כֵּלִים אֲחֵרִים עַל גַּבֵּי אֹהֶל זֶה
8 שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֹפַח עַל טֹפַח - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי
9 שֶׁהָאֹהֶל חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין הַטֻּמְאָה. הִנֵּה לָמַדְתָּ,
10 שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהָאֹהֶל מְטַמֵּא כֹּל שֶׁתַּחְתָּיו, מַצִּיל כֹּל
11 שֶׁחוּצָה לוֹ, וְחוֹצֵץ בֵּין הַטֻּמְאָה וּבֵין כֵּלִים שֶׁעַל
12 גַּבָּיו. וְכֵן אִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבָּיו וְכֵלִים תַּחְתָּיו
13 - הַכֵּלִים טְהוֹרִין; שֶׁהָאֹהֶל חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. הָיָה
14 הָאֹהֶל פְּחוֹת מֵרוּם טֹפַח, אוֹ פְּחוֹת מִטֹּפַח עַל טֹפַח
15 אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ כַּמָּה טְפָחִים - הַכֵּלִים שֶׁבְּצַד
16 הַטֻּמְאָה טְהוֹרִים[6]; וְכֵלִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֹהֶל זֶה - כֹּל
17 שֶׁכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֶאֱהִילוּ עַל הַטֻּמְאָה
18 וְאֵין שָׁם אֹהֶל לָחֹץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיְתָה
19 טֻמְאָה עַל גַּבֵּי אֹהֶל זֶה וְכֵלִים תַּחְתָּיו - כֹּל שֶׁכְּנֶגֶד
20 הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילָה עֲלֵיהֶן וְאֵין שָׁם אֹהֶל
21 שֶׁיָּחֹץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. שֶׁכָּל פְּחוֹת מֵרוּם טֹפַח כִּנְגִיעָה
22 הוּא חָשׁוּב[7], וְטֻמְאָה שֶׁתַּחְתָּיו טֻמְאָה רְצוּצָה הִיא,
23 כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה
24 הָאֹהֶל אָדָם אוֹ כֵּלִים; אֲבָל אָדָם אוֹ כֵּלִים שֶׁנַּעֲשׂוּ
25 אֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה, בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן עַצְמָן אֹהֶל בֵּין שֶׁהָיוּ
26 עֲמוּדֵי הָאֹהֶל, אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה
27 כָּל עִקָּר[8] - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה, וְאֵינָן
28 חוֹצְצִין בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. כֵּיצַד? לוּחַ שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל
29 גַּבֵּי אַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם אוֹ עַל גַּבֵּי אַרְבָּעָה כֵּלִים, אֲפִלּוּ
30 כְּלֵי אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵין לְמִינָן טֻמְאָה,
31 וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה מֻנָּח עַל אַרְבָּעָה שַׁפּוּדִין
32 אוֹ אַרְבָּעָה קָנִים שֶׁגְּבוֹהִין טֹפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה
33 וְכֵלִים תַּחְתָּיו - הַכֵּלִים טְמֵאִים[9]. וְאִם הָיוּ כֵּלִים עַל
34 גַּבָּיו, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה - טְמֵאִים[10]. וְאִם
35 הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבֵּי לוּחַ וְכֵלִים תַּחְתָּיו - כָּל כֵּלִים
36 שֶׁתַּחַת הַלּוּחַ טְמֵאִין. אֲבָל אִם הַלּוּחַ הָיָה מֻנָּח עַל
37 גַּבֵּי אַרְבַּע אֲבָנִים אוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְחַיָּה[11], וְהָיְתָה
38 טֻמְאָה תַּחְתָּיו - הֲרֵי הַכֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִין.

2) כלומר, צריך שיהיה טפח באורך וטפח ברוחב, ואם מצד אחד הוא פחות מטפח אף על פי שהשני הוא יותר מטפח ומשלים את החסר, אינו אוהל. 3) אוויר פנוי על גבי הטומאה. 4) לא קבור. 5) ווים דקים עקומים. מפני שהמדובר בשטח קטן נותן רבינו דוגמאות של כלים זעירים. 6) שהרי לא נגעו בה וגם לא היו באוהל המת. 7) כאילו נוגע השטח העליון בשטח התחתון ואין אוהל כלל. 8) כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. 9) שהרי הלוח האהיל על המת ועליהם. 10) כאילו היו תחת הלוח, כי הלוח מונח על אדם וכלים אינו חוצץ. 11) חיות.

39 ב. הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבָּיו - הֲרֵי כָּל הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו
40 טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָאֹהֶל חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. וּכְלֵי
41 גְּלָלִים וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה הַבָּאִים בְּמִדָּה[12] -
42 הֲרֵי הֵם כְּאֹהָלִים וְאֵינָם כֵּלִים, וּלְפִיכָךְ חוֹצְצִים
43 בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה[13].

12) גדולים ואינם מיטלטלים ממקום למקום. 13) והוא הדין לכלי עץ הבאים במידה.

44 ג. נֶסֶר[14] שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי תַּנּוּר חָדָשׁ[15] וְעוֹדֵף מִכָּל
45 צְדָדָיו[16] בְּפוֹתֵחַ טֶפַח: הָיְתָה טֻמְאָה תַּחַת הַנֶּסֶר -
46 כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִין, טֻמְאָה עַל גַּבָּיו - כֵּלִים
47 שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁתַּנּוּר חָדָשׁ אֵינוֹ כְּכֵלִים
48 לְעִנְיָן זֶה[17]. וְאִם הָיָה יָשָׁן[18] - הַכֹּל טָמֵא[19].

14) קרש. 15) תנורים שלהם עשויים מטיט בתבנית סיר גדול. וכל זמן שלא הוסקו באש אין עליהם תורת כלי כלל. 16) הקרש יוצא ברוחב טפח מחוץ לתנור סביב סביב. 17) לעניין חציצה ולפיכך הקרש חוצץ. 18) שהוסק כבר. 19) בין טומאה למעלה וכלים למטה ובין כלים למעלה וטומאה למטה, מפני שכל האוויר שתחת עודף הנסר מכל צדדיו נידון כאוהל אחד, והנסר אינו חוצץ מפני שהתנור מעמידו והוא כעמוד של האוהל.

49 ד. נֶסֶר שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי שְׁנֵי תַּנּוּרִים, אֲפִלּוּ יְשָׁנִים,
50 וְעוֹדֵף[20] מִחוּצָה לְתַנּוּר זֶה[21] וּמִחוּצָה לְתַנּוּר זֶה,
51 וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתָּיו בֵּין שְׁנֵי הַתַּנּוּרִים - בֵּינֵיהֶן
52 בִּלְבַד טָמֵא; אֲבָל כֵּלִים שֶׁתַּחַת שְׁתֵּי הַקְּצָווֹת שֶׁחוּצָה
53 לַתַּנּוּרִים - טְהוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הֵן כִּשְׁנֵי אֹהָלִים[22] זֶה בְּצַד
54 זֶה. וְכֵן נֶסֶר שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי תַּנּוּר, אֲפִלּוּ יָשָׁן,
55 וְיוֹצֵא מִזֶּה טֶפַח וּמִזֶּה טֶפַח אֲבָל לֹא מִן הַצְּדָדִין,
56 וְטֻמְאָה בְּצַד זֶה - כֵּלִים שֶׁבְּצַד הַשֵּׁנִי טְהוֹרִין[23].

20) טפח. 21) בקצוות, אבל לא מן הצדדים. 22) שאינם מחוברים. 23) מפני שהתנור מפסיק בין האוהלים.

57 ה. אָדָם שֶׁנָּשָׂא כְּלִי, כְּגוֹן מַרְדֵּעַת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ,
58 וְהֶאֱהִיל צַד הַכְּלִי הָאֶחָד עַל הַטֻּמְאָה, אִם הָיָה
59 בְּהֶקְפּוֹ[24] טֶפַח, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּרָחְבּוֹ אֶלָּא רֹחַב
60 אֶצְבַּע וּשְׁלִישׁ[25] - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא אֶת הַנּוֹשֵׂא[26] וּמֵביא
61 לוֹ טֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁגָּזְרוּ עַל שֵׁשׁ בְּהֶקְפּוֹ טֶפַח
62 מִשּׁוּם שֵׁשׁ בְּרָחְבּוֹ טֶפַח[27]; אֲבָל אֵינוֹ מֵביא אֶת
63 הַטֻּמְאָה לִכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו וּלְשָׁאָר אָדָם שֶׁיְּאַהִיל
64 עֲלֵיהֶן וְעַל הַטֻּמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רֹחַב טֶפַח.

24) של הכלי. 25) בהתאם לכלל החשבון המקובל בידיהם: "כל שיש ברחבו טפח, יש בהיקפו שלושה טפחים" (אין כלל זה מדוייק והוא מוסר רק את המספרים השלמים ולא את שבריהם) והטפח ארבע אצבעות. 26) טומאת אוהל שבעה ימים וטעון הזאת מי פרה ביום

השלישי וביום השביעי. 27) שהשומע שטימאוהו טומאת ערב בלבד יחשוב שטימאוהו טומאת אוהל ויטעו ויאמרו שאוהל מטמא טומאת ערב בלבד, ולפיכך טימאוהו טומאת שבעה. אבל אדם וכלים שלא נגעו במרדע זה ולא נשאוהו אלא האהילו טהורים לגמרי, ואין לחוש שמא מת אינו מטמא באוהל כלל.

1 ו. אֲרוֹנוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁמַּנִּיחִין בָּהֶן אֶת הַמֵּת - אֵינָן
2 כְּקֶבֶר[28], [אֲבָל] (אֶלָּא) אִם יֵשׁ בֵּין כִּסּוּי הָאָרוֹן וְהַמֵּת
3 גֹּבַהּ טֶפַח - חוֹצֵץ, וְהָעוֹמֵד עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן טָהוֹר מִן
4 הַתּוֹרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁרֹב אֲרוֹנוֹת יֵשׁ בָּהֶן חָלָל טֶפַח,
5 הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁאֵין שָׁם חָלָל טֶפַח - גָּזְרוּ עַל כָּל
6 הָאֲרוֹנוֹת שֶׁאֵינָן חוֹצְצִין, וְשֶׁיִּהְיֶה הַמְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי
7 הָאָרוֹן כְּנוֹגֵעַ בְּמֵת אוֹ בְּקֶבֶר[29].

28) בנוי, שמטמא מכל צדדיו, ודינם ככל דבר המאהיל על הטומאה. 29) מקור דין זה בברכות יט. "אמר ר' אלעזר בר' צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל". והוא היה כהן ואסור לו להיטמא למתים. וביארו שם שמפני כבוד המלכות מותר בטומאות דרבנן, ומזה למד רבינו, שארונות של עץ אינם כקבר המטמא מן התורה.

8 ז. קוֹרָה שֶׁהִיא נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל וְהַטֻּמְאָה תַּחְתֶּיהָ:
9 אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח[30] - מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה תַּחַת
10 כֻּלָּהּ, וְכָל הַכֵּלִים אוֹ אָדָם שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים. אַף עַל
11 פִּי שֶׁאֵין כֻּלָּהּ שָׁוָה וּקְצָתָהּ פְּחוּתָה מִטֶּפַח[31], מִפְּנֵי
12 שֶׁקְּצָתָהּ מְקֻצָּת אֹהֶל הוּא. וְאִם אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח
13 - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, כְּמוֹ
14 שֶׁבֵּאַרְנוּ. כַּמָּה יִהְיֶה בְּהֶקְפָּהּ[32] וְיִהְיֶה בָּהּ פּוֹתֵחַ
15 טֶפַח? בִּזְמַן שֶׁהִיא עֲגֻלָּה - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וּבִזְמַן
16 שֶׁהִיא מְרֻבַּעַת - אַרְבָּעָה טְפָחִים.

30) הקורה רחבה טפח. 31) וגם הכלים הנמצאים במקום שאין בו טפח טמאים. זה למד מלשון המשנה; מביא את הטומאה "תחת כולה". ואפילו אם הטומאה מונחת תחת הקורה במקום שאין בו טפח, מפני שזה כשיפועי אהלים. 32) אורך חוט החוגר את כל עובי הקורה.

17 ח. סְאָה שֶׁהִיא מֻטָּה עַל צַדָּהּ[33] בָּאֲוִיר[34] - אֵינָהּ
18 מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה תַּחַת כֻּלָּהּ עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּהֶקְפָּהּ
19 אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמֶחֱצָה בְּקֵרוּב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גֹּבַהּ
20 הַצַּד הָעֶלְיוֹן[35] טֶפַח וּמֶחֱצָה, וְיִהְיֶה הַטֶּפַח עַל טֶפַח
21 מִמֶּנָּה גָּבְהוֹ מֵעַל הָאָרֶץ טֶפַח[36]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה
22 גְּבוֹהָה מֵעַל הָאָרֶץ חֲצִי טֶפַח[37] וְהָיָה בְּהֶקְפָּהּ
23 שְׁלֹשָׁה - מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה[38]. וְכֵן עַמּוּד עָגֹל[39]
24 שֶׁהוּא מֻטָּל לָאֲוִיר וּמֻנָּח עַל הָאָרֶץ - אֵינוֹ מֵבִיא
25 טֻמְאָה תַּחַת דָּפְנוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ הֶקֵּף עֶשְׂרִים
26 וְאַרְבָּעָה טְפָחִים; וְאִם אֵין בְּהֶקְפּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
27 טְפָחִים - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. זֶה
28 שֶׁהִצְרִיכוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים - עַל הָעִקָּרִין

33) הסאה היא כלי מידה עגול והניחה על צידה העגול ולא על שוליה. 34) במקום גלוי. 35) הנקודה הגבוהה ביותר מעל פני הקרקע. 36) אם תחתוך את הסאה במקום המרוחק טפח מן הקרקע אפשר יהיה לרבע בשטח החתך טפח על טפח. והחשבון הוא כזה: כשיש בהיקפו ארבעה טפחים וחצי שהם שמונה עשרה אצבעות יהיה רחבו של העיגול (הקוטר) טפח ומחצה היינו שש אצבעות, ואם תחתוך את הסאה באמצע גבהה תקבל שטח עגול שרחבו שש אצבעות וגבהו מעל הארץ 3 אצבעות, וכדי להגיע לרום טפח יש להגביה את נקודת החתך עוד אצבע ומתוך כך יצטמצם הרוחב אצבע מכאן ואצבע מכאן ויישאר רוחב בן ארבע אצבעות (טפח), ויצא לך מרובע של טפח על טפח ברום טפח (על־פי הכסף משנה). 37) תלוייה באוויר ומרוחקת חצי טפח מהקרקע. 38) במקרה זה השטח הרחב ביותר, שהוא טפח על טפח, גבוה חצי טפח מדופנה התחתון של הסאה וממנו לארץ עוד חצי טפח, יוצא לך טפח על טפח ברום טפח. [בשני הדינים האלה המדובר בסאה, שהיקפה שווה בכל אורכה ואינה מתעגלת לא בכיוון שוליה ולא בכיוון פיתחה]. 39) משנה שם פרק י"ב ז. - ההבדל בין עמוד לסאה הוא, שהסאה חלולה וכשיש בה השיעור שנאמר למעלה הרי היא כאוהל ומביאה את הטומאה, והעמוד הוא גוש אטום והטומאה שתחתיו היא טומאה רצוצה (ראה למעלה הלכה א), אולם, כשהעמוד העגול מונח על הארץ לארכו יש מקום פנוי תחת עיגולו ואם יש במקום זה טפח על טפח ברום טפח דינו כאוהל ומביא את הטומאה אפילו למקומות שאינם גבוהים מן הקרקע טפח (ראה למעלה הלכה ז). חשבו חכמים ומצאו, שאם היקפו של העמוד הוא עשרים וארבעה טפחים ולמעלה אפשר לרבע במקום פנוי זה טפח על טפח ברום טפח, מה שאין כן בהיקף פחות מזה. כיצד? נקוט בידך שני כללים: א. הכלל שלמעלה, שהיקפו של עיגול הוא פי שלושה ברחבו (בקוטרו); ב. כל טפח שבצלע המרובע שווה־הצלעות נותן טפח ושני חומשי טפח באלכסונו של המרובע. ויוצא מזה, שאם ההיקף הוא 24 טפחים רוחב העיגול הוא שמונה טפחים. וכאשר תצייר מרובע של 8 על 8 על פני העיגול הזה מבחוץ יהיה אלכסונו של מרובע זה 8 טפחים ועוד 16 חומשים, השמונה מכסים את רוחב העיגול ושש עשרה החומשים עודפים על הרוחב 8 מכאן ו־8 מכאן. ועכשיו תצייר מרובע קטן שהעודף יהיה אלכסונו. מרובע קטן זה יהיה בו קצת יותר מטפח על טפח, שהרי הטפח נותן אלכסון של שבעה חומשי טפח וכאן יש לך 8 חומשים ונשאר עודף קטן של חומש אחד באלכסון, שהוא כשני שלישי חומש במרובע. וזהו שסיים רבינו הלכה זו בכתבו: "ויתר מעט, שחשבונות אלו בקירוב הם". אגב,

גם שני הכללים עצמם אינם בתכלית הדיוק. יש בהיקף יותר מפי שלושה ברוחב (3,1415) והאלכסון גדול קימעא משבע חמישיות, ולא הטילו חכמים על האדם לחשב חשבונות הנדסיים מדוייקים כל כך.

יום שישי כ"ג תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אוהל שאינו עשוי בידי אדם ואוהל רעוע, המביאים טומאה וחוצצים, ומביאים ולא חוצצים, ושאינם חוצצים ולא מביאים.

1 **א. כָּל טֶפַח עַל טֶפַח בְּרוּם טֶפַח קָרוּי אֹהֶל, כְּמוֹ**
2 **שֶׁבַּאַרְנוּ[2], וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה וּמֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה.**
3 **בֵּין שֶׁעָשָׂאָהוּ לְהַאֲהִיל בֵּין שֶׁנַּעֲשָׂה מֵאֲלָיו, אֲפִלּוּ**
4 **הָיָה שֶׁלֹּא בְּיִדֵי אָדָם - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְחוֹצֵץ. כֵּיצַד?**
5 **אֶחָד חוֹר שֶׁחֲרָרוּהוּ מַיִם[3] אוֹ שְׂרָצִים אוֹ שֶׁאֲכָלַתּוּ**
6 **מְלַחַת[4], אוֹ שֶׁצָּבַר אֲבָנִים אוֹ קוֹרוֹת וְנַעֲשָׂה בְּהֶן חָלָל**
7 **טֶפַח - הֲרֵי זֶה אֹהֶל וּמֵבִיא וְחוֹצֵץ.**

2) למעלה פי"ב ה"א. ראה שם. 3) אהלות פ"ג מ"ז. 4) מלשון הכתוב (ירמיה יז, ו): "ארץ מלחה", והיא מתבקעת מאליה.

8 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הָאֹהֶל חָזָק וּבָרִיא;**
9 **אֲבָל אֹהֶל רָעוּעַ[5] אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ**
10 **בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים מֵבִיא**
11 **אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ. כֵּיצַד? שָׁרְיֵי הָאֵילָנוֹת[6]**
12 **הַסּוֹכְכִים עַל הָאָרֶץ, וְהֵן הַנִּקְרָאִים סְכָכוֹת, וַאֲבָנִים**
13 **הַיּוֹצְאוֹת[7] מִן הַגֶּדֶר[8] הַסּוֹכְכוֹת עַל הָאָרֶץ, וְהֵן**
14 **הַנִּקְרָאִין פְּרָעוֹת[9]: אִם יְכוֹלִין לְקַבֵּל מַעֲזִיבָה[10]**
15 **בֵּינוֹנִית[11] וְהֵן עוֹמְדִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין וְחוֹצְצִין**
16 **מִן הַתּוֹרָה; וְאִם אֵינָן רְאוּיִין לְקַבֵּל מַעֲזִיבָה בֵּינוֹנִית,**
17 **אֲלָא הֵן נוֹפְלִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין מִדִּבְרֵיהֶם[12] וְאֵינָן**
18 **חוֹצְצִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.**

5) שבקלות אפשר להזיזו ממקומו או להפילו. 6) ענפי העצים. 7) בולטות לחוץ. 8) של אבנים. 9) מלשון הכתוב (במדבר ו, ה): גדל פרע שער ראשו. 10) שכבת טיט, שנותנים על קרשי התקרה. 11) שהם חזקים ויעמדו בפני לחץ משא שכזה, מבלי להשבר או להתכופף ולהפילו. כחכמים במשנה שם פ"ח, ב, ולפי פירוש רבינו (ראה תפארת ישראל שם, יכין לג ולד). 12) במס' נדה סח, ב אמרו: "סככות ופרעות וכו' רבנן הוא דגזרו (חכמים הם שגזרו)", ולכאורה זה בניגוד למשנתנו שהסככות והפרעות מביאים וחוצצים, ומשמע שמן התורה הם כאוהל ממש, שהרי חכמים לא יטהרו דבר שהוא טמא מן התורה, ולפיכך מפרש רבינו, שאם יכולים לקבל מעזיבה בינונית דינם מן התורה כאוהל ומביאים וחוצצים, ובגמרא נדה שם המדובר כשאינם יכולים לקבל מעזיבה כזו, ומן התורה אינם אוהל, וגזרו רבנן להחמיר שיביאו את הטומאה, אבל לא הקילו לענין חציצה (כסף־משנה).

19 **ג. אֵלּוּ[13] מְבִיאִין וְחוֹצְצִין: כְּלִי עֵץ הַבָּא בְּמַדָּה[14].**
20 **וְכֵן כְּלֵי אֲבָנִים כְּלֵי גְּלָלִים כְּלֵי אֲדָמָה הַבָּאִין בְּמַדָּה.**
21 **וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עוֹר וִירִיעָה וְסָדִין וּמַפָּץ[15] וּמַחְצֶלֶת[16]**
22 **שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין אֹהָלִים[17]. וּבְהֵמוֹת אוֹ חַיּוֹת, בֵּין טְמֵאוֹת**
23 **בֵּין טְהוֹרוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ זוֹ בֵּין רַגְלֵי זוֹ וְהָיוּ**
24 **כֻּלָּן דְּבוּקוֹת. וְהָעוֹף שֶׁשָּׁכַן[18]. וְהַחוֹטֵט בְּשִׁבָּלִים**
25 **מָקוֹם לְקָטָן לְהַצִּילוֹ מִן הַשֶּׁמֶשׁ. וְאֲבָלִין שֶׁאֵינָן**
26 **מֻכְשָׁרִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ[19]. יְרָקוֹת הַמִּתְקַיְּמִין**
27 **בֵּימוֹת הַחַמָּה וְהַגְּשָׁמִים - הֲרֵי הֵן כְּאֹהָלוֹת וּמְבִיאִין**
28 **וְחוֹצְצִין. וְאֵלּוּ הֵן: הָאֵרוּס[20] וְהַקִּיסוֹס[21] וְיַרְקוֹת**
29 **חֲמוֹר[22] וּדְלַעַת יְוָנִית. וְכֵן הַסְּכָכוֹת וְהַפְּרָעוֹת[23]**
30 **וְהַזִּיזִין וְהַגְּזוּרוֹת[24] וְהַשּׁוֹבָכוֹת וְהַשְּׁקִיפִין[25]**
31 **וְהַסְּלָעִים[26] וְהַנְּחִירִים[27] וְהַשִּׁנְּנִין[28]. כָּל אֵלּוּ מְבִיאִין**
32 **וְחוֹצְצִין.**

13) שם משנה א. 14) גדולים וכבדים. ראה למעלה פי"ב ה"ב וביארנו שם. 15) שטיח עשוי מגמי. 16) עשויה מקנים או קש. 17) שעשאום אוהל ממש נטוי (תנאי זה נמשך אל כל האמור בבבא זו, החל מפשוטי כלי עור). ואע"פ שהם מקבלים טומאה, וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ, מכיוון שעשאום אוהל ממש נטוי, בטלו מתורת כלי (רבינו בפירושו למשנתנו). 18) וקשור לעץ או לכותל (רבינו במשנה שם). 19) אבל אוכלין המוכשרים לקבל טומאה אינם חוצצים (לקמן ה"ד). 20) איריס. 21) מין עשב המתפשט לגבהו ולרחבו, ומשתמשים בו להאהיל. 22) מין קישואים, בערבית "אלתקם" (רבינו במשנה שם). 23) נתבאר דינם למעלה (הלכה ב). 24) אבן או עץ הבולט מכותל הבית, ובסופו תוספת. כשהתוספת כלפי מעלה נקרא זיז, ואם היא כלפי מטה - נקראת גזורה (רבינו בפירושו למשנה כאן. ראה משנה שם פי"ד, א). 25) רבינו במשנה שם מפרש: "תוספת ההרים" כנראה בליטות באמצע גבהם. 26) אבן יוצאת מן הכותל (שם), [ויש מפרשים: נקיקי הסלעים]. ואין זה דומה לזיז וגזורה שנעשו בידי אדם בכוונה. 27) רבינו במשנה גורס "והגהרים", מלשון "ויגהר ארצה" (מלכים־א יח, מב). ופירושו: תוספת הכותל המשתפעת כלפי הקרקע. 28) שיני הסלע בראש ההר (רבינו שם).

33 **ד. וְאֵלּוּ[29] מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין: הָאָדָם[30]. וּכְלֵי עֵץ**
34 **שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּמִדָּה. מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכָל הַכֵּלִים**
35 **וּמִתְטַמְּאִין. וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עוֹר וִירִיעָה וְסָדִין וּמַפָּץ**
36 **וּמַחְצֶלֶת שֶׁאֵין עֲשׂוּיִין אֹהָלִים, אֲלָא מְתוּחִין**
37 **בִּלְבַד[31], וְאֵין לָהֶן שִׁפּוּעַ וְאֵין שָׁם כְּתָלִים. וּבְהֵמָה**
38 **וְחַיָּה שֶׁמֵּתוּ[32], וַאֲבָלִין טְמֵאִין אוֹ מֻכְשָׁרִין. שֶׁדָּבָר**
39 **טָמֵא[33] אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְרַחֲמִים שֶׁל יָד[34], שֶׁהֲרֵי הִיא בִּכְלַל**
40 **כְּלֵי אֲבָנִים[35]. כָּל אֵלּוּ מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין.**

29) שם פ"ח מ"ג. 30) שם פ"ו ה"א. 31) פרושים מלמעלה כגג בלי כתלים. 32) ונבילה מטמאה. והוא־הדין כשנשחטו, שהרי הוכשרו בשחיטה (רבינו בפ"ב מהלכות אבות הטומאות ה"ז, וראה באות הבא). 33) וכן המוכשר

לקבל טומאה, שהרי הוא מתטמא עכשיו (רבינו במשנה שם). 34) שאינם כבדים כל־כך. 35) שאינם באים במידה.

ה. וְאֵלּוּ[36] לֹא מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין: הַזְּרָעִים[37] וְהַיְרָקוֹת[38] הַמְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע[39], חוּץ מִן הָאַרְבַּע יְרָקוֹת שֶׁמָּנִינוּ. וְכִפַּת הַבָּרָד[40] וְהַשֶּׁלֶג וְהַכְּפוֹר[41] וְהַגְּלִיד[42] וְהַמֶּלַח. וְהַדּוֹלֵג[43] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהַקּוֹפִץ[44] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. וְהָעוֹף הַפּוֹרֵחַ, וְטַלִּית הַמְנֻפֶּפֶת[45], וּסְפִינָה שֶׁהִיא שָׁטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. כָּל אֵלּוּ לֹא מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵאֱהִילוּ - אֵינוֹ אֹהֶל הַמִּתְקַיֵּם[46].

36) שם משנה ה. 37) צמחים שבתוכם גרעינים הנאכלים. 38) שהם עצמם נאכלים. 39) מפני שאין להם קיום אינם כאוהל, ואם הם תלושים דינם ככל האוכלין. 40) בגודל טפח. 41) טיפות הטל שקפאו. 42) קרח. 43) רגל אחת מצד זה של הטומאה, והשנייה בצד שני. 44) בשתי רגליו ביחד. 45) הרוח מגביהה אותה והיא מאהילה על הטומאה, אבל אינה מחוברת לשום מקום. 46) אינו מתקיים כלל והוא גרוע מאוהל רעוע, שמביא את הטומאה מדבריהם (למעלה הלכה ב).

ו. קָשַׁר[47] אֶת הַסְּפִינָה בְּדָבָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַעֲמִידָהּ[48], כָּבַשׁ כְּנַף הַטַּלִּית בְּאֶבֶן[49] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה.

47) שם. 48) בשבת קא, ב "והוא (בתנאי) שקשרה בשלשלת ברזל". מובן שברזל לאו דוקא, וגם חבל חזק המעמיד את הספינה דינו כברזל. 49) הניח על כנפה אבן כבידה, והרוח אינה מזיזה את הכנף, והטלית מתנופפת ומאהילה.

ז. נָסַר[50] שֶׁהוּא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְטֻמְאָה תַּחַת צִדּוֹ הָאֶחָד - הֲרֵי הַכֵּלִים שֶׁתַּחַת צִדּוֹ הַשֵּׁנִי טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי כֹּבֶד בְּאַרְנוּ, שֶׁהַסְּפִינָה הַשָּׁטָה אֵינָהּ מְבִיאָה הַטֻּמְאָה.

50) תוספתא אהלות פ"ט ה"ו.

ח. אֵלּוּ[51] חוֹצְצִין[52] וְלֹא מְבִיאִין: מַסֶּכֶת[53] פְּרוּסָה, וַחֲבִילֵי מִטָּה[54], וְהַמַּשְׁפֻּלוֹת[55], וְהַסְּרִיגוֹת[56] שֶׁבַּחַלּוֹנוֹת. כֵּיצַד הֵן חוֹצְצִין? שֶׁאִם הָיָה חַלּוֹן בֵּין שְׁנֵי בָּתִּים וְהַטֻּמְאָה בְּבֵית אֶחָד, וְהָיָה אֶחָד מֵאֵלּוּ מָתוּחַ בְּחַלּוֹן זֶה וּסְתָמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן אֲוִיר[57] - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין וְלֹא תִּכָּנֵס טֻמְאָה לְבֵית שֵׁנִי. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם בְּסְרִיגוֹת אֵלּוּ אוֹ בְּעֵינֵי הַמַּשְׁפֻּלוֹת אוֹ בֵּין חֲבִל לְחֲבִל פּוֹתֵחַ טֶפַח; שֶׁאִם הָיָה שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח - תִּכָּנֵס בּוֹ הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[58].

51) שם משנה ד. 52) כגון שהיו מונחים על ארובה של הבית שטומאה בתוכו וכלים טהורים על גביהם או שסותמים חלון שבין בית לבית. 53) מחצלת (רבינו בפירושו שם. ראה ר"ש, ברטנורא ותפארת ישראל, שפירשו: חוטי שתי). 54) חבלים סרוגים שמניחים אותם על המיטה כדי לקבל את הכרים והכסתות, ואויר מפסיק בין חבל לחבל. 55) סלים קלועים שמוציאים בהם את הזבל. 56) שבכות. 57) הסריגה אינה צפופה. ואויר מפסיק בין חבל לחבל וכדומה. 58) בפרק הבא.

יום ש"ק כ"ד תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שאין טומאה נכנסת לאוהל ולא יוצאת ממנו בפחות מטפח על טפח, חלון הנעשה לאורה וחלון הנעשה שלא בידי אדם, מאור שהתחיל לסותמו ולא הספיק לגומרו, חלון העשוי לאורה או לתשמיש והיה בו שבכה, וחלון שבין שני בתים, חור שבדלת או העושה חור בכותל להניח בו מסמר.

א. אֵין טֻמְאָה נִכְנֶסֶת[2] לְאֹהֶל וְלֹא יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ בְּפָחוֹת מִטֶּפַח עַל טֶפַח. כֵּיצַד? חַלּוֹן שֶׁבֵּין בַּיִת לְבַיִת אוֹ שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה: אִם יֵשׁ בּוֹ טֶפַח עַל טֶפַח מְרֻבָּע[3] וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן - הַבַּיִת הַשֵּׁנִי טָמֵא; אֵין בַּחַלּוֹן פּוֹתֵחַ טֶפַח - אֵין הַטֻּמְאָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ וְלֹא נִכְנֶסֶת לְאֹהֶל הַשֵּׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַלּוֹן שֶׁעָשָׂה אוֹתוֹ הָאָדָם לְתַשְׁמִישׁ[4]; אֲבָל חַלּוֹן שֶׁעָשָׂה אוֹתוֹ הָאָדָם לְאוֹרָה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס מִמֶּנּוּ[5] הָאוֹר - שְׁעוּרוֹ כְּפוּנְדְיוֹן[6], וְהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ. כֵּיצַד? הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת, וּבָא אָדָם וְנִסְמַךְ לְחַלּוֹן זֶה שֶׁל מָאוֹר אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בּוֹ כְּלִי אוֹ שֶׁהֵאֱהִיל עָלָיו אֹהֶל בְּצַד הַכֹּתֶל - נִטְמָא כֹּל שֶׁבָּאֹהֶל, שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה לְאוֹרָה הוּא שֶׁאֵין עָלָיו תִּקָּרָה, אֶלָּא גָּלוּי הוּא לַשֶּׁמֶשׁ[7].

2) אהלות פי"ג מ"א. 3) טפח באורך וטפח ברוחב, אבל טפחיים באורך וחצי טפח, ואפילו יותר קצת ברוחב, אינו מכניס ומוציא את הטומאה (ראה למעלה פי"ב ה"א). 4) להניח שם חפצים וכדומה. 5) דרכו. 6) מטבע עתיקה, משנים עשר בדינר. וטעמו של דבר, מפני שחור כזה מכניס אור מספיק להאיר קצת את הבית. במשנה שם כתוב: "כמלוא מקדח", ובבכורות לז, א - פירשו שזהו כפונדיון האיטלקי. 7) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה: "חלון שהיה לאויר".

ב. חַלּוֹן[8] הַנַּעֲשָׂה שֶׁלֹּא בִּידֵי אָדָם, כְּגוֹן שֶׁחָרְרוּהוּ מַיִם אוֹ שְׁרָצִים אוֹ שֶׁאָכְלָתּוּ מַלַּחַת[9], אוֹ שֶׁהָיָה חַלּוֹן פָּקוּק[10] וְנִטַּל הַפְּקָק, אוֹ שֶׁהָיְתָה בּוֹ זְכוּכִית וְנִשְׁבְּרָה - שְׁעוּרוֹ מִלֹּא אֶגְרוֹף[11], וְהוּא כְּרֹאשׁ גָּדוֹל שֶׁל אָדָם. וְהוּא שֶׁלֹּא חָשַׁב עָלָיו לְתַשְׁמִישׁ; אֲבָל אִם חָשַׁב עָלָיו לְתַשְׁמִישׁ - שְׁעוּרוֹ בְּפוּנְדְיוֹן. שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה כָּאן כְּמַעֲשֶׂה[12].

8) אהלות, שם. 9) ראה פי"ג ה"א. 10) סתום בפקק.

11) במסכת כלים פי"ז מי"ב, שנינו: "זהו אגרופו של בן בטיח", אדם ידוע בזמנם גדול כענק, ואגרופו כראש גדול של אדם בינוני. 12) כאילו עשה בתחילה את החלון לשם כך.

ג. מָאוֹר[13] שֶׁהִתְחִיל לְסָתְמוֹ[14] וְלֹא הִסְפִּיק לְגָמְרוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ טִיט אוֹ שֶׁקְּרָאוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁחָשְׁכָה לֵילֵי שַׁבָּת, וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ מְעַט[15]: אִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ רוֹם אֶצְבָּעַיִם עַל רֹחַב הַגּוּדָל - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה; פָּחוֹת מִכָּאן - חֲרֵי הוּא כְּסָתוּם[16].

13) חלון העשוי לאורה. 14) אהלות, שם: "שירי מאור". 15) ובדעתו לגמור את הסתימה. 16) ואם רוצה להשאירו כמו שהוא, מחשבתו קובעת כמו בה"ב. כל השיעורים הללו הלכות מקובלות הן.

ד. חַלּוֹן גָּדוֹל[17] הֶעָשׂוּי לְאוֹרָה וְהָיָה בָּהּ שִׁבְכָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ: אִם יֵשׁ שָׁם בְּמָקוֹם אֶחָד מִמָּנָּה כְּפוּנְדְיוֹן - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וּמוֹצִיא אֶת הַטֻּמְאָה; הָיוּ נְקָבֵי הַשְּׁבָכָה דַּקִּים וְאֵין בְּאֶחָד מֵהֶן כְּפוּנְדְיוֹן - חֲרֵי זוֹ כְּסָתוּמָה[18]. וְכֵן חַלּוֹן הָעֲשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ[19] וּבָהּ סְבָכוֹת[20] וּרְפָפוֹת[21]: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד טֶפַח עַל טֶפַח מְרֻבָּע - מֵבִיא וּמוֹצִיא, וְאִם לָאו - חֲרֵי הִיא כְּסָתוּמָה.

17) שם. 18) כבית־הלל שם, שאין הנקבים מצטרפים. 19) ושיעורו להביא ולהוציא את הטומאה – טפח. 20) צ"ל: סבכות. 21) מסגרת ובה נסרים דקים מונחים זה על זה בשיפוע ומרוחקים קצת זה מזה, כדי להכניס אויר לחדר ('תפארת ישראל').

ה. חַלּוֹן שֶׁהִיא גְּלוּיָה[22] לָאֲוִיר - שִׁעוּרָהּ כְּפוּנְדְיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְאוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[23]. בָּנָה בַּיִת חוּצָה לָהּ וְנַעֲשֵׂית חַלּוֹן זוֹ תַּחַת תִּקְרָה[24] וַהֲרֵי הִיא בֵּין שְׁנֵי בָּתִּים - שִׁעוּרָהּ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח. נָתַן אֶת הַתִּקְרָה בְּאֶמְצַע הַחַלּוֹן - הַתַּחְתּוֹן[25] שֶׁתַּחַת הַתִּקְרָה שִׁעוּרוֹ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָעֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַתִּקְרָה שִׁעוּרוֹ כְּפוּנְדְיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גָּלוּי לָאֲוִיר[26].

22) שם מ"ב. 23) למעלה ה"א. כפל בבא זו, כעין הקדמה לבבא שלאחריה. 24) כגון שהתקרה למעלה מן החלון וסומכת עליו. 25) החלק התחתון של החלון. 26) כמו שהיה לפני שבנה את התקרה.

ו. הַחוֹר[27] שֶׁבַּדֶּלֶת[28], אוֹ שֶׁשִּׁיֵּר בָּהּ הֶחָרָשׁ[29] מָקוֹם פָּתוּחַ מִלְּמַעְלָה אוֹ מִלְּמַטָּה[30], אוֹ שֶׁהֶגִיף אֶת הַדֶּלֶת וְלֹא גָּמַר לְהַדְבִּיקָהּ וְנִשְׁאַר אֲוִיר בֵּין שְׁתֵּי הַדְּלָתוֹת, אוֹ שֶׁפָּגַר הַדֶּלֶת וּפְתָחוֹ הָרוּחַ, בְּכָל אֵלּוּ: אִם הָיָה הַפָּתוּחַ כְּאֶגְרוֹף[31] - הַטֻּמְאָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ וְנִטְמֵאת לָהּ בְּמָקוֹם פָּתוּחַ זֶה; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכְּאֶגְרוֹף - חֲרֵי הוּא כְּסָתוּם[32].

27) שם מ"ג. 28) שנעשה שלא בכוונה להשתמש בו, אלא הנגר היה צריך לו בשעת עבודתו ושכח לסותמו. 29) הנגר. 30) הדלת קצרה מפתח השער, ונשאר מקום פנוי למעלה או למטה. 31) כדין חלון שנעשה שלא בידי אדם, בהלכה ב. 32) כרבי עקיבא, שם.

ז. הָעוֹשֶׂה[33] חוֹר בְּכֹתֶל כְּדֵי לְהַנִּיחַ בּוֹ קָנֶה אוֹ מַסְמֵר גָּדוֹל[34], אוֹ לִרְאוֹת מִמֶּנּוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, אוֹ לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ - חֲרֵי זֶה כְּחַלּוֹן הָעֲשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ וְשִׁעוּרָהּ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח[35].

33) שם מ"ד. 34) לפתוח בו את הדלת. 35) כבית־הלל שם. [בשני הדינים האחרונים, לראות ממנו ולדבר עם חבירו, מודים בית־שמאי לבית־הלל. ראה ראב"ד וכסף־משנה).

◆

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ח־כ"ד תמוז תשע"ו

יום ראשון י"ח תמוז ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רמו. רמג.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּגָנוֹב גְּבוּלוֹת הַקַּרְקָעוֹת, וְהוּא שֶׁלֹּא נִשְׁנֶה אֶת־הַגְּבוּל שֶׁבֵּינֵינוּ לְבֵין זוּלָתֵנוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה אִפְשָׁר לְטוֹעֵן לְטָעוֹן (לעצמו) אֶת־קַרְקַע זוּלָתוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ" (דברים יט, יד). וּבְסִפְרֵי (פרשת שופטים שם) אָמְרוּ: "לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ", וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא תִגֹּזֵל", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַסִּיג" מְלַמֵּד שֶׁכָּל־הָעוֹקֵר תְּחוּמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ —— עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. יָכוֹל אַף בְּחוּצָה לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ" (שם), בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין; בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא מִשּׁוּם לָאו אֶחָד" —— כְּלוֹמַר: לֹא תִגֹּזֵל. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁלָּאו זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הָרמ"ג —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּגָנוֹב אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת: "לֹא תִגְנֹב" (שמות כ, טו). וּלְשׁוֹן הַמְכִלְתָּא (פרשת יתרו שם): "הֲרֵי אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נֶפֶשׁ". וּבִגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (פו.): "אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת מִנַּיִן? רַבִּי יָאשִׁיָּה אוֹמֵר: מ"לֹא־תִגְנֹב", רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: מ"לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד" (ויקרא כה,

מב) וְלָא פְּלִיגִי (הם אינם חולקים): מָר קָא חָשֵׁב (אחד מתייחס ל)לָאו דִּגְנֵבָה וּמָר קָא חָשֵׁב לָאו דִּמְכִירָה", לְפִי שֶׁאֵין עוֹנְשִׁים אוֹתוֹ עַל כָּךְ עַד שֶׁיִּגְנוֹב וְיִמְכּוֹר, וּכְשֶׁיַּעֲבוֹר עַל שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ — חַיָּב חֶנֶק. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת" (שמות כא, טז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מִסַּנְהֶדְרִין (פה:).

יום שני י"ט תמוז ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּגְזוֹל, וְהִיא לְקִיחַת דָּבָר שֶׁאֵין לָנוּ זְכוּת בּוֹ, בְּאֹנֶס וּבְחָזְקָה בְּגָלוּי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְכָךְ פֵּרְשׁוּ בַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה (בבא קמא עט:): "לֹא תִגְזֹל" — כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּגְזֹל אֶת־הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי" (שמואל־ב כג, כא). וְלָאו זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל" (ויקרא ה, כג), אֶלָּא שֶׁאֲפִלּוּ בָטַל (עשה פעולה המונעת קיום ה)עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ — אֵינוֹ לוֹקֶה (שלא כבכל לאו הניתק לעשה), [שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם] לְפִי שֶׁהוּא לָאו שֶׁנִּתַּק [שֶׁנִּתַּק] לְתַשְׁלוּמִין: שֶׁאִם שָׁרַף אֶת־הַגְּזֵלָה אוֹ זָרְקָהּ לַיָּם — מְשַׁלֵּם מַה־שֶּׁהָיְתָה שָׁוָה; וְאִם כָּפַר בָּהּ וְנִשְׁבַּע — מוֹסִיף חֹמֶשׁ וּמַקְרִיב אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ (מצות עשה עז), וְכֵן נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (טז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' וּפֶרֶק י' מִבָּבָא קַמָּא.

יום שלישי כ' תמוז ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רמז.

הַמִּצְוָה הָרמ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּכְבּוֹשׁ (לעבד) אֶת הַחוֹבוֹת הַקָּבוּעִים (המוטלים) עָלֵינוּ לְבַל נַחֲזִיק בָּהֶם וְלֹא נְשַׁלְּמֵם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְהוּא שֶׁהַגְּנֵבָה הִיא לְקִיחַת דָּבָר שֶׁל הַזּוּלַת בְּתַחְבּוּלָה וּבְהֶסְתֵּר, וְהֻזְהַרְנוּ מִמַּעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תִגְנֹבוּ", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (לא תעשה רמד); וְהַגָּזֵל הוּא לְקִיחַת דָּבָר שֶׁל הַזּוּלַת בְּאֹנֶס וְחָזְקָה בְּגָלוּי כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים שׁוֹדְדֵי הַדְּרָכִים, וְהֻזְהַרְנוּ גַּם עַל מַעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תִגְזֹל"; וְהָעֹשֶׁק הוּא שֶׁיְּהֵא לְזוּלָתְךָ אֶצְלְךָ חוֹב מְסֻיָּם, כְּלוֹמַר: שֶׁנִּקְבַּע לוֹ אֶצְלְךָ וּבְאַחֲרָיוּתְךָ מָמוֹן וְאַתָּה מַחֲזִיק בּוֹ וְאֵינְךָ מוֹסְרוֹ לוֹ בֵּין דֶּרֶךְ אֹנֶס בֵּין שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ אֹנֶס, אֶלָּא (דוחהו בטענות) בְּלֵךְ וָשׁוּב אוֹ בְּרִמְיָה. הֻזְהַרְנוּ גַּם עַל מַעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ". וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּסִפְרָא (פרשת קדושים): "לֹא־תַעֲשֹׁק — עֹשֶׁק שֶׁהוּא שֶׁל מָמוֹן, וְאֵיזֶה? זֶה הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר" (מעבד שכר הפועל) וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לוֹ. וְהִמְשִׁיל בִּשְׂכַר שָׂכִיר, לְפִי שֶׁהוּא חוֹב הַקָּבוּעַ עָלֶיךָ אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָסַר לְךָ מָמוֹן מִשֶּׁלּוֹ וְלֹא בָא לְיָדְךָ אַתָּה מִמֶּנּוּ שׁוּם מָמוֹן, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן כֵּיוָן שְׁנִּקְבַּע לוֹ אֶצְלְךָ חוֹב הֻזְהַרְתָּ מִלְּהַחֲזִיק בּוֹ. וּכְבָר נִכְפָּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה וְהֻבִיא לְדַגְמָא דָּבָר זֶה בְּעַצְמוֹ וְאָמַר: "לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר" (דברים כד, יד), עִנְיָנוֹ: לֹא־תַעֲשׂוֹק אֶת־הַשָּׂכִיר לְפִי שֶׁהוּא עָנִי וְאֶבְיוֹן, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בּוֹ: "וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ (בלי שתשלם המגיע לו) כִּי עָנִי הוּא" (שם, טו). וּלְשׁוֹן סִפְרִי (פרשת כי־תצא): "לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא תִגְזֹל"? מְלַמֵּד שֶׁכָּפַל־הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר — עוֹבֵר מִשּׁוּם: בַּל תַּעֲשֹׁק, וּבַל־תִּגְזֹל, וּבַל־תָּלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר, וּמִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ". וְשָׁם אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ עִנְיַן "עָנִי וְאֶבְיוֹן" אָמְרוּ: "מְמַהֵר אֲנִי לְהַפְרַע עַל־יְדֵי (כשמדובר ב)עָנִי וְאֶבְיוֹן". וְהָעוֹבֵר עַל הָעֹשֶׁק דִּינוֹ בָּעֹנֶשׁ וְדִין הַגַּזְלָן שָׁוֶה. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ" (ויקרא ה, כא).

יום רביעי כ"א תמוז ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רסה.

הַמִּצְוָה הָרס"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲסִיק מַחְשְׁבוֹתֵינוּ בְּתַחְבּוּלוֹת אֵיךְ לִרְכּוֹשׁ קִנְיָן שֶׁל זוּלָתֵנוּ מֵאַחֵינוּ, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ" (שמות כ, יז). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו שם): "לֹא תַחְמֹד — אוֹ (אם־כך אולי) אֲפִלּוּ חְמוּד בְּדִבּוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ" (דברים ז, כה), מַה לְהַלָּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, אַף כָּאן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה", הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁלָּאו זֶה מְזַהִיר מִלַּעֲשׂוֹת תַּחְבּוּלוֹת כְּדֵי שֶׁנַּשִּׂיג לְעַצְמֵנוּ דָּבָר שֶׁחָמַדְנוּ מֵרְכוּשׁ אַחֵינוּ, וַאֲפִלּוּ בְּקִנְיָה וּמַתָּן דָּמִים מְרֻבִּים — שֶׁכָּל־זֶה עֲבֵרָה עַל "לֹא תַחְמֹד".

יום חמישי כ"ב תמוז ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רסו.

הַמִּצְוָה הָרס"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּתְלוֹת (לקשור) מַחְשְׁבוֹתֵינוּ בְּחִמּוּד רְכוּשׁ זוּלָתֵנוּ וּלְהִתְאַוּוֹת לוֹ, לְפִי שֶׁזֶּה יָבִיא לִידֵי עֲשַׂיַּת תַּחְבּוּלָה לִרְכִישָׁתוֹ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן הַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה, אָמַר: "וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ" (דברים ה, יח). וְאֵין שְׁנֵי הַלָּאוִין עִנְיָן אֶחָד, אֶלָּא הַלָּאו הָרִאשׁוֹן וְהוּא "לֹא תַחְמֹד", מַזְהִיר מִלִּרְכּוֹשׁ קִנְיַן זוּלָתֵנוּ (על ידי תחבולות), וְהַלָּאו הַשֵּׁנִי מַזְהִיר אֲפִלּוּ עַל הַתַּאֲוָה וְהַחְמּוּד בִּלְבָד. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו): "לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ" וּלְהָלָן הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ" — לְחַיֵּב עַל הַתַּאֲוָה (במחשבה ולב) בְּפְנֵי עַצְמָהּ וְעַל הַחְמּוּד (במעשה) בְּפְנֵי עַצְמוֹ". וְשָׁם אָמְרוּ: "מִנַּיִן שֶׁאִם הִתְאַוָּה אָדָם סוֹפוֹ לַחְמוֹד (בנקיטת פעולות מעשיות)? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִתְאַוֶּה וְלֹא תַחְמֹד". מִנַּיִן שֶׁאִם חָמַד אָדָם סוֹפוֹ לִגְזוֹל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְחָמְדוּ שָׂדוֹת וְגָזָלוּ" (מיכה ב, ב). פֵּרוּשׁ דָּבָר זֶה: שֶׁאִם רָאָה

דָּבָר יָפֶה אֲצֶל אָחִיו אִם הִשְׁלִיט מַחֲשַׁבְתּוֹ עָלָיו וְנִתְאַוָּה לוֹ — חֲרֵי עָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִתְאַוֶּה". וְתִתְחַזֵּק בּוֹ אַהֲבַת אוֹתוֹ הַדָּבָר עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְבּוּלָה לְהַשִּׂיגוֹ, וְלֹא יֶחְדַּל מִלְּפַיְסוֹ וּלְהַכְבִּיד עָלָיו לְמָכְרוֹ אוֹ לְהַחֲלִיפוֹ שֶׁהוּא יוֹתֵר טוֹב מִמֶּנּוּ וְיוֹתֵר יָקָר. אִם עָלָה בְּיָדוֹ דָּבָר זֶה — חֲרֵי עָבַר גַּם עַל "לֹא תַחְמֹד" כְּשֶׁיִּרְכֹּשׁ אוֹתוֹ הַדָּבָר שֶׁהָיָה שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ עִנְיָן בִּמְכִירָתוֹ, אֶלָּא שֶׁהִכְבִּיד עָלָיו וְעָשָׂה תַּחְבּוּלָה עַד שֶׁהִשִּׂיגוֹ. וְנִמְצָא שֶׁעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (שכל זה גורם). וְאִם נִמְנַע זֶה מִלְּמְכּוֹר וּלְקַבֵּל חֲלִיפִין מֻחְמָּת חִבָּתוֹ לְאוֹתוֹ הַדָּבָר, חֲרֵי אָז לוֹקֶחַּ בְּחָזְקָה וּבְאֹנֶס מֻחְמָּת הִתְחַזְקוּת אַהֲבַת אוֹתוֹ הַדָּבָר בְּנַפְשׁוֹ, וַחֲרֵי אָז עָבַר גַּם עַל "לֹא תִגְזֹל". וְהִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיָן זֶה בְּמַעֲשֶׂה אַחְאָב וְנָבוֹת (מלכים־א, כא). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ הַהֶבְדֵּל בֵּין אָמְרוֹ "לֹא תִתְאַוֶּה" וּבֵין "לֹא תַחְמֹד".

יום שישי כ"ג תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה קצד.

הַמִּצְוָה הַקצ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ אִם הִיא קַיֶּמֶת בְּעֵינָהּ, עִם תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ (אם כפר על גזלתה בשבועה) אוֹ לְתֵן דָּמֶיהָ אִם נִשְׁתַּנְּתָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל וְגוֹ'" (ויקרא ה, כג). וּכְבָר בֵּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (טז.), שֶׁלָּאו דְּגָזֵל הוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֶׂה וְאָמְרוּ: "רַחֲמָנָא אָמַר: לֹא תִגְזֹל (שם יט, יג), וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה וְגוֹ'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּהִלְכוֹת (שם) גְּנֵבָה פ"ד מ(בבא) קַמָּא.

יום שבת קודש כ"ד תמוז ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רסט.

מצות עשה דר.

הַמִּצְוָה הָרס"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְעַלֵּם מִן־הָאֲבֵדָה, אֶלָּא נִקָּחֶנָּה וְנַחֲזִירֶנָּה לִבְעָלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם" (דברים כב, ג). וּכְבָר בֵּאַרְנוּ (מצות עשה דר) אָמְרָם בַּמִּכְלְתָּא בְּעִנְיַן הָאֲבֵדָה: "נִמְצְאנוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה". וּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא (בבא מציעא ל.): "הֻשַּׁב אֲבֵדָה עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה הוּא". וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה כָּפַל אֶת־הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה וְנֶאֱמַר בּוֹ לָאו מְיֻחָד וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְגוֹ'" (שם, א). וּבְסִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ" — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי תִפְגַּע" (שמות כג, ד) — מִצְוַת עֲשֵׂה" וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפ"ב מִבָּבָא מְצִיעָא.

הַמִּצְוָה הָד"ר — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָשִׁיב (להחזיר) אֶת־הָאֲבֵדָה לִבְעָלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוֹ: "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ" (דברים כב, א). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בבא מציעא לב.): "הַשָּׁבַת אֲבֵדָה — עֲשֵׂה הוּא". וְאָמְרוּ (ספרי פרשת כי־תצא) עוֹד עַל הָאֲבֵדָה: "נִמְצְאנוּ לְמֵדִים שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה", וְעוֹד נָבֹאר לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁל אֲבֵדָה בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה רסט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מ(בבא) מְצִיעָא.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תמוז, תשכ"א
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה גדול שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום השני ושלאחריו, בו כותב אודות ענין לימוד אומנות המילה כניסה לבריתו של אברהם אבינו בקשר להמצב באיזה ארצות אירופא.

ות"ח על שהעיר שימת לבבי על זה ואשתדל לברר המצב בהאמור וכן בקשר להצעתו בזה.

ויהי רצון מנותן התורה ומצוה המצוה, שיביא הבירור לקיום מצוה זו בהידור בכל הפרטים.

והרי היא המצוה שקבלו עליהם בשמחה ועדיין עושים אותה בשמחה (שבת קל, א) ומצוה תמידית היא מצוה הנמשכת בכל רגע וכמרז"ל בהנוגע לדוד מלכא (מנחות מג, ב) וראה ג"כ ספר המצות לאדמו"ר הצמח צדק, עיין שם היטב מצות מילה.

בטח יודע מפרשת חג הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל, י"ב וי"ג תמוז.

בברכה לבשו"ט ובברכת חג הגאולה.

ישעיה פרק כח יז־כ

יז וְשַׂמְתִּי מִשְׁפָּט לְקָו וּצְדָקָה לְמִשְׁקֶלֶת וְיָעָה בָּרָד מַחְסֵה כָּזָב וְסֵתֶר מַיִם יִשְׁטְפוּ: (ס) יח וְכֻפַּר בְּרִיתְכֶם אֶת־מָוֶת וְחָזוּתְכֶם אֶת־שְׁאוֹל לֹא תָקוּם שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי יַעֲבֹר וְהֱיִיתֶם לוֹ לְמִרְמָס: יט מִדֵּי עָבְרוֹ יִקַּח אֶתְכֶם כִּי־בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יַעֲבֹר בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְהָיָה רַק־זְוָעָה הָבִין שְׁמוּעָה: כ כִּי־קָצַר הַמַּצָּע מֵהִשְׂתָּרֵעַ וְהַמַּסֵּכָה צָרָה כְּהִתְכַּנֵּם:

רש"י

(יז) ושמתי משפט לקו. לפני בא אותו מלך אביא עליכם גזרות להתם הפושעים שבכם ושמתי משפט יסוריו להיות לקו, כלומר אשים קו מדת יסורין להביא עליכם ואת צדקה אשים שתהא משקולת המיישרת בנין הבונין בחומות, כלומר שתהא צדקה מהלכת לפניהם ומיישרת דרכיהם שיכלו הפושעים ונותרו הצדיקים: **ויעה ברד מחסה כזב.** אותו כיסוי שאמרתם כי שמנו כזב מחסנו יבא ברד ויטאטאנו ויעה לשון טיאוט כמו (מ"א ו) את היעים שגורפין בהם אפר הכירות: **וסתר.** שאמרתם עליו ובשקר נסתרנו המים ישטפוהו כלומר אביא המון (אומו') שישברו מצבותיה' ופסיליהם ולשון משפט האמור כאן יושטיצ"א בלע"ז: **(יח) וכופר בריתכם את מות.** ויתבטל הברית אשר אמרתם כרתנו ברית את מות כל כפרה לשון קנוח סילוק דבר וכן (בראשית לב) אכפרה פניו: **וחזותכם.** אשר אמרתם עם שאול עשינו חוזה: **שוט שוטף.** אשר אמרת' לא יבואנו והייתם לו למרמס: **(יט) בבקר בבקר.** כלו' תדיר תדיר אביא עליכם גזירות: **והיה רק זועה הבין שמועה.** זועה לכל השומעים להבין שמועות פורענו' הקשות שאביא עליכם כל השומעים יזועו: **(כ) כי קצר המצע מהשתרע.** כי אביא עליכם שונא דוחק אתכם אשר לא תוכלו להספיק עבודתו כשיציע מצעו עליכם יקצר לו מהשתרע השוכב עליו: **מהשתרע.** מהשתטח להאריך איבריו אישטנדלייר"ר בלע"ז: **והמסכה צרה.** הנסיך שימשול עליכם יהיה מקומכם דחוק לו בהתכנסו לתוכו, ורבותינו דרשוהו על עכו"ם שהכניס מנשה להיכל קצר המצע הזה מהשתרע מהשתרר עליו שני רעים, ואני פרשתיו לפי פשוטו ובדרך זה תרגום יונתן ואף מדרש רבותינו יש לישבו על אופן הדבור כלומר למה אני מביא עליכם פורענות זו לפי שקצר המצע מהשתרע אני לבדי עליו שנאמר (מ"א ח) הנה השמים לא יכלכלוך וכל־שכן בהכניסכם מסכה עמי כביכול צר לנו המקום:

מצודת דוד

(יז) ושמתי משפט לקו. אז אשוב גמול המפעל ואשים משפט יסורים להרשעים הללו כפי קו חטאם ר"ל כדבר הנמדד בקו לא פחות ולא יותר: **וצדקה למשקלת.** ואל הצדיקים אעשה צדקה כפי משקל צדקתם כי בימי חזקיה יכבוש סנחריב ערי הבצורות ביהודה ויהרוג הרשעים והצדיקים יותרו ויקבלו הטובה: **ויעה ברד.** כלפי שאמרו כי שמנו כזב מחסנו אמר שהברד יכבד ויטאטא את המחסה הכזב ר"ל סנחריב המכה לא יפנה אל דברי הכזב: **וסתר.** כלפי שאמרו ובשקר נסתרנו אמר שהמים ישטפו את מסתור השקר ר"ל סנחריב לא יפנה אל השקר וכפל הדבר במ"ש: **(יח) וכפר** וגו'. כלפי שאמרו כרתנו ברית את מות אמר אז יוסר הברית ויבוטל כי בוא יבוא עליכם: **וחזותכם** וגו'. כלפי שאמרו ועם שאול עשינו חוזה אמר אז לא תקום הגבול שעשיתם עם השאול כי כן תבואו אל השאול: **שוט שוטף** וגו'. כלפי שאמרו שוט וגו' לא יבואנו אמר כאשר יעבור המכה המתהלכת תהיו לו למרמס כי עליכם יבוא וירמוס אתכם: **(יט) מדי עברו.** מתי שיעבור שוט השוטף יקח אתכם אליו: **כי בבקר.** בכל בוקר יעבור עליכם ואח"ז יתמיד לבוא ביום ובלילה: **והיה** וגו'. מי שיתן לב להבין שמועת הפורעניות לא ישקוט לבבו רק יהיה מלא מרתת וחרדה: **(כ) כי קצר** וגו'. המצע אשר ישכב עליו יהיה קצר להשתטח עליו ולהאריך עצמו בפשוט הרגלים ר"ל ארצם תהיה צרה מהכיל התפשטות מרבית חיל האויב הבא: **והמסכה צרה כהתכנס.** המסכה תהיה צרה לו כאשר יתכנס להתאסף תחתיה עם כל איבריו והוא כפל ענין במ"ש ויורה על הפלגת הדבר שיהיה רב מחנהו וכמ"ש והיה מטות כנפיו מלא רוחב ארצך (לעיל ח'):

מצודת ציון

(יז) לקו. ענינו חבל המדה: **ויעה.** ענין כבוד וטאטא והוא מל' ואת היעים (שמות לח) שהם הכלים העשוים לכבד ולהסיר את הדשן: **(יח) וכופר.** ענין העברה ובטול וכן איש חכם יכפרנה (משלי טז): **וחזותכם.** מל' מחוז וגבול: **לא תקום.** לא תתקיים: **למרמס.** ענין דריכה ברגל: **(יט) מדי.** כמו מתי וכן מדי דברי בו (ירמיה לא): **זועה.** ענין רתת וחרדה כמו ביום שיזועו שומרי הבית (קהלת יב): **(כ) המצע.** ענינו הכרים והכסתות ההושם תחת האדם בשכבו כמו ערש יצועי (תהלים קלב): **מהשתרע.** ענין עודף ויתרון האורך כמו שרוע וקלוט (ויקרא כב): **והמסכה.** מל' מסך ומסכה כמו והמסכה הנסוכה (לעיל כה): **צרה.** דחוקה: **כהתכנס.** ענין אסיפה כמו נדחי ישראל יכנס (תהלים קמז):

איוב פרק ה יא-כב

יא לָשׂוּם שְׁפָלִים לְמָרוֹם וְקֹדְרִים שָׂגְבוּ יֶשַׁע: יב מֵפֵר מַחְשְׁבוֹת עָרוּמִּים וְלֹא־תַעֲשֶׂינָה יְדֵיהֶם תּוּשִׁיָּה:
יג לֹכֵד חֲכָמִים בְּעָרְמָם וַעֲצַת נִפְתָּלִים נִמְהָרָה: יד יוֹמָם יְפַגְּשׁוּ־חֹשֶׁךְ וְכַלַּיְלָה יְמַשְׁשׁוּ בַצָּהֳרָיִם: טו וַיֹּשַׁע
מֵחֶרֶב מִפִּיהֶם וּמִיַּד חָזָק אֶבְיוֹן: טז וַתְּהִי לַדַּל תִּקְוָה וְעַוְלָתָה קָפְצָה פִּיהָ: יז הִנֵּה אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יוֹכְחֶנּוּ
אֱלוֹהַּ וּמוּסַר שַׁדַּי אַל־תִּמְאָס: יח כִּי הוּא יַכְאִיב וְיֶחְבָּשׁ יְמְחַץ (וידו) וְיָדָיו תִּרְפֶּינָה: יט בְּשֵׁשׁ צָרוֹת
יַצִּילֶךָּ וּבְשֶׁבַע | לֹא־יִגַּע בְּךָ רָע: כ בָּרָעָב פָּדְךָ מִמָּוֶת וּבְמִלְחָמָה מִיַּדֵי חָרֶב: כא בְּשׁוֹט לָשׁוֹן תֶּחְבָּא
וְלֹא־תִירָא מְשֹׁד כִּי יָבוֹא: כב לְשֹׁד וְלִכְפָן תִּשְׂחָק וּמֵחַיַּת הָאָרֶץ אַל־תִּירָא:

רש"י

(יא) לשום שפלים למרום. הוא נותן את המטר והוא מפר מחשבות ערומים שמדמין להפקיע שערים ולקנות שדות העניים במעט תבואה: (קודרים. שקומטים פנים ברעב) **(יב) ולא תעשינה ידיהם תושיה.** אותה עצה שדימו לעשות: **(יג) נמהרה.** כל העצה העשויה במהירות היא סכלות: **(יד) יומם יפגשו חושך.** שאין עצתם מתקיימת ונעשית ואור חכמתם נהפך לחושך: **(טו) ויושע.** את הנכשלים: **מחרב.** ומאיזה חרב מפיהם שהיו סבורים לבולעם ומתאוים להשמידם: **ומיד חזק.** יושיע אביון: **(טז) ועולתה.** העלילה והרשעה כמו (תהלים סד) יחפשו עולות, עלילות: **קפצה.** סגרה כמו לא תקפוץ: **(יז) הנה אשרי אנוש וגו'.** ביסורין וכשם שהוא (מרפא) מכאובי' של אלו כך אני אדרו' אליו על יסורין אלו שיבואוני והיה לך לקבלם ולא למאסם: **(יט) בשש צרות.** כשיבאו לעולם יצילך על ידי יסורין שנתייסרת בהם וגם בשביעית כשתבא לא יגע בך ועכשיו הוא מונ' אותן: **(כא) בשוט לשון.** של שטן תחבא אותך אלו הן השבע צרות רעב וחרב לשון ושוד וגו' וחית הארץ הם ליסטי':

מצודת דוד

(יא) לשום. בכדי להשים למרום בגבהי המעלה את השפלים חסירי הלחם כי בהיות המטר האדמה תתן יבולה ורווח להם ונראה גם בזה גודל ההשגחה: **וקודרים.** הנשחרים מעקת הרעבון נתחזקו בישע אלהים וכפל הדבר במ"ש: **(יב) מפר.** בהשגחתו מפר מחשבות חכמים המתחכמים בערמות ותחבולות: **תושיה.** כל מה אשר יש עם מחשבותיהם לעשות: **(יג) בערמם.** בדבר הערמה אשר חשבו לעשות לזולת בזה עצמה לוכד אותם ויפול בשחת יפעל: **ועצת נפתלים.** עצת העקשים נעשים במהרה כי תשוב על עצמם והוא ענין מליצה לומר הואיל והוא ייעצה ואליו תשוב א"כ נעשית במהירות רב כי האדם קרוב אל עצמו ואין לעצה מרחוק ללכת: **(יד) יומם.** באור היום יפגשו את החשך ר"ל בדבר ברור הנראה לעין כל תסכל עצתם ויתעו בה: **וכלילה.** כמו ההולך בחשכת הלילה אשר דרכו למשש ביד לבל יוכשל בדבר מה כן ימששו בעת הצהרים ור"ל אף בדבר המובן בתחילת המחשבה יהיה טח עיניהם מראות מהשכל לבותם וכפל הדבר במ"ש: **(טו) ויושע.** ובסכול דעתם יושיע ה' את מי אשר היה עצתם עליו ויהיה נושע מחרב והוא מפיהם של הרשעים ההם אשר חשבו לבלעם חיים כי ישגו ולא ידעו מה יעשו להשיג תוחלתם: **ומיד חזק.** בזה יושיע האביון מיד החזק ממנו וכפל הדבר במ"ש: **(טז) ותהי.** סכול דעת הרשע תהיה למלאות תקות הדל אשר ייחל עליה: **ועולתה.** והנה העולה סתמה פיה ולא תוכל להרע לו ונראה א"כ מכ"ז גודל ההשגחה: **(יז) הנה.** הואיל והכל בא בהשגחה הנה אשרי להאדם אשר יוכיחנו אלוה במשפט יסורין כי בזה ימורק העון להטיב אחריתו וגם אתה אל תמאס מוסר שדי: **(יח) כי הוא יכאיב.** ביסורין הוא מכאיב ובהם עצמן עושה תחבושת ורפואה כי בהם ממורק העון ותלך לה: **וידיו.** הידים אשר ימחץ בהם הם עצמם מרפאים בזה את המחץ מחלי העון וכפל הדבר במ"ש: **(יט) בשש צרות.** הנה דע לך אשר בעבור היסורין הבאים עליך נתמרק העון ועוד לא יוסיפו הצרות לגעת בך כי יצילך ה' בעת יבוא בעולם אחת משאת הצרות האמורות למטה: **ובשבע.** ובדבר השביעית אשר לא תחשב לצרה כמוהם מ"מ לא יגע בך הרע שבו: **(כ) ברעב.** בעת בוא רעב בעולם יפדך ה' שלא תמות מחסרון האוכל ובמלחמה יפדך מיד חרב האויב: **(כא) בשוט לשון.** בעת יתרבה לשון הרע בעולם ותשוטט הלשון לדבר רכיל אתה תהיה נחבא ונסתר ממנה כי לא תדבר עליך ולא תירא א"כ מהשוד והאבדון הבאה ע"י לה"ר: **(כב) לשוד.** לעת בוא שודד לגזול הון או בעת בוא כפן ר"ל עת יאצרו התבואות לייקר השער הנה תשחק ותלעג באלה כי לא יגעו בך לרעה: **ומחית הארץ.** בעת יהיה משלחת החיות לא תירא מהם, הרי הם ששה צרות במספר רעב ומלחמה ולה"ר שודדים כפן חית הארץ:

מצודת ציון

(יא) וקודרים. ענין שחרות כמו שמש וירח קדרו (יואל ב): **שגבו ישע.** כמו שגבו בישע: **(יב) תושיה.** מל' יש: **(יג) נפתלים.** עקשים כמו אין בהם נפתל (משלי ח): **(יד) יומם.** ביומם: **יפגשו.** יפגעו: **ימששו.** ענין החיפוש בידים להשמר ממכשול כמו כאשר ימשש העור (דברים כח): **(טז) קפצה.** ענין סתימה וכן וכל עולה קפצה פיה (תהלים קז): **(יח) ויחבש.** מל' תחבושת ורפואה כמו לחבוש לנשברי לב (ישעיה סא): **ימחץ.** ענין הכאה כמו מחץ ראש (תהלים קי): **(כא) בשוט.** ענין ההליכה אנה ואנה כמו משוט בארץ (לעיל א): **(כב) ולכפן.** ענין אסיפה וכן כפנה שרשיה (יחזקאל יז) ובדרז"ל יש כנופיא (שבת ס) ועם הוא הפוך:

פרק שביעי

א הַמַּבְרִיךְ אֶת הַגֶּפֶן בָּאָרֶץ, אִם אֵין עָפָר עַל גַּבֵּהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, לֹא יָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ, אֲפִלּוּ הִבְרִיכָהּ בְּדֶלַעַת אוֹ בְּסִילוֹן. הִבְרִיכָהּ בְּסֶלַע, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָפָר עַל גַּבֵּהּ אֶלָּא שָׁלֹשׁ אֲצְבָעוֹת – מֻתָּר לְהָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ. הָאַרְכּוּבָה שֶׁבַּגֶּפֶן אֵין מוֹדְדִין לָהּ אֶלָּא מִן הָעִקָּר הַשֵּׁנִי.

ב הַמַּבְרִיךְ שָׁלֹשׁ גְּפָנִים וְעִקָּרֵיהֶם נִרְאִים, רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנָה, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת; וְאִם לָאו, אֵינָן מִצְטָרְפוֹת. גֶּפֶן שֶׁיְּבֵשָׁה, אֲסוּרָה וְאֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף עָמֶר גֶּפֶן אָסוּר וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: אַף עַל גַּבֵּי הַגֶּפֶן אָסוּר וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ.

פירוש ברטנורא

ז א המבריך את הגפן בארץ. ועוברת ההברכה חוץ לששה טפחים, דבתוך ששה טפחים אפילו יש עפר על גבה שלשה טפחים אסור, משום עבודת גפן יחידית: **לא יביא זרע עליה.** אבל מן הצד מותר דזורעים לצדדים לא משתרש, אלא שעושין העפר תיחוח ומלקין יסודות הכותל כשנזרעים אצלו, אבל אין השרשים שלהן מהלכין מן הצד. וטעמא דלא יביא זרע על הגפן המוברכת אפילו חוץ לעבודתה לפי שהגפן רך ונכנסים שרשי הזרעים בגפן והוי הרכבת ירק באילן, אבל שאר אילנות שאינן רכין שרי: **אפילו הבריכה בדלעת או בסלון.** שתחב הגפן בתוך הדלעת או בתוך הסלון אסור משום דשרשי הזרעים נוקבים ומפלשין עד הגפן כשאין על גבה שלשה טפחים עפר. ומשום זרעים בדלעת לא מתסר כגון שהדלעת יבישה: **סלון.** צינור ומרזב וסלון אחד הוא. ובסלון של חרס דוקא מיירי דבסלון של מתכת אין צריך עפר שלשה טפחים: **הבריכה בסלע.** קשה. דסלע רך [מתפלש] ונפתח מן השרשים: **הארכובה שבגפן.** גפן עקומה ונכפפת על גבי קרקע וחוזרת ונזקפת כמין ארכובה עקומה, כשבאים למדוד ששה טפחים שהן עבודת גפן יחידית מודדין מן העיקר השני ממקום שהוא חוזר וזוקף. והני מילי כשאין העיקר הראשון נראה אלא דומה כאילו היא נטועה במקום כפיפתה, אבל אם העיקר הראשון נראה וניכר שהוא שרש הגפן העקומה אין מודדין אלא מן העיקר הראשון:

ב המבריך שלש גפנים. דרך המבריך כשיוצאין שתי זמורות מגפן אחת חופר בארץ ומשכיב הזמורה תחת הקרקע באותה גומא ומוציא ראשה מצד אחר ונעשית גפן, נמצא משלש גפנים עושים ששה. וה"ה דהוי מצי למתני (המרכיב) [צ"ל המבריך] שתי גפנים משלש דבהכי הוו כרם דהא איכא שתים בנגד שתים ואחת יוצאת וגב: **ועקריהן נראין.** שלא השכיב כל הגפן בקרקע (רא"כ) [צ"ל דאל"כ] לא היו שלש עושים שש גפנים אלא שהניח העיקר ועשה מגפן אחת שתי גפנים: **אם יש.** בין גפן לגפן, לא פחות מארבעה ולא יותר משמנה מצטרפים, ואע"פ ששתים יונקות משרש אחד חשבינן כשתי

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

הרוצה להגדיל את מספר הגפנים בכרמו, ואין לו אפשרות לנטוע בין גפן לגפן מחמת מיעוט שטח היניקה, שמא לא תיקלט, ואם תיקלט שמא תדלדל את הגפנים הסמוכות, הריהו לוקח זמורה ארוכה של גפן וכופפה ונועצה בתוך האדמה, ובאמצע השטח שבין גפן לחברתה מוציאה מעל הקרקע, באופן שתינק מהקרקע ומהגפן שהיא מחוברת אליה; ולאחר שתיקלט ותשתרש ותוציא ענפים, מפרידים בינה ובין גפן האם. דרך זו לריבוי הגפנים נקראת "הברכה" מלשון "ברך", על שם שכופפים את הזמורה ונועצים אותה באדמה. משנתנו עוסקת בדיני כלאים הקשורים ב"הברכה".

הַמַּבְרִיךְ אֶת הַגֶּפֶן בָּאָרֶץ – הכופף זמורת הגפן וטומנה בקרקע ומוציא ראשה מצד אחר, כדי שתצמח משם כגפן חדשה כמו שבארנו לעיל; ומדובר כאן בהברכה שהיתה חוץ לששה טפחים מעיקר הגפן **(ברטנורא)**, שהזרִיעה מותרת שם, **אִם אֵין עָפָר עַל גַּבֵּהּ** – על גבי הזמורה המוברכת, במקום שהיא טמונה שם, **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – עובי, **לֹא יָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ** – לא יזרע במקום זה, שבפחות משלושה טפחים שרשי הזרעים נכנסים בגוף הזמורה, והרי זה כמרכיב כלאים בגפן. אבל מן הצד מותר לזרוע, לפי שאין שרשי הזרעים מהלכים לצד, **אֲפִלּוּ הִבְרִיכָהּ בְּדֶלַעַת** – שתחב את הזמורה המוברכת בדלעת, וכגון שהדלעת יבשה, שהיא עצמה אינה אוסרת משום כלאים, **אוֹ בְּסִילוֹן** – שהכניס את הזמורה בסילון, היינו בצינור, וכגון שהוא של חרס **(ירושלמי)**, מכל מקום אם אין עפר על גבה שלושה טפחים אסור לזרוע עליה, לפי ששרשי הזרעים מנקבים את הדלעת ואת הסילון ונכנסים בזמורה. ברם בצינור של מתכת אין צריך עפר שלושה טפחים, שאין השרשים יכולים לנקבו. **הִבְרִיכָהּ בְּסֶלַע** – הבריך את הזמורה בתוך סלע קשה, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָפָר עַל גַּבֵּהּ אֶלָּא שָׁלֹשׁ אֲצְבָעוֹת** – (כ-6 ס"מ), **מֻתָּר לְהָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ** – שאין השרשים מנקבים את הסלע. **הָאַרְכּוּבָה שֶׁבַּגֶּפֶן** – יש שהגפן לאחר שעלתה מעט מן הארץ נכפפת למטה, וכשמעלים אותה הרי היא נעשית כעין ארכובה, היינו ברך, **אֵין מוֹדְדִין לָהּ** – ששה טפחים כדי עבודתה משרשה של הגפן, **אֶלָּא מִן הָעִקָּר הַשֵּׁנִי** – ממקום שהארכובה עולה, מסוף הארכובה. במה דברים אמורים? כשאין העיקר הראשון נראה, היינו שלא ניכר מקום שרשה של הגפן, והרי זה נראה כאילו הגפן נטועה במקום כפיפתה. אבל אם נראה העיקר הראשון, היינו שורש הארכובה, יש למדוד מהעיקר הראשון **(ירושלמי; פירוש המשניות להרמב"ם)**.

באור משנה ב

הַמַּבְרִיךְ שָׁלֹשׁ גְּפָנִים – שכפף זמורה מכל גפן וטמנה בקרקע, ויצאו ראשיהן של שלש הזמורות במקום אחר, ועל ידי כך נעשו שלש הגפנים לשש גפנים, **וְעִקָּרֵיהֶם נִרְאִים** – הגזעים של כל שש הגפנים נראים, שלא טמן כל הגפן אלא זמורה אחת ממנה, כמו שבארנו, **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם** – בין גפן לגפן, **מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנָה** – לא פחות מארבע אמות ולא יתר על שמונה אמות, **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת** – לכרם, ואף על פי ששלש הגפנים החדשות מחוברות לגפנים הראשונות, הרי הן נחשבות כגפנים מיוחדות וכיון שיש כאן שתי שורות של שלש שלש גפנים, הרי זה כרם, וצריך להרחיק משם את הזרע ארבע אמות, **וְאִם לָאו** – שיש ביניהן פחות מארבע אמות או יתר על שמונה אמות, **אֵינָן מִצְטָרְפוֹת** – לכרם, ודינן כגפנים יחידות, שאין להרחיק מהן אלא ששה טפחים. **גֶּפֶן שֶׁיְּבֵשָׁה** – שנשרו עליה בתחילת החורף, והיא נראית כיבשה, **אֲסוּרָה** – בזריעה סמוך לה, כלומר שאסור לזרוע תוך ששת הטפחים שלה, משום מראית העין. ובירושלמי מבואר, שאפילו אם נשרו עליה בקיץ, אף על פי שניכר שהיא יבשה, מכל מקום אסור לזרוע בתחום ששת הטפחים שלה, שיש גפנים שעליהן נושרים גם בקיץ ונראות כיבשות אבל אינן יבשות. **וְאֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת** – אם זרע סמוך לה, אין הזרוע נאסר משום כלאי הכרם. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף עָמֶר גֶּפֶן** – אילן המגדל צמר גפן, **אָסוּר וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ** – אסור לנטוע אותו בכרם, אבל בדיעבד כשנטעו בכרם אינו אוסר את הכרם. ויש מפרשים: שאסור לזרוע אצל האילן המגדל צמר גפן, משום מראית העין, שהוא דומה לגפן, אבל אינו מקדש את הזרוע **("תפארת ישראל")**. **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ** – של רבי מאיר: **אַף עַל גַּבֵּי הַגֶּפֶן** – שהבריכה בארץ, ואין עפר על גבה שלושה טפחים, **אָסוּר** – לזרוע, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ** – אם זרע עליה, אין הזרע אוסר משום כלאי הכרם. ואין הלכה לא כרבי מאיר ולא כרבי אלעזר בר צדוק שאמר משמו.

ג אֵלּוּ אוֹסְרִין וְלֹא מְקַדְּשִׁין: מוֹתַר חָרְבָּן הַכֶּרֶם, מוֹתַר מְחוֹל הַכֶּרֶם, מוֹתַר פִּסְקֵי עָרִים, מוֹתַר אַפִּיפָיְרוֹת. אֲבָל תַּחַת הַגֶּפֶן, וַעֲבוֹדַת הַגֶּפֶן, וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבַּכֶּרֶם, הֲרֵי אֵלּוּ מְקַדְּשׁוֹת.

ד הַמְסַכֵּךְ אֶת גַּפְנוֹ עַל גַּבֵּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

ה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁזָּרַע אֶת כַּרְמוֹ בַּשְּׁבִיעִית, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָמַר: אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

פירוש ברטנורא

גפנים: **גפן שיבשה אפורה.** אסור לזרוע בתוך עבודתה משום מראית העין, ואם זרע אינה מקדשת. ולא מבעיא בחורף שאסור לזרוע תחתיה דאיכא למיחש למראית העין שכל הגפנים נראים כיבשים, אלא אפילו בקיץ דניכר שהיא יבשה אסור, משום דגם בקיץ איכא גפנים שנושרין עליהן ונראין כיבשים והן אינן יבשים: **צמר גפן.** מוך שקורין קוטו"ן ואילן שלו דומה לגפן, אסור ואינו מקדש לפי שאינו מין זרעים: **אף על גבי הגפן.** אם זרעו על גבי גפן המוברכת בקרקע ואין על גבה עפר ג"ט אסור ואינו מקדש. ואין הלכה כר' מ"ם ולא כר' אלעזר בר' צדוק שאמר משמו:

ג אלו אוסרים. המקום לזרוע בו: **ולא מקדשים.** שאם זרע אין הזרע טעון שריפה: **מותר חרבן הכרם.** כגון הא דתנן לעיל קרחת הכרם ט"ז אמה אם לא היו שם אלא ט"ו אמה וזרע שבע אמות לא קידש. וכן מותר מחול הכרם י"ב אמה אם לא היו שם אלא י"א אמה והרחיק ד"א מן הכרם וזרע את המותר לא קדש: **מותר פסקי ערים.** דתנן בפרקין דלעיל אם יש שם [ח'] אמות לא יביא זרע לשם ואם הרחיק ו' טפחים מכאן וו' טפחים מכאן וזרע את המותר לא קדש. ופסקי ערים דנקט לרבותא ואע"פ שיש ערים מכאן וערים מכאן, וכ"ש בערים א': **מותר אפיפירות.** דתנן בפרקין דלעיל לא יביא זרע אל תחת המותר אם הביא לא קדש: **אבל תחת הגפן.** כגון זמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיה: **ועבודת הגפן.** ו"ט שהם עבודת הגפן יחידית: **ועבודת הכרם.** ד"א:

ד ה וחייב באחריותו. לשלם לו את תבואתו ואפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי שאני הכא דקא עביד מעשה בידים: **אין אדם מקדש דבר שאינו שלו.** ולא דמי לשאר איסורים שבתורה כגון הנותן חלב ודם בקדירת חבירו או בשל בשר בחלב של חבירו דאסרן, דשאני כלאים דכתיב בהו (דברים כב) לא תזרע כרמך כלאים דמשמע כרמך ולא כרם אחר, ורבנן אמרי לא תזרע כרמך אין לי אלא כרמך כרם אחר מנין ת"ל כלאים מ"מ . ואין הלכה כר' יוסי [ולא כרבי שמעון] ולא כרבי עקיבא: **בשמיטה.** אין לו בהם קנין גמור שהכל הפקר ואינו חשוב כשלו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד בדינים שאסור לזרוע ואינו מקדש.

אֵלּוּ אוֹסְרִין – המקום לזרוע בו; ויש גורסים: אסורין. **וְלֹא מְקַדְּשִׁין** – שאם זרע, אינו נאסר משום כלאי הכרם: **מוֹתַר חָרְבָּן הַכֶּרֶם** – למדנו (לעיל ד, א) בענין "קרחת הכרם", היינו כרם שחרב מאמצעו, שאם הקרחת היא שש עשרה אמה, מרחיקים מן הגפנים ארבע אמות כדי עבודת הכרם, וזורעים את המותר. "מותר" זה נקרא "מותר הקרחת" או"מותר חורבן הכרם"; אבל כשאין בקרחת שש עשרה אמה, אסור לזרוע את המותר (אף על פי שמרחיקים מן הגפנים ארבע אמות); ובאה משנתנו ללמד שבדיעבד אם זרע את המותר, אין הזרע מתקדש. **מוֹתַר מְחוֹל הַכֶּרֶם** – שכן למדנו (לעיל ד, ב) בענין מחול הכרם, היינו המקום שבין כרם לגדר, שאם אין שם שתים עשרה אמה לא יביא זרע לשם, ואף על פי שהרחיק ארבע אמות מהכרם, מכל מקום אסור לזרוע את "מותר מחול הכרם"; ובאה המשנה ללמד שבדיעבד אם זרע מותר מחול הכרם, אין הזרע מתקדש. **מוֹתַר פִּסְקֵי עָרִים** – ששנינו (לעיל ו, ו): "פסקי עריס – אם יש שם שמונה אמות לא יביא זרע לשם; שמונה אמות ועוד, נותנין לו כדי עבודתו וזורע את המותר", ובאה משנתנו ללמד, שאם אין שם שמונה אמות והרחיק מהגפנים ששה טפחים לכל צד וזרע את המותר, אין הזרע מתקדש. **מוֹתַר אַפִּיפָיְרוֹת** – כמו ששנינו (לעיל ו, ג): "המדלה את הגפן על מקצת אפיפָיְרות, לא יביא זרע אל תחת המותר, ואם הביא לא קידש". **אֲבָל תַּחַת הַגֶּפֶן** – הזורע תחת הגפן, כגון בזמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיה, **וַעֲבוֹדַת הַגֶּפֶן** – או בתוך ששת הטפחים שהם שיעור עבודת הגפן היחידית, **וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבַּכֶּרֶם** – או הזורע בתוך ארבע אמות של הכרם, שהן שיעור עבודת הכרם, **הֲרֵי אֵלּוּ מְקַדְּשׁוֹת** – הכל אסור בהנאה וטעון שריפה.

באור משנה ד

הַמְסַכֵּךְ אֶת גַּפְנוֹ עַל גַּבֵּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ – והוא הדין בזורע תחת גפנו של חברו, אלא נקט התנא "המסכך" משום שיש בזה חידוש לדברי תנא קמא **(תוספות יבמות פג, א), הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ** – אסר תבואת חברו בהנאה, משום כלאי הכרם, כדין תבואתו, **וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ** – בתשלומי נזק חברו, לפי שהפסיד תבואתו בידיים. **רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ** – אין אדם אוסר משום כלאים דבר שאינו שלו, ולכן המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו, אין תבואת חברו נאסרת, שנאמר **(דברים כב, ט)**: "לא תזרע כרמך כלאים" – כרמך ולא כרם של אחר. ותנא קמא דורש: "אין לי אלא כרמך, כרם אחר מניין? תלמוד לומר "כרם" ("ותבואת הכרם"). ויש גורסים: "תלמוד לומר: "כלאים" — מכל מקום", כלומר שהפסוק בא לרבות, שאדם מקדש אפילו כרם חברו.

בתוספות (יבמות פג, ב) מבואר, שאיסור כלאים שונה לדעת רבי יוסי ורבי שמעון מאיסורים אחרים, שהרי באיסורים אחרים אנחנו מוצאים שאדם אוסר דבר שאינו שלו, כגון הנותן נבלה או חלב בתבשיל של חברו הרי זה נאסר, והטעם הוא לפי שאיסור כלאים הוא איסור התלוי במחשבה, שכן שנינו (לעיל ה, ו): "הרואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע לו אלקטנו — מותר. ואפילו הוסיף מאתיים", מה שאין כן בשאר איסורים. ויש דוחים הסבר זה ומבארים, שהטעם הוא משום שכתוב בכלאים: "לא תזרע", היינו פעולה הנעשית ברצון, או שנוח לו בקיום הדבר, והרי אין אדם נהנה ולא ניחא לו ממה שגדל אצל חברו, או משום שכתוב "כרמך" כמו שבארנו לעיל.

בירושלמי נחלקו אמוראים בדברי רבי יוסי ורבי שמעון לגבי דין הגפן שסיכך בה על גבי תבואת חברו. ר' יוחנן סובר, שהגפן על כל פנים אסורה, הואיל והיא שלו, ור' אלעזר סובר, שהואיל ואין התבואה נאסרת אף הגפן אינה נאסרת (ופירושים שונים נאמרו על טעמו של ר' אלעזר). והרמב"ם פוסק: "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. לפיכך המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו, קידש גפנו ולא נתקדשה התבואה. סיכך גפן חברו על תבואתו, קידש תבואה ולא קידש גפן חברו" (הל' כלאים ה, ח).

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, ואמנם בכל הנוסחאות באות שתי המשניות הללו ביחד, ומסומן בראשן: ד' ה'.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁזָּרַע אֶת כַּרְמוֹ בַּשְּׁבִיעִית – זרע תבואה או ירקות בכרמו בשנת השמיטה, **וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָמַר: אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ** – כיון שהכל הפקר, הרי זה כזורע בכרם של אחר, ואין אדם אוסר משום כלאים דבר שאינו שלו, ולכן לא נאסר על ידי זריעתו לא הכרם ולא

ו הָאָנָס שֶׁזָּרַע אֶת הַכֶּרֶם וְיָצָא מִלְּפָנָיו, קוֹצְרוֹ אֲפִלּוּ בַּמּוֹעֵד. עַד כַּמָּה הוּא נוֹתֵן לַפּוֹעֲלִים? עַד שְׁלִישׁ. יָתֵר מִכָּאן, קוֹצֵר בְּדַרְכּוֹ וְהוֹלֵךְ, אֲפִלּוּ לְאַחַר הַמּוֹעֵד. מֵאֵימָתַי הוּא נִקְרָא אָנָס? מִשֶּׁיִּשְׁקַע.

ז הָרוּחַ שֶׁעִלְעֲלָה אֶת הַגְּפָנִים עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה, יִגְדֹּר מִיָּד. אִם אֵרְעוֹ אָנֹס — מֻתָּר. תְּבוּאָתוֹ שֶׁהִיא נוֹטָה תַּחַת הַגֶּפֶן, וְכֵן בְּיָרָק, מַחֲזִיר וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ. מֵאֵימָתַי תְּבוּאָה מִתְקַדֶּשֶׁת? מִשֶּׁתַּשְׁרִישׁ. וַעֲנָבִים? מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ כְּפוֹל הַלָּבָן. תְּבוּאָה שֶׁיְּבֵשָׁה כָּל צָרְכָּהּ, וַעֲנָבִים שֶׁבָּשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן — אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת.

פירוש ברטנורא

ו האנס. שגזל כרם וזרעו: **ויצא מלפניו.** שחזר הכרם לבעליו כשהוא זרוע: **קוצרו אפילו במועד.** ואע"פ שאינו דבר האבד שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אעפ"כ מפני מראית העין התירו לקצור במועד שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם. א"נ אם הוא ירא שמא יוסיף מאתים במועד או הוי דבר האבד, דאף ע"ג דהאנס לא אסרן דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מכל מקום אם הוסיפו מאתיים לאחר שחזרה לבעלים קדש, דלא גרע מלכשאחזור אלקטנו או סערתו הרוח לפניו דתנן לעיל שקדש: **עד שליש.** אית דמפרשי עד שליש בשכר הפועלים, שאם לא מצא פועלים אלא בשליש יותר על שכרן הראוי יתן כדי שיעקור הכלאים מיד, יותר על זה לא יתן אלא קוצר כדרכן אע"פ שהכלאים משתהין בכרם. ואית דמפרשי עד שליש ממה ששוין פירות הכרם ותבואת השדה יתן לפועלים כדי לעקור הכלאים מיד, יותר משליש שווי פירות הכרם ותבואת הזרע לא יתן, אלא ימתין עד שיקצור כדרכו: **מאימתי נקרא אנס.** כלומר מאימתי נקרא הכרם על שם האנס להחשב כשלו לאסרו בזריעה: **משישקע.** שם הבעלים מן הכרם ויקרא ע"ש הגולן, מאותה שעה תהיה הכרם חשובה כשלו ויקדש כל מה שיזרע בה:

ז הרוח שעלעלה. שסערה. רוח סערה מתרגמינן רוח עלעלא: **יגדור.** כמו גודר בתמרים כלומר יחתוך וילקוט: **וכן בירק.** [הנוטה] תחת הגפן: **יחזיר.** התבואה והירק למקומן: **ואינו מקדש.** אם לא החזיר אינו מקדש, דהא דתנן לעיל תחת הגפן אוסר ומקדש היינו כשעיקר התבואה תחת הגפן אבל כשעיקר התבואה עומדת חוץ לגפן ונוטה תחת הגפן אינו מקדש: **משתשריש.** משעה שיתפשטו שרשים בקרקע. ואית דגרסי משתשליש כלומר משתביא שליש דרחמנא אמר (דברים כב) ותבואת הכרם ופחות משליש לא מקרי תבואה: **וענבים משיעשו כפול הלבן.** שאם זרע תבואה או ירק בכרם שלא הגיעו ענביו לחיות כפול הלבן ועקר הזרע קודם שיגיעו הענבים להיות כפול הלבן ה"ז לא קדש. וכן ענבים שנעשו כפול הלבן וזרע בצדן תבואה או ירק ולקט הזרע קודם שישריש, או קודם שיביא שליש למאן דגרים משתשליש, ה"ז לא קדש: **תבואה שיבשה כל צרכה וענבים שבשלו כל צרכן.** ונטע גפן בצד

משניות מבוארות – קהתי

הזרע. והביא רבי יוסי עובדה זו כראיה וסמך לדבריו שבמשנה הקודמת, וכן פוסק הרמב"ם: "סיכך גפן חברו על תבואת חברו, לא קידש אחד מהן, ומפני זה הזורע כרמו בשביעית, לא קידש" (כלאים ה, ח). והר"ש כותב, שדווקא הענבים לא נאסרו, אבל הגפנים נאסרו, אם הוסיפו מאתיים, שאין הזמורות הפקר.

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד בדין "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו".

הָאָנָס שֶׁזָּרַע אֶת הַכֶּרֶם – ליסטים שגזל כרם וזרעו תבואה, **וְיָצָא מִלְּפָנָיו** – מלפני האנס, שחזר הכרם לבעליו כשהוא זרוע כלאים; והרי הכרם מותר, שאין אדם מקדש דבר שאינו שלו, אלא שצריך לקצור את התבואה, שלא יהא מקיים כלאים בכרמו, **קוֹצְרוֹ אֲפִלּוּ בַּמּוֹעֵד** – קוצר הוא את התבואה אפילו בחול המועד; ואף על פי שאין מלאכה מותרת בחול המועד אלא בדבר האבד, מכל מקום התירו לו לקצור תבואה זו מפני מראית העין, שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם; **עַד כַּמָּה הוּא נוֹתֵן לַפּוֹעֲלִים** – אם אינו מוצא פועלים שיקצרו בשכר הקצוב, עד כמה הוא חייב להעלות בשכרם, כדי להחיש את הקצירה? **עַד שְׁלִישׁ** – בירושלמי נחלקו אמוראים בפירוש הדבר: אחד אומר עד שליש יתר על השכר הקצוב, ואחד אומר עד שליש מדמי הפירות. **יָתֵר מִכָּאן** – אם הפועלים דורשים תוספת יתירה על שליש, **קוֹצֵר בְּדַרְכּוֹ וְהוֹלֵךְ** – אינו חייב לשכור פועלים, אלא הוא עצמו קוצר כפי יכלתו, **אֲפִלּוּ לְאַחַר הַמּוֹעֵד** – אפילו אם על ידי כך תשתהה הקצירה ותימשך גם לאחר המועד, שהואיל והוא עוסק בקצירת הכלאים, הכל רואים שאינו רוצה לקיימם, ואין כאן משום מראית העין. **מֵאֵימָתַי הוּא נִקְרָא אָנָס** – כלומר מאימתי נקרא הכרם על שם האנס שייחשב כשלו לאסרו בזריעת כלאים? **מְשֶׁיִּשְׁקַע** – משישתכח שם הבעלים הראשונים מן הכרם; מאז נחשב הכרם כשלו, וכשזורע בו הריהו מקדש הכל. כך מבארים מפרשי המשנה. והגר"א כותב: "פירושם של כל המפרשים דחוק, והיה ראוי שיהא הלשון: מאימתי נקרא של אנס. וגם מהו הלשון "מאימתי"? הרי לא הוזכר מקודם שיהיה שלו? אבל הפירוש הנכון הוא, שמה ששנינו במשנתנו שצריך ליתן לפועל עד שליש, היינו דווקא כשאנס כרם חברו, שכשהיה בידו היה אסור, הלכך כשיצא מלפניו צריך בעל הבית להחיש את הקצירה. אבל באדם אחר שזרע כרמו של חברו, הדין אמנם שצריך לעקור את הכלאים, ואם לא יעקור הריהו כמקיים כלאים, אבל אינו צריך ליתן לפועלים יותר מהראוי להם, משום שמעולם לא היה אסור, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ובעל הבית כשיוודע לו יעקור. מכאן דנה משנתנו דווקא באנס ולכך היא שואלת: מאימתי הוא נקרא אנס לענין דין זה? משישקע שם הבעלים. אבל קודם שישקע אינו צריך ליתן לפועלים יותר מהראוי, שדינו כאדם אחר שזרע כרמו של חברו (**"שנות אליהו"**).

באור משנה ז

הָרוּחַ שֶׁעִלְעֲלָה אֶת הַגְּפָנִים עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה – שסיערה וכפפה את הגפנים על גבי שבלי התבואה (תרגום "רוח סערה" — יחזקאל א, ד. – רוח עלעולא), **יִגְדֹּר מִיָּד** – יעשה גדר ביניהן (**ר"ש**), שלא יסככו הגפנים על התבואה; ויש גורסים: יגדוד — כלומר יחתוך את הזמורות או את הגפנים שעל גבי התבואה (**"מלאכת שלמה"**); ויש מפרשים כך גם לפי הגירסה "גודר", כמו "גודר בתמרים" (**ברטנורא**). **אִם אֵרְעוֹ אָנֹס** – ואינו יכול לגדור מיד, **מֻתָּר** – אפילו אם הוסיף בינתיים אחד ממאתיים (עיין לעיל ה, ו). **תְּבוּאָתוֹ שֶׁהִיא נוֹטָה תַּחַת הַגֶּפֶן** – אם שבלי תבואתו הזרועה חוץ לגפן היו נוטות תחת ענפי הגפן, **וְכֵן בְּיָרָק** – אם עלי הירק היו נוטים תחת הגפן, **מַחֲזִיר** – את השיבולים או את עלי הירק למקומם, **וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ** – ואינו אוסר בהנאה אם לא החזירם; ומה ששנינו לעיל (משנה ג): תחת הגפן מקדש, היינו כשעיקר התבואה או הירק תחת הגפן, אבל כשעיקר התבואה או הירק עומד חוץ לגפן, אלא שראשי השיבולים או עלי הירק נטו תחת הגפן אינו מקדש (**רא"ש**; **ברטנורא**). **מֵאֵימָתַי תְּבוּאָה מִתְקַדֶּשֶׁת** – תבואה שנזרעה בכרם, מתי היא נאסרת בהנאה? **מִשֶּׁתַּשְׁרִישׁ** – משעה שתשלח שרשים בקרקע. ויש גורסים: משתשליש (**ירושלמי**), כלומר משתגיע לשליש גידולה, אבל אם עקר את התבואה קודם לכן, לא נתקדשה. **וַעֲנָבִים** – מתי מתקדשים ואוסרים את התבואה? **מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ כְּפוֹל הַלָּבָן** – ואם זרע תבואה בכרם ועקר אותה קודם שנעשו הענבים כפול הלבן, הכל מותר. **תְּבוּאָה שֶׁיְּבֵשָׁה כָּל צָרְכָּהּ** – ונטע גפן בצידה, **וַעֲנָבִים שֶׁבָּשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן** – וזרע בצידם, **אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת** – שכתוב בכלאי הכרם (**דברים כב, ט**): "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם", **ותבואה שיבשה כל צרכה** אינה נקראת עוד "מלאת זרע" אלא "דגן" או "תבואה", **וענבים**

ח עָצִיץ נָקוּב מְקַדֵּשׁ בַּכֶּרֶם. וְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: זֶה וָזֶה אוֹסְרִין וְלֹא מְקַדְּשִׁין. הַמַּעֲבִיר עָצִיץ נָקוּב בַּכֶּרֶם — אִם הוֹסִיף בְּמָאתַיִם, אָסוּר.

פירוש ברטנורא

התבואה שיבשה כל צרכה או זרע בצד [הענבים שבשלו] כל צרכן אינן מקדשות, דאמר קרא (דברים כב) פֶּן תִּקְדַּשׁ המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם, אינו מקדש עד שיהיה שם מלאת זרע ותבואת כרם, ותבואה ויזק שלא השרישו או שלא הביאו שליש לא הניעו לכלל מלאת זרע, וכן לאחר שיבשו שוב אינן קרוין מלאת זרע, וענבים קודם שיגיעו להיות כפול הלבן או לאחר שבשלו כל צרכן אינן קרויין תבואת כרם:

ח עציץ נקוב. שיש בו נקב כדי שרש קטן וזרע בתוכו: **מקדש בכרם.** אם הניחו בכרם או בארבע אמות של עבודת הכרם מקדש כאילו נזרע בארץ: **אסורין ולא מקדשין.** לא יביא זרע לתוכו לכתחלה ואם הביא לא קדש דלא הוי כזורע בארץ. ואין הלכה כר' שמעון: **המעביר עציץ נקוב בכרם.** עציץ נקוב שיש בו תבואה שהביאה שליש, והעבירו בכרם שיש בו ענבים כפול הלבן, ולא הניחו בארץ אלא העבירו תחת הגפנים בלבד, אם הוסיפו הזרעים בדרך העברתו חלק ממאתים על מה שהיו תחלה, אסור הזרע שבעציץ, אבל הגפנים לא קדשו כיון שלא הניחו בקרקע. ולעיל בפרק כרם שחרב פירשנו כיצד רואין אם הוסיף אחד ממאתים:

משניות מבוארות – קהתי

שבשלו כל צרכם אינם נקראים עוד "תבואת הכרם" אלא "ענבים". כן גם תבואה קודם שהשרישה, או (לפי גירסת הירושלמי) קודם שהביאה שליש, וענבים קודם שנעשו כפול הלבן, אינם בכלל "מלאת הזרע ותבואת הכרם", ומכאן הטעם למה ששנינו לעיל: "מאימתי תבואה מתקדשת? משתשריש (או משתשליש), וענבים משיינעשו כפול הלבן" **(רמב"ם)**. ויש מבארים טעם הסיפא, שהואיל ונגמר כל בישולם, שוב אינם גדלים, ואין כלאי הכרם מתקדשים אלא כשהם גדלים באיסור **(הר"ש)**.

ממשנתנו נמצאנו למדים, שאיסור ההנאה בכלאי הכרם אינו אלא משעה שהגיעה התבואה והענבים לעונה מסויימת, והיא הנקראת: "עונת הקידוש". עונה זו הרי היא בתבואה – משתשריש (או משתשליש), ובכרם משייעשו הענבים כפול הלבן. זוהי אמנם שיטתו של הרמב"ם, שלפיה בארנו את משנתנו, אך שיטת הר"ש היא אחרת.

ולהרחבת באור הענין נפרט איפוא שתי השיטות (על פי "ארץ חמדה").

לפי שיטת הר"ש (בפירושו למשנתנו), יש בכרם שלושה זמנים שבהם הוא מתקדש, וכן גם בתבואה יש שלושה זמני קידוש.

הזמנים בכרם הם: א) משישריש החרצן, ב) משייעשו הענבים כפול הלבן, ג) כשיוסיף הכרם אחד ממאתיים. פירוש הדברים: החרצן שנשתל מעיקרו באיסור ("זרוע מעיקרא") עם הזרעים, נאסר מיד בהשתרשות הגרעינים, וזהו "משישריש החרצן", אולם הזרע תבואה או ירק בכרם שהוא נטוע מכבר ("זרוע ובא"), אף על פי שגם בזה הכל נאסר, אין הענבים נאסרים, אלא כשהגיעו באיסור לעונת "פול הלבן" וזהו "משייעשו הענבים כפול הלבן" ואם הגיעו הענבים בהיתר לעונת פול הלבן, ורק אחר כך נזרעו בו כלאים הרי הם נאסרים כשיוסיפו אחד ממאתיים.

זמנים אלו נלמדים משינויי הלשון בכתוב "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם".

"זרע" – משמעו: משעת הזריעה, היינו משישריש, שקודם לכן כמונח בכד הוא (עיין פסחים כה, א); "המלאה" – משמע שהתוספת המתמלאת מתקדשת, היינו תוספת אחד ממאתיים; "תבואת הכרם" — משמע מאותה שעה שחל על הענבים שם "תבואת הכרם", שהוא כדברי חכמים "משייעשו כפול הלבן". ואף על פי ש"הזרע" ו"המלאה" אמורים בנוגע לתבואה שנזרעה בכרם, מכל מקום למדים מכאן גם בנוגע לכרם עצמו.

וכן גם בתבואה ישנם שלשת הזמנים הללו (על פי הירושלמי): א) משתשריש, ב) משתביא שליש הגידול (כנגד עונת "פול הלבן" שבענבים), ג) כשתוסיף אחד ממאתיים. עונת הקידוש בהבאת שליש היא בתבואה שנזרעה בכרם, שאז אין התבואה נאסרת משתשריש, אף על פי שעיקר זריעתה באיסור כלאים, שהואיל והכרם לא נזרע באיסור, גם עונת הקידוש של התבואה אינה אלא בהבאת שליש, זו דעת ר' אושעיא (בירושלמי); אבל ר' יוחנן חולק עליו וסובר, שגם בכגון זה נאסרת התבואה משתשריש, שהרי היא "זרועה מעיקרא באיסור". ומכל מקום נראה (כותב בעל "ארץ חמדה") שגם לדעת ר' יוחנן תיתכן בתבואה עונת קידוש בהבאת שליש, והוא בהעברת עציץ נקוב הזרוע תבואה בכרם (כמבואר במשנה הבאה), שבכגון זה גם התבואה עיקר זריעתה בהיתר, ולכן תיאסר בהבאת שליש, וצריך עיון.

כן לפי שיטת הר"ש אין הענבים והתבואה תלויים זה בזה לענין הקידוש, שאם הענבים הגיעו לעונת הקידוש, דהיינו שנעשו כפול הלבן, אף על פי שהתבואה עדיין לא הביאה שליש או לא הוסיפה אחד ממאתיים, או להיפך אם התבואה הביאה שליש גידולה, ועדיין הענבים לא נעשו כפול הלבן, אותו מין שהגיע לעונת הקידוש הריהו נאסר, חוץ ממקרה שהמין השני עוד לא השריש, שאז אינו אוסר כלל, שהרי זה כאילו אין כאן עדיין כלאים כלל.

שיטת הרמב"ם היא:

בכרם – עונת הקידוש אינה אלא משייעשו הענבים כפול הלבן, ואין בו עונת קידוש אחרת לא בהשרשה ולא בהוספת אחד ממאתיים. דבר זה נלמד ממה שכתוב "ותבואת הכרם".

בתבואה – עונת הקידוש היא משתשריש, או לגירסת הירושלמי משתשליש, היינו משתביא שליש. במה דברים אמורים? בתבואה שנזרעה מעיקרה באיסור. אבל ב"זרוע ובא" (כגון שמצא ירק בכרמו שצמח מאליו) עונת הקידוש היא בתוספת אחד ממאתיים. דבר זה נלמד ממה שכתוב: "פן תקדש המלאה הזרע"..., שכן "הזרע" משמעו משישריש, ו"המלאה" משמעה על ידי מילוי ותוספת. ברם עונות אלו מיוחדות הן לתבואה בלבד, וכפשוטו של מקרא המדבר על תבואה, אבל בענבים אין עונות אלו כלל, כמו שכבר הזכרנו קודם.

איסורי הכרם והתבואה קשורים זה בזה, וכל זמן שאחד מהמינים לא הגיע לעונת הקידוש, אף המין השני אינו מתקדש.

ומכל מקום גם לדעת הרמב"ם, הזורע תבואה בכרם ונשתרשה, אף על פי שהענבים לא הגיעו עדיין להיות כפול הלבן, התבואה אסורה מדרבנן, משום קנס (הל' כלאים ה, יד).

באור משנה ח

כבר שנינו במסכת דמאי (ה, י): "עציץ נקוב הרי הוא כארץ", ושם בארנו ש"עציץ נקוב" היינו שיש בו נקב כדי שורש קטן, והזורע בו יונק גם מן הקרקע שהוא עומד עליה. משנתנו באה ללמד דין עציץ נקוב לענין איסור כלאי הכרם.

עָצִיץ נָקוּב – שזרע בתוכו מין תבואה או ירק, **מְקַדֵּשׁ בַּכֶּרֶם** – אם העציץ היה מונח בכרם או בארבע אמות של עבודת הכרם, הרי הוא אוסר בהנאה, כאילו זרע בקרקע הכרם. **וְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב** – אבל עציץ שאינו נקוב, **אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ** – אם הניחו בכרם וזרע בו, אינו מקדש, ומכל מקום יש בזה איסור מדרבנן **(רמב"ם)**. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: זֶה וָזֶה** – עציץ נקוב ועציץ שאינו נקוב המונחים בכרם, **אוֹסְרִין וְלֹא מְקַדְּשִׁין** – לכתחילה אסור לזרוע בהם, אבל בדיעבד אם זרע בהם, אינם מקדשים, שאף הזורע בעציץ נקוב אין דינו כזורע בארץ. **ואין הלכה כרבי שמעון. הַמַּעֲבִיר עָצִיץ נָקוּב** – הזרוע מין ירק, **בַּכֶּרֶם** – שלא הניחו בארץ, אלא העבירו באויר תחת הגפנים, **אִם הוֹסִיף בְּמָאתַיִם** – אם בזמן שהעביר את העציץ בכרם הוסיף הזרע שבו אחד ממאתיים; וכבר הזכרנו, שתוספת אחד ממאתיים היינו שהיו בצמח מאה תשעים ותשעה חלקים כשיעור התוספת שגדלה באיסור, ועם התוספת יש בו מאתיים חלקים, **אָסוּר** – הזרע, אבל הגפנים לא נאסרו, כיון שלא הניח העציץ בקרקע. יש מבארים, שאף הזרע שבעציץ אינו אסור אלא משום קנס, שקנסוהו חכמים כדי שיהא זהיר בכלאי הכרם (**"תוספות יום טוב"**). אבל לדעת הרמב"ם אין הזרע שבעציץ נאסר כלל, ולא באה המשנה אלא להשמיע, שאסור להעביר

פרק שמיני

א כִּלְאֵי הַכֶּרֶם אֲסוּרִין מִלְּזָרֹעַ וּמִלְּקָיֵם, וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. כִּלְאֵי זְרָעִים אֲסוּרִים מִלְּזָרֹעַ וּמִלְּקָיֵם, וּמֻתָּרִין בַּאֲכִילָה, וְכָל שֶׁכֵּן בַּהֲנָאָה. כִּלְאֵי בְגָדִים מֻתָּרִין בְּכָל דָּבָר, וְאֵינָן אֲסוּרִין אֶלָּא מִלִּלְבּוֹשׁ. כִּלְאֵי בְהֵמָה מֻתָּרִים לְגַדֵּל וּלְקַיֵּם, וְאֵינָם אֲסוּרִים אֶלָּא מִלְּהַרְבִּיעַ. כִּלְאֵי בְהֵמָה אֲסוּרִים זֶה בָּזֶה.

ב בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה, וְחַיָּה עִם חַיָּה, בְּהֵמָה עִם חַיָּה, וְחַיָּה עִם בְּהֵמָה, טְמֵאָה עִם טְמֵאָה, וּטְהוֹרָה עִם טְהוֹרָה, טְמֵאָה עִם טְהוֹרָה, וּטְהוֹרָה עִם טְמֵאָה — אֲסוּרִין לַחָרוֹשׁ וְלִמְשׁוֹךְ וּלְהַנְהִיג.

פירוש ברטנורא

ח א כלאי הכרם אסורים מלזרוע. אבל אינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיזרע שני מיני זרע שהן כלאים זה בזה ויזרעם בכרם דהכי משמע קרא (דברים כב) לא תזרע כרמך כלאים לא תזרע שני מיני זרעים שהן כלאים בתוך כרמך, ואם זרעו בכרם לוקה שתים משום כלאי זרעים וכלאי הכרם: **ומלקיים.** אם רואה אותם ומתייאש מלעקרם אסור, אלא שאינו לוקה אלא אם כן עושה מעשה: **ואסורים בהנאה.** דכתיב (שם) פן תקדש, תוקד אש, מלמד שהן מעונים שריפה ואסורים בהנאה: **אלא ללבוש.** והוא הדין להעלות עליו דכתיב (ויקרא יט) לא יעלה עליך: **אלא להרביע.** להכנים כמכחול בשפופרת, אבל מותר להכנים לדיר ולהעמיד זה אצל זה שני מינים זכר ממין זה ונקבה ממין אחר: **כלאי בהמה אסורים זה עם זה.** כגון הנולדים מן הסוס שאביהן חמור עם הנולדים מן החמור שאביהן סוס. ומתניתין אתיא כמ"ד אין חוששין לזרע האב, דלמ"ד חוששין כל מיני פרדות א' הן ומותרים זה בזה. ובירושלמי רצו להוכיח שאסור לרכוב על פרדה מק"ו, ומה אם בבגדים שאתה מותר ללבוש זה ע"ג זה אתה אסור בתערובתן בהמה שאתה אסור להנהיג זו עם זו לא כ"ש שאתה אסור בתערובתה, ומקשינן והכתיב (שמואל ב יג) ויירכבו איש על פרדו וינוסו, אצל בני דוד כשנהרג אמנון, ומשנינן אין למדין מן המלכות. תו מקשינן והא כתיב (מלכים א א) והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי, ומשנינן ההיא בריה משאר ימי בראשית הויא. ומיהו חזינא להו לרבנן קשישי קמאי דקמן שרוכבין לפניהם על פרדות ואין מוחה בדבר, אלא שמזהירים שלא להנהיג יחד שתי פרדות דשמא אחת מהן נולדה מחמור ואביה סוס, והאחרת מסוס ואביה חמור:

ב בהמה עם בהמה וחיה עם חיה וכו'. עי"ג דלא תחרוש בשור וחמור (דברים כב) אמר רחמנא, ילפינן שור שור משבת דהוא הדין לכל בהמה חיה ועוף: **ולמשוך ולהנהיג.** למשוך את שדרכו למשוך ולהנהיג את שדרכו להנהיג, גמל ארחיה במשיכה וחמור ארחיה בהנהגה. ומיהו בין בגמל בין בחמור חייב בין מושך בין מנהיג:

משניות מבוארות – קהתי

בתוך הכרם עציץ נקוב שזרוע בו ירק. אבל בדיעבד אם העביר, לא נאסר הכרם ואף לא הזרע. אך הרמב"ם מוסיף: "ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי תוספת אחד ממאתיים, הרי זה קידש" **(הל' כלאים ה, כג)**. ברם, לשון המשנה נראה כפירוש הראשון שהבאנו **(על פי ברטנורא)**.

באור משנה א

פרק זה עוסק בהלכות כלאי בהמה, אלא שמשנתנו פותחת בפירוט כל סוגי הכלאים ואיסוריהם.

כִּלְאֵי הַכֶּרֶם – תבואה או ירק בכרם, **אֲסוּרִין מִלְּזָרֹעַ** – שנאמר **(דברים כב, ט)**: "לא תזרע כרמך כלאים"; וכבר הזכרנו, שאמנם הלכה היא, שאין אדם חייב על לאו זה אלא אם כן זרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, כלומר שיחד עם החרצן זרע שני מיני זרעים שהם כלאים זה בזה, או שזרע שני מיני ירק וחרצן או ירק ומין תבואה וחרצן במפולת יד. אבל אסור גם לזרוע ירק או תבואה בצד הגפנים או לנטוע גפן בצד ירק או תבואה, כמו שלמדנו בפרקים הקודמים, **וּמִלְּקַיֵּם** – וכן אסור לקיים כלאי הכרם, שהרואה כלאים שצמחו בכרמו שלא מדעתו, הריהו חייב לעקרם, **וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה** – שנאמר בכלאי הכרם **(שם)**: "פן תקדש" ודרשו חכמים: "תקדש" – תוקד אש, מלמד שטעונים שריפה, ומכאן שאסורים הם בהנאה (עיין הקדמתנו למשנה ה פרק ה). **כִּלְאֵי זְרָעִים** – המבוארים בשלשת הפרקים הראשונים של מסכתנו, **אֲסוּרִים מִלְּזָרֹעַ** – שנאמר **(ויקרא יט, יט)**: "שדך לא תזרע כלאים"; וכבר בארנו, שאמנם התורה לא אסרה אלא לזרוע שני מינים כאחד במפולת יד, אבל חכמים אסרו גם לזרעם זה בצד זה, **וּמִלְּקַיֵּם** – וכן אסור גם לקיים כלאי זרעים, **וּמֻתָּרִין בַּאֲכִילָה, וְכָל שֶׁכֵּן בַּהֲנָאָה** – מי שעבר וזרע כלאי זרעים, הרי הם מותרים באכילה, שלא נאמר בהם אלא איסור זריעה בלבד. בנוסח אחר אין הפיסקה "וכל שכן בהנאה". **כִּלְאֵי בְגָדִים** – אריג שנעשה מצמר ופשתים, **מֻתָּרִין בְּכָל דָּבָר** – כגון לארוג ולקיים, **וְאֵינָן אֲסוּרִין אֶלָּא מִלִּלְבּוֹשׁ** – שנאמר **(דברים כב, יא)**: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו", והוא הדין שאסורה העלאה דרך מלבוש, שנאמר **(ויקרא יט, יט)**: "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך". **כִּלְאֵי בְהֵמָה** – שני מיני בהמה, **מֻתָּרִים לְגַדֵּל וּלְקַיֵּם** – אלו שנולדו על ידי כלאים מותר לגדלם ולהשתמש בהם למלאכתו **("תפארת ישראל")**; ויש מפרשים שמותר לגדל יחד שני מיני בהמה, היינו ליתן להם מזונות באבוס אחד, וכן לקיים אותם בדיר אחד **("משנה ראשונה")**, **וְאֵינָם אֲסוּרִים אֶלָּא מִלְּהַרְבִּיעַ** – את שני המינים, שנאמר **(ויקרא יט, יט)**: "בהמתך לא תרביע כלאים". **כִּלְאֵי בְהֵמָה** – הנולדים מכלאים כגון ולד של אתון וסוס עם ולד של סוסה וחמור, **אֲסוּרִים זֶה בָּזֶה** – להרבעה או למלאכה יחד, כמו שכתוב **(דברים כב, י)**: "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו".

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד, שאף על פי שנאמר (דברים כב, י): "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו", אין איסור זה דווקא בשור ובחמור אלא בכל שני מינים שונים, כמו ששנינו (בבא קמא ה, ז): "אחד שור ואחד כל בהמה... לכלאים... וכן חיה ועוף כיוצא בהן. אם כן, למה נאמר שור או חמור? אלא שדיבר הכתוב בהווה" (במה שמצוי ורגיל).

בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה – משני מינים, **וְחַיָּה עִם חַיָּה** – משני מינים, **בְּהֵמָה עִם חַיָּה, וְחַיָּה עִם בְּהֵמָה** – הפיסקה "וחיה עם בהמה" מיותרת היא, שבהמה עם חיה וחיה עם בהמה הרי זה היינו הך **(ר"ש)**, **טְמֵאָה עִם טְמֵאָה** – כל בהמה או חיה האסורה באכילה נקראת "טמאה", **וּטְהוֹרָה עִם טְהוֹרָה** – היינו מינים המותרים באכילה, **טְמֵאָה עִם טְהוֹרָה, וּטְהוֹרָה עִם טְמֵאָה** – אף כאן כפל לשון, שהפיסקה "וטהורה עם טמאה" מיותרת; כל שני מינים שנימנו כאן **אֲסוּרִין לַחָרוֹשׁ** – אסור לחרוש בהם יחד, **וְלִמְשׁוֹךְ** – בהם עגלה או משא **(רמב"ם)**, **וּלְהַנְהִיג** – אותם כשהם קשורים יחד אפילו בלא עגלה או משא **(רמב"ם; "תפארת ישראל")**. ויש סוברים, שלהנהיגם שלא לצורך מלאכה אפילו כשהם קשורים בחבל, אין איסור, ולכן מפרשים הם משנתנו: ולמשוך – שימשכו יחד העגלה או המשא, או שיחרשו יחד, בלא סיוע האדם להנהיגם, ולהנהיג – שיעשו במלאכה על ידי שינהיגם האדם **("משנה ראשונה")**. ויש מפרשים: למשוך – את שדרכו למשוך, כגון גמל, ולהנהיג – את שדרכו להנהיג, כגון חמור; ומכל מקום בין גמל ובין חמור אסורים בכלאים גם למשוך וגם להנהיג **(ר"ש; ברטנורא)**. – הרמב"ם מפרש משנתנו, שהרישא עוסקת בכלאי הרבעה, והיא באה להשמיענו שמה ששנינו במשנה הקודמת, ש"כלאי בהמה אינם אסורים אלא מלהרביע" היינו "בהמה עם בהמה, וחיה עם

ג **הַמַּנְהִיג סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים.** **וְהַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים;** רַבִּי מֵאִיר פּוֹטֵר. **וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁהִיא קְשׁוּרָה לָרְצוּעוֹת, אֲסוּרָה.**

ד **אֵין קוֹשְׁרִין אֶת הַסּוּס, לֹא לְצִדְדֵי הַקָּרוֹן וְלֹא לְאַחַר הַקָּרוֹן, וְלֹא אֶת הַלַּבְדְּקִים לַגְּמַלִּים.** רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: **כָּל הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס, אַף עַל פִּי שֶׁאֲבִיהֶן חֲמוֹר — מֻתָּרִין זֶה עִם זֶה. וְכֵן הַנּוֹלָדִים מִן הַחֲמוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֲבִיהֶם סוּס — מֻתָּרִין זֶה עִם זֶה; אֲבָל הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס עִם הַנּוֹלָדִים מֵהַחֲמוֹר, אֲסוּרִים זֶה עִם זֶה.**

ה **הַפְּרוּטְיוֹת אֲסוּרוֹת, וְהָרַמָּךְ מֻתָּר.** וְאַדְּנֵי הַשָּׂדֶה — חַיָּה; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: **מְטַמְּאוֹת בְּאֹהֶל כְּאָדָם. הַקִּפְּד וְחֵלְדַּת הַסְּנָיִים — חַיָּה. חֵלְדַּת הַסְּנָיִים — רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְטַמְּאָה כַּזַּיִת בְּמַשָּׂא וְכָעֲדָשָׁה בְּמַגָּע.**

פירוש ברטנורא

ג **והיושב בקרון.** חייב הואיל ואולי מחמתיה חשיב כאילו מנהיגן: **רבי מאיר פוטר.** היושב בקרון דלאו מידי קעביד. ואין הלכה כר"מ: **והשלישית שהיא קשורה לרצועות.** אם שני סוסים קשורים בקרון וקשר שם חמור אע"ג דבלא חמור קאולי אסור, ולא חזינן לחמור כמאן דליתיה:

ד **אין קושרין סוס בצדי הקרון.** כשהבקר מושכות בקרון אין קושרין סוס בצדו או אחריו של קרון כדי שילמוד למשוך, לפי שפעמים הסוס שאחר הקרון דוחף את הקרון ומנהיגו בגופו: **לובדקם.** חמור של לוד והוא גדול ועריץ משאר חמורים ודומה לגמל: **אע"פ שאביהן חמור מותרין זה עם זה.** שאביו של זה חמור ואביו של זה חמור. וקמ"ל דלא אמרינן אתי צד סוס ומשתמש בצד חמור וצד חמור משתמש בצד סוס, דכיון דאמותיהן שוות אין חוששין לזרע האב: **אבל הנולדים מן החמור עם הנולדים מן הסוס אסורים זה עם זה.** כיון שאמו של זה ממין החמורים ואמו של זה ממין הסוסים דבתר זרע האם אזלינן והרי הן שני מינים. והלכה כר' יהודה:

ה **פרוטיות.** מין פרדות שאין אדם יכול לעמוד [עליהן] ולברר ע"י סימנים איזה מהם אמו חמור ואיזה מהם אמו סוס, הלכך אסורין זה עם זה: **ורמך מותר.** שכולם מין אחד ואמם סוס, ובלשון ערבי קורין לסוסיא נקבה רמ"ך, ודומה לו בני הרמכים: **אדני השדה.** חיה הגדלה בשדות, וכמין חבל גדול יוצא מן הארץ שגדלה בו אותה חיה, ושמה יהוע", והוא ידעוני הכתוב בתורה, ומחובר בטבורו באותו חבל היוצא מן הארץ, וצורתו צורת אדם בפרצוף וידים ורגלים ואין כל בריה רשאה לקרב אליו כי הוא הורג וטורף כל הקרב אליו. וכשרוצים לצוד אותו מורים בחצים בחבל עד שנפסק וצועק בקול מר ומת מיד, ואליו רמז באיוב (ה) כי עם אבני השדה בריתך: **מטמא באהל כאדם.** דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע על פני השדה, באדם שגדל בשדה: **הקופד.** שרץ שגופו מלא קוצים וכשאדם נוגע בו כופל עצמו ומכנים ידיו ורגליו בבטנו ונעשה כסדור, וקורין לו בלע"ז אריצ"ו: **חולדת הסניים.** חולדה חיה, בהמה עם חיה, וחיה עם בהמה, טמאה עם טמאה, וטהורה עם טהורה; אבל "טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה", כלומר כשמין אחד הוא טהור והשני טמא, מלבד איסורם בהרבעה, הם גם אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג. **ברם,** דין זה הוא מן התורה, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאים בהרבעה אסורים לחרוש ולמשוך ולהנהיג.

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

העובר על "לא תעשה" שבתורה, חייב מלקות, שכתוב (דברים כה, ב-ג): "והיה אם בן הכות הרשע, והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר. ארבעים יכנו לא יוסיף". ודרשו חכמים: "במספר ארבעים יכנו" – מספר שהוא סמוך לארבעים, כלומר שמלקים אותו ארבעים חסר אחת (מכות ג, י). ומכל מקום נוקט התנא בכל מקום "ארבעים" כלשון הכתוב – משנתנו באה ללמד, שלא רק הנוהג כלאי בהמה עובר על הלאו "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו", אלא גם האדם היושב בתוך העגלה הרתומה לכלאי בהמה עובר על לאו זה, והוא חייב מלקות.

הַמַּנְהִיג – כלאי בהמה, **סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – לוקה מלקות ארבעים, כלומר ארבעים חסר אחת, כמו שבארנו לעיל, שעבר על לאו: "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו". **וְהַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – ואף היושב בעגלה, אף על פי שאינו מנהיג, הואיל וישיבתו גורמת להליכת הבהמות, דינו כמנהיג, והוא לוקה משום "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו". **רַבִּי מֵאִיר פּוֹטֵר** – את היושב בקרון ממלקות, שלדעתו אין ישיבתו גורמת כלום להליכת הבהמות. ואין הלכה כרבי מאיר. **וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁהִיא קְשׁוּרָה לָרְצוּעוֹת** – כגון שמושכים שני סוסים בקרון וקשר חמור לרצועות הסוסים, אף על פי שהקרון נמשך בעיקר על ידי הסוסים, **אֲסוּרָה** – כלומר אסור למשוך ולהנהיג כשהיא קשורה. הרמב"ם מפרש בדרך אחרת לגמרי: והשלישית – היינו עגלה שלישית שקשורה אחר שתיים שלפניה, אף היא אסורה לשבת בה, אם הכל נמשך על ידי כלאי בהמה. ולכן נקט התנא "השלישית", שכן לדעת הרמב"ם הקרון היינו העגלה השנייה, שעגלה אחת היתה מיועדת למשא, והקרון היה מיועד לנוסעים, ובאה המשנה להשמיענו, שאם יש עוד שלישית אף היא אסורה ("משנה ראשונה").

באור משנה ד

אֵין קוֹשְׁרִין אֶת הַסּוּס, לֹא לְצִדְדֵי הַקָּרוֹן – שמושכים בו שוורים, **וְלֹא לְאַחַר הַקָּרוֹן** – לפי שאף הסוס דוחף לפעמים את הקרון ומסייע במשיכתו, **וְלֹא אֶת הַלַּבְדְּקִים** – חמורי לוב, שהם גדולים וחזקים, **לַגְּמַלִּים** – אין קושרים אותם לגמלים; שכן הלובדקים דומים לגמלים, ובאה המשנה להשמיענו ששני מינים הם ואסור למשוך אותם יחד. יש מפרשים שמדובר בגמלים העושים מלאכה, ואסור לקשור להם לובדקים, לפי שמסייעים להם ("משנה ראשונה"). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס** – היינו מן הסוסה, **אַף עַל פִּי שֶׁאֲבִיהֶן חֲמוֹר** – אינם כלאים, והם **מֻתָּרִין זֶה עִם זֶה** – שבכלאי בהמה הולכים אחר האם ואין חוששים לזרע האב, **וְכֵן הַנּוֹלָדִים מִן הַחֲמוֹר** – היינו מן האתון, **אַף עַל פִּי שֶׁאֲבִיהֶם סוּס, מֻתָּרִין זֶה עִם זֶה** – מהטעם שהזכרנו; **אֲבָל הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס** – הסוסה, **עִם הַנּוֹלָדִים מֵהַחֲמוֹר** – מאתון, **אֲסוּרִים זֶה עִם זֶה** – שהואיל ואמותיהם ממינים שונים, הרי הם כלאים, לפי שהולכים אחר האם. וכן ההלכה.

באור משנה ה

הַפְּרוּטְיוֹת – פרדות שאין מבחינים בהן אם נולדו מסוסה או מחמורה, **אֲסוּרוֹת** – זו עם זו, משום חשש כלאים, שמא יזדמן מין בשאינו מינו, **וְהָרַמָּךְ** – פרד שאמו סוסה, **מֻתָּר** – עם רמך אחר או עם הסוס, לפי שהוא מין סוס. **וְאַדְנֵי הַשָּׂדֶה** – בירושלמי מבואר: בר נש דטור (אדם פרא המצוי בהרים או ביערות), וסוברים רבים שהכוונה למין קוף גדול הדומה בצורתו לאדם, **חַיָּה** – דינן כחיה לכל דבר; **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְטַמְּאוֹת בְּאֹהֶל כְּאָדָם** – שאדם מת המונח באוהל מטמא כל מה שבאוהל, ואילו נבלת בהמה או חיה אינה מטמאה באוהל, וסובר רבי יוסי שאדני השדה דינן כאדם לענין טומאת אוהל. **הַקִּפְּד** – הוא הקיפוד, **וְחֵלְדַּת הַסְּנָיִים** – חולדה המקננת בעצי סנה, **חַיָּה** – ולא שרץ. **חֵלְדַּת הַסְּנָיִים, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים** – לענין חולדת הסניים אומר רבי יוסי, שבית שמאי סוברים: **מְטַמָּא כַּזַּיִת בְּמַשָּׂא וְכָעֲדָשָׁה בְּמַגָּע** – ההלכה היא בנבלת בהמה או חיה, שכזית ממנה מטמא במגע ובמשא, כלומר שאם אדם נוגע בכזית מן הנבלה, או שהוא נושא כזית מן הנבלה, אפילו אם אינו נוגע בו, הריהו טמא.

ו שׁוֹר בָּר – מִן בְּהֵמָה. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִן חַיָּה. כֶּלֶב – מִן חַיָּה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִן בְּהֵמָה. חֲזִיר – מִן בְּהֵמָה. עָרוֹד – מִן חַיָּה. הַפִּיל וְהַקּוֹף – מִן חַיָּה. וְאָדָם מֻתָּר עִם כֻּלָּם לְמִשּׁוֹךְ וְלַחֲרוֹשׁ וּלְהַנְהִיג.

פירוש ברטנורא

הגדלה בסנה: **כזית במשא.** דמספקא להו אם מין חיה ומטמאה נבלתו בכזית ומטמאה נמי טומאה חמורה במשא לטמא אדם לטמא בגדים כנבלת בהמה טמאה, או מין שרץ הוא ומטמא בכעדשה אבל אינו מטמא במשא כנבלת בהמה אלא במגע כשרץ. ואין הלכה כר' יוסי לא באדני השדה ולא בחולדת הסנאים:

ו שור הבר. שור הגדל במדבר: **מין בהמה.** וחלבו אסור ואינו טעון כסוי, דסברי רבנן עקרו מן הישוב היה אלא שברח למדבר ונעשה שור בר: **מין חיה.** וטעון כסוי וחלבו מותר, קסבר עקרו מן המדבר היה. וסימנים שמנו חכמים להכיר בין בהמה לחיה בשאר חיות נאמרו חוץ משור הבר. ואין הלכה כרבי יוסי: **כלב מין חיה.** נפקא מינה לכותב כל חיה שברשותו לאחר, או למקדיש כל חיה שברשותו: **ר' מאיר אומר מין בהמה.** ואין הלכה כר"מ: **עָרוד.** חמור הבר: **ואדם מותר עם כולם.** דכתיב (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור, אבל אתה חורש באדם ושור, באדם וחמור:

משניות מבוארות – קהתי

אבל שרץ מת אינו מטמא במשא אלא במגע בלבד; ברם, שיעור טומאתו הוא בכעדשה; מכאן אמרו בית שמאי לענין חולדת הסניים, שהואיל וספק אם היא חיה או שרץ, לפיכך נוהגות בה חומרות חיה וחומרות שרץ, שכזית מנבלתה מטמא במשא משום ספק נבלת חיה, ואפילו כעדשה מנבלתה מטמאה במגע משום ספק שרץ. ואין הלכה כרבי יוסי לא באדני השדה ולא בחולדת הסניים.

באור משנה ו

שׁוֹר בָּר – שור הגדל במדבר, **מִן בְּהֵמָה** – ואינו כלאים עם השור הביתי. **וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִן חַיָּה** – שור בר מין חיה והריהו כלאים עם השור הביתי. יש מפרשים, שהלכה זו נשנתה כאן דרך אגב, לאו דווקא לענין כלאים, אלא לענין דינים אחרים הנוהגים בחיה ואינם נוהגים בבהמה או להיפך, כגון לגבי חֵלֶב (החי"ת בציריי), שחֵלֶב בהמה אסור ואילו חֵלֶב חיה מותר. **כֶּלֶב מִן חַיָּה** – ונפקא מינה שאם אדם מוכר לאחר כל החיה שברשותו, מכר לו גם הכלב **(תוספתא). רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִן בְּהֵמָה** – כלב מין בהמה הוא. ואין הלכה לא כרבי יוסי בענין שור בר ולא כרבי מאיר בענין כלב. **חֲזִיר מִן בְּהֵמָה** – והוא כלאים עם חזיר בר. **עָרוֹד** – חמור הבר, **מִן חַיָּה** – והוא כלאים עם חמור ביתי. **הַפִּיל וְהַקּוֹף מִן חַיָּה** – אף הקוף שנמצא תמיד בישוב אינו מין בהמה אלא מין חיה **(הגר"א). וְאָדָם מֻתָּר עִם כֻּלָּם** – עם בהמה וחיה וכל בעל חי אחר, **לִמְשׁוֹךְ** – משא ועגלה, **וְלַחֲרוֹשׁ** – עמהם, **וּלְהַנְהִיג** – שלא אסרה התורה אלא "בשור ובחמור יחדו" וכיוצא בהם, אבל לא באדם ובשור או באדם ובחמור. בירושלמי וכן בנוסחאות אחרים אין גורסים תיבת "ולהנהיג", שאמנם אין לה מקום כאן.

אגרות קודש

ב"ה י"ד תמוז, ה'תשכ"א

ברוקלין, נ. י.

הוו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ וכו'

מוה"ר שלמה זלמן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה מכתבו מיום ב' בתמוז, ותקותי שרפואתו מתקדמת ומתחיל להכנס במסלול הפצת היהדות המסורתית בתוככי כלל ישראל, מתאים לדבר משנה אני נבראתי לשמש את קוני.

בקשר עם ימי הגאולה יב-יג תמוז של כ"ק מו"ח אדמו"ר דאזלינן מיני', הי' הייתי בעת ההיא במדינה ההיא, וכמובן אשר כל פרטי הפרשה ההיא חקוקים היטב בזכרוני כמו חי. והרי לימוד מאלף והוראה חי' בזה עד כמה אפילו איש אחד יכול לפעול ולהתגבר על מניעות ועכובים הכי גדולים באם יש ההחלטה התקיפה במסירות נפש מבלי חת.

ועל של עתה באתי להביע ברכת מזל טוב להולדת הנכד שי', ויהי רצון שהוריו שי' יגדלוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה בגו"ר.

בברכה.

מפני סיבה נתעכב משלוח המכתב וזה עתה קבלתי מכתבו עם הבשורה טובה מחתונת בתו שתליט"א, ויהי רצון שיבנו בית בישראל על יסודי התורה והמצוה בנין עדי עד באושר אמתי בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נא עמוד ב. **משנה מִי שֶׁלֹּא רָאָה שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה** שנתקיימה בבית המקדש בימי חג הסוכות מהקרבת התמיד של בין הערביים כל הלילה עד הבוקר, **לֹא רָאָה שִׂמְחָה** חשובה כמוה **מִימָיו.**

גמרא תָּנוּ רַבָּנָן, מִי שֶׁלֹּא רָאָה את **שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה** בבית המקדש **לֹא רָאָה שִׂמְחָה** חשובה כמוה **מִימָיו.** וכן **מִי שֶׁלֹּא רָאָה** את **יְרוּשָׁלַיִם בְּתִפְאַרְתָּהּ לֹא רָאָה כְּרַךְ נֶחְמָד** - יפה **מֵעוֹלָם.** דבר נוסף, **מִי שֶׁלֹּא רָאָה** את **בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּבִנְיָנוֹ** - כשהוא עומד על תילו **לֹא רָאָה בִּנְיָן מְפוֹאָר מֵעוֹלָם.** מבררת הגמרא: **מַאי הִיא,** כלפי איזה בית המקדש נאמר שהיה מפואר ביותר, האם בית ראשון שבנה שלמה המלך, או בית שני שבנה נחמיה בן חכליה, או מה שבנה הורדוס כשחידש את הבית השני. עונה הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי וְאִיתֵימָא רַב חִסְדָּא** הבנין המפואר שעליו דיבר התנא **זֶה בִּנְיַן הוֹרְדּוֹס.** מבררת הגמרא: **בְּמַאי בַּנְיֵיהּ** - כיצד בנה הורדוס את הבית שהיה מפואר כל כך. עונה הגמרא: **אָמַר (רבא) [רַבָּה],** הורדוס בנה בניין זה **בְּאַבְנֵי** - באבנים של **שֵׁישָׁא** - כעין שיש ירוק **וּמַרְמָרָא** - שיש לבן. **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** שבנאו **בְּאַבְנֵי שֵׁישָׁא** - כעין שיש ירוק, וגם **בִּכּוּחְלָא** - שיש כחול, **וְגַם בְּמַרְמָרָא** - שיש לבן. וצורת הבניה היתה באופן **שֶׁאֲפִיק שָׁפָה וְעָיֵיל שָׁפָה** - שורת אבנים אחת נכנסת [שוקעת לבפנים] ושורת אבנים אחת שמעליה יוצאת [בולטת לבחוץ], ועשה שקעים אלו **כְּדֵי הֵיכִי דְּלִקַּבֵּל סִידָּא** כדי שהאבנים יקבלו לתוכם את הסיד, ורצה להטיל בהם סיד משום **שָׂכָר** - רצה **(למשעיין) [לְמִשְׁעַיֵּיהּ] בְּדַהֲבָא** - לצפותו זהב ובשביל הזהב היה צריך להיות קודם מצופה בסיד, אך **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן** להורדוס **שַׁבְּקֵיהּ** - הנח כך עם השקעים והבליטות ללא סיד וזהב, **דְּהָכִי שַׁפִּיר טְפֵי** - שכך נראה הבנין יפה יותר, משום **דְּמִיתְחֲזֵי כְּאַדְרָתָא דְּיַמָּא** - שנראה כגלי הים משום שינוי הגוונים של האבנים.

תַּנְיָא - שנינו בברייתא **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִי שֶׁלֹּא רָאָה דְּיוּפְלוֹסְטוֹן** - מבנה מפואר של בית הכנסת **שֶׁל אֲלַכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, לֹא רָאָה בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.** מבארת הגמרא היאך היה מראהו: **אָמְרוּ כְּמִין בָּסִילְקֵי** [ארמון גבוה] **גְּדוֹלָה הָיְתָה,** והיתה עשויה **כְּטָיו** - אצטבאות [ספסלים] **לִפְנִים מִפְּטָיו,** דהיינו מושבים כפולים [לישיבת שרים של אלכסנדריא], **וּפְעָמִים שֶׁהָיוּ בָהּ (ששים רבוא על ששים רבוא) [שִׁשִּׁים רִבּוֹא** - שש מאות אלף אנשים **כְּמִנְיַן יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְאָמְרֵי לָהּ** - יש אומרים שהיו שם] **כְּפָלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם** - כלומר מליון ומאתיים אלף איש, **וְהָיוּ בָהּ שִׁבְעִים וְאַחַת קָתֶדְרָאוֹת** - מקומות ישיבה **שֶׁל זָהָב** למושב סנהדרין שעשו לעצמן **כְּנֶגֶד שִׁבְעִים וְאֶחָד** דיינים **שֶׁל סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה,** ומשקלה של **כָּל אַחַת וְאַחַת** מהקתדראות למושב הזקנים **אֵינָהּ פְּחוּתָה מֵעֶשְׂרִים וְאֶחָד רִבּוֹא כִּכְרֵי זָהָב. וּבִימָה שֶׁל עֵץ** היתה **בְּאֶמְצָעִיתָהּ** של בית הכנסת, **וְחַזַּן** בית **הַכְּנֶסֶת** - שמש הציבור היה **עוֹמֵד עָלֶיהָ** - על הבימה **וְהַפּוֹרְסִין** אחוזין **בְּיָדוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ** הזמן **לַעֲנוֹת אָמֵן** דהיינו כאשר גמר שליח הציבור ברכה **הַלָּה** - השמש **מֵנִיף בַּסּוּדָר** לסימן שכעת צריכים כולם לענות אמן, לפי שלא שמעו כל העם את שליח הציבור, **וְכָל הָעָם** בראותם את הסודר היו **עוֹנִין אָמֵן.**

רש"י

שמחת כו' — השמחה היה בשביל ניסוך המים דכתיב ושאבתם מים בששון. **השואבה** — ששם היו שואבים רוח הקודש דאין ר"ה שורה כ"א ע"י שמחה. **גמרא מאי היא** — איזה מן הבנינים? של שלמה, או של נחמיה בן חכליה, או של הורדוס שסתרו ובנאו. **[שיישא]** — שייש צבוע, לא לבן ולא שחור, אלא כעין ירוק, בלע"ז בי"ש. **[ומרמרא]** — שייש לבן. **כוחלא** — שישא צבוע ככחול. **אפיק שפה** — שורה של אבנים נכנסה, ושורה יוצאה. **דמיחזי כאדותא דימא** — כגלי הים, שהאבנים משונים במראיהן זו מזו, והעינים המסתכלות בהן שוטטות, ונראות כאילו גלי הים הם נדים ונעים. **דיופלוסטון** — לשון יונית: דיו — שנים, פלו — לשון שרים, כמו מטרפולין, וכמו דיופולין מרומי, דתענית (יח,ב), סטון — לשון סטיו, שני סטוין. **סטיו כפול** — לישיבת שרים של אלכסנדריא, שהלכו שם יוחנן בן קרח ושרי החיילים לאחר חורבן בית ראשון בימי ירמיה ונתיישבו שם. ואף על פי שעלה שם נבוכדנצר והחריב את מצרים, ונהרגו מישראל שהלכו שם, כמו שנתנבא עליהם ירמיה (מב) — עלו בניהם שם לגדולה ועושר, עד שהחריבם אלכסנדרוס. **בסילקי** — פלטירין גבוהים נקראים בסילקאות. **כנגד שבעים ואחד זקנים** — שעשו להם סנהדרין: ככרי זהב גרסינן. **בימה** — כעין אלמימבר"א שלנו. **חזן הכנסת** = שמש הצבור. **לענות אמן** — שהיה שליח שלפני התיבה גומר ברכתו, והן לא היו יכולין כולן לשמוע קולו.

משיבה הגמרא: אם היה כתוב 'ונפל שמה שור וחמור' היה מקום לומר שאינו חייב אלא אם נפלו לבורו שור וחמור יחד, ולכן תיבת **'או'**, **מְבָעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק** – נצרכת לחלק בין תיבת שור לתיבת חמור וללמד שגם אם נפל לבור שור לבד או חמור לבד בעל הבור חייב. שואלת הגמרא: **וְלַרַבִּי יְהוּדָה** שדרש 'או' לרבות כלים, מהיכן נלמד **לְחַלֵּק** – לחייב על שור לבד או חמור לבד. משיבה הגמרא, **מִ'וְנָפַל' נַפָּקָא** – למד זאת ממה שכתוב 'ונפל' בלשון יחיד ולא כתוב 'ונפלו' בלשון רבים. שואלת הגמרא: **וּלְרַבָּנַן** – מדוע נצרכה תיבת 'או' לחלק, ואין למדים זאת מ'ונפל' בלשון יחיד. משיבה הגמרא: רבנן סוברים שהלשון **'וְנָפַל' מְשָׁמַע** – אין משמעותו בדווקא נפילת יחיד, אלא אף בנפילת שור וחמור יחד אפשר שיכתב לשון 'ונפל', ולכן נצרך תיבת 'או' לחלק וללמד שגם בנפילת שור לחוד או חמור לחוד מתחייב בעל הבור.

מבואר בדברי חכמים, שמזה שהתורה פירטה 'שור' ו'חמור' למדים למעט רק אדם וכלים, אך על שאר בעלי חיים חייב בעל הבור. שואלת הגמרא: מדוע ממועט מהפסוק רק אדם וכלים, הלא יש לדרוש את הפסוק באחד מי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, שבמקום שנכתב 'כלל' ואחר כך פורט בפסוק 'פרט' מסוים מאותו הכלל, הפרט הוא פירושו של הכלל, ואם כן **אֵימָא**, שכיון ש**'וְנָפַל'** משמעותו **כְּלָל**, דהיינו כל דבר הנופל, והמשך הפסוק **'שׁוֹר וַחֲמוֹר'** הוא **פְּרָט**, ובמקום שנאמר **כְּלָל וּפְרָט** הדין נותן שאֵין **בְּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט**, ולכך יש לנו לומר שרק על **שׁוֹר וַחֲמוֹר** המפורטים בפסוק **אֵין** – יתחייב בעל הבור, אך על **מִידֵי אַחֲרִינָא** – כל שאר בעלי חיים **לֹא** יתחייב בעל הבור. מיישבת הגמרא: **אָמְרֵי**, כיון שבהמשך הפסוק נאמר **'בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם'** שמשמעותו שעל כל דבר שנפל לבור חייב לשלם, נמצא ש**חָזַר** הפסוק **וְכָלַל**, ולכך הפסוק נדרש במידה אחרת מי"ג מידות, שכאשר נאמר **כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט** – הכלל השני בא לרבות כל דבר הדומה לפרט המפורש בפסוק, **וּמָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים** – כשם שהפרטים המפורשים בתורה הם בעלי חיים, **אַף** הכלל מרבה **שֶׁכָּל בַּעֲלֵי חַיִּים** הם בכלל החיוב בבור.

שואלת הגמרא: עדיין מדוע כל בעלי חיים מתרבים מהכלל, והלא **אִי מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּכְלָתָה מְמַאֲכָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא** – כשם ששור וחמור המפורטים בפסוק, נבלתם מטמאת את הנוגע בהם או הנושא אותם, **אַף** הכלל שנאמר אחר כן אינו מרבה אלא **כָּל דָּבָר שֶׁנִּכְלָתָה מְמַאֲכָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא**, דהיינו כל חיות ובהמות שיתחייב עליהם בעל הבור, **אֲבָל עוֹפוֹת** שנבלתם אינה מטמאה במגע ובמשא **לֹא** יתחייב עליהם בעל הבור שהרי אינם דומים לשור וחמור. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן** – אם אין כוונת התורה לרבות אלא חיות ובהמות הדומים לגמרי לשור וחמור המפורטים בפסוק, מדוע כתבה תורה גם שור וגם חמור, **נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חַד פָּרְטָא** או 'שור או 'חמור' ודי בכך שנרבה דברים הדומים לו לגמרי, דהיינו שנבלתם מטמא במגע ובמשא. אלא בהכרח הפרט השני בא לרבות, שגם דברים שאינם דומים לגמרי לפרט ביניהם שאין נבלתם מטמא במגע ובמשא, אם הם עדיין דומים לפרט בכך שהם בעלי חיים, גם הם בכלל החיוב של בעל הבור, ולכך חייבים גם על נזקי עופות בבור.

דוחה הגמרא את יישוב זה: אין הפרט השני מיותר לרבות כל בעלי חיים, כיון שאם היה כתוב רק אחד מהפרטים עדיין לא היו למדים ממנו שכל דבר שנבלתו מטמאת במגע ובמשא הוא בכלל החיוב, שהרי **הֵי נִכְתּוֹב** – איזה מהפרטים די בכך שנכתוב, **אִי כָּתַב** רק **'שׁוֹר'**, **הֲוָה אָמֵינָא קָרֵב לְנַבֵּי מִזְבַּח אֵין שֶׂאֵינוֹ קָרֵב לְנַבֵּי מִזְבַּח לֹא** – היה מקום לומר שרק בעלי חיים הדומים לשור וראויים לקרבן הם בכלל החיוב, אבל בעלי חיים שאינם ראויים לקרבן אינם בכלל החיוב, ולכן כתבה תורה 'חמור' כדי לרבות שגם בעלי חיים שאינם ראויים לקרבן הם בכלל החיוב אם הם מטמאים במגע ובמשא. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **'חֲמוֹר' הֲוָה אָמֵינָא, קָדוֹשׁ בִּכְבוֹדָהּ אֵין שֶׂאֵין קָדוֹשׁ בִּכְבוֹדָהּ לֹא** – רק בעלי חיים הדומים לחמור בכך שהבבור הנולד להם קדוש בקדושת בבורה הם בכלל החיוב, אבל בעלי חיים שאין בבורם קדוש בקדושת בבורה אינם בכלל החיוב, ולכן כתבה תורה 'שור' לרבות שגם שאר בעלי חיים שאין בהם קדושת בבורה הם בכלל החיוב. ונמצא שגם הפרט השני נצרך ללמד שכל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא הוא בכלל החיוב, ואין לרבות ממנו כל בעלי חיים.

מיישבת הגמרא באופן אחר: אין שאר בעלי חיים מתרבים מ'כלל ופרט וכלל', **אֶלָּא** ממה **שֶׁאָמַר קְרָא** (שמות כא לד) גבי תשלומי בעל הבור, 'בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו **וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ**' ומשמעות הפסוק **שֶׁכָּל דְּבַר מִיתָה** – ששייך בו 'והמת יהיה לו' הוא בכלל החיוב, ומיתה שייכת בכל הבעלי חיים.

מקשה הגמרא: מאחר ולמדים מ'וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ' שחיובי בור הם על דברים ששייך בהם מיתה, אם כן **בִּין לְרַבָּנַן דְּקָא מְמַעֲטֵי לְהוּ לִכְלִים** – הסוברים שמיעט הכתוב 'חמור' ולא כלים, **וּבִין לְרַבִּי יְהוּדָה דְּקָא מְרַבֵּי לְהוּ לִכְלִים** – הסובר שריבה הכתוב כלים מ'או', וכי **כֵּלִים בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ** – הרי בכלים לא שייך מיתה, ומדוע לדעת רבנן צריך את תיבת 'חמור' למעט כלים. וכן לרבי יהודה, איך אפשר לומר ש'או' מרבה כלים והרי לא שייך בהם 'והמת יהיה לו'. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי**, גם בכלים שייך לשון מיתה כיון ש**שִׁבְּירָתָן זוֹ הִיא מִיתָתָן**, ואף הם בכלל הפסוק 'והמת יהיה לו', ולכן לרבנן נצרכה תיבת 'חמור' למעט אותם, ולרבי יהודה אפשר לרבותם מתיבת 'או'.

מקשה הגמרא: **וּלְרַב דְּאָמַר** (לעיל נ:) **כּוֹר שֶׁחִיְּבָה עָלָיו תּוֹרָה לְהַבְלוֹ וְלֹא לַחֲבָטוֹ** – רק על נזק הנגרם מחמת ההבל [אויר חם] שבבור חייבה תורה, אך על נזק הנגרם מחמת חבטה בקרקעית הבור פטור החופר, שהרי קרקע הבור לא נעשה על ידו ורק הבל הבור נעשה על ידו, אם כן **בֵּין לְרַבָּנַן בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה**, מדוע נאמרו פסוקים לרבות או למעט חיוב כלים בבור, וכי **כֵּלִים בְּנֵי הַבְלָא נִינְהוּ** – הרי כלים אינם נשברים מחמת הבל הבור אלא מחמת שנחבטו בקרקעית הבור, ואיך אפשר לחייב כלל על נזקי כלים בבור. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי**, התורה דברה **בְּהַדְּהֵי דְּמִיפְּקָעֵי מֵהַבְלָא** – בכלים חדשים הפוקעים מחמת הבל הבור ואפשר לחייב על שבירתם.

מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שהכתוב 'וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ' בא לרבות כל דבר ששייך בו מיתה, הרי **הַאי 'וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ', מְבָעֵי לֵיהּ לְכִדְרָבָה** – נצרך לדרשתו של רבא, **דְּאָמַר רָבָא** (לעיל נא.), **שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין** – שור שהוקדש לקרבן ונפל בו מום ונפסל, שדינו שהוא נפדה ובשרו מותר באכילה אבל אסור להאכיל את נבלתו לכלבים, **שֶׁנָּפַל לְבוֹר, פָּטוּר** עליו בעל הבור, **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ'**, ודרשו מכך, שלא חייבה תורה את בעל הבור לשלם לניזק אלא **בְּמִי שֶׁהַמֵּת שֶׁלּוֹ** – על בהמה שנבלתה שייכת לבעליה ויכולים הם למוכרה, **יָצָא זֶה שֶׁאֵין הַמֵּת שֶׁלּוֹ** – אך על שור פסולי המוקדשים שאין בעליו יכולים למכור נבלתו שהרי הוא חייב בקבורה, אין בעל הבור חייב בנזקו, וכיון שהפסוק נצרך לדין זה ואינו בא לרבות כל דבר ששייך בו מיתה, חוזרת השאלה מנין שחייבים אף על שאר בעלי חיים שנפלו לבור.

מיישבת הגמרא באופן אחר: שאר בעלי חיים אינם מתרבים מהפסוק 'והמת יהיה לו' **אֶלָּא** ממה **שֶׁאָמַר קְרָא** (שם) **'כֶּסֶף יָשִׁיב לְבָעָלָיו'**, שלכך הוצרכה התורה לומר 'לבעליו' **כְּדֵי לְרַבּוֹת** שבעל הבור חייב על **כָּל** ניזק **דְּאִית לֵיהּ בָּעָלִים**, ובכלל זה כל בהמות וחיות ועופות שיש להם בעלים. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם ריבתה תורה חיוב על כל דבר שיש לו בעלים, הלא **אֲפִילּוּ** על **כֵּלִים וְאָדָם** שיש לו בעלים כגון עבד כנעני, **נָמֵי** יתחייב בעל הבור. מתרצת הגמרא: אדם וכלים ממועטים ממה **שֶׁאָמַר קְרָא 'שׁוֹר' וְלֹא אָדָם 'חֲמוֹר' וְלֹא כֵּלִים.**

מקשה הגמרא: **וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּקָא מְרַבֵּי לְהוּ לִכְלִים** – הסובר שבעל הבור חייב בנזקי כלים, **בִּשְׁלָמָא** תיבת **'שׁוֹר'** שכתבה תורה נצרכה, שהרי **מַמְעֵט בְּיהּ אָדָם**, **אֶלָּא** תיבת **'חֲמוֹר' מַאי מַמְעֵט בֵּיהּ**, ומדוע נכתבה. משיבה הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, חֲמוֹר דְּבוֹר לְרַבִּי יְהוּדָה** – תיבת 'חמור' הכתובה לגבי בור, לפי רבי יהודה, **וְכֵן** שֶׁה **דַּאֲבִידָה לְדִבְרֵי הַכֹּל** – תיבת 'שיו' הכתובה לגבי השבת אבידה בפסוק 'לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים **וְהִתְעַלַּמְתָּ** מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ' (דברים כב א), לפי כולם קַשְׁיָא, למה נכתבו בפסוק:

שנינו במשנה, **נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן חַיָּיב:** שואלת הגמרא: **מַאי שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אִילֵימָא** – אם נאמר שהכוונה **לְשׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹר שֶׁל שׁוֹטֶה, שׁוֹר שֶׁל קָטָן**, אם כן משמע **הָא** אם נפל **שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ, פָּטוּר** עליו בעל הבור, וכי היכן מצינו שהתורה פטרה על שור של פקח. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, כוונת משנתינו **לְשׁוֹר שֶׁהוּא חֵרֵשׁ, שׁוֹר שֶׁהוּא שׁוֹטֶה, שׁוֹר שֶׁהוּא קָטָן**, שחייב בעל הבור עליהם.

רש"י

לְחֻלֵּק. דְּלֹא תֵּימָא אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּפּוֹל שָׁם שׁוֹר וְחֶמּוֹר בְּיַחַד: **וְנָפַל.** לְשׁוֹן יָחִיד: **וְנָפַל טוֹבָא מִשַּׁמַּע.** וְכֵמוֹ וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב) (שמות לו) וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת (דברים יג) וּבָא הָאֳרִי וְאֶת הַדּוֹב (שמואל א יז): **מֵידֵי אַחֲרִינָא לֹא.** וּשְׁאָר מִילֵי מְנָלָן: **אַף כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים.** לְרַבָּנָן קַמְּתָרֵץ לָהּ וְלֹא: **יְהוּדָה אָתָא אוֹ וְרַבִּי אַף שְׁאָר מְטַלְטְלִין: עוֹפוֹת.** אֵין מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא: **א"כ.** דְּלֹא רַבִּי אֶלָּא מַאי דְּתֵימֵי לֵיהּ לְפָרָטָא מִשְּׁנֵי צְדָדִין: **לְכְתּוֹב רַחְמָנָא חַד פָּרָט.** אוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וְדַרְשִׁינַן כָּל כְּעִין הַפְּרָט וּמִדְּכָתַב אִידָךְ אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְדָבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָה דְּהָא אָתֵי בְּכֹלָּא תְּנֵהוּ עִנְיָן לְעוֹפוֹת דְּדָמוּ לַפָּרָטָא בְּחַד צַד דַּהֲוָה בַּעֲלֵי חַיִּים וְאֵיבָא לְמֵפְרָךְ הַשְׁתָּא דְּתַרְוַיְיהוּ צְרִיכֵי מֵהֲדָדֵי מַמְעֵט אָדָם אֶלָּא מֵהָךְ מִלְּתָא דְּעוֹפוֹת מִקַּשֵּׁי וְאָזֵיל עַד דְּמִפֵּיק לֵיהּ מִכּוּלֵּיהּ טַעֲמָא: **שֶׁאֵין קָדוֹשׁ בְּבְכוֹרָה לֹא.** כְּגוֹן סוּסִים וּגְמַלִּים כְּתִיב רַחְמָנָא שׁוֹר דְּלֹא אִיצְטְרִיכָא דְּהָא מִכְּלַל אָתֵי לְרִבּוּיֵי אֲפִי' סוּסִים וּגְמַלִּים הוֹאִיל וְדָמוּ לְפָרָטָא מִשְּׁנֵי צְדָדִין חַיִּים וְנִבְלָתָן מְטַמֵּא אֲבָל עוֹפוֹת לֹא דְּלֹא דָּמוּ אֶלָּא בְּחַד צַד לֹא: **אֶלָּא.** לֹא תֵּימָא חָזַר וְכָלַל לְמִדְרָשֵׁיהּ בְּכָלַל וּפָרַט וְכָלַל אֶלָּא אֵימָא אֲמַר קְרָא וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ כו': **בַּיִּם בְּנֵי מֵיתָה נִינְהוּ.** בְּתֵימָה וְלֹ"ל קְרָא לְמַעֲטִינְהוּ לְרַבָּנָן וְרַבִּי יְהוּדָה הֵיכִי מָצֵי לְרַבּוּיֵינְהוּ הָא לֹא קְרֵינָן בְּהוּ וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: **שֶׁבִּירָתָן זוֹ הִיא מִיתָתָן.** הִלְכָּךְ לְרַבָּנָן אָתָא חֲמוֹר לְמִעוּטֵינְהוּ הוֹאִיל וְלֹאו מִיתָה מַמָּשׁ הִיא וְשׁוֹר לְמִעוּטֵי אָדָם שֶׁאֵינוֹ מִין בְּהֶמָה וְאִי כְּתַב רַחְמָנָא חַד הָוֶה אָמִינָא לְמִעוּטֵי אָדָם אֲבָל לְמִעוּטֵי בַּעֲלֵי חַיִּים דְּכְוָותֵיהּ קָא מְמַעֵט לְהֵכִי אִיצְטְרִיךְ חֲמוֹר וּלְרַבִּי יְהוּדָה אוֹ לְרַבּוּיֵי בַּיִּם אָתָא אַף ע"ג דְּלֹאו בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ מַמָּשׁ וְשׁוֹר לְמִעוּטֵי אָדָם בַּעֲלֵי חַיִּים דְּכְוָותֵיהּ וּלְקַמָּן פָּרִיךְ לֵיהּ . **בְּתַרְתֵּי** . תַּרְשִׁיט: **שׁוֹר פָּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין.** שֶׁנִּפְגְּמָה אֵין הַמִּיתָה שָׁלוֹ דְּקַיְימָא לַן בְּבְכוֹרוֹת בְּפֶרֶק ב' (דף טו.) גִּבֵּי פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין לְאַחַר פְּדִיּוֹנוֹ תּוֹבַח וְלֹא גִּיזָּה בְּשָׂר וְלֹא חָלָב וְאָבְלֹתָ' וְלֹא לְכַלְבִּיךָ: **שׁוֹר וְלֹא אָדָם.** שֶׁאֵינוֹ מִין בְּהֶמָה: **וְשָׁה דַּאֲבִידָה.** כֵּיוָן דִּכְתִיב לְכָל אֲבִידַת אָחִיךָ לְמָה לִי: **דִּכְתַב רַחְמָנָא חֲמוֹר וְשׁוֹר וְשֶׂה וְשִׂלְמָה וּבְפֶרֶק** אֵלּוּ מְצִיאוֹת דְּרִשִׁינַן לְהוּ לְכוּלְּהוּ בַּר מִשֶּׂה: **הָא שֶׁל פָּקֵחַ פָּטוּר.** בְּתִמְיָה הֵיכָא פְּטָרֵיהּ קְרָא: הא

אוֹ מִבָּעֵי לֵיהּ לְחֻלֵּק. הַאי סוֹגְיָא כְּר' יֹאשִׁיָּה דְּמַצְרֵיךְ אוֹ לְחֻלֵּק בְּכָל דּוּכְתִּין אֲבָל לְרַבִּי יוֹנָתָן אֵין צָרִיךְ אוֹ לְחֻלֵּק וְתֵימָה א"כ סוֹגְיָא זוֹ דִּלְא כְּהִלְכְתָא דְּבַפ' הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צה:) מוֹקֵי אַבַּיֵי כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה וְרָבָא כְּרַבִּי יוֹנָתָן וְקַ"ל כְּרָבָא לְגַבֵּי אַבַּיֵי וּבַפ' אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חולין דף עח:) גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּחִזְקִיָּה וְסַנְחֵרִיב בְּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי יוֹנָתָן וְר' יֹאשִׁיָּה נִמְיִ יֵשׁ לְתַמּוֹהַּ לְמָה אֵין אָנוּ פּוֹסְקִין כְּמַ"ד כְּר' יוֹנָתָן מִכֹּחַ מֵילְתֵיהּ דְּרָבָא בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל: **הַוָּה** אֲמִינָא קָרֵב לְגַבֵּי מוּבְחַ אֵין. תֵּימָה לְמָה לֹא יִלְפִינַן הָכָא שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת וּבְמִשְׁכָּנָא נְמִי דְּמַרְבִּינַן עוֹפוֹת מִדִּכְתִיב יָשִׁיב לְהַבְעִיל כָּל דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים ל"ל נַיְלֵף מִשּׁוֹר שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר חֲמוֹר מִשַּׁבָּת כְּמוֹ חֲסִימָה וּפְרִיקָה לְקַמָּן וּמַמְעִיט אָדָם דְּלֵיכָא לְמֵילַף מִשַּׁבָּת דְּאַמְרִינַן לְקַמָּן (ע"ב) גַּבֵּי כְּלִים לְהַנָּחָה הַקִּשְׁתִּינוּ וְלֹא לְדָבָר אַחֵר וְכֵן גַּבֵּי תִּשְׁלוּמֵי כֶּסֶף וְהֲשֶׁבַת אֲבֵידָה מַה צָּרִיךְ רִיבּוּי לְקַמָּן נַיְלֵף מִשַּׁבָּת וּמִיהוּ לְהַפְרָשָׁה דְּהָכָא סִינֵי נִיתְּנָה דְּלֹא שַׁיְיךְ לְמֵילַף מִשַּׁבָּת דְּעֲדַיִין לֹא נֶאֱמְרוּ עֲשָׂרֹת הַדְּבָרוֹת וְ"ל דְּבַמָּקוֹם שֶׁשַּׁיָּיךְ לְדָרוֹשׁ בִּכְלָל וּפְרָט וְלֹא יִלְפִינַן שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת וְכֵן כָּל הַנֵּי דְּהָוֶה דְּרַשִׁינַן בִּכְלָל וּפְרָט דְּרַשִׁינַן בְּמִרּוּבֶּה (לקמן דף סג.) אִי לָאו רִבּוּיָא דְּכָל וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ בַּהֲשֶׁבַת אֲבֵידָה אֲבָל בְּכָל אַחֲרִינִי ל"ל דְּלֹא מִדְּרִישׁ בִּכְלָל וּפְרָט וְכִלְלָ:

קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף יז.) גַּבֵּי הַעֲנָקָה דִּכְתִיב צֹאן גֹּרֶן וָיֶקֶב לֹא מִמַּעֲט כָּל דָּבָר שֶׁאֵין קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ מִשּׁוּם דִּבְכְלָל גֹּרֶן הָווֹי כְּמָה דְּתֵימָא מִזְבֵּחַ אֲבָל לְמִעוּטֵי עוֹפוֹת עֲזִים תִּתְחַטֵּאת דְּאָמַר עֲזִים לְמִעוּטֵי עוֹפוֹת וְאַמַּאי לֹא מְמַעֵטִינַן כָּל דָּבָר שֶׁאֵין קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וּמִיהוּ לְהַהוּא לִישָׁנָא דְּאָמַר לְקַמָּן כָּל ריבוייא הוא לא קְשָׁה מֵהָתָם: **בֵּין** לְרַבִּי יְהוּדָה דִּמְרַבֵּה בְּלִים בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ. וְא"ת וּמַאי פָּרִיךְ כ"ש מִשּׁוּם דְּלֹאו בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ לְרִיבּוּיֵי צְרִיכֵי לְרַבִּי יְהוּדָה וְי"ל דְּלֹ' יְהוּדָה נְמִי הָווֹ מְמַעֵט בְּלִים מֵחָמוֹר אִי לָאו ריבוייא וּלְהֵכִי פָּרִיךְ בֵּין לְרַבָּנָן דְּמְמַעֲטִי לְהוּ בְּלִים מֵחָמוֹר וּבֵין לְרַבִּי יְהוּדָה דְּמַרְבֵּה לְהוּ בְּלִים מֵאוֹ לְאַפּוּקֵי מִמִּיעוּט דַּחֲמוֹר הָא לָאו בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ: **בֵּין** לְרַבָּנָן בֵּין לְרַ' יְהוּדָה בְּלִים בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ. אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאִית לֵיהּ בפ' הַמְּנִיחַ (לעיל דף כט.) דִּלְרַבִּי יְהוּדָה מִפְקִיר נְזָקִין לְאַחַר נְפִילַת פְּשִׁיעָה פָּטוּר וְא"כ לֹא מְהַנֵּיַיב רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא בְּבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ וּבְבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ אַצְטְרִיךְ שֶׁפִּיר לְמִיפְטַר בְּלִים בְּחַבְטָה דַּחֲבָטָה דִּידֵיהּ הוּא מ"מ פָּרִיךְ שַׁפִּיר דְּבַהֲיזֵק הָבֵל מִשְׁתַּעֵי קְרָא מִדְּדָרִישׁ רַב וְנָפַל עַד שֶׁיִּפּוֹל דֶּרֶךְ נְפִילָה וַחֲבָטָה הֵיכָא דַּהֲוֵי דִּידֵיהּ אַתְיָא בְּקַ"ו

תוספות

אֵין צָרִיךְ אוֹ לְחֻלֵּק וְתֵימָה א"כ סוֹגְיָא זוֹ דִּלְא כְּהִלְכְתָא דְּבַפ' הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צה:) מוֹקֵי אַבַּיֵי כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה וְרָבָא כְּרַבִּי יוֹנָתָן וְקַ"ל כְּרָבָא לְגַבֵּי אַבַּיֵי וּבַפ' אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חולין דף עח:) גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּחִזְקִיָּה וְסַנְחֵרִיב בְּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי יוֹנָתָן וְר' יֹאשִׁיָּה נִמְיִ יֵשׁ לְתַמּוֹהַּ לְמָה אֵין אָנוּ פּוֹסְקִין כְּמַ"ד כְּר' יוֹנָתָן מִכֹּחַ מֵילְתֵיהּ דְּרָבָא בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל: **הַוָּה** אֲמִינָא קָרֵב לְגַבֵּי מוּבְחַ אֵין. תֵּימָה לְמָה לֹא יִלְפִינַן הָכָא שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת וּבְמִשְׁכָּנָא נְמִי דְּמַרְבִּינַן עוֹפוֹת מִדִּכְתִיב יָשִׁיב לְהַבְעִיל כָּל דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים ל"ל נַיְלֵף מִשּׁוֹר שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר חֲמוֹר מִשַּׁבָּת וְכֵן כָּל הַנֵּי דְּהָוֶה דְּרַשִׁינַן בִּכְלָל וּפְרָט דְּרַשִׁינַן בְּמִרּוּבֶּה (לקמן דף סג.) אִי לָאו רִבּוּיָא דְּכָל וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ בַּהֲשֶׁבַת אֲבֵידָה אֲבָל בְּכָל אַחֲרִינִי ל"ל דְּלֹא מִדְּרִישׁ בִּכְלָל וּפְרָט וְכִלְלָ:

חֲרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אִילֵימָא שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹר שֶׁל שׁוֹטֶה שׁוֹר שֶׁל קָטָן הָא שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ פָּטוּר אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שׁוֹר שֶׁהוּא חֵרֵשׁ שׁוֹר שֶׁהוּא שׁוֹטֶה שׁוֹר שֶׁל קָטָן הָא

נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן חַיָּיב: מַאי שׁוֹר נָפַקָא רַבָּנָן וְנָפַל טוֹבָא מִשַּׁמַּע אִימָא וְנָפַל שׁוֹר וַחֲמוֹר פְּרָט כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט שׁוֹר וַחֲמוֹר אֵין מִידֵי אַחֲרִינָא לֹא אֲמָרִינָא בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם חָזַר וְכָלַל כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים אַף כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים אִי מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלָתָה מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא אַף כָּל דָּבָר שֶׁנִּבְלָתָה מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא אֲבָל עוֹפוֹת לֹא א"כ נִכְתּוֹב רַחְמָנָא חַד פְּרָטָא הֵי נִכְתּוֹב אִי כְּתַב שׁוֹר הָווֹ אָמֵינָא קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אֵין שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ הָא ר"א קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה אֵין שֶׁאֵין קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה לֹא אֲמָר אֲמַר קְרָא וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ כְּלִים וּבֵין לְר' יְהוּדָה דְּקָא מְרַבֵּי לְהוּ מְמַעֲטֵי לְהוּ כְּלִים בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ אַמְרֵי שִׁבְירָתָן זוֹ הִיא מִיתָתָן וּלְרַב דְּאָמַר בּוֹר שֶׁחִייְבָה עָלָיו תּוֹרָה לְהַבְלוֹ וְלֹא לְהַנְאָתוֹ בֵּין לְרַבָּנָן בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה כֵּלִים בְּנֵי הַבְלָא נִינְהוּ אַמְרֵי בְּהַדְיָתֵי דְּמִיפְקְעֵי מֵהַבְלָא הַאי וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרָבָא דְּאָמַר רָבָא שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין שֶׁנִּפְגַּם לְבוֹר פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ בְּמוֹ שֶׁהַמֵּת שֶׁלּוֹ יָצָא זֶה שֶׁאֵין הַמֵּת שֶׁלּוֹ אֶלָּא אֲמַר קְרָא כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו לְרַבּוֹת כָּל דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים א"ה אֲפִילּוּ בְּלִים וְאָדָם נַמִי אֲמַר קְרָא שׁוֹר וְלֹא אָדָם חֲמוֹר וְלֹא בְּלִים וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּקָא מְרַבֵּי לְהוּ לְכֵלִים בִּשְׁלָמָא שׁוֹר מְמַעֵט בֵּיהּ אָדָם אֶלָּא חֲמוֹר מַאי מְמַעֵט בֵּיהּ אֶלָּא אֲמַר רָבָא חֲמוֹר דְּבוֹר לְרַבִּי יְהוּדָה וְשֶׂה דַּאֲבֵידָה לְרַבִּי הַכֹּל קַשְׁיָא:

תוספות

בְּהֶמְתָּךְ דְּדִבְרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כְּלָל. לֹא חָשִׁיב לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט הַמְּרוּחָקִים זֶה מִזֶּה דְּאַחֲרוֹנוֹת וּרְאשׁוֹנוֹת חֲדָא מִילְּתָא הִיא דְּזָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ (ר"ה כו. שבועות כ:):

וְאֵימָא מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּא. תִּימָה (א"כ) פְּרָט ל"ל דִּכְכְלָל בְּהֶמְתָּךְ נַמִּי כְּתִיב וְעוֹד כְּשֶׁאוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים אַף כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים וְעוֹפוֹת בִּכְלָל הֵיכִי ס"ד דְּאִתְרְבוּ עוֹפוֹת לֵימָא דִּכְלָלָא גּוּפֵיהּ מְמַעֵט לְהוּ:

פְּרִי מִפְּרִי וְגִדּוּלֵי קַרְקַע. הָכָא מַשְׁמַע דְּבָקָר וְצֹאן אִקְּרֵי גִּידּוּלֵי קַרְקַע וְתִימָה בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף יז.) גִּבֵּי הֲעָנָקָה אָמַר דְּאֵי כְּתִב רַחְמָנָא גּוֹרֶן ה"א גִּידּוּלֵי קַרְקַע אִין בְּעַלֵי חַיִּים לֹא כְּתִב רַחְמָנָא צֹאן וְי"ל דִּלְעִנְיַן דָּבָר הַיּוֹצֵא מִמֶּשׁ מִן הָאָרֶץ לֹא חָשִׁיב בְּהֶמָה גִּידּוּלֵי קַרְקַע וְאִין לְהַאֲרִיךְ כָּאן יוֹתֵר:

אמר

1 הָא שׁוֹר וְהוּא פִּקֵּחַ פָּטוּר. בְּתִמְיָה: מִין בֶּן דַּעַת. הֵיינוּ אָדָם וְאַפִּ"ל הוּא שׁוֹטֶה מִין בֶּן דַּעַת הוּא: שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן. שׁוֹר שֶׁהוּא חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן אוֹ סוּמָא אוֹ מְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ בַּלַּיְלָה וְאַפִּילּוּ הוּא פִּקֵּחַ: **מתני'** וּלְהַפְרֶשֶׁת חַר סִינַי. אִם בְּהֶמָה אִם אִישׁ כְּתִיב וְאֶנְן מְרַבִּינָן חִיָּה וְעוֹף בְּגְמָרָא: וּלְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. וְאע"ג דִּכְתִיב מִשּׁוֹר וְעַד חֲמוֹר שְׁאַר בְּהֵמָה וְחַיָּה מְרַבִּינָן בְּגְמ' וְכֵן בְּכוּלְּהוּ: **לְפֵרָקָה.** עָזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ (שמות כג): **לְכֹלְאַיִם.** דְּהַרְבָּעָה אע"ג דִּכְתִיב בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם הֲוֵי נַמִּי חִיָּה וְעוֹף בִּכְלָל כִּדְיָלִיף בְּגְמָרָא וְכֵן לְעִנְיַן כִּלְאַיִם דְּהַנְחָגָה דִּלְא תַחֲרוֹשׁ בְּשׁוֹר וְחֲמוֹר: **בַּהֲוָיָה.** בְּדָבָר הָרָגִיל לִהְיוֹת: **גמ'** חַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה. דִּכְתִיב זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ וּכְתִיב בְּתֹרֵי"ה אַיָּל וּצְבִי (דברים יד): לְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל עַל כָּל דָּבָר פָּשַׁע עַל שׁוֹר כו' כָּל דָּבָר פָּשִׁיעָה. וְאַפִּ' דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים בְּפֶרֶק מְרוּבָּה (לקמן סב:): **מִשַּׁבָּת.** דִּכְתִיב שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ (דברים ה): יְלִיף בְּהֶמְתְּךָ בְּהֶמְתְּךָ מִשַּׁבָּת. מַה לְּהַלָּן חִיָּה וְעוֹף בִּכְלָל כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמַּי: **בַּדְּבָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת נֶאֱמַר בְּהֶמְתְּךָ.** וְלֹא נֶאֱמַר בְּהֶן שׁוֹר וַחֲמוֹר וּבִדְבָרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת הוֹסִיף לְהַזְהִיר שׁוֹר וַחֲמוֹר: **וַהֲלֹא.** אַף הֵן בִּכְלָל כָּל בְּהֶמְתְּךָ הָאָמוּר בְּצִידְּן הָוֵי: מַה שׁוֹר וַחֲמוֹר הָאָמוּר כַּאן חִיָּה וְעוֹף כֵּיוֹצֵא בָּהֶן. וּלְקַמִּיהּ מְפָרֵשׁ טַעְמָא מִנְּכָל דְּמִשְׁמַע ריבוי: **אַף כָּל.** מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר בְּגוֹן פָּרִיקָה וְחַסִימָה וְדוֹמִין לָהֶן חִיָּה וְעוֹף כֵּיוֹצֵא בָּהֶן: **נִכְתּוֹב רַחְמָנָא חַד פָּרָטָא.** וְדִרְשִׁינַן כָּל דְּדָמֵי לֵיהּ מִשְּׁנֵי צְדָדִין מִדִּכְתַב אִידָךְ אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְדָבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָה תְּנֵהוּ לְעִנְיַן עוֹפוֹת דְּדָמֵי לְפָרָשָׁה בְּחַד צַד דְּהָווּ בַּעֲלֵי חַיִּים דְּכִוְותִיהּ: **כְּתֹב רַחְמָנָא שׁוֹר.** דְּלֹא אַצְטְרִיךְ דְּהָא קָדוֹשׁ הוּא בִּבְכוֹרָה וּמַחֲמוֹר קָאָתֵי תְּנֵהוּ לְעִנְיַן סוּסִים וּגְמַלִּים דְּדָמֵי לְפָרָשָׁה מִשְּׁנֵי צְדָדִין נִבְלָתוֹ מְטַמְּאָה וּבַעֲלֵי חַיִּים הֵן אֲבָל עוֹפוֹת לֹא: **ריבויא הוא.** וְלֹא מִדְּרַשׁ בִּכְלָל וּפְרָט וְרִיבּוּי הַכֹּל: **פְּרִי מִפְּרִי.** וְלָד מִוְּלָד יַיִן מֵעֻנָּבִים וְשֵׂכָר מִתְּמָרִים לְמִעוּטֵי דְּמַהְיָן וּפִטְרִיוֹת וּמִים וּמֶלַח דְּאִינוּ פְּרִי מִפְּרִי וְגִדּוּלֵי קַרְקַע לְמִעוּטֵי דָּגִים שֶׁאֵינָן נִקְחָן בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר: **הַשְׁתָּא דְּאַטְרַח כָּל ריבויא הוא.** וְאַפִּ' עוֹפוֹת לְמָה לִי דִּפְרָט בְּהֵמָה וְשׁוֹר וַחֲמוֹר: **אי הָכִי.** דִּכְלִאַיִם מִשַּׁבָּת יְלִפִינַן: **אָדָם נַמִּי לֵיתֵי מִשּׁוֹר וְחֲמוֹר.** בְּקָרוֹן עִם הַבְּהֵמָה דְּהָא גַּבֵּי שַׁבָּת מְזַהֵר בִּבְהֵמָה דִּכְתִיב וְעַבְדְּךָ וְאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ: **פַּפּוּנְאֵי.** בְּנֵי פַּפּוּנְאֵי שֵׁם מָקוֹם: **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב.** מִפַּפּוּנְאֵי הָיָה דְּאָמְרִינַן בְּהַשּׁוּתְּפִין (ב"ב דף טז.) דְּרִישׁ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מִפַּפּוּנְאֵי דְּשָׁטְן וּפְנִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּונוּ: **לְהַנָּחָה הִקַּשְׁתִּיו.** עֵבֶד וְאָמָה לְבְהֵמָה אֲבָל לֹא לְעִנְיַן אִיסּוּר אַחֵר:

נאמר

1 הָא שׁוֹר שֶׁהוּא פִּקֵּחַ פָּטוּר אָמַר ר' יִרְמְיָה לֹא מִבָּעְיָא
2 קָאָמַר לֹא מִבָּעְיָא שׁוֹר שֶׁהוּא פִּקֵּחַ דְּחַיָּיב אֲבָל שׁוֹר
3 חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אֵימָא חֵרְשׁוּתוֹ גָּרְמָה לוֹ קַטָּנוּתוֹ
4 גָּרְמָה לוֹ וְלִיפְטַר קמ"ל א"ל רַב אַחָא לְרָבִינָא וְהָתַנְיָא
5 נָפַל לְתוֹכוֹ בַּר דַּעַת פָּטוּר מַאי לַאו שׁוֹר בַּר דַּעַת
6 א"ל לֹא אָדָם אֶלָּא מֵעַתָּה אָדָם בֶּן דַּעַת הוּא דְּפָטוּר
7 הָא לַאו בֶּן דַּעַת הוּא דְּחַיָּיב שׁוֹר וְלֹא אָדָם כְּתִיב
8 אֶלָּא מַאי בֶּן דַּעַת מִין בֶּן דַּעַת א"ל וְהָתַנְיָא נָפַל
9 לְתוֹכוֹ שׁוֹר בֶּן דַּעַת פָּטוּר אֶלָּא אָמַר רָבָא שׁוֹר וְהוּא
10 חֵרֵשׁ שׁוֹר וְהוּא שׁוֹטֶה שׁוֹר וְהוּא קָטָן דַּוְקָא אֲבָל שׁוֹר וְהוּא פִּקֵּחַ פָּטוּר מַאי טַעְמָא דְּבָעֵי
11 לֵיהּ עִיּוּנֵי וּמֵיזַל תַּנָּיָא נַמִּי הָכֵי נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן וְסוּמָא וּמְהַלֵּךְ בְּלַיְלָה
12 חַיָּיב פִּקֵּחַ וּמְהַלֵּךְ בַּיּוֹם פָּטוּר: **מתני'** אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה לִנְפִילַת הַבּוֹר וּלְהַפְרֶשֶׁת
13 הַר סִינַי וּלְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְלַהֲשָׁבַת אֲבֵידָה לְפָרִיקָה לַחֲסִימָה לְכִלְאַיִם וּלְשַׁבָּת וְכֵן חַיָּה וְעוֹף
14 כֵּיוֹצֵא בָּהֶן א"כ לָמָּה נֶאֱמַר שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֲווֹה: **גמ'** לִנְפִילַת הַבּוֹר
15 כֻּלְּהוּ יָשִׁיב לְבַעֲלָיו כְּתִיב כָּל דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים כְּדַאֲמָרַן לְהַפְרֶשֶׁת הַר סִינַי אִם בְּהֵמָה אִם
16 אִישׁ לֹא יִחְיֶה וְחַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה הַוְיָא אִם לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹפוֹת לְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּדְאַמְרִינַן
17 עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע בְּלָל כָּל דְּבַר פְּשִׁיעָה לַהֲשָׁבַת אֲבֵידָה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ לְפָרִיקָה יָלִיף
18 חֲמוֹר חֲמוֹר מִשַּׁבָּת לַחֲסִימָה יָלִיף שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת לְכִלְאַיִם אִי כִּלְאַיִם דַּחֲרִישָׁה יָלִיף שׁוֹר
19 שׁוֹר מִשַּׁבָּת אִי כִּלְאַיִם דְּהַרְבָּעָה יָלִיף בְּהֶמְתְּךָ מִשַּׁבָּת וְנִבְּי שַׁבָּת מְנָלַן דְּתַנְיָא ר'
20 יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם ר' יִשְׁמָעֵאל בַּדִּבְּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת נֶאֱמַר עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וּבַדִּבְּרוֹת
21 הָאַחֲרוֹנוֹת נֶאֱמַר וְשׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ וַהֲלֹא שׁוֹר וַחֲמוֹר בִּכְלַל כָּל בְּהֵמָה הָיוּ וְלָמָּה
22 יָצְאוּ לוֹמַר לְךָ מַה שׁוֹר וַחֲמוֹר הָאָמוּר כַּאן חַיָּה וְעוֹף כֵּיוֹצֵא בָּהֶן אַף כָּל חַיָּה וְעוֹף כֵּיוֹצֵא
23 בָּהֶן אֵימָא בְּהֵמָה דְּדִבְּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת בְּלָל שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרְךָ דְּדִבְּרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת פְּרָט כְּלָל
24 וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט שׁוֹר וַחֲמוֹר אֵין מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא אֲמָרִינָא וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ
25 דִּדְבְּרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת חֲזַר וְכָלַל כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט מָה הַפְּרָט
26 מְפוֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים אַף כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים וְאֵימָא מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דְּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמָּא
27 בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא אַף כָּל דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמָּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא אֲבָל עוֹפוֹת לֹא אֲמָרִי א"כ
28 נִכְתּוֹב רַחְמָנָא חַד פְּרָטָא הֵי נִכְתּוֹב רַחְמָנָא אִי כָּתַב רַחְמָנָא שׁוֹר ה"א קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ
29 אֵין שְׁאֵינוֹ קָרֵב מִזְבֵּחַ לֹא כָּתַב רַחְמָנָא חֲמוֹר וְאִי כָּתַב רַחְמָנָא חֲמוֹר ה"א קָדוֹשׁ
30 בִּבְכוֹרָה אֵין שְׁאֵין קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה לֹא כָּתַב רַחְמָנָא שׁוֹר אֶלָּא וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ ריבויא הוּא
31 וְכָל הֵיכָא דְּכָתַב רַחְמָנָא כָּל ריבויא הוּא וְהָא גַּבֵּי מַעֲשֵׂר דִּכְתִיב כָּל וְקָא דָּרְשִׁינַן לֵיהּ
32 בִּכְלָל וּפְרָט דְּתַנְיָא וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ בְּלָל בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר
33 פְּרָט וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ חֲזַר וְכָלַל כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט
34 מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע אַף כָּל פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע אֲמָרִי בְּכֹל
35 כְּלָלָא כָּל ריבויא אִיבָּעֵית אֵימָא כָּל נַמִּי כְּלָלָא הוּא מִיהוּ הַאי כָּל דְּהָכָא ריבויא הוּא מְדַהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב וּבְהֶמְתֶּךָ כְּדִכְתִיב
36 בַּדִּבְּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת וְכָתַב וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ ש"מ ריבויא הַשְׁתָּא דְּאַטְרַח כָּל ריבויא הוּא בְּהֶמְתֶּךָ דִּדְבְּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת וְשׁוֹר וַחֲמוֹר
37 דִּדְבְּרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת ל"ל אֲמָרֵי שׁוֹר לְאַגְמוּרֵי שׁוֹר שׁוֹר לְחַסִימָה חֲמוֹר חֲמוֹר לְאַגְמוּרֵי חֲמוֹר לְפָרִיקָה בְּהֶמְתֶּךָ לְאַגְמוּרֵי בְּהֶמְתֶּךָ
38 בְּהֶמְתֶּךָ לְכִלְאַיִם אִי הָכֵי אֲפִילּוּ אָדָם לִיתְסַר אַלְמָה תְּנַן אָדָם מוּתָּר עִם כּוּתִּי לַחֲרוֹשׁ וְלִמְשׁוֹךְ אָמַר רַב פָּפָּא פַּפּוּנְאֵי יָדְעֵי
39 טַעְמָא דְּהָא מִילְּתָא וּמְנוּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר קְרָא לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כְּמוֹךָ לַהֲנָחָה הִקַּשְׁתִּיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר:
40 שָׁאַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲגִיל אֶת רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא מִפְּנֵי מָה בַּדִּבְּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם טוֹב וּבַדִּבְּרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת

נאמר

שואלת הגמרא: משמע שרק על שוורים אלו חייב בעל הבור, **הָא** אם נפל **שׁוֹר שֶׁהוּא פִּקֵּחַ, פָּטוּר** בעל הבור, והרי לא מצינו שהתורה פטרה בשור פקח. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה,** אין כוונת המשנה שרק על שור שהוא חרש או שוטה או קטן חייב, אלא **לֹא מְבַעְיָא קָאָמַר** – כוונתה לחדש שלא רק על שור פקח חייב אלא גם על שור חרש שוטה וקטן חייב, דהיינו, **לֹא מְבַעְיָא** – אין צריך לומר שאם נפל **שׁוֹר שֶׁהוּא פִּקֵּחַ דְּחַיָּיב** בעל הבור, **אֲבָל** אם נפל **שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אֵימָא** – שמא תאמר שחֵרְשׁוּתוֹ **גָּרְמָה לוֹ,** או קַטְנוּתוֹ **גָּרְמָה לוֹ** ליפול, **וְלכך לִיפָּטֵר** בעל הבור, **קָא מַשְׁמַע לָן** משנתינו שגם על שוורים אלו חייב בעל הבור.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא לְרָבִינָא,** והלא **הָתַנְיָא** בברייתא, **נָפַל לְתוֹכוֹ בַּר דַּעַת פָּטוּר. מַאי לַאו** כוונת הברייתא **לְשׁוֹר בַּר דַּעַת,** ואם כן מבואר שאינו חייב אלא על שור חרש שוטה וקטן. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ, לֹא** – אין כוונת הברייתא לשור, אלא **לְאָדָם** – כלומר שאם נפל אדם בר דעת פטור, אבל בנפילת שור בין אם הוא פקח ובין אם הוא חרש שוטה וקטן, חייבים עליו.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** אחר שפירשנו שכוונת הברייתא לאדם, אם כן משמע שרק על **אָדָם בֶּן דַּעַת הוּא דְּפָטוּר, הָא** על אדם שהוא **לַאו בֶּן דַּעַת הוּא דְּחַיָּיב,** ואיך אפשר לומר כן הרי **'שׁוֹר' וְלֹא אָדָם כָּתִיב** – הפסוק 'שור' ממעט שאינו חייב כלל על אדם. מתרצת הגמרא: אין כוונת הברייתא שדווקא על אדם בן דעת פטור, **אֶלָּא מַאי 'בֶּן דַּעַת'** ששנינו בברייתא, **מִין בֶּן דַּעַת,** והיינו כל אדם. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אחא, **וְהלא הָתַנְיָא** בברייתא אחרת, **נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר בֶּן דַּעַת פָּטוּר,** ומבואר שרק על שור שאינו בן דעת חייבתו תורה. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא** אכן כוונת המשנה כפי שנתבאר בתחילה, שאם נפל **שׁוֹר וְהוּא חֵרֵשׁ,** או **שׁוֹר וְהוּא שׁוֹטֶה,** או **שׁוֹר וְהוּא קָטָן, דַּוְקָא** על שוורים אלו חייב, **אֲבָל** אם נפל **שׁוֹר וְהוּא פִּקֵּחַ, פָּטוּר, מַאי טַעְמָא,** כיון **דְּכֻלֵּי לֵיהּ עָיְינִי וּמֵיזַל** – שור פקח היה לו להתבונן בהליכתו ולהזהר שלא ליפול בבור, ולכך לא נחשב בעל הבור פושע לגבי נפילת שור בן דעת. מביאה הגמרא ראיה לדין זה: **תַּנְיָא נָמֵי הָכִי, נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן וְשׁוֹר סוּמָא** – עוור **וְשׁוֹר** פקח **שְׁמַלַּאי בַּלַּיְלָה, חַיָּיב** עליהם בעל הבור, כיון שגבי שוורים אלו שאינם יכולים לראות את הבור בעל הבור פושע, אבל אם היה השור **פִּקֵּחַ וּמְהַלֵּךְ בַּיּוֹם, פָּטוּר** עליו בעל הבור.

משנה

בכמה ענינים מצינו בתורה שפרטי דיניהם נאמרו על 'שור', ומשנתינו מבארת שאין כוונת התורה דווקא שור, אלא בין בשור ובין בשאר בהמות וחיות ועופות. מבארת המשנה: **אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה** שווים **לְגַבֵּי נְפִילַת הַבּוֹר,** שעל אף שנאמר (שמות כא לג) 'וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר', אין הכוונה שחייב רק על 'שור' אלא אף בשאר בהמות הדין כן. **וְכן לְהַפְרָשַׁת הַר סִינַי** – לגבי ציווי התורה שיפרישו את עצמם ואת בהמתם מלעלות להר סיני קודם מעמד הר סיני, נאמר (שמות יט יג) 'אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה', ולעופות, כמבואר בהמשך המשנה. **וְכן לְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל** – לגבי חיוב גנב בתשלומי כפל, נאמר (שמות כב ג) 'מְשׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם', וכוונת התורה לחייב אף על גניבת כל בהמה. **וְכן לְגַבֵּי חֲשָׁבַת אֲבֵידָה** שנאמר בה (דברים כב א) 'לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ', כוונת התורה להשבת כל בהמה. **וכן לְפְרִיקָה** – מה שנאמר (דברים כב ד) 'לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ', כוונת התורה לכל בהמה. **וכן לַחֲסִימָה** שנאמר בה (דברים כה ד) 'לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ', כוונת התורה לכל בהמה. **וכן לְכִלְאַיִם** – הנאמר לגבי איסור הנהגה בכלאים (דברים כב י) 'לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו', כוונת התורה לכל שני מיני בהמה, ומה שנאמר לגבי איסור הרבעת כלאים (ויקרא יט יט) 'בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם', כוונת התורה גם לחיה ועוף. **וְכן לְשַׁבָּת** – מה שנאמר לגבי חיוב שביתת בהמה בשבת (דברים ה יד) 'וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ' **וְכֵן חַיָּה וְעוֹף כֵּיוָצֵא בָּהֶן** – אף חיה ועוף דינם כבהמה לגבי דינים אלו. מבארת המשנה: **אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר** בפסוקים אלו **'שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר', אֶלָּא** משום **שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהְוָוֹה** – התורה דברה על בהמות אלו שדרך בני אדם להשתמש בהם לצרכם.

גמרא

הגמרא מבארת מהיכן למדה משנתינו שדינים אלו נאמרו בכל בהמות חיות ועופות. **לְגַבֵּי נְפִילַת הַבּוֹר** שֶׁכָּתוּב 'יָשִׁיב לְבַעֲלָיו' כְּתִיב (שמות כא לד), וכוונת הפסוק לרבות שחייב על **כָּל דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים** דהיינו אף שאר בהמות חיות ועופות, **דְּאָמְרַן** – כמבואר לעיל (ע"א). **לְגַבֵּי הַפְרָשַׁת הַר סִינַי** נאמר (שם יט יג) **'אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה'** וְהכלל בכל מקום שֶׁחַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה הָוְיָא, ותיבת **'אִם'** שנאמר בפסוק זה בא **לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹפוֹת.** וכן לְגַבֵּי תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל חייב בו אף על שאר מיני בעלי חיים ואפילו על דבר שאין בו רוח חיים, **כְּדַאֲמְרִינַן** להלן (סב: , שהנאמר בתחילת הפסוק (שם כב ח) **'עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע'** הוא כְּלָל ובא לרבות **כָּל דְּבַר פְּשִׁיעָה.** וכן לְגַבֵּי **חֲשָׁבַת אֲבֵידָה** כל דבר חייב בהשבה שנאמר (דברים כב ג) 'וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ'. וכן לְעִנְיַן חיוב **פְּרִיקָה, יָלִיף 'חֲמוֹר' 'חֲמוֹר' מִמִּשְׁכָּנָא** – למדים גזירה שוה מ'חמור' האמור לגבי שביתת בהמה בשבת ל'חמור' הכתוב גבי חיוב פריקה, וכשם שלענין שבת אף שאר בהמות חיות ועופות בכלל האיסור כך לענין פריקה כולם בכלל החיוב. וכן לְעִנְיַן **חֲסִימָה, יָלִיף 'שׁוֹר' 'שׁוֹר' מִמִּשְׁכָּנָא** – למדים גזירה שוה מ'שור' האמור גבי שבת ל'שור' הכתוב גבי איסור חסימה. וכן לְגַבֵּי איסור **כִּלְאַיִם, אִי כִּלְאַיִם דַּחֲרִישָׁה** – גבי איסור לחרוש בשני מיני בהמות, **יָלִיף** גזירה שוה **'שׁוֹר' 'שׁוֹר' מִמִּשְׁכָּנָא. אִי כִּלְאַיִם דְּהַרְבָּעָה** – גבי האיסור להרביע כלאים, **יָלִיף** 'בְּהֶמְתְּךָ' 'בְּהֶמְתְּךָ' **מִמִּשְׁכָּנָא** – למדים שאף כל שאר בעלי חיים בכלל האיסור, גזירה שוה מ'בהמתך' האמור לגבי שבת ל'בהמתך' הכתוב לגבי איסור הרבעת כלאים.

מבארת הגמרא: **וְנֵבִי שַׁבָּת** עצמה **מְנָלָן** שכל בהמה חיה ועוף בכלל חיוב שביתה, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** בעשרת **הִדְּבְרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** שנאמרו בפרשת יתרו (שמות כ י) **נֶאֱמַר** 'עַבְדְּךָ **וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ'** ולא הוסיפה התורה שור וחמור, **וּבְעשרת הַדְּבְרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת** שנאמרו בפרשת ואתחנן (דברים ה יד) **נֶאֱמַר** 'וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ', מבארת הברייתא **וְאף** שֶׁהלא **שׁוֹר וַחֲמוֹר בִּכְלָל כָּל בְּהֵמָה הָיוּ** – כלולים במה שכתבה תורה 'וכל בהמתך', **וְלָמָּה יָצְאוּ** – ולמה נכתבו בלחוד, **לוֹמַר לְךָ, מַה שׁוֹר וַחֲמוֹר הָאָמוּר כָּאן** – גבי שבת, גם **חַיָּה וְעוֹף כֵּיוֹצֵא בָּהֶן, אַף כָּל** מקום שכתבה תורה שור וחמור, כוונתה שגם **חַיָּה וְעוֹף כֵּיוֹצֵא בָּהֶן.**

שואלת הגמרא: מנין שגבי שבת אף חיה ועוף בכלל האיסור, והלא אחד מי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם הוא, שבמקום שהתורה כתבה 'כלל' ואחר כך פרט מסוים מאותו כלל, הפרט הוא פירושו של הכלל, ואם כן **אֵימָא,** שכיון ש**'בְּהֵמָה'** דְּנאמרה **בְּדִבְרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** היא **'כְּלָל',** שהרי משמעותה כל בהמה, ו**'שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרְךָ'** דְּנאמרו **בְּדִבְרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת** הם **'פְּרָט',** נמצא שיש כאן **כְּלָל וּפְרָט, וְאֵין בְּכְלָל אֶלָּא מָה שֶּׁבְּפְרָט,** ולכך **שׁוֹר וַחֲמוֹר** המפורטים בפסוק **אֵין** – יש עליהם חיוב של שביתה, אבל **מִידֵי אָחֳרִינָא לֹא** – על שאר בעלי חיים אין חיוב שביתה. מיישבת הגמרא: **אֲמָרֵי,** כיון ששוב נאמר **'כָּל בְּהֶמְתֶּךָ'** **דִּבְרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת,** נמצא שחָזַר הכתוב **וְכָלַל,** ולכך הפסוקים נדרשים במידה אחרת מי"ג מידות, שכאשר נאמר **'כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל' אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט** – הכלל השני בא לרבות כל דבר הדומה לפרט המפורש בפסוק, **וּמָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים** – כשם ששור וחמור המפורטים בפסוק הם בעלי חיים, **אַף כָּל** שאר **בַּעֲלֵי חַיִּים** הם בכלל חיוב שביתה.

שואלת הגמרא: מדוע כל בעלי חיים מתרבים מהכלל, **וְהלא אֵימָא, מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלַתּוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא** – כשם ששור וחמור המפורטים בפסוק נבלתם מטמאת את הנוגע והנושא אותם, **אַף**

המשך בעמוד י

נֶאֱמַר בָּהֶם 'טוֹב' – במצות כבוד אב ואם נאמר (דברים ה טז) 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ'. אָמַר לוֹ רבי חייא בר אבא, עַד שֶׁאַתָּה שׁוֹאֲלֵנִי לָמָּה נֶאֱמַר בָּהֶם טוֹב, שְׁאֲלֵנִי אִם נֶאֱמַר בָּהֶן טוֹב אִם לָאו, כיון שֶׁאִינִי יוֹדֵעַ אפילו אִם נֶאֱמַר בָּהֶן טוֹב אִם לָאו, כְּלָךְ – לך לשאול אֵצֶל רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי, שֶׁהָיָה רָגִיל ללמוד אֵצֶל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שֶׁהָיָה בָּקִי בָּאַגָּדָה. אָזַל לְגַבֵּיהּ – הלך אצל רבי תנחום ושאלו, אָמַר לֵיהּ רבי תנחום, מֶמֶּנּוּ – מרבי יהושע בן לוי לֹא שָׁמַעְתִּי ביאור בזה, אֶלָּא כָּךְ אָמַר לִי שְׁמוּאֵל בַּר נַחוּם אֲחִי אִמּוֹ שֶׁל רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לָהּ – ויש אומרים שהיה אֲבִי אִמּוֹ שֶׁל רַב אַחָי בְּרַבִּי חֲנִינָא, לא כתבה התורה 'טוב' בלוחות ראשונות הוֹאִיל וְסוֹפָן של לוחות אלו לְהִשְׁתַּבֵּר. מבארת הגמרא: וְכִי סוֹפָן לְהִשְׁתַּבֵּר מַאי הָוֵי – מה בכך שסופן להשתבר, אָמַר רַב אַשִׁי, אם היה נכתב 'טוב' בלוחות אלו שנשברו, חַס וְשָׁלוֹם פָּסְקָה טוֹבָה מִיִּשְׂרָאֵל על ידי שבירתן.

מביאה הגמרא עוד בענין 'טוב': אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הָרוֹאֶה אות טֵי"ת בַּחֲלוֹמוֹ, סִימָן יָפֶה לוֹ. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא שזה סימן יפה, אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'טוֹב', ולכך האות טי"ת מרמזת על טובה הכתובה באות טי"ת, והלא אין זה מוכרח, שכן אִימָּא שמרמזים לו על מה שאמר הנביא ישעיהו לגבי מפלת בבל (ישעיהו יד כג) 'וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד' שהיא לשון של רעה הכתובה באות טי"ת. משיבה הגמרא: אין לפרש שהוא רמז ל'וְטֵאטֵאתִיהָ' שהרי חַד טֵי"ת קָאָמְרִינַן – רבי יהושע אמר את דבריו כשראה אות טי"ת אחת, ואילו בתיבת 'וטאטאתיה' נכתבה אות טי"ת פעמיים. שואלת הגמרא: והלא עדיין אִימָּא שמרמזים לו על הפסוק שנאמר לגבי חטאי ירושלים (איכה א ט) 'טָמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ' שהיא לשון של רעה הכתובה באות טי"ת אחת, משיבה הגמרא: טֵי"ת בֵּי"ת קָאָמְרִינַן – דברי רבי יהושע נאמרו, כשראה בחלומו את האותיות טי"ת ובי"ת ולכן אין לפרש שרמזו לו על תיבת 'טָמְאָתָהּ'. שואלת הגמרא: והלא עדיין אִימָּא שהאותיות טי"ת ובי"ת מרמזים על הפסוק שנאמר לגבי חורבן ירושלים (איכה ב ט) 'טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ'. מבארת הגמרא באופן אחר: אֶלָּא הטעם שהרואה אות טי"ת בחלומו סימן יפה לו, הוֹאִיל וּפָתַח בּוֹ הַכָּתוּב לְטוֹבָה תְּחִילָּה – כיון שהאות טי"ת הראשונה בתורה היא לטובה, שֶׁהרי מִהפסוק הראשון 'בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים' עַד הפסוק (בראשית א ד) 'וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר' לֹא כְּתִיב טֵי"ת, ורק בפסוק זה נאמר 'וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב'.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הָרוֹאֶה תיבת 'הֶכְפֵּד' בַּחֲלוֹמוֹ הרי זה סימן שֶׁחָסוֹ עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם וּפִרְאוֹהוּ, כיון שתיבת 'הספד' מרמזת לתיבות חס ופדה, ומבארת הגמרא, הֲנִי מִילֵּי בִּכְתָבָא – רמז זה אינו אלא כשראה את תיבה זו כתובה, אבל אם שמע כן אין זה מרמז על כך.

שנינו במשנה: שהנאמר בתורה 'בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם' (ויקרא יט יט), אין זה דווקא בבהמה, אלא וְכֵן חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן וְכוּ'. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּאן שָׁנָה רַבִּי – ממה ששנה רבי במשנתינו שאסור להרביע שני מיני עופות זה בזה משום כלאים למדנו, שאף תַּרְנְגוֹל, וְטָווֹס, וּפַסְיוֹנֵי כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה ואסור להרביעם זה בזה. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שמינים שונים הם ואסורים משום כלאים. מיישבת הגמרא: אָמַר רַב חֲבִיבָא, מְשׁוּם דְּרַבּוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – כיון שהם גדלים זה אצל זה, מַהוּ דְּתֵימָא מִין חַד הוּא – שמא תאמר שנחשבים כמין אחד ומותרים זה בזה, קָא מַשְׁמַע לָן ריש לקיש ששלשה מינים הם ואסורים זה בזה.

מביאה הגמרא עוד מיני עופות האסורים בהרבעת כלאים: אָמַר שְׁמוּאֵל, אֲווּז של ישוב וַאֲווּז הַבָּר שני מינים הם, ולכן הם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה ואסור להרביעם זה עם זה. מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב רַב חָנָן, מַאי טַעְמָא ששני מינים הם, אִילֵימָא – אם מִשּׁוּם, דְּהַאי אָרִיךְ קוֹעֶיהּ – זה חרטומו ארוך וְהַאי זוֹטָר קוֹעֶיהּ – וזה חרטומו קצר, והרי אֶלָּא מֵעַתָּה לפי טעם זה, אף גַּמָּלָא פָּרְסָא – גמל פרסי, וְגַמָּלָא מַיְיעָא – וגמל ערבי, דְּהַאי אֵלִים קוֹעֶיהּ – שזה צוארו עב, וְהַאי קַטִּין קוֹעֶיהּ – וזה צוארו דק, הָכִי נַמִּי דְּהָווּ כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה – וכי גם בהם נאמר ששני מינים הם ואסור להרביעם זה בזה משום כלאים. מיישבת הגמרא: אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, סימן אחר יש לכך ששני מינים הם, שהרי אין הזכרים שבהם דומים זה לזה, כיון שזֶה בֵּיצָיו מְבַחוּץ – אווז הבר ניכרים ביצי זכרותו מבחוץ, וְזֶה בֵּיצָיו מִבִּפְנִים – ואילו אווז של ישוב אין ביצי זכרותו ניכרים מבחוץ. רַב פָּפָּא אָמַר סימן אחר ששני מינים הם, שהרי אין הנקבות דומות זו לזו, הָא טְעוּנָה חֲדָא בֵּיעָתָא בְּשִׁיחֲלָא – נקבת אווז הבר אינה טעונה אלא ביצה אחת בכל פעם, ורק אחר שמטלת אותה היא נטענת בביצה אחרת, וְהָא טְעוּנָה כַּמָּה בֵּיעָתָא בְּשִׁיחֲלָא – ואילו נקבת אווז של ישוב טעונה כמה ביצים בבת אחת.

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַמַּרְבִּיעַ שְׁנֵי מִינִים שָׁנִים – מיני בעלי חיים הגדלים בים, לוֹקֶה. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מַשְׁמִיהּ דְּעוּלָּא, אָתְיָא 'לְמִינֵהוּ' 'לְמִינֵהוּ' מַיָּבָּשָׁה – למדים כן בגזירה שוה, נאמר תיבת 'למינהו' גבי מינים שבים בפסוק (בראשית א כא) 'וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם', ונאמר תיבת 'למינהו' בהמשך הפסוק 'וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ' לגבי מינים שביבשה, וכשם שמינים שביבשה אסורים בהרבעת כלאים כך מינים שבים אסורים.

מביאה הגמרא נידון באיסור הנהגת כלאים: בְּעֵי רַחֲבָה – רחבה הסתפק, הַמַּנְהִיג בְּעִיָּא וְשִׁיבּוּטָא – קשר קרון לעז ודג, והדג צף במים והעז מושך עמו על שפת המים, מַהוּ – האם עובר בכך על איסור להנהיג בכלאים, מִי אַמְרִינַן, כֵּיוָן דְּעִיָּא לֹא נָחֵית בַּיָּם – כיון שהעז אינו יורד לים, וְשִׁיבּוּטָא לֹא סָלִיק לְיַבָּשָׁה – ודג אינו עולה ליבשה, לֹא כְּלוּם עָבִיד – לא עבר על איסור במה שהנהיג קרון על ידי שניהם, שאין זה נחשב כהנהגה יחדיו, אוֹ דִלְמָא כיון שסוף סוף הַשְׁתָּא מִיהַת קָא מַנְהִיג – עכשיו הוא מנהיג קרון על ידי שניהם, הרי זה נחשב הנהגה יחדיו, ועובר בכך על איסור כלאים. מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא, איך אפשר לצדד ולומר שבהנהגתם יחדיו עובר באיסור כלאים על אף שהם בשני מקומות, וכי אֶלָּא מַעֲתָּה אם חִיבֵּר חֲמֵה וּשְׁעוֹרָה בְּיָרוֹ, וְזָרַע חִטָּה בָּאָרֶץ – בארץ ישראל שהוא מקום שאסור לזרוע בו כלאים, וּשְׂעוֹרָה זרע בְּחוּצָה לָאָרֶץ שהוא מקום שמותר לזרוע בו כלאים, שהרי איסור כלאי זרעים היא מצוה התלויה בארץ, הָכִי נַמִּי דְּמַחַיֵּיב – האם גם בזה נאמר שכיון שחיברם וזרעם יחדיו על אף שזרעם בשני מקומות נפרדים עבר על איסור כלאי זרעים, וכשם שבאופן זה ודאי לא עבר על איסור כלאי זרעים, כך מנהיג בעז ודג לא עבר משום איסור הנהגה בכלאים. מתרצת הגמרא, אָמְרֵי, הָכִי הַשְׁתָּא – אין זה דומה לזה, שהרי הָתָם – זורע חטה בארץ ושעורה בחוצה לארץ פטור, משום שאמנם אֶרֶץ מָקוֹם חִיּוּבָא – ארץ ישראל הוא מקום שחייבים על זריעתו בכלאים, אך כיון שחוּצָה לָאָרֶץ לֹא מָקוֹם חִיּוּבָא – אין חייבים בו על זריעת כלאים, ואם כן לא זרע את שני המינים במקום האסור בזריעה, אבל הָכָא – במנהיג על ידי עז שביבשה ודג שבים, אִידֵי וְאִידֵי חִיּוּבָא הוּא – גם מיני יבשה וגם מיני דגים יש בהם איסור כלאים, שהרי אם היה מנהיג קרון על ידי שני מיני בהמות, או שהיה מנהיג ספינה על ידי שני מיני דגים היה חייב משום כלאים, ולכן גם כשמנהיג על ידי עז ודג יש מקום לצדד שחייב בכך משום כלאים:

נֶאֱמַר בָּהֶן טוֹב. גְּבֵי כִּיבּוּד אַב וְאֵם דִּכְתִיב בְּהֶן לְמַעַן יִיטַב לָךְ: וּפָתַח בּוֹ. ט"ז שֶׁכְּתוּבָה רִאשׁוֹן בְּתוֹרָה נֶאֱמְרָה לְטוֹבָה: חֻמָּפֵי. תֵּיבָה זוֹ לְבַדָּהּ הָרְאוּהוּ: כָּאן שָׁנָה. בְּמִשְׁנָה זוֹ דְּקָתָנֵי כְּלָאִים נוֹהֵג בְּעוֹפוֹת לְמַדְנוּ דְּכָל עוֹפוֹת כְּלָאִים זֶה בָּזֶה מִין בְּשֶׁאִינוֹ מִינוֹ: טָוִוס. פּוֹעָ"ן בְּלַ"ע: פַּסְיוֹנִי. מִין שֶׁלָּיו שְׁקוּרִין פִּירְדִי"ץ: קוֹעֶיהָ. חַרְטוּמּוֹ בְּי"ק בְּלַ"ע: עַיִט. עֲרָבִ"י: אַיָּלִים קוֹעֶיהָ. צַוָּארוֹ עב: קְטַן. דק: בֵּיצָיו מְבַחוּץ. בֵּיצֵי הַזְּכָרוֹת נִיכָּרִין בָּאֲוִוזִּ הַכֹּר מִבַּחוּץ: בְּשֶׁיִּחְלֹא. בְּטִעְנָה אַחַת אֲוִוזִּ בַּר אִינּוֹ טוֹעֵן בֵּיצָה שְׁנִיָּה עַד שֶׁתְּלַד אֶת הָרִאשׁוֹנָה: הִנְהִיג בְּעֵיטָא וְשִׁיבּוּטָא. קְשֹׁר קֶרֶן לְעֻז וְדֹ, זֶה צָף עַל הַמַּיִם וְזֶה מוֹשֵׁךְ עִמּוֹ עַל שִׁפַּת הַיָּם: כְּלָאִים בְּחוּצָה לָאָרֶץ לֹא נֶהֱגָה דְּמִצְוָה הַתְלוּיָה בָּאָרֶץ הִיא וְכָל חוֹבַת קַרְקַע אֵין נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ מִן הַתּוֹרָה: אֵידֵי וְאִידֵי מָקוֹם חִיּוּבָא. אִם הָיָה מְנַהֵיג סְפִינָה בֵּינַיִם בִּשְׁנֵי דְּגָים שֶׁל שְׁנֵי מִינִין חַיֵּיב דְּהָא דְּרַשִׁינַן לְמִינְהוּ לְמִינְהוּ מִיבָּעֵי:

הַדָּרָן עָלָךְ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה

נֶאֱמַר בָּהֶם טוֹב אָמַר לוֹ עַד שֶׁאַתָּה שׁוֹאֲלֵנִי לָמָּה נֶאֱמַר בָּהֶם טוֹב שְׁאָלֵנִי אִם נֶאֱמַר בָּהֶן טוֹב אִם לַאו שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם נֶאֱמַר בָּהֶן טוֹב אִם לַאו כָּלְךָ אֵצֶל ר' תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי שֶׁהָיָה רָגִיל אֵצֶל ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שֶׁהָיָה בָּקִי בְּאַגָּדָה אָזַל לְגַבֵּיהּ א"ל מִמֶּנּוּ לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא כָּךְ אָמַר לִי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָחִי אִמּוֹ שֶׁל רַב אַתָּא בְּרִבִּי חֲנִינָא וַאֲמָרִי לָהּ אֲבִי אִמּוֹ שֶׁל רַב אַחַי בְּרִבִּי חֲנִינָא הוֹאִיל וְסוֹפָן לְהִשְׁתַּבֵּר וְכִי סוֹפָן לְהִשְׁתַּבֵּר מַאי הֲוֵי אָמַר רַב אַשֵּׁי חַם וְשָׁלוֹם פָּסְקָה טוֹבָה מִיִּשְׂרָאֵל א"ר יְהוֹשֻׁעַ הָרוֹאֶה טי"ת בַּחֲלוֹמוֹ סִימָן יָפֶה לוֹ מ"ט אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב טוֹב אֵימָא וְטַאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵי הַשְּׁמֵד חַד טי"ת קַאַמְרִינַן אֵימָא טוּמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ טי"ת בֵּי"ת קָאַמְרִינַן אֵימָא טָבְעוּ בָּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אֶלָּא הוֹאִיל וּפָתַח בּוֹ הַכָּתוּב לְטוֹבָה תְּחִילָּה שֶׁמִּבְּרֵאשִׁית עַד וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר לֹא כְּתִיב טי"ת וְא"ר יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הָרוֹאֶה חֻמְפֵּי בַּחֲלוֹמוֹ חָסִן עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם וּפָרְאוּהוּ הַנֵּי מִילֵּי בִּכְתָבָא: וְכֵן חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן וְכוּ': אָמַר ר"ל כַּאן שָׁנָה רֶבִּי תַּרְנְגוֹל טָוּוס וּפַסְיוֹנִי כְּלָאִים זֶה בָּזֶה נַמִּי דָּהֲווּ כְּלָאִים זֶה בָּזֶה אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי זֶה בֵּיצָיו מְבַחוּץ וְזֶה בֵּיצָיו מְבַפְּנִים רַב פָּפָּא אָמַר הָא טְעוּנָה חָדָא בֵּיעָתָא בְּשִׁיחְלָא וְהָא טְעוּנָה כַּמָּה בֵּיעָתָא בְּשִׁיחְלָא א"ר יִרְמְיָה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ הַמַּרְבִּיעַ שְׁנֵי מִינִים שֶׁצִּנִּים לוֹקֶה מַאי טַעְמָא אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מִשְׁמֵיהּ דְּעוּלָּא אַתְיָא לְמִינְהוּ מִיבָּעֵי לְמִינְהוּ מִיבָּעֵי לֹא מְיַירֵי אֶלָּא בְּזוּרְעִים וְהִשְׁתָּא דְּכִתְיב וְשִׁיבּוּטָא מַהוּ מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּעֵיטָא לֹא נָחִית בַּיָּם וְשִׁיבּוּטָא לֹא סָלִיק לַיַּבָּשָׁה לֹא כְּלוּם עָבִיד אוֹ דִלְמָא הַשְׁתָּא מִיהַת קָא מְנַהֵיג מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא אֶלָּא מֵעַתָּה חִיבּוּר חִטָּה וּשְׂעוֹרָה בְּיָדוֹ וְזֶרַע חִטָּה בָּאָרֶץ וּשְׂעוֹרָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ הָכִי נַמִּי דְּמִתְחַיֵּיב אָמְרִי הָכִי הַשְׁתָּא הָתָם אֶרֶץ מָקוֹם חִיּוּבָא חוּצָה לָאָרֶץ לֹא מָקוֹם חִיּוּבָא הָכָא אִידֵי וְאִידֵי חִיּוּבָא הוּא:

הַדָּרָן עָלָךְ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה:

אָמַר ר"ל כַּאן שָׁנָה רֶבִּי תַּרְנְגוֹל טָוּוס וּפַסְיוֹנִי כוּ' מַהוּ דְּתֵימָא מִין אֶחָד הוּא קָמ"ל. וְאֵע"ג דְּלֹא אִשְׁתְּמִיעַ' מִמַּתְנִיתִין דְּלָיְהוּ תְּרֵי מִינֵי אֵע"ג דְּרַבּוּ בְּהֲדֵי הֲדָדֵי וְלֹא שְׁמִעִינַן אֶלָּא דְּאִיסּוּר כִּלְאַיִם שְׁיֵיךְ בְּעוֹפוֹת מ"מ אָתֵי שְׁפִיר דְּהָכִי קָאָמַר ר"ל כַּאן שָׁנָה רֶבִּי כְּלוֹמַר בֵּינַיִם שֶׁשָּׁנָה רֶבִּי דַּיִּשׁ בִּכְלָאִים בְּעוֹפוֹת א"כ תַּרְנְגוֹל טָוּוס וּפַסְיוֹנִי כּוּלְּהוּ מִינִין הֵן בְּזֶה כִּי מִסְתַּבְּרָא דְּנָפְשִׁין לְמִינְהוּ לְמִינְהוּ מִיבָּעֵי לְמִינְהוּ מִיבָּעֵי לְמִינְהוּ מִיבָּעֵי

הַכּוֹנֵס צאן לדיר. זה היה ראוי לשנות לעיל בהדי מילי דשור דלא היה לו להפסיק במילי דבור אלא אגב דתנא נפל לבור והבאישו מימיו תנא בתריה מילי דבור א"נ מילי דבור ראוי לשנות תחילה קודם שישנה דיני שמירה וגם דיני אש היה ראוי לשנות תחילה אלא אגב דתנן בסקהו בבור דהוה ליה לאפוקי דין פותח וכורה שבו דבר הכתוב תנא נמי הך דבעל בפניה כראוי: **נִפְרְצָה** בלילה. אע"פ דתנא נעל בפניה כראוי פטור אצטריך למתני נפרצה בלילה פטור כדמייר בפ"ק (דף יד.) הא ביום חייב דקלא אית ליה למילתא ומסתמא ידע שנפרצה אי נמי בלילה אפילו נודע לו שנפרצה ויצתה הבהמה אין לו לטרוח יותר מדאי לחזור אחריה באפילה: **אוֹ** שפרצוה לפטים. ואצטריך לאשמועינן דאפילו הלפטים פטורים כשלא הוציאוה:

מַאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה. לא בעי למימר דמתני' בין בתם בין במועד ובדר"א בן יעקב בפרק ד' וה' (לעיל דף מה:) דמשמע ליה דמתני' במועד לחודיה איירי מדקתני צאן דאין רגילות להיות בהן קרן אלא שן ורגל שאין רגילות שיתבוונו להזיק דהזיק דייק בסמוך וס"ל לגמרא השתא דמועד דשן ורגל כמועד דקרן ולהכי קאמר ר"י היא דלר"מ כי היכי דבעי שמירה מעולה במועד דקרן ה"נ בעי בשן ורגל אע"ג דבקרן קראי כתיב נלמוד סתום מן המפורש ועוד דכוולהו נזקין כתיב בתר קרן וקיימא אהדהוא דין שמירה המפורש בה: **רַבִּי** יהודה היא. קצת תימה דר"י דריש לעיל (דף מה:) ולא ישמרנו לזה ולא לאחר:

הַתּוֹרָה מיעטה בשמירתם. ואע"ג דלעיל בפ"ב (דף כה:) הזה בעי למילף דשן ורגל חייב ברשות הרבים מק"ו מקרן וכן בעי למילף למפטר קרן ברה"ר משן ורגל בק"ו אי לאו קראי ולא פרכינן שכן מיעטה בשמירתם מושם דאין שייך להקשות משמירה אתשלומין אי נמי בר"א בן יעקב דאמר אחד תם ואחד מועד סגי ליה בשמירה פחותה:

הָא בסהו פטור. וא"ת שלמא בכסוי מעולה הרבה קאמר וכ"ת למה לי קרא דסד"א עד דקטאים ליה כדאמר לעיל (דף נ.) וי"ל דפשיטא ליה דכסוי מעולה בקטאים ליה חשיב אי נמי השוה הכתוב הזורה לפותח ופותח שמצאו מכוסה בכיסוי בעין שמירה פחותה מסתמא לא החמירה עליו לכסותו בכיסוי מעולה יותר מן הראשון ולא אמר הכתוב לא יכסנו אלא בכסוי הראשון ואפותח ואכורה קאי בשוה בקונטרס משמע דכל כיסוי עד דקטאים ליה חשיב בשמירה פחותה: **עַד** דעביד בעין ובייער. אף על גב דכדרישׁ מכילתין (דף ג.) דדרשינן מיניה אזלא מזיקא מ"מ מדלא כתיב ובערה ש"מ אדאדם נמי קאי: **אִילֵימָא** בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב. פי' אכותל דאבהמה ודאי לא מיחייב בפריצת גדר בעלמא דאין זה אלא גרמא בעלמא וי"ס שקבוע בקרן בחדיא אכותל וא"ת נהי דחייב אכותל נימא דפטור מדיני אדם קאי אבהמה וי"ל דלא שייך למתני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב או בבהמה או בכותל אבל כשמתחרץ בכותל רעוע אע"ג דאין דומה שיתחייב בדיני שמים על הכותל שהוא רעוע בל כך שיפול ברוח מצויה או אפילו ברוח שאינה מצויה מ"מ שייך למתני חייב בדיני שמים כיון ששייב דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא א"ש דנקט בפני בהמת חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דאכותל לא מיחייב כדפרישית והא דקאמר לקמן מהו דתימא דכיון דלמסתר קאי מאי קעביד משמע דחייב בידיי שמים קאי נמי אכותל ר"ל דה"ק כיון דלמסתר קאי שהבעלים מצווין לסותרו שלא יפול על בני אדם ס"ד דכל הקודם במצוה זכה ואין לזה להניחו מלסתור כשביל בהמת חבירו ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל אי נמי בלומר למסתר ולמיפל קאי: [ועי' תוס' סנהדרין עז. ד"ה בנזקין]

הַכּוֹנֵס פָּטוּר. דְּהָא נִטְרָה וּמֹאזִי חַיֵּי לֵיהּ לְמֶעְבַּד: הַנִּיחָהּ בַּחֲמָה. מִצְעָרָא לָהּ שִׁמְשָׁא וְלֹא סַגִּי לֵיהּ בִּנְעִילָה כְּרָאוּי דְּמוֹקְמִינַן בִּגְמָרָא דְּתֵרֵי דְּלָת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה: **נִבְנַס** חֶרְסָהּ תַּחְתֶּיהָ. לְהִתְחַיֵּיב בְּנִזְקִין: **נִפְלָה** לְגִינָּה. בְּאוֹנֵס מִגּוֹ בְּעִלָּה הַסְּמוּךְ לְגִינַּת חֲבֵירוֹ אוֹ שֶׁהָיְתָה רֹה"ר גְּבוֹהָה מִן הַגִּינָּה וְנָפְלָה: **מַה שֶּׁנָּגְנַיִּת**. לְפִי הֲנָאָתָהּ וְלֹא לְפִי הַזִּיקָהּ: **שָׁמַיִן בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ שָׁדֶה**. אֵין שָׁמִין אֶת הָעֲרוּגָה לִבְדָהּ מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסֶדֶת מִזִּיק שֶׁשָּׁמִין אוֹתָהּ בְּכָל שְׁוָיֶיהָ וְרַחֲמָנָא אָמַר וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר וְדִרְשִׁינַן בְּגֵמָ' מִלְּמַד שֶׁשָּׁמִין אוֹתוֹ עַל גַּב שָׂדֶה אַחֶרֶת אֶלָּא שָׁמִין בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה כַּמָּה הָיְתָה יָפָה קוֹדֶם שֶׁנַּאֲכְלָה מַמָּנָּה הָעֲרוּגָה הַזֹּאת וְכַמָּה הִיא יָפָה עַכְשָׁיו וְהַשְׁתָּא לֹא מְשַׁלֵּם כּוּלָּהּ דְּמֵיהָ דְּמֵי שְׁלוֹקְחַ בֵּית סָאָה כְּשֶׁהִיא בְּתִבְואָתָהּ אֵינוֹ מְזַלְזֵל בָּהּ בְּשֶׁבִיל הַפֶּסֶד עֲרוּגָה אַחַת כִּי אִם דָּבָר מוּעָט: **ר"ש אוֹמֵר אֲכָלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִין**. מַה שֶּׁהִזִּיקָה כְּיָצֵא מִשְׁלַשְׁלֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה שָׁמִין בֵּית שְׁבָבֵר בִּישְׁלוּ כָּל צָרְכָּן: מְשַׁלֶּמֶת. כָּל הַהִזָּיק וְהֵיכָא שֶׁיְּמִינִין אוֹגֶב שָׂדֶה הֵיכָא דְּעָדִיין לֹא נִגְמְרוּ: **גמ' מַאן תָּנָא מוּעָד בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה בְּנֵי לֵיהּ**. מְנִי מַתְנִי' דְּאָמַר צֹאן שֶׁהִזִּיקָה בַּשֵּׁן וְרֶגֶל הוּא דְּהֵיְינוּ מוּעָד בְּתַחִילָּתוֹ סַגִּי לָהּ בִּבְעִילָה כְּרָאוּי דְּהֵיְינוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה כְּדְאוּקִימְנָא שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה וְאִי אֲתֵי רוּחַ שַׁאִין מְצוּיָה לֹא קָאֵי: לְשׁוֹר. וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי א"ר מַנִּי בַּר פַּפִּישׁ מַאן תָּנָא מוּעָד בְּתַחִילָּתוֹ סַגִּי לֵיהּ בִּפְחוּתָה דְּסַגִּי לֵיהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה ר"י הִיא דְּתָנֵן קָשְׁרוּ בְּעָלָיו וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי אוֹ שֶׁלֹּא כָּרָאוּי א"ר מַנִּי בַּר פַּפִּישׁ מַאן תָּנָא גְּמוּרִים אִם סָאָה סָאָה אִם סָאתַיִם סָאתַיִם: **גמ'** ת"ר אֵיזֶהוּ כָּרָאוּי וְאֵיזֶהוּ שֶׁלֹּא כָּרָאוּי דֶּלֶת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה זֶהוּ כָּרָאוּי שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה זֶהוּ שֶׁלֹּא כָּרָאוּי א"ר מַנִּי בַּר פַּפִּישׁ מַאן תָּנָא מוּעָד בְּתַחִילָּתוֹ סַגִּי לֵיהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה ר"י הִיא דְּתָנֵן קָשְׁרוּ בְּעָלָיו וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי אוֹ שֶׁלֹּא כָּרָאוּי בְּמוֹסִירָה וְנָעַל לְפָנָיו כָּרָאוּי וְיָצָא וְהִזִּיק אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד חַיָּיב פְּטוּר כָּרָאוּי וְיָצָא וְהִזִּיק הוּא זֶה ר"א אוֹמֵר אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין אֲפִילּוּ תֵּימָא ר"מ שַׁאנִי שֵׁן וְרֶגֶל דְּהַתּוֹרָה מִעֲטָה בִּשְׁמִירָתָן דְּאָמַר ר' אֶלְעָזָר וְאָמְרֵי לַהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא אַרְבָּעָה דְּבָרִים הַתּוֹרָה מִיעֲטָה בִּשְׁמִירָתָן וְאֵלּוּ הֵן בּוֹר וְאֵשׁ שֵׁן וְרֶגֶל בּוֹר דִּכְתִיב כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ הָא כִּסָּהוּ פָּטוּר אֵשׁ דִּכְתִיב שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵרָה עַד דְּעָבִיד כְּעֵין מַבְעִיר שֵׁן דִּכְתִיב וּבִעֵר בְּשָׂדֵה אַחֵר עַד דְּעָבִיד כְּעֵין וּבִעֵר רֶגֶל דִּכְתִיב וְשִׁלַּח עַד דְּעָבִיד כְּעֵין וְשִׁלַּח וְתָנֵיא וְשִׁלַּח זֶה הָרֶגֶל וְכֵן הוּא אוֹמֵר מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר וּבִעֵר זֶה הַשֵּׁן וְכֵן הוּא אוֹמֵר כַּאֲשֶׁר יִבְעַר הַגָּלָל עַד תּוּמּוֹ מַעֲמָא דְּעָבִיד כְּעֵין וְשִׁלַּח וּבִעֵר הָא לֹא עָבִיד לֹא אָמַר רַבָּה מַתְנִיתִין נַמִּי דֵּיקָא דְּקָתָנֵי צֹאן מִכְּדֵי בְּשׁוֹר קָא עָסְקִינַן וְאָתֵי נִיתְנֵי שׁוֹר מַאי שְׁנָא דְּקָתָנֵי צֹאן לַאו מִשּׁוּם דְּהַתּוֹרָה מִיעֲטָה בִּשְׁמִירָתָן לַאו מִשּׁוּם דִּכְאן חֵרֶם לֹא כְּתִיבָא בָּהּ שֵׁן וְרֶגֶל הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ וְקָמַ"ל דְּשֵׁן וְרֶגֶל דְּמוּעָדִין הוּא ש"מ תַּנָּיָא אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ אַרְבָּעָה דְּבָרִים הָעוֹשֶׂה אוֹתָן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם וְאֵלּוּ הֵן הַפּוֹרֵץ גָּדֵר בְּפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵירוֹ וְהִכּוֹפֵף קֻמָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בְּפְנֵי הַדְּלֵיקָה וְהַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שֶׁקֶר לְהָעִיד וְהַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לַחֲבֵירוֹ וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ: אָמַר מַר הַפּוֹרֵץ גָּדֵר בְּפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵירוֹ ה"ד אִילֵימָא בְּכוֹתֶל בְּרִיא בְּדִינֵי אָדָם נַמִּי נִיחַיֵּיב אֶלָּא בְּכוֹתֶל דְּהָא תְּנַן פָּרַצוּהוּ לִסְטִים פָּטוּר: דְּמִחַיֵּיב דְּהָא תְּנַן פָּרַצוּהוּ לִסְטִים פָּטוּר: בְּכוֹתֶל

משנה

המשנה עוסקת בנזקי שן ורגל, ומלמדת אימתי בעל הצאן חייב לשלם את נזקי צאנו:

הַכּוֹנֵס– האוסף את **הַצֹּאן** שלו **לַדִּיר**, **וְנָעַל** – את דלת הדיר **בְּפָנֶיהָ**, דהיינו בפני הצאן, **כָּרָאוּי**, **וְיָצְאָה** בהמה מהדיר, **וְהִזִּיקָה** בשדה אחרים בשן או ברגל, **פָּטוּר** בעל הצאן, אולם אם **לֹא נָעַל בְּפָנֶיהָ** את הדלת **כָּרָאוּי**, **וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה**, **חַיָּיב** בעל הצאן. נעל את הדיר כראוי **וְנִפְרְצָה** כותל הדיר **בַּלַּיְלָה**, **אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לְסָטִים** – שודדים, **וְיָצְאָה** הצאן **וְהִזִּיקָה**, **פָּטוּר** בעל הצאן, מכיון ששמר על צאנו כראוי. ואם **הוֹצִיאוּהָ לְסָטִים** מהדיר, והלכה והזיקה, **הַלְּסָטִים חַיָּיבִין** לשלם את מה שהזיקה. **הַנִּיחָהּ**, את הבהמה, **בַּחַמָּה**, במקום שהשמש מצערת אותה, **אוֹ שֶׁמָּסְרָהּ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְיָצְאָה** הבהמה **וְהִזִּיקָה, חַיָּיב** בעל הצאן, לפי שפשע בשמירתה. **מָסְרָהּ לְרוֹעֶה, נִכְנָם הָרוֹעֶה תַּחְתָּיו**, שקיבל על עצמו את חיובי השמירה של הבעלים, ואם לא שמרה כראוי הרי הוא חייב לשלם את נזקיה.

המשנה דנה בשיעורי התשלום על נזקי בהמה: בהמה **שְׁנָפְלָה** באונס, מגג בעליה או מרשות הרבים **לְגִינָּה, וְנֶהֱנֵית** במה שנחבטה בירקות הגינה ולא נתרסקו אבריה בקרקע, **מְשַׁלֶּמֶת** דמי **מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית**, שבית דין שמין כמה היה מוכן לשלם כדי שהבהמה תיפול על גבי ירקות רכים ולא יתרסקו אבריה בקרקע, וסכום זה הוא משלם, ואינו משלם את דמי הירקות שניזוקו, שהרי נאנסה. אולם אם הבהמה **יָרְדָה** לגינה **כְּרֵבָּה, וְהִזִּיקָה** בשן או ברגל, **מְשַׁלֶּמֶת** את דמי **מַה שֶּׁהִזִּיקָה. כֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת** את דמי **מַה שֶּׁהִזִּיקָה**, אם הזיקה ערוגת ירק, אינו משלם את שווי הערוגה כשהיא לעצמה, אלא **שָׁמִין** – מחשבים כאילו היתה ערוגה זו בתוך שטח של **בֵּית סָאָה** [חמישים על חמישים אמה] **בְּאוֹתָהּ שָׁדֶה**, ואומדים **כַּמָּה הָיְתָה יָפָה** – כמה היה ערכה של בית הסאה קודם שהזיקה הבהמה ערוגה זו, **וְכַמָּה הִיא יָפָה** – וכמה שוויה כעת, לאחר שהוזקה הערוגה, ומשלם את ההפרש, ובאופן כזה התשלום הוא פחות מאשר אם היו שמים את שווי הערוגה לבדה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, אם הבהמה **אָכְלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִים** – שנגמר בישולם כל צרכם, ושוב אינם צריכים לקרקע, אין שמין את הערוגה אגב בית סאה, אלא **מְשַׁלֶּמֶת פֵּירוֹת גְּמוּרִים** כפי שווים המלא, **וְאִם** אכלה **חֲמָה** משלמת **דְּמֵי חֲמָה, וְאִם** אכלה **חֲמָתַיִם** משלמת **דְּמֵי חֲמָתַיִם:**

גמרא

הגמרא דנה מה נחשב לנעילה כראוי ומיהו האומר זאת: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **אֵיזֶהוּ כָּרָאוּי, וְאֵיזֶהוּ שֶׁלֹּא כָּרָאוּי**, אם נעל את הצאן בדיר **בְּלֵילָה שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמוֹד** ואינה נפרצת, **בְּעֵת שֶׁנּוֹשֶׁבֶת רוּחַ מְצוּיָה** ורגילה, **וְהוּ** נעילה **כָּרָאוּי**, ופטור אם יצאה והזיקה, ואם נעל את הצאן בדיר בלילה **שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּעֵת שֶׁנּוֹשֶׁבֶת רוּחַ מְצוּיָה** אלא היא נפרצת ונפתחת, **וְהוּ** נעילה **שֶׁלֹּא כָּרָאוּי**, וחייב אם יצאה והזיקה. **אָמַר רַבִּי מָנִי בַּר פַּפִּישׁ, מַאן תָּנָא** – מי הוא התנא ששנה במשנתינו את דין **מוּעָד**, וסובר **דְּמֻגַּי לֵיהּ** – שדי לו, לשור מועד, **בְּשָׁמִירָה פְּחוּתָה**, **רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתָנַן** (לעיל מה:) **קְשָׁרוֹ בָּעֲלִיו כְּמוֹסֵרָה** – קשר בעל השור את שורו בחבל, שלא יוכל לברוח, **וְנָעַל לְפָנָיו כָּרָאוּי** – או שנעל את השור בדלת היכולה לעמוד בפני רוח מצויה בלבד, **וְיָצָא** השור **וְהִזִּיק, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד** – בין אם היה השור תם, ובין שהיה מועד, **חַיָּיב** בתשלומי הנזק, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר**, לפי שלדעתו על בעל השור לקושרו בשלשלת של ברזל, או לנעול אותו בדלת העומדת אף ברוח שאינה מצויה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אם היה השור **תָּם**, הרי הוא **חַיָּיב** בחצי נזק, מכיון שלא שמרו שמירה מעולה, אולם אם היה השור **מוּעָד**, הרי הוא **פָּטוּר**, לפי **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי שור מועד, **'וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שֹׁלֵם יְשַׁלֵּם'** (שמות כא לו), ויש לדייק שאינו חייב אלא באופן שלא שמר כלל, **וְשָׁמוּר הוּא זֶה** – ואילו שור זה שמור הוא בשמירה פחותה, ולכן פטור אם יצא והזיק. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, שור מועד **אֵין לוֹ שְׁמִירָה, אֶלָּא** על ידי **סָכִין**, כלומר שחייב לשוחטו, וכל שלא שחטו חייב בנזקיו, אפילו אם שמרו שמירה מעולה. נמצא משמשנתנו היא כדעת רבי יהודה. דוחה הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** משמשנתנו כדעת **רַבִּי מֵאִיר, שַׁאנִי** – שונה דין נזקי **שֵׁן וְרֶגֶל דְּהַתּוֹרָה מִיעֲטָה בִּשְׁמִירָתָן**, ודי להם בשמירה פחותה, **דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שְׁבְּמַתְנִיתָא **תָּנָא** – בברייתא שנינו כן, **אַרְבָּעָה דְּבָרִים** – בארבעה נזיקין **הַתּוֹרָה מִיעֲטָה בִּשְׁמִירָתָן**, ואם שמרם אפילו בשמירה פחותה, פטור, **וְאֵלּוּ הֵן**, א. **בּוֹר** ב. **וְאֵשׁ** ג. **שֵׁן** ד. **וְרֶגֶל. בּוֹר, דִּכְתִיב** (שמות כא לג) **'[וְ]כִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ'**, ויש לדייק מזה **הָא כִּסָּהוּ** – שאם כסהו בכיסוי כלשהו, **פָּטוּר**, ולא הצריכה התורה לסתום את הבור לגמרי ולמלאותו בעפר, והרי שמספיקה שמירה פחותה בבור. **אֵשׁ, דִּכְתִיב** (שם כב ה) **'כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים, וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵרָה'**, וממה שנאמר **'הַמַּבְעִיר'**, יש ללמוד שאינו חייב **עַד דְּמַבְעִיר כְּעֵין 'וּבָעַר'** – עד שיעשה פעולה שהיא כעין פעולת **'ביעור'** היינו האכלת הבהמה בידים, והיינו שיפשע בשמירת הבהמה, אבל אם לא פשע בשמירת הבהמה אלא שמרה שמירה פחותה, פטור. **רֶגֶל, דִּכְתִיב** באותו פסוק **'וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ'**, ויש ללמוד מזה שאינו חייב **עַד דְּמַבְעִיר כְּעֵין וְשִׁלַּח** – שיעשה פעולה שהיא כשליחת הבהמה בידים לשדה חבירו, והיינו שיפשע בשמירת הבהמה, אבל אם לא פשע בשמירת הבהמה אלא שמרה שמירה פחותה. עדיין לא נתברר מנין שהפסוקים שהובאו ללמד שהתורה מיעטה בנזקי שן ורגל, אכן עוסקים בשן ורגל. הגמרא מביאה ברייתא המוכיחה זאת: **וְתַנְיָא, מה** שנאמר **'וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ', זֶה** בהמה שהזיקה על ידי **הָרֶגֶל** – דריסת רגלה, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (ישעיה לב כ) **'מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר'**, והרי שלשון **'שלוח'** עולה על רגל הבהמות. ומה שנאמר **'וּבָעַר** בִּשְׂדֵה אַחֵר', **זֶה** בהמה שהזיקה על ידי **הַשֵּׁן** – אכילתה בשיניה, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (מלכים א' יד י) **'כַּאֲשֶׁר יִבְעַר הַגֵּלֶל עַד תֻּמּוֹ'** – כמו שהאוכל מבער את המאכל בפיו ועושה אותו לגללים, והרי שלשון **'ביעור'** הוא ענין של אכילה. מכל מקום למדנו לגבי נזקי שן ורגל, **דְּמַעֲמָא** – שסיבת החיוב היא משום **דְּעָבִיד כְּעֵין 'וְשִׁלַּח' 'וּבָעַר'**, כאמור, **הָא לֹא עָבִיד לֹא** – אבל אם לא פשע אלא שמר את הבהמה ואף בשמירה פחותה, הרי הוא פטור. ומעתה שהתורה מיעטה בשמירת שן ורגל יכולה משנתינו להיות גם לשיטת רבי מאיר. הגמרא מביאה הוכחה שאכן תנא המשנה סובר כרבי מאיר ששור מועד צריך שמירה מעולה, אלא ששונה דין שן ורגל שהתורה מיעטה בשמירתם: **אָמַר רַבָּה, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא דְּקָתָנֵי** – משנתינו מדוקדקת במה שכתבה **צאן** שהזיקה בשן ורגל, שהרי **מְכָּרֵי** – מאחר **וּבְשׁוֹר קָא עָסְקִינַן וְאָתֵי** – בפרקים הקודמים עסקנו ב'שור' שהזיק בקרנו, ואם כן גם בפרקנו **נִיתְנֵי שׁוֹר** – היה על המשנה לכתוב את דינה לגבי שור, **וַמַאי שְׁנָא דְּקָתָנֵי צאן** – מדוע שינתה המשנה וכתבה 'צאן', **לַאו** – האם אין זה **מְשׁוּם** שהמשנה באה ללמד **דְּהַתּוֹרָה מִיעֲטָה בִּשְׁמִירָתָן** של נזקי שן ורגל, **לַאו** – והאם אין זה **מְשׁוּם הָכָא** לגבי צאן **קָרֵן לֹא כְּתִיבָא בָּהּ** – אין כתוב בתורה נזקי קרן, ורק נזקי שֵׁן **וְרֶגֶל הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ**, ולכן נקטה המשנה 'צאן' שלא נאמר בהם כי אם נזקי שן ורגל, **וְקָא מַשְׁמַע לָן** – והשמיעתנו המשנה **דְּשֵׁן וְרֶגֶל דְּמוּעָדִין הוּא** – שרק בשן ורגל שהינם מועדים מתחילתם, ומעולם לא היו תמין, די בשמירה פחותה, אבל בשור מועד צריך שמירה מעולה, ושלא כשיטת רבי יהודה. **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש ללמוד מכך שתנא המשנה סובר כרבי מאיר.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בחיובו של הגורם נזק לחבירו: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אַרְבָּעָה דְּבָרִים** – נזקים, **הָעוֹשֶׂה אוֹתָן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם** ואי אפשר להוציא ממנו ממון, **וְחַיָּיב** עונש **בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְאֵלּוּ הֵן**, א. **הַפּוֹרֵץ גָּדֵר בִּפְנֵי בְּהֵמַת חֲבֵירוֹ** ויצאה הבהמה וברחה. ב. **וְהַכּוֹפֵף** את **קֻמָּתוֹ** תבואתו **שֶׁל חֲבֵירוֹ, בִּפְנֵי הַדְּלֵיקָה** – לצד השריפה, כדי שתבער בה האש. ג. **וְהַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שָׂכָר לְהָעִיד** ולחייב את חבירו. ד. **וְהַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לַחֲבֵירוֹ** שפלוני חייב לו מעות, **וְאֵינוֹ מָעִיד לוֹ**. הגמרא מבארת את הברייתא: **אָמַר מַר, הַפּוֹרֵץ גָּדֵר בִּפְנֵי בְּהֵמַת חֲבֵירוֹ** פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. מברר הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **בְּאופן** שפרץ **כּוֹתֶל בָּרִיא** וחזק, **בְּדִינֵי אָדָם נַמִּי נֵיחַיֵּיב** על מה שהזיק את כותלו. **אֶלָּא** מוכרח שמדובר

בְּכוֹתֶל רָעוּעַ, ובסתירתו לא הפסיד את הבעלים כיון שעומד הוא להסתר.

אָמַר מָר, הַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ בִּפְנֵי הַדְּלֵיקָה פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן מדובר, אִילֵימָא שמדובר דְּמָטֵי לֵיהּ – שכשכפפה הגיעה הדליקה לקמה בְּרוּחַ מְצוּיָה, בְּדִינֵי אָדָם נַמִּי נְחַיֵּיב שהרי בידיו הבעיר בה האש, אֶלָּא מדובר דְּמָטֵי – שהגיעה הדליקה לקמה בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה, שאין לחייבו בדיני אדם כיון שאי אפשר היה לו לדעת שתבוא רוח זו. רב אשי מבאר באופן אחר: וְרַב אַשִׁי אָמַר, טָמוּן אִתְּמַר – מדובר שהוא בעצמו לא שלח בידיו את הבעירה, אלא שהזיקו בטמון, שבעת שראה את דליקה מתקרבת כיסה אותה בסדינים, ובכך פטר את המבעיר שאינו חייב בטמון. וחייב בדיני שמים מִשּׁוּם דְּשַׁוְּיָהּ – שעשה את הקמה טָמוּן בָּאֵשׁ, ובכיסויו גרם להפסיד את בעליה ולפטור את המבעיר:

אָמַר מָר, הַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שָׂכָר להעיד על חבירו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא לְנַפְשֵׁיהּ – לשובר עצמו, שפלוני חייב לו ממון, ועל ידי עדותם הוציא מחבירו ממון שאין מגיע לו, הלא מְמוֹנָא בָּעֵי שַׁלּוּמֵי – ממון שקיבל שלא כדין עליו להשיבו לבעליו, וּבְדִינֵי אָדָם נַמִּי נְחַיֵּיב, אֶלָּא מדובר ששכרם להעיד שפלוני חייב ממון לְחַבְרֵיהּ – לחבירו, וחבירו הוא שקיבל את הממון שלא כדין.

אמר מר, וְהַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לַחֲבֵירוֹ שפלוני חייב לו מעות, וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. מבררת הגמרא: בְּמַאי עָסְקִינַן – במה המדובר, אִילֵימָא שמדובר בִּבְנֵי תְּרֵי – בשני עדים שלא העידו עדות הידועה להם, פְּשִׁיטָא שחייב בדיני שמים, שהלא דין דְּאוֹרַיְיתָא הוּא שעליהם להעיד, שנאמר (ויקרא ה א) 'וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ', ומדובר בפסוק בשני עדים, אֶלָּא בְּחַד – בעד אחד, שמחייב את הנתבע שבועה בלבד, וחייב בדיני שמים משום שיתכן שהיה הלה נמנע מלהשבע והיה משלם, ובכך שנמנע להעיד גרם להפסיד את התובע.

הגמרא תמהה על דברי רבי יהושע: וְתוּ לֵיכָּא – והאם אין עוד היזקים שהעושה אותם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואף הם נמנו בברייתות, וְהָאִיכָּא – הלא ישנו היזק נוסף שדינו כך (סִימָן לחמשת הדברים שהגמרא מונה להלן, הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַמָּאת – מי אפר פרה אדומה, שנינו בברייתא, הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַמָּאת – מי אפר פרה אדומה, כגון שהשתמש בהם במשקולות ושקל בנגדם דברים אחרים בכף מאזניים, וּבְפָרַת חַמָּאת – פרה אדומה, שהפסיד אותם במלאכה שעשה, שמעתה אינם כשרים עוד, שְׁפָטוּר מִדִּינֵי אָדָם, משום שהיזק שאינו ניכר הוא ואינו נחשב נזק, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְהָאִיכָּא, ששנינו בברייתא, הַנּוֹתֵן סֵם הַמָּוֶת בְּפִנַּת בֶּהֱמַת חֲבֵירוֹ ואכלה אותו ומתה, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְהָאִיכָּא, הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן והבעירו בה חפציו של אדם אחר, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, כיון שאין שליח לדבר עבירה, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְהָאִיכָּא, הַמַּבְעֶרֶת – המבהיל אֶת חֲבֵירוֹ, כגון שתקע לו בקולו באוזנו פתאום, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, כיון שלא עשה מעשה בגופו, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְהָאִיכָּא, נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא סִלְקָהּ משם, או נָפְלָה נִמְלוֹ ברשות הרבים וְלֹא הֶעֱמִידָהּ, ונותרו שם ונתקלו בהם אחרים וניזוקו, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב בְּהֶזֵּיקָן – במה שהזיקו שברי הכד והגמל הנופל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. ולמה לא מנה רבי יהושע בברייתא גם את הדברים הללו. מיישבת הגמרא: אֵין, מִיהָא אִיכָּא טוּבָא – אכן ישנם דברים נוספים שהעושה אותם פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים, וְהָנֵי – ואלו הארבעה שמנה רבי יהושע אַצְטְרִיכָא לֵיהּ – הוצרכו לו להזכירם משום שיש בהם חידוש, מַהוּ דְּתֵימָא שִׁבְדִינֵי שָׁמַיִם נַמִּי – גם כן לֹא לִיחַיֵּיב, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו רבי יהושע שהוא מתחייב בדיני שמים.

הגמרא מבארת את החידוש שבכל אחד ואחד: הַפּוֹרֵץ גָּדֵר בִּפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵירוֹ ויצאה וברחה, חידש בו רבי יהושע שחייב בדיני שמים, מַהוּ דְּתֵימָא – סבור היית לומר שכֵּיוָן דִּלְמִסְתָּרֵיהּ קָאֵי – כיון שעומד הוא הכותל להסתר, וכפי שהעמדנו למעלה, על כן מָה עָבִיד – מה עשה, וּבְדִינֵי שָׁמַיִם נַמִּי – גם כן לֹא לִיחַיֵּיב, קָא מַשְׁמַע לָן רבי יהושע שחייב. הַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בפני הדליקה, נַמִּי – גם כן יש לחדש שחייב בדיני שמים, מַהוּ דְּתֵימָא – שיאמר אותו אדם שעשה זאת מִי הֲוָה יָדַעְנָא דְּאָתְיָא – האם ידעתי שתבוא רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה ותבעיר את הקמה, וּבְדִינֵי שָׁמַיִם נַמִּי – גם כן לֹא לִיחַיֵּיב, קָא מַשְׁמַע לָן. וּלְרַב אַשִׁי דְּאָמַר נַמִּי טָמוּן אִיתְּמַר – וגם לרב אשי שהעמיד שמדובר שהטמין את הקמה ובכך פטר את המבעיר מלשלם לניזק, גם כן יש לבאר, מַהוּ דְּתֵימָא שיטען אותו אדם אֲנָא – אני לא הזקתיך כלל, אלא אדרבה כַּפּוּיֵי כַּסִּיתֵיהּ נֵיהָלָךְ – כיסיתי אותה עבורך שלא תשרף הקמה באש במהרה, וּבְדִינֵי שָׁמַיִם נַמִּי – גם כן לֹא לִיחַיֵּיב, קָא מַשְׁמַע לָן שחייב. וְהַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שָׂכָר להעיד על חבירו, נַמִּי – גם כן יש בו חידוש, מַהוּ דְּתֵימָא לֵימָא – שיאמר אותו אדם שאין לחייבו משום שהלא 'דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד כשהם סותרים זה את זה, לִדְבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין', בתמיה, כלומר שדבר ברור הוא שלא היה לעדים ששכר להתפתות לו [שהוא התלמיד] אלא לשמוע בקול הקב"ה [שהוא הרב] שאסר להעיד עדות שקר, והיה להם שלא להעיד וּבְדִינֵי שָׁמַיִם נַמִּי – גם כן לֹא לִיחַיֵּיב על חטא שחטאו הם מרצונם, קָא מַשְׁמַע לָן שאף על פי כן, כיון שגרם לכך, חייב בדיני שמים. וְהַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לַחֲבֵירוֹ וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ, נַמִּי – גם כן יש בו חידוש, מַהוּ דְּתֵימָא שנפטרהו, משום שיכול אותו אדם לטעון מִי יֵימַר דִּכְוָתֵיהּ הֲוָה (אֶתְיָא) מַסְהֲדִינָא לֵיהּ הֲוָה מוֹדֶה – מי יוכל לדעת בודאות שאם הייתי מעיד לו לתובע היה הנתבע מודה ומשלם, ונמצא שהפסדתי לו ממון, דִּלְמָא הֲוָה מִשְׁתַּבַּע לְשַׁקְרָא – שמא היה הנתבע נשבע לשקר ונפטר, וּבְדִינֵי שָׁמַיִם נַמִּי – גם כן לֹא לִיחַיֵּיב, קָא מַשְׁמַע לָן שגם בזה חייב בדיני שמים:

שנינו במשנה, נעל את הדיר כראוי וְנִפְרְצָה כותל הדיר בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לְמָטָּה – שודדים כּוֹ', ויצאה הצאן והזיקה, פטור בעל הצאן, מכיון ששמר על צאנו כראוי:

הגמרא מבארת באיזה אופן פטור כאשר נפרצה בלילה: אָמַר רַבָּה, מה שנאמר שנפרצה בלילה פטור בעליה מנזקיה, וְהוּא שֶׁחָתְרָה הבהמה תחת הכותל והפילה אותו, שאנוס הוא בכך. מדייקת הגמרא: אֲבָל אם לֹא חָתְרָה, אלא נפל הכותל מעצמו, מַאי, חַיָּיב בנזקיה של הבהמה, ושקשה, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה כותל מדובר, אִילֵימָא שמדובר בְּכוֹתֶל בָּרִיא וחזק, כִּי לֹא חָתְרָה אלא נפל מעצמו, אַמַּאי – למה הוא חַיָּיב, מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֵעְבַד – מה היה לו לעשות שנפל הכותל, אֶלָּא ודאי מדובר בְּכוֹתֶל רָעוּעַ, ולכן אם נפל ויצאה והזיקה חייב, מעתה קשה, כִּי – כאשר חָתְרָה הבהמה תחתיו והיא זו שהפילה אותו, אַמַּאי פָּטוּר בנזקיה, הלא 'תְּחִלָּתוֹ בְּפִשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס' הוּא, שהוא מצידו פשע בבהמה שהניחה אותה במקום שהכותל רעוע, אולם לבסוף אירע מאורע אחר שלא היה עליו להשמר ממנו, והוא חתירתה תחת הכותל, ואנוס הוא בכך. ואם כן הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר שאם תְּחִלָּתוֹ בְּפִשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס פָּטוּר הוא על הנזקים שבאו מכך, כיון שסוף סוף הנזק אירע באונס, ולכן הוא פטור כאן, שהלא יציאתה היתה בחתירה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר תְּחִלָּתוֹ בְּפִשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס חַיָּיב, כיון שהוא מצידו פשע בדבר, אף שהנזק לא נגרם בפועל אלא באונס, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה נבאר כאן, ומדוע פטור הוא.

הגמרא מעמידה את דברי רבה שהם נסובים על ענין אחר: אֶלָּא מַתְנִיתִין שפטרה את בעל הבהמה שיצאה מהדיר כאשר הכותל נפל, מדובר בה בְּכוֹתֶל בָּרִיא, ונפילתו היא אונס ולכן הוא פטור כשנפל ויצאה וַאֲפִילּוּ לֹא חָתְרָה תחת הכותל ולא מפני מעשיה נפל, וְכִי אִיתְּמַר דְּרַבָּה אַסַּיְיפָא אִיתְּמַר – ודברי רבה שנאמרו, על המשך דברי המשנה נאמרו, שנאמר שם שאם הִנִּיחָהּ, את הבהמה, בַּחַמָּה, אוֹ

המשך בעמוד ר

רש"י

בְּכוֹתֶל רָעוּעַ. דְּלֹא אַפְסְדֵיהּ דְּלְמַסְתַּר קָאֵי: דְּמֵצֵי לֵיהּ. כְּשֶׁכָּפְפָה הִגִּיעַ בָּהּ הַדְּלִיקָה: בְּרוּחַ מְצוּיָה. חֲרֵי בְּיָדִים הִבְעִיר וּבְדִינֵי אָדָם נִיחַיֵּיב: בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה. דְּמִידֵּי דְּלֹא סָלְקָא אַדַּעְתַּיהּ הִיא: טָמוֹן אִיתְּמַר. שְׁכִיפָה קָמַת חֲבִירוֹ בְּסִדְרָיִן כְּשֶׁרָאָה דְּלִיקָה אֲצִלָּה וְהוּא לֹא שָׁלַח אֶת הַבְּעֵרָה וְשׁוֹיֶיהָ טָמוֹן וְגָרַם לְהַפְסִיד אֶת הַנִּיזָּק וּלְפָטְרוֹ אֶת הַמַּבְעִיר דְּפָטוּר עַל טָמוֹן בְּאֹשׁ: לְנַפְּשַׁיהּ. לְהוֹצִיא מָמוֹן מֵחֲבִירוֹ לְעַצְמוֹ: מָמוֹנָא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי. אוֹתוֹ מָמוֹן שֶׁהוֹצִיא חַיִּיב לְהַחֲזִיר: לְחַבְרֵיהּ. שֶׁכַּר עֲדֵי שֶׁקַּר לְהוֹצִיא מָנֶה מֵרָאוּבֵן לְשַׁמְעוֹן: פְּשִׁיטָא דְּאוֹרְיְיתָא הוּא. דִּכְתִיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם: אִם לֹא יָגִיד. בְּתֹרֵי קָא מַשְׁתְּעֵי מִדְּקָפִיד אַהֲגָדָה מַשְׁמַע שֶׁאִילּוּ מַגִּידִין מִתְחַיְּיבִים זֶה מָמוֹן וְעוֹד קי"ל (סוטה דף ב.) כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר עַד הֵרֵי כָּאן שְׁנֵי עֵדִים עַד שֶׁיָּפְרֹט לְךָ הַכְּתוּב אֶחָד כְּדִכְתִיב לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ (דברים יט): אֶלָּא בָּחַד. שְׁמַחַיְּיבוֹ שְׁבוּעָה וּבְדִינֵי שָׁמַיִם מִיחַיֵּיב דְּאִי הָוֶה מַסְהִיד מְחַיֵּיב לֵיהּ שְׁבוּעָה וְדִלְמָא לֹא הָוֵי מִשְׁתַּבַּע בְּשִׁיקְרָא וּמִשְׁלַם: וְתוּ לֵיכָּא. דְּחַיְּיבִינַן בְּדִינֵי שָׁמַיִם: הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת. שֶׁשָּׁקַל בְּנֶגְדָּן מִשְׁקָלוֹת בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין (דף נג.) וְהֵן נִפְסָלִין בְּמִלְאכָה: פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם. דְּהֵיזִיק שְׁאֵינוֹ נִיכָּר לֹא שָׁמְיה הֵיזֵק וְכוּלְהוּ הָנֵי תְּיוּבְתֵּי מִתְּנִיתָא נִינְהוּ: הַמַּבְעִית. תָּקַע לוֹ בְּאָזְנוֹ פִּתְאוֹם וּבְעָתוֹ דְּלֹא עָבַד בֵּיהּ מַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ: ר"מ מְחַיֵּיב בְּהֶזֵּקָן. פְּלוּגְתֵּייהוּ מִיפָּרְשָׁא בְּגְמָרָא אַתְּ הַכֹּד (דף כט.) בְּנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ וּבְמַפְקִיר נִזְקֵיהּ: אֲנָא כְּמוֹ כְּפִיתִיהּ. שֶׁלֹּא תַּבְעִיר בָּהּ הָאֵשׁ מֵהֵר: דִּבְרֵי חֲבֵר שׁוֹמְעִין. וְהֵיכָא לְהֶם שֶׁלֹּא יְעִידוּ: וְהוּא שֶׁחֲתָרָה. הָא דִּתְנַן נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה פָּטוּר כְּגוֹן שֶׁחֲתָרָה הַבְּהֵמָה וְהִפִּילָה הַכּוֹתֶל דְּאָנוּס הוּא: אֲבָל לֹא חֲתָרָה. אֶלָּא מֵעַצְמָהּ נָפְלָה: תְּחִילָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה. אֲצֵל נִפְילָה דְּעָבִיד לְמִיפַּל: וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס. דְּהָא לֹא נָפְלָה אֶלָּא חֲתָרָה: הֲנִיחָהּ לְמַאן דְּאָמַר כו'. פְּלוּגְתָּא הִיא בְּסוֹף הַמַּפְקִיד (ב"מ דף מב.) תְּרֵי לִישָׁנֵי דְּשִׁ"ס אִלֵּיבָּא דְּרַב יוֹסֵף: ה"ג אֶלָּא מַתְנִי' בְּכוֹתֶל בְּרִיא וַאֲפִילּוּ לֹא חֲתָרָה: הֲנִיחָהּ בַּחֲמָה כו' אָמַר רַבָּה וַאֲפִילּוּ חֲתָרָה. וּבְכוֹתֶל בְּרִיא: תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה. שֶׁהֲנִיחָהּ בַּחֲמָה וּפְשִׁיעָה הִיא אֲצֵל פְּתִיחַת הַדֶּלֶת דְּאָמְרִינַן לְקַמִּיהּ כָּל הַחֲבוּלוֹת שֶׁיְּכוֹלָה לֶעָשׂוֹת עוֹשֶׂה אֹגֶב צְעָרָה: וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס. שֶׁחֲתָרָה: טַצְדֵּקָא. תַּחְבּוּלוֹת: כיון

תוספות

אִילֵימָא דְּמַטְיָא לֵיהּ בְּרוּחַ מְצוּיָה בְּדִינֵי אָדָם נְמִי לִיחַיֵּיב. וְא"ת בֵּיוָן שֶׁאֵין חִילּוּק בֵּין מִקְרֵב דָּבָר אֲצֵל הָאֵשׁ וּבֵין מִקְרֵב הַדָּבָר אַמַּאי אָמְרִינַן בְּפֶרֶק כָּל הַנִּשְׂרָפִין (סנהדרין דף עז. ושם) כְּבָתְּרוּ בְּמָקוֹם שֶׁסּוֹחֵף חַמָּה אוֹ צִינָּה לְבֵית פְּטוּר לִיחַיֵּיב לְמ"ד אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצִיוֹ וְכֵן בְּפָתְּרוּ לְפָנֵי אֲרֵי וְיֵ"ל דְּוַדַּאי אִי בְּפָתְּרוּ וְהֵבִיאוּ בְּמָקוֹם שֶׁסּוֹחֵף חַמָּה אוֹ צִינָּה לְבֵית אוֹ אֲרֵי חַיָּיב אֲבָל הָתָם מֵיירֵי בְּפָתְּרוּ בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה וְלֹא הָזִיזוּ מִמְּקוֹמוֹ וְלֹא הָוֵי מְצַמְצֵם הוֹאִיל וְהַחַמָּה וְהַצִּינָּה וְהָאֲרִי אֵין עָלְיוֹ בְּשָׁעַת בְּפִיתָה וְהַהִיא דְּאִתְקְרִי עֲלֵיהּ בְּדֶרֶךְ דְּמֵימָא אֲפִילּוּ בְּפָתְּרוּ וְהֵבִיאוּ שָׁם וְאח"כ אִתְקְרִי פָּטוּר דְּדָמֵי לְזוֹרֵק חֵץ וּתְרִיס בְּיָדוֹ וַאֲפִילּוּ קֹדֶם הוּא וְנָטְלוֹ פָּטוּר וְא"ת הַהִיא דְּהַשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ דְּפָטוּר לְמ"ד מַעֲצְמוֹ הוּא מְכִישׁ אֲמַאי פָּטוּר לְפִי מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ בְּשִׁמְעָתָתֵינוּ דְּפִי פָּרָה (דף נב:) שֶׁשָּׁם יָרוֹ לְתוֹךְ פִּיו וְהִשִּׁיךְ לִיחַיֵּיב מְשׁוּם אִשּׁוֹ דְּוַדַּאי הִנָּחָשׁ יְזִיק הָאֵדָם וְיֵ"ל דְּשַׁאנִי הָתָם שֶׁאֵין הָאָרֶס עֲדַיִין בְּעוֹלָם:

מָמוֹנָא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי. וְכִי תֵּימָא פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם מִשּׁוּם דְּלֹא יָדְעִי' שֶׁהֵם עֲדוּת שֶׁקֶר מ"מ בֵּיוָן שֶׁאִם הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהֵם עֲדוּת שֶׁקֶר מִשְׁלַם אֵין שַׁייָךְ לְמֵימַר פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם: **אֶלָּא** לְחַבְרֵיהּ. כְּגוֹן שֶׁאֵין לְחַבְרֵיהּ מֵה לְשַׁלֵּם אוֹ שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם אוֹ כְּגוֹן שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁהֵם עֲדֵי שֶׁקֶר וְדַוְקָא שׁוֹכֵר אֲבָל אָמַר פָּטוּר מִדִּינֵי שָׁמַיִם דְּסָבוּר שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ לוֹ דְּאֵין נִרְאֶה לוֹמַר דְּנָקַט שׁוֹכֵר לְאַשְׁמוּעִינָן דְּאַפִּי' שׁוֹכֵר פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם שֶׁאֵין זֶה שׁוּם חִידּוּשׁ וְלִקַּמֵּן לֹא עָבִיד צְרִיכוּתָא אֶלָּא מִדִּינֵי שָׁמַיִם וְעוֹד דִּבְפִירְקִין תָּנֵן (דף נט:) הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חש"ו פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם שָׁלַח בְּיַד פַּקֵּחַ הִפְקִיר חַיָּיב מִשְׁמַע דְּשׁוֹלֵחַ פָּטוּר אַף מִדִּינֵי שָׁמַיִם: **פְּשִׁיטָא** אִם לֹא יָגִיד וכו'. וְא"ת ה"מ בְּשֶׁעָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ כִּדְכְתִיב וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וי"ל דה"ק קְרָא כְּשֶׁעוֹבֵר בְּדָבָר שֶׁאִם לֹא יָגִיד הָיָה נוֹשֵׂא עָוֹן אֲז יְבִיא קָרְבַּן שְׁבוּעָה אֲבָל בְּלֹא שְׁבוּעָה נְמִי אֵיכָּא נְשִׂיאוּת עָוֹן כְּדַמּוּכַח בְּמָתְנִי' בְּאֶחָד דִּינֵי מְמוֹנוֹת (סנהדרין דף לז:) וְדַוְקָא בַּב"ד הַכְּשֵׁאוֹמְרִים אֵין אֲנוּ יוֹדְעִים לְהָעִיד שׁוּב אֵינָם יְכוֹלִין לְהָעִיד דְּכֵיוָן שֶׁהִגִּיד שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַגִּיד וְהֵיינוּ אִם לֹא יַגִּיד דְּקְרָא אֲבָל חוץ לְב"ד אֵין לְחוּשׁ שֶׁיְּכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהָעִיד:

הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת. עַד שֶׁלֹּא נָתַן הָאֹפֶר כְּדִתְנַיָא בְּמַסֶּ' פָּרָה (פ"ד מ"ד) פָּרָה נִפְסֶלֶת בְּמִלְאכָה עַד שֶׁתִּתְעַשֶּׂה אֹפֶר וְהַמִּלְאכָה פּוֹסֶלֶת בְּמַיִם עַד שֶׁיִּשְׁים הָאֹפֶר לְתוֹכָהּ וּבְסִפְרֵי יְלִיף מִקְּרָא יְכוֹל אַף קְדֻשָּׁן ת"ל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה וְלֹא שְׁבָּבַר מֵי נִדָּה: **פָּטוּר** מִדִּינֵי אָדָם. בְּפ' הַנִּזְקִין (גיטין נג.) פָּרִיךְ מִינֵּיהּ לְמ"ד הֵיזֵק שְׁאֵין נִיכָּר שְׁמֵיהּ הֵיזֵק: **אֲבָל** הָנֵי אִצְטְרִיךְ לֵיהּ. וְא"ת הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת נְמִי חִידּוּשׁ הוּא לְמֵימְרִי דְּאַמְרִינַן לְעֵיל (דף מז:) דַּאֲפִילּוּ סַם הַמָּוֶת דְּלֹא עֲבִידָא דְּאָכְלָה חַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם וְשָׁמָא אֵין כָּל כָּךְ חִידּוּשׁ: **כְּמַוְיֵי** כִּסְיתִיהּ. וְא"ת גְּלוּי וְיָדוּעַ לְמָקוֹם לָמָּה נִתְכַּוֵּין אִם לְטוֹבָה אִם לְרָעָה וי"ל דְּאַפִּי' בְּמִתְכַּוֵּין לְטוֹבָה שֶׁלֹּא יְמַהֵר לִשְׁרוֹף וְיוּכַל לְהַצִּיל בַּעַל הַבַּיִת בְּתוֹךְ כָּךְ מ"מ בְּדִינֵי שָׁמַיִם חַיָּיב דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַזְדַּהוֹרֵי וְלֹא עָבִיד אַדַּעְתַּיהּ שֶׁלֹּא יָבֹא לוֹ הֶפְסֵד בְּכָךְ: **כֹּחוֹ** דְּתִימָא הוֹאִיל לָהּ תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס קמ"ל

בְּכוֹתֶל רָעוּעַ אָמַר מַר הַפּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בְּפָנֵי הַדְּלִיקָה הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא דְּמַטְיָא לֵיהּ בְּרוּחַ מְצוּיָה בְּדִינֵי אָדָם נְמִי נְחַיֵּיב אֶלָּא דְּמַטְיָא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה וְרַב אַשֵׁי אָמַר טָמוֹן אִתְּמַר מִשּׁוּם דְּשַׁוְיֵהּ טָמוֹן בְּאֹשׁ: אָמַר מַר הַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שֶׁקֶר ה"ד אִילֵימָא לְנַפְשַׁיהּ מָמוֹנָא בָּעֵי שְׁלוּמֵי וּבְדִינֵי אָדָם נְמִי נִיחַיֵּיב אֶלָּא לְחַבְרֵיהּ וְהַיְינוּ עֵדוּת לַחֲבֵירוֹ וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ כְּמַאי אִילֵימָא בְּבֵי תְּרֵי פְּשִׁיטָא דְּאוֹרְיְיתָא הוּא אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ אֶלָּא בְּחַד וְתוּ לֵיכָּא וְהָאֵיכָּא (סִימָן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת וּבְכָפָּרַת חַטָּאת פָּטוּר הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת בְּמִי מִדְּבָרִים הַמְּקַבְּלִים טֻמְאָה וְהַמַּבְעִית בְּפָנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵירוֹ פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם וְהָאֵיכָּא הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם וְהָאֵיכָּא הַמַּבְעִית אֶת חֲבֵירוֹ פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם וְהָאֵיכָּא נִשְׁבָּרָה בַּדּוֹ בְּרֹה"ר ר"מ מְחַיֵּיב בְּהֶזֵּקָן וַחכ"א נָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָהּ ר"מ מְחַיֵּיב בְּהֶזֵּקָן וַחכ"א פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם אֵין מְיַחֲא אִיכָּא טוּבָא וְהָנֵי אִצְטְרִיכָא לֵיהּ מַהוּ דְּתֵימָא בְּדִינֵי שָׁמַיִם נְמִי לֹא לִיחַיֵּיב קמ"ל הַפּוֹרֵץ גָּדֵר בִּפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵירוֹ מַהוּ דְּתֵימָא כֵּיוָן דְּלִמְסְתְּרֵיהּ קָאֵי מָה עָבִיד בְּדִינֵי שָׁמַיִם נְמִי לֹא לִיחַיֵּיב קמ"ל הַפּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ נְמִי מַהוּ דְּתֵימָא לֵימָא מִי הָוֶה יָדַעְנָא דַּאֲתָיָא רוּחַ וְשַׁאֲנָהּ מְצוּיָה וּבְדִינֵי שָׁמַיִם נְמִי לֹא לִיחַיֵּיב קמ"ל וּלְרַב אַשֵׁי דְּאָמַר נְמִי טָמוֹן אִיתְּמַר מַהוּ דְּתֵימָא אֲנָא כְּסָווּיֵי כַּסִּיתֵיהּ נִיהָלֵךְ וּבְדִינֵי שָׁמַיִם נְמִי לֹא לִיחַיֵּיב קמ"ל וְהַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שֶׁקֶר נְמִי מַהוּ דְּתֵימָא לֵימָא מִי שׁוֹמְעִין וּבְדִינֵי שָׁמַיִם הָרַב וּדְבֵרִי הַתַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין וּבְדִינֵי שָׁמַיִם נַמִּי לֹא לִיחַיֵּיב קמ"ל וַהֲיְינוּ עֵדוּת לַחֲבֵירוֹ וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ נְמִי מַהוּ דְּתֵימָא מִי יֵימַר דְּכִי הָוֶה (אָתֵינָא) מַסְהֲדִינָא לֵיהּ הָוֶה מוֹדֶה דִּלְמָא הָוֶה מִשְׁתַּבַּע לְשִׁקְרָא וּבְדִינֵי שָׁמַיִם נַמִּי לֹא לִיחַיֵּיב קמ"ל: נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִים כו': אָמַר רַבָּה וְהוּא שֶׁחֲתָרָה אֲבָל לֹא חֲתָרָה מַאי חַיָּיב הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא בְּכוֹתֶל בְּרִיא כִּי לֹא חֲתָרָה אַמַּאי חַיָּיב מַאי ה"ל לְמֵימַר אֶלָּא בְּכוֹתֶל רָעוּעַ כִּי חֲתָרָה אַמַּאי פָּטוּר תְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס הוּא הֲנִיחָא לְמ"ד תְּחִילָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס פָּטוּר אֶלָּא לְמ"ד תְּחִילָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס חַיָּיב מַאי אִיכָּא לְמֵימַר אֶלָּא מַתְנִי' בְּכוֹתֶל בְּרִיא וַאֲפִילּוּ לֹא חֲתָרָה וְכִי אִיתְּמַר דְּרַבָּה אַפִּיכָּא אִיתְּמַר הֲנִיחָהּ בַּחַמָּה אוֹ שֶׁמָּסְרָהּ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן וְיָצְתָה וְהִזִּיקָה חַיָּיב אָמַר רַבָּה וַאֲפִילּוּ חֲתָרָה לֹא מְבָעְיָא הֵיכָא דְּלֹא חֲתָרָה דְּכוּלְּהוּ בִּפְשִׁיעָה הוּא אֶלָּא אֲפִילּוּ חֲתָרָה נְמִי מַהוּ דְּתֵימָא הַנַּח לָהּ מֵיעֲבַד עֲבֵדָה וְנִפְקָא: הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים לִסְטִים חַיָּיבִין:

פשיטא

דְּכוּלְּהוּ בִּפְשִׁיעָה הִיא. ק"ק דְּה"ל לְמֵימַר מַהוּ דְּתֵימָא כּוּלָּהּ אוֹנֶס הוּא וּכְגוֹן שֶׁנָּעַל כָּל כָּךְ יָפָה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְצֵאת אֶלָּא בַּחֲתִירָה קַמַשְׁמַע לָן דְּפוֹשֵׁעַ הוּא אֲצֵל חֲתִירָה שֶׁהֲנִיחָהּ בַּחַמָּה:

פשיטא

תוספות

רש"י

פְּשִׁיטָא כֵּיוָן דְּאַפְקוּהָ קַיְימָא לָהּ בְּרִשׁוּתַיְיהוּ לְכָל מִילֵּי. בְּהוֹצִיאוּהָ לְגוּזְלָהּ אִיירֵי מַתְנִי׳ כְּדַמּוֹקֵי לָהּ בִּירוּשְׁלְמִי וְא״ת וּמַנְלָךְ דְּקַיְימָא בִּרְשׁוּתַיְיהוּ אֲפִי׳ לְהִתְחַיֵּיב עַל מָה שֶׁהִיא מְזֻקֶּקֶת דְּאֲהָכֵי קָאֵי דְּקָתָנֵי וְצָעָתָהּ וְהוּזְקָה דְּלֵיכָא לְמֵימַר דְּכִי הֵיכִי דְּמִסְרָהּ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נִכְנְסוּ תּוֹךְ בָּעֳלִים ה״ה גּוּזְלָן דְּדִלְמָא שׁוֹמֵר הוּא דְּמִתְחַיֵּיב אֲבָל גּוּזְלָן לֹא דְּמִצִינוּ דְּבָרִים שֶׁהַשּׁוֹמֵר חַיָּיב וְהַגּוּזְלָן פָּטוּר שֶׁהֲרֵי בְּבָהֶמָה הַבָּחוּשָׁה דְּהַדְרָא וּבִפְרוֹת מִקְצַת מוּכָח בְּהֶגְזֵלוֹת קָמָא (לקמן ד׳ צח:) דְּגוּזְלָן אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ מִשּׁוּם דְּלֹא חָשִׁיב שִׁינּוּי וְלֹא קְנָיְינוּהוּ וּפָטוּר אֲפִילּוּ בְּפִשְׁיעָה דְּלֹא קָבֵל עָלָיו שְׁמִירָה אֲבָל שׁוֹמֵר כֵּיוָן שְׁמִתְחַיֵּיב בְּכָבָהֶמָה דְּלֹא הַדְרָ׳ וּבְהַרְקִיבוּ כּוּלָּם אִם נַעֲשׂוּ בְּפִשְׁיעָה כְּמוֹ בֶּן יִתְחַיֵּיב בְּבָהֶמָה דְּהַדְרָא וּבְהַרְקִיבוּ מִקְצָתָם כֵּיוָן דְּקָבֵל עָלָיו שְׁמִירָה דְּלָמָּה לֹא יִתְחַיֵּיב בָּזֶה כְּמוֹ בָּזֶה שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה בְּשִׁינּוּי וְאֲפִילּוּ שׁוֹאֵל דְּקִ״ל דְּאַף לְשׁוֹאֵל שָׁמִין בְּדָרֶב בַּהֲנָא וְרֵב אַסֵּי (לעיל ד׳ יא.) וְאֵין לוֹמַר דְּמִתְחַיֵּיבֵי לְפִי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַיֵּים בָּהּ מִצְוַת הַשָּׁבָה דְּמִשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ דְּבֶשֶׁן וְרֶגֶל אִיירֵי מַתְנִי׳ וְיֵשׁ כַּאן הַשָּׁבָה מֵעַכְשָׁיו כְּשֶׁמְּחַזִּירִים אוֹתָהּ לִבְעָלִים וְ״ל דְּסִבְרָא הוּא דְּגוּזְלָן נִכְנַס תַּחַת הַבְּעָלִים דְּכֵיוָן שֶׁהוֹצִיא מֵרְשׁוּת בְּעָלִים שֶׁהָיוּ חַיָּיבִין בִּשְׁמִירָתָהּ וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִים לִשּׁוֹמְרָהּ לְפִי שֶׁנִּגְזְלָה מֵהֶם יֵשׁ עַל הַגּוֹזְלָן לְשׁוֹמְרָהּ דְּלְעִנְיַן נְזָקִין אִקְרוּ בְּעָלִים כָּל מִי שֶׁבְּיָדוֹ לְשׁוֹמְרָהּ וְלֹא דְּמֵי לְתָפְסוֹ נִיזָּק לְר״ע (לעיל ד׳ לו:) דְּאֲפִי׳ שׁוֹמֵר חִנָּם אֵינוֹ עַל חֶלֶק חֲבֵירוֹ דְּשׁוֹתֵף אֵין מַתְבְּזִין לְהַחֲזִיק רַק בְּשֶׁלּוֹ וְאֵינוֹ בָּא לְהוֹצִיא חֵלֶק חֲבֵירוֹ מֵרְשׁוּתוֹ כְּמוֹ גּוֹזְלָן וְעוֹד כֵּיוָן דְּגוֹזְלָן קָמָה לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ גַּם לְעִנְיַן אוֹנְסִין יֵשׁ לְחַשֵּׁב בְּעָלִים יוֹתֵר מִשּׁוּתָף וְהָכִי מִשְׁמַע לִישָׁנָא דְּקָמָה בִּרְשׁוּתַיְיהוּ לְכָל מִילֵּי מַה שֶּׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ לְכָל מִילֵּי יֵשׁ לוֹ לְהוֹעִיל כֵּאן:

הַמַּעֲמִיד בָּהֶמַת חֲבֵירוֹ עַל קֶמַח חֲבֵירוֹ חַיָּיב. וְאע״פ שֶׁאֵין הַבְּהֵמָה שָׁלּוֹ חַיָּיב מִשּׁוּם שַׁן וְרֶגֶל דְּאע״ג דִּכְתִיב בְּעִירָהּ כִּדְדִיהָ חֲשִׁיבָא הוֹאִיל וְהוּא עֲשָׂה כְּמוֹ מַדְלִיק פִּשְׁתָּנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בְּגָרוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ דְּמִתַּחַיֵּיב מִשּׁוּם אֵשׁ דְּבָרֵי הַזּוֹקֵק וְהָוֵי כְּאִילּוּ נוֹתֵן לְשָׁם אֵשׁ וְאע״ג דִּפְטַרִינַן נוֹתֵן סַם הַמָּוֶת לְפָנֵי בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ שֶׁאנִי הָתָם אוֹ מִשּׁוּם דְּלֹא עֲבִידָא דְּאָכְלָה אוֹ מִשּׁוּם דְּמִשּׁוּם שֶׁלֹּא תֹּאכַל כִּדְאָמַר לְעֵיל (דף מז:) דְּא״כ מִשּׁוּם זֶה ה״ל לְהִתְחַיֵּיב אֲפִילּוּ בִּרְה״ר וְלֹא מִשְׁתַּמֵּעַ בְּשׁוּם דּוּכְתָּא דְּלִתְחַיֵּיב בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֵׁן אֲפִילּוּ מִקֶּרֶב בְּהֶמְתּוֹ אֲצַל הַפִּירוֹת וּמַעֲמִידָהּ עֲלֵיהֶם: **הִכִּישָׁה** אָמְרַת לָךְ. וְתַחִילָּה הָיָה סוֹבֵר דְּמַעֲמִיד בְּהֵמָה הַיְינוּ שֶׁמַּזְקִיק בְּיָדוֹ הָאֲפֶסֶר וּמוֹלִיכָהּ מָמָּשׁ עַל הַקֶּמַח וּמַעֲמִידָהּ שָׁם וְלִהְכִי הָוֵה פְּשִׁיטָא טְפֵי: **וְלִסְטִים** נַמִּי שֶׁהִכִּישׁוּהָ. לְגוּזְלָה מְיֵירִי בְּדַמּוֹקֵי לָהּ בִּירוּשְׁלְמִי וְלֹא חָשִׁיב לָהּ מִילְתָא דְּפָשִׁיטָא כְּמוֹ שֶׁהָיָה חוֹשֵׁב הַמַּקְשֶׁה וְלֹא חַיִּישׁ לְפָרֵשׁ לָמָּה אֵין פְּשִׁיטָא לְפִי שֶׁקַּל לְהִבָּנֵין: **בֶּהֱוֵה** הֲנָאָה דִּלְא קָבְעֵי לְמֵיתַב רֵיפְתָּא לְעַנְיָא. מִשּׁוּם דְּעוֹסֵק בְּמִצְוָה וְדַוְקָא בְּשָׁעָה דְּמִתְעַסֵּק בָּהּ כְּגוֹן שׁוֹטֵחַ לְצוֹרְכָּהּ אוֹ מִשּׁוּם עִסָּק שְׁצָרִיךְ לָהּ לְאֲכִידָה אֲבָל בְּשִׁבְיל שֶׁאֲכִידָה בְּבֵיתוֹ לֹא יִפְטֹר מִלְּמֵיתַב רֵיפְתָּא לְעַנְיָא כֵּיוָן שֶׁיְּכוֹל לְקַיֵּים שְׁתֵּיהֶם כְּדַמּוֹכִח בְּסוֹכָּה (דף כה. ושם) דְּלֹא נִפְקָא לָן מִקְּרָא דְּעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה אֶלָּא דְּוַקָא הֵיכָא שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַיֵּים שְׁתֵּיהֶם וְטִבְּרָא הוּא דְּאָטוּ אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִילִּין בְּרֹאשׁוֹ וְרוֹצִיצִין בְּבִגְדּוֹ וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ יִפְטֹר מִן הַמִּצְוֹת וְעוֹד דִּבְפֶרֶק אֵין בֵּין הַמּוּדָּר (נדרים לג:) אָמַר דְּפָרוּשָׁה דְּרָב יוֹסֵף לֹא שְׁכִיחַ וְאִי פְּטֻרָת לֵיהּ כָּל זְמַן שֶׁהָאֲכִידָה בְּבֵיתוֹ שְׁכִיחַ הוּא פָּסַק ר״ח וְה״ג דְּהָלְכָה כְּרַב יוֹסֵף מִשּׁוּם דְּאֲמֹרִינַן בְּאֵין בֵּין הַמּוּדָּר (שם) דְּכ״ע אִית לְהוּ פְּרוּשָׁה דְּרַב יוֹסֵף וְאֲפִילּוּ מֵאן דְּשָׁרֵי לְמוּדָּר לְהַחֲזִיר אֲבִידָה לֹא שָׁרֵי אֶלָּא מִשּׁוּם דְּפָרוּשָׁה דְּרַב יוֹסֵף לֹא שְׁכִיחַ וְאוֹר״י אֲבָל רַבָּה מוֹדֶה לְרַב יוֹסֵף דְּעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה אֶלָּא דס״ל דְּלֹא נַעֲשָׂה שׁוֹמֵר שָׂכָר בְּבָר וּמ״מ הוּא נֶהֱנֶה לְכָךְ אָסוּר לְמוּדָּר אֲבָל לֹא הָוֵה שׁוֹמֵר שָׂכָר וְאֵין לְדַקְדֵּק נַמִּי מִשְּׁנֵיהֶן דְּהָלְכָה כְּרַב יוֹסֵף דְּמִשְׁנֵי רַב יוֹסֵף לְעוֹלָם בְּגִינְתּוֹ הַמְשַׁתֶּמֶרֶת וּקְמ״ל דְּלֹא בְּעִינַן דַּעַת בְּעָלִים כְּדְרָבִי אֶלְעָזָר וְהָכִי מוֹכִי לָהּ סוּגְיָא דְּאִלּוּ מְצִיאוֹת (ב״מ ד׳ כט. ושם) כִּי נַרְאָה דְּרַבָּה קְבָלָהּ מֵרַב יוֹסֵף דְּקָרָא בִּדְר״א אֲתִי וְרַבָּה נַמִּי שְׁהָיָה מִדְקַדֵּק מִתְּחִילָּה דְּכִשּׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי לֹא מְשַׁמֵּע לֵיהּ קְרָא אֶלָּא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא דְּהָא טַעְמָא מִשּׁוּם דְּמֵאי הֲנָאָה קָא מְטֵי לֵיהּ כְּדִלְעֵיל וְלֹא פְּלִיגִי רַבָּה וְרַב יוֹסֵף אֶלָּא בִּסְבָרָא בְּעָלְמָא וְה״פ דְּהָהִיא דְּאַלּוּ מְצִיאוֹת (שם ד׳ לא.) אִי דְּמִנְטְרָא לְרַבָּה כְּדַאִית לֵיהּ מִפְּשִׁיעָה לְרַב יוֹסֵף כְּדַאִית לֵיהּ מִגְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה פְּשִׁיטָא דְּלָהָא לָא צָרִיךְ קְרָא וְנַרְאָה לְר״י דְּהָלְכָה כְּרַבָּה בְּכָל מָקוֹם לְגַבֵּי רַב יוֹסֵף בַּר מִשְׁנָה עִנְיַן וּמְחִצָּה כְּדַאִיתָא בְּמֵי שַׁמַּת (ב״ב ד׳ קמג:) וְאֵין לְפָרֵשׁ דְּהָלְכָה כְּרַבָּה דְּהָנֵי תְּרֵי דְּאָמְרִי כְּמוֹ שֵׁשׁ מַשְׁרָשִׁים מִדְּאָמַר בְּמֵי שֶׁאָחֲזוּ (גיטין ד׳ עד: ושם) וְתִסְבְּרָא וְהָא קִ״ל כְּרַבָּה וּבְהָא אֵין הֲלָכָה כְּרַשַׁ״ג וְאֵין לוֹמַר דְּשָׁמָא אַצַּל שׁוֹלְחָנֵי מוּתָּרִים יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן (צרורים לא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן) לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָם קָאָמַר רַב נַחְמָן דְּקִ״ל כְּוָותֵיהּ בְּדִינֵי נְאָנְסוּ לֹא דְּמִשּׁוּם שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן אֵינוֹ נַעֲשֶׂה רַק שׁוֹמֵר שָׂכָר א״כ בְּאִלּוּ מְצִיאוֹת (שם דף כט.) גַּבֵּי מַה יְּהֵא בְּדָמִים רִבֵּי טַרְפוֹן אוֹמֵר יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן לֹא הָוֵי אֶלָּא ש״ש כְּמוֹ שֶׁאָמַר שָׁם לְרַבָּה וְאֵין לוֹמַר דְּהָתָם מוּדָּר רַב נַחְמָן דְּחַיָּיב בְּאוֹנְסִין מִשּׁוּם הֵיתֵר תַּשְׁמִישׁ מִשּׁוּם דְּבָלְאוּ הָכֵי הָיָה שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁהָיָה שׁוֹמֵר אֲבֵידָה דְּאִין זֶה סְבָרָא דְּמִשּׁוּם שְׁנֵי סְבָרוֹת דְּפָטוּר מִלְּמֵיתַב רֵיפְתָּא לְעַנְיָא וְעוֹד דְּמוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לֹא יַעֲשֶׂה בְּשָׁבִיל כַּךְ שׁוֹאֵל אֶלָּא ש״ש בְּעָלְמָא וְעוֹד יֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה דְּהוֹלְכְתָא מִדְּמוֹקֵי שְׁתֵּמֵּה דְּגִמָּרָא מִהֲנִיתִין דְּהָאוֹמְנִין (ב״מ דף פ:) הִלְכוּ עַל הַמִּשְׁכּוֹן שׁוֹמֵר שָׂכָר מִחֲוֹרְתָּא דְּלֹא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר בְּמַלְוָה חֲבֵירוֹ עַל הַמִּשְׁכּוֹן וְאָבַד יִשְׁבַּע וְיִטּוֹל מְעוֹתָיו וּלְרַב יוֹסֵף הוּ״מ לְאוֹקְמָהּ אֲפִילּוּ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דִּלְמַלְוָה מוֹקֵי בּוּלְהוּ אֲלִיבַיְיהוּ וּפְלוּגְתַּיְיהוּ בְּמַלְוָה צָרִיךְ לְמִשְׁכּוֹן אִי מִצְוָה קָעָבִיד אִי לֹא פִּ׳ שְׁצָרִיךְ לְמִשְׁכּוֹן הָהוּא דְּאִי לָא הָוֵי אֶלָּא ש״ש כְּמוֹ שֶׁאָמַר שָׁם לְרַבָּה וְאֵין לוֹמַר דְּהָתָם מוּדָּר רַב נַחְמָן דְּחַיָּיב בְּאוֹנְסִין מִשּׁוּם הֵיתֵר תַּשְׁמִישׁ מִשּׁוּם דְּבָלְאוּ הָכֵי הָיָה שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁהָיָה שׁוֹמֵר אֲבֵידָה דְּאִין זֶה סְבָרָא דְּמִשּׁוּם שְׁנֵי סְבָרוֹת דְּפָטוּר מִלְּמֵיתַב רֵיפְתָּא לְעַנְיָא וְעוֹד דְּמוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לֹא יַעֲשֶׂה בְּשָׁבִיל כַּךְ שׁוֹאֵל אֶלָּא ש״ש בְּעָלְמָא וְעוֹד יֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה דְּהוֹלְכְתָא מִדְּמוֹקֵי שְׁתֵּמֵּה דְּגִמָּרָא מִהֲנִיתִין דְּהָאוֹמְנִין (ב״מ דף פ:) הִלְכוּ עַל הַמִּשְׁכּוֹן שׁוֹמֵר שָׂכָר מִחֲוֹרְתָּא דְּלֹא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר בְּמַלְוָה חֲבֵירוֹ עַל הַמִּשְׁכּוֹן וְאָבַד יִשְׁבַּע וְיִטּוֹל מְעוֹתָיו וּלְרַב יוֹסֵף הוּ״מ לְאוֹקְמָהּ אֲפִילּוּ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דִּלְמַלְוָה מוֹקֵי בּוּלְהוּ אֲלִיבַיְיהוּ וּפְלוּגְתַּיְיהוּ בְּמַלְוָה צָרִיךְ לְמִשְׁכּוֹן אִי מִצְוָה קָעָבִיד אִי לֹא פִּ׳ שְׁצָרִיךְ לְמִשְׁכּוֹן הָהוּא דְּאִי לָא הָוֵי אֶלָּא ש״ש כְּמוֹ שֶׁאָמַר שָׁם לְרַבָּה וְאֵין לוֹמַר דְּהָתָם מוּדָּר רַב נַחְמָן דְּחַיָּיב בְּאוֹנְסִין מִשּׁוּם הֵיתֵר תַּשְׁמִישׁ מִשּׁוּם דְּבָלְאוּ הָכֵי הָיָה שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁהָיָה שׁוֹמֵר אֲבֵידָה דְּאִין זֶה סְבָרָא דְּמִשּׁוּם שְׁנֵי סְבָרוֹת דְּפָטוּר מִלְּמֵיתַב רֵיפְתָּא לְעַנְיָא וְעוֹד דְּמוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ

מוסיף לְמִשְׁכּוֹן אִי מִצְוָה קָעָבִיד אִי לֹא פִּ׳ שְׁצָרִיךְ לְמִשְׁכּוֹן הָהוּא דְּאִי לָא הָוֵי אֶלָּא ש״ש כְּמוֹ שֶׁאָמַר שָׁם לְרַבָּה וְאֵין לוֹמַר דְּהָתָם מוּדָּר רַב נַחְמָן דְּחַיָּיב בְּאוֹנְסִין מִשּׁוּם הֵיתֵר תַּשְׁמִישׁ מִשּׁוּם דְּבָלְאוּ הָכֵי הָיָה שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁהָיָה שׁוֹמֵר אֲבֵידָה דְּאִין זֶה סְבָרָא דְּמִשּׁוּם שְׁנֵי סְבָרוֹת דְּפָטוּר מִלְּמֵיתַב רֵיפְתָּא לְעַנְיָא וְעוֹד דְּמוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ

מצוה

אגרות קודש

[ר״ח מנ״א תשכ״א]

להערתו באגה״ת רפ״א 1) בהסגנון **אבל** לענין תשובה כו׳ - ההמשך הוא: עבר על מ״ע ושב מוחלין לו, במל״ת - תולין. ואף שעשה דוחה ל״ת - זהו מצד הענין דעולמות והנפש אבל בענין המצות

המשך בעמוד הבא

מקשה הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שהליסטים חייבים בנזקי הבהמה, **דְּיָתְן דְּאַפְקוּהָ** – שהוציאוה במשיכה מרשות הבעלים על מנת לגוזלה, **קָיְימָא לָהּ** – עומדת הבהמה, **בִּרְשׁוּתַיְיהוּ** – ברשות הלסטים, **לְכָל מִילֵּי,** – לכל ענין, בין להתחייב באונסין ובין להתחייב בנזקיה. מתרצת הגמרא, **לֹא צְרִיכָא,** החידוש של המשנה שהליסטים חייבים בנזקיה, אינו באופן שמשכוה מרשות הבעלים, אלא **דְּקָמוּ לָהּ בְּאַפָּהּ** – שעמדו בפניה מכל צד עד שהוכרחה לילך לקמה לאכול, והחידוש הוא שאף שאין הבהמה עומדת ברשותם להתחייב בכל נזקיה כבעלים, מכל מקום חייבים בנזק זה כיון שהם גרמו לה להזיק, **כִּי הָא** – כמו, **דְּאָמַר רַבָּה אָמַר רַב מַתְנָה אָמַר רַב, הַמַּעֲמִיד** את **חֲבֵרוֹ** ומוליכה **עַל קָמַת חֲבֵירוֹ,** ואכלה הבהמה מן הקמה **חַיָּיב** המעמיד לשלם את נזקי הקמה. וקשה, שאם הכוונה שהוא **מַעֲמִיד** אותה ממש בידיו, שאחזה והוליכה לקמה, **פְּשִׁיטָא** שחייב, ולא הוצרך רב להשמיענו דין זה, אלא **לֹא צְרִיכָא דְּקָם לָהּ בְּאַפָּהּ** – שעמד בפניה מכל צד ומתוך כך הוכרחה לילך לקמה לאכול. וכן הוא גם הביאור במשנתינו, שהליסטים קמו לה באפה ולא העמידוה בידים, ואין חיובם משום גזל אלא משום שגרמו לה להזיק.

הגמרא מביאה ביאור אחר בדברי רב:

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף הרי **בְּהַכִּישָׁהּ** במקל **אָמְרַתְּ לָן** – פירשת לנו את דברי רב, שמדובר שעל ידי שמכה בה במקלו הולכת ואוכלת בקמת חבירו, והחידוש של רב היה שהכשה במקל גם היא כמשיכה להיות גזלן על ידה, ונתחייב בכך בשמירת נזקיה, ולא משום שגרם את ההזיק, **וּלְפִי זֶה** נפרש את האמור במשנתינו שכשהוציאוה **הַלִּסְטִים** חייבים בנזקיה, **נַמִי** – מדובר גם כן **דְּהַכִּישׁוּהָ,** וחיובם משום גזל ולא משום שגרמו את ההזיק, ולפי זה החידוש במשנה הוא שהכשה במקל מועיל גם כן בקנין משיכה:

שנינו במשנתנו שאם **מָסָרָהּ** – את הבהמה, **לְרוֹעֶה, נִכְנַס הָרוֹעֶה** תחתיו, להתחייב בשמירת נזקיה **וכו':**

הגמרא דנה בהמשך האם יש להביא ראיה ממשנתנו לדין שומר שמסר לשומר. ועיקר סוגיא זו בבבא מציעא (לו.–:) והנידון הוא בששומר מסר לשומר אחר, אם נפטר השומר הראשון ממה שהיה חייב קודם שמסר לשני, או שמתחייב לשלם לבעלים בכל אופן. בגמרא הובאה מחלוקת בין רב לרבי יוחנן, ונאמרו שני טעמים לחייב את השומר הראשון לשלם, או משום שיכול המפקיד לומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, ונמצא שפשע השומר במה שמסר את הפקדון לאחר, או משום שאומר לו המפקיד שאתה לבדך נאמן עלי בשבועה ולא השומר השני.

הגמרא דנה בביאור המשנה: **אָמְרֵי** – דנו בענין זה חכמים, מה שנאמר במשנה שנכנס הרוע תחתיו, יש לברר **תַּחְתָּיו דְּמַאן,** כלומר, מי נתחייב בשמירתה במסירה זו, **אִילֵּימָא** – אם נאמר, שהכוונה היא **לְתַחְתָּיו דְּבַעַל בְּהֶמָה,** והיינו שנכנס השומר תחת הבעלים להתחייב בנזקיה, קשה **דְּתָנֵינָא חָדָא זִמְנָא** – שהרי כבר שנינו פעם אחת דין זה, דתנן לעיל (מד:) **מָסָרוֹ** – הבעלים, **לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שָׂכָר** [– שומר שכר] **וְלִשּׂוֹכֵר, כּוּלָּן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים** להתחייב בנזקיה, ומדוע שנה התנא שוב דין זה במשנתינו. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** כוונת המשנה שנכנס הרועה **תַּחְתָּיו דְּשׁוֹמֵר,** שמסר הבעלים לשומר, והשומר מסרו לשומר אחר, **וְהַשְׁתָּא** משמיענו המשנה **שֶׁשּׁוֹמֵר כָּמָּא אִפְּטַר לֵיהּ לְנַמְרֵי** משמירת נזקיה, והבעלים יכולים לתבוע את הנזק רק מן השומר השני. מקשה הגמרא: **לֵימָא** – שמא נאמר, שמשנה זו **תֵּיהֲוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא** – תהיה תשובה ופירכא לדברי רבא, **דְּאָמַר רָבָא שׁוֹמֵר** **שָׂמַר לְשׁוֹמֵר חַיָּיב** השומר הראשון לשלם לבעלים אפילו במקרה של אונס, ואם כן מדוע במשנתינו נפטר השומר הראשון מנזקי הבהמה. מתרצת הגמרא: אין זו קושיא, משום **שֶׁאֲמַר לָךְ רָבָא, מַאי** דקתני במשנה **מָסָרוֹ לְרוֹעֶה,** הכוונה שמסרו השומר **לְבַרְזִילַיְיהוּ** – לרועה שהוא תלמידו, ובאופן זה מודה רבא שפטור, כיון **דְּאוֹרְחֵיהּ דְּרוֹעֶה** - דרכו של הרועה, **לְמֵימְסַר** הבהמות **לְבַרְזִילַיְיהוּ,** ולכן פטור השומר הראשון, משום שעל דעת כן מסרו לו הבעלים מתחילה שאם ירצה ימסרנו לתלמידו לשומרו, כיון שזהו דרך השומרים.

הגמרא מביאה נוסח אחר בדברים אלו: **אִיבָּא דְּאָמְרֵי** – יש שאמרו, דמדקתני במשנה **'מָסָרוֹ לְרוֹעֶה',** ולא קתני **שֶׁמְּסָרָהּ לְאַחֵר, שְׁמַע מִינָּהּ דְּמַאי** דקתני **'מְסָרָהּ לְרוֹעֶה',** הכוונה היא **שֶׁמָּסַר הָרוֹעֶה לְבַרְזִילַיְיהוּ** – לתלמידו, והרועה פטור מנזקיה משום **דְּאוֹרְחֵיהּ דְּרוֹעֶה** – שכן דרך הרועה, **לְמֵימְסַר לְבַרְזִילַיְיהוּ** – למסור את הבהמות שמקבל, לרועה שהוא תלמידו, ועל דעת כן נמסרה לו הבהמה מתחילה, **אֲבָל** אם מסרו הרועה **לְאַחֵר** שאינו תלמידו, **לֹא** נפטר הרועה מחיובו. לפי נוסח זה מנסה הגמרא להוכיח כדברי רבא: **לֵימָא** – שמא נאמר שדבר זה **מְסַיַּיע לֵיהּ לְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא שׁוֹמֵר שָׂמַר לְשׁוֹמֵר חַיָּיב,** וכמו שמשמע מהמשנה שאם מסרו לאחר שאינו תלמידו חייב השומר הראשון. דוחה הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **לֹא,** אין להוכיח ממשנתינו כרבא, **דְּלָמָא** – אפשר שהטעם שכתב התנא 'רועה' אין זה כדי לדייק שדווקא כשמסרו לתלמידו פטור, אלא **אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא קָתָנֵי** – כפי הרגילות להיות כן נשנתה המשנה, שכן הוא הדרך שהרועה מוסר לתלמידו כדי לשמור, אבל להלכה אין חילוק בין רועה לכל שומר, **וְהוּא הַדִּין** בכל שומר שמסר **לְשׁוֹמֵר אַחֵר,** שפטור השומר הראשון מתשלומי נזקיה:

הגמרא דנה בהגדרת דינו של שומר אבידה, האם החיוב שחל עליו להיות כשומר, הוא כדין שומר חינם או כדין שומר שכר : **אִיתְּמַר, שׁוֹמֵר אֲבִידָה** – אדם שהגביה אבידה והכניסה לביתו ונתחייב לשומרה עד שיבואו בעליה, **רַבָּה אָמַר, כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי,** שדינו כשומר חינם שחייב בפשיעה ופטור מגניבה ואבידה, **רַב יוֹסֵף אָמַר, כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי,** שדינו כשומר שכר שחייב אף בגניבה ואבידה. מבארת הגמרא את טעמי מחלוקתם: **רַבָּה אָמַר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי,** משום **דַּמַאי הֲנָאָה קָא מָטֵי לֵיהּ** – מהי ההנאה שיש לו משמירה זו, ולפיכך דינו כשומר חינם שאינו נוטל שכר בעד השמירה. **רַב יוֹסֵף אָמַר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי, בְּהָהִיא הֲנָאָה** – כיון שנהנה מחמת האבידה בהנאה זו **דְּלֹא בָּעֵיא** – שאינו צריך, **לְמֵיתְבֵי לֵיהּ רִיפְתָּא לְעָנְיָא** לתת לחם לעני בעודו עסוק בטיפול באבידה, משום שעוסק במצוה פטור מן המצוה כשאינו יכול לקיים שניהם, **הֲוֵי כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר. אִיבָּא דְּמַפְרְשֵׁי הָכִי** – יש שפירשו שטעמו של **רַב יוֹסֵף שֶׁאָמַר** ששומר אבידה **כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי,** הוא מכיון **דְּרַחְמָנָא שַׁעְבְּדֵיהּ** – מכיון שהתורה חייבה את המגביה אבידה לשמור את האבידה **בְּעֵל כּוֹרְחֵיהּ** – שלא מרצונו, ומקיים בזה מצות עשה של השבת אבידה, **הִלְכָּךְ** – כיון שמקיים בזה מצוה, זה עצמו נחשב הנאה **וּכְשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי.**

(סִימָן לשבעת הברייתות והמימרות שהגמרא מביאה להלן, להוכיח ברבה או כרב יוסף, **הֶחְזִירָהּ לְעוֹלָם הָשֵׁב חֲיָיא אָמְרַתְּ נִשְׂכָּר שָׂכָר).**

מכאן ועד סוף הסוגיא (נז:) הגמרא מביאה קושיות והוכחות בענין המחלוקת של רבה ורב יוסף האם דינו של שומר אבידה כשומר חינם או כשומר שכר.

אֵיתֵיבֵיהּ – הקשה **רַב יוֹסֵף לְרַבָּה**

המשך מהעמוד הקודם

(אורם) מל"ת גבוהים יותר (עיין לקו"ת פקודי ו, ד) אבל לענין תשובה - (תשובת) מ"ע גדולה יותר כי אף כו' (ראה לקו"ת ד"ה מה טובו פ"ב).

2) איך יתאים מש"כ כאן עם הידוע דיוהכ"פ **ממלא** כל הפגמים כו' ויש להוסיף עם מרז"ל דאין דבר העומד בפני התשובה.

אבל כאן מדבר בתשובה **סתם**, ויוהכ"פ - מצד עיצומו של יום, מבלי עבודת האדם בזה, כדמוכח גם בש"ס. ועיין ד"ה מה טובו הנ"ל.

נאמר בברייתא לגבי מוצא אבידה, שאם **הֶחֱזִירָהּ לְמָקוֹם שֶׁרְאָנָהּ** הבעלים כאשר יצא ויכנס לביתו, **אֵינוֹ חַיָּיב** מעתה **לְטַפֵּל בָּהּ** כדין שאר מוצא אבידה, מפני שנחשב הדבר שכבר הושבה לבעליה, ואם **נִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה** האבידה **חַיָּיב** המוצא **בְּאַחֲרָיוּתָהּ**. מבארת הגמרא את הקושיא: **מַאי 'נִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה** חייב באחריותה', **לָאו** שנִגְנְבָה **הָאבידה מְבִיתוֹ** של השומר **וְכֵן שֶׁאָבְדָה מְבִיתוֹ**, ומבואר מכאן ששומר אבידה חייב גם בגניבה ואבידה. מתרצת הגמרא: **לא**, מדובר שנגנבה או אבדה **מִמָּקוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ**, שהשבה למקום כזה נחשבת כפשיעה שגם שומר חינם חייב עליה. חוזרת הגמרא ומקשה: **וְהָא קָתָנֵי** ברישא שאם החזירה למקום שיראנה שוב **אֵינוֹ חַיָּיב לְטַפֵּל בָּהּ**, ומדוע חייב אם נגנבה או אבדה ממקום זה. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ רבה לרב יוסף, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּגוֹן שֶׁהֶחֱזִירָהּ בַּצָּדָדִים** למקום שיראנה הבעלים, ובאופן זה חייב כשנגנבה או אבדה ממקום זה, ומהטעם שיבואר בגמרא להלן. **וְתַרְתֵּי קָתָנֵי** – שני דינים נאמרו בברייתא בהשבה למקום שיכולים הבעלים לראותה, **וְהָכִי קָתָנֵי** – כך אומרת הברייתא, הדין הראשון הוא, אם **הֶחֱזִירָהּ בְּשַׁחֲרִית לְמָקוֹם שֶׁרְאָנָהּ, וְשָׁכִיחַ** – ומצוי הדבר **דְּעָיֵיל וְנָפֵיק** – שהבעלים נכנס ויוצא מביתו **וְעַל יְדֵי כֵּן חָזֵי לָהּ** – הוא רואה את האבידה, שוב **אֵינוֹ חַיָּיב לְטַפֵּל בָּהּ**, כיון שבודאי יראו אותה הבעלים. והדין השני הוא, שאם **הֶחֱזִירָהּ בַּצָּדָדִים לְמָקוֹם שֶׁרְאָנָהּ**, כיון **דְּלָא שְׁכִיחַ דְּעָיֵיל וְנָפֵיק** – שאין מצוי שהוא נכנס ויוצא לביתו שהלא הוא עוסק במלאכתו בשדה, **דְּלָא חָזֵי לָהּ** – שאינו עתיד לראות את האבידה בזמן הסמוך, **וְנִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה, חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָהּ**, שאין זה נחשב השבה ומוטל עליו עדיין חיוב אחריות לשומרה שלא תגנב ושלא תאבד, ואפילו לרבה חייב בגניבה ואבידה כיון שהנחת האבידה במקום כזה נחשבת פשיעה.

אֵיתִיבֵיהּ רב יוסף לרבה, מהסיפא של הברייתא, **לְעוֹלָם הוּא** – מוצא האבידה, **חַיָּיב** באחריות האבידה, **עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לִרְשׁוּתוֹ. מַאי 'לְעוֹלָם', לָאו** – האם אין הכוונה **שֶׁאֲפִילּוּ** אם נגנבה **מְבִיתוֹ** של המוצא חייב באחריותה, **שָׁמַע מִינַּהּ** דשומר אבידה **כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי**, ולכן חייב בגניבה ואבידה. **אָמַר** לֵיהּ רבה לרב יוסף, **מוֹדְיָנָא** לָךְ **בְּאבידת בַּעֲלֵי חַיִּים** שבהם חייב המוצא גם בגניבה ואבידה, שגניבה ואבידה אצלם נחשבת כפשיעה, **דְּיֵינוּן דְּנָקְטֵי לְהוּ נִיגְרָא בָּרְייָתָא** – כיון שראה שהם מלומדים לצאת החוצה, שלכך אבדו מבעליהם, על כן **בְּעֵי נְטִירוּתָא יְתֵירְתָא** – צריכים שמירה יתירה, ואם לא שמרם מגניבה ואבידה חייב, ושונה דינם משאר מטלטלין שבהם פטור על גניבה ואבידה.

אֵיתִיבֵיהּ רַבָּה לְרַב יוֹסֵף מברייתא הדורשת את הפסוק (דברים כב א) הנאמר במצות השבת אבידה **'הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ', 'הָשֵׁב', אֵין לִי** לומר שיוצא ידי חובת השבה **אֶלָּא** כשהשיבה **בְּבֵיתוֹ** של הבעלים, אבל אם השיבה **לְגִינָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ** של הבעלים **מְנַיִן** שיוצא בזה ידי חובת השבה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'תְּשִׁיבֵם',** ללמד שיוצא בהשבה **מִכָּל מָקוֹם.** מבארת הגמרא: **מַאי** – מהו החידוש שיוצא ידי חובת השבה כאשר הוא משיבה **לְגִינָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ, אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר שהשיבה **לְגִינָּתוֹ הַמְשַׁתֶּמֶרֶת וּלְחוּרְבָּתוֹ הַמְשַׁתֶּמֶרֶת,** אם כן **הֵיינוּ** כמו שהשיבה **לְבֵיתוֹ,** ומה החידוש שנפטר בהשבה זו, **הָא קָא מַשְׁמַע לַן** – השמיענו הפסוק **דְּלֹא בְּעִינַן דַּעַת בְּעָלִים** בהשבת אבידה, אלא אפילו אם לא ידעו הבעלים בהשבה זו יצא בה ידי חובתו, **וּכְדַרְבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַכֹּל** – בין גנב וגזלן ובין ארבעה שומרים, **צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים,** כלומר, שידעו הבעלים שהשיב את החפץ לרשותם, **חוּץ מֵהַשָּׁבַת אֲבֵידָה,** שיוצא ידי חובתו אפילו אם משיב שלא מדעת בעלים, **שֶׁהֲרֵי רִיבְּתָה בּוֹ תּוֹרָה הָשֵׁבוֹת הַרְבֵּה,** שנאמר 'השב תשיבם', שתי פעמים. **אָמַר** לֵיהּ **אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, וְאַתְּ לֹא תִּסְבְּרָא** – בתמיה, האם אינך סובר, **דְּשׁוֹמֵר אֲבֵידָה כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי, וְהָא אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַמְּטַמֵּן מְצִיאָה בְּבֵיתוֹ** - אדם שמצא אבידה ובא בעל האבידה ותבע אותו שישיבנה לו, וטען המוצא שנגנבה ממנו, ונשבע על כך בבית דין, ולאחר מכן באו עדים והעידו שהוא עצמו גנבה, דינו כגנב **וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל** לבעלים. **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם עולה על דעתך לומר ששומר אבידה **שׁוֹמֵר שָׂכָר הָוֵי, אַמַּאי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל,** כשנמצא שהוא גנבה, והלא מלכתחילה כשטען השומר שנגנבה ממנו, **קָרְנָא בְּעֵי שַׁלּוּמֵי** – עליו לשלם את הקרן, כדין שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה, וממילא לא שייך לחייב אותו בכפל, לפי שאין חיוב כפל בטוען טענת גנב אלא אם כן טוען טענה הפוטרת אותו ונשבע על כך בבית דין, ושומר אבידה זה כיון שמתחייב לשלם את הקרן כשטוען שנגנבה ממנו אין שייך בו דין טוען טענת גנב, ואינו מתחייב בכפל. **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף לאביי, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן מדובר **בְּגוֹן שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים מְוּזָּיָן,** שלסטים מוזיין גבה ממנו, שגניבת ליסטים מוזיין נחשבת כאונס שאפילו שומר שכר פטור עליו, וכיון שנמצא שטען שקר והוא עצמו גנבה חייב כפל כשאר טוען טענת גנב, ובאמת בשאר טענת גניבה בשומר אבידה משלם קרן, ואין שייך שם דין 'טוען טענת גנב' כלל. **אָמַר** לֵיהּ אביי לרב יוסף, **וְהרי לִסְטִים מְוּזָּיָן גַּזְלָן הוּא** ולא גנב, כיון שבא לגזול מדעת הבעלים ואינו מתחבא מהם, ואם כן לא שייך לומר שדין טוען טענת גנב בשומר אבידה הוא כשטוען טענת לסטים מוזיין, שכיון שלסטים מוזיין גזלן הוא, שוב אינו טוען טענת גנב אלא טענת גזילה, ואין בו דין כפל כלל. **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף לאביי, **שֶׁאנִי אוֹמֵר שֶׁלִּסְטִים מְוּזָּיָן** אף על פי שמתכוין לגזול בחזקה מיד הבעלים, מכל מקום **בֵּינָן דְּמִיתַּמַּר** – נחבא, **מֵאִינָשֵׁי, גַּנָּב הוּא** ולא גזלן.

אֵיתִיבֵיהּ, הקשה כמו שהשיבה **לְבֵיתוֹ,** ואין בזה חידוש כלל שנפטר בכך מחיוב השבה, ולמה הוצרכנו לרבות דין זה מהפסוק, **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שכוונת הברייתא לרבות השבה **לְגִינָּתוֹ שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת** ברוח שאינה מצויה **וּלְחוּרְבָּתוֹ שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת** מרוח שאינה מצויה, ורק מרוח מצויה היא משתמרת, **שָׁמַע מִינָּהּ** ששומר אבידה **כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי**, ולכך נפטר בהשבה כזו, שאם היה כשומר שכר היה עליו להשיבה למקום המשתמר גם מרוח שאינה מצויה. **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף לרבה, **לָעוֹלָם** מדובר שהשיבה **לְגִינָּתוֹ הַמְשַׁתֶּמֶרֶת** לגמרי **וּלְחוּרְבָּתוֹ הַמְשַׁתֶּמֶרֶת** לגמרי, שדינו כשומר שכר שעליו לשמור גם מהיזקים הבאים על ידי רוח שאינה מצויה, **וּרְקָא קַשְׁיָא לָךְ** אם כן **הֵיינוּ** כמו שהשיבה **לְבֵיתוֹ,** ומה החידוש שנפטר בהשבה זו, **הָא קָא מַשְׁמַע לַן** – השמיענו הפסוק **דְּלֹא בְּעִינַן דַּעַת בְּעָלִים** בהשבת אבידה, אלא אפילו אם לא ידעו הבעלים בהשבה זו יצא בה ידי חובתו, **וּכְדַרְבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַכֹּל** - בין גנב וגזלן ובין ארבעה שומרים, **צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים,** כלומר, שידעו הבעלים שהשיב את החפץ לרשותם, **חוּץ מֵהַשָּׁבַת אֲבֵידָה,** שיוצא ידי חובתו אפילו אם משיב שלא מדעת בעלים, **שֶׁהֲרֵי רִיבְּתָה בּוֹ תּוֹרָה הָשֵׁבוֹת הַרְבֵּה,** שנאמר 'השב תשיבם', שתי פעמים. **אָמַר** לֵיהּ **אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, וְאַתְּ לֹא תִּסְבְּרָא** – בתמיה, האם אינך סובר, **דְּשׁוֹמֵר אֲבֵידָה כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי, וְהָא אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַמְּטַמֵּן מְצִיאָה בְּבֵיתוֹ** - אדם שמצא אבידה ובא בעל האבידה ותבע אותו שישיבנה לו, וטען המוצא שנגנבה ממנו, ונשבע על כך בבית דין, ולאחר מכן באו עדים והעידו שהוא עצמו גנבה, דינו כגנב **וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל** לבעלים. **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם עולה על דעתך לומר ששומר אבידה **שׁוֹמֵר שָׂכָר הָוֵי, אַמַּאי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל,** כשנמצא שהוא גנבה, והלא מלכתחילה כשטען השומר שנגנבה ממנו, **קָרְנָא בְּעֵי שַׁלּוּמֵי** – עליו לשלם את הקרן, כדין שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה, וממילא לא שייך לחייב אותו בכפל, לפי שאין חיוב כפל בטוען טענת גנב אלא אם כן טוען טענה הפוטרת אותו ונשבע על כך בבית דין, ושומר אבידה זה כיון שמתחייב לשלם את הקרן כשטוען שנגנבה ממנו אין שייך בו דין טוען טענת גנב, ואינו מתחייב בכפל. **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף לאביי, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן מדובר **בְּגוֹן שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים מְוּזָּיָן,** שלסטים מוזיין גבה ממנו, שגניבת ליסטים מוזיין נחשבת כאונס שאפילו שומר שכר פטור עליו, וכיון שנמצא שטען שקר והוא עצמו גנבה חייב כפל כשאר טוען טענת גנב, ובאמת בשאר טענת גניבה בשומר אבידה משלם קרן, ואין שייך שם דין 'טוען טענת גנב' כלל. **אָמַר** לֵיהּ אביי לרב יוסף, **וְהרי לִסְטִים מְוּזָּיָן גַּזְלָן הוּא** ולא גנב, כיון שבא לגזול מדעת הבעלים ואינו מתחבא מהם, ואם כן לא שייך לומר שדין טוען טענת גנב בשומר אבידה הוא כשטוען טענת לסטים מוזיין, שכיון שלסטים מוזיין גזלן הוא, שוב אינו טוען טענת גנב אלא טענת גזילה, ואין בו דין כפל כלל. **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף לאביי, **שֶׁאנִי אוֹמֵר שֶׁלִּסְטִים מְוּזָּיָן** אף על פי שמתכוין לגזול בחזקה מיד הבעלים, מכל מקום **בֵּינָן דְּמִיתַּמַּר** – נחבא, **מֵאִינָשֵׁי, גַּנָּב הוּא** ולא גזלן.

אֵיתִיבֵיהּ, הקשה

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמוד א

בפסוק, **אֶלָּא** נאמר **'וְנֶאֱכַל נָדִישׁ',** משמע **שֶׁנֶּאֱכַל נָדִישׁ כְּבָר** קודם לקוצים, והיינו שהאש יוצאת כשיש רשעים ואוכלת אותם, אולם כשהיא אוכלתם כבר נאכל הגדיש, שכבר נפרעו מהצדיקים:

עוד בענין זה: **תָּאנֵי** [–שנה] **רַב יוֹסֵף, מַאי דִּכְתִיב** (שמות יב כב) בזמן מכת בכורות, **'וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר',** והלא זהו עונש רק על המצרים, אלא **בֵּינְתַיִם רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית** להפרע **אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיקִים לִרְשָׁעִים,** ולכך הוזהרו ישראל להכנס לבתיהם שיש בו דם קרבן פסח על המשקוף כדי שלא יפרעו מהם. **וְלֹא עוֹד אֶלָּא** מצינו **שֶׁמַּתְחִילִים** להפרע **מִן הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּה,** שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כא ח) **'וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע',** והוזכר הצדיק קודם לרשע לומר שממנו נפרעים תחילה. הגמרא מביאה משא ומתן בביאור קדימת הצדיקים לפורענות: **בָּבְלִי** – בבה **רַב יוֹסֵף** ואמר, **כּוּלֵּי הַאי נַמִּי** – גם הצדיקים **לְאַיָּן** ולהבל **דּוֹמִין,** כלומר אף שהם צדיקים קודמים לפורענות, וכי אין הם חשובים כלל לפני הקדוש ברוך הוא. **אָמַר** לֵיהּ **אַבָּיֵי,** מה שהם קודמים לפורענות **טִיבּוּתָא הוּא לְגַבֵּייהוּ** – טובה היא עבורם, **דִּכְתִיב** (ישעיה נז א) **'כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק',** כדי שלא יראה ברעה, ונמצא שטוב הוא להם להסתלק קודם הרעה והפורענות.

ענין נוסף הנלמד מהפסוק האמור במכת בכורות: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב,**

הֶחָזִירָהּ לְמָקוֹם שֶׁיִּרְאֶנָּה. בְּעֵלִיָּה: שׁוֹמֵר חִנָּם פָּטוּר מִגְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה וְשׁוֹמֵר שָׂכָר חַיָּיב בְּכָל דְּבַד פֶּשַׁע: **שַׁחֲרִית.** שֶׁכֵּיוָן אִינִישׁ בְּבֵיתֵיהּ אֲבָל בְּצָהֳרַיִם מְצוּי בְּמִלְאַכְתּוֹ בַּשָּׂדֶה: **עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ.** שֶׁל בְּעָלִים: **מַאי לְעוֹלָם לְאוֹ אֲפִילּוּ.** הַנִּיחָהּ מוֹצָא בְּבֵיתוֹ וְקָתָנֵי חַיָּיב: **מוֹדִינָא לָךְ.** בְּאֲבִידַת בַּעֲלֵי חַיִּים דְּחַיָּיב הַמּוֹצֵא בִּגְנֵיבָה וַאֲבִידָה וְלֹא מִשּׁוּם שֶׁכַּר מְצָוָה אֶלָּא מִשּׁוּם דִּגְנֵיבָה וַאֲבִידָה דִּידְהוּ פְּשִׁיעוּתָא הִיא: **דְּכֵיוָן דְּנָקְטוּ נְגֵרֵי בְּרֵישָׁא.** כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁמְּלוּמָּדוֹת הֵן לְצֵאת בְּעֵי נְטִירוּתָא יְתֵירְתָּא וְאַפִּי׳ הָוֵי שׁוֹמֵר חִנָּם חַיָּיב אֲבָל שׁוֹמֵר אֲבִידָה דְּמִטַּלְטְלֵי פְּטוּר מִגְּנֵיבָה וַאֲבִידָה: **נְגֵרֵי.** פְּסִיעוֹת: **הָשְׁבָּה.** הַשָּׁבָה מֵעֲלַיְיתָא מִשְׁמַע: **לְגַיְּנֵיתוּ וּלְחוּרְבָתוּ מְנַיָּן.** דְּסִגֵּי לֵיהּ לְמוֹצֵא בְּהַשְׁבָּתוֹ לְגַיְּנֵיתוּ דְּבַעֲלִים: **חֲכֹל צְרִיכִי דַּעַת בְּעָלִים.** גּוֹנֵב וְגוֹזֵל אוֹ אֶחָד מֵאֲרָבָּעָה שׁוֹמְרִין שֶׁהֶחָזִיר צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ לְבַעֲלִים וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ חַיָּיב הַמֻּחְזִיר בְּאַחֲרָיוּתָן: **מַעֲנַת גָּנָב.** לְפָטוֹר עַצְמוֹ ע״י גָּנָב שֶׁטּוֹעֵן נִגְנְבָה הַיְמִנוּ הָאֲבִידָה שְׁמִצְאתִי וְנִמְצָא שֶׁבִּידוֹ הוּא מְשֻׁלָּם תְּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בְּגָנָב עַצְמוֹ דְּדָרְשִׁינַן בְּפֶרֶק מְרוּבָּה (לקמן דף סג:) וְאִם לֹא יִמָּצֵא הַגָּנָב אִם לֹא יִמָּצֵא כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ גָּנַבְנוּ וּכְתִיב בְּתֵרֵיהּ יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם אִי אֲמַרְתְּ בְּשִׁלְמָא שׁוֹמֵר אֲבִידָה כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דְּמֵי מְשׁוּם הָכִי מְשֻׁלָּם כֶּפֶל דְּהָוֵי בְּעֵי לְמִפְטַר נַפְשֵׁיהּ בְּטַעֲנַת גְּנֵבָה: **קָרְנָא בְּעֵי שְׁלוּמֵי.** מֵעִיקָּרָא כִּי טָעֵן נִגְנְבָה הָוָה מְחַיַּיב נַפְשֵׁיהּ לְשַׁלּוּמֵי קַרְנָא: **מַעֲנַת לְסָטִים מְזוּיָּן.** גָּנַב מְזוּיָּן נָטַל הַיְמִנוּ בְּחֶזְקָה דְּקָא פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּטַעֲנַת אוֹנֶס: **לְסָטִים מְזוּיָּן גַּזְלָן הוּא.** וּבְטַעֲנַת אוֹנֶס פָּטַר נַפְשֵׁיהּ וְכֻפֶּל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גָּנֵב הוּא דְּכָתַב בֵּיהּ רַחְמָנָא (דְּכְתִיב) וְגוֹנֵב מִבֵּית הָאִישׁ (שמות כב): **גָּנַב הוּא.** וּמְשֻׁלָּם כֶּפֶל וְכֵן הַסּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת לְסָטִים מְזוּיָּן וּלְעִנְיַן חִיּוּב לֹא מִיחַיַּיב שׁוֹמֵר שָׂכָר עָלֶיהָ אִם אָמַת אָתוּ דְּהָא אָנִיס:

לא

**הֶחָזִירָהּ לְמָקוֹם שֶׁיִּרְאֶנָּה אֵינוֹ חַיָּיב לְטַפֵּל בָּהּ נִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָהּ מַאי נִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה לָאו נִגְנְבָה מִבֵּיתוֹ וְאָבְדָה מִבֵּיתוֹ לֹא מָקוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ וְהָא קָתָנֵי אֵינוֹ חַיָּיב לְטַפֵּל בָּהּ א״ל הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁהֶחֱזִירָהּ בַּצָּהֳרַיִם וְתַרְתֵּי קָתָנֵי וְהָכֵי קָתָנֵי הֶחֱזִירָהּ שַׁחֲרִית לְמָקוֹם שֶׁיִּרְאֶנָּה וּשְׁכִיחַ דְּעַיֵּיל וְנָפִיק וְחָזֵי לָהּ אֵינוֹ חַיָּיב לְטַפֵּל בָּהּ הֶחֱזִירָהּ בַּצָּהֳרַיִם לְמָקוֹם שֶׁיִּרְאֶנָּה דְּלָא שְׁכִיחַ דְּעַיֵּיל וְנָפִיק דְּלָא חָזֵי לָהּ אֲפִילּוּ מְבֵיתוֹ ש״מ כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי א״ל מוֹדִינָא לָךְ בִּבְעֲלֵי חַיִּים דִּכְיוָן דְּנָקְטֵי לְהוּ נִיגְרֵי בְּרֵישָׁא בְּעֵי נְטִירוּתָא יְתֵירְתָּא אֵיתִיבֵיהּ רָבָה לְרַב יוֹסֵף הָשֵׁב אֵין לִי אֶלָּא בְּבֵיתוֹ לְגַיְּנֵיתוּ וּלְחוּרְבָתוּ מְנַיָּן ת״ל תְּשִׁיבֵם מִכָּל מָקוֹם מַאי לְגַיְּנֵיתוּ וּלְחוּרְבָתוּ אִילֵימָא לְגַיְּנֵיתוּ הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת וּלְחוּרְבָתוּ הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת הַיְינוּ בֵּיתוֹ אֶלָּא פְּשִׁיטָא לְגַיְּנֵיתוּ שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת וּלְחוּרְבָתוּ שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת ש״מ כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי א״ל לְעוֹלָם לְגַיְּנֵיתוּ הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת וּלְחוּרְבָתוּ הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת דְּקָא סָשֵׁיא לָךְ הַיְינוּ בֵּיתוֹ הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא בְּעֵינָן דַּעַת בְּעָלִים כְּדְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּא״ר אֶלְעָזָר הַכֹּל צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים חוּץ מֵהֶשְׁבַּת אֲבֵידָה שֶׁהֲרֵי רִיבְּתָה בּוֹ תּוֹרָה הֲשָׁבוֹת הַרְבֵּה א״ל אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף וְאַתְּ לֹא תַּסְבְּרָא דְּשׁוֹמֵר אֲבֵידָה כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי וְהָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא בְּעֵינָן דַּעַת בְּעָלִים כְּדְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּא״ר אֶלְעָזָר הַכֹּל צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים חוּץ מֵהֶשְׁבַּת אֲבֵידָה שֶׁהֲרֵי רִיבְּתָה בּוֹ תּוֹרָה הֲשָׁבוֹת הַרְבֵּה א״ל אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף וְאַתְּ לֹא תַּסְבְּרָא דְּשׁוֹמֵר אֲבִ

לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל תֹּאמַר בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל וְאִי ס"ד לְסָטִים מְזוּיָּין גַּנָּב הוּא נִמְצָא בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסָטִים מְזוּיָּין א"ל הָכֵי קָאָמַר לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל בְּכָל טַעֲנוֹתָיו תֹּאמַר בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל אֶלָּא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסָטִים מְזוּיָּין אֵיתִיבֵיהּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת אֵין לִי אֶלָּא שְׁבוּרָה וּמֵתָה גְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה מִנַּיִן אָמַרְתָּ ק"ו וּמַה שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁפָּטַר בּוֹ שְׁבוּרָה וּמֵתָה חַיָּיב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה שׁוֹאֵל שֶׁחַיָּיב בִּשְׁבוּרָה וּמֵתָה אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּיב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה וְזֶהוּ ק"ו שֶׁאֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה וְאִי ס"ד לְסָטִים מְזוּיָּין גַּנָּב הוּא אַמַּאי אֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה אִיכָּא לְמִפְרַךְ מַה לְשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסָטִים מְזוּיָּין א"ל קָסָבַר הַאי תַּנָּא קַרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִכְּפֵילָא בִּשְׁבוּעָה לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ הַשּׂוֹכֵר פָּרָה מֵחֲבֵירוֹ וְנִגְנְבָה וְאָמַר הַלָּה הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע וְאח"כ נִמְצָא הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל לַשּׂוֹכֵר סַבְרוּהָ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שׂוֹכֵר כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר דָּמֵי וּמִדְּקָתָנֵי וְאָמַר הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע מִכְּלַל דְּאִי בָּעֵי פָּטַר לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ בִּשְׁבוּעָה ה"ד כְּגוֹן דְּקָא טָעֵין טַעֲנַת לְסָטִים מְזוּיָּין וְקָתָנֵי וְאח"כ נִמְצָא הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל לַשּׂוֹכֵר ש"מ לְסָטִים מְזוּיָּין גַּנָּב הוּא אָמְרֵי מִי סַבְרַתְּ כְּר"י דְּאָמַר שׂוֹכֵר כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר דָּמֵי דִּלְמָא כְּר"מ ס"ל דְּאָמַר שׂוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי אִיבָּעִית אֵימָא כִּדְמַחֲלִיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ וְתָנֵי שׂוֹכֵר כֵּיצַד מְשַׁלֵּם ר"מ אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר ר"י אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם רַבִּי זֵירָא אָמַר הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסָטִים מְזוּיָּין וְנִמְצָא לְסָטִים שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּין: נָפְלָה לְגִינָּה וְנֶהֱנֵית מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית: אָמַר רַב בְּנֶחְבְּטָה אֲבָל אָכְלָה אֲפִילּוּ מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת לֵימָא רַב לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר רַב הָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל אָמְרֵי הָכֵי הַשְׁתָּא אֵימוּר דְּאָמַר רַב הָתָם הָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל הֵיכָא דְּאִיתַּזְּקָא הִיא דְּמָצֵי א"ל מָרֵיהּ דְּפֵירֵי לֹא מְשַׁלְּמָנָא הָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל לְאַזּוּקֵי הִיא אַחֲרִינֵי דִּפְטִירָה לְשַׁלּוּמֵי מִי אָמַר אֶלָּא

לא

רש"י

לֹא אִם אָמַרְתָּ כו'. מַתְנִיתָא הִיא [וְלֹא יָדַעְנָא הֵיכָא תַּנְיָא]: **בְּכָל טַעֲנוֹתָיו.** כְּלוֹמַר כָּל טְעָנוֹת שֶׁעַל יְדֵי גַּנָּב בֵּין מְזוּיָּין וּבֵין שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּין דְּהָא שׁוֹמֵר חִנָּם פָּטוּר בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה הִלְכָּךְ כְּשֶׁנִּמְצָא שַׁקְרָן מְשַׁלֵּם כֵּפֶל: **תֹּאמַר בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֵּפֶל.** בְּטַעֲנַת גַּנָּב שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּין אֲפִי' נִמְצֵאת בְּיָדוֹ דְּהָא מֵעִיקָּרָא לֹא הֲוָה פָּטַר נַפְשֵׁיהּ מִקַּרְנָא: **אֵין לִי.** שֶׁיְּהֵא שׁוֹאֵל חַיָּיב: **אֶלָּא בִּשְׁבוּרָה וּמֵתָה.** שֶׁהֵן אוֹנֶס: **שֶׁפָּטַר בּוֹ שְׁבוּרָה וּמֵתָה.** דִּכְתִיב בֵּיהּ וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם (שמות כב): **חַיָּיב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה.** דִּכְתִיב בֵּיהּ אִם גָּנֹב יִגָּנֵב וְגוֹ': **מַה לְשׁוֹמֵר שָׂכָר כו'.** תֹּאמַר בְּשׁוֹאֵל שֶׁאֵין בּוֹ כֵּפֶל לְעוֹלָם דְּהָא מִיחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין דִּכְתִיב וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת וְכִי נַמִּי טָעֵין לִסְטִים מְזוּיָּין נָטְלוֹ הֵימֶנּוּ הֲוָה מִיחַיֵּיב נַפְשֵׁיהּ בְּקַרְנָא וּמִי שֶׁאֵינוֹ בָּא לִגְנוֹב אֶת הַקֶּרֶן לֹא יְשַׁלֵּם כֵּפֶל: **קָסָבַר הַאי תַּנָּא.** דְּוְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת: **קַרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִכְּפֵילָא בִּשְׁבוּעָה.** שׁוֹאֵל עָדִיף שֶׁמִּתְחַיֵּיב בִּשְׁבוּרָה וּמֵתָה בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מִשּׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁפָּטוּר עֲלֵיהֶן וְאע"פ שֶׁיֵּשׁ בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר כֵּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּין אֵין זֶה חוֹמֶר דְּכֵפֶל אֵינוֹ בְּשׁוֹמְרִין עַד שֶׁיִּשָּׁבַע לְשֶׁקֶר שֶׁנִּגְנְבָה הֵימֶנּוּ וְאח"כ בָּאוּ עֵדִים בְּפֶרֶק מְרוּבָּה (לקמן דף סג:) הִלְכָּךְ קְנָסָא מִשּׁוּם שְׁבוּעָה הוּא דְּקַנְסֵיהּ רַחְמָנָא: **מְסַיֵּיעַ לֵיהּ.** דְּלִסְטִים מְזוּיָּין גַּנָּב הוּא: **וְאֵינִי נִשְׁבָּע.** דְּאִי בָּעִינָא מִשְׁתַּבַּע דְּנִגְנְבָה מִפְּטְרִינָא: **לַשּׂוֹכֵר.** דְּכֵיוָן דְּשִׁילֵּם נִמְצֵאת הַגְּנֵיבָה שֶׁלּוֹ: **סַבְרוּהָ.** רַבָּנַן דְּבָעוּ לְסַיְּיעֵיהּ לְרַב יוֹסֵף מֵהָא ר"י הִיא דְּאָמַר שׂוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי בְּהַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב"מ צג.) וּמְחַיֵּיב בִּגְנֵיבָה: **וּמִדְּקָתָנֵי.** אֵינוֹ נִשְׁבָּע מִכְּלַל דְּאִי בָּעֵי אִשְׁתַּבּוּעֵי דְּנִגְנְבָה כִּדְקָטָעִין הֲוָה מִפְּטַר וְהֵיכֵי דָּמֵי דְּמִפְּטַר הָא מִיחַיֵּיב בִּגְנֵיבָה אֶלָּא וַדַּאי דְּקָטָעִין לִסְטִים מְזוּיָּין גְּנָבָהּ בְּחָזְקָה וְקָתָנֵי דְּכִי נִמְצָא אוֹתוֹ לִסְטִים מְשַׁלֵּם כֵּפֶל: **שׂוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי.** וּבְגַנָּב שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּין הֲוָה פָּטַר נַפְשֵׁיהּ מֵעִיקָּרָא: **וְאִי בָּעִית אֵימָא.** לְעוֹלָם ר"י הִיא וּבְגַנָּב שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּין: **וְכִדְמַחֲלִיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ.** בְּהַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים: **ר' זֵירָא אָמַר.** לְעוֹלָם כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי וַאֲפִי' הָכֵי לֹא תְּסַיְּיעֵיהּ דְּהַאי דְּקָתָנֵי כֵּפֶל בְּלִסְטִים שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּין קָאָמַר וְקָתָנֵי רֵישָׁא אֵינוֹ נִשְׁבָּע מִכְּלַל דְּאִי בָּעֵי פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּמַאי עַסְקִינָן בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּין הִלְכָּךְ אִי בָּעֵי אִיפְּטַר וּכְשֶׁנִּמְצָא הַגַּנָּב נִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּין וּבַר כֵּפֶל הוּא: **אָמַר רַב.** הַאי דְּקָתָנֵי מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית מְשַׁלֶּמֶת שֶׁנֶּחְבְּטָה קָאָמַר כְּשֶׁחָבְטָה עַל הַתְּבוּאָה שִׁיקַּעְתָּן בַּקַּרְקַע וְהִפְסִידָם וְהִיא נֶהֱנֵית שֶׁלֹּא לָקְתָה מִקַּרְקַע: וּפָרְכִינָן אֲבָל אָכְלָה אֲפִי' מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית לֹא מְשַׁלֶּמֶת בִּתְמִיָּה: **לֵימָא רַב לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר.** גַּבֵּי הִכְנִיס פֵּירוֹתָיו לַחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (לעיל דף מז:) דְּקָתָנֵי הוּזְקָה בָּהֶם בְּהֵמָה שֶׁל בע"ה חַיָּיב בַּעַל הַפֵּירוֹת וְאָמַר רַב כְּשֶׁהוּחְלְקָה בָּהֶן שָׁנוּ אֲבָל אָכְלָה וְהִתְרִיזָה פָּטוּר הַמַּכְנִיס דַּהֲוָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל וְהָכָא נַמִּי אָמַר בַּעַל הַבְּהֵמָה בִּירִידָתָהּ אֲנוּסָה הִיא שֶׁהֲרֵי נָפְלָה וּבַאֲכִילָתָהּ הָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל וּמָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת:

לא

תוספות

לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם. נִרְאֶה דְּקָאֵי אַהָא דְּבָעֵי לְמֵילַף בִּשְׁלְהֵי הַמַּפְקִיד (ב"מ דף מא: ושם) שְׁלִיחוּת יַד בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר מִשּׁוֹמֵר חִנָּם אע"ג דְּשׁוֹמֵר שָׂכָר מִתְחַיֵּיב קַרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה קָסָבַר הַאי תַּנָּא כְּפֵילָא בִּשְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִקַּרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה וְתֵימַהּ לְהַאי תַּנָּא מְנָלַן דְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֶמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם וּשְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר אֵיפוֹךְ אֲנָא דִּבְפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (שם דף צד:) לֹא קַיְימָא לָן אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקַרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא וְעוֹד קָשֶׁה דִּבְסָמוּךְ גַּבֵּי ק"ו שֶׁאֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה דְּפָרִיךְ מַה לְשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל כו' כְּלוֹמַר וּלְכָךְ דִּין הוּא שֶׁיִּתְחַיֵּיב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה אַדְּרַבָּה כֵּיוָן דְּחָמוּר הוּא ה"ל לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּיב כְּדֵי שֶׁיִּתְחַיֵּיב כֵּפֶל וְי"ל דְּהָא פְּשִׁיטָא דַּעֲדִיפָא חוּמְרָא דְּקַרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה מֵחוּמְרָא דִּכְפֵילָא בִּשְׁבוּעָה דְּמִי יוֹדֵעַ שֶׁיָּבֹא לִידֵי כָּךְ וּלְכָךְ יֵשׁ לָנוּ לְהַעֲמִיד פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁחַיָּיב קֶרֶן בִּגְנֵיבָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁהוּא חָמוּר וּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁפָּטוּר בְּשׁוֹמֵר חִנָּם דְּדָבָר פָּשׁוּט הוּא שֶׁזֶּה חָמוּר מִזֶּה אֲבָל לַעֲשׂוֹת פִּירְכָא עַל ק"ו שַׁפִּיר פָּרְכִינָא מִכֵּפֶל אע"פ שֶׁהוּא חוּמְרָא קְטַנָּה כֵּיוָן שֶׁאֵין בְּלָמֵד אע"פ שֶׁיֵּשׁ בְּלָמֵד חוּמְרָא אַחֶרֶת חֲמוּרָה מִמֶּנָּה וְהַאי תַּנָּא דִּבְסָמוּךְ דְּקָסָבַר קַרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה עָדִיף מִכְּפֵילָא בִּשְׁבוּעָה ס"ל דַּאֲפִי' פִּירְכָא אֵין לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה מִפְּנֵי שֶׁזֶּה קוּלָּתוֹ גָּרְמָה לוֹ שֶׁמִּתְחַיֵּיב בְּכֵפֶל וְזֶה חוּמְרָתוֹ גּוֹרֶמֶת לוֹ שֶׁפָּטוּר מִכֵּפֶל וּכְה"ג אִיכָּא בְּרֵישׁ ב"מ (דף ד. ושם) גַּבֵּי ר' חִיָּיא תּוֹרַת הֲזָמָה לֹא פָּרִיךְ: **נִמְצָא** ש"ש מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּין. אֲבָל אִי גַּזְלָן הוּא נִיחָא דְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּזְלָן וְנִמְצָא שֶׁהוּא בְּיָדוֹ לֹא מְשַׁלֵּם כֵּפֶל וְא"ת אַכַּתִּי נִמְצָא ש"ש מְשַׁלֵּם כֵּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בִּבְעָלִים וְשֶׁמָּא אֵין שַׁיָּיךְ כֵּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּעִנְיָן זֶה וַאֲפִי' שַׁיָּיךְ אֵין לָחוּשׁ אִי הֲמ"ל וּלְטַעְמֵיךְ וְלֹא קָאָמַר: **קָסָבַר** הַאי תַּנָּא קַרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא. וְא"ת וְרַב יוֹסֵף דְּס"ל לְעֵיל אַלִּיבָּא דְּהַהוּא תַּנָּא דְּלִסְטִים מְזוּיָּין הוּא וְגַם סוֹבֵר אוֹתוֹ תַּנָּא כְּפֵילָא בִּשְׁבוּעָה עָדִיף א"כ מְנָלַן גְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה בְּשׁוֹאֵל דְּמִשּׁוֹמֵר שָׂכָר לֹא יָלֵיף וְכֵן יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאַסִּיקְנָא לְעֵיל אַלִּיבֵּיהּ דְּקָסָבַר לִסְטִים מְזוּיָּין גַּנָּב הוּא וּבְהַמַּפְקִיד (ב"מ דף מא:) מוּכָח דְּקָסָבַר כְּפֵילָא בִּשְׁבוּעָה עֲדִיפָא בִּשְׁמַעְתָּא דִּשְׁלִיחוּת יַד צְרִיכָה חֶסְרוֹן וְכֵן סָבַר הָתָם ר"א וּבִמְרוּבָּה (לקמן דף עט: ושם) ס"ל דְּכִי מִיטְּמַר מֵאִינְשֵׁי גַּנָּב הוּא אע"פ שֶׁבְּעָלִים רוֹאִין וּמִסְתָּמָא ס"ל הָכֵי בְּלִסְטִים מְזוּיָּין וְי"ל דְּנַפְקָא לְהוּ מִוְּכִי יִשְׁאַל וָי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן וְיִלְמַד עֶלְיוֹן מִתַּחְתּוֹן וְתַחְתּוֹן מֵעֶלְיוֹן כִּדְמַסִּיק בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צה. ושם) וּלְאוֹתָהּ מַסְקָנָא לֹא נִצְטָרֵךְ ק"ו שֶׁל בָּרַיְיתָא זוֹ וְהָא דְּמַיְיתֵי לֵיהּ הָתָם הַיְינוּ מִקַּמֵּי דְּתֵיקוּ לֵיהּ מִוְּכִי יִשְׁאַל וְיִלְמַד תַּחְתּוֹן מֵעֶלְיוֹן: **סַבְרוּהָ** כְּר' יְהוּדָה דְּאָמַר שׂוֹכֵר כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר דָּמֵי. מִשּׁוּם דְּהָכֵי קי"ל כִּסְתָם מַתְנִי' בְּפ' בַּתְרָא דִּשְׁבוּעוֹת (דף מט.) דְּקָתָנֵי נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר מְשַׁלְּמִים אֶת הַגְּנֵיבָה וְאֶת הָאֲבֵידָה וְרַבִּי יִרְמְיָה נַמִּי אִית לֵיהּ הָכֵי בְּהַמַּפְקִיד (ב"מ דף לו. ושם) גַּבֵּי פְּעָמִים שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּחַטָּאת כו' וּבִיבָמוֹת בְּרֵישׁ פֶּרֶק אַלְמָנָה (ד' סו: ושם) גַּבֵּי כֹּהֵן שֶׁשָּׂכַר פָּרָה מִיִּשְׂרָאֵל דְּמַסִּיק דִּנְהִי דְּמִיחַיֵּיב בִּגְנֵיבָה וּבַאֲבֵידָה וּבְהַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צז.) נַמִּי גַּבֵּי מָר בַּר חִינְנָא אֲגַר לֵיהּ כּוֹדַנְיְיתָא לְבֵי חוֹזָאֵי וְחַיְּיבִינְהוּ רָבָא וּמַסִּיק דְּנִגְנְבָה: **וְאִי** בָּעִית אֵימָא כִּדְמַחֲלִיף כו'. לא נ"מ מִידֵי אֶלָּא לְפִי דְּבָרָיו דְּבָעֵי לְאוֹקְמָא כְּר"י רוֹצֶה לְהָשִׁיב לוֹ וּבְהָאוּמָּנִים (ב"מ ד' פ:) אִיכָּא כְּה"ג וְאִי בָּעִית אֵימָא כִּדְמַחֲלִיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ וְהָתָם יִתְיַישֵּׁב טְפֵי שֶׁאוֹמֵר כֵּן כְּדֵי לְהַעֲמִיד הָתָם מַתְנִי' כְּר"מ וְשֶׁמָּא אַגַּב שֶׁהֱבִיאוֹ שָׁם הֱבִיאוֹ כַּאן: **נָפְלָה** לְגִינָּה וְהִזִּיקָה מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וְהוּא שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לֵירֵד דְּא"כ אֲפִי' נָפְלָה מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶׁהִזִּיקָה דִּתְחִילָּתָהּ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפָהּ בְּאוֹנֶס הוּא וְסֵיפָא דְּקָתָנֵי יָרְדָה אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא נָקַט וְהוּא הַדִּין נָפְלָה כֵּיוָן שֶׁיְּכוֹלָה לֵירֵד:

א"נ

הברייתא דנה מדוע נאמר בתורה דין שליחות יד בין בשומר חינם (שמות כב ז) ובין בשומר שכר (שם י), שהרי אפשר ללמוד בקל וחומר משומר חינם הקל הפטור מגניבה ואבידה לשומר שכר החמור החייב בהן. דוחה הברייתא: **לֹא** – אין ללמוד זאת, **אִם אָמַרְתָּ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם** שחייב בשליחות יד, הרי זהו מפני שיש בו חומרא **שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל** כשטוען שהפקדון נגנב ממנו ונשבע על כך ונפטר ושוב נמצא שהוא עצמו גנבה, **וְהָאָמַר** מפני כן **תֹּאמַר** שיש חיוב שליחות יד גם **בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר** שהוא קל ממנו בכך **שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, שכיון שחייב בגניבה ואבידה, הרי כשהוא טוען נגנבה מיד הוא מתחייב לשלם את הקרן, ולפיכך אף אחר כך כשנמצא שלא כדבריו, אלא שהוא עצמו גנבה, אינו מתחייב בכפל, שהרי לא פטר עצמו מתשלומים. ומאחר ששומר שכר קל בזה משומר חינם, אין ללומדו להתחייב בשליחות יד משומר חינם החמור ממנו. עד כאן דברי הברייתא. ומעתה קשה, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֹׁלְחֵי מְזוֹנִין נָגְנַב הוּא, נִמְצָא** שיש **בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר** מקרה שהוא **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, וזה **בְּאוֹפֶן שֶׁטָּעָנַת** גניבת הפקדון על ידי **שֹׁלְחֵי מְזוֹנִין**, ובזה גם שומר שכר פטור, שאונס הוא, ואם נמצא שנשבע לשקר, מתחייב בכפל, כיון שפטר את עצמו בטענת גניבה. ועל כרחך שלסטים מזויין גזלן הוא ולכך אם יפטור עצמו בטענה זו לא יתחייב בכפל, שאין חיוב כפל אלא כשפוטר את עצמו בטענת גניבה. **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף, **הָכִי קָאָמַר, לֹא,** אין ללמוד שליחות יד בשומר שכר משומר חינם, **שֶׁאִם אָמַרְתָּ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם** שחייב, זהו מפני שיש בו חומרא **שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בְּכָל מַטְעֲנוֹתֶיהָ**, דהיינו בכל טענת גניבה שהיא, **וְהָאָמַר תֹּאמַר** שיש חיוב שליחות יד גם **בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֶלָּא בְּטוֹעֵן מַטְעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּן** ולא בשאר טענת גניבה. ומעתה אף שיש כפל בשומר שכר, עדיין חמור הימנו שומר חינם שיש בו יותר מקרי כפל מבשומר שכר.

קושיא נוספת על רב יוסף: **אִיתֵּיבֵיהּ** אביי, נאמר בתורה בפרשת שואל (שמות כב יג) **'וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת, בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם', אֵין לִי** ללמוד שחייב לשלם **אֶלָּא** ב**שְׁבוּרָה וּמֵתָה**, אבל **בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה**, **מִנַּיִן, אָמַרְתָּ כָּל וָחוֹמֶר, וּמָה שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁפָּטַר בּוֹ** הכתוב מלשלם **בִּשְׁבוּרָה וּמֵתָה**, ואף על פי כן **חַיָּיב** לשלם **בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה**, **שׁוֹאֵל שֶׁחַיָּיב** לשלם **בִּשְׁבוּרָה וּמֵתָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּיב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה, וְזֶהוּ כָּל וָחוֹמֶר שֶׁאֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה**, שאי אפשר לפרוך אותו. הגמרא מבארת את הקושיא, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שׁוֹלְחֵי מְזוֹנִין נָגְנַב הוּא, אַמַּאי** – מדוע אמרו **שֵׁאֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה**, והרי **אִיכָּא לְמִפְרָךְ** - אפשר להשיב על הקל וחומר ולומר **מָה לְשׁוֹמֵר שָׂכָר** שמה שהוא חייב בגניבה ואבידה הרי זהו משום שחמור הוא משואל, **שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בְּטוֹעֵן מַטְעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּן**, ואילו השואל אינו מתחייב בכפל בטענה זו, לפי שהשואל חייב לשלם את הקרן גם כשנגנבה ממנו על ידי לסטים מזויין, ואין ללמוד את השואל שהוא קל משומר שכר החמור. **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף, **קָסָבַר חַאי תַּנָּא** שאין זו פירכא משום **שֶׁקָּרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה** – מה שמשלם השואל קרן ואינו יכול להפטר בשבועה כשאומר שנגנבה על ידי לסטים מזויין, **עֲדִיפָא** – חמורה יותר **מִכְּפֶלָא בִּשְׁבוּעָה** – מתשלומי כפל שמתחייב השומר שכר רק לאחר שנשבע על טענה זו ונמצאה בידו, וטעם הדבר, שחיוב הכפל אינו חומרא בדין שומר שכר, מאחר שאינו מתחייב בו רק לאחר שנשבע לשקר, ואם כן החיוב הוא על כך שנשבע לשקר, ולא מפני שדינו של שומר שכר חמור מדינו של שואל.

הגמרא מנסה להביא ראיה לרב יוסף: **לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ**, שנינו בברייתא, **הַשּׁוֹכֵר פָּרָה מֵחֲבֵירוֹ וְנִגְנְבָה, וְאָמַר הַלָּה** – השוכר, **הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע,** אף שיכול הייתי להשבע על כך שנגנבה ולהפטר מלשלם, **וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב, מְשַׁלֵּם** הגנב את **תַּשְׁלוּמֵי הַכֶּפֶל לַשּׁוֹכֵר. סַבְרוּהּ** – סברו החכמים שרצו להביא ראיה מברייתא זו לרב יוסף, שהברייתא **כְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שֶׁשּׁוֹכֵר כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר** [שומר שכר] **דָּמֵי**, ומתחייב בגניבה ואבידה, ולא כדעת רבי מאיר שדינו כשומר חינם ופטור בהן, **וּמִדְּקָתָנֵי** בברייתא **וְאָמַר הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, מִכְּלָל** – יש לדייק מזה **דְּאִי בָּעֵי** – שאם היה רוצה השוכר, **פָּטַר לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ** – היה פוטר את עצמו **בִּשְׁבוּעָה** ונפטר מלשלם. ומעתה יש לשאול, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזו גניבה מדובר, בפשטות יש לומר **שִׁכְּגוֹן דְּקָא טָעֵן** השוכר, **מַטְעֲנַת** גניבה שנגנבה הימנו על ידי **לִסְטִים מְזוּיָּן**, שאם היה מדובר בגניבה רגילה, לא היה השוכר יכול להפטר אפילו אם היה נשבע כדבריו, כיון שדין השוכר כשומר שכר שחייב על גניבה רגילה, **וְקָתָנֵי** עוד בברייתא, **'וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַשּׁוֹכֵר', שְׁמַע מִינָּה שִׁלְסְטִים מְזוּיָּן נָגְנַב הוּא,** שאם היה דינו כגזלן, לא היה נוהג בו דין תשלומי כפל. דוחה הגמרא: **אָמְרֵי** - אמרו בני הישיבה, **מִי סָבְרַתְּ** – האם הנך סובר, שברייתא זו היא **כְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר דָּמֵי, דִּלְמָא** – שמא, התנא של ברייתא זו **כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר שׁוֹכֵר בְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי** ופטור גם בגניבה רגילה, ולפיכך אפשר לומר שמדובר בגניבה רגילה ואין הוכחה שלסטים מזויין גנב הוא. דחייה נוספת דוחה הגמרא: **אִיבָּעֵית אֵימָא**, שגם אם התנא של הברייתא סובר כרבי יהודה, עדיין אין ראיה מכאן לרב יוסף, שיש לומר **כִּדְמַחֲלִיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ** בין שמות התנאים בברייתא **וְתָנֵי** – וגורס בברייתא, **שׁוֹכֵר כֵּיצַד מְשַׁלֵּם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּשׁוֹמֵר חִנָּם,** ונמצא שגם אם הברייתא כרבי יהודה אפשר לומר שמדובר בגניבה רגילה ומכל מקום פטור השוכר מלשלם אם ישבע כדבריו שנגנבה, שהרי דעת רבי יהודה ששוכר דינו כשומר חינם. דחייה נוספת לראיית הגמרא: **רַבִּי זֵירָא אָמַר, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּטוֹעֵן** השוכר **מַטְעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּן, וְנִמְצָא** שנגנב על ידי **לִסְטִים שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּן**, ולכן חייב הגנב לשלם לשכל, מכיון שהיתה זו לפי האמת גניבה רגילה, וכיון שהשוכר שילם ולא נשבע בטענתו שהיה זה ליסטים מזויין, מקבל את הכפל:

שנינו במשנה, **נְפָלָה** הבהמה **לַגִּינָּה וְנֶהֱנֵית, מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית** ולא מה שהזיקה:

הגמרא מפרשת במה היתה הנאתה בנפילתה לגינה: **אָמַר רַב,** מה שאמרה המשנה שנהנתה, המדובר הוא **בְּנֶהֱכְּטָה** בנפילה זו, שנפלה על התבואה ורמסה אותה ונתקלקלה, ונהנתה מהתבואה לפי שעל ידיה לא לקתה מהקרקע, ועל כן משלמת כפי הנאתה ולא כפי היזקה, כיון שהנפילה היתה באונס. שואלת הגמרא: האם יש לדייק מדבריו שמה שאמרה המשנה שמשלמת מה שנהנתה זהו רק בנחבטה, **אֲבָל** אם נפלה לגינה **וְאָכְלָה** מתבואתה, וזו היתה הנאתה בה, **שַׁאֲפִילּוּ מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת**, ואם כן הוא, **לֵימָא** **שַׁרַב** לְמַעְמִיהּ – לשיטתו הוא הולך, **דְּאָמַר רַב,** אם הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלה אותם בהמתו של בעל הבית והוזקה בהם, פטור המכניס, **שֶׁהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל,** ואכן גם כן טוען בעל הבהמה שעל מה שנפלה אין לתובעו, לפי שנפלה באונס, ומה שאכלה אחר כך גם כן לא ישלם, שהיה לה שלא תאכל. דוחה הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **הָכִי הַשְׁתָּא** – האם כך הוא הדבר לדמות ביניהם, **אֵימּוֹר דְּאָמַר רַב הָתָם** – כל מה שאמר רב שם שהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל, זהו רק **הֵיכָא דְּאִיתַּזּוּקֵי הִיא** – היכן שניזוקה הבהמה, **דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ מָרֵיהּ דְּפֵירֵי לָא מְשַׁלַּמְנָא** – שיכול לומר בעל הפירות לבעל הבהמה שאינו חפץ לשלם על מה שניזוקה, לפי שהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל, אבל **לְאַזּוּקֵי הִיא אַחֲרִינִי דְּפַטִּירָה לְשַׁלּוּמֵי מִי אָמַר** – לפוטרה לשלם על מה שהזיקה אחרים, האם גם זאת אמר רב, ואין זה כלול בדבריו שם, ואין לומר כן.

הגמרא מבארת את דברי רב: **אֶלָּא**

רב **לֹא מִבַּעְיָא קָאָמַר** – אמר את דבריו בדרך של אין צריך לומר. דהיינו, **לֹא מִבַּעְיָא** – אין צריך לומר שאם **אָבְלָה** מתבואת הגינה **דְּמִשַּׁלֶּמֶת מַה שֶּׁגָּנְתָה בְּאכילתה זו**, אף שלא פשע בשמירתה כלל, שהרי סוף סוף נהנית, ובזה רק בנפילה היתה אנוסה ולא באכילתה, **אֲבָל** אם נפלה **וְנֶחְבְּטָה** ונהנתה רק במה שהגנה עליה התבואה שלא תחבל, שבזה גם בהנאתה היתה אנוסה, ולא התכוונה להנאה זו כלל, **אִימָּא** – בזה הייתי אומר שבעל השדה כְּמַבְרִיחַ **אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבֵירוֹ הוּא**, שאין בעל הנכסים צריך לשלם לאותו אדם שהברידו, כיון שמצוה עשה, וכן כאן הצילה התבואה את הבהמה ומנעה ממנה נזק, **וּמַה שֶּׁנֶּהֱנֵית נַמִּי** – גם כן **לֹא מְשַׁלֵּם, קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב שבמקרה זה עליו לשלם את הנאת הבהמה. שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** – **חָבֵי נַמִּי** – ומדוע לא נאמר שאכן כך הוא, שבעל התבואה כמברידה ארי מנכסי חבירו הוא ולא ישלם דבר. משיבה הגמרא: חלוקים המקרים ביניהם, **שַׁמַּבְרִיחַ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבֵירוֹ מְדַעְתּוֹ הוּא** שעשה כן, ועל כן אין לו לקבל על כך שכר, ואילו **הָאי** – זה שהופסדה תבואתו כאשר נפלה הבהמה עליה, **לָאו מְדַעְתּוֹ** היה הדבר, ועל כן יקבל את שכרו על כך. **אִי נַמִּי** – חילוק נוסף, **שַׁמַּבְרִיחַ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבֵירוֹ לֵית לֵיהּ פְּסֵידָא** – לא ניזוק בהברחה זו, ועל כן לא יקבל שכר, ואילו **הָאי** – זה שנפלה הבהמה על תבואתו **אִית לֵיהּ פְּסֵידָא** – יש לו הפסד בכך, שנתמעטה התבואה ונרמסה.

הגמרא מבררת מהי נפילת אונס שפטור בה על ההיזק ואינו חייב אלא על הנאתה: **הֵיכִי** – באיזה אופן **נָפַל** לגינה. מביאה הגמרא מחלוקת בדבר: **רַב כָּהֲנָא אָמַר**, מדובר כאן **שֶׁהוּחְלְקָה הבהמה בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ** כאשר היתה מהלכת ברשות הרבים, שזהו אונס שאין להעלותו על הדעת ולהשמר ממנו. **רָבָא אָמַר**, מדובר כאן **שֶׁדְּחָפָתָהּ חֲבֶרְתָּהּ**. הגמרא מבארת את המחלוקת: **מַאן דְּאָמַר** – רבא שאמר שהמדובר **שֶׁדְּחָפָתָהּ חֲבֶרְתָּהּ, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוּחְלְקָה בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ** נחשב לדעתו אונס, ופטור בעל הבהמה על נפילה זו. **וּמַאן דְּאָמַר** – ורב כהנא שאמר שמדובר **שֶׁהוּחְלְקָה בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ**, משום שלדעתו רק זה נחשב אונס, **אֲבָל** אם **דְּחָפָתָהּ חֲבֶרְתָּהּ, פָּשְׁעָה, וּמְשַׁלֶּמֶת** כל **מַה שֶּׁהִזִּיקָה**, ולא רק מה שנהנתה בנפילה באכילה או בחבטה. והטעם לדבר הוא **דְּאָמַר לֵיהּ** בעל התבואה לבעל הבהמות, **אֵיבָעֵי לָךְ עֲבוּרֵי חֲדָא חֲדָא** – היה לך להעבירן אחת אחת, בכדי שלא יארע כן שתדחוף אחת את חברתה ותפול ותזיק.

הגמרא מביאה מחלוקת נוספת אודות גדרי הפטור בנפילה זו מתשלומי ההיזק: **אָמַר רַב כָּהֲנָא, לֹא שָׁנוּ** שפטורה מלשלם את מה שאכלה בנפילתה, **אֶלָּא** על מה שאכלה **בְּאוֹתָהּ עֲרוּגָה** מיד, שכיון שנפלה וראתה תבואה תחתיה לא יכלה לעצור בעצמה שלא לאוכלה, ואנוסה היא, **אֲבָל** אם הלכה **מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה** ואכלה מערוגה אחרת, **מְשַׁלֶּמֶת** בערוגה השניה כל **מַה שֶּׁהִזִּיקָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ** הלכה **מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה, וַאֲפִילּוּ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ** היא מהלכת בגינה ואוכלת, פטורה, **עַד שֶׁתֵּצֵא וְתַחֲזוֹר לְדַעַת** הבעלים. מביאה הגמרא ביאור לדברים אלו: **אָמַר רַבִּי פָּפָּא, לֹא תֵּימָא** – אל תאמר שהכוונה היא **עַד שֶׁתֵּצֵא לְדַעַת** הבעלים, שידעו שיצאה מהגינה, **וְתַחֲזוֹר לְדַעַת** הבעלים שלא נעל בפניה כראוי, **אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁיָּצְתָה לְדַעַת** הבעלים מהגינה **אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת** הבעלים, שנעל בפניה כראוי ויצאה, **חייב, מַאי טַעְמָא** – מפני מה הוא חייב אפילו שמר כראוי, **דְּאָמַר לֵיהּ** בעל התבואה, **כֵּיוָן דְּיָלְפָא** – שלמדה לאכול שם, **כָּל אִימַּת דְּמִשְׁתַּמְטָא לְהָתָם רָחֲמָא** – כל זמן שהיא יכולה להשמט לשם היא הולכת, והיה עליך לשומרה שמירה מעולה:

שנינו במשנה, **יָרְדָה** הבהמה **כְּדַרְכָּהּ** שלא נפלה, **וְהִזִּיקָה** באכילת ערוגה בשדה, **מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה:**

הגמרא מביאה ספק אודות דרך ההיזק: **בָּעֵי** – נסתפק **רַבִּי יִרְמְיָה, יָרְדָה** הבהמה **כְּדַרְכָּהּ** לשדה, וילדה שם, **וְהִזִּיקָה** את הגדל שם **בְּמֵי לֵידָה** שיצאו ממנה, **מַהוּ** שיתחייב בעליה בנזקיה, **אֵלִיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר** – לפי הסובר שכל נזק **שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס חַיָּיב, לֹא תִּיבְעֵי לָךְ** – אין לך להסתפק, שודאי הוא חייב בנזקיה, שהרי 'תחילתו בפשיעה', שהיה לו לשומרה שלא תרד ותאכל, ו'סופו באונס' שלא היה יודע שתלד שם, וגם באופן זה חייב. **כִּי תִּיבְעֵי לָךְ** – מה שיש להסתפק הוא **אֵלִיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר** – לפי הסובר **שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס פָּטוּר**, ומצד זה יש לפוטרו כאן, **מַאי** – מהו הדין בזה, **מִי אָמְרִינַן** – האם אנו אומרים **שֶׁכֵּיוָן דִּתְחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס, פָּטוּר, אוֹ דִלְמָא** – או שמא נאמר **הָכָא** – כאן שונה הדבר, ויש לחייבו, **שכּוּלָּהּ בִּפְשִׁיעָה הוּא, דְּכֵיוָן דְּקָא חָזֵי דְּקָרֵיבָה לָהּ לְמֵילַד אֵיבָעֵי לֵיהּ לְנַטּוֹרָהּ**

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז תמוז, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה! זה מזמן נתקבל מכתבו אודות לימודו עם מר... שי' ובודאי ממשיך בזה וכן משתדל להמשיכו יותר בעניני חב"ד ע"י השתתפותו בהתועדות וכיו"ב הנקרא בשם הכללי, דעם ארום פון חסידות, ובטח יודיע מהתקדמות העניינים.

ובמ"ש אודות סדר לימוד, הנקודה הכללית בזה מתאים להודעת חז"ל, במקום שלבו חפץ, והרי תוה"ק רחבה מני ים, הלכה ואגדה כו' יש למצוא מקומות שלבבו של הנ"ל חפץ בהם, ובודאי למותר לבאר שעכ"פ אחד הלימודים צ"ל בתורת חסידות חב"ד אשר רחבה היא כנ"ל וגם שם ימצא ענינים שלבו חפץ, וכן לעוררו ע"ד הקריאה ולימוד בשיחות, ובטח השגת הנ"ל מספיקה די ויותר שיקראם בעצמו ורק דבר הקשה יביא לפניו ולפני כל אלו העוסקים בתורת החסידות בקביעות.

המחכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

לֹא מִבָּעְיָא אָכְלָה דִּמְשַׁלְּמָת. מִיהָא מַה שֶּׁגָּנְבָה מִשְׁעִיר״ג דְּלָא פָּשַׁע בִּשְׁמִירָתָהּ דְּהָא נָגְנָה: אֲבָל נָחְבְּטָה. הַאי בְּעַל הַשָּׂדֶה מְבָרֵיהּ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבִירוֹ הוּא שֶׁהֶאֱצִיל אֶת בְּהֶמְתּוֹ חֲבִירוֹ שֶׁלֹּא נָחְבְּטָה בְּקַרְקַע וּמִצְוָה הוּא דְּעָבֵד וּמִידֵּי לֹא לִשְׁקוֹל קמ״ל: שֶׁהוּחְלְקָה בְּמַיָּמֵי רַגְלֶיהָ. מֵרה״ר לְגִינָּה דְּאוּנְסָא דְּלָא סָלְקָא אַדַּעְתַּיהּ הוּא:

לֹא שָׁנוּ. דְּמָה שֶׁגָּנְבָה הוּא דְּמִשְׁלְמָת וְלֹא מַה שֶּׁהוּחְלְקָה: אֶלָּא. שֶׁאָכְלָה מִיָּד בְּאוֹתָהּ עֲרוּגָה שְׁנֶּגְנְבָה שָׁם דְּכֵיוָן דְּאָנוּסָה הִיא בְּנַפְלָה אָנוּסָה הִיא נַמִּי בְּאָכְלָה דְּכֵיוָן דְּחָזְקָא לְתִבּוּאָה תּוּתָהּ לֹא מוֹקְמָה אַנַּפְשָׁהּ. אֲבָל. הֶלְכָה מֵעֲרוּגָה לְעֲרוּגָה וְאָכְלָה מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהוּחְלְקָה: לֹא תֵימָא עַד שֶׁהִצַּא לְדַעַת. שֶׁיִּדְעוּ הַבְּעָלִים שֶׁיִּצְאַת: וְתַחֲזוֹר לְדַעַת. שֶׁלֹּא נָעַל בְּפָנֶיהָ כְּרָאוּי: אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁיִּצְאַת לְדַעַת. שֶׁיִּדְעוּ בִּיצִיאָתָהּ: אַף עַל גַּב שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת. דְּהַשְׁתָּא לֹא סַגִּי לָהּ בְּשִׁמִּירָה פְּחוּתָה דְּאָמַר לֵיהּ כֵּיוָן דְּיָלְפָא רוּ׳: תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה. בְּלֹאו לֵידָה הָיְתָה לוֹ לְשׁוֹמְרָהּ שֶׁלֹּא תִּבָּנֵס וְתֹאכַל: וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס. לֹא הָיְתָה יוֹדַעַת שֶׁתֵּלֵד:

ולאסטמורי

לֹא מִבָּעְיָא קָאָמַר לֹא מִבָּעְיָא אָכְלָה דְּמְשַׁלְּמָת מַה שֶּׁגָּנְבָה אֶלָּא נָחְבְּטָה אֵימָא מַבְּרֵיהּ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבִירוֹ הוּא וּמַה שֶּׁגָּנְבָה נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם קמ״ל וְאֵימָא ה״נ מַבְּרֵיהּ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבִירוֹ מַדְּעָתוֹ הוּא הַאי לַאו מַדְּעָתוֹ אִי נַמִּי מַבְּרֵיהּ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבִירוֹ לִית לֵיהּ פְּסִידָא הַאי אִית לֵיהּ פְּסִידָא הֵיכִי נָפֵל רַב כַּהֲנָא אָמַר שֶׁהוּחְלְקָה בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ רָבָא אָמַר שֶׁהִתְפִּתָּה חֲבֵרְתָּהּ מ״ד שֶׁהִתְפִּתָּה חֲבֵרְתָּהּ כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוּחְלְקָה בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ וּמַאן דְּאָמַר שֶׁהוּחְלְקָה בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ אֲבָל דְּהִתְפַּתָּה חֲבֵרְתָּהּ פְּשִׁיעָה וּמְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהוּחְלְקָה דְּא״ל אִיבָּעֵי לָךְ עֲבוּרֵי חָדָא חָדָא אָמַר רַב כַּהֲנָא לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּאוֹתָהּ עֲרוּגָה אֲבָל מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהוּחְלְקָה וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֲפִי׳ מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה וַאֲפִילּוּ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ עַד שֶׁתֵּצֵא וְתַחֲזוֹר לְדַעַת א״ר פָּפָּא לֹא תֵימָא עַד שֶׁתֵּצֵא לְדַעַת וְתַחֲזוֹר לְדַעַת אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁיָּצְאָתָה לְדַעַת אע״פ שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת מ״ט דִּא״ל כֵּיוָן דְּיָלְפָא כָּל אֵימַת דְּמִשְׁתַּמְּטָא לְהָתָם רַחֲמָא: יָרְדָה בְּדִרְכָּהּ וְהִזִּיקָה מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה: בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה יָרְדָה בְּדִרְכָּהּ וְהִזִּיקָה בְּמֵי לֵידָה מַהוּ אֲלִיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס חַייָב לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס פָּטוּר מַאי מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דִּתְחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס פָּטוּר אוֹ דִלְמָא הָכָא כּוּלָּהּ בְּפְשִׁיעָה הוּא דְּכֵיוָן דְּקָא חָזֵי דְּקָרֵיבָה לָהּ לְמֵילַד אִיבָּעֵי לֵיהּ לְנַטּוֹרָהּ

ולאסטמורי

א״נ מַבְּרֵיהּ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבִירוֹ לִית לֵיהּ פְּסִידָא. וְא״ת וַהֲרֵי פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ דְּחִשְׁבִינַן לֵיהּ מִבְּרֵיהּ אֲרֵי בְּרֵישׁ אֵין בֵּין הַמּוֹדֵר (נדרים דף לג.) אע״ג דְּאִית לֵיהּ פְּסִידָא וְי״ל דְּהָכָא פִּי׳ מִבְּרֵיהּ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבִירוֹ מִדַּעְתּוֹ וְכֵיוָן דְּמִדַּעְתּוֹ אֲפִי׳ אִית לֵיהּ פְּסִידָא כְּמוֹ פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ חָשׁוּב מִבְּרֵיהּ אֲרֵי הַאי שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ א״נ מִבְּרֵיהּ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבִירוֹ אֲפִי׳ כְּשֶׁאֵינוֹ מִדַּעְתּוֹ אֶלָּא חֲבִירוֹ מִכְּרִיחוֹ לְהַבְרִיחַ אֲרֵי מְעַדְּרוֹ לִית לֵיהּ פְּסִידָא לְמִבְּרֵיהּ הַאי אִית לֵיהּ פְּסִידָא וְכֵיוָן דְּאִיבָּא תִּרְתֵּי שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וְאִית לֵיהּ פְּסִידָא לֹא חָשׁוּב מִבְּרֵיהּ אֲרֵי אֲבָל מִדַּעְתּוֹ אֲפִי׳ אִית לֵיהּ פְּסִידָא אוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וְלִית לֵיהּ פְּסִידָא חָשׁוּב מִבְּרֵיהּ אֲרֵי וְאֵין נוֹתֵן לוֹ אֲפִי׳ שְׁבָרוֹ וְא״ת דִּבְסוֹף הַשּׁוֹכֵר (אות) הַפּוֹעֲלִים (ב״מ צג:) אָמַר דְּשׁוֹמֵר חִנָּם שָׁהֶיְתָה לוֹ לְקַדֵּם בְּרוֹעִים וּמַקֻּלוֹת וְלֹא קִדֵּם חַייָב וּמְפָרֵשׁ שׁוֹמֵר חִנָּם בְּחִנָּם וְש״ס בְּשָׂכָר וּמְסִיק דְּחוֹזֵר וְנוֹטֵל מב״ה וּמִשְּׁמַע דְּשׁוֹמֵר חִנָּם לֹא מְחַייֵב לְקַדֵּם בְּשָׂכָר אֲבָל כ״ש אִם קִדֵּם בְּשָׂכָר דְּשַׁפִּיר עָבֵד וְנוֹתְנִים לוֹ מַה שֶּׁהוֹצִיא וּמִסְתַּבְרָא דְּה״ה אִינִישׁ דְּעִלְמָא שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר וְגַם שָׂכָר עַצְמוֹ נוֹטֵל וְאֵין סְבָרָא לְחַלֵּק בֵּין רוֹעֶה עַצְמוֹ שְׁמוּטָל עָלָיו לְהִתְעַסֵּק וְלִשְׁמוֹר לְאִינִישׁ דְּעִלְמָא וְעוֹד אָמְרִינַן בַּהֲגוֹזֵל בְּתִרְא (לקמן דף קטו:) שְׁטָף נָהָר חֲמוֹרוֹ וְחֲמוֹר חֲבִירוֹ וְהִנִּיחַ שָׁלוֹ וְהִצִּיל שֶׁל חֲבִירוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ וּשְׂכָרוֹ מִיהָא שָׁקִיל וְלֹא אָמְרִינַן מִבְּרֵיהּ אֲרֵי בְּעִלְמָא הוּא וְכֵן מְשִׁיב אֲבִידָה שְׁנּוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּפוֹעֵל בָּטֵל (ב״מ דף לא: ושם) לֹא אָמַר דְּלְיהֵוֵי בְּמִבְּרֵיהּ אֲרֵי בְּעִלְמָא וְלֹא יִטּוֹל כְּלוּם וְאֵין לוֹמַר דִּכְבָל הַנְּהוּ אע״ג דְּמִן הַדִּין הָיָה פָּטוּר מ״מ תַּקָּנַת חֲכָמִים הוּא שֶׁיִּשָּׁלֵם לוֹ כְּדֵי שֶׁיְּשַׁיֵּשׁ אֲבִידָתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ אֲבָל פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ אֵין לָנוּ לְעַשּׂוֹתוֹ תַּקָּנָה ע״י זֶה דְּהָא הָכָא בְּשִׁמְעָתִין מִשְּׁמַע דְּאִי הָוֶה מִדַּעְתּוֹ לֹא הָוֶה חָשִׁיב מִבְּרֵיהּ אֲרֵי וְלֹא הָיָה נוֹטֵל כְּלוּם אעפ״י שֶׁהוּא מַצִּיל חֲבִירוֹ

מִן הַהֶפְסֵד לֹא עָשׂוּ תַּקָּנָה וְנִרְאֶה לְר״י דְּמִבְּרֵיהּ אֲרֵי שַׁאֵינוֹ נוֹטֵל שָׂכָר הַיְינוּ בְּשֶׁאֵין הַדָּבָר בָּרוּר שֶׁיָּבֹא לִידֵי הֶפְסֵד כְּגוֹן שֶׁהָאֲרִי רָחוֹק וְאֵין יוֹדְעִין אִם יָבֹא כְּאֵן הָאֲרִי אִם לָאו וְאֵין מַצִּילוֹ אֶלָּא מִדְּאָגָה וּמִן הַפַּחַד שֶׁמָּא יָבֹא אֲבָל אִם הַדָּבָר בָּרוּר שֶׁיָּבֹא לִידֵי הֶפְסֵד וְלִידֵי דְּרִיסַת הָאֲרִי אוֹ מַצִּיל מִפִּי הָאֲרִי עַצְמוֹ אָז וַדַּאי נוֹטֵל כְּמוֹ שָׂכָר וְהָכִי מְיַירֵי שֶׁהִצִּילוֹ יְרֻקּוֹת מִצְעַר בְּעִלְמָא שֶׁאֵין בַּעַל הַבְּהֵמָה רוֹצֶה שֶׁתַּחְבֹּט בְּהֶמְתּוֹ בָּאָרֶץ וְתִצְטַעֵר אע״פ שֶׁלֹּא הָיוּ דָּמֶיהָ נִפְתָּחִין בְּכַךְ וּלְכַךְ הָיָה נֶחְשָׁב מְבָרֵיהּ אֲרֵי אִי הָוֶה מִדַּעְתּוֹ וּפוֹרֵעַ חוֹבוֹ אֵין מַצִּילוֹ מֵהֶפְסֵד דְּמֵה שֶׁהִיָּה הַלּוֹזֶה זָקוּק לְפָרְעוֹ אֵין זֶה הֶפְסֵד שֶׁהֲרֵי נִתְחַייֵב לוֹ וְאֵינוֹ מַצִּילוֹ אֶלָּא מִצְעַר בְּעִלְמָא וְחָשִׁיב מִבְּרֵיהּ אֲרֵי א״נ בְּדִמְפָרֵשׁ טַעְמָא בִּירוּשַׁלְמִי דְּכְתוּבוֹת (פ״ג) וּבִנְדָרִים (פ״ד) מְפַייְסָא הַזּוֹרֵעַ לֵיהּ וּמְחִיל לֵי וְאֲפִי׳ בְּמִשְׁכּוֹן מְפַייֵס הַזּוֹרֵעַ לֵיהּ דְּיָהִיב לֵי מִשְׁכּוֹנַי וְאֲפִי׳ בְּב״ח דּוֹחֵק עַצְמוֹ מִסֵּיק לָהּ בִּירוּשַׁלְמִי וְנִרְאֶה דְּהִסְתָּם מְשׁוּם שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ הָיִיתִי מוֹצֵא הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם שֶׁיִּהְיוּ פּוֹרְעִין עֲבוּרִי כִּי דֶּרֶךְ אֲהוּבִים שֶׁמְּרַחֲמִים עַל אֲהוּבֵיהֶם לְהַצִּיל מִן הַצַּעַר הַזֶּה דְּהַיְינוּ מְעַיֵּן אוֹתוֹ טַעַם וְהָא דְּקָרֵי בְּחִזְקַת הַבָּתִּים (ב״ב דף נג.) מְבָרֵיהּ אֲרֵי נָתַן צְרוֹר וְהוֹעִיל נָטַל צְרוֹר וְהוֹעִיל דְּסָכַר מֵימָיו מֵימָיו וְהוֹצִיא מֵימָיו אע״פ שֶׁמְּצִילָה מֵהֶפְסֵד שֶׁהָיָה נָהָר שׁוֹטֵף לֹא נָקְט לְשׁוֹן מְבָרֵיהּ אֲרֵי לְעִנְיַן שֶׁיִּפְטֹר חֲבִירוֹ מִשְּׁכַר הִבָּרְחָתוֹ אֶלָּא כְּלוֹמַר דְּאִין זֶה חִזְקָה דְּאִין כֵּאן שׁוֹמֵר וְנָטַל מִיָּד וְגָדַר וּפָרַץ אֶלָּא מִגִּין עָלָיו פּוֹרְצָתָא שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי קִלְקוּל וְרַבִּינוּ גֵּרְשׁוֹן פָּסַק בִּתְשׁוּבָה אַחַת עַל אַנָּס עבו״ם שֶׁאָנַס בֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּבָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְלָקְחוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יַחֲזִיר לְבָעָלִים בְּחִנָּם אֲבָל רַשׁ״י פִּי׳ בְּהַנָּזְקִין (גיטין דף נח:) גַּבֵּי עַבו״ם הָבָא מַחְמֶת חוֹב וּמַחְמֶת אַנַּפְשׁוֹת אֵין בּוֹ מִשּׁוּם סִיקְרִיקוֹן שֶׁאִם הֶחֱזִיק עַבו״ם בְּקַרְקַע שֶׁל יִשְׂרָאֵל מַחְמֶת חוֹב שֶׁהָיָה לוֹ עָלָיו אוֹ מַחְמֶת אַנַּפְשׁוֹת בְּגֵזֶל בָּעְלְמָא וְאֵינוֹ מְסוּר בְּיָדוֹ לְהָרְגוֹ אֵין בּוֹ דִּין סִיקְרִיקוֹן אֲפִילּוּ אִם שֶׁהָתָה י״ב חֹדֶשׁ לְתַת רִבִּית לְבָעָלִים כְּתִיקוּן חֲכָמִים אֶלָּא מַחְזִיר לוֹ הַקַּרְקַע בְּחִנָּם דְּכֵיוָן דְּאֵין כָּאן סִיקְרִיקוֹן לֹא גָּמַר וּמַקְנֵי מִידֵי וְאע״ג דְּשָׁהָתָה י״ב חֹדֶשׁ לֹא בָּא לוֹ שָׁעָה לְכוּפוֹ הַלְכָךְ אֵין מְכִירַת הָעַבו״ם מְכִירָה כְּלָל וְר״י אָמַר דְּלֹא מִבָּעְיָא בְּמָקוֹם שֶׁאִם לֹא קָנָאוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה חוֹזֵר לְבָעָלִים לְעוֹלָם שֶׁהָיָה מוֹכְרוֹ אוֹ נוֹתְנוֹ לְעַבו״ם אֶחָד וְהָיָה אָבוּד מִן הַבְּעָלִים לְגַמְרֵי דְּלָא חָשִׁיב מִבְּרֵיהּ אֲרֵי כֵּיוָן שֶׁמְּצִילוֹ מִן הַהֶפְסֵד וְאֲפִי׳ קָנָאוּ בְּשָׁוְוי מְצִילוֹ מֵהֶפְסֵד הוּא כְּמוֹ מְקֻדִּים בְּרוֹעִים וּבְמַקֻּלוֹת בְּשָׂכָר דְּאָמְרִינַן שְׁנוֹתֵן שָׂכָר עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶם וְנ״מ לְכוֹשֵׁרָא דְּחַיּוֹתָא אוֹ לְטִרְחָא יְתִירְתָּא אֲבָל אֲפִי׳ יוֹדֵע וְדַאי שֶׁאִם לֹא מְהַנֵּד זֶה לְקִנְיַן הַיְינוּ לְעִנְיַן שֶׁיִּרְצוּ בְּדָמִים הַלְלוּ כָּל שָׁעָה שֶׁיִּרְצוּ דְּהָשְׁתָּא אֵין מְצִילוֹ מִן הֶהֱפְסֵד אעפ״כ אֵין לְדַמּוֹתוֹ כָּלָל לְמִבְרֵיהּ אֲרֵי דְּכֵיוָן שֶׁיָּצָא הַבַּיִת מְחֻזָּקֶת יִשְׂרָאֵל וּבָא לְיָד הַנָּבְרִי וְזֶה מוֹצִיאוֹ מִיָּד הַנָּבְרִי וּמַחֲזִירוֹ לְיָד יִשְׂרָאֵל לֹא דָּמֵי לְמִבְרֵיהּ אֲרֵי וְנוֹטֵל מַה שֶּׁהֶחֱנָהוּ וְאוֹתָם הַיְּהוּדִים הַבּוֹרְחִים מֵעִירָם וְהִשְׂרִ מְחֻזִּיק קַרְקָעוֹתֵיהֶם שֶׁאֵין בֶּהֶן טִסְקָאוֹת וַאֲפִי׳ יֵשׁ בֶּהֶן טִסְקָא אִם הֵנִיחַ הַקַּרְקָעוֹת בְּיַד אֲחֵרִים לִפְרוֹעַ מֵהֶן טִסְקָא אוֹמֵר ר״י שֶׁאִם בָּא יִשְׂרָאֵל וְקָנָאוּ מִיָּד הַשֵּׂר מְחֻזִּיקָם לְבָעָלִים וְנוֹטֵל מַה שֶּׁהֶחֱנָהוּ דְּאִין זֶה דִּינָא דְּמַלְכוּתָא כִּי רְאִינוּ בְּמְדִינָה שֶׁכְּבִיכוֹל נִתְּנוּ לְמִשְׁפַּט הַיְּהוּדִים לְעַמּוֹד כְּמוֹ פָּרָשִׁים בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ וּבְדִין מַלְכוּתָא הָיוּ תּוֹפְסִין שֶׁלֹּא יֶחֱזִקוּ הַמּוֹשֵׁל בְּנַחֲלַת הַיְּהוּדִים כְּשֶׁיַּצְאוּ מֵעִירוֹ וְכֵן הָיוּ נוֹהֲגִין בְּכָל אֶרֶץ בּוּרְגוּנְיָ״א וְאִם יֵשׁ שֵׂר שֶׁבָּא לְשַׁנּוֹת אֶת הַדִּין וְלַעֲשׂוֹת דִּין לְעַצְמוֹ אֵין זֶה דִּינָא דְּמַלְכוּתָא שֶׁהֲרֵי זֶה הַדִּין אֵין הַגּוּף בְּלָל וְדִמְיָא לְמוֹכֵס שֶׁאֵין לוֹ קַבָּלָה (לקמן דף קיג.) וְהֵיכָא שֶׁמַּשְׁבִּיחִים נִכְסֵי חֲבִירוֹ אֵין דּוֹמֶה כְּלָל לְמִבְרֵיהּ אֲרֵי בְּגוֹן יוֹרֵד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבִירוֹ וְנָטְעוּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת מְשַׁלֵּשׁ רוּחוֹתֶיהָ וּכְגוֹן הַהוּא דְּקַאוּמְנִין (ב״מ דף עו.) הַשּׁוֹבֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשֶׁלּוֹ וְהֶרְאָהוּ בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ דְּנוֹטֵל מִבֵּעל הַבַּיִת מַה שֶּׁהֶחֱנָהוּ וְאֵין לְהַקְשׁוֹת בְּשִׁטָּה נָהָר חֲמוֹר חֲבֵירוֹ לְמָּה אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ לְמָּה לֹא הֶפְסֵדוֹ דִּכְיוָן דְּבַעל חֲמוֹר עוֹמֵד שָׁם מַה לָּנוּ לַעֲשׂוֹתוֹ לוֹ תַּקָּנָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ אִם יִרְצֶה יִתֵּן (עם) הַמְצִיל לְשַׁלֵּם חֲמוֹרוֹ וְעוֹד דע״כ מִייְרֵי בְּיָכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדִּחְקָה דְּאל״כ לֵימָא לֵיהּ מֵהֶפְקֵר קְנִיתָ שֶׁל חֲבִירִי וּמ״מ שְׂכָרוֹ נוֹתֵן לוֹ דִּמְסְתַּמָּא נִיחָא לֵיהּ שֶׁכָּל כָּל שֶׁיְּכוֹל לְהַצִּיל אֶלָּא שֶׁיְּמַהֵר בְּיָדוֹ כֵּיוָן שֶׁאֵין יְכוֹל לְהַצִּיל אֶלָּא ע״י הַדְּחָקָה: **לֹא** שָׁנוּ אֶלָּא בְּאוֹתָהּ עֲרוּגָה. דְּכֵיוָן שֶׁהִתְחִיל בְּעֲרוּגָה זוֹ לֹא הָיָה לוֹ לְשׁוֹמְרָהּ לְהָעֲלוֹתָהּ מֵאוֹתָהּ עֲרוּגָה אֲבָל מֵעֲרוּגָה לְעֲרוּגָה כְּשֶׁהִצִּיל מִזּוֹ לָזוֹ הֲוֵי כִּשְׁדֵרָה אַחַר:

שָׁמִין בית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׁדֶה. פי' בקונטרס (ברישׁ פּירקין) שֶׁאִם אִכְלָה עֲרוּגָה אַחַת שָׁמִין אוֹתָהּ אַגַּב בֵּית סְאָה כְּמָה הָיְתָה יָפָה קוֹדֶם שֶׁאָכְלָה מִמֶּנָּה וּכְמָה הִיא יָפָה עַכְשָׁיו וְקָשֶׁה לְר"י דְּאִי אַבֵּית סְאָה קָאֵי ה"ל לְמֵימַר כְּמָה הָיְתָה יָפָה וּכְמָה הוּא יָפָה בְּלִשּׁוֹן זָכָר וְעוֹד דְּקַבְּעֵי בְּגֵמ' הֵיכִי שְׁיַימְּנִין הָלֹא פֵּירְשָׁה יָפָה מִשְּׁנָתֵנוּ שֶׁשָּׁמִין עֲרוּגָה בְּבֵית סְאָה וּמַה שֶּׁפֵּ"ה בְּגֵמ' הֵיכִי שְׁיַימְּנִין דְּבֵית סְאָה בְּאַנְפֵי נַפְשֵׁהּ לֹא שְׁיַימְּנִין דְּמֵהָכִי לֵיכִּי לְמֵיזַק דְּקַרְחַת עֲרוּגָה וְקָשֶׁה דְּהֵיכִי מְעַיְּנִינַן מֵהָתָם שׁוּמוֹת הַלְּוֹת דְּבַקָּרָא לֹא כְּתִיב אֶלָּא בְּשָׂדֶה אַחֵר שֶׁשָּׁמִין מַה שֶּׁהֶזִּיק אוֹתוֹ בְּלֹא עוֹד אֶלָּא מִשּׁוּם דִּלְמָא ד' בְּגֵמ' קָלַח בְּשִׁשִּׁים כְּלוֹמַר בְּשִׁשִּׁים שִׁיעוּרִים כְּמוֹתוֹ אֲמַאי נָקֵט בְּית סְאָה וְעוֹד קָשֶׁה דְּפָרֵיךְ בְּגֵמָרָא אִבְּעִיא לְהוּ אֲמוֹרֵאי מַהָא דְּתָנֵיָא אֶכְלָה קַב אוֹ קַבַּיִם רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא עֲרוּגָה קְטַנָּה תִּקְשֵׁי לֵיהּ מִמַּתְנִי' דְּקָתָנֵי שְׁמַשְׁעֲרִינַן אוֹתָהּ בְּבֵית סְאָה וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּשָׁמִין בֵּית סְאָה דְּקָתָנֵי הַיְינוּ בֵּית סְאָה הַנֶּאֱכָל שָׁמִין בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא בְּמֵילְתָא דְּר"ש אִם סְאָה סְאָה אִם סְאָתַיִם סְאָתַיִם וְלִפְי שֶׁלֹּא פִּי' מִשְּׁנָתֵנוּ בְּכַמָּה שָׁמִין אוֹתָהּ אֶלָּא שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׂדֶה שָׁמִין אוֹתָהּ מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא הֵיכִי שְׁיַימְּנִין וּמְפָרֵשׁ ר' יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא סְאָה בְּשִׁשִּׁים סְאִין בֵּין אֶכְלָה פָּחוֹת בֵּין אֶכְלָה יוֹתֵר לְעוֹלָם שָׁמִין סְאָה בְּשִׁשִּׁים וּמְשֻׁלָּם לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן חִזְקִיָּה אוֹמֵר קָלַח בְּשִׁשִּׁים כְּלוֹמַר לְעוֹלָם מַה שֶּׁאָכְלָה בְּשִׁשִּׁים שִׁיעוּרִין כְּמוֹתָן ר' יַנַּאי אוֹמֵר תַּרְקַב בְּשִׁשִּׁים תַּרְקַבִּין וּבֵין אֶכְלָה פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר מְשֻׁלָּם לְפִי חֶשְׁבּוֹן וּלְר' יַנַּאי מִשְּׁבִיחַ יוֹתֵר מִזֵּיק מִלְּר' יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא דְּקַרְחַת תַּרְקַב אֵינָהּ נִיכֶּרֶת בְּשִׁלֹּשִׁים סְאִין שָׁמִין אוֹתָהּ בְּס' סְאִין כִּדְאָמַר רַב פָּפָּא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם מִזֵּיק וְאַע"ג דְּאָמַר שָׁמִין כּוֹר בְּס' כּוֹרִים מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם מִזֵּיק וְאַע"ג דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה לְרַבִּי יַנַּאי לֹא לְשִׁיעוּרָא נְקִטִינַן שָׁאִין מְשַׁעְרִין בּוֹ בְּלֹל אֶלָּא בְּתַרְקַב מְשַׁעְרִין וְנִרְאֶה לְר"י דְּכִי מְשַׁעְרִין לְמֵר בְּתַרְקַב וּלְמֵר בְּסְאָה לְאוֹ בְּבֵית סְאָה דֶּרֶךְ קְאָמַר דְּדַוְוֵי נ' עַל נ' דְּאִין דּוֹמֶה מִשְׁנָתֵנוּ בְּזֶה דְּבִבְהֵמָה אַחַת אֵיירִי וּמִתֵּי אֶכְלָה כָּל זֶה אֶלָּא בְּסְאָה פֵּירוֹת קָאָמַר דְּמְשַׁעְרִין בְּדָקָתָנֵי אִם סְאָה סְאָה וְאִין לְתַמּוֹהַּ עַל לְשׁוֹן בֵּית סְאָה דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין דְּבֵיוָן שֶׁהַפֵּירוֹת מְחוּבָּרִין לְקַרְקַע שָׁיַיךְ שִׁפּוּר לְקָרוֹת לְסְאָה פֵּירוֹת הַנֶּאֱכָל בְּית סְאָה וְהָא דְּפָרֵיךְ בְּגֵמָרָא אַבְרַייְתָא הַאי וְלֹא בְּית כּוֹר וְלֹא כּוֹר מִבָּעֵי לֵיהּ הֵיכִי שְׁמַעְתָּ מִשּׁוּם דְּבְרֵישָׁא קָתָנֵי קַב וּבְסֵיפָא בֵּית כּוֹר וּמִידֵּי אִי הָדָה מִפְּרֵשׁוֹנֵן דְּבְּבֵית סְאָה קָאָמַר נָקֵט לְכוּלְהוּ בְּלֹא בֵּית כִּדְקָאָמַר סְאָה דְּבְגֵמָרָא נָקֵט לְכוּלְהוּ בְּלֹא בֵּית כִּדְקָאָמַר סְאָה תַּרְקַב קַב וכוֹר אֵין לְהַקְפִּיד דִּלְפַעֲמִים קָרֵי נַמִּי לְבֵית כּוֹר זֶרַע כּוֹר סְתָם כִּדְאִשְׁכַּחַן בְּפֶרֶק הַמַּקְבֵּל (ב"מ דף קה:) נוֹתֵן אַרְבָּעָה קַבִּין לְכוֹר וּמֵסִיק דְּאַרְבָּעָה קַבִּין לְכוֹר זֶרַע קָאָמַר:

כַּשָּׁבָא פי' בְּקוּנְטְרֶס דְּקָל וְכֵן מְשַׁמַע דְּקָאָמַר וּתְלָתָא תְּאַלְתָא בְּקִינְא חֲוֵו קִיימֵי וְתַאלֵי הֵם דְּקָלִים כִּדְמוּכָח בְּהַחוֹבֵל (לקמן דף צב.) חֲזָא תְּאַלֵי בֵּי גוּפְנֵי וְקָאָמַר גּוּפְנֵי קָנוּ דְּקָלֵי וְקָשֶׁה דְּבַפ"ק דע"ז (דף יד:) תָּנֵן דָּקָל טֵב וְחָצֵב וּנְקַלְבָּא וּמִפְרַשׁ בְּגֵמ' חָצֵב כַּשָּׁבָא וְשַׁמָּא יֵשׁ מִינֵי דְּקָלִים הַרְבֵּה שֶׁאֶחָד קָרוּי חָצֵב דָּקָל סְתָם וְאֶחָד קָרוּי חָצֵב דְּהַיְינוּ כַּשָּׁבָא וּבְעָרוּךְ פִּירֵשׁ דְּכַשָּׁבָא הוּא דְּקָלָא פַּרְסָאֵה:

דְּדָאִין דִּינָא דְּפַרְסָאֵה. י"מ שֶׁל דָּקָל פַּרְסָאֵי דְּאָמַר לְקַמָּן הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרֵישׁ גְּלוּתָא בְּדְקָלָא פַּרְסָאֵה וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ בָּעָרוּךְ דְּכַשָּׁבָא דְּקָלָא פַּרְסָאֵה אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ כֵּן: אבלה

וּלְאַסְתַּמּוֹרֵי בְּגַוָּהּ תֵּיקוּ: בֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה וְכוּ': מנה"מ אָמַר רַב מַתָּנָה דְּאָמַר קְרָא וּבָע�ַר בְּשָׂדֵה אַחֵר מִלְּמֵד שֶׁשָּׁמִין עַל גַּב שְׂדֵה אַחֵר הַאי וּבָעַר בְּשָׂדֵה אַחֵר מִבָּעֵי לֵיהּ לַאֲפוּקֵי רה"ר א"כ לְכִתּוֹב רַחְמָנָא וּבָעַר בְּשָׂדֵהוּ א"נ שְׂדֵה אַחֵר מַאי בְּשָׂדֵה אַחֵר שֶׁשָּׁמִין עַל גַּב שְׂדֵה אַחֵר וְאֵימָא כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא לַאֲפוּקֵי רה"ר מִנְּלָן אִם כֵּן לְכִתְּבֵיהּ רַחְמָנָא גַּבֵּי תַּשְׁלוּמִין מִיטַב שָׂדֵהוּ וּמִיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם בְּשָׂדֵה אַחֵר ל"ל דְּכַתְּבֵיהּ רַחְמָנָא גַּבֵּי וּבָעַר ש"מ תַּרְתֵּי הֵיכֵי שַׁיְימִינַן א"ר יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא סְאָה בְּשִׁשִּׁים סְאִין סָאִין בְּשִׁשִּׁים קַלָּח בְּשִׁשִּׁים מֵיתִיבִי אֶכְלָה קַב אוֹ קַבַּיִם אֵין אוֹמְרִים תְּשַׁלֵּם דְּמֵיהֶן אֶלָּא רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא עֲרוּגָה קְטַנָּה וּמְשַׁעֲרִים אוֹתָהּ מַאי לָאו בִּפְנֵי עַצְמָהּ לֹא בְּשִׁשִּׁים ת"ר אֵין שָׁמִין קַב בְּשִׁשִּׁים קַבִּים מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחוֹ וְלֹא בֵּית כּוֹר מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵמוֹ מַאי קָאָמַר א"ר פָּפָּא ה"ק אֵין שָׁמִין קַב בְּשִׁשִּׁים קַבִּים מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחַ מַזִּיק וְלֹא כּוֹר בְּשִׁשִּׁים כּוֹרִין מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם מַזִּיק בְּמַאי עָסְקִינַן בְּבֵית כּוֹר וְלֹא כּוֹר מִפְּנֵי מָה לֹא כּוֹר מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם נִיזָּק אֶלָּא בְּשִׁשִּׁים הָהוּא גַּבְרָא דְּקָץ קַשָּׁבָא מֵחַבְרַיָּיהּ דְּרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא הָכִי קָתָנֵי אֵין שָׁמִין קַב בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחַ נִיזָּק וְלֹא קַב בְּבֵית כּוֹר מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם נִיזָּק אֶלָּא בְּשִׁשִּׁים גְּלוּתָא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרֵישׁ גְּלוּתָא תַּאלְתָא בְּקִינָא חֲוֵו לִי וּתְלָתָא תַּאלְתָא בְּקִינָא וְתַלְתִין תַּלְתִין וְתִילְתָא וְתִילְתָא אָמַר גַּבֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא דְּדָאִין הֵיכָא דְּהַכְרָסָאָה לָמָּה לִי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּר"נ א"ל בְּשִׁשִּׁים א"ל רָבָא אִם אָמְרוּ בְּנִזְקֵי מְמוֹנוֹ יֹאמְרוּ בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ מַאי דַּעְתָּיךְ דְּתַנְיָא תַּנְיָא כִּי הַאי גַּוְונָא דְּתַנְיָא קְטָמָה נְטִיעָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר גִּזְרוֹת שָׁבִירוֹשָׁלַיִם אוֹמְרִים נְטִיעָה בַּת שְׁנָתָהּ שְׁתֵּי כֶּסֶף בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים אַרְבָּעָה כֶּסֶף אֶכְלָה חֲזִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר נִידּוֹן בְּמִשְׁעֵיר שֶׁבּוֹ וַחֲכָמִים אוֹמְרִים רוֹאִין אוֹתָהּ כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הִיא יָפָה אבלה

וְאִילּוּ בְּשִׁשִּׁים לֹא קָתָנֵי אֲטוּ גַּבֵּי בְּהֶמְתּוֹ נַמִּי מִי לֹא

וּלְאַסְטַמּוּרֵי בְּנָוָה – כיון שרואה הוא שהיא קרובה ללדת היה לו לשומרה ולהזהר בה, שמא תזיק בלידתה, ופשע במה שלא שמרה.

אומרת הגמרא: תֵּיקוּ – יעמוד הספק כמות שהוא, שלא הוכרע:

שנינו במשנה 'כֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת מָה שֶׁהִזִּיקָה' וְכוּ', שאם אכלה ערוגה בשדה, 'שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה', שאין שמים רק את הערוגה שאכלה כמה נפסדה בדמיה, שאז ישלם סכום רב, אלא שמים שטח בית סאה שבו הערוגה, בכמה ירד ערכו בגלל נזק הערוגה, ובאופן זה הוא משלם פחות, מאחר שבקניית בית סאה אין ערכה נפחת הרבה אם חסרה בה רק ערוגה אחת:

מברררת הגמרא: מִנָּא הָנֵי מִילֵּי שכך היא השומא. אָמַר רַב מַתְנָה, דְּאָמַר קְרָא (שמות כב ד) לגבי נזק של אכילת בהמה בשדה, 'וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר', מִלְּמַד שֶׁשָּׁמִין את הנזק עַל גַּב – אגב שָׂדֶה אַחֵר, ולא לפי נזקה של אותה ערוגה שאכלתה לבדה. שואלת הגמרא: הַאי 'וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר' מִכְּעֵי לֵיהּ לְאַפּוֹקֵי – למעט בהמה שהזיקה באכילתה [–'שן'] או אגב הילוכה [–'רגל'] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שפטורה, ואיך ניתן לדרוש גם דרשה זו. מיישבת הגמרא: אִם כֵּן שלא בא הפסוק ללמד אלא לאותה דרשה, לְכִתּוּב רַחֲמָנָא 'וּבִעֵר בִּשְׂדֵה חֲבֵירוֹ', אִי נַמִי 'ובער שָׂדֶה אַחֵר', מַאי – למה כתבה 'ובער בִּשְׂדֵה אַחֵר', הרי זה בא ללמד שֶׁשָּׁמִין את הנזק עַל גַּב שָׂדֶה אַחֵר. שואלת הגמרא: וְאִיתְּמָא כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא – ושמא נאמר שכל הפסוק בא ללמד רק זאת, ולא לפטור נזקים אלו ברשות הרבים, ואם כן לְאַפּוֹקֵי – להוציא ולפטור נזקים אלו ברְשׁוּת הָרַבִּים מִנָּלָן – מהיכן נלמד. מיישבת הגמרא: אִם כֵּן שלא בא הכתוב אלא ללמד שהשומא אגב שדה אחר, לְכִתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא – שהתורה תכתוב פסוק זה נַמִי – אצל דין הַתַּשְׁלוּמִין דלהלן בפסוק, שכך תאמר התורה, 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם בִּשְׂדֵה אַחֵר', שישלם מהטוב בנכסיו עבור הנזק לפי ערכו לעומת שדה אחר, לָמָּה לִי דִּכְתִיבֵיהּ רַחֲמָנָא דין זה של השומא נַמִי – אצל 'וּבִעֵר' שעוסק בתיאור הנזק עצמו, שְׁמַע מִינָּהּ שיש ללמוד מהפסוק תְּרֵתֵי, האחד שפטור ברשות הרבים ולכן נכתב 'שדה אחר' כאן ולא להלן בתוך ענין התשלומין, והשני שהשומא נעשית אגב שדה אחר ולכן נאמר 'בשדה אחר' ולא 'בשדה חבירו' או 'שדה אחר'.

הגמרא דנה כיצד היא שומא זו. מברררת הגמרא: הֵיכִי שַׁיְימִינַן – כיצד שמים את אותה בית סאה שבמשנה, שבה מחשבים את נזק הערוגה. הגמרא מביאה מחלוקת בדבר: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, שמים את בית הַבָּאָה לפי ערכו כשהוא בְּשִׁשִּׁים תְּאִין, שאם ישומו בית סאה לעצמו, יפסיד המזיק, משום שבית סאה הוא שטח מועט ואינו מצוי להמכר, ולעניים שאין ידם משגת לקרקע גדולה הוא נמכר ביותר מערכו. ולכן אין לחשב כן, אלא יש לחשב מחיר קרקע גדולה של שישים סאים, ולחלק את מחירה לשישים כדי לדעת את מחירה של סאה, ושוב יש לחשב כמה יורד ממחיר זה בנזק הערוגה. רַבִּי יַנַּאי אָמַר, מחשבים תַּרְקַב – חצי סאה, בְּשִׁשִּׁים תַּרְקַבִּים, דהיינו בשלושים סאים, שאין משערים בשישים סאים, שהיא שדה גדולה מדי מכדי שיקנה אותה אדם בינוני וקטנה מדי בשביל המשופע בנכסים, ולכן אין קונים מצויים לה וערכה נמוך ואם יחשבו בה יפסיד הניזק, אלא מחשבים סאה בשלושים סאים שזהו גודל שדה לאדם בינוני. חִזְקִיָּה אָמַר, מחשבים קֻלַּח שאכלה, דהיינו את הערוגה, בְּשִׁשִּׁים קְלָחִים כמותו, כמה ערך הנזק בשטח הגדול ממנו פי שישים. מקשה הגמרא מברייתא: מֵיתִיבִי, אָכְלָה קַב אוֹ קַבַּיִם, אֵין אוֹמְרִים תְּשַׁלֵּם דְּמֵיהֶן לפי ערך של קב או קביים בשוק, אֶלָּא רוֹאִין אוֹתָהּ – את הערוגה, כְּאִילּוּ הִיא עֲרוּגָה קְטַנָּה וּמְשַׁעֲרִים אוֹתָהּ. מַאי לַאו – האם אין הכוונה שמשערים אותה בְּפֵנֵי עַצְמָה ולא אגב כמות גדולה יותר, וקשה על כל הדעות האמורות ששמים בשישים. דוחה הגמרא: לָא, הכוונה שמשערים אותה בְּשִׁשִּׁים כאחת מהדעות הנזכרות.

הגמרא מביאה דינים נוספים בשומא זו: תָּנוּ רַבָּנָן, אם אכלה קב או בית כור, אֵין שָׁמִין את שווי הַקַּב שאכלה, מִפְּנֵי שֶׁבבך הוא מַשְׁבִּיחוֹ – גורם לו להרויח, וְלֹא שמים את שווי בֵּית כּוֹר שאכלה, מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגְמוֹ – גורם לו להפסיד. מברררת הגמרא: מַאי קָאָמַר – מהי כוונת הברייתא, אָמַר רַב פָּפָּא, הָכִי קָאָמַר, אֵין שָׁמִין קַב שאכלה מה שוויו בְּתוֹך כמות של שִׁשִּׁים קַבִּים – שאין מחשבים כמה ערך שישים קבים וישלם אחד חלקי שישים ממנו, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחַ – מרויח המזיק שמשלם רק מעט, כי כמות של שישים קבים אינה נמכרת, שהיא גדולה מדי בשביל עני ומועטת מדי בשביל אדם בינוני וכל שכן אדם עשיר, ועל כן מחירה נמוך וחישוב הנזק יהיה מועט. ועוד, שאין חסרון של קב ניכר בכמות שישים קבים. אלא שמים קב בסאה, וסאה בשישים סאים, וכך ישלם. וְכן לֹא שמים כּוֹר שאכלה מה שוויו בְּשִׁשִּׁים כּוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם – מפסיד המַזִּיק שמשלם הרבה, שאדם המשופע בנכסים ורוצה קרקע גדולה של שישים כור מוכן לשלם עליה יותר מערכה, ועל כן מחיר הכור יהיה יקר יותר. ועוד, שחסרון של כור בשטח של שישים כורים הוא ניכר מאוד. ועל כן באופן שאכלה כור שמים כל סאה ממה שאכלה בשישים סאים, וכך ישלם.

הגמרא מביאה דחייה לביאור זה: מַתְקִיף לָהּ רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ, הַאי – מה שנאמר בברייתא 'וְלֹא בֵּית כּוֹר', 'וְלֹא כּוֹר' מִכְּעֵי לֵיהּ – צריכה היתה לומר, כפי שאמרה מתחילה 'אין שמים קב' ולא אמרה 'בית קב'. הגמרא מביאה פירוש אחר: אֶלָּא אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מְשַׁמְיֵהּ דְּרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, הָכִי קָתָנֵי, אֵין שָׁמִין קַב שאכלה בְּפֵנֵי עַצְמוֹ, כמה שויו בשוק, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחַ – שמרויח הניזק ומפסיד המזיק, שערכו רב מאילו נישום אגב שטח גדול יותר, וְלֹא שמים קַב זה בְּשטח גדול של בֵּית כּוֹר כמה שויו מתוך בית כור, מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם – מפסיד הניזק ומרויח המזיק, שערכו אינו כלום, שאין קרחת של קב ניכרת בשטח גדול כזה, אֶלָּא שמים בְּשִׁשִּׁים.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הַהוּא גַּבְרָא דְּקָשְׁבָא מַחֲבְרֵיהּ – שקצץ דקל של חבירו, אָתָא – בא הניזק לְקַמֵּיהּ דְּרַישׁ גָּלוּתָא – לפני ראש גלותא [– ראש הגולה, הממונה על היהודים], אָמַר לֵיהּ ריש גלותא, לְדִידִי חֲזִי לִי – אני ראיתיו את אותו דקל, וְתָלְתָא תְּאלָתָא בְּקִנָּא הֲווּ קָיְימֵי – היו שם שלושה דקלים יחדיו, וַהֲווּ שָׁוּ – ושווי שלשתם יחד היה מַאָה וּזְוֵי, על כן זיל הַב לֵיהּ – לך ותן לו תְּלָתִין וְתְלָתְא וְתֵילְתָא – שלושים ושלושה וזוים ושליש. אָמַר אותו מזיק, גַּבֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא דְּדָאִין דִּינָא דְּפַרְסָאָה לָמָּה לִי – מה לי ללכת אצל ריש גלותא הדן דינם של פרסים, שאינו דין תורה. אָתָא לְקַמֵּיהּ – בא לפניו דְּרַב נַחְמָן, אָמַר לֵיהּ רב נחמן שישום את שווי הדקל מה ערכו כשהוא בְּשִׁשִּׁים דקלים, וכך ישלם. אָמַר לֵיהּ רָבָא לרב נחמן, אִם אָמְרוּ בְּנֵי מָמוֹנוֹ, דהיינו כשממונו הזיק, כגון בהמתו, שמקילים ושמים את נזקו בשישים, האם יש להוכיח מזה שׁ'אָמְרוּ' ויקילו כן גם בְּנֵי נְזָקֵי גּוּפוֹ, דהיינו כשהזיק בעצמו בידיו. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא, בְּנֵי נְזָקֵי גּוּפוֹ שאמרת ששמא בהם אין מקילים לשום בשישים, מַאי דַּעְתָּךְ – מהיכן למדת לומר זאת, דִּתְנָיָא, הַמַּכְבִּיר – המשחית ומכלה כַּרְמוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ כשפירותיו עדיין סְמָדַר ואינם גמורים, רוֹאִין אוֹתוֹ – את מה שהזיק כַּמָּה הָיְתָה יָפָה – שוה קוֹדֶם לָכֵן – לפני שהזיק, וְכַמָּה הִיא יָפָה עתה לְאַחַר מִכָּאן – לאחר שהזיק, עד כאן דברי הברייתא. וְאִילּוּ ששמים את נזקו בְּשִׁשִּׁים לֹא קָתָנֵי בברייתא, ומזה רצית ללמוד שאין קולא זו בנזקי גופו. אמנם קשה, אָטוּ נַבֵּי בְּהֶמְתּוֹ נַמִי מִי לֹא תַּנְיָא כִּי הַאי גַּוְונָא – האם לא שנינו גם לגבי בהמה בריייתא שמדברת באופן זה שבהמה הזיקה ולא נאמר בה ששמים בשישים, דְּתַנְיָא, בהמה שקָטְמָה – חתכה וכילתה נְטִיעָה – עץ צעיר, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, גּוֹזְרֵי גְּזֵירוֹת – מטילי קנסות שְׁבֵירוּשָׁלַיִם, והם חנן ואדמון בן אבישלום, אוֹמְרִים, אם הזיק נְטִיעָה בַּת שָׁנָתָהּ משלם שְׁתֵּי כֶּסֶף, ואם היא בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים משלם אַרְבָּעָה כֶּסֶף. אֶכְלָה חֲזִיז – שחת, דהיינו שעדיין לא צמחה דיה, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, נִידּוֹן ונחשב הנזק בְּמְשׁוַיֵּיר שֶׁבּוֹ – לפי מה שיהיה ערך מה שנשאר בערוגה בימי הקציר ישערו כמה הפסידו שהיה יכול להוסיף ולגדול. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, רוֹאִין אוֹתָהּ כַּמָּה הָיְתָה יָפָה ושוה הקרקע עם השחת וְכַמָּה הִיא יָפָה ושוה עתה ללא השחת, ומה שנתמעטו דמיה משלם.

ואם אָכְלָה ענבים כשהם סְמָדַר – דקים בתחילת גידולם מיד לאחר שפרחו, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, רוֹאִין ומדמים אוֹתָן כְּאִילּוּ הֵן עֲנָבִים גדולות שעוֹמְדוֹת לִיבָּצֵר, וכפי ערך ענבים גדולים כן משלם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, רוֹאִין כַּמָּה הָיְתָה יָפָה הקרקע עם הענבים וְכַמָּה הֵיא יָפָה עתה בלעדיהם, ומה שנתמעטו דמיה משלם, וחישוב זה הוא לקולא למזיק, שמשלם פחות. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים ששמים את הנזק אגב הקרקע ומשלם לפי כמה שנפחתה הקרקע בדמיה, בִּזְמַן שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי נְפָנִים וְיחוֹרֵי תְּאֵנִים – אשכולות הגפנים והתאנים הנראים בעת החנטה אולם אינם ניכרים שעדיין לא פרחו, אֲבָל אָכְלָה תאנים בהיותם פֹּגִים אוֹ ענבים בהיותם בּוֹסֶר והם בגודל פול הלבן ונחשבים כפירות גמורים, רוֹאִין ומדמים אוֹתָן כְּאִילּוּ הם עֲנָבִים העוֹמְדוֹת לִיבָּצֵר, וכן רואים את הפגים כאילו הם תאנים גמורות, ומחשבים את ההפסד לפי מחיר הענבים והתאנים הגמורים. קָתָנֵי מִיהַת – על כל פנים נאמר בברייתא 'וַחֲכָמִים אוֹמְרִים רוֹאִין אוֹתָן כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הֵיא יָפָה', וְלֹא קָתָנֵי ששמים בְּשִׁשִּׁים, ואף שמדובר על נזקי בהמתו שודאי נישומים בשישים, אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר שאף שלא נאמר כן, שמים בְּשִׁשִּׁים, הָכָא נַמִּי בנזקי גופו, בהם מדובר בברייתא דלעיל, יש לומר שהם נישומים בְּשִׁשִּׁים אף שלא נזכר כן.

אביי מביא את הדעות אודות חישוב מה שאכלה במשוייר שבו: אָמַר אַבָּיֵי, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָא דַּאֲמָרָן – מה שהובא לעיל (נח:) משמו, שניתן החזיז במשוייר שבו. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנְיָא, נאמר בתורה (שמות כב ד) לגבי מי שהזיקה בהמתו ממון של אחר, 'מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם', והיינו מֵיטַב שָׂדֵהוּ שֶׁל נִיזָּק וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל נִיזָּק, וכאשר יבואר, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב לזה אֶלָּא בא ללמד שיש לְנַבּוֹת לְנִיזָּקִין את מה ששמו והטילו על המזיק לשלם, מִן הקרקע הָעִידִּית שיש לו לפי אותו שווי, וְכָל וָחוֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ שגובה מן העידית. ובפשטות הכוונה בדברי רבי ישמעאל שישלם שווי של ערוגה שמינה אף שאכלה רק כחושה, והתקשנו בזה לעיל (ו:) מדוע ישלם יותר ממה שהזיק, וְלֹא תֵּימָא כפירושו של רַב אִידִי בַּר אָבִין, דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין, שרבי ישמעאל דיבר כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה עֲרוּגָה בֵּין הָעֲרוּגוֹת וְלֹא יָדְעִינַן אִי כְּחוּשָׁה הֲוַאי אותה ערוגה אִי שְׁמִינָה הֲוַאי, דְּאָמַר קוּם שְׁלִים – עמוד ושלם שווי של ערוגה שְׁמִינָה בְּמֵיטַב דְּאִיבָּא הַשְׁתָּא – כפי שווין של הערוגות השמנות בשדה עתה, וזו כוונת רבי ישמעאל 'מיטב שדהו של ניזק' כפי המיטב בערוגות האחרות עתה, דְּהָכִי לֹא אָמְרִינַן – שאין לומר כך, וּמַאי טַעְמָא נדחים דבריו שאמר שמספק ישלם שמינה, משום שהלכה היא בספק ממון שהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ, דהיינו שמי שבא לתבוע ממון מחברו, עָלָיו חובת הָרְאָיָה להוכיח כדבריו, ואם לא יוכיח אין חברו מחוייב לתת לו דבר. אֶלָּא כוונת רבי ישמעאל שישלם בְּמֵיטַב דִּלְקַמַּיהּ – שיגיע אחר כך, וּמַאי נִיהוּ – ומהו מיטב זה, כְּי הֵיכַךְ דְּקָלִיךְ – כפי מה שיעלה בערוגות בימות הקציר, שלפי זה אנו יודעים כמה היה צריך לגדול כאן לולי אכלה, וסכום זה הפסידו ועליו לשלמו. הרי שאף רבי ישמעאל סבר כרבי יוסי הגלילי ששמים לפי המשוייר שבו.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: אָמַר מַר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּזְמַן שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי נְפָנִים וְיחוֹרֵי תְּאֵנִים. מדייקת הגמרא: דווקא אם אכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים שעדיין לא פרחו, בזה הדין שמחשבים את הנזק כפי שויים אגב הקרקע, הָא אכלה סְמָדַר, שהם הענבים מיד אחר שפרחו, בזה הדין שרוֹאִין ומחשבים אוֹתָן כְּאִילּוּ הם עֲנָבִים העוֹמְדוֹת לִיבָּצֵר. אולם קשה, אֵימָא סֵיפָא שאמר 'אבל אָכְלָה פֹּגִים אוֹ בּוֹסֶר רואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר', ויש לדייק שדווקא באכלה פגים או בוסר שהם כפירות גמורים, הוּא דְּרוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ הם עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לִיבָּצֵר, הָא אם אכלה סְמָדַר שהם הענבים מיד אחר שפרחו, הדין הוא שרוֹאִין אוֹתָן כַּמָּה הֵיא – השדה יָפָה עתה אחר שאכלתם, וְכַמָּה הָיְתָה יָפָה קודם לכן, וישלם את ההפרש, וסותרים דבריו של רבי שמעון בדינו של סמדר, האם דינו כלולבי גפנים או כבוסר. משיבה הגמרא: אָמַר רָבִינָא, כְּרוֹךְ וְתָנֵי – יש לתקן את הברייתא ולהוסיף סמדר בדבריה, וכך יש לשנות, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּזְמַן שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי נְפָנִים וְיחוֹרֵי תְּאֵנִים, אֲבָל אָכְלָה סְמָדַר פֹּגִין אוֹ בּוֹסֶר רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לִיבָּצֵר, ועתה לא קשה דבר, כי דין סמדר כדין פגים ובוסר. שואלת הגמרא: אִי הָכִי שלדעת רבי שמעון בן יהודה דין סמדר שרואים אותם כענבים העומדות להבצר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הֵיינוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שאמר דין זה בברייתא על סמדר, ואילו בברייתא נראה שרבי שמעון בן יהודה חולק על רבי יהושע. מיישבת הגמרא: אף ששניהם סוברים שרואים אותם כענבים העומדות להבצר, מכל מקום אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – יש הבדל ביניהם לגבי גַּחַשׁ גּוּפָנָא – מה שמכחישים ומחלישים הענבים את הגפן, שאם לא היתה אוכלת את הענבים והיו נותרים על הגפן עד הבציר, אף שהיו גדלים וערכם היה רב יותר מאשר כשאכלתם, מכל מקום ערך הגפן היה יורד מפני שהענבים יונקים מלחלוחיתו, ונחלקו רבי שמעון בן יהודה ורבי יהושע האם מנכים מערך הענבים העומדות להבצר את פחת הגפן שנמנע מהניזק על ידי אכילה זו, וְלֹא מְסַיְּימִי – אין הדבר מבורר מי מהם סובר שמנכים ומי מהם סובר שאין מנכים. אַבַּיֵי אָמַר, מְסַיְּימִי וּמְסַיְּימִי – הדבר מבורר גם מבורר, שהרי מַאן תַּנָּא דְּחָיֵישׁ לְגַחַשׁ גּוּפָנָא – מיהו התנא הסובר שיש לחשב את פחת הגפן, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא בברייתא לגבי מי שאנס נערה, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, האונס את הנערה, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לאנוסה אֶת הַצַּעַר על האונס, מִפְּנֵי שֶׁפּוֹסֶקֶת לְהִצְטַעֵר תַּחַת בַּעְלָהּ ועתה כשבא עליה מנע ממנה צער זה ואין עליו לשלמו. אָמְרוּ לוֹ, אֵינוֹ דּוֹמֶה צערה של נִבְעֶלֶת בְּרָצוֹן, לְצערה של נִבְעֶלֶת בְּאוֹנֶס, ולכן עליו לשלם את הצער משום שאם היתה נבעלת ברצון לא היתה מצטערת. ולמדנו מכאן שדעתו של רבי שמעון בן יהודה היא שהוא חושש לכחש גופנא.

הגמרא מביאה תנא נוסף הסובר כן: אָמַר אַבָּיֵי הָנֵי תַּנָּאֵי – אלו התנאים שיובאו בהמשך וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה, אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אמר את הָא דַּאֲמָרָן – מה שהבאנו משמו, שאונס אינו משלם צער מפני שמנע ממנה צער בעתיד. הָנֵי תַּנָּאֵי – אלו התנאים שאמרנו שאף הם אמרו כן, מַאי הִיא – מה הם, הם אלו דְּתַנְיָא בברייתא לגבי חיזוז של מי שהכה אשה והפיל את עוברה שדינו שמשלם לבעל דמי ולדות, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, נָבִי – יש לנכות מהתשלומים את דמי הַמְּזוֹנוֹת היתירים שהיה לו לבעל לתת לאשה בימים שהיא מקשה לילד, שעתה שהכה אותה ואינה מקשה לילד מנע ממנו הוצאות אלו. ומכאן שגם הם סוברים שיש לנכות מתשלומי הנזק את ההוצאות שהנזק מנע מהניזק.

הגמרא מפרשת במה נחלקו רבי יוסי ובן עזאי: מַאן דְּאָמַר נַבֵּי – שמנכה דמי החַיָּה – המיילדת, כָּל שֶׁכֵּן שנַבֵּי – שמנכה את דמי המְּזוֹנוֹת היתירים שהיה הבעל מביא לאשה בימים שהיא מקשה לילד, וּמַאן דְּאָמַר נַבֵּי – שמנכה את דמי המְּזוֹנוֹת היתירים, לשיטתו רק אותם הוא מנכה אֲבָל נַבֵּי – לנכות את דמי החַיָּה, לֹא, שאין מנכה אותם, משום דְּאָמַר לֵיהּ הבעל למזיק אִתְּתָא דִּידִי פַּקְּחָא הִיא – אשתי פקחית היא וְלֹא מְבַעְיָא – ואינה זקוקה לחַיָּה – למיילדת, ולא מנעת ממני הוצאת דמי מיילדת במעשיך, ולכן אין לך לנכותם מתשלומיך.

הגמרא מביאה מעשה בענייני סוגייתנו: רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עָבְדוּ עוּבְדָּא – עשו מעשה כְּוָותֵיהּ – כדעתו דְּרַב נַחְמָן שגם בנזקי גופו שמים את הנזק בְּשִׁשִּׁים, שבא לידם אדם שהזיק את חברו ושמו את נזקו בשישים, ולא כרבא שסבר שאין זה אלא בנזקי ממונו.

המשך בעמוד קעה

סְמָדַר. עֲנָבִים דַּקִּין בְּהַתְחָלָתָן לְאַחַר שֶׁפָּרְחוּ מִיָּד: וְכַמָּה הֵיא יָפָה. הַקְּרָקַע לִימְכֹּר כְּשֶׁהִיא סְמָדַר וּלְהָקֵל בְּאוּ: **בד"א.** בְּנִישׂוֹמִין אוֹגֵב קַרְקַע: בִּזְמַן שֶׁאֲכָלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים. הָאִשְׁכּוֹלוֹת נִרְאֶה בְּחֲנִיטַת הַגְּפָנִים וְנִיכָּר וַעֲדַיִן לֹא פָּרַח לִהְיוֹת הָעֲנָבִים גְּמוּרִים וְהוּא לוּלְבָּן וְכֵן יְחוֹר בְּתַאנִים: **אֲבָל אֲכָלָה פַּגִּים.** בְּתַאֲנָה אוֹ בּוֹסֶר בָּעֲנָבִים שֶׁהֵן כְּפוֹל הַלֶּבֶן וְהֵזּוּ בְּפֵירוֹת גְּמוּרִים רוֹאִין אוֹתָן כו׳: לְנִזְקִין מִן הָעֵידִית. אוֹתָהּ שׁוּמָא שֶׁשָּׁמוּ ב"ד מֵאָה אוֹ מָאתַיִם יְגִבֶּה קַרְקַע בְּמֵאָה אוֹ בְּמָאתַיִם מִן הָעֵידִית שֶׁבְּנִכְסָיו: **וְלֹא תֵימָא.** דְּהַאי מִיטַב שֶׁל נִיזָּק דְּקָאָמַר ר׳ יִשְׁמָעֵאל וְקַשְׁיָא לָן בְּפ״ק אֲכָלָה בְּחוּשָׁה מְשַׁלֵּם שְׁמִינָה וְתֹרֶצֶת רַב אִידִי בְּגוֹן שֶׁאֲכָלָה כו׳ דְּהַמּוֹצִיא עָלָיו מֻחְבָּרוּ עָלָיו הָרְאָיָה וּבְחוּשָׁה הוּא דְּמְשַׁלֵּם אֲלָא מֵאי מִיטַב דְּנִזְקָ דְּקָאָמַר ר׳ יִשְׁמָעֵאל לָאו בִּסְפִיקָא מְיִירֵי וְה״ק אוֹתָהּ יְרוּעָה שֶׁאֲכָלָה יְשַׁלֵּם כְּפִי מָה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לְהָטִיב וּלְהַשְׁבִּיחַ לְקַמֵּיהּ: **כִּי תֵימָא.** לְאַחַר דְּסַלִּיק. בֵּימוֹת הַקָּצִיר: **סְמָדַר.** לְאַחַר שֶׁפָּרְחוּ הָעֲנָבִים מִיָּד וְלוּלְבָן קוֹדֶם שֶׁפָּרְחוּ כְּרוֹךְ וִיתְנֵי. הוֹסִיף סְמָדַר עִמָּהֶם בְּמִשְׁנָתוֹ: **כְּחֹשׁ גּוּפְנָא.** לְגַבּוֹת מִן הַתַּשְׁלוּמִין מַה שֶּׁיִּכְחֲשׁוּ הָעֲנָבִים בְּגֻפְנִים אִם יַעַמְדוּ שָׁם עַד הַבָּצִיר שֶׁתָּמִיד יוֹנְקִים לְחֻלּוֹחַ הַגֶּפֶן: **אֲבָל אָמַר מְסַיְּעֵי מְסַיְּעֵי וּמַאן תָּנָא דְּחַיֵּישׁ לְכָחֹשׁ גּוּפְנָא ר״ש.** דְּשָׁמְעִנַן לֵיהּ בְּדוּכְתָּא אָחֳרִיתִי: **שָׁמוֹ פַּרְחָה לְהַצְטָעַר.** אִלְמָא מִנְּכִין מִן הַתַּשְׁלוּמִין כְּפִי מָה שֶׁעָתִידָה לְהִכָּחֵשׁ: **נִכְּי חָיֵה.** בְּדְמֵי וְלָדוֹת קְמַיְּירֵי דְּמִנְּכָה לוֹ מָה שֶׁהִבְעִל עָתִיד לִיתֵּן בְּשָׂכַר הַמְיֻלֶּדֶת וְנִזְקֵק הָאִשָּׁה שֶׁהִיא נוֹזְקָה וּמִצְטַעֶרֶת עִכְשָׁיו יוֹתֵר מִשִּׁיּשׁ לָהּ חִיָּה הֲרֵי הוּא מְשַׁלֵּם לְאִשָּׁה נְזָק וְצַעַר וְנִמְצָא הַכֹּל בְּכְלָל וּמִדְּמֵי וְלָדוֹת שֶׁהוּא נוֹתֵן לְבַעַל מְנַכִּין שְׂכַר חִיָּה: **נְכִי מְזוֹנוֹת.** שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהוֹסִיף עַל מְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ בִּימֵי קִישׁוּיָהּ וְהַשְׁתָּא אֵין קִישׁוּי אֶלָּמָא מְנַכִּינַן מַה שֶׁהוּא עָתִיד לְהוֹצִיא: **דְּקָלָא פַּרְסָאה.** חָשׁוּב הוּא מְאֹד וְנִישׂוֹם בִּכְנֵי עַצְמוֹ: מסאני

אֲכָלָה סְמָדַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ הֵן עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר. וַאֲפִילּוּ אִם נִתְקַלְקֵל הַמְּשׁוּיָּרֶת מְשַׁלֵּם כַּעֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר וְדַוְקָא בְּסְמָדַר דַּעֲנָבִים פְּעָמִים שֶׁאִלּוּ מִתְקַלְקְלִים וְאִלּוּ נִיצוֹלִים לְפִיכָךְ אֵין נִידּוֹנִין בְּמִשְׁוָּיר אֲבָל תְּבוּאָה רְגִילָה לְהִתְקַלְקֵל כּוּלָּהּ יָחֵד וּבְחִזּוּי מוֹדָה ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹ כְּרַבָּנָן וּבִתְבוּאָה גְּדוֹלָה כְּמוֹ סְמָדַר בַּעֲנָבִים יִסְבּוֹר כְּמִשְׁוָּיר שֶׁבּוֹ אִי נַמִּי בִּתְבוּאָה לֹא קָנְסוּ כָּל כָּךְ כְּמוֹ בַּעֲנָבִים וְלֹא יָהֵא נִידּוֹן כְּמִשְׁוָּיר שֶׁבּוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְנִרְאֶה דְּאַע״ג דְּאָמַר ר׳ יְהוֹשֻׁעַ רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר מ״מ שָׁמַע אוֹתָן אוֹגֵב קַרְקַע יְשַׁלֵּם כְּפִי מָה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לְהָטִיב וּלְהַשְׁבִּיחַ כֵּיוָן דְּצָרֵיכִי לִשְׁדָּה וּבְפֵירוֹת גְּמוּרִים דַּוְקָא קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמְשַׁלֵּם פֵּירוֹת גְּמוּרִים בְּמִשְׁנָתֵנוּ:

וּמַאי נִיהוּ כִּי הֵיכִי דְּסַלִּיק. הָכָא מַשְׁמַע דְּקָבַר אַבְנֵיי דְּפִלִּיגִי דְּנִידּוֹן בְּמִשְׁוָּיר שֶׁבּוֹ וְהַקְשֶׁה ר״ת דִּבְרֵישׁ הַנִּזְקִין (גיטין דף מה: ושם) ס״ל לְאַבְּיֵי דְּפִלִּיגִי אִי שַׁיְּימִינַן בְּדַנִּזְקָ אוֹ בְּדַמַּזִּיק וְי״ל אע״ג דְּמַשְׁמַע דְּפִלִּיגִי אִי בְּדַמַּזִּיק אִי בְּדַנִּזְקָ דְּהָא תָּנְיָא פ״ק (דף ו:) בְּהֶדְיָא מִיטַב שֶׁדֶּהוּ שֶׁל נִיזָּק וּמִיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל נִיזָּק דִּבְרֵי ר׳ יִשְׁמָעֵאל ר״ע אוֹמֵר כו׳ מ״מ מִשְׁמַע לֵיהּ לְאַבְּיֵי דְּבִמְשׁוָּיר נַמִּי פְּלִיגִי מִדְּקָאָמַר ר״ע לֹא בָּא הַכְּתוּב דְּמַשְׁמַע שְׁרוּצָה לוֹמַר לֹא בָּא הַכְּתוּב לְהַחֲמִיר עַל הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה אֶלָּא בָּא לְגַבּוֹת לְנִזָּקִין מִן הָעֵידִית וְק״ו לְהֶקְדֵּשׁ לְבַד וְאִי בְּעֵידִית לְחוּדֵיהּ פְּלִיגִי א״כ לֹא הָיָה ר׳ יִשְׁמָעֵאל מַחֲמִיר עַל הַמַּזִּיק טְפֵי מִר״ע אֶלָּא אַדַּרְבָּה הָיָה ר״ע מַחֲמִיר טְפֵי דְּאֵין חַיָּב לְקַנּוֹת מֵעֵידִית דְּנִזְקָ אִם אֵין לוֹ בִּדְפָרְשִׁית בְּפ״ק (דף ו: ושם ד״ה כגון): **ר׳** שִׁמְעוֹן בַּר יְהוּדָה הַיְינוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. תֵּימָה אַמַּאי לֹא קָאָמַר בָּרוּךְ וְתָנֵי בד״א בִּזְמַן שֶׁאֲכָלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים וּסְמָדַר וי״ל מִשּׁוּם דְּאֵין שִׁיָּיךְ לוֹמַר לְכוֹלֵל שִׁפּוּר דְּטַעֲמָא מִשּׁוּם דְּחָשׁוּב כְּפִגִּין:

אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ כַּחֹשׁ גּוּפְנָא וְלֹא מְסַיְּימִי. וְאֵ״ת לְיַמְּיֵ תְּנָא בְּתָרָא לְטִפּוּיֵי וּלְהַחְמִיר בְּתַשְׁלוּמִין קָאָתֵי כְּדְאָמַר בְּרֵישׁ הַמּוֹכֵר פֵּירוֹת (ב״ב דף צג:) וְי״ל דְּשָׁאנֵי הָכָא דִּדְלָמָא לֹא בָּא לְטַפּוּיֵי כִּי אִם עַל חֲכָמִים דְּאָמְלִיתְיֵהוּ דְּרַבָּנָן קָאֵי:

מַאן תָּנָא דְּחַיֵּישׁ לְכַחֹשׁ גּוּפְנָא ר״ש הִיא. אַבְּיֵי בָּא לוֹמַר דְּמִסְיֵיעֵי שִׁפּוּר וְלֹא לְאָפּוּקֵי רַבָּנָן דְּפִלִּיגִי עֲלֵיהּ דְּר״ש בְּאוֹנֵס קָאָתֵי דְּאִינְהוּ נַמִּי חַיְישִׁי וְטַעֲמַיְיהוּ מִשּׁוּם דְּאִינְהוּ דּוֹמֶה נִבְעֶלֶת בְּאוֹנֵס לְנִבְעֶלֶת בְּרָצוֹן כְּדִקְאָמְרִי: **אוֹנֵס** אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַצַּעַר. בְּפֶרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף לט. ושם) גַּבֵּי הָא דְּתָנֵן הָאוֹנֵס נוֹתֵן אֶת הַצַּעַר בְּעֵי בְּגֶמָרָא צַעַר דְּמַאי אע״פ דְּדָבָר פָּשׁוּט הוּא שֶׁיֵּשׁ צַעַר גָּדוֹל לִבְתוּלָה שֶׁנִּבְעֶלֶת מִתְּחִילָּה כְּשֶׁמַּשִּׁיר בְּתוּלֶיהָ וְרוֹב קְטַנּוֹת חוֹלוֹת מִזֶּה הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּצַעַר דְּהִשְׁתָּרַת בְּתוּלִים פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּלֹא מְשַׁלֵּם לְפִי שֶׁסּוֹפָהּ לְהִצְטַעֵר תַּחַת בַּעְלָהּ דְּתָנָא דְּמַתְנִיתִין

אָכְלָה סְמָדַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ הֵן עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר וַאֲכָלָה וְחִכ״א רוֹאִין כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הָיְתָה עוֹמֶדֶת עַד שֶׁלֹּא יִבָּצֵר וְכַמָּה הִיא יָפָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר״א בִּזְמַן שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים וְיִחוֹרֵי תְּאֵנִים אֲבָל אָכְלָה פַּגִּים אוֹ בּוֹסֶר רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הִיא יָפָה וְלֹא קָתָנֵי מֵיתָה וְחִכ״א רוֹאִין אוֹתָן כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הִיא יָפָה וְלֹא קָתָנֵי בְּשִׁשִּׁים אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר בְּשִׁשִּׁים ה״נ בְּשִׁשִּׁים אָמַר אַבַּיֵי ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְר׳ יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָא דַּאֲמָרַן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּתָנֵיא מֵיטַב שֶׁדֶּהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יִשָּׁלֵם מֵיטַב שֶׁדֶּהוּ שֶׁל נִיזָּק וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל נִיזָּק דִּבְרֵי ר׳ יִשְׁמָעֵאל ר״ע אוֹמֵר לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְגַבּוֹת לְנִיזָּקִין מִן הָעֵידִית וְק״ו לְהֶקְדֵּשׁ וְלֹא תֵימָא כַּרְמוֹ שֶׁאָכְלָה עֲרוּגָה בֵּין הָעֲרוּגוֹת וְלֹא יָדְעִינַן אִי כְּחוּשָׁה הָוְאִי אִי שְׁמִינָה הָוְאִי דְּאָמַר קוּם שַׁלִּים שְׁמִינָה בְּמֵיטַב דְּאִיפָּא הַשְׁתָּא דְּהָכֵי לֹא אָמְרִינַן מַאי טַעְמָא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה אֶלָּא בְּמֵיטַב דְּלִכְמֵיהּ וּמַאי נִיהוּ כִּי הֵיכִי דְּסַלִּיק אָמַר מַר ר״ש בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם ר״ש בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים וְיִחוֹרֵי תְּאֵנִים הָא סְמָדַר רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר כַּמָּה הוּא דְּרוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת אוֹ בּוֹסֶר הוּא דְּרוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר הָא סְמָדַר רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר אִי הָכֵי ר״ש בֶּן יְהוּדָה הֵיינוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֵיפָא בֵּינַיְיהוּ כְּחֹשׁ גּוּפְנָא וְלֹא מְסַיְּימִי מְסַיְּימִי אַבַּיֵי אָמַר מְסַיְּימִי מַאן תָּנָא דְּחַיֵּישׁ לְכָחֹשׁ גּוּפְנָא ר״ש בֶּן יְהוּדָה הִיא דְּתַנְיָא ר״ש בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם ר״ש בֶּן מְנַסְיָא אוֹגֵב אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַצַּעַר מִפְּנֵי שֶׁפּוֹתֶה לְהִצְטַעֵר תַּחַת בַּעְלָהּ אָמְרוּ לוֹ אֵינוֹ דּוֹמֶה נִבְעֶלֶת בְּאוֹנֶס אָמַר אַבַּיֵי הָנֵי תַּנָּאֵי וְר״ש בֶּן יְהוּדָה אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הָא דַּאֲמָרַן הָנֵי תַּנָּאֵי מַאי הִיא דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר נְכִי חָיָה בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר נְכִי מְזוֹנוֹת מ״ד נְכִי חָיָה כ״ש נְכִי מְזוֹנוֹת וּמ״ד נְכִי מְזוֹנוֹת אֲבָל נְכִי חָיָה לֹא דְּאָמַר לֵיהּ אִתְּתָא דִּידִי פִּקִּיחָא הִיא וְלֹא מַבָּעְיָא חַיָּה רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָּא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עָבוּד עוּבְדָּא כַּוָּותֵיהּ דְּר״נ בְּשִׁשִּׁים לֵישְׁנָא אַחֲרִינָא רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָּא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ שָׁמוּ דִּקְלָא אַגַּב קְטִינָא דְּאַרְעָא וְהִלְכְתָא כַּוָּותֵיהּ דְּרַב פָּפָּא וְרַב הוּנָּא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ בִּדְקָלָא דַּאֲרַמָּאֵה וְהִלְכְתָא כַּוָּותֵיהּ דְּרֵישׁ גְּלוּתָא בִּדְקָלָא פַּרְסָאֵה אֶלְיְעֶזֶר וְעֵירָא הוה

דְּהָתָם חַיֵּישׁ לְכָחֹשׁ גּוּפְנָא מִדְּקָתָנֵי שֶׁהָאוֹנֵס נוֹתֵן אֶת הַצַּעַר וּמִפְּתֶה פָּטוּר וּמִדְּפָטְרִינַן מִפְּתֶה אִלְמָא חַיֵּישׁ לְכָחֹשׁ גּוּפְנָא מַה שֶּׁסּוֹפָהּ לְהִצְטַעֵר תַּחַת בַּעְלָהּ הִלְכָךְ בְּעֵי צַעַר דְּמַאי: הוה

הָוָה סַיִּים מְסַאנֵי אוּכְמֵי. מִשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיוּ רְגִילִין בְּמִנְעָלִים שְׁחוֹרִין וְכֵן מִשְׁמַע בְּסֵדֶר תַּעֲנִיּוֹת אֶלּוּ (תענית כב. ושם) דְּקָאָמַר אַדְּהָכֵי אִתָּא הַהוּא גַּבְרָא דְּסַיֵּים מְסַאנֵי אוּכְמֵי וְלֹא רָמֵי חוּטֵי כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בּוֹ שֶׁהוּא יְהוּדִי וְתֵימָה דִּבְפ"ק דְּבִיצָה (דף טו.) תָּנֵן אֵין מְשַׁלְּחִין מִנְעָל לָבָן בְּיו"ט מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ בִּיצַת הַגִּיר לְהַשְׁחִירוֹ מִשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹעֲלִים אֶלָּא שְׁחוֹר וְאוֹמַר ר"ת דְּהַמִּנְעָל וְדַאי הָיָה שְׁחוֹר אֲבָל הָרְצוּעוֹת הָיוּ לְבָנוֹת וּמִסַּאנֵי אוּכְמֵי דְּקָתָנֵי וּדְמַסֵּכֶת תַּעֲנִית הֵיְינוּ הַמִּנְעָל וְהָרְצוּעוֹת הַכֹּל הָיָה שָׁחוֹר וְהֵיְינוּ דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק בֶּן סוֹרֵר (סנהדרין דף עד: ושם) בְּשָׁעַת הַשְׁמָדָה אַפֵּי' לִשְׁנוֹנֵי עַרְקָתָא דְּמַסַּאנֵי אָסוּר שֶׁהָרְצוּעוֹת הָיוּ מְשֻׁנּוֹת מִשֹּׁל נְבָרִים וַאֲבִילוּת דְּאֵלִיעֶזֶר הָיָה בָּזֶה שֶׁהָיָה לָבוּשׁ שְׁחוֹרִים וּמִתְפַּשֵּׁה שְׁחוֹרִים וְהָיָה רוֹצֶה שֶׁאֲפִי' הָרְצוּעוֹת יִהְיוּ שְׁחוֹרִים שֶׁלֹּא יְהֵא עָלָיו בְּלַל צַד לְבָנוּנִית מִפְּנֵי חִיבָּתָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם:

כָּתַב לְרַאשׁוֹן וְלֹא חָתְמָה לוֹ כוּ'. בְּסוֹף מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי (כתובות דף צה. ושם) מְפָרֵשׁ רַב אַשֵׁי דְּאֲפִילּוּ ר"מ לֹא קָאָמַר אֶלָּא בְּשֵׁנִי לְקוּחוֹת דְּאִם אִיתָא דְּנַחַת רוּחַ עֲבָדָה מִקַּמָּא אַבָּעֵי לָהּ לְמֶעְבַּד אֲבָל בְּלוֹקֵחַ אֶחָד אֲפִילּוּ ר"מ מוֹדֶה וְא"ת דִּבְפ' הַנִּזְקִין (גיטין נח. ושם) גִּבֵּי לָקַח מִן הָאִישׁ וְחָזַר וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה מֻקָּחוֹ בָּטֵל אָמַר רַב לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דְּא"ל לָךְ חֻזַּק וּקְנֵי אֲבָל בְּשֹׁטֶר קָנֶה וְאַלְקַח מִן הָאִישׁ וְחָזַר וְלָקַח מֵהָאִשָּׁה קָאֵי כְּדְמוּכַח בְּסוֹגְיָא וְאוֹר"י שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק בֵּין כְּתֻבָּה בְּשֹׁטֶר עַצְמוֹ שֶׁל בַּעַל לְכְתֻבָּה שֹׁטֶר בְּפִנְקָס עַצְמוֹ וְעוֹד אוֹמַר ר"י דְּאֲפִילּוּ בְּשֹׁטֶר שֶׁל בַּעַל אִיירֵי הָתָם אֶלָּא שֶׁכְּתֻבָּה שֶׁהִיא עַצְמָהּ מְכֻרָּה לְלִקּוּחוֹת אֲבָל חָתְמָה לוֹ דְּהָכָא הֵיְינוּ שֶׁמְּחָלָה שִׁעְבּוּד כְּתוּבָּתָהּ שֶׁיֵּשׁ לָהּ עַל שָׂדֶה זוֹ וְכֵן מַשְׁמַע לְשׁוֹן חָתְמָה כְּלוֹמַר שֶׁנִּתְרַצֵּית בְּמֻקָּח וְלֹא מְחָתָה בּוֹ וְה"ר אֶלְעָזָר מִשְׁנֵי"ץ פֵּי' דְּטַעְמָא דְּרַב הָתָם דִּבְשֹׁטֶר קוֹנֶה מִשּׁוּם דס"ל אַחֲרָיוּת טָעוּת סוֹפֵר הוּא וְהָוֵי כְּאִילּוּ קִבֵּל עָלֶיהָ אַחֲרָיוּת אֲבָל אִם פֵּירֵשׁ בְּלֹא אַחֲרָיוּת לֹא קָנֶה אַפֵּי' בְּשֹׁטֶר וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר עַד שֶׁתִּכְתּוֹב לוֹ אַחֲרָיוּת מִשּׁוּם דְּקִסְבַר אַחֲרָיוּת לָאו טָעוּת סוֹפֵר הוּא דְּפְלִיגִי בְּהָכִי בְּפ"ק דְּבָבָא מְצִיעָא (דף יד.) דְּשְׁמוּאֵל קָאָמַר בְּהֶדְיָא דְּשׁוּעְבּוּד צָרִיךְ לִימָּלֵךְ וְרַב נַמֵּי אָמַר הָתָם נִמְצָא שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ רַב אָמַר יֵ"ש לוֹ מָעוֹת וְיֵ"ש לוֹ שָׁבָח וּמִשְׁמַע דְּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּאֲפִי' לֹא פֵּירֵשׁ לוֹ אֶת הַשָּׁבָח קָאָמַר רַב דְּיֵשׁ לוֹ שָׁבָח וְהֵיְינוּ מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ דְּאַחֲרָיוּת טָעוּת סוֹפֵר הוּא:

וּפָסַק הֲלָכָה כְּר"ש דְּאָמַר אֲכָלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִין כוּ'. פֵּי' ר"ח דְּמַדְּקָא פְּשִׁיטָא לָן בְּפֶרֶק נַעֲרָה בִּכְתוּבוֹת (דף נא. ושם) דְּכָל הָעוֹמֵד לִגְזוֹז בְּגֵזוּז דְּמֵי לְעִנְיַן בַּעַל חוֹב דְּלֹא טָרִיחַ לְהוּ אע"ג דְּפְלִיגִי הָתָם לְעִנְיַן שְׁבוּעָה בְּפֶרֶק שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין (שבועות דף מג. ושם) בַּעֲנָבִים הָעוֹמְדִים לְיַבֵּץ אִי בְּבִצּוּרוֹת דְּמֵיָין אִי לֹא: **הַמַּגְדִּישׁ** בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּיב: **גמ'** לְמִסְתְּמָא דְּלֹא כְּרַבִּי אוֹ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּאֲפִילּוּ רַבִּי מוֹדֶה בְּהָא כִּדְמְפָרֵשׁ בְּגֶמָרָא:

לִבְתָּה חְרוּחִי כּוּלָּן פְּטוּרִין. פֵּר"י דְּבְרוּחַ מְצוּיָה אֵירֵי כִּדְמְשַׁמַע בְּגֶמ' דְּסָתָם לִיבּוּי דְּרוּחַ מֵיירֵי בְּרוּחַ מְצוּיָה מִדְּפָרֵיךְ עֲלָהּ דִּבְרֵיהֶם וְלֵיהֲוֵי כְּזוֹרֶה וְרוּחַ מְסַיַּיעְתָּא וְאִי בְּרוּחַ שֶׁאֵין מְצוּיָה הָא לֹא הָוֶה לֵיהּ לְאָסוֹקֵי אַדַּעְתַּיְיהוּ וְא"ת בֵּיוָן דְּמִתְלַבָּה בְּרוּחַ מְצוּיָה יִתְחַיֵּיב הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַנָּחַת עֻצִּים וְאוֹר' דְּבִכְלָל דּוּכְתֵי אִשְׁכְּחַן שֶׁמִּתְחַיֵּיב לְעִנְיַן אֵשׁ בְּשֶׁיָּכוֹל לְהַזִּיק בְּרוּחַ מְצוּיָה כְּגוֹן אִבְטִיחַ וּמִשְׁאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ וְכוֹפֵף קָנֶה בְּפְנֵי הַדְּלִיקָה דְּמִסְיָא לֵיהּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְאֵין לְחַלֵּק מִשּׁוּם דִּבְהָנֵי אֵין מִחּוֹשֶׁב אֶלָּא הוֹלֶכֶת הָאֵשׁ בְּעַלְמָא ע"י רוּחַ מְצוּיָה אֲבָל כָּאן מְחוּשָׁב לִיבּוּי וְאֵין שָׁם אֵשׁ עָלָיו וְלֹא קָרִינָא בֵּיהּ הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵרָה דְּהָא בָּפ"ק (דף ט:) אָמַר גַּחֶלֶת כַּמָּה דְּשָׁבִיק לֵיהּ מְעַמְּיָא עַמְּיָא וְאַזְלָא אע"פ שֶׁמִּתְנַדְנֶדֶת בְּטִלְטוּלוֹ מְעַמְּיָא עַמְּיָא וְאַזְלָא הָא אם דְּרָכָהּ לְהִתְלַבּוֹת ע"י נִדְנוּדוֹ שֶׁל חֹרֶשׁ הַמְּטַלְטָלָה הָיָה הַמּוֹשֵׁךְ לוֹ חַיָּיב הָכָא נַמִּי יִהְיֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּיב אע"פ שֶׁמְּחוּשָׁר לִיבּוּי וי"ל דִּלְבָתּוֹ הָרוּחַ דְּמִתְנֵי' קַאֵי אַבָּא אַחַר וְלִיבָּה דְּהַשְׁתָּא הָוֵי לִיבָּה וְלִיבָּתָהּ הָרוּחַ כִּבְרֵייתָא דְּגַמ' וְכֵן מַשְׁמַע לִישָׁנָא דְּכוּלָּן וּבְאֵין בְּלִיבּוּי כְּדֵי לְלַבּוֹת וְלֹא בְּרוּחַ בְּפְנֵי עַצְמוֹ כְּדֵי לְלַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁאֶפְרֵשׁ בְּגַמ' וּבְחָתָם דְּחַק לְפָרֵשׁ דְּלִיבּוּי דְּהַשְׁתָּא הָרוּחַ הֵיְינוּ לִיבָּה וְלִיבָּתוֹ הָרוּחַ הֵיְינוּ שֶׁלִּיבָּתָהּ הָרוּחַ בְּפְנֵי עַצְמָהּ בְּרוּחַ שֶׁאֵין מְצוּיָה וְלִיבָּה וְלִיבָּתוֹ הָרוּחַ בְּגַמ' בֵּין מְצוּיָה בֵּין אֵין מְצוּיָה וּכְגוֹן שֶׁקּוֹדֶם לִיבּוּי כְּבָר בָּא הָרוּחַ שֶׁלִּבָּתוֹ לְבַסּוֹף אֵיזֶה רוּחַ שֶׁיְּהֵיהּ דְּמֵאַחַר שֶׁבָּא כְּבָר כָּךְ לִי שֶׁאֵינוֹ מְצוּיָה כְּמְצוּיָה וְכֵן מַשְׁמַע מִתּוֹךְ תִּירוּצוֹ שֶׁל רָבָא שֶׁתִּירֵץ כְּגוֹן שֶׁלִּבָּה בְּרוּחַ מְצוּיָה וְלִיבָּתוֹ הָרוּחַ בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה מִכֹּחַ דְּמַעִיקָּרָא בָּא הָרוּחַ שֶׁלִּבָּתוֹ לִיבָּה וְכֵן מַשְׁמַע בִּירוּשַׁלְמִי דְּמִתְנִיתִין אֵיירֵי בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה דְּגַרְסִינַן הָתָם לִיבָּתוֹ הָרוּחַ כּוּלָּן פְּטוּרִין תַּמָּן אָמְרִינַן בְּרוּחַ שֶׁל אֲנוּסִים אֲבָל בְּרוּחַ שֶׁהָעוֹלָם מִתְנַהֵג בּוֹ חַיָּיב ר' יוֹחָנָן וּר"ל תַּרְוַיְיהוּ אָמְרֵי אֲפִי' בְּרוּחַ שֶׁהָעוֹלָם מִתְנַהֵג בּוֹ שֶׁפְּעָמִים הוּא בָּא וּפְעָמִים אֵין בָּא:

---

1 מְסַאנֵי אוּכְמֵי. מִנְהָג אֲבֵלִים: **כּוּלָּן.** בִּתְמָרִים בִּבּוֹסֶר בָּעֲנָבִים: דְּמֵי **כּוּלָּן.** אֵינוֹ בְּלוּם לְיוֹמָבֵר עַכְשָׁיו: **וְהָא** הָוֵי תְּמָרִי. לְאַחַר זְמַן: **בְּשִׁשִּׁים.** עִם הַקַּרְקַע דְּהַכֹּל בִּכְלָל שְׁהַקּוֹנֶה קַרְקַע בְּפֵירוֹתֶיהָ נוֹתֵן עֵינָיו קְצָת בְּשִׁבְחָהּ שֶׁל אַחַר זְמַן: דֵּן **רַב.** מַעֲשֶׂה עָבַד: **פָּסַק הִלְכְתָא.** כְּלוֹמַר לְתַלְמִידִים שֶׁהִלְכָה פְּסוּקָה לְדוֹרוֹת: **לֹא חָתְמָה לוֹ.** שָׂדֶה הַמְיוּחֶדֶת לִכְתוּבָּה: **אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ.** וְלֹא מְצִית לוֹמַר נַחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי לְבַעְלִי דְּא"כ הֲוָה לָהּ לְמֶעְבַּד לְרַאשׁוֹן אֶלָּא וַדַּאי גְּמָרָה וּמְקָנְיָא: **נַעֲר בֵּי דָּרֵי.** שׁוֹמֵר הַגְּרָנוֹת שֶׁמְּנַהֲגִין הָיָה לַעֲשׂוֹת כָּל בְּנֵי הַבְּקָעָה בְּגוֹרָן אֶחָד זֶה גְּדִישׁוֹ וְזֶה גְּדִישׁוֹ וּמְמַנִּין שׁוֹמֵר וּבְהֶדְיָא אָמַר: דֵּן **רַבִּי** מוֹדֶה: **מתני' הַמֵּבִיא** אֶת הָעֵצִים חַיָּיב. דְּאִי לְאו אַחֲרוֹן קַמָּא לֹא עָבִיד מִידֵּי: **גמ' צִבְתָּא.** צְבֹת טנלי"ש: **גַּוְוִיא.** קִיצִים:

סלתא

1 הָוָה סַיִּים מְסַאנֵי אוּכְמֵי וְקָאֵי בְּשׁוּקָא דִּנְהַרְדָּעָא אַשְׁכְּחוּהוּ דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא וְא"ל מַאי שְׁנָא הָנֵי מְסַאנֵי אָמַר לְהוּ דְּקָא מְאַבְּילְנָא אַיְרוּשָׁלַיִם אָמְרוּ לֵיהּ אַתְּ חֲשִׁיבַת לְאִיתְאַבּוֹלֵי אַיְרוּשָׁלַיִם סָבוּר יְהוֹרָם הָוָה אַתְיוּהוּ וְחָבְשׁוּהוּ אָמַר לְהוּ גַּבְרָא רַבָּה אֲנָא אָמְרוּ לֵיהּ מָנָא יַדְעִינָן אָמַר לְהוּ אוֹ אַתּוּן בָּעוּ מִינָּאי מִילְתָא אוֹ אֲנָא אִיבָּעֵי מִינַּיְיכוּ מִילְתָא אָמְרוּ לֵיהּ בָּעֵי אַתְּ אָמַר לְהוּ הַאי מַאן דְּקָץ כּוּפְרָא מַאי מְשַׁלֵּם אָמְרוּ לֵיהּ מְשַׁלֵּם דְּמֵי כּוּפְרָא וְהָא הָווּ תַּמְרֵי א"ל מְשַׁלֵּם דְּמֵי תַּמְרֵי אָמַר לְהוּ וְהָא לַאו תַּמְרֵי שָׁקֵל מִינֵּיהּ אָמְרוּ לֵיהּ אֵימָא לָן אַתְּ אָמַר לְהוּ בְּשִׁשִּׁים אָמְרוּ לֵיהּ מַאן אָמַר כָּוְותָךְ אָמַר לְהוּ הָא שְׁמוּאֵל חַי וּבֵית דִּינוֹ קַיָּים שָׁדְרוּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר לְהוּ שַׁפִּיר קָאָמַר לְכוּ בְּשִׁשִּׁים וְשָׁבְקוּהוּ: ר"ש אוֹמֵר אֲכָלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִים כוּ': מ"ט הָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מִלַּמֵּד שֶׁשָּׁמִין עַל גַּב הַשָּׂדֶה ה"מ מִידֵּי דְּצָרִיךְ לְשָׂדֶה הַנֵּי כֵּיוָן דְּלֹא צָרִיכִי לְשָׂדֶה בָּעֵינַיְיהוּ בָּעֵי שְׁלוּמֵי אָמַר רַב הוּנָא בַּר חִיָּיא א"ר יִרְמְיָה בַּר אַבָּא דָּן רַב כְּר"מ וּפָסַק הִלְכְתָא כְּר"ש דָּן רַב כְּר"מ דְּתַנְיָא כָּתַב לְרִאשׁוֹן וְלֹא חָתְמָה לוֹ לְשֵׁנִי וְחָתְמָה לוֹ אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ דִּבְרֵי ר"מ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי אַתֶּם מַה לָּכֶם עָלַי וּפָסַק הִלְכְתָא כְּר"ש כִּי הָא דְּתָנַן ר"ש אוֹמֵר אֲכָלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִין מְשַׁלֶּמֶת פֵּירוֹת גְּמוּרִין אִם סָאָה סָאָה אִם סָאתַיִם סָאתַיִם: **מתני'** הַמַּגְדִּישׁ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלַתְן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה פָּטוּר וְאִם הוֹזְקָה בָּהֶן בַּעַל הַגְּדִישׁ חַיָּיב וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּיב: **גמ'** לֵימָא תְּנַן דְּלֹא כְּרַבִּי דְּאִי כְּרַבִּי דְּאָמַר עַד שֶׁיַּקְבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמוֹר אָמַר רַב פָּפָּא הָכָא בְּנִטֵּר בֵּי דָּרֵי דְּעַסְקִינַן דְּכֵיוָן דְּא"ל עַיֵּיל וּגְדוֹשׁ עַיֵּיל וְאַנְטַר לָךְ הוּא: **מתני'** הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם שָׁלַח בְּיַד פִּקֵּחַ הַפִּקֵּחַ חַיָּיב אֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּיב אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּיב בָּא אַחֵר וְלִיבָּה הַמְלַבֶּה חַיָּיב לְבִתָּהּ חְרוּחַ כּוּלָּן פְּטוּרִין: **גמ'** אָמַר ר"ל מִשְׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁמָּסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת חַיָּיב מ"ט מַעֲשָׂיו קָא גָּרְמוּ לוֹ וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֲפִילּוּ מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת פָּטוּר מ"ט צִבְתָּא דְּחֹרֶשׁ גָּרְמָה לוֹ וְלֹא מְחַיֵּיב עַד שֶׁיִּמְסוֹר לוֹ גַּוְוִיא

סלתא

חֲוָה סָיֵים מְסָאנֵי אוּכְמֵי – היו נעולות לרגליו נעליים שחורות, כמנהג אבלים, וְקָאֵי בְּשׁוּקָא – והיה עומד בשוק דְּנַהֲרְדָּעָא. אַשְׁכְּחוּהוּ דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא – מצאוהו אנשיו של ראש הגולה וְאָמְרוּ לֵיהּ – ושאלוהו, מַאי שְׁנָא הָנֵי מְסָאנֵי – מדוע הנך לובש נעליים אלו דווקא. אָמַר לְהוּ אליעזר זעירא, הריני לובשם משום דְּקָא מְאַבֵּילְנָא אֲרִיוְשָׁלַיִם – שמתאבל אני על חורבן ירושלים. אָמְרוּ לֵיהּ האם אַתְּ חֲשַׁבְתְּ לְאִיתְאַבּוּלֵי אֲרִיוְשָׁלַיִם – חשוב אתה להתאבל על חורבן ירושלים. סָבוּר יוֹהֲרָא חֲוָה – חשבו עבדי ראש הגולה שהוא עושה כן משום גאוה שיש בו, ועל כן אַתְיוּהּ וְחַכְּשׁוּהּ – לקחוהו ואסרוהו. כאשר ראה זאת אליעזר זעירא, אָמַר לְהוּ, נַבְרָא רַבָּה אֲנָא – אדם גדול הנני, וראוי לי להתאבל על ירושלים. אָמְרוּ לֵיהּ, מְנָא יְדַעְנָן – מהיכן נדע שאכן אדם גדול אתה. אָמַר לְהוּ, יכולים אתם לבחון את ידיעותי, ועל כן אִי אָתוֹן בָּעוּ מִינַּאי מִילְּתָא אוֹ אֲנָא אֵיבְעֵי מִינֵּיכוּ מִילְּתָא – או שאתם תשאלוני דבר הלכה ואשיב לכם, או שאשאל אתכם דבר הלכה. אָמְרוּ לֵיהּ, בָּעֵי אַתְּ – שאל אתה. אָמַר לְהוּ, הַאי מַאן דְּקָיֵץ כּוּפְרָא – מי שקצץ תמרים שאינן גמורות, כעין בוסר בענבים, מַאי מְשַׁלֵּם בדמי נזקו. אָמְרוּ לֵיהּ, מְשַׁלֵּם דְּמֵי כּוּפְרָא, וכיון שאין להם עתה שום ערך, אין משלם כלום. שאל אותם אליעזר זעירא, וְהָא חָזוּ – והלא סופם להיות תְּמָרֵי לאחר זמן. אָמְרוּ לֵיהּ, אם כן מְשַׁלֵּם דְּמֵי תְּמָרֵי. חזר אליעזר זעירא וְאָמַר לְהוּ, וְהָא לַאו תְּמָרֵי שָׁקַל מִינֵּיהּ – הלא לא לקח הימנו תמרים, ולמה ישלמם. אָמְרוּ לֵיהּ, אם כן, אִיתָא לָן אַתְּ – אמור אתה מה דינו. אָמַר לְהוּ, יש לשום את היזקו בְּשִׁשִּׁים דקלים הנמכרים עם הקרקע, שהקונה קרקע עם פירות מחשב בדעתו גם את הפירות שיבואו לאחר זמן, ונמצא שכשקצץ את הכופרא ירד ערכה להמכר. אָמְרוּ לֵיהּ, מַאן אָמַר בְּוֹותֵיהּ – מידו האומר כמוך. אָמַר לְהוּ, הָא שְׁמוּאֵל חַי וּבֵית דִּינוֹ קַיָּים, ויכולים אתם לשואלו מהו הדין בזה. שַׁדְּרוּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל – שלחו את הדברים שאמר אליעזר זעירא לפני שמואל. אָמַר לְהוּ שמואל, שַׁפִּיר קָאָמַר לְכוּ – יפה אמר לכם שכן יש לשום בְּשִׁשִּׁים. וראו אנשי ראש הגולה שאכן אדם גדול הוא וראוי להתאבל על ירושלים וּשְׁבָקוּהוּ – הניחוהו:

שנינו במשנה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֲכָלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִים כּוּ' משלמת פירות גמורים אם סאה סאה אם סאתיים סאתיים, שאין שמים אגב השדה כלל:

הגמרא מבארת את דעת רבי שמעון במשנה:

מַאי טַעְמָא, לפי שסובר דְּהָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא – שמה שאמרה התורה (שמות כב ד) 'וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר' שמזה דרשנו לעיל (נח:) שהפסוק מְלַמֵּד שֶׁשָּׁמִין את הנזק עַל גַּב הַשָּׂדֶה כולה, הָנֵי מִילֵּי – אין דברים אלו אמורים אלא בְּמִידֵּי – דבר דְּצָרִיךְ לְשָׂדֶה, כגון פירות שאינם גמורים, ואילו הָנֵי – פירות אלו שהם גמורים, כֵּיוָן דְּלָא צְרִיכֵי לְשָׂדֶה, בְּעֵינַיְיהוּ בָּעֵי שַׁלּוּמֵי – עליו לשלמם בשלימות.

הגמרא מביאה פסק הלכה בענין:

אָמַר רַב הוּנָא בַּר חִיָּיא, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, שתי שמועות בשם רב, דָּן רַב במעשה שהיה לפניו כְּרַבִּי מֵאִיר, ובמקרה שיבואר להלן, וּפָסַק הִלְכְתָא – לימד לתלמידים הלכה פסוקה לדורות כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. מה שאמרנו שָׁדַן רַב כְּרַבִּי מֵאִיר, הוא רבי מאיר בברייתא זו, דְּתַנְיָא, כָּתַב אדם לָרִאשׁוֹן שהוא מוכר לו את השדה המיוחדת לכתובת אשתו, והלך אותו אדם לאשה שתחתום גם כן על מכירה זו לפי שללא הסכמתה הרי היא משועבדת לכתובתה ותחזור ותגבה ממנו לכשתתבע כתובתה, ובה להחתימה שתוותר על שדה זו, וְלֹא חָתְמָה לוֹ. ושוב מכר הבעל את השדה לַשֵּׁנִי והלך לאשה והסכימה למכירה וְחָתְמָה לוֹ עליה, אָבְדָה כְּתוּבָתָהּ, לפי שמחלה עליה במכירה זו, ואינה יכולה לומר שלא התכוונה באמת למכירה אלא נחת רוח עשתה לבעלה, שאם כן היה לה לחתום כבר לראשון, ומוכח שאינה חפצה בנחת רוח שלו, ומה שחתמה לשני, באמת חתמה, דְּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גם באופן זה שלא חתמה לראשון יְכוֹלָה הִיא עדיין שֶׁתֹּאמַר נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי אַתֶּם מַה לָּכֶם עָלַי, ובזה דן רב כרבי מאיר. וּפָסַק רב הִלְכְתָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כִּי הָא דְּתַנְן במשנה לעיל (נה:) רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲכָלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִין מְשַׁלֶּמֶת פֵּירוֹת גְּמוּרִין, אִם אכלה סָאָה משלם סָאָה וְאִם אכלה סָאתַיִם משלמת סָאתַיִם, ואין שמים אגב השדה אלא בפירות הצריכים לשדה:

משנה

המשנה עוסקת בדין תבואה שהוכנסה לשדה של אחר ונאכלה על ידי בהמות בעל השדה או ניזוקה על ידם, על מי היתה מוטלת חובת שמירת התבואה שישא עתה בהפסדה.

הַמַּגְדִּישׁ – המכניס תבואה לעשות ממנה גדיש בְּתוֹךְ שָׂדֶה של חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא בִּנְטִילַת רְשׁוּת מבעל השדה, ובאה וַאֲכָלְתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה, בעל השדה פָּטוּר מלשלם על התבואה שניזוקה. וְאִם בהמת בעל השדה החליקה על התבואה ועל ידי כך הוּוְּקָה בָּהֶן, הרי בַּעַל הַגָּדִישׁ חַיָּיב בתשלומי נזקה. וְאִם בעל התבואה הִגְדִּישׁ – הכניס תבואתו לעשות גדיש בִּרְשׁוּת ובהסכמת בעל השדה, הרי בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּיב לשלם על התבואה שניזוקה, וכן אם הוזקה בהמתו על ידי התבואה, פטור המכניס כיון שהכניס ברשות. ואף שלא אמר בפירוש שמקבל עליו שמירה, מכל מקום כיון שהסכים שיכניס את התבואה הרי זה כקבלת שמירה עליה.

גמרא.

בפרק הקודם (מז.) שנינו מחלוקת בין רבי לחכמים בדין זה, שדעת חכמים היא שכשהרשה להכניס לרשותו חפץ או בהמה, הרי זה כאילו קבל עליו לשומרם, ולרבי אין רשותו אלא רשות להכניס ואין עליו חובת שמירה עד שיקבל אותה עליו בפירוש. מבררת הגמרא: לֵימָא תְּנַן במשנה דִּלְא כְּרַבִּי, דְּאִי כְּרַבִּי הָאָמַר שאינו חייב באחריות עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת בפירוש לִשְׁמוֹר ואין די בהסכמתו להכנסה לרשותו. דוחה הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, הָכָא – במשנתינו, בְּנָטַר בֵּי דָּרֵי עַסְקִינַן – מדובר בשומר הגרנות, שכל בני הבקעה עושים את גדישם בשדה אחת וממנים שומר לשמור על כל הגרנות, שבזה מודה רבי דְּכֵיוָן דְּאָמַר לֵיהּ עֲיֵיל וּגְדוֹשׁ – שכיון שאמר לו הכנס תבואתך ועשה גדיש, אף שלא קיבל עליו בפירוש לשמור, מכל מקום עֲיֵיל וְאֶנְטַר לָךְ הוּא – כוונתו לומר הכנס תבואתך ואשמור לך, לפי שזוהי עבודת השומר לשמור את התבואה.

המשניות הבאות עוסקות בענייני אש שהזיקה.

משנה

הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה – המניח אש דולקת בְּיַד – ברשות חֵרֵשׁ שאינו שומע ואינו מדבר שאין בו דעת, או שׁוֹטֶה וְקָטָן, והלכו עם האש והזיקו, אותם אין לחייב לפי שאינם בני דעת, ומכל מקום גם המשלח פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם לפי שהם הלכו והזיקו ולא אשו לבדה, וּמכל מקום חַיָּיב המשלח בְּדִינֵי שָׁמַיִם. ואם שָׁלַח את האש בְּיַד אדם פִּקֵּחַ – בר דעת, הרי הַמְפַקֵּחַ חַיָּיב בתשלום הזיקו, והמשלח פטור לגמרי.

המשנה מבארת דין אש שנעשתה על ידי כמה אנשים, מי חייב עליה: אם אֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר – האש עצמה, והניחה, וְלאחר מכן בא אֶחָד וְהֵבִיא אֶת הָעֵצִים, האחרון הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים הוא החַיָּיב, והראשון שהביא את הלהבה פטור. לפי שהראשון לא עשה כלום, שבלעדי העצים לא היתה האש יכולה לבעור ולהזיק, לכן נחשב השני לבדו כעושה את האש המזיקה. וכן להיפך, אם בתחילה אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים וְאחר כך בא אֶחָד וְהֵבִיא אֶת הָאוּר, האחרון שהוא הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּיב. כל זה הוא במקום שהרוח מצויה ללבות ולהבעיר את העצים, אך אם אין רוח מצויה, והאש היתה דועכת, וּבָא אַחֵר וְלִיבָּה – הבעירה על ידי שהשיב עליה רוח, שניהם פטורים וְהַמְלַבֶּה חַיָּיב, שעל ידי ליבויו נעשתה האש למזיקה. ואם גם בליבויו לא היה בכדי להבעיר את האש, אלא לִיבְּתָה הָרוּחַ שאינה מצויה, כּוּלָּן פְּטוּרִין לפי שלא היה להם להעלות על דעתם שתבא רוח שאינה מצויה.

המשך בעמוד רג

או **סִלְתָּא** - עצים דקים ושְׂרָפָא – נר דולק, **דְּהַהוּא** – שבזה **וַדַּאי מַעֲשֶׂה דִּידֵיהּ** - שלו **גַּרְמוּ** להיזק.

שנינו במשנה, **שָׁלַח בְּיַד פִּקֵּחַ הַפִּקֵּחַ חַיָּיב וְכוּ'** בא אחר וליבה המלבה חייב:

הגמרא מבררת את הגירסא במשנה: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַאן דְּתָנֵי** – מי ששונה 'בא אחר **וְלִיבָּה' לֹא מְשַׁתַּבֵּשׁ** – אינו טועה, **וְכַן מַאן דְּתָנֵי** – מי ששונה 'בא אחר **וניבה', לֹא מְשַׁתַּבֵּשׁ** – אינו טועה. **מַאן דְּתָנֵי 'לִיבָּה' לֹא מְשַׁתַּבֵּשׁ, דִּכְתִיב** (שמות ג ב) 'וירא מלאך ה' אליו **בְּלַבַּת אֵשׁ'** ופירושו להבת אש, הרי שלהבה נקראת לבה על שם ליבויה. **וּמַאן דְּתָנֵי 'נִיבָּה' לֹא מְשַׁתַּבֵּשׁ, דִּכְתִיב** (ישעיה נז יט) **'בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר ה'**, שהקדוש ברוך הוא יברא ויחדש לישראל צורת דיבור של שלום, הרי שניב הוא ביטוי של דיבור, וכשאדם מדבר מנענע שפתיו ויוצא מהם רוח, לכן ניתן לקרוא להשבת רוח בכדי להבעיר את האש בלשון ניבוי, ולומר 'בא אחר וניבה'.

שנינו במשנה, **לִבְּתָה חֲרוּחַ כּוּלָּן פְּטוּרִין:**

הגמרא מביאה ברייתא בדיני ליבוי אדם ורוח באש אחת: **תָּנוּ רַבָּנָן,** אם אדם **לִיבָּה** אש **וְלִבְּתָה** גם **חֲרוּחַ** המצויה את אותה אש, **אִם יֵשׁ בְּכֹחַ לְבוּיוֹ** שלו לבדו **בִּכְדֵי לְלַבּוֹתָהּ** לאש, וברוח לבדה אין בכדי ללבות, **חַיָּיב** המלבה, **וְאִם לָאו** – ואם גם בליבוי שלו לבדו אין בכדי ללבות, **פָּטוּר.** הגמרא מבררת את סוף דברי הברייתא. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע הוא פטור, **לֵיחֲיֵי** – שיהא חייב **כְּמוֹ** שמצאנו **בְּזוֹרֶה** בשבת **וְרוּחַ מְסַיַּיעָתּוֹ,** והיינו שהוא מפריד את המוץ מהתבואה על ידי הנפת התבואה ברוח, שחייב על כך משום מלאכת זורה, הרי שאף שרק בצירוף הרוח נעשית הזרייה, בכל זאת נחשב הוא כעושה המעשה כולו וחייב, וכמו כן לענין נזקי האש יתחייב כמבעיר האש אף שלא הבעיר לבדו אלא בצירוף הרוח. מביאה הגמרא ארבע תשובות לשאלה זו: **אָמַר אַבָּיֵי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁלִּיבָּה** הוא **מִצַּד** אֶחָד **וּבצד** זה לא נתלבה כלל, אלא **לְבַתּוּ חֲרוּחַ מִצַּד אֶחָד,** לכן הוא פטור לפי שליבויו לא הועיל כלום, ואין המדובר שליוו שניהם כאחד באותו מקום. **רָבָא אָמַר,** מדובר בברייתא **כְּגוֹן שֶׁלִּיבָּה חֲרוּחַ מְצוּיָה** ובזה עדיין לא נתלבתה האש, ולאחר מכן באה **וְלִבְּתוּ חֲרוּחַ חֲרוּחַ מְצוּיָה שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה,** ולא היה לו להעלות על דעתו שתבא רוח שאינה מצויה ותבעיר את האש. ומה שזורה חייב על זרייה ברוח, הוא משום שזרה ברוח מצויה, שגם היא מספיקה בכדי להפריד את המוץ מהגרעינים. **רַבִּי זֵירָא אָמַר, כְּגוֹן דְּצַמְּרָה צַמּוּרֵי** – מדובר במקום שלא ליבה על ידי נשיבת רוח אלא הוציא חום הבל פיו על ידי נשימתו, ואין זה ליבוי כלל. לדעת אמוראים אלו, אם יש בליבויו בצירוף הליבוי של רוח מצויה בכדי ללבות, חייב, כזורה ברוח. רב אשי חולק על כך: **רַב אַשִׁי אָמַר,** חלוק דין זורה בשבת מדין אש, ולעולם כיון שליבויו נצרך לסיועה של הרוח איננו מתחייב על אש זו, שאינו נחשב כעושה האש, **וּכִי אֲמְרִינַן** – ומה שאמרנו **שׁוֹזֵרָה** בשבת **וְרוּחַ מְסַיַּיעָתּוֹ** שחייב, **הָנֵי מִילֵּי** – זהו רק **לְעָנְיַן** איסורי **שַׁבָּת,** לפי **דִּמְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת אֲסָרָה תּוֹרָה,** דהיינו שהתורה אסרה כל מלאכה שחשב וכיוון לעשותה, ובזורה כוונתו היתה שעל ידי הרוח תזרה התבואה ונתקיימה מחשבתו, ולכן חייב. **אֲבָל חָבָא** לגבי נזקין **גָּרְמָא בְּעָלְמָא הוּא,** כיון שלא עשה לבדו את האש, אלא רק גרם לה בצירוף הרוח, **וְגָרְמָא בְּנִזְקִין פָּטוּר.**

משנה

משנתינו מבארת על מה חייבים בנזקי האש: **הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה וְאָבְלָה עֵצִים, אוֹ** אפילו רק סיכסכה **אֲבָנִים, אוֹ** ליחכה **עָפָר** – ניר חרישה והתקלקל, **חַיָּיב** המבעיר לשלם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כב ה) **'כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קִצִּים, וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה':**

גמרא

הגמרא דורשת את הפסוק: **אָמַר רָבָא, לָמָּה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא** שחייב גם על **קוֹצִים** גם על **גָּדִישׁ** גם על **קָמָה** וגם על **שָׂדֶה,** ואין די שיכתב אחד מהם וממנו נלמד לשאר דברים שחייב עליהם. **צְרִיכִי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **קוֹצִים, הָנֵי אֲמִינָא** שרק על **קוֹצִים הוּא דְּחַיֵּיב רַחֲמָנָא** אם הזיקם, **מִשּׁוּם דְּשָׁכִיחַ אֵשׁ גַּבַּייהוּ וּשְׁכִיחַ דְּפָשֵׁט** – שדרך קוצים להיאכל באש ומצוי שאין נזהרים שלא לגרום לשריפתם, ולכך יש לתלות שאף הוא פשע וגרם לשריפתם, **אֲבָל** אם אכלה האש **גָּדִישׁ** של תבואה, כיון **דְּלֹא שָׁכִיחַ אֵשׁ גַּבַּייהוּ וְלֹא שָׁכִיחַ דְּפָשֵׁט** – אין דרך לשרוף גדיש וזהרים אנשים בשמירת אישם שלא תשרוף גדיש, **אֵימָא לֹא** חייבתו תורה על שריפתה, שהרי יש לתלות שאנוס היה בכך, על כן כתבה תורה שחייב גם על גדיש. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **גָּדִישׁ, הָנֵי אֲמִינָא** – הייתי אומר שרק על **גָּדִישׁ חַיֵּיב רַחֲמָנָא, מִשּׁוּם דְּהֶפְסֵד מְרוּבֶּה הוּא** לבעליו, כאשר הוא נשרף, **אֲבָל** על נזקי **קוֹצִים דְּהֶפְסֵד מוּעָט** הוא, **אֵימָא לֹא** חייבתו תורה, לכך הוצרכה התורה לומר שחייב גם על קוצים. ממשיכה הגמרא לבאר: **'קָמָה'** שאמרה תורה שחייב על שריפתה, **לָמָּה לִי,** ללמדנו **מַה קָּמָה בְּגָלוּי** – כשם שהתבואה המחוברת ועומדת בקרקע, היא גלויה, **אַף** בכל **שֶׁאֵר** נזקי אש לא חייבה תורה אלא כאשר הדבר הניזק הוא **בְּגָלוּי,** אך אם שרפה אישו דבר הטמון וחבוי, אינו חייב על כך. שואלת הגמרא: **וְלִרַבִּי יְהוּדָה** (להלן סא:) **דְּמְחַיֵּיב אֲנוּסֵי טָמוֹן בָּאֵשׁ** – הסובר שגם אם שרפה דבר הטמון חייב, **קָמָה** שהזכירה תורה שחייב עליה, **לָמָּה לִי.** משיבה הגמרא: בא הפסוק **לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קוֹמָה** – כל דבר שעומד גבוה, ולא רק שדה ואבנים, ומכאן למדים שחייב גם על שריפת בעלי חיים ואילנות. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן** שלמדים מ'קמה' לפטור טמון באש, **לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קוֹמָה מְנָא לְהוּ** – מהיכן להם ריבוי לזה. משיבה הגמרא: **נַפְקָא לְהוּ** – למדים הם זאת **מֵ'אוֹ הַקָּמָה',** שתיבת 'או' באה לרבות כל בעלי קומה. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה** המרבה מתיבת 'קמה' כל בעלי קומה, מה למדים מתיבת **'אוֹ'.** משיבה הגמרא: **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק** לחלק בין גדיש לקמה, שלא תאמר שחייב רק אם אכלה גם קמה וגם גדיש, אלא חייב אף אם אכלה רק אחד מהם או גדיש או קמה. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן** שלמדים מ'או' לרבות כל בעלי קומה, **לְחַלֵּק מְנָא לְהוּ** – מנין להם לחלק שחייב גם על אחד מאלו בלבד. משיבה הגמרא: **נַפְקָא לְהוּ** – למדים הם זאת **מֵ'אוֹ הַשָּׂדֶה',** שתיבת 'או' זו מיותרת היא לדרשה זו. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלמד מ'או הקמה' לחלק, מה הוא דורש מתיבת 'או' שנכתבה בשדה. משיבה הגמרא: **אַיְידֵי דִּכְתַב רַחֲמָנָא 'אוֹ הַקָּמָה'** – אגב שכתבה תורה תיבת 'או' לגבי קמה ללמד לחלק, **כָּתַב** גם **'אוֹ הַשָּׂדֶה'** אף ששתיבת 'או' זו אינה נצרכת לשום דרשה. ממשיכה הגמרא לבאר: **'שָׂדֶה'** שאמרה תורה שחייב על שריפתה **לָמָּה לִי, לְאַתּוּיֵי** – לרבות שאף אם האש **לְחָבָה** את **נִירוֹ** – חרישת חבירו שלא נזרעה עדיין **וְסִכְּכָה** – חיכחה את **אֲבָנָיו** וניזוקו, חייב. שואלת הגמרא: **וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'שָׂדֶה'** שחייב על נזקיה, דהיינו כשליחכה נירו וסכסכה אבניו, **וְלֹא בָּעֵי הָנָךְ** – ולא יצטרך הכתוב להזכיר את האחרים, קוצים גדיש וקמה, שהרי אם על נירו ואבניו חייב פשוט שחייב גם עליהם. משיבה הגמרא: **צְרִיכָא דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **שָׂדֶה, הָנֵי אֲמִינָא** שאין כוונת הכתוב לשדה עצמה, אלא לומר שרק אם שרפה האש **מַה שֶּׁבַּשָּׂדֶה,** דהיינו תבואה, **אֵין** – כן חייב, אבל אם שרפה **מִידֵי אַחֲרִינָא** – דבר אחר, דהיינו את השדה עצמה, נירו ואבניו, **לֹא** יתחייב, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך השמיענו התורה בתיבת 'קמה' שחייב על התבואה, ותיבת 'שדה' מיותרת ללמוד הימנה שחייב גם על השדה עצמה, בליחכה נירו וסכסכה אבניו. ונתבאר גם למה כתבה התורה שדה.

הגמרא דורשת את הפסוק בדברי אגדה: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֵין פּוּרְעָנוּת** – גזירה רעה **בָּאָה לָעוֹלָם, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָרָשָׁעִים בָּעוֹלָם, וְאֵינָהּ מַתְחֶלֶת** להפרע **אֶלָּא מִן הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּה,** שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב ה) **'כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קִצִּים'** ויש לפרש את הפסוק בדרך רמז, **שֶׁאִימָּתַי אֵשׁ** דהיינו פורענות, **יוֹצְאָה** ובאה לעולם, **בִּזְמַן שֶׁקּוֹצִים** שהם הרשעים, **מְצוּיִין לָהּ,** דהיינו בזמן שיש רשעים בעולם, **וְאֵינָהּ מַתְחֶלֶת** להפרע **אֶלָּא מִן הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּה,** שֶׁנֶּאֱמַר (שם) **'וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ'** שהם הצדיקים, וכיון ש**'וְאָכַל גָּדִישׁ' לֹא** נֶאֱמַר

המשך בעמוד קעד

רש"י

סלתא. עצים דקים: ניבה. כשאדם מדבר מנענע שפתיו ורוחו יוצא: לחני בזורה. דחייב משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסייעתו כשהוא מגביהה התבואה ברחת שקורין פליי"א: מצד אחר. דלא אהני אידחו: בגון שליבה ברוח מצויה. כשמתחיל ללבות לא היתה הרוח נושבת בחזקה ולא היה מבעיר בכך ובאתה רוח שאינה מצויה ולבתו דמילתא דלא סליק אדעתא הוא אבל זורה לענין שבת סגי ליה ברוח מצויה ולהכי איכווין: צמרה צמורי. לשון אישתא צמירתא (שבת דף סז.) חמימות בלומר שלא נפח ממש אלא בנשימה בדרך המחמם בנשימתו את ידיו דאין זה ליבוי כלל: מלאכת מחשבת. נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו: **מתני'** או עפר. לחבה גירו: **גמ'** דשכיח אש בניהו. אין בני אדם מזדחרין בקול הלכך עומדין הלכך איקא למימר זה פשע: אבל נדיש כו'. דאיכא למימר אנוס היה: [ולי"ן]. פלוגתא דרבי יהודה בהאי פירקא (ד' סא:): כל בעלי קומה. אף בעלי חיים ואילנות: נירו. חרישה שלא נזרע. שכסוך שייך באבנים לחיכה בשאר דברים: הוה אמינא מה שבשדה. תבואה קאמר קרא ולא קרקע ממש להכי כתב קמה בהדיא דהשתא אתרבי שדה לגופה של קרקע: הכי גרסינן כולי האי נמי לאין דומין. כלומר לחבל חשובים הצדיקים שקודמים לפרנעות: טיבותא הוא. שלא יראו ברעה העתידה לבא דכתיב כרי:

לבי

ליבה ולבתה הרוח אם יש בליבוי כדי ללבות חייב ואם לאו פטור. בשאין ברוח בפני עצמו כדי ללבות אפילו בשישׁ כשישׁ בליבוי המלבה כדי ללבות למה יתחייב דבלאו איהו נמי היה הולך ומזיק אלא ודאי כשאין ברוח כדי ללבות מיירי ולכך כששׁישׁ בליבויו כדי ללבות חייב המלבה כי הוא עשה הכל דהוה ליה כמו זה יכול וזה אינו יכול חכשיש אינו יכול מסייע שאין בו ממש בפרק המצניע (שבת ד' עג. ושם) ואם אין בליבויו כדי ללבות אע"פ שגם ברוח אין כדי ללבות פטור דלא מיחייב משום אשו אלא אם כן עשה כל כך בפני עצמו בלא סיוע הרוח או דבר אחר שיוכל להזיק ברוח מצויה אחר גמר המעשה שלו דהכי משמע המבעיר את הבערה שבפני עצמו עשה את הבערה שיכול להזיק ברוח מצויה ולכך באן פטור דבלאו ליבוי לא היתה יכולה להזיק והלישני גמר עשייתה לא עשה המלבה בפני עצמו ופריך אמאי פטור ליהוי כששׁעושה ליבוי ע"י סיוע הרוח כאילו עשאה בפני עצמו כמו לענין שבת דחשיב זורה ורוח מסייעתו כעושה בפני עצמו ומשני אביי הכא במאי עסקינן בגון שליבה מצד אחד ורוח מסייעתו דרך הרוח לסייעו ולכך כי מתרמי שנסתייע בליבוי הרוח פטור דלא היה לאסוקי אדעתיה שיצטרף ליבוי הרוח עם ליבויו דלא שכיח שיצטרפו ולא הו"ל להזדחר בכך יותר מברוח שאין מצויה כך פר"י ועוד יש לפרש בגון שליבה מצד אחד ברוח אלא צד אחד דמדורה ליבה הוא וצד אחר ליבה הרוח ואם לא היתה המדורה מתלבה כי אם מצד אחד היה הולך ובכה מלמת שהוא מועט ומהמת שהאשות מתחברות יחד מתגדלת האש ומזקת ולא דמי השתא לזורה ורוח מסייעתו דמה שליבה לא סייע הרוח בלום:

רבא אמר בגון שליבה ברוח מצויה וליבתה הרוח ברוח שאין מצויה. והי"ם אם יש בליבויו כדי ללבות עם רוח מצויה חייב דחשיב כאילו עושה הכל בפני עצמו ואם לאו שאין בליבויו בהדי רוח מצויה כדי ללבות אלא ע"י רוח שאין מצויה שסייעתו נעשה המלבה פטור דברוח שאינה מצויה לא היה ליה לאסוקי אדעתיה:

רבי זירא אמר בגון דצמרה צמורי. לא נפח באור כעין נשיכת הרוח אלא חום הבל פיו הוציא על האור ללבותו והכי קאמר אם יש בליבויו בפני עצמו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור אע"פ שבסיוע הרוח מלבה דלא היה ליה לאסוקי אדעתיה שתצטרף נשיבת הרוח לצימור שלו ויסתייע על ידה ללבות דלא שכיח שתצטרף נשיבת הרוח עם הצימור לסייעו כי הם מקלקלים זה את זה אע"פ ששניהם מצד אחד כי הצימור חם והרוח קר:

סלתא שרגא דהדהוא ודאי מעשה דידיה גרמו: ביד פקחה חייב וכו'. אמר ר"נ בר יצחק מאן דתני ליבה לא משתבש ומאן דתני ניבה לא משתבש מאן דתני ליבה לא משתבש דכתיב בלהבת אש ומאן דתני ניבה לא משתבש דכתיב בורא ניב שפתים: **לבתה הרוח כולן פטורין:** ת"ר ליבה ולבתה הרוח אם יש בליבויו כדי ללבותה חייב ואם לאו פטור **אמאי ליהוי כזורה ורוח מסייעתו** אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שליבה מצד אחד ולבתו הרוח **מצד אחר רבא** אמר גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור: **מתני'** **השולח את הבערה** ואכלה עצים או אבנים או עפר **חייב שנאמר** כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל **גדיש** או הקמה או השדה שלם ישלם המבעיר את **הבערה:** **גמ'** אמר רבא למה לי דכתב רחמנא קוצים גדיש קמה ושדה צריכי דאי כתב רחמנא קוצים ה"א קוצים הוא דחייב רחמנא משום דשכיח אש גביהו ושכיח דפשע אבל גדיש דלא שכיח אש גביהו ולא שכיח דפשע אימא לא ואי כתב רחמנא גדיש הוה אמינא גדיש חייב רחמנא משום דהפסד מרובה הוא אבל קוצים דהפסד מועט אימא לא קמה למה לי מה קמה בגלוי אף כל בגלוי ול' יהודה דמחייב אנזקי טמון באש קמה למה לי לרבות כל בעלי קומה ורבנן לרבות כל בעלי קומה מנא להו נפקא להו מאו הקמה ורבי יהודה או מיבעי ליה לחלק ורבנן לחלק מנא להו נפקא להו מאו השדה ורבי יהודה אידי דכתב רחמנא או הקמה כתב או השדה למה לי לאתויי לחכה גירו וסכסכה אבנו ולכתוב רחמנא שדה ולא בעי הנך צריכא דאי כתב רחמנא הוה אמינא מה שבשדה אין מידי אחרינא לא קמ"ל אר"ש בר נחמני א"ר יונתן אין פורענות באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם ואינה מתחילה אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר כי תצא אש ומצאה קוצים אימתי אש יוצאה בזמן שקוצים מצוין לה ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר ונאכל גדיש ואכל גדיש ואכל גדיש לא נאמר אלא ונאכל גדיש שנאכל גדיש בכרי: תאני רב יוסף מאי דכתיב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ביון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים תחלה שנאמר והכרתי ממך צדיק ורשע בכי רב יוסף פוסי האי נמי לאין דומין א"ל אביי טיבותא הוא לגביהו דכתיב כי מפני הרעה נאספ הצדיק אמר רב יהודה אמר רב **והא** גרמא בנזקין. מתוך כך נראה דאם שנים הביאו עצים ואור וליבו שניהם ואין בכל אחד כדי ללבות פטור ותימה הוא:

לרבות כל בעלי קומה. בקונטרס פירש כל ב"ח אבל בירושלמי משמע דמרבי אילנות וכל דבר המחובר והכי איתא החם אי מה הגדיש מיוחד שהוא תלוש מן הקרקע אף כל שהוא תלוש מן הקרקע ת"ל או הקמה:

רב אשי אמר כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו הני מילי לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה. וכשגורם לזרות הרוח המסייעתו והלהבי חייב בגרמת זרייה זו אבל עושה מעשה של זריה בפני עצמו לא אקרי (זורה) לכך הכא לא מקרי מבעיר אלא גורם והתורה לא חייבה אלא מבעיר ולא הגורם (אלא) הבערה ע"י רוח המסייעתו ולהכי חשיבא הא גרמא לענין הא בכל שאר גרמות דקי"ל גרמא בנזקין פטור ומר בר רב אשי דפריך גבי רקקא בלא יחפור (ב"ב דף כו. ושם) מאי שנא מזורה ורוח מסייעתו מצי קבר כרב אשי דהכא דהתם לענין חיוב הרחקה חשיב גירי דיליה וצריך להרחיק ואפי' ר' יוסי כמו הרחקת סולם מהשובך גירי דיליה לענין הרחקה אע"ג דלא חשיב ליה התם אלא גרמא דפטור מתשלומין מ"מ אסור וצריך להרחיק וגץ היוצא מתחת הפטיש דחשיב מזיק משום דניחא ליה דתיזול ומכה בבחי בכך כל שאחר גמר כחו יזיק ברוח מצויה ובך משני בלא יחפור ולא רצה להעמיד שמכה בכל כך בכחי עד שמזיק בכחי אדם בן לבדו בלא רוח דאם בן לא והוה תני ליה גבי נזקין דאש אלא גבי נזקין דאדם: **והא** גרמא בנזקין. מתוך כך נראה דאם שנים הביאו עצים ואור וליבו שניהם ואין בכל אחד כדי ללבות פטור ותימה הוא:

לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּכִי טוֹב. מְדְקְדֵק ר"ת מִדְּמַקְדְּמִים כִּניסָה לִיצִיאָה דִּבְנִבְנָם מְעִיר אַחֶרֶת עַד שֶׁיְּאִיר כִּי טוֹב לִישְׁנָא מְעַלְיָא הָאוֹר כִּי טוֹב כְּלוֹמַר טוֹב הוּא לְצֵאת בּוֹ וְלִיכָּנֵס בּוֹ מִפְּנֵי הַמַּזִּיקִין וְהַלִּיסְטִין: **חָרֵב.** חֶרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת: **אֵימָה.** אֵימַת מָוֶת שֶׁל מַלְאַךְ וְלֹא בְּגִלּוּי כָּל כָּךְ: **רִתְחָא.** דֻּבָּר: **סָכָר כַּדֵי.** סָתַם חֲלוֹנוֹת: **אִם אֲמַרְנוּ כו'.** בְּאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים מְצוֹרָעִים: **דְּלֵיכָא סָפֵק נְפָשׁוֹת.** בְּמָקוֹם שֶׁתִּגְלֶה שָׁם: **תָּא שְׁמַע.** וְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרָם אִם יַחְיוּנוּ נְחָיָה וגו'; **וְה"מ** דְּלֵית בֵּהּ נְקֵבָה. דְּהָתָם מֹשֶׁה נְקֵבָה הוּא דְּעִבְּדִי: **דְּשַׁוְוֵיהּ לְתַרְוַיְיכוּ.** אַגַּדְתָּא וּשְׁמַעְתְּתָא בְּדָבָר אֶחָד וּשְׁנֵיכֶם שָׁוִין בָּהּ שֶׁתִּתְרַצּוּ וְתִתְחַצְּנוּ בָּהּ: **כִּי תֵּצֵא מַעֲצָמָה.** אֲנַחְנוּ גָּרְמְנוּ לוֹ שֶׁקִּלְקְלָנוּ וְהִבְטִיחַ הקב"ה לְשַׁלֵּם כְּאִילּוּ הוּא הֶבְעִירָהּ: **פָּתַח הַכָּתוּב בְּנָזָק.** שֶׁהַזִּיק מִמּוֹנוֹ דִּכְתִיב כִּי תֵּצֵא מְשֻׁמַּע מַעֲצָמָהּ שֶׁהִדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהִלְכָה וְדָלְקָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ: **וְסַיִּים בְּנָזְקֵי גּוּפוֹ.** שֶׁקָּרָאוֹ מְבַעֵיר בְּיָדִים: **מְשׁוּם חֲצִי.** כְּזוֹרֵק חֵץ שֶׁמַּזִּיק לְמֶרְחוֹק דְּאִידְּהוּ גּוּפֵיהּ עֲבִיד הָכָא נְמִי אִידְּהוּ גּוּפֵיהּ עֲבִיד וְנִפְקָא מִינֵיהּ לְחַיֵּיבוֹ בְּד' דְּבָרִים אִם הַזִּיק בֵּהּ אָדָם כְּדְאָמְרִינַן בְּפ"ב (דף כג.): **אֲשֶׁר בָּשַׁעַר.** סַנְהֶדְרִין וְקָנֵי הַשַּׁעַר: **מְטוּן בְּאֵשׁ קָמִיבָּעְיָא לֵיהּ.** מַעֲשֶׂה בָּא לְפָנָיו בְּמַחֲנֶה שֶׁשָּׂרְפוּ אֲנָשִׁים גְּדִישׁ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנִצְרַךְ לִשְׁאוֹל הֲלָכָה אִם חַיְּבִין לְשַׁלֵּם כֵּלִים הַטְּמוּנִים בְּתוֹכוֹ כְּרֹ' יְהוּדָה אוֹ פְּטוּרִין כְּרַבָּנָן: **גְּדִישִׁין דְּשַׁעוֹרִין הֲווּ.** אַקְּרָא סָמִיךְ דִּכְתִיב וְתִהֵי חֵלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה שְׁעוֹרִין: **פּוֹרֵץ.** גָּדֵר שְׂדֵה אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ וּלְאוּכְלוֹסִין שֶׁלּוֹ דְּאָמְרִי' בְּב"ב (דף ק:) דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ אֵין לָהּ שִׁיעוּר: **מְלֵאָה שְׂעוֹרִים כו'.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: **מְלֵאָה עֲדָשִׁים.** בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל: **וַיְצִיְּלֶהָ.** שֶׁלֹּא יִשְׂרְפוּהָ הוֹאִיל וְאָסוּר לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ:

ה"ג

לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּכִי טוֹב וְיֵצֵא בְּכִי טוֹב שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר ת"ר דָּבָר בָּעִיר כְּגֶפֶן רַגְלֵיךְ שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר וְאוֹמֵר לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וְסְגוֹר דִּלְתְּךָ בַּעֲדֶךָ וְאוֹמֵר מְחוֹץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה מַאי וְאוֹמֵר וְכִי תֵּימָא ה"מ [הֵיכָא] דְּלֵיכָּא אֵימָה מִגַּוַּאי אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא אֵימָה מִגַּוַּאי כִּי נָפִיק יָתִיב בֵּינֵי אִינָשֵׁי בְּצַוָּותָא בְּעַלְמָא טְפֵי מַעֲלֵי ת"ש מְחוֹץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה אע"ג דְּמֵחֲדָרִים אֵימָה מְחוֹץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב רָבָא בְּעִידָּן רִתְחָא הֲווֹ סָכְרִי כַּדֵּי דִּכְתִי' כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ ת"ר רָעָב בָּעִיר פַּגְּרֵי רַגְלֶיךָ שֶׁנֶּאֱ' וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה [לָגוּר] (וַיָּגָר) שָׁם וְאוֹמֵר אִם אָמַרְנוּ נָבֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם מַאי וְאוֹמֵר וְכִי תֵּימָא ה"מ הֵיכָא דְּלֵיכָּא סָפֵק נְפָשׁוֹת אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא סָפֵק נְפָשׁוֹת לֹא ת"ש לְכוּ וְנִפְלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרָם אִם יְחַיּוּנוּ נְחָיָה ת"ר דָּבָר בָּעִיר אַל יְהַלֵּךְ אָדָם בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ מִפְּנֵי שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת מְהַלֵּךְ בְּאֶמְצַע הַדְּרָכִים דְּכֵיוָן דְּיהֵיכָא לֵיהּ רְשׁוּתָא מְסַגֵּי ת"ר בָּעִיר אַל יְכַנֵּס אָדָם בְּכִי טוֹב שֶׁנֶּאֱ' וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר ת"ר דָּבָ

לְעוֹלָם יִכָּנֵס לעיר אָדָם המהלך בדרך, וילין באכסניה כְּבֵי טוֹב – בעוד החמה זורחת ומאיר היום, וְיֵצֵא מהעיר לדרך כְּבֵי טוֹב – בעת שהאיר היום בבוקר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב כב) 'וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר', שהיום הוא הזמן הטוב לצאת ולהכנס בו מפני המזיקין והליסטים המצויים בלילות.

הגמרא דורשת מפסוקים כיצד לנהוג בעיתות סכנה: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, אם יש מגפת דֶּבֶר בָּעִיר, כַּמָּה רַגְלֶיךָ – הסתגר בביתך ואל תצא לחוץ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר', הרי שבעת מגפה יש להסתגר בבית, וְאוֹמֵר פסוק נוסף (ישעיה כו ב) 'לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דַּלְתְּךָ בַּעֲדֶךָ חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם', הרי שיש להחבא בעת הזעם עד שיעבור ויחלוף, וְאוֹמֵר פסוק אחר (דברים לב כה) 'מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה', הרי שכאשר יש סכנת חרבו של מלאך המות בחוצות יש להסתגר בחדרים.

מפרשת הגמרא את הצורך בשלושת הפסוקים: מַאי 'וְאוֹמֵר' – הטעם שהוצרכה הברייתא להביא פסוקים נוספים מלבד הפסוק הראשון 'וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר', וְכִי תֵּימָא – שאם תאמר שהלימוד מהפסוק הראשון שיש להסתגר בבית בעת מגפה, הֲנֵי מִילֵּי – זהו רק בְּלֵילְיָא – בלילה, אֲבָל בִּימָמָא – ביום לֹא למדנו מהפסוק שיש לכנס רגליו. לכן תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראיה גם לזה מהפסוק 'לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דַּלְתְּךָ', שממנו למדים שגם ביום כן. וְכִן כִּי תֵּימָא – אם תאמר שהלימוד מפסוקים אלו שיש להסתגר בבית בעת מגפה, הֲנֵי מִילֵּי – הוא רק [הֵיכָא] דְּלֵיכָא אֵימָה מִגַּוָּאי – באופן שאין אימה ופחד בבית עצמו, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא אֵימָה מִגַּוָּאי – באופן שגם בבתים ישנה אימה ופחד, שמא תאמר דִּכְי נָפִיק יָתִיב בֵּינֵי אִינָשֵׁי בְּצַוָּותָא בְּעָלְמָא טָפֵי מֵעָלֵי – שעדיף שיצא וישב בין אנשים ויהיו לו לצוותא, לכן תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראיה שגם באופן זה יש לו להסתגר בביתו, שנאמר 'מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה', שאַף עַל גַּב דְּמֵחֲדָרִים יש אֵימָה ופחד, בכל זאת מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב ולא בבית, ומוטב שיסתגר בבית. הגמרא מביאה מעשה מענין זה: רָבָא, בְּעִידָּן רְתֵיתָא – בזמן שהיה כעס מהקדוש ברוך הוא, והיתה מגפת דבר, חָזֵי סָכַר כַּוֵּי – היה סותם את החלונות, דִּכְתִיב (ירמיהו ט כ) 'כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ', שהמוות בא דרך החלון, ואם הוא סגור אפשר להנצל הימנו.

הגמרא מביאה ברייתא אודות התנהגות בזמן רעב: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, בעת שיש רָעָב בָּעִיר, פֵּוֵר רַגְלֶיךָ – לך לחפש מזון, ואל תשאר במקומך, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב י) 'וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה [לָגוּר] (ויגר) שָׁם', הרי שהלך אברהם מפני הרעב למקום אחר, וְאוֹמֵר פסוק אחר (מלכים ב' ז ד) לגבי ארבעה אנשים מצורעים שישבו מחוץ למחנה, ואמרו זה לזה 'אִם אָמַרְנוּ נָבֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם יְשַׁבְנוּ פֹּה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרַם אִם יְחַיֵּנוּ נְחָיֶה וְאִם יְמִתֻנוּ וָמָתְנוּ', ולמדנו מזה שבעת רעב יש ללכת למקומות אחרים להשיג שם מזון. הגמרא מפרשת את הצורך בשני הפסוקים: מַאי וְאוֹמֵר – הטעם שהוצרך הפסוק השני, וְכִי תֵּימָא – שאם תאמר שהלימוד שבעת רעב יש לתור אחר מזון, הֲנֵי מִילֵּי – זהו רק הֵיכָא דְּלֵיכָא – כשאין פֶּסֶק סכנת נְפָשׁוֹת בהליכה למקום אחר, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא – כשיש פֶּסֶק סכנת נְפָשׁוֹת, לֹא ילך למקום אחר, לכן תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראיה גם לכך מפסוק אחר, שנאמר בפסוק השני שאמרו המצורעים זה לזה שמפני הרעב בעיר 'לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרַם אִם יְחַיֵּנוּ נְחָיֶה', הרי שבעת רעב יש ללכת גם במקום סכנה להשיג מזון.

הגמרא מביאה ברייתות שונות אודות ההנהגה הראויה בזמן דבר ואודות מקומו וזמנו של מלאך המות: תָּנוּ רַבָּנָן, בעת שיש דֶּבֶר בָּעִיר, אַל יְהַלֵּךְ אָדָם בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת מְהַלֵּךְ בְּאֶמְצַע הַדְּרָכִים. מבארת הגמרא: דְּכְיוָן דִּיהֵיבָא לֵיהּ רְשׁוּתָא – שכיון שניתנה לו רשות להרוג, מַסְגֵּי לְהֶדְיָא – הולך באופן גלוי וברור, באמצעה של דרך, ומזיק את ההולכים שם. ובעת שיש שָׁלוֹם בָּעִיר, אַל יְהַלֵּךְ בְּצִדֵּי דְּרָכִים, מפני שמלאך המות מהלך בשולי הדרכים, דְּכְיוָן דְּלֵית לֵיהּ רְשׁוּתָא – שכיון שאין לו רשות להרוג, מַחֲבֵי חֲבוּיֵי וּמַסְגֵּי – מהלך בהחבא בצידי הדרכים, ומזיק את ההולכים שם. תָּנוּ רַבָּנָן, בעת שיש בָּעֵיר, כַּמָּה רַגְלֶיךָ – הסתגר בביתך ואל תצא לחוץ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר', הרי שבעת מגפה יש להסתגר בבית, וְאוֹמֵר פסוק נוסף (ישעיה כו ב) 'לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דַּלְתְּךָ בַּעֲדֶךָ חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם', הרי שיש להחבא בעת הזעם עד שיעבור ויחלוף, וְאוֹמֵר פסוק אחר (דברים לב כה) 'מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה', הרי שכאשר יש סכנת חרבו של מלאך המות בחוצות יש להסתגר בחדרים.

מפרשת הגמרא את הצורך בשלושת הפסוקים: מַאי 'וְאוֹמֵר' – הטעם שהוצרכה הברייתא להביא פסוקים נוספים מלבד הפסוק הראשון 'וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר', וְכִי תֵּימָא – שאם תאמר שהלימוד מהפסוק הראשון שיש להסתגר בבית בעת מגפה, הֲנֵי מִילֵּי – זהו רק בְּלֵילְיָא – בלילה, אֲבָל בִּימָמָא – ביום לֹא למדנו מהפסוק שיש לכנס רגליו. לכן תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראיה גם לזה מהפסוק 'לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דַּלְתְּךָ', שממנו למדים שגם ביום כן. וְכִן כִּי תֵּימָא – אם תאמר שהלימוד מפסוקים אלו שיש להסתגר בבית בעת מגפה, הֲנֵי מִילֵּי – הוא רק [הֵיכָא] דְּלֵיכָא אֵימָה מִגַּוָּאי – באופן שאין אימה ופחד בבית עצמו, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא אֵימָה מִגַּוָּאי – באופן שגם בבתים ישנה אימה ופחד, שמא תאמר דִּכְי נָפִיק יָתִיב בֵּינֵי אִינָשֵׁי בְּצַוָּותָא בְּעָלְמָא טָפֵי מֵעָלֵי – שעדיף שיצא וישב בין אנשים ויהיו לו לצוותא, לכן תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראיה שגם באופן זה יש לו להסתגר בביתו, שנאמר 'מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה', שאַף עַל גַּב דְּמֵחֲדָרִים יש אֵימָה ופחד, בכל זאת מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב ולא בבית, ומוטב שיסתגר בבית. הגמרא מביאה מעשה מענין זה: רָבָא, בְּעִידָּן רְתֵיתָא – בזמן שהיה כעס מהקדוש ברוך הוא, והיתה מגפת דבר, חָזֵי סָכַר כַּוֵּי – היה סותם את החלונות, דִּכְתִיב (ירמיהו ט כ) 'כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ', שהמוות בא דרך החלון, ואם הוא סגור אפשר להנצל הימנו.

הגמרא מביאה ברייתא אודות התנהגות בזמן רעב: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, בעת שיש רָעָב בָּעִיר, פֵּוֵר רַגְלֶיךָ – לך לחפש מזון, ואל תשאר במקומך, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב י) 'וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה [לָגוּר] (ויגר) שָׁם', הרי שהלך אברהם מפני הרעב למקום אחר, וְאוֹמֵר פסוק אחר (מלכים ב' ז ד) לגבי ארבעה אנשים מצורעים שישבו מחוץ למחנה, ואמרו זה לזה 'אִם אָמַרְנוּ נָבֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם יְשַׁבְנוּ פֹּה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרַם אִם יְחַיֵּנוּ נְחָיֶה וְאִם יְמִתֻנוּ וָמָתְנוּ', ולמדנו מזה שבעת רעב יש ללכת למקומות אחרים להשיג שם מזון. הגמרא מפרשת את הצורך בשני הפסוקים: מַאי וְאוֹמֵר – הטעם שהוצרך הפסוק השני, וְכִי תֵּימָא – שאם תאמר שהלימוד שבעת רעב יש לתור אחר מזון, הֲנֵי מִילֵּי – זהו רק הֵיכָא דְּלֵיכָא – כשאין פֶּסֶק סכנת נְפָשׁוֹת בהליכה למקום אחר, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא – כשיש פֶּסֶק סכנת נְפָשׁוֹת, לֹא ילך למקום אחר, לכן תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראיה גם לכך מפסוק אחר, שנאמר בפסוק השני שאמרו המצורעים זה לזה שמפני הרעב בעיר 'לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרַם אִם יְחַיֵּנוּ נְחָיֶה', הרי שבעת רעב יש ללכת גם במקום סכנה להשיג מזון.

הגמרא מביאה ברייתות שונות אודות ההנהגה הראויה בזמן דבר ואודות מקומו וזמנו של מלאך המות: תָּנוּ רַבָּנָן, בעת שיש דֶּבֶר בָּעִיר, אַל יְהַלֵּךְ אָדָם בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת מְהַלֵּךְ בְּאֶמְצַע הַדְּרָכִים. מבארת הגמרא: דְּכְיוָן דִּיהֵיבָא לֵיהּ רְשׁוּתָא – שכיון שניתנה לו רשות להרוג, מַסְגֵּי לְהֶדְיָא – הולך באופן גלוי וברור, באמצעה של דרך, ומזיק את ההולכים שם. ובעת שיש שָׁלוֹם בָּעִיר, אַל יְהַלֵּךְ בְּצִדֵּי

המשך בעמוד כב

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

יא יוֹם־טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת שֶׁצָּרִיךְ לְקַדֵּשׁ וּלְהַבְדִּיל עַל כּוֹס אֶחָד[73] וְאֵין לוֹ יַיִן[כז] יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר יקנה"ז עַל הַפַּת שֶׁאַף שֶׁאֵין מַבְדִּילִין עַל הַפַּת מִכָּל־מָקוֹם הַבְדָּלָה זוֹ טְפֵלָה לַקִּדּוּשׁ וְכֵיוָן שֶׁמְּקַדְּשִׁים עַל הַפַּת יְכוֹלִים גַּם כֵּן לוֹמַר עָלֶיהָ הַמַּבְדָּלָה אַגַּב הַקִּדּוּשׁ[כח] וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיּוֹתֵר טוֹב לוֹמַר הַקִּדּוּשׁ וְהַמַּבְדָּלָה עַל כּוֹס שֶׁל שֵׂכָר אוֹ שְׁאָר מַשְׁקֶה שֶׁהֵם חֲמַר מְדִינָה וְהַמִּנְהָג בְּמִדִינוֹת אֵלּוּ כְּסֵבָרָא הָרִאשׁוֹנָה:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף יא
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

כח] ואין לו יין - אבל אם יש לו יין לא יקדש ויבדיל על הפת - אף אם חביבה עליו יותר מן היין[74].

כט] אגב קידוש - בשעת אמירת ברכת ההבדלה על הפת בסדר יקנה"ז - מניח שני ידיו על הפת כמו בשעת ברכת הקידוש[75].

ציונים והוספות

73) כדלקמן סי' תעג ס"ו: אם חל במוצאי שבת צריך לומר הבדלה לאחר הקידוש, ואם יש לו נר יברך עליו קודם ההבדלה לאחר הקידוש ואחר ההבדלה יברך שהחיינו נמצא סדר הברכות יקנה"ז (יין קידוש נר הבדלה זמן).
74) משנ"ב ס"ק טו. ובמט"א סי' תר ס"ג כתב דאף אם יש לו כוס אחת בלבד של יין, יקדש בה בלילה הראשון של ר"ה שחל בשבת, ובמוצש"ק יקדש ויבדיל על הפת.
75) כן משמע בסי' תפג ס"א.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

ה אבל אם יש מאמצעית היתר לקשת יותר מאלפים אמה ובין ב' הראשים יש ד' אלפים אמה מודדין לה מן המקום שנתקצר שם הקשת שאין בין ב' ראשים ד' אלפים או שאין מאמצעית היתר לקשת יותר מאלפים אמה ומכל־מקום אפילו בני אותה הקשת ממש הולכים כל ריבוע של קשת ועיגולו עד ראש השני ומשם ואילך אלפים אלא שאסורים לבא דרך היתר שביניהם הארוך ד' אלפים ואינו מובלע בתחום הקשת:

ו כל בית דירה שהוא יוצא מהעיר אף על פי שאין דרים בו עתה אלא שהוא ראוי לדירה שיש בו ד' אמות על ד' אמות אם אין בינו ובין העיר אלא ע' אמה ושירים שהם ב' שלישי אמה ועוד משהו שזהו שיעור צלע אחד מצלעות בית סאתים המרובעות ממש הרי זה מצטרף לעיר ונחשב ממנה וכשמודדין לה אלפים אמה מותחים חוט על פני כל רחבה חוץ לבית דירה זה ומשם מודדים לה אלפים אמה.

ויש אומרים שמרחיקים משם עוד ע' אמה ושירים ומתחילים למדוד ואצ"ל שאם אין בית דירה סמוך לעיר ומודדין מהעיר עצמה שמרחיקים מחומתה ע' אמה ושירים שכל ע' אמה ושירים הסמוכים לעיר נקראים עיבורה של עיר ונחשבים כעיר ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים.

אבל בית אחד אפילו גדול הרבה אין לו דין עיר לתת לו ע' אמה ושירים כעיר אם אינו עומד בתוך ע' אמה ושירים לעיר:

ז היה בית קרוב לעיר [ב]ע' אמה ובית שני קרוב לראשון בע' אמה ובית ג' קרוב לב' בע' אמה וכן עד מהלך כמה ימים הרי הכל כעיר אחת וכשמודדים מודדים מחוץ לע' אמה מבית האחרון.

ואם היו בתים כאלו כנגד ב' ראשי העיר בלבד ומכנגד אמצעה הוא חלק ויש מבית האחרון שכנגד ראש זה עד בית האחרון שכנגד ראש זה ד' אלפים אמה ומהם לעיר יותר מאלפים אמה אינן מצטרפין זה עם זה להיות עיר אחת ולמתוח חוט מזה לזה על פני כל העיר ולמדוד משם אלפים מכל העיר כמ"ש בעיר העשויה כקשת.

ואם אין בתים כאלו יוצאים אלא כנגד ראש אחד בלבד ובית האחרון רחוק מן העיר יותר מאלפים אין מותחים חוט כנגדו על פני אורך כל העיר אם יש בארכה יותר מאלפים שאז מה שהוא חוץ לאלפים באורך העיר כיון שמקום החלק שכנגדו אינו מובלע בתוך תחום בתים היוצאים כנגד ראש העיר הרי היא עולה לו מכלל אלפים של תחום שבת לפי שאינו נחשב מכלל העיר אבל מקום החלק שבתוך

אלפים לבתים שכנגד ראש העיר הוא נחשב מכלל העיר והדרים כנגדו מודדים אלפים חוץ ממנו דהיינו כנגד בית האחרון מבתים היוצאים כנגד ראש העיר:

ח כל בית שאינו עשוי לדירה אם דרים בו מצטרף לעיר אם הוא בתוך שבעים אמה ושירים לעיר כגון בית הכנסת שיש בו דירה לחזן הכנסת ובית עבודה זרה שיש בו דירה לכהניה והארוות של סוסים והאוצרות של תבואה שיש בהן דירה להשומר.

וכן בית הקברות שהשומר דר במחיצותיו אף על פי שאין שם בנין מיוחד להשומר שבנין המיוחד לכך בית גמור הוא ואפילו אין דרים בו עתה מצטרף לעיר אם יש בו ד' אמות על ד' אמות כמו שנתבאר.

וכן גשר שיש בו דירה להמוכס כגון שיש לו כתלים תחתיו אלא שהכיפה חלולה ויש בכתלים פילוש שיעברו שם המים והמוכס דר בכתלים אלו.

(וכן) ג' מחיצות אף על פי שאין עליהם תקרה (ודרים ביניהם או שנשארו מבית גמור) חשובות כבית גמור אם גבוהות י' טפחים והוא שיהא בהן ד' אמות על ד' אמות וכן ב' מחיצות שיש עליהן תקרה ומעזיבה (וג' מחיצות שיש עליהן תקרה ומעזיבה אף על פי שאין דרים שם בית גמור הוא) אבל ב' מחיצות שאין עליהם תקרה אע"פ שדרים ביניהם וכן השובך והבור ושיח ומערה אע"פ שדרים בהן אין דירתן כלום ואינן מצטרפים לעיר.

ואם יש בנין על פני המערה הרי כל המערה חשובה דירה ע"י בנין שעל פיה ואין מתחילין למדוד אלא מסוף המערה אם הבנין הוא בתוך שבעים אמה לעיר והוא שיש בו ד' אמות על ד' אמות ואם אין בו ד' אמות המערה משלימתו לד' אמות אם יש בו רוב הד' אמות:

ט בית הבנוי בים שעשוי לפנות בו את הכלים שבספינה מצטרף לעיר אם הוא בתוך ע' אמה ושיריים אבל הבית שבספינה העומדת סמוך לעיר אינו מצטרף לעיר מפני שאינו קבוע שם שפעמים הוא בתוך [ע' אמה] לעיר ופעמים שאינו.

וכן הבורגנין שעושין שומרי הפירות בגנות ופרדסים או שומרי העיר חוץ לעיר אינן מצטרפין עמהם מפני שהם עראי מפני הגנבים ומפני הגשמים ששוטפים אותם אם הוא מקום שמצויים בו גנבים או גשמים ששוטפים הבורגנים אבל במקום שאינן מצויין הרי אלו מצטרפין לעיר ויכול להלך אפילו כמה פרסאות על ידי בורגנין המובלעין זה בתוך ע' אמה של זה וכן בכל אלו שמצטרפין לעיר:

י בית שאין ברחבו ד' אמות אף על פי שארוך מאד אינו נקרא בית:

יא היו ב' עיירות זו סמוכה לזו קמ"א אמה ושליש (ועוד דבר מועט) כדי שיהיה ביניהן ע' אמה ושיריים לזו וע' אמה ושיריים לזו חשובות שתיהן כעיר אחת ונמצאת כל עיר מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפים אמה וכן חומת העיר שנפרצה מב' רוחותיה זו כנגד זו וחרבו הבתים שביניהן עד שנעשו כב' עיירות אם אין ברוחב מקום החלק אלא קמ"א אמה ושליש דינו כסתום.

אבל בית אחד אפילו גדול הרבה מאד אע"פ שאין בינו לעיר קמ"א אמות אינו מצטרף עמה עד שיהיה לה בתוך שבעים אמה ושיריים לפי שאין נותנים שום עיבור לבית אלא לעיר בלבדה:

יב היו שלשה כפרים משולשים כשלש רגלי הקנקן אם אין בין האמצעית לכל אחד מהחיצונים יותר מאלפים אנו רואין אותו כאילו הוא מובלע ביניהם ואם כשהיה מובלע ביניהם לא היה ממנו לכל אחד מהחיצונים יותר מקמ"א אמה ושליש והרי כולם כעיר אחת הרי הם עכשיו ג"כ כעיר אחת ומודדים להם אלפים לכל רוח מחוץ לשלשתן ואפילו אם יש בין החיצונים יותר מד' אלפים אמה מצטרפים זה עם זה אם האמצעי הוא גדול כל כך עד שאם היה מובלע בין החיצונים לא היה ממנו לכל אחד מהם יותר מקמ"א ושליש שכיון שאנו רואים כאילו האמצעי מובלע בין החיצונים מה לנו למרחק שבין החיצונים.

ואינן דומים לעיר העשוי כקשת שאם יש בין ב' הראשים ד' אלפים אינן מצטרפים זה עם זה לפי שאי אפשר לראות כאילו הקשת מובלע במקום היתר בין הראשים שהרי הקשת הוא גדול מהיתר לפיכך אם כפר האמצעי הוא גדול מהמרחק שבין החיצונים אין רואין אותו כאילו הוא מובלע ביניהם ומודדים לכל אחד לעצמו.

ואף על פי שאין ממנו לכל אחד מהם יותר מאלפים אינו מצטרף עמהם (אם יש בין החיצונים ד' אלפים) ואינן דומים לעיר העשויה כקשת שאם אין מקשת לאמצעית היתר יותר מאלפים מצטרפים הראשים זה עם זה ונעשה הכל עיר אחת (אפילו יש ביניהם יותר מד' אלפים) לפי שהמהלך ביתר מראש זה לראש זה הוא מהלך בהיתר כאילו מהלך בבתי הקשת כיון שהיתר הוא מובלע בתחומן משא"כ כאן שהמהלך מחיצון לחיצון אף אם תחשבהו כאילו מהלך דרך האמצעי הואיל והוא מובלע בתחומיו אינו מהלך בהיתר (שאפילו אם אין מחיצון לחיצון יותר מאלפים, מכל־מקום כיון שגם אם היה מהלך דרך האמצעי לא היה זה מועיל לו שלא יהיה זה עולה לו מן המדה שיהא יכול לילך עוד אלפים חוץ לחיצון לכן גם עכשיו שמהלך שלא בדרך האמצעי הרי זה עולה לו למדת תחומו משא"כ בעיר העשויה כקשת שאם היה מהלך דרך בתי הקשת לא היה זה עולה למדת תחומו לכן גם כשמהלך ביתר אינו עולה לו במדתו הואיל והוא מובלע בתחום הקשת).

ומטעם זה אם יש מאמצעי לחיצונים יותר מאלפים שאין רואין אותו כאילו הוא מובלע ביניהם אין החיצונים מצטרפים זה עם זה אפילו אין ביניהם ד' אלפים כל שיש ביניהם יותר מקמ"א ושליש ואינן דומים לעיר העשויה כקשת שאם אין בין ב' הראשים ד' אלפים מצטרפים זה עם זה אע"פ שיש בין יתר לקשת יותר מאלפים לפי שאם היה

רוצה היה יכול לילך דרך בתי הקשת כמו שנתבאר למעלה משא"כ כאן שאין בתים לחברם.

ויש אומרים שאף שאין מהאמצעי לחיצונים אלפים אין רואים אותו כאילו הוא מובלע ביניהם אלא לענין שהחיצונים מצטרפים זה עם זה ועם האמצעי אבל האמצעי מודדים לו אלפים מחומתו לפי שאם נראה אותו כמובלע ועומד בין החיצונים יפסיד כל כך לרוח השנית שאינה לצד החיצונים (ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל ומודדים להאמצעי אלפים מחוץ לחיצונים ואף על פי כן לא הפסיד לרוח השנית):

יג עיר שיושבת על שפת הנחל שרוב העתים הוא יבש שאינו מלא אלא בשעת הגשם אם יש לפניה מצבה רוחב ד' אמות על שפת הנחל כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל נמצא הנחל בכלל העיר ומודדים לה אלפים אמה משפת הנחל הב' ונעשה הנחל כולו מכלל העיר מפני המצבה הבנויה בצדו ואם אין במצבה רוחב ד' אמות אין תשמישם עליה בנחל נוח מפני שמתייראים שלא יפלו בנחל ואין מודדים להם אלא מפתח בתים החיצונים הסמוכים לנחל ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם ויש להסתפק אם בכל מקום שמשתמשים שם בני העיר בתשמיש נוח נתחיל למדוד משם:

יד יושבי צריפים דהיינו שיושבים באהלים שעושין מהוצין וערבה ואינן קבועים במקום אחד אלא יושבים כאן זמן מה עד שיכלה המרעה ואח"כ הולכים למקום אחר מודדים לכל אחד ואחד מפתח אהלו ואע"פ שכל אהלים סמוכים זה לזה אין מודדים מאהל החיצון כמו בעיר שמודדים מבית החיצון אע"פ שאינה מוקפת חומה שכיון שאין האהלים קבועים אין להם דין עיר.

ומכל־מקום אם הם מוקפים כולם במחיצה גבוה י' טפחים או בחריץ עמוק י' טפחים שהוא נחשב כמחיצה הרי כל ההיקף נחשב כד' אמות אם הוקף לדירה כמו שנתבאר בסי' שצ"ו.

ואם יש שם ג' חצרות של ב' ב' בתים קבועים של אבן או של נסרים הרי אלו עושין את כל האהלים קבע ויש להם דין עיר ומרבעים אותה ונותנים לה אלפים לכל רוח כשאר העיירות.

עיר שהוקפה ולבסוף ישבה אם אינה מיושבת כולה עד החומה כשבא למדוד תחומיה לא ימדוד מהחומה אלא מחוץ לע' אמה ושיריים מהבתים שהחומה היא כאילו אינה לפי שע"י החומה לא נעשה ההיקף שבתוכה כד' אמות הואיל ולא הקיפוה לדירה ומכל־מקום אם יש בחומה בית דירה והיא בתוך ע' אמה ושיריים לישוב בתי העיר מודדים מחוץ לע' אמה ושיריים מבית דירה זה כמו שנתבאר למעלה אבל אם ישבה ולבסוף הוקפה הרי זה הוקף לדירה ומודדים מחוץ לשבעים מחומתה בכל ענין:

חלק ב סימן שצח דין היאך מודדין אלפים אמה:

לקוטי תורה

שלשת ההכנות הנחוצות לתפלה: טהרה במקוה, נתינת צדקה ולימוד דברי מוסר שבחכמת האמת

*[לאחר שנתבאר גודל ענין עבודת התפלה, שעל ידה מעוררים את האהבה לה' על ידי ההתבוננות וההכרה באמיתית אחדותו של הקב"ה ("א־ל עולם") - ממשיך לבאר בפרק זה כיצד צריך האדם **להכין את עצמו** לעבודת התפלה כדבעי, כדי שיוכל לעורר בנפשו את האהבה לה'.*

ובהקדים: כדי שהאדם יוכל להגיע לידי הכרה והתאמתות חזקה באלקות בשעת התפלה (שרק על ידי זה בכוחו לעורר את האהבה לה'), צריכה הנשמה הקדושה להאיר אצלו באופן גלוי; כי רק הנשמה הקדושה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" יכולה לבוא לידי הכרה כזו באמיתיות אחדותו יתברך.

והנה, הנשמה הקדושה נקראת "נר ה'", "וכמו שאצל הנר גשמי, כאשר יש איזה מסך מבדיל בין הנר לבין האש - דהיינו כשהנר מעוטף באיזה דבר, אזי אין האש יכולה להאיר את הנר - כן הוא ג"כ ברוחניות, שאינו יכול להאיר את נשמתו בתפלתו אם יש איזה מסך מבדיל". ולכן, כדי שהנשמה תוכל להאיר באדם בגילוי צריך להסיר תחילה את כל המסכים המבדילים.

וזהו שממשיך:]

והנה קודם התפלה צריך כובד ראש.

שנינו במשנה "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש". ולפי הפירוש הפשוט "כובד ראש" הוא לשון הכנעה, אבל יש להבין למה לא כתבה המשנה במפורש לשון הכנעה, ונקטה לשון "כובד ראש" דוקא.

[אלא הפירוש הפנימי בלשון "כובד ראש" הוא:]

שהוא המרירות על שאין ישראל - לי ראש - מאיר בו בגילוי, מחמת עונותי עברו ראשי.

השם "ישראל" הוא אותיות "לי ראש" וקאי על הנשמה הקדושה שבכל אחד ואחד מישראל שהיא בבחינת "ראש".

והנה, בזמן שהאדם עובד את ה' בקיום התורה והמצוות ונזהר מללכת אחר תאוות הלב ומלעבור עבירות ח"ו, הרי הנשמה האלקית יכולה להאיר אצלו בגילוי; אבל אם האדם עובר עבירות ח"ו - על זה נאמר "עוונותי עברו ראשי", היינו שהעוונות "עוברים" ומגביהים את עצמם למעלה מן הנשמה שהיא בבחינת "ראש" ומכסים ומסתירים על הנשמה, שלא תוכל להאיר באדם בבחינת "גילוי".

וזהו בחינת כובד ראש, והיינו שיבא לידי הכנעה והשפלות ופחיתות עצמו.

וזהו שנקטו חז"ל לשון "כובד ראש", כי בזה נרמז גם הדבר המביא את האדם לידי רגש ההכנעה והשפלות, והוא שקודם התפלה צריך האדם לחשוב ולהתבונן היטב ב"כובד" וקושי שנגרם לנשמתו (שהיא בבחינת "ראש") בסיבת עוונותיו שבגלל זה אינה יכולה להאיר בו בגילוי, ועל ידי זה יגיע לידי הכנעה ומרירות ושפלות.

במוח בידיעה היטב, ואין צריך שיהיה בלב דוקא.

הרגש ה"הכנעה ושפלות ופחיתות עצמו" שצריך להיות קודם התפלה, אינו צריך להיות בלב דוקא, היינו להרגיש מרירות ושפלות גם בלבו - אלא די בהכנעה שהיא "במוח בידיעה היטב", היינו שיתבונן ויכיר היטב את מצבו במוחו ובמחשבתו, עד שיבוא מזה לידי הכנעה ושפלות במוחו ובמחשבתו.

ולא כמו שסוברים העולם שקודם התפלה יוכל להיות טמטום הלב.

ישנם הטועים וחושבים שענין "כובד ראש" שצריך להיות לפני התפלה הוא כדי לבטל את "טמטום הלב", היינו דכאשר לבו "נעשה כאבן ולא יכול לפתוח לבו בשום אופן לעבודה שבלב זו תפלה", צריך לבטש את עצמו ולעורר בעצמו רגש של שפלות.

[אבל האמת אינו כן -]

כי אי אפשר להיות בשחרית קודם התפלה.

עבודה זו של ביטול "טמטום הלב" אין זמנה בשחרית קודם התפלה, כי בבוקר קודם תפלת שחרית מאירה בעולם מדת החסד (כנ"ל בפירוש הכתוב "וישכם אברהם בבוקר"), ומצד הארת מדת החסד בנשמות ישראל לא יתכן שבאותה שעה יהי' אצל בני ישראל מצב של "טמטום הלב" (אלא מיד שיתבונן האדם בגדולת ה' ובענין "א-ל עולם" הנ"ל, תתעורר האהבה המסותרת שבלבו משינתה) - ולפיכך סדר העבודה הקבוע ד"כובד ראש" קודם התפלה, אינו בשביל ביטול "טמטום הלב" אלא רק ההכנה במוח כנ"ל.

כמו שאמרו רז"ל אידלי יומא אידלי קצירא, שהחסד מתעורר בבוקר דאברהם.

ענין הארת מדת החסד בבוקר נרמז במאמר חז"ל "אידלי יומא אידלי קצירא". ופירש רש"י - כשהחמה זורחת בבוקר מיקל החולי. והיינו לפי שבכל יום ויום בבוקר מתעוררים חסדים העליונים למעלה ("בוקר דאברהם") ומתרפאים החולים, ועל ידי זה מתבטל ו"מתרפא" גם החולי הרוחני.

[והנה, נוסף להכנה לתפלה על ידי "כובד ראש" יש עוד דברים הנחוצים כדי להתכונן לתפלה כדבעי.

- וזהו שממשיך:]

וג' דברים הם להסיר כל המונעים בתפלה.

כדי להסיר את כל המונעים המעכבים את גילוי האהבה בשעת התפלה, זקוקים לשלשה דברים (נוספים).

א', מקוה.

וכמו שמצינו במשנה סוף פרק ח' דיומא מה מקוה מטהר.

אמרו רז"ל "מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל", והפירוש הפנימי במאמר זה הוא שכשם שהמקוה מטהר את האדם מן הטומאה כאשר גופו נטמא, כך על ידי הטבילה במקוה הקב"ה מסיר את הטומאה ה"רוחנית" הנדבקת באדם מחמת חומריות גופו ונפשו הבהמית, ומביא על נפש האדם תוספת טהרה וקדושה כדי שיוכל לעורר את האהבה לה' בתפלתו.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(א) **אחרי** ה' אלהיכ' תלכו וכו'. כתי' ימינך ה' נאדרי
בכח ימינך ה' וכו' ב"פ ימינך הל"ל ימינך
ה' נאדרי כו' ותרעץ אויב והנה לפעמים נזכר ג"כ ב"פ
שמאל כמו שמאלו תחת לראשי כו' וכתיב שמאלו
תחת ראשי כו'. כי הנה ידוע מארז"ל יצר תינוק ואשה
שמאל דוחה וימין מקרבת וטעם ענין שמאל דוחה
דמשפיע לרחק את המקבל כתינוק ואשה היינו כדי
לעשו' בו בחי' בית קיבול בעומק ואורך ורוחב כו' עד
שיוכל לקבל כל אורך ורוחב ועומק של המשפיע כי
כלי ריקן מחזיק וכל שנעשה בחי' חלל ריקן הרבה
מחזיק הרבה יותר כמשל הכוס כל שחללו עמוק ביותר
וארוך ורחבו הרבה יוכל לקבל הרבה ממש כפי ערך
מדתו ברקניו' כן יקבל מילואו (וז"ש כוס"י רויה שהוא
בחי' המל' כללות נ"י בחי' מקבל ונק' כוס בחלל ריקן
לקבל גילוי אא"ס כמ"ש ושכנתי בתוכ' ממש וכאשר
מקבל בתכלית שלימות המילוי כמ"ש ימלא ה' כל
משאלותיך כו' נק' ארץ טובה ורחבה ביותר נחלה בלי
מצרים כלל וזהו שרמזו רז"ל עתידה א"י שתתפשט
בכל העול' כולו כו') והיינו מ"ש ארץ לא תשבע מים
שכלי המקבל רחבי' להכיל יותר מאור השפע מ"ד
דמשפיע וכמ"ש יצאו מים חיים מירושלי' חצים אל
הים כו' משום דנקבה תסובב גבר א"ח עט"ב כו'
כידוע ומבואר במ"א בענין עתידה א"י שתוציא
גלוסקאו' כו' וכן מה שכתוב כל הנחלי' כו' והים איננו
מלא. אך מה שכתוב ימלא ה' כו' קאי לימה"ש דכנסת
ישראל נקר' ארץ חפץ חפצי בה וכה"ג שכל חפץ
ורצון הפשוט העצמי שבא"ס יתקבל בה וזהו מה
שכתוב חפצי בה חפצי ממש בה יהי' בגילוי כו' ומ"ש
כוסי רוי"ה גי' רכ"א בחי' ארך אפים קאי לימה"ש
אבל לעתיד תקבל המל' כל בחי' אורך ורוחב ועומק
דעצמו' א"ס והיינו כאשר תתעלה בחי' מל' דאצי'
במל' דא"ס שזהו סוף מעשה שעלה בתחילת
המחשבה ורצון הפשוט אנא אמלוך כו' כידוע שנעוץ
תחילתן בסופן דווקא וז"ש מן המצר קראתי בבחי'
א"ח דעליי' המל' עד בחי' מל' דא"ס אך אח"כ יומשך
בחי' עצמות אא"ס שבמל' דא"ס דהיינו כל בחי'
האורך ורוחב כו' שבעצמות שהוא בחי' א"ס ממש
כמו שעשועי המלך שבעצמותו ממש וכן חכמתו
ורצונו העצמי' טרם שעלה ברצונו הפשוט אנא אמלוך
כו' שז"ש חפצי בה כנ"ל והיינו ענני במרחב י"ה בחי'
המרחב דעצמות ממש וכמו שאמר כימי השמים על
הארץ ימי השמים מקיפים דטה"ע יתקבלו בארץ
בבחי' המרחב ולא כעכשיו שהארץ בתכלית הקטנות
כו' וכמ"ש במ"א בפי' הפסוק הרחיבי מקום אהלך כו'
אך בחי' בית קיבול כזה להכיל כל בחי' המרחב
דעצמות המשפיע ממש צריך לעשות תחלה והוא ע"י
ענין שמאל דוחה דמשפיע הנ"ל ואין זה כענין אין
האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שזהו רק
בבחי' יסוד דנוק' כמ"ש כי בועליך עושיך כו' בבחי'
רוחא דשביק בגווה כו' כידוע שאין זה רק בבחי'
צמצום קבל' כלי קבל' המקבל לבד אבל ע"י בחי'
שמאל דוחה הנ"ל היינו לעשות בחי' מרחב במקבל
כמו במשפיע ממש. וביאור הדבר יובן עפ"י המבואר
במ"א בענין חכמות בחוץ כו' ח"ע דאתמשיך בח"ת
שבחי' ח"ת הוא בחי' ביטול היש לאין ולכך אמ' יהב
חכמתא לחכימין דוק' והטעם הוא לפי שכל שיש בו
בחי' ביטול היש ביותר כן לפי ערך ממש יוכל
להתקבל בו בחי' אין העצמי דח"ע בחי' מ"ה העצם
דחכמה להיות שעצמות אא"ס הוא בחי' האין האמיתי
הרי לא ישכון רק בבחי' אין ע"כ כל שבחי' ביטול
היש הוא בעומק ביותר יותר ישכון מפנימי' ועמקות
עצמות אין האמיתי שבח"ע עד שבתכלית שלימות
ביטול היש מכל וכל שם דוקא ישכון כל עצמות אין
האמיתי כו' וכמ"ש מרום וקדוש כו' את מי אשכון את
דכא ושפל רוח במאנין תבירין דווקא כידוע בענין
עומק רום ועומק תחת ששקולין הן שכל שהביטול
דמקבל בעומק תחת ביותר כן יומשך עומק רום כו'
וכמ"ש שמים לרום וארץ לעומק כו' שהעומק הוא
הבית קיבול לרום וכמ"ש ממעמקים דוקא קראתיך מן
העצמות דווקא ונמצ' מובן מזה שבחי' ביטול היש
אע"פ שאינו רק היפך היש וההתפשטות לבד ואין לו
ערוך לבחי' ביטול העצמי דאי"ן דח"ע העצמי כו' הרי
מ"מ כאשר הוא בתכליתו בהפשט' עצמו לעומקו ממש
יוכל להגיע לבחי' האין העצמי ממש כי מאחר שנעשה
בחי' כלי מוכן לקבל כל בחי' אי"ן האמיתי העצמי
כנ"ל וה"ז ממש כמשל העיגול שעליונו בגובה ביותר
ותחתי' בנמוך ביותר שוין בענין בחי' מעלה ומטה
דדווקא באמצעות הקו ההולך מעליונו לתחתיתו יש
בחי' מעלה ומטה אבל כאשר בא לתחתיתו ממש
שהוא בעצם העיגול הרי עליונו ותחתיתו שוה כידוע

שאין בעיגול מצד עצמו בחי' מעלה ומטה כלל שהרי כשיסובב התחתון נעשה עליון וכן בלא סיבוב לגבי התחתון לבד יקרא עליון מעלה כו' אבל לגבי המרכז כל צדדי העיגול יקרא מעלה כו' וז"ש ומתחת זרועות עולם שוה ממש מעלה ומטה כידוע בביאור ענין סובב כ"ע כו'.

שנער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

שובה ישראל עד הוי' אלקיך וכו'. תלת קשרין הן ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב"ה. הנה איתא במדרש שאלו לחכ' נפש החוטאת במה תתקן ואמרה חטאים תרדף רעה, שאלו לנביאים ואמרו תמות, שאלו לתורה ואמרה תביא אשם, שאלו להקב"ה ואמר יעשה תשובה, ולכאורה הוא פלא הלא חכ' מסתמא לא שאלו לחכ' אנושי' אלא לחכ' אלקי' וגם נביאי' הנבואה הוא ג"כ אלקו' והתורה ג"כ אלקו' והכל א' עם הקב"ה וכאו"א אמר באופן אחר, איך הוא הפי' בהמדרש.

אך להבין זה מתחילה צריך להבין ענין ירידת הנשמה בגוף שירידה צורך עלי', והיינו כי נש"י עלו במח' ומלאכי' הם מבחי' דיבור כידוע, ומח' גבוה במעלה מבחי' דיבור כידוע שהמח' מתאחד' עם הנפש בתמידית כי א"א בלא מח' אפי' רגע א' אבל הדיבור הוא נפרד וגם אפשר שלא לדבר כמה שעות כלל, נמצא המח' למעלה מבחי' דיבור, וכן הוא למעלה ג"כ המח' גבוה במעלה מבחי' דיבור, ונש"י עלו במח' למעלה ממלאכי'. וזהו נשמה שנתת בי טהורה היא מבחי' טה"ע, והעלי' היא ע"י תו"מ לאשתאבא בגופא דמלכא, וזהו מבחי' טהרה לבחי' קדושה, אשר קדשנו במצותיו קודש עליון, וזה עלי' גדולה כי המח' במעלה גבוה מדיבור, אעפ"כ היא המח' ג"כ לבוש כמו הדיבור רק שהדיבור הוא לבוש חיצוני והמח' לבוש פנימי אבל הוא רק לבוש שפושט ולובש ממח' זו למח' זו, כך למעלה ג"כ המח' נקר' לבוש, אבל לאשתאבא בגופא דמלכא שהם ע"ס דאצי' שזהו המשל כמו הגוף שמתאחד עם הנפש שהוא בתמידות כך אוא"ס מאיר בע"ס ואיהו וחיוהי חד ממש, וכשהנשמה נכללת באו"כ דאצי' זהו עלי' גדולה באין ערך לגבי מח'. וזהו מ"ש והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, החיים הוא איהו וחיוהי חד וזהו ע"י תו"מ בגשמיו', וזהו כצרור אבן במרגמה שהאבן טבעו לירד למטה וע"י המרגמה הוא למעלה מעלה באין ערך אפי' כשיזרוק אותו ביד רק דוקא ע"י מרגמה. וכך הוא ע"י תו"מ בגשמיו' כשהאדם עושה התו"מ כדבעי אזי ע"י המצוות עולה הנשמה לאשתאבא בגופא דמלכא וזהו ישראל מתקשראן באורייתא כבמרגמה ואורייתא בקוב"ה ממילא הנשמה מקושר בקוב"ה לאשתאבא בגופא דמלכא בבחי' קודש. אבל כשפוגם בתו"מ אזי חיות נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע ג"כ ע"י דיבורי' ומעשי' אשר לא לה' המה מקלעי' וזורקי' בעומק רע, כי יש היכלות קדושות ולעו"ז היכלות הטומאה והם משפיעי' הטומאה כשאדם עובר עבירה משפיעי' בו טומאה ודוחין וזורקין לעומק הרע וזהו כף הקלע שהירידה הוא ג"כ שלא בערך, ולזה צריך תשובה וזהו ענין המדרש שאלו לחכ' וכו'.

שובה ישראל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה בתו"א פי' ויהי מקץ שנתיים ימים שבחי' שנתיים ימים הם אצלו בקץ ותכלית שהוא כליון ואיבוד הימים, הוא כפי' הזהר קץ הימים, והוא ע"ד מ"ש הוא השטן הוא היצה"ר והוא בעצמו הממית. ובכדי להבין פי' האריז"ל והזהר צ"ל מהו השנתיים ימים, כי הנה יש שני בחי' שנה, שנה דנוק' הוא מל'

כמ"ש נקי יהי' לביתו שנה א', ופי' בכהאריז"ל דקאי על מל' ונק' בשם שנה דכמו שיש בשנה י"ב ר"ח כמ"כ למעלה הוא י"ב בקר והים עומד עליהם הוא מל' דאצי', ופי' שנה מלשון שינוי כי מל' נק' בשם לבנה דכמו שהלבנה שאין לה אור ומקבלת האור מהשמש ומאירה הרי היא משנה אורה שהרי היא מאירה אור אחר שאינה מערך אור השמש וכמו הוולד בבטן האם שנשתנה למהות אחר, כן מה שמאיר ומתגלה ממל' לבי"ע הוא אור אחר שאינו ערוך לשמש הוי' שממנה מקבלת שהרי משם יפרד, ולכן ימות הלבנה שנ"ה ימים כמנין שנה שימי הלבנה הם חסרים. וכן יש שנה דדכורא הנק' בשם שמש ה' וכנגד י"ב ר"ח י"ב גבולי אלכסון ובהם מאיר ומתגלה אני הוי' לא שניתי, וימות החמה שס"ה ימים כי ע"י שס"ה ל"ת הגבוהים ממ"ע עי"ז נמשך גילוי שמש הוי'. ואין זה סותר למ"ש בתו"א שהשנתיים ימים הוא ואהי' אצלו שעשועים יום יום שהוא אאלפך חכמה אאלפך בינה, כי א"א להיות יחוד ו"ה אם לא שיהי' יחוד י"ה כמשנ"ת בשה"ש שיש ב' בחי' כלה הא' כמ"ש כלתה נפשי לחצרות הוי' שפי' לשון תשוקה והיינו ביטול היש דמל' דהיינו שהוא יש ודבר אלא שמבטל א"ע, והב' מלשון כלה שארי ולבבי ותרגומו ואשתיצי גושמי היינו כליון כל הרצונות כליון היש לגמרי כמשנ"ת בכמה דרושים, וכן יש ב' בחי' חתן, וא"א להיות יחוד ו"ה כ"א שיהי' תחלה יחוד י"ה. וזהו שנתיים ימים שיתחברו הב' בחי' שנה כמ"ש בזהר ע"פ משכו וקחו לכם משכו יומין עילאין ליומין תתאין וכמ"ש כימי השמים על הארץ שימי השמים יתחברו עם ימי הארץ וזהו דתב דרגא לדרגא, ועי"ז נזכר יוסף שיהי' לו גאולה כי מה דתב דרגא לדרגא הוא יחוד זו"נ וא"א להיות יחוד בלתי שיתגלה גילוי הגבוה משניהם אני הוי' לא שניתי ועי"ז והי' הוי' לי לאלקים שגם שם אלקים אין מסתיר כי שם אלקים גימט' הטבע, אבל נסים הם יוצאים מדרכי הטבע כמ"כ ביוסף שנתחבר שם אלקים בשם הוי' ונתעלה אלקי' במדריגת הוי' ואין מסתיר ועי"ז נמשך זכירה שיהי' גאולה ליוסף, וע"י מס"נ שלו בפוטיפר זכה שיתחברו הב' דרגות וכאשר נתחברו נמשך גאולה. וזהו לדרגא דאית בי' זכירה, כי לשון זכירה אין נופל כ"א על דבר קטן שנופל שכחה וצריך לזכור עליו, וכן לגבי א"ס הסוכ"ע כללות השתלשלות העולמות צריך לזכור עליהם והם דבר קטן ממש והוא דרגא דיוסף יסוד דא"ק העולה כו', וע"י מס"נ נתעלה ונתחבר לשרשו, והוא ע"ד מה שאומרים בר"ה פסוקי מלכיות וזכרונות, פסוקי מלכיות הוא מל' לעורר בחי' המל' הנק' שם אלקים, וזכרונות הוא גילוי הוי' כי פסוקי זכרונות הוא וגם את נח באהבה זכרת כו', וזכרתי את בריתי יעקב כו', כי גם נח ע"פ מדה"ד דשם אלקים לא הי' ראוי להנצל ומה שנזכר וניצול הוא ע"י שם הוי' שלמעלה מהטבע.

ויהי מקץ שנתיים

בס"ד, פ' מקץ, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

פרק נט.

תוכן הפרק: היחס והשייכות בין המקיפים הכלליים להשערת הפנימי לפני הצמצום ולאחריו, וביאור הפסוק כי תצא.

בפרק הקודם נתבאר, שהאור המקיף לא מתלבש בעולמות בפנימיותם (אף שנמצא בכולם), אלא מקיף את כללות ההשתלשלות בשווה. על ביאור זה מקשה הרבי נ"ע:

אמנם עדיין צריך להבין כיצד אומרים שהמקיף נמצא בשווה בכל העולמות **והלא יש מקיפים פרטים לפרטי העולמות, וכמו כתר דאצילות** המקיף את עולם האצילות **ובתר דבריאה** המקיף את עולם הבריאה **עד כתר דעשיה** המקיף את עולם העשיה, וכן מזה עצמו שהכתר של עולם האצילות נקרא כך וכתר של הבריאה נקרא כך, משמע שהם דרגות שונות וחלוקות אחת מהשניה, **שזהו מדריגות פרטיות בבחינת מקיף העליון שמקיף לכל עולם לפי ערך העולם ההוא כו',**

אם כן משמע שיש **התחלקות מדריגות גם בהאור מקיף, כי ודאי אינו דומה האור מקיף דאצילות להאור מקיף דבריאה כמו שאינו דומה עולם האצילות לעולם הבריאה כו'.** שהרי אם הכתר היה שווה בכל העולמות, למה בעולם האצילות הוא נקרא כתר דאצילות ובבריאה כתר דבריאה?

אך הענין הוא דהנה האור מקיף יש לו על־כל־פנים שייכות אל הפנימי, - למרות שהמקיף אינו מחלק בין הנבראים ואינו נתפס בהם, מכיון שיש לו שייכות לאור

הפנימי, יש בו דרגות שונות בהתאם לשייכות לאור הפנימי.

והביאור בזה, דאם האור המקיף היה רק כפי שהוא בעצמותו - גילוי עצמי ללא התפשטות, לא היה בו שום התחלקות, אך כיון שיש במקיף התפשטות (וכפי שהתבאר לעיל בפרק נ"ז שיש 'עצם האור' ו'התפשטות האור', ושתיהם קיימים באור המקיף), מצד ההתפשטות יש לו שייכות אל הפנימי ומצד שייכות זו יש בו חילוקי דרגות.

וכמו שנתבאר לעיל בפרק נ"ב במשל בנפש על היחס בין כוח הרצון לכוחות הפנימיים **שהכחות פנימים אינם תופסים בהרצון** כיון שהכוחות הפנימיים הם מוגבלים והרצון אינו מוגבל, **אבל הרצון תופס בכל הכחות ומתחבר עמהם**, שהרי אם הרצון לא היה מתחבר כלל עם האברים והכוחות הפנימיים, לא היה יכול לשלוט בהם, ומזה עצמו ששולט בהם מוכח שיש תפיסה והתחברות בין הרצון לכוחות הפנימיים, רק **שההתחברות אינו בבחינת התערבות ממש** להיות **מתלבש ומתגלה בהם** - אופן התחברות הרצון בכוחות הפנימיים, שונה מאופן התחברות הכוחות הפנימיים באברים. לאברים שבהם מתלבשים הכוחות הפנימיים יש יכולת השפעה על הכוחות המלובשים בהם, ואילו לאברים והכוחות הפנימיים אין יכולת השפעה על הרצון המלובש בהם רק שהוא **מתחבר עמהם בהעלם** - וזה גורם **להיות הגילוי כפי אופן הרצון בו'**.

וכמו כן בנמשל למעלה **בבחינת רצון העליון שהוא בחינת האור מקיף הרי יש לו על־כל־פנים אחיזה וחיבור עם הפנימי בו'**, המתבטא בזה שכל המשכת הכוחות הפנימיים תלוי בהמשכת הרצון.

וכמו שנתבאר לעיל בפרק כ"ז שהשייכות בין אור המקיף לאור הפנימי היא כבר בשורשו הראשון, **דשרש האור פנימי הוא מהאור מקיף** והיינו, **דעשר ספירות הגנוזות** שהם שורש האור הפנימי לפני הצמצום זהו **מה שאור אין־סוף הבלי־גבול בחינת ספירות אין קץ שיער בעצמו להאיר במדה וגבול בו'**, וכפי שמבאר שם, שהמשכת הספירות הגנוזות נקראת "מלכות דאין־סוף", כיון שהיא הדרגה האחרונה בתוך האין־סוף עצמו (ספירות אין קץ).

וכמו כן לאחר הצמצום יש ביניהם שייכות, **שהאור מקיף פועל בהאור פנימי באופני הגילוים של האור פנימי להיות כפי אופן הרצון בו'**.

ומאחר שיש להמקיף שייכות אל הפנימי לפני הצמצום **ואחרי הצמצום אם כן שייך בזה** - במקיף - **גם כן** דרגות שונות, ובכללות נחלק המקיף לשתי מדרגות - **מקיף כללי ומקיף פרטי**, והמקיף הכללי **הוא הרצון בכלל בכללות העולמות וההשתלשלות** והמקיף הפרטי הוא **הרצון פרטי בכל עולם בפרט בו'**. היינו, זה שרוצה בכלל העולמות הוא המקיף הכללי, וזה שרוצה בעולם פרטי ומסוים, הוא המקיף הפרטי של אותו עולם.

בשורות הבאות מאריך הרבי נ"ע לבאר את אופן השייכות בין אור הסובב לאור הממלא הנמשך ממנו, כפי שכלול בו לפני הצמצום. שאף שהסובב שייך לפנימי, ושייכות זו מתחילה עוד באור אין־סוף לפני הצמצום ששם היתה השערה על הספירות הגנוזות - שורש האור הפנימי, השערה זו שמשער האור אין־סוף על שורש האור הפנימי (אינה כמו השפע שפועל במשפיע, אלא היא) אינה פועלת ומשפיעה באור אין־סוף עצמו.

ובלשון הרבי נ"ע:

והנה המקיף הכללי הראשון שקדם לכל המקיפים הפרטיים **הוא בחינת הרצון הפשוט שבאור אין־סוף שלפני הצמצום שעלה ברצונו להאציל ולברוא, הרי רצון זה הוא** לא לעולם או דרגה מסוימים, אלא **על כללות ההשתלשלות שכולל הכל בו'**,

והוא בחינת טהירו עילאה (טוהר העליון), שזהו הכינוי לאור אין־סוף **שלפני הצמצום** (בחינת טהירו תתאה זה עולם אדם קדמון שהוא כבר לאחר הצמצום, ובחינת 'טהירו עילאה' זה אור אין־סוף שלפני הצמצום), והיינו, שדרגת 'טהירו עילאה' היא בחינת הרצון הכללי לכללות ההשתלשלות. אלא שבבחינת רצון זו, עדיין לא מודגש מהו הרצון אלא עצם הרצון, כלומר, עצם ההמשכה מעצמותו לבחינת 'התפשטות האור'.

ולאחר מכן נעשתה ההשערה על עולמות, **וכמאמר** הזוהר[167] **גליף גליפו בטהירו עילאה** בטוהר העליון. כלומר, שבתוך הרצון הכללי לכללות ההשתלשלות שהוא נקרא "טהירו עילאה", שהוא הכינוי לאור אין־סוף שלפני הצמצום, נעשתה חקיקה. ומהו עניינה של חקיקה זו? **שזהו ענין החקיקה בחינת ההשערה מה שהאור אין־סוף שיער בעצמו כללות העולמות וההשתלשלות בו'**, - הבחינה של "טהירו עילאה" עצמה היא האור אין־סוף עצמו שלפני החקיקה, ובו עצמו, נעשתה חקיקה כללית, דהיינו השערה ותכנון על כללות ההשתלשלות, שזהו הבחינה של "גליף גליפו".

כלומר, יש כאן ב' דרגות: יש את הטהירו עילאה, שהוא הרצון הכללי לכללות העולמות, והוא במהותו בחינה

167) חלק א טו, א.

של מקיף, ככח הרצון שהוא כח מקיף. ויש את החקיקה שנעשתה בו, שהיא ההשערה והתכנון של הבורא לעולמות, שההשערה היא כבר התחלה של שרש לאור פנימי, שהרי ההשערה היא כבר ענין של שכל ומחשבה כביכול.

שבת פרשת תצא

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

ב' אופנים בהדחת היצה"ר את האדם: דבר ר"ל – קרירות בעניני תומ"צ, אופל. קטב ר"ל – חמימות לתאוות עוה"ז, אפילו ב"צהרים". התהוות הרע – כדי שהאדם יעמוד בנסיון.

דְּהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים צא) "מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם", הִנֵּה דֶּבֶר הוּא רַחֲמָנָא־לִצְלָן מַגֵּפָה הַבָּאָה מִן מַחֲלָה מִתְדַּבֶּקֶת, וְאֹפֶן הַחֹלִי רַחֲמָנָא־לִצְלָן הוּא שֶׁמִּתְקָרְרִים אֵבָרָיו בְּזֶה אַחַר זֶה עַד שֶׁרַחֲמָנָא־לִצְלָן הוּא מֵת, וְקֶטֶב הוּא רַחֲמָנָא־לִצְלָן חֳלִי הַמַּכְרִית, וְאֹפֶן הַחֹלִי רַחֲמָנָא־לִצְלָן הוּא עַל יְדֵי חֲמִימוּת גְּדוֹלָה הַנִּקְרָא פָאךְבְּרֶענְט[ו] רַחֲמָנָא־לִצְלָן. וְהִנֵּה דֶּבֶר וְקֶטֶב הֵם ב' קְלִפּוֹת קָשׁוֹת, אֲשֶׁר כְּפִי הַמְבֹאָר בְּעִנְיָנָם, דֶּבֶר הוּא קְלִפָּה דְּקֹר שְׁזִמְנוֹ יוֹתֵר בַּלַּיְלָה, דִּבְכָל זְמַן מִזְמַנֵּי הַשָּׁנָה הֵן בַּחֹרֶף וְהֵן בַּקַּיִץ הַלַּיְלָה הִיא קָרָה יוֹתֵר מֵהַיּוֹם וְלָכֵן הַמַּחֲלָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן שֶׁל דֶּבֶר בַּלַּיְלָה, וְקֶטֶב הִיא קְלִפָּה דְּחֹם שְׁזִמְנוֹ יוֹתֵר בַּיּוֹם. וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה הוּא, דְּיֵצֶר הָרָע יֵשׁ לוֹ ב' מִינֵי דְּרָכִים וְאָפָנִים אֵיךְ לְהָסִית אֶת הָאָדָם וּלְהַדִּיחוֹ מִדַּרְכֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה: הָאֹפֶן הָא' הוּא עַל יְדֵי חֳלִי הַדֶּבֶר שֶׁהוּא לְשׁוֹן מִדְבָּר וְדִבּוּר, וְעִנְיָנוֹ בְּקִרְירוּת, וְהוּא מַה שֶּׁהַיֵּצֶר הָרָע מְקָרֵר לְהָאָדָם כָּל עִנְיַן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, וּכְשֶׁם שֶׁבַּגַּשְׁמִיּוּת עִנְיַן מַחֲלָה זוֹ הוּא מַה שֶּׁרַחֲמָנָא־לִצְלָן אֵבָרָיו אֶחָד לְאֶחָד מִתְקָרְרִים וּמֵתִים, וְוֹערְן רַחֲמָנָא־לִצְלָן פַאךְקילְט און אָפְּגעשטאךבען עַד אֲשֶׁר נִכְלֶה כֻּלּוֹ רַחֲמָנָא־לִצְלָן, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת, מַה שֶּׁהַיֵּצֶר הָרָע מְקָרֵר אֶת הָאָדָם מִתּוֹרָה וּמִצְוֹות, מְקָרְרוֹ מֵהַצִּיצִית וּמִקְרְרוֹ מִן הַתְּפִלִּין שַׁבָּת מְקָוֶה וְכָשֵׁר עַד אֲשֶׁר עוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְמֵת רַחֲמָנָא־לִצְלָן, וּמַתְחִיל מִן הַנָּקֵל בְּיוֹתֵר, דְּגַם מִי שֶׁהוּא בֶּן תּוֹרָה מְקָרְרוֹ שֶׁלֹּא יִלְמַד, וְאַחַר כָּךְ מְקָרְרוֹ בְּהֶעְדֵּר קִיּוּם מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַחַר כָּךְ מְבִיאוֹ רַחֲמָנָא־לִצְלָן לְמִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה, וְכָל הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרָע הוּא לַעֲשׂוֹת אֶת הָאָדָם כְּמִדְבָּר שֶׁמֵּם שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָאוּי לְהַצְמִיחַ שׂוּם פְּרִי טוֹב, עֵר מֹאַכְט אִים פּוּסְט, לַיידִיגְט רַחֲמָנָא־לִצְלָן אִים אוֹיס[ז] מִכָּל דָּבָר טוֹב, אוּן פִּילְט אִים אָן[ח] בְּכָל הַדְּבָרִים רָעִים, כְּמוֹ בְּדִבְרֵי לִיצָנוּת וְהַדּוֹמֶה, דְּבְתְחִלָּה מְפַשֵּׁם אוֹתוֹ בְּרִבּוּי דִּבּוּרִים שֶׁל דְּבָרִים בְּטֵלִים וּמְבִיאוֹ גַּם לְדִבּוּרִים אֲסוּרִים וּבְקִרְירוּת בְּכָל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה. וְהָאֹפֶן הַב' שֶׁהַיֵּצֶר הָרָע מַלְהִיב אֶת לֵב הָאָדָם בְּכָל דְּבַר תַּאֲוָה וְחֶמְדָּה מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, דְּעֵר יֵצֶר הָרָע צוּפְּלאַקְעֶרְט דְּעֶם מַעֲנְטְשֶׁן מִיט[ט] כָּל הַצִּיּוּרִים הַנֶּחְמָדִים לְגוּפוֹ, וְכָל הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרָע מַאכְעֶן דֶּעם מַעֲנְטְשֶׁען אַ צוּלַאזְעֶנְע הָאָרֶץ', וּלְעוֹרְרוֹ לְכָל מִינֵי רָע, וְהוּא עַל יְדֵי פְּרִיקוּת עֹל שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ שׂוּם דָּבָר הַמּוֹנֵעַ מִלְּמַלֹּאת תַּאֲוָתוֹ, וּבָזֶה הוּא חַס־וְשָׁלוֹם מַכְרִית אֶת הָאָדָם. וְזֶהוּ "מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ", דִּי הַתְחָלָה אִיז אֹפֶל, וואָס עֶס אִיז פִּינְסְטֶער. תּוֹרָה אִיז אוֹר אוּן חַיּוּת, אוּן אַז עֶס פֶּעלְט דֶּעֶר אוֹר הַתּוֹרָה אִיז פִּינְסְטֶער[י], וְעַל יְדֵי רִבּוּי הָאֹפֶל רַחֲמָנָא־לִצְלָן בְּהֶעְדֵּר אוֹר תּוֹרָה, הִנֵּה הַמַּחֲלָה הַמִּתְדַּבֶּקֶת רַחֲמָנָא־לִצְלָן בְּקִרְירוּת לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת יְהַלֵּךְ, וּמִיּוֹם לְיוֹם רַחֲמָנָא־לִצְלָן תִּתְגַּבֵּר, וְקֶטֶב הַכְּרִיתָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן יָשׁוּד גַּם הַצָּהֳרַיִם שֶׁהוּא תַּקֶּף הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, וְהַינוּ דְּגַם בָּזֶה שֶׁהוּא בְּרוּר כַּצָּהֳרַיִם, הִנֵּה יְשֵׁדְּד מִגְּדֶל הַפְּרִיקוּת עֹל, עַד כִּי רַחֲמָנָא־לִצְלָן יֹאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ, וְדַעַת דְּרָכָיו לֹא יֶחְפָּצוּ. וְזֶהוּ "דֶּבֶר וְרָשָׁעִים כָּאֵפֶלָה", שֶׁהוּא עִמְּק רָע, שֶׁהָרָע סוֹבְבוֹ וּמַקִּיפוֹ מִכָּל צַד וּפִנָּה, וְלֹא חֳלִי וְלֹא מַרְגִּישׁ, עֵר אִיז אַזוֹי פִּיל מְשֻׁקָּע אִין דֶּעם רָע רַחֲמָנָא־לִצְלָן, אַז עֵר פִּילְט דאָס גָּאר הָרָע הוּא לַעֲשׂוֹת אֶת הָאָדָם כְּמִדְבָּר שֶׁמֵּם שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָאוּי לְהַצְמִיחַ שׂוּם פְּרִי טוֹב, עֵר מאַכְט אִים פּוּסְט, לַיידִיגְט רַחֲמָנָא־לִצְלָן אִים אוֹיס[ז] מִכָּל דָּבָר טוֹב, אוּן פִּילְט אִים אָן[ח] בְּכָל הַדְּבָרִים רָעִים, כְּמוֹ בְּדִבְרֵי לִיצָנוּת וְהַדּוֹמֶה, דְּבְתְחִלָּה מְפַשֵּׁם אוֹתוֹ בְּרִבּוּי דִּבּוּרִים שֶׁל דְּבָרִים בְּטֵלִים וּמְבִיאוֹ גַּם לְדִבּוּרִים אֲסוּרִים וּבְקִרְירוּת בְּכָל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה. וְהָאֹפֶן הַב' שֶׁהַיֵּצֶר הָרָע מַלְהִיב אֶת לֵב הָאָדָם בְּכָל דְּבַר תַּאֲוָה וְחֶמְדָּה מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, דְּעֵר יֵצֶר הָרָע צוּפְּלאַקְעֶרְט דְּעֶם מַעֲנְטְשֶׁן מִיט[ט] כָּל הַצִּיּוּרִים הַנֶּחְמָדִים לְגוּפוֹ, וְכָל הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרָע מאַכְעֶן דֶּעם מַעֲנְטְשֶׁען אַ צוּלַאזְעֶנְע הָאָרֶץ', וּלְעוֹרְרוֹ לְכָל מִינֵי רָע, וְהוּא עַל יְדֵי פְּרִיקוּת עֹל שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ שׂוּם דָּבָר הַמּוֹנֵעַ מִלְּמַלֹּאת תַּאֲוָתוֹ, וּבָזֶה הוּא חַס־וְשָׁלוֹם מַכְרִית אֶת הָאָדָם. וְזֶהוּ "מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ", דִּי הַתְחָלָה אִיז אֹפֶל, וואָס עֶס אִיז פִּינְסְטֶער. תּוֹרָה אִיז אוֹר אוּן חַיּוּת, אוּן אַז עֶס פֶּעלְט דֶּעֶר אוֹר הַתּוֹרָה אִיז פִּינְסְטֶער[י], וְעַל יְדֵי רִבּוּי הָאֹפֶל רַחֲמָנָא־לִצְלָן בְּהֶעְדֵּר אוֹר תּוֹרָה, הִנֵּה הַמַּחֲלָה הַמִּתְדַּבֶּקֶת רַחֲמָנָא־לִצְלָן בְּקִרְירוּת לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת יְהַלֵּךְ, וּמִיּוֹם לְיוֹם רַחֲמָנָא־לִצְלָן תִּתְגַּבֵּר, וְקֶטֶב הַכְּרִיתָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן יָשׁוּד גַּם הַצָּהֳרַיִם שֶׁהוּא תַּקֶּף הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, וְהַינוּ דְּגַם בָּזֶה שֶׁהוּא בְּרוּר כַּצָּהֳרַיִם, הִנֵּה יְשֵׁדְּד מִגְּדֶל הַפְּרִיקוּת עֹל, עַד כִּי רַחֲמָנָא־לִצְלָן יֹאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ, וְדַעַת דְּרָכָיו לֹא יֶחְפָּצוּ. וְזֶהוּ "דֶּבֶר וְרָשָׁעִים כָּאֵפֶלָה", שֶׁהוּא עִמְּק רָע, שֶׁהָרָע סוֹבְבוֹ וּמַקִּיפוֹ מִכָּל צַד וּפִנָּה, וְלֹא חֳלִי וְלֹא מַרְגִּישׁ, עֵר אִיז אַזוֹי פִּיל מְשֻׁקָּע אִין דֶּעם רָע רַחֲמָנָא־לִצְלָן, אַז עֵר פִּילְט דאָס גָּאר

ו. קודח (שרוף). ז. עושה אותו שומם, מרוקן אותו, ה' יצילנו. ח. וממלא אותו. ט. יצר הרע מלהיב ומלהיט את האדם עם. י. לעשות לאדם לב פרוע. יא. ההתחלה - אופל, שחשון. תורה היא אור וחיות, וכשחסר אור התורה, אזי חשוך. יב. הוא כל כך שקוע ברע ה' יצילנו, שאינו מרגיש את זה כלל.

ניט[יב], וְהַיְנוּ שֶׁהוּא בֵּית קִבּוּל לָרָע שֶׁהוּא קָשֶׁה מֵהָרָע עַצְמוֹ, דְּהָרָע הִיא בְּרִיאָה וְעִנְיָנוֹ בְּכָךְ, וּבֶאֱמֶת הִנֵּה עִקַּר הַהִתְהַוּוּת הָרָע אֵינוֹ אֶלָּא לְנַסּוֹת אֶת הָאָדָם וּלְהַרְבּוֹת שְׂכָרוֹ בְּעָמְדוֹ בַּנִּסָּיוֹן, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים[יג] פֶּרֶק יב כִּי הַמַּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב בְּתוֹלַדְתּוֹ וְטֶבַע יְצִירָתוֹ, שֶׁכָּפַף נוֹצָר הָאָדָם בְּתוֹלַדְתּוֹ שֶׁכָּל אָדָם יָכוֹל בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ לְהִתְאַפֵּק וְלִמְשֹׁל בְּרוּחַ תַּאֲוָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, וְטֶבַע זֶה הוּא בְּכָל אָדָם, אֶלָּא לִהְיוֹתוֹ חָמְרִי הַיְנוּ שֶׁנִּשְׁקָע בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים וּמֻטְבָּע בְּעִנְיְנֵי הַגּוּף, הוּא יוֹשֵׁב רַחֲמָנָא־לִצְלָן בַּאֲפֵלָה וְכַנַּ"ל, דְּבַאֲפֵלָה הִנֵּה הָאֲוִיר נִתְקַלְקֵל עַד שֶׁדּוֹחֶה אֶת הָאוֹר. וְלָכֵן הִנֵּה בִּכְדֵי לְהָאִיר מָקוֹם הָאֲפֵלָה צְרִיכִים אוֹר שֶׁל אֲבוּקָה גְּדוֹלָה דַּוְקָא.

ד"ה והאר ענינו בתורתך

יג. ספר התניא.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

יא. החסיד ר' אייזיק מהומיל לפני שהגיע ל"יחידות" אצל הרבי הזקן הכין את עצמו במשך שנתיים.

בהלכו אל רבנו הזקן עבר דרך הישוב קאזאן שליד פולוצק. שם נכנס אל החסיד ר' שאול מקאזאן, מחסידי רבנו הזקן – הוא לא היה מזקני החסידים – אמר לו ר' שאול מה ששמע מהחסידים הראשונים של ויטבסק: כשרבנו הזקן ייסד את דרך חסידות חב"ד אמר חסידות חב"דית:

'ששה[135] חדשים בשמן המור וששה חדשים בבשמים'[136]. ששה חדשים בשמן המור, ההתבוננות המביאה למרירות אמיתית, וששה חדשים בבשמים – הטוב טעם בהשגת אלקות, שכל זה צריך להיות הכנה ל"יחידות".

כששמע ר' אייזיק זאת, חיכה שנה נוספת ורק אז הלך ל"יחידות" אל הרבי.

יב. ידוע שאצל הרבי הזקן, היו חסידים קוראים לחדר הראשון, בו היו מתאספים ומחכים להיכנס ל"יחידות", בשם "גן עדן התחתון", ואת חדר ה"יחידות" עצמו, בשם "גן עדן העליון".

חסידיו הראשונים של רבנו הזקן – לפני פטרבורג – אמרו: כשהיו דורכים על סף חדר ה"יחידות" ונכנסים אל הרבי בחדר ה"יחידות", שכחו על כל עניני השגה ועל ה"אני" של העולם הזה, וכשיצאו מה"יחידות" היה נרגש בכל אחד הענין של "בכל דרכיך דעהו"[137], ואצל גדולי בעלי ההשגה היה נרגש הענין של "בלתי לה' לבדו"[138].

יג. החסיד ר' חנוך הענדל בא בפעם הראשונה לליובאוויטש בתקופת הקיץ. אב־הסבא הרבי ה"צמח צדק" היה אז בפטרבורג באסיפת הרבנים וחזר לליובאוויטש בחודש אלול[139].

ר' חנוך הענדל החל להכין את עצמו להיכנס, ונכנס ל"יחידות" אחרי שבועות לערך, שהיה זה כמעט שנה מבואו לליובאוויטש.

יד. במוחין ומדות ישנם חילוקי דרגות, פחות או יותר, שכן במוחין ומדות ישנם כמה מדריגות. ואילו במדריגת האמת אין חילוקי מדריגות והיא בכולם בשווה.

אמת ואמונה אינן בבחינת גילוים. אמת ואמונה הן "עצמיים", וההתגלות של אמונה ואמת היא ההתגלות של עצמות הנשמה.

טו. אחד התמימים בבואו לליובאוויטש התדבק אל החסיד המשפיע ר' מיכאל הזקן[140], שעשה בו חקיקה, ונעשה לבחור חסידי. לאחר מכן כשחזר מליובאוויטש לביתו, השתלב בעסקי אביו, עסקי יערות, והיה שר בשפה הרוסית: "ניעט ניעט ני קאווא קראמיע באגא אדנאבא. – שתרגומו: לא, אין שום דבר, רק השם אחד.

כשהוד כ"ק אאמו"ר שמע ניגון זה, אמר: זה "אין עוד" של תהו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר בשם כ"ק אדמו"ר האמצעי, על־ידי שלומדים תורה בשפת המדינה, מבררים את השפה. התמים האמור היה רגיל בשפת המדינה, כי היה סוחר יערות, והיכן שבא, היה מסור לדרכי החסידים, וניגונו הוא "אין עוד" של יער.

אחרון של פסח בסעודת היום

135) אסתר ב, יב.
136) ראה תורה אור ד"ה ויושט המלך ס"ב־ג.
137) משלי ג, ו.
138) שמות כב, יט.
139) ע"ד נסיעה זו ראה קונטרס: ה"צמח־צדק" ותנועת ה"השכלה".
140) ר"מ בלינער, הנודע בשם ר"מ נעוולער. ראה אודותיו תורת שלום עמוד שכב.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אייר, ת"ש
נויארק

כבוד ידידי ש"ב החכם הנודע לשם תהלה ותפארת, בעל מדות תרומיות גזע תרשישים, וו"ח אי"א מוה"ר פישל שי', המכונה פראפיסור שניאורסאהן

שלום וברכה!

...במצב בריאותי אין עדיין דבר המשמח, הדיעטא של געראזאן הנני שומר רק לחצאין ולשלי[ש], כי ישנם דברים שהנני זהיר בהם מאד כמו העישון שעזבתי לגמרי, מאכלי בשר ודגים פעמים בשבוע, פעם בשר עוף ופעם דגים, כן בהנוגע למלח אינני נזיר גמור, רק הנני תחת ביקורו של הד"ר ווילדער מוויען הנותן לי ויטמינים שונים, והשי"ת ישלח לי רפואה.

ת"ל הנני חוזר מאמרים מדי שבת בשבתו.

נהניתי לשמוע שת"ל הסתדר בעבודה רפואה והוראה, יצליח לו השי"ת בגשם וברוח.

בטח יקיים הבטחתו לשלוח לי את ספרו.

כבוד אמי מורתי הרבנית, רעיתי וב"ב שליט"א פורשים בשלומו ומאחלים לו רוב טוב בגשם וברוח.

והנני ש"ב ידידו הדו"ש מכבדו ומברכו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, י"ט תמוז, תשי"ח
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ וכו'
מו"ה אברהם זושא שי'

שלום וברכה!

מאשרים קבלת הפ"נ שלו עם המצורף אליו, ויהי רצון שעוד רבות בשנים ימשיך בעניני תורה ומצות בכלל ובמצות הצדקה ביחוד, ובפרט ע"פ דברי רבנו זקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה כו' ולא אמרו רז"ל ת"ת כנגד גמ"ח אלא בימיהם כו' (אגה"ק ס"ט).

ומובן שגם ע"פ נגלה אין קושיא ממרז"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח, כי הרי מצוה שזמנה עובר וכן זו שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים דוחה תורה (מו"ק ט' ע"ב).

ובעקבתא דמשיחא הרי היוקר יאמיר כו' ואין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס (עיין אגה"ק סוף סי' יו"ד).

ויהי רצון שפירות הנ"ל שאוכלין אותם בעוה"ז יומשכו ויפעלו בהנוגע לאברים בכלל ובחי' רגלים בפרט (אגה"ק סי' ט') של בנו הגדול יחיאל שליט"א. ויבשר טוב גם אודותו.

בברכה לבריאות הנכונה ולבשורות טובות בכל האמור.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמוד א

שֶׁמְּמָרָה לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְיָצְתָה וְהִזִּיקָה, חַיָּב, ועל זה אָמַר רַבָּה וַאֲפִילּוּ חֲתָרָה גם כן חייב. ופירוש הדבר, שלֹא מִבַּעְיָא הֵיכָא – במקום דְּלֹא חֲתָרָה, אלא יצאה מפני שהניחה בחמה, שחייב כיון דְּכוּלָּהּ בְּפִשְׁיעָה הוּא, שלא היה לו להניחה שם, אֶלָּא אֲפִילּוּ חֲתָרָה נַמִּי – שלא יצאה בדרך רגילה אלא שחתרה תחת הכותל ונפל, כֵּהוּ דְּתֵימָא – סבור היית לומר שהֲוָיָא לָהּ – שנחשב הדבר תְּחִילָּתוֹ בְּפִשִׁיעָה, בכך שהניחה בחמה, וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס, בכך שלבסוף חתרה, ולסובר שפטור יפטור כאן, קָא מַשְׁמַע לָן דְּכוּלָּהּ פִּשִׁיעָה הִיא, מַאי טַעְמָא – ומהו הטעם לזה, משום דְּאָמַר לֵיהּ הניזק לבעל הבהמה, מֵידַע יָדַעְתְּ דְּבֵינָן דִּשְׁכַחְתָּהּ בַּחַמָּה כָּל שַׁצְרֵקָא דְּאִית לָהּ לְמֵיעֲבַד עֲבַדָא וְנָפְקָא – הלא ידעת שבין שהשארת אותה בחמה שהיא תעשה את כל התחבולות שתוכל בכדי לצאת, וגם מה שחתרה, הרי זה מפני שהחמה הפריעה לה, ואין זה נחשב אונס, וחייב:

שנינו במשנה, הוֹצִיאוּהָ לְכָתִים, לְכָתִים חַיָּבִין:

פרק ב הלכה א

הַמִּזְבֵּחַ, מְקוֹמוֹ מְכֻוָּן בְּיוֹתֵר; וְאֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל". וּבַמִּזְבֵּחַ נֶעֱקַד יִצְחָק אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה", וְנֶאֱמַר: "וַיָּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת" (מלכים א ז) **"בְּהַר הַמּוֹרִיָּה"** (דברי הימים ב ג, א).

נקודות משיחות קודש

אמרה תורה: "והיה המקום אשר יבחר וגו' (שהוא "בית הבחירה בירושלים") שמה תביאו וגו' עולותיכם וזבחיכם גו'". מהלשון "אשר יבחר ד'" - משמע שמעלתו של המקום הוא רק בחירתו של הקב"ה במקום זה. אבל לפני בחירת הקב"ה - היה אפשר לבחור במקום אחר, שמקום זה לא היתה בו שום מעלה מיוחדת לגבי מקומות אחרים.

אבל הרמב"ם כתב בהלכות בית הבחירה: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר: "זה מזבח לעולה לישראל"", וחשיב לאחר זה כמה וכמה מעלות של מקום זה קודם שנבחר - שבפשטות הכוונה בזה היא שזה ש"מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם" הוא מפני שהוא המקום שבו הקריבו אברהם, נח וכו' את קרבנותיהם (שכל זה היה מקודם, לפני בחירת הקב"ה).

וצריך להבין: מהפסוק "המקום אשר יבחר ד' וגו' שמה תביאו" משמע שמעלת מקום זה הוא מחמת "יבחר ד'" - בחירת הקב"ה במקום זה. ומדברי הרמב"ם משמע שמעלתו של המקום הוא מפני מעלה שהיתה מימות אדם הראשון, ולכן "מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו"!

אבל כד דייקת שפיר מוכח שגם הרמב"ם בהל' בית הבחירה סובר שזה ש"מקומו מכוון ביותר" אינו מחמת שהקריבו שם קרבנות לפני זה, אלא הוא רק מחמת בחירת הקב"ה: שהרי בהלכה א', בה הרמב"ם אומר כי "המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם", הוא מביא את הפסוק "זה מזבח לעולה לישראל" - שנאמר לאחר בחירת המקום, ואין זה מחמת המעלות שהוא עתיד למנות בהלכה שלאחר זה?

יש לומר הבאור בזה: זה שאדם הראשון וכו' הביאו קרבנות במקום זה דווקא, הוא מפני שידעו בנבואה שזהו "המקום אשר יבחר ד'" (בעתיד). בסגנון אחר: לא שבחירת הקב"ה במקום זה היא מסובב מזה שכבר הקריבו שם קרבנות קודם לזה, אלא להיפך: זה שהקריבו קרבנות במקום זה דווקא הוא מחמת זה שהם ידעו בנבואה שהקב"ה יבחר במקום זה.

ויש לומר שבזה שהרמב"ם מביא גם את המעלות של מקום המזבח, מתורץ למה "ואין משנין אותו ממקומו לעולם" - הן אמת שזהו "המקום אשר יבחר ד'", אבל הרי עדיין אין זה ראיה גמורה שעל ידי זה נשללה האפשרות לשנות למקום אחר! מטעם זה מביא הרמב"ם ראיה שבנדון זה הבחירה היא באופן שהיא שללה מקומות אחרים, שלכן אדם הראשון וכו' בנו מזבחותיהם דווקא במקום זה: שכן אם בחירת הקב"ה לא שללה מקומות אחרים, למה דייקו כולם להביא קרבנותיהם רק במקום זה! משמע מזה, שמחמת בחירת הקב"ה נשללו מקומות אחרים, ולכן כשבאים להקריב קרבן במקום מסויים הרי זה רק ב"מקומו מכוון ביותר" - בהר המוריה עצמו.

(לקוטי שיחות חלק י"ט, שיחה ב לפר' ראה)

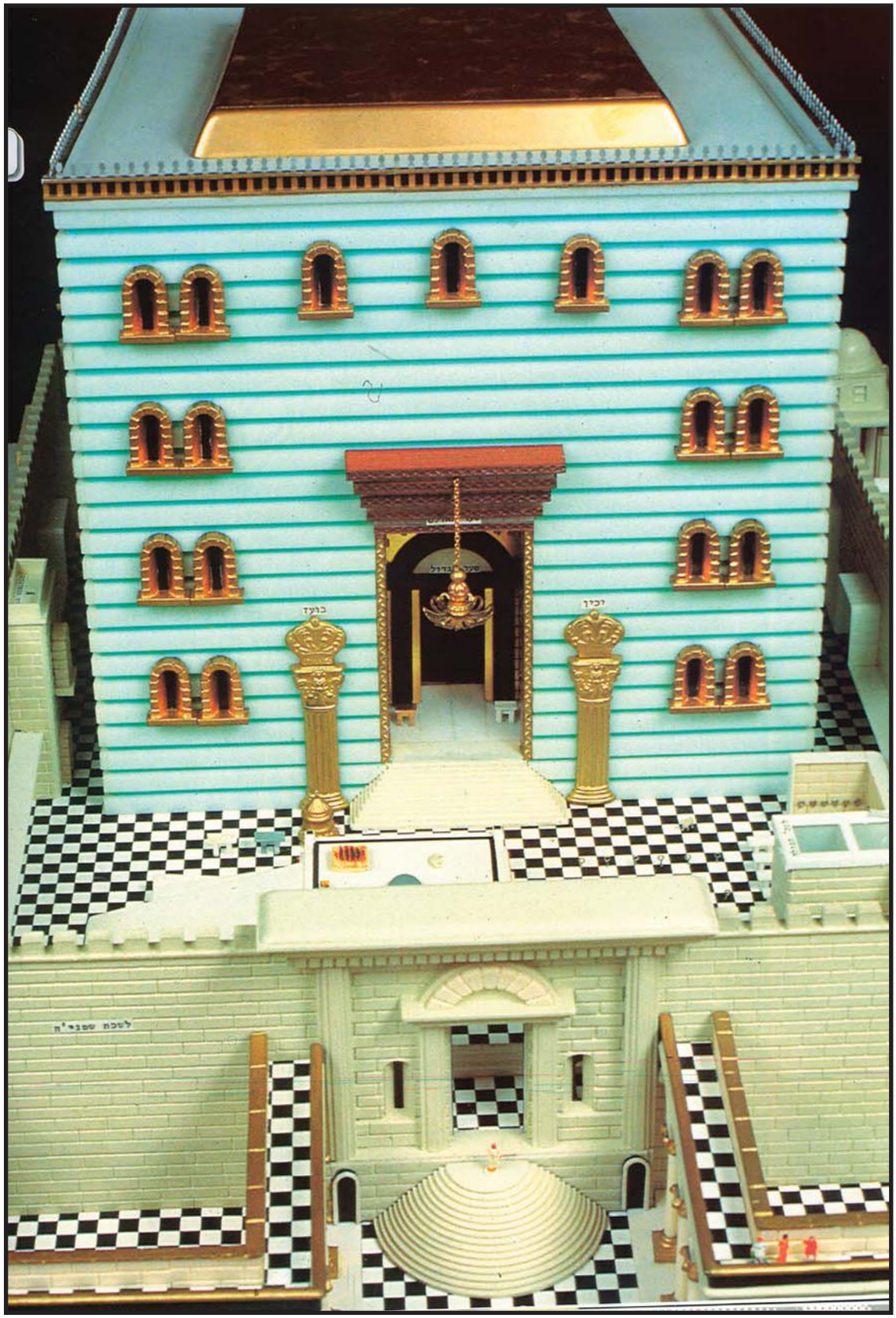
בועז
יכין
לשכת שמנה'ח

פרק א משנה יז

שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר, אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה. וְכָל הַמַּרְבֶּה דְּבָרִים, מֵבִיא חֵטְא.

נקודות משיחות קודש

ממשמעות דברי המפרשים[1] יוצא שהפיסקה הראשונה של המשנה עוסקת בדיבורים השייכים לגוף אשר בהם אין טוב משתיקה, ואילו הפיסקה השניה מכוונת לדברי תורה, שאמנם שם הדיבור הוא טוב, אבל גם בזאת "לא המדרש עיקר אלא המעשה".

והביאו בהתאם לזה את דברי הגמרא[2] על הפסוק[3]: "האמנם אלם צדק תדברון" - "מה אומנתו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאילם; יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר, צדק תדברון"

וצריך להבין:

א. מהמשנה ומהגמרא נראה כי השתיקה וההמנעות מדברים בטלים, אינה אלא הנהגה טובה ("לגוף טוב") או "אומנותו של אדם". ולכאורה, דברים בטלים כפשוטו, הרי זה איסור גמור - "ודברת בם ולא בדברים בטלים"!

ב. "יכול אף לדברי תורה" - האמנם קא־סלקא־דעתך שיש להימנע מלהרבות דברי תורה?!

ג. "מה אומנתו של אדם" - איך אפשר להגדיר את תפקיד האדם בעולם בכיוון של "סור מרע" ("ישים עצמו כאלם") בשעה שברור כי התכלית היא ב"עשה טוב" ואילו ה"סור מרע" הוא רק בגדר הקדמה והכנה ל"עשה טוב"?!

ד. מהו דיוק הלשון "אומנותו של אדם בעולם הזה"?

ויש לבאר כל זאת על דרך החסידות:

דיבור ושתיקה ברוחניות, הם דיבור ומחשבה. בחינת דיבור הוא מה שכתוב "בדבר ה' שמים נעשו"[4], "בעשרה מאמרות נברא העולם"[5]. ושייכות בריאת העולם לדיבור היא, כי יחודיותו של הדיבור הוא שעל־ידו אפשר לגלות לזולתו את הענינים הצפונים במחשבה שאינם גלויים לזולת. מה־שאין־כן מחשבה היא לעצמו ולא לזולתו, והנמשל הוא אצל הקב"ה: שכדי שתהיה מציאות של עולם שנראה כנפרד [=זולת] מאלוקות, צריך שתהיה בריאה על־ידי בחינת הדיבור - "בעשרה מאמרות (דוקא) נברא העולם".

אולם "ישראל עלו במחשבה", דהיינו שהם מאוחדים בקב"ה - "חלק אלוקה ממעל ממש"[6], ואינם בבחינת "זולת"; וזהו תפקידן של נשמות ישראל, לגלות בעולם את בחינת המחשבה, דהיינו לאחד גם את העולם עם אלוקות [שלא יהיה כ"זולת"]. זהו "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם!", היינו שתפקידו של יהודי הוא לגלות את בחינת "מחשבה" (ההפך מדיבור - אילם) כאן בעולם.

והנה שתי בחינות אלה - מחשבה ודיבור - ישנן גם בתורה, מחשבה שבתורה היא התורה כפי שהיא ברוחניות, דהיינו פנימיות התורה; דיבור שבתורה, הוא מה שהתורה מדברת בעניני עולם הזה הגשמי שהוא על־דרך שמגלה לזולתו מה שנמצא במחשבתו.

על כך אומרת הגמרא, "יכול אף בדברי תורה", דהיינו שהיתה סברא לומר שכשם שבעניני העולם צריך להתעלות מבחינת הדיבור, על־דרך זה גם בתורה יעסוק אדם רק בפנימיות התורה; על כך התשובה - "צדק תדברון"! יש להתעסק ב"גליא דתורה", מכיון שתכלית נתינת התורה למטה היא לזכך את עולם הזה הגשמי.

על־דרך זה יש לפרש את המשנה "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה" - שהביטול הטוב ביותר לגוף (אומנותו של אדם בעולם הזה) הוא שיהיה בטל במציאות לאלוקות (על־דרך התאחדותה של הנשמה בקב"ה). ואולם, כאמור, בנוגע לדברי תורה, "לא המדרש עיקר אלא המעשה", והכוונה היא שיש ללמוד את התורה כפי שירדה למטה (בדיבור ובמעשה), כדי לזכך את העולם[7].

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1186)

---

1) ראה מדרש שמואל כאן. **2)** חולין פט, א. **3)** תהלים נח, ב. **4)** תהלים לג, ו. **5)** להלן פרק ה משנה א. **6)** איוב לא, ב. ובתניא פרק ב, מוסיף "ממש". **7)** אמנם, אין להסתפק ב"גליא שבתורה", אלא צריך להתעסק גם בלימוד פנימיות התורה, וכמאמר חז"ל (שבת לא, א) שיש לערב בחטים "קב של חומטין", שהכוונה לפנימיות התורה (לקוטי תורה ויקרא ו, א).

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמוד ב

גמרא

1 שנינו במשנה שהשולח אש ביד חרש שוטה וקטן, והזיקה, פטור.
2 הגמרא מביאה דעות שונות אימתי נאמר פטור זה:
3 **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מַשְׁמִיהּ דְּחִזְקִיָּה,** מה ששנינו במשנה שהשולח אש
4 ביד חרש שוטה וקטן שפטור המשלח, **לֹא שָׁנוּ** – לא דברו **אֶלָּא שֶׁמָּסַר**
5 **לוֹ נַחֲלֶת** – גחלים, שאין להם קיום כלל בלא ליבוי, **וְלִיבָּה** החרש או
6 השוטה או הקטן, **אֲבָל** אם **מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת** – להבת אש בוערת
7 שהיא מלובה כבר, **חַיָּיב** המשלח, **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם לדבר,
8 משום **שֶׁכַּעֲשָׂיָו** של המשלח **קָא גָּרְמוּ לוֹ** – הם גרמו זאת. **וְרַבִּי יוֹחָנָן**
9 **אָמַר, אֲפִילּוּ מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת** שהיא מלובה כבר, גם כן **פָּטוּר, מַאי**
10 **טַעְמָא** – מהו הטעם לדבר, משום **שֶׁצָּרָתָא דְּחֵרֵשׁ** – אחיזתו של החרש
11 שנטלה והלך להזיק עמה היא **שְׁגָרְמָה לוֹ** להיזק, **וְלֹא מַחֲיַיב** – ואינו
12 מתחייב **עַד שֶׁיְּמַסּוֹר לוֹ גְּוִוזָא** – עצים יבשים
13

פרשת פינחס

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב פִּינְחָס
בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי
מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם
וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: ג לָכֵן
אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם: (לוי)
ד וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם
תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
ה וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־
הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־סָלּוּא נְשִׂיא בֵּית־אָב
לַשִּׁמְעֹנִי: ו וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי
בַת־צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הִוא: פ
(ישראל) ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ח צָרוֹר
אֶת־הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם: ט כִּי צֹרְרִים הֵם
לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעוֹר
וְעַל־דִּבַּר כָּזְבִּי בַת־נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה
בְּיוֹם־הַמַּגֵּפָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר: **כו** א וַיְהִי אַחֲרֵי
הַמַּגֵּפָה פ פסקא באמצע פסוק וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר: ב שְׂאוּ
אֶת־רֹאשׁ | כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֹצֵא צָבָא
בְּיִשְׂרָאֵל: ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם
בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: ד מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 327)

שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כו, ב)

"מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁנִּכְנְסוּ זְאֵבִים לְתוֹךְ עֶדְרוֹ" (רש"י). וּבְרֵישׁ פָּרָשַׁת תִּשָּׂא, לְגַבֵּי חֵטְא הָעֶגֶל, נָקט "לְצַאן . . שֶׁנָּפַל בָּהּ דֻּבָּר". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשָּׁם הָיָה מֹשֶׁה בָּהָר וְלֹא הָיָה אֶשֶׁם בַּתּוֹצָאוֹת, וְלָכֵן נָקט "דֻּבָּר", שֶׁאֵין הָרוֹעֶה אָשֵׁם בָּזֶה. אַךְ כָּאן נִתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ הֲלָכָה, וְהַמַּגֵּפָה נֶעֶצְרָה רַק כְּשֶׁהָרַג פִּנְחָס אֶת זִמְרִי, וְהָיָה יָכוֹל לַחְשֹׁב שֶׁבִּגְלָלוֹ נִמְשְׁכָה הַמַּגֵּפָה מְעַט; לָכֵן נָקט דָּבָר שֶׁהָרוֹעֶה אָשֵׁם בּוֹ - "זְאֵבִים".

שני ה רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ
מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפַלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפַּלְאִי:
ו לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרוֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת
הַכַּרְמִי: ז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים:
ח וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב: ט וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן
וַאֲבִירָם הוּא־דָתָן וַאֲבִירָם כתיב קרואי קרי קְרִיאֵי
הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּעֲדַת־
קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל־יְהוָה: י וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־
פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־קֹרַח בְּמוֹת הָעֵדָה
בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ וַיִּהְיוּ
לְנֵס: יא וּבְנֵי־קֹרַח לֹא־מֵתוּ: ס יב בְּנֵי שִׁמְעוֹן
לְמִשְׁפְּחֹתָם לִנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לְיָמִין
מִשְׁפַּחַת הַיָּמִינִי לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיָּכִינִי: יג לְזֶרַח
מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי:
יד אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף
וּמָאתָיִם: ס טו בְּנֵי גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם לְצְפוֹן
מִשְׁפַּחַת הַצְּפוֹנִי לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי לְשׁוּנִי
מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי: טז לְאָזְנִי מִשְׁפַּחַת הָאָזְנִי לְעֵרִי
מִשְׁפַּחַת הָעֵרִי: יז לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוֹדִי
לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי: יח אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי־גָד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
מֵאוֹת: ס יט בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: כ וַיִּהְיוּ בְנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי
לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי: כא וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ לְחֶצְרֹן
מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת הֶחָמוּלִי:
כב אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה
וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס כג בְּנֵי יִשָּׂשכָר
לְמִשְׁפְּחֹתָם תּוֹלָע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לְפֻוָּה
מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי: כד לְיָשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי
לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרֹנִי: כה אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת

יִשָּׁשכָר לְפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת: ס כו בְּנֵי זְבוּלֻן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְסֶרֶד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי לְיַחְלְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְלְאֵלִי: כז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַזְּבוּלֹנִי לְפְקֻדֵיהֶם שִׁשִּׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס כח בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם: כט בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי: ל אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי לְחֶלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי: לא וְאַשְׂרִיאֵל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׂרִאֵלִי וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת הַשְּׁכְמִי: לב וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִידָעִי וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי: לג וְצְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה: לד אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת: ס לה אֵלֶּה בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי: לו וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתֶלַח לְעֵרָן מִשְׁפַּחַת הָעֵרָנִי: לז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה בְּנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם: ס לח בְּנֵי בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֶלַע מִשְׁפַּחַת הַבַּלְעִי לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁבֵּלִי לַאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי: לט לְשֻׁפוּפָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּפָמִי לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי: מ וַיִּהְיוּ בְנֵי־בֶלַע אַרְדְּ וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי: מא אֵלֶּה בְּנֵי־בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ס מב אֵלֶּה בְנֵי־דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּחָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּחָמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת דָּן לְמִשְׁפְּחֹתָם: מג כָּל־מִשְׁפְּחֹת הַשּׁוּחָמִי לְפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ס מד בְּנֵי אָשֵׁר לְמִשְׁפְּחֹתָם לִימְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשְׁוִי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁוִי לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי: מה לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵלִי: מו וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח: מז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אָשֵׁר לְפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ס מח בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיַחְצְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצְאֵלִי לְגוּנִּי מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי: מט לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשִׁלֵּם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁלֵּמִי: נ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: נא אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶלֶף שְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ פנחס תשמ"ז)

צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם (כה, יז)

וְהִקְשָׁה בְּ'אוֹר הַחַיִּים' הַקָּדוֹשׁ, "לָמָּה כָּפַל צָרוֹר וְהִכִּיתֶם". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרַשִׁ"י אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָאֵר כָּפֶל זֶה, שֶׁכֵּן "צָרוֹר" הַיְינוּ "לְאַיֵּב אוֹתָם" (רש"י), וּ'בֵּן חָמֵשׁ לְמִקְרָא' מֻבְיָן מֵעַצְמוֹ שֶׁהַכָּאָה, שֶׁכּוֹלֵל גַּם הַכָּאָה לְפִי חֶרֶב, חֲמוּדָה יוֹתֵר מִשְּׁנֵיהֶם בִּלְבַד. וּבִפְרָט כְּשֶׁיִּלְמַד בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים "אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב (הַשְׁלֵילָה שֶׁל צָרוֹר) וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה" (הַשְׁלֵילָה שֶׁל וְהִכִּיתֶם).

שלישי נב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: נג לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת: נד לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ: נה אַךְ־בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת־הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ: נו עַל־פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין רַב לִמְעָט: ס נז וְאֵלֶּה פְּקוּדֵי הַלֵּוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֻׁנִּי לִקְהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי: נח אֵלֶּה | מִשְׁפְּחֹת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי וְקְהָת הוֹלִד אֶת־עַמְרָם: נט וְשֵׁם | אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת־לֵוִי אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם

וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֶת מִרְיָם
אֲחֹתָם: ס וַיִּוָּלֵד לְאַהֲרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא
אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: סא וַיָּמָת נָדָב
וַאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה:
סב וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־זָכָר
מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה כִּי | לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: סג אֵלֶּה פְקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל
יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: סד וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִדְבַּר סִינָי: סה כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ
בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב
בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן: ס כז א וַתִּקְרַבְנָה
בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
בְּנֹתָיו מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה: ב וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד
לֵאמֹר: ג אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה
בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֹרַח
כִּי־בְחֶטְאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ: ד לָמָּה יִגָּרַע
שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן
תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ: ה וַיַּקְרֵב
מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 93)

וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן (כז, ה)

"נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנּוּ" (רש"י). וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה מַּכְרִיחוֹ לְפָרֵשׁ כֵּן, וְהֲרֵי יִתָּכֵן שֶׁלֹּא שָׁמַע הֲלָכָה זוֹ מֵה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה יֵשׁ הֶבְדֵּל בֵּין "מִשְׁפָּטָן" ל"דִּבְרָן" (כְּמוֹ "כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי"). דָּבָר - טְעָנוֹת וְשִׂקְלָא וְטַרְיָא. מִשְׁפָּט - פְּסַק דִּין. וְהַקָּשָׁה לוֹ: כֵּיוָן שֶׁלֹּא יָדַע אֶת הַהֲלָכָה, אֵיךְ הִקְרִיב "אֶת מִשְׁפָּטָן". לָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁאָכֵן יָדַע אֶת הַהֲלָכָה, אֶלָּא שֶׁנִּתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ.

רביעי ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ז כֵּן בְּנוֹת
צְלָפְחָד דֹּבְרֹת נָתֹן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ
אֲחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן:
ח וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־יָמוּת
וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ: ט וְאִם־
אֵין לוֹ בַּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו: י וְאִם־אֵין
לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לַאֲחֵי אָבִיו:
יא וְאִם־אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ
לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ
וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יג וְרָאִיתָה אֹתָהּ
וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־עַמֶּיךָ גַּם־אָתָּה כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן
אָחִיךָ: יד כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַּר־צִן בִּמְרִיבַת
הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּמַּיִם לְעֵינֵיהֶם הֵם מֵי־מְרִיבַת
קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן: ס טו וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר: טז יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר
אִישׁ עַל־הָעֵדָה: יז אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא
לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה
עֲדַת יְהוָה כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה: יח וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן אִישׁ
אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו: יט וְהַעֲמַדְתָּ
אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה
אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם: כ וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן
יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי
יְהוָה עַל־פִּיו יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־הָעֵדָה: כב וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה: כג וַיִּסְמֹךְ אֶת־
יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 196)

קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו (כז, יח)

יֵשׁ לִשְׁאוֹל, מַדּוּעַ לֹא מָצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה מָשַׁח אֶת יְהוֹשֻׁעַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁמַּעֲמִידִין מֶלֶךְ מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמַּלְכוּת יְהוֹשֻׁעַ עִיקָּרָהּ נְשִׂיאוּת בַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוּא מְקַבֵּל הַתּוֹרָה מִמֹּשֶׁה. לָכֵן נִפְעֲלָה מַלְכוּתוֹ עַל יְדֵי סְמִיכָה, שֶׁקְּשׁוּרָה לַתּוֹרָה, כְּמַאֲמָר (סַנְהֶדְרִין יד, א) סְמוּכִין אִישׁ מִפִּי אִישׁ, וְלֹא עַל יְדֵי מְשִׁיחָה בְּשֶׁמֶן.

חמישי **כח** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: ג וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד: ד אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: ה וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: ו עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: ז וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה: ח וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ ט וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: י עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: פ יא וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: יב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: יג וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: יד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: טו וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 18)

צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כח, ב)

"עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנִי עַל בָּנַי, צַוֵּה אֶת בָּנַי עֲלֵי" (רש"י). וְהַיְנוּ, שֶׁבְּתוֹר מַעֲנֶה לְבַקָּשַׁת מֹשֶׁה לְמַנּוֹת אִישׁ "אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם . . וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רוֹעֶה", נִצְטַוָּה עַל קָרְבַּן הַתָּמִיד. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה קָרְבָּן זֶה (וְקָרְבָּנוֹת בִּכְלָל) שׁוֹלֵל אֶת הַטָּעוּת שֶׁ"אֵין רוֹעֶה" בָּעוֹלָם וְ"עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג", וּמַגְלֶה שֶׁהָעוֹלָם מִתְנַהֵג בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל הַקָּבָ"ה, שֶׁהוּא זֶה "אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם".

ששי טז וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה: יז וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל: יח בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: יט וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: כ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים תַּעֲשׂוּ לָאָיִל: כא עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לִשְׁבְעַת הַכְּבָשִׂים: כב וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: כג מִלְבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה: כד כְּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: כה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ס כו וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: כז וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה: כח וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד: כט עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לִשְׁבְעַת הַכְּבָשִׂים: ל שְׂעִיר עִזִּים

אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: לא מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם: פ
כט א וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־ קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: ב וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: ג וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל: ד וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים: ה וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: ו מִלְבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: ס ז וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ: ח וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: ט וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל הָאֶחָד: י עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לִשְׁבַעַת הַכְּבָשִׂים: יא שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטַּאת מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 137)

וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים (כח, כו)

"חַג הַשָּׁבוּעוֹת נִקְרָא בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים, עַל שֵׁם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם" (רש"י). שְׁתֵּי הַלֶּחֶם רוֹמְזִים לַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל־פֶּה. וְהִנֵּה, בְּלִמּוּד תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב מֻרְגָּשׁ יוֹתֵר הַבִּטּוּל לְנוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַקּוֹרֵא בָּהּ וְלֹא יָדַע מַאי קָאָמַר קָיִם מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה, בְּנִגּוּד לַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁאֵינוֹ נֶחְשָׁב לִמּוּד כְּלָל. וְהַקְּרֻבַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מוֹרָה עַל כָּךְ שֶׁהַבִּטּוּל שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב צָרִיךְ לַחְדֹּר לַהֲבָנָה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה.

שביעי יב וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים: יג וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ: יד וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי הָאֵילִם: טו וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים: טז וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטַּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס יז וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: יח וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: יט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטַּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: ס כ וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: כא וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: כב וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כג וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: כד מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: כה וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטַּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כו וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: כז וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: כח וּשְׂעִיר חַטַּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כט וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ל וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: לא וּשְׂעִיר חַטַּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד

מִנְחָתָהּ וְנִסְכֶּיהָ: ס כב וּבַיּוֹם הַשִּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: כג וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם: כד וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: כו וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: כז מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: כח וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: כט אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם: ל א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 205)

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים (כט, יח)

"כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת . . וּבִימֵי הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ מְגִנִּין עֲלֵיהֶם" (רש"י). וְאִלּוּ לְגַבֵּי הַכְּבָשִׂים אוֹמֵר "לְכַלּוֹת מֵהֶם צ"ח קְלָלוֹת", לֹא רַק בִּימֵי הַמִּקְדָּשׁ. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מַה שֶּׁפָּעַל קָרְבַּן בְּזְמַן הַבַּיִת נִפְעָל הַיּוֹם עַל יְדֵי תְּפִלָּה; אֶלָּא שֶׁאָז הִגִּיעַ הַשֶּׁפַע לָעוֹלָם ("בְּחִיצוֹנִיּוּת בְּפֹעַל מַמָּשׁ"), וְהַיּוֹם הַפְּעֻלָּה הִיא רַק בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם. מוּבָן אֲפוֹא, שֶׁהַשְׁפָּעָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם יְכוֹלָה לִהְיוֹת רַק בִּזְמַן הַבַּיִת, וְאִלּוּ הַהַשְׁפָּעָה לְיִשְׂרָאֵל יֶשְׁנָהּ גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת.

מפטיר כה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: כו וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: כז מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: כח וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: כט אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם: ל א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 229)

עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם (כט, לה)

עֲצֶרֶת - לְשׁוֹן עֲצִירָה וּקְלִיטָה. כָּל הַהַמְשָׁכוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוּ בְּחַג הַסֻּכּוֹת בְּדֶרֶךְ מַקִּיף, נִקְלָטוֹת בַּנֶּפֶשׁ בִּפְנִימִיּוּת ("לָכֶם") בְּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת (לקוטי תורה). לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן "תְּהַוּוּן בְּחֶדְוָא מִן מְטַלְטוֹלִין לְבָתֵּיכוֹן", שֶׁיֵּשׁ לְדַקְדֵּק בָּזֶה: מַהִי הַשִּׂמְחָה בְּכָךְ שֶׁיּוֹצְאִים מִן הַסֻּכָּה לַבַּיִת. אֶלָּא, שִׂמְחָה הִיא מֵהַמְשָׁכַת הָאוֹרוֹת הַמַּקִּיפִים שֶׁל הַסֻּכָּה בִּפְנִימִיּוּת, בַּ'בַּיִת'.

קס"ח פסוקים, לחל"ק סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א) אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין, אֲשֶׁר יָשַׁב בַּעֲנָתוֹת, עִיר הַכֹּהֲנִים, שֶׁהָיְתָה בְּנַחֲלַת שֵׁבֶט בִּנְיָמִין. ב) בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ, אָז הִתְחִילָה לְשָׁרוֹת עָלָיו הַשָּׂרָאַת הַנְּבוּאָה. ג) וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים וגו', וְהָיָה מִתְנַבֵּא גַּם בִּימֵי יְהוֹיָקִים בְּנוֹ וּבִימֵי צִדְקִיָּהוּ וכו'. ד) בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ, בְּטֶרֶם יֵצֵרְתִּיךָ צוֹרֶה בְּבֶטֶן אִמֶּךָ, גִּדַּלְתִּיךָ. ה) הִקְדַּשְׁתִּיךָ, זִמַּנְתִּי אוֹתְךָ. ו) אֲהָהּ, לְשׁוֹן קְרִיאָה עַל הַצַּעַר וְעַל הַדְּאָגָה. לֹא יָדַעְתִּי דַּבֵּר, רָצָה לוֹמַר, דִּבְרֵי תוֹכָחָה. כִּי נַעַר אָנֹכִי, כִּי צָעִיר לְיָמִים אָנֹכִי, וְאֵיךְ אֶהְיֶה מוֹכִיחַ לָעַמִּים.

עטרת מרים

א אֵלֶּה הֵם דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁרִישֵׁב בַּעֲנָתוֹת מֵעָרֵי הַכֹּהֲנִים שֶׁהִיא בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן: ב אֲשֶׁר הָיָה תְחִלַּת דְּבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶּן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁהוּא וְדוֹרוֹ הָיוּ צַדִּיקִים, בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: ג וַיְהִי יִרְמְיָהוּ נָבִיא כָּל יְמֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַנּוֹתָרִים, בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְהִתְמִידָה נְבוּאָתוֹ עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּתֹם מַלְכוּתוֹ בִּשְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה לְמַלְכוּתוֹ עַד־גְּלוּת יְרוּשָׁלַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי כִּי אָז נָפַל צִדְקִיָּהוּ בְּיַד מֶלֶךְ בָּבֶל: ד וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ הִכְרַתִּי בְךָ שֶׁתִּהְיֶה הָגוּן וּמוּכָן לִנְבוּאָה וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם הִקְדַּשְׁתֶּיךָ זִמַּנְתִּיךָ לִהְיוֹת נָבִיא לַגּוֹיִם עַל הַגּוֹיִם כֻּלָּם נְתַתִּיךָ: ו וָאֹמַר אֲהָהּ אוֹי לִי עַל הַמִּנְעָה אֲדֹנָי יֱהוִֹה הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דַּבֵּר לְסַדֵּר דִּבְרֵי הַנְּבוּאָה בְּצַחוּת הַלָּשׁוֹן כִּי־נַעַר אָנֹכִי וְלֹא הֶרְגַּלְתִּי בֶּהּ: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי אַל תְּמָאֵן בְּדִבְּרִי בְּעֲבוּר הַנְּעוּרוּת כִּי עַל־כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֶשְׁלָחֲךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ תְּדַבֵּר:

הפטרה לפרשת פינחס לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום בירמיה פרק א־ב

א א דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן: ב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכֻהוּ: ג וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי: ד וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַּבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ: ו וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִֹה הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דַבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר אֶשְׁלָחֲךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ תְּדַבֵּר

תְּדַבֵּר׃ ח אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה׃ ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ׃ י רְאֵה הפקדתיך [הפְקַדְתִּיךָ] הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתוֹשׁ וְלִנְתֹּץ וּלְהַאֲבִיד וְלִהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ׃ יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מֶה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל שֹׁקֵד אֲנִי רֹאֶה׃ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשֹׂתָו׃ יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה׃ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ טו כִּי | הִנְנִי קֹרֵא אֶשֶׁם לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח | שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם וְעַל כָּל־חוֹמוֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה׃ טז וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר עָזְבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם׃ יז וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם׃ יח וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ׃

עטרת מרים

ח אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם מִפְּנֵי מִי אֲשֶׁר אִשְׁלַחֲךָ אֲלֵיהֶם פֶּן תִּכָּשֵׁל בִּלְשׁוֹנְךָ וְיִקָּצְפוּ עָלֶיךָ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה׃ ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה הוֹשִׁיט אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה בָּזֶה שִׁנַּעְתִּי יָדַי בְּפִיךָ נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ׃ י רְאֵה הִפְקַדְתִּיךָ מִנִּיתִי אוֹתְךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתוֹשׁ לְעָקֹר מִמְּקוֹמוֹ וְלִנְתֹּץ גַּם רַק חֵלֶק, וּלְהַאֲבִיד לְמָרֵר, וְלַהֲרוֹס כְּלַל הַבִּנְיָן לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ׃ יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מֶה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, וָאֹמַר מַקֵּל מַטֵּה שָׁקֵד מֵאוֹיֵל שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ שְׁקֵדִים אֲנִי רֹאֶה׃ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי הַשָּׁקֵד הוּא הַמְהֵר מִמְּהֵר לְהוֹצִיא פֶּרַח קוֹדֶם לְכָל הָאִילָנוֹת כִּי־שֹׁקֵד מְמַהֵר אֲנִי עַל־דְּבָרַי לַעֲשׂוֹתָו | וְאִם כֵּן רָאִיתָ דָּבָר הַמְרַמֵּז רֶמֶז עַל מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת׃ יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה | אֵלַי פַּעַם שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ קְדֵרָה מְעֻלָּה רְתִיחָה אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מָקוֹם שֶׁמַּעֲלָה רְתִיחָה מִפְּנֵי מַעֲבֵר צָפוֹנָה׃ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן מִבֶּבֶל הָעוֹמֶדֶת מִצָּפוֹן תִּפָּתַח תִּהְיֶה מוּתֶרֶת לָבוֹא הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ טו כִּי | הִנְנִי קֹרֵא אֶשֶׁם בְּלִבָּם לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ כְּשׁוֹפְטִים הַיּוֹשְׁבִים עַל כִּסֵּא הַמִּשְׁפָּט, מוּל פֶּתַח | שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם וְעַל כָּל־חוֹמוֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה לִשְׁמוֹעַ מַעֲנַת הַבַּעַל דִּין׃ טז וְדִבַּרְתִּי אֲ אֲדַבֵּר מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עִמָּהֶם עַל כָּל־רָעָתָם לְכַבֵּשׁ דִּין מֵאִתָּם אֲשֶׁר עָזְבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם׃ יז וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ לְלֶכֶת בְּזְרִיזוּת וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת אַל תִּפְחַד מִפְּנֵיהֶם לְהַחֲנִיף לָהֶם פֶּן־אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם כִּי כְּשֶׁתִּפְחַד אֶשְׁבּוֹר אוֹתְךָ לִפְנֵיהֶם וְיוּכְלוּ לְהַזִּיקֶךָ׃ יח וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ כֹּחַ בְּיָדְךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר בְּעִיר מִבְצָר

שי למורא

ט) אֶת יָדוֹ, אֶת דִּבְרֵי נְבוּאָתוֹ. וַיַּגַּע עַל פִּי, וְהֶעֱבִיר אֶת דִּבְרֵי הַנְּבוּאָה שֶׁיִּהְיוּ מְסֻדָּרִים בְּפִי. י) הִפְקַדְתִּיךָ, שַׁמְתִּיךָ פָּקִיד וּמֻמְנֶה. לִנְתוֹשׁ, לַעֲקֹר. וְלִנְתֹּץ, לְכַתֵּת וּלְשַׁבֵּר. יא) מַקֵּל שָׁקֵד, מַטֶּה מֵאִילָן שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ שְׁקֵדִים. יב) שֹׁקֵד אֲנִי עַל דְּבָרַי לַעֲשׂוֹתָו, מִתְמַסֵּר וּמִשְׁתַּדֵּל בְּמַהֵירוּת לְקַיֵּם אֶת דְּבָרַי. כְּמוֹ הַשָּׁקֵד שֶׁהוּא מְמַהֵר לְהוֹצִיא פֶּרַח לִפְנֵי שְׁאָר הָאִילָנוֹת. יג) סִיר נָפוּחַ, סִיר מַעֲלֶה רְתִיחָה. וְהוּא רֶמֶז עַל יְרוּשָׁלַיִם. וּפָנָיו, פְּנֵי הָרְתִיחָה, כְּלוֹמַר הַמָּקוֹם שֶׁמַּעֲלֶה רְתִיחָה מֵרֻבָּה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "וּפָנָיו", פְּנֵי הַסִּיר, שֶׁהַצַּד שֶׁל הַסִּיר שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְקִים, נִקְרָא פָּנָיו. מִפְּנֵי צָפוֹנָה, מִצַּד צָפוֹן. יד) מִצָּפוֹן, מִצַּד צָפוֹן, וְהִיא בָּבֶל, שֶׁהִיא מִזְּרָחִית צְפוֹנִית לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. טו) כִּי הִנְנִי קוֹרֵא, כְּלוֹמַר, אֲשִׁים בְּלִבָּם שֶׁיָּבוֹאוּ. מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה, הַמִּשְׁפָּחוֹת הֵם הָעַמִּים, וְהַמַּמְלָכוֹת הֵם הַמְּלָכִים. יז) תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ, לְשׁוֹן זְרִיזוּת, כְּאִישׁ חַיִל. אַל תֵּחַת, אַל תִּפְחַד. פֶּן אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם, אִם תִּפְחַד מֵהֶם, אֶשְׁבֹּר אוֹתְךָ לִפְנֵיהֶם, וְיוּכְלוּ לְהַזִּיקֶךָ. יח) לְמַלְכֵי יְהוּדָה,

שי למורא

כְּנֶגֶד מַלְכֵי יְהוּדָה. יט) וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ, יִלָּחֲמוּ נֶגְדְּךָ בְּדִבְרֵי מִשְׁפָּט, לְסֹתֵר אֶת דִּבְרֵי נְבוּאָתְךָ. לְהַצִּילֶךָ, שֶׁלֹּא יְמִיתוּךָ. ב) בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם, אֶל הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם. זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מֵבִיא עָלַיִךְ רָעָה בַּעֲבוּר מַעֲשַׂיִךְ הָרָעִים, לֹא אֲכַלֶּה אוֹתָךְ, וְגַם אַעֲנִישׁ אֶת הַמַּצִּיקִים לָךְ, כִּי זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ. אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ, הָאַהֲבָה שֶׁהָיְתָה לִי עָלַיִךְ בְּעֵת שֶׁהָיִית כְּכַלָּה בִּזְמַן חֻפָּתָהּ, כְּלוֹמַר בְּמַעֲמַד הַר סִינַי לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה. ג) קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה', נֶחֱשָׁבִים הֵם כְּמוֹ קֹדֶשׁ, שֶׁלֹּא יֹאכְלֻנּוּ זָר. רֵאשִׁית תְּבוּאָתוֹ, הַמֻּיְטָב שֶׁבְּכָל תְּבוּאָתוֹ, כְּלוֹמַר, הַמַּכְחִרִים שֶׁבְּמִין הָאָדָם. כָּל אוֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ, כָּל הַגּוֹזְלִים וּמְכַלִּים אֶת יִשְׂרָאֵל, יִהְיוּ אֲשֵׁמִים וְהָרָעָה תָּבוֹא עֲלֵיהֶם.

עטרת מרים

וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל שֶׁלֹּא יוּכַל אָדָם לְהַטּוֹתוֹ וּלְשָׁבְרוֹ וּלְחוֹמוֹת נְחֹשֶׁת כָּל שֶׁכֵּן אִם יִהְיוּ לָעִיר חוֹמוֹת נְחֹשֶׁת, וְכָל זֶה בִּדֵי שֶׁתּוּכַל לְהִתְגַּבֵּר עַל־כָּל־הָאָרֶץ בֵּינֵיהֶם לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ מִיֶּתֶר הָעָם: יט וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ כֻּלָּם וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ יַעַן כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילֶךָ: א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי אֵנִי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַשֶּׁר עָשִׂיתִי עִפָּךְ בֵּימֵי נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת הָאהֲבָה שֶׁהָיָה לִי עָלַיִךְ בְּעֵת כְּלוּלוֹתָיִךְ שֶׁהָיִית כְּכַלָּה בִּזְמַן חֻפָּתָהּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, גַּם זְכוּר לְפָנַי שֶׁהֶאֱמַנְתְּ בִּי לְכִתֵּף אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה שֵׂאֵין בָּהּ זֶרַע זְרוּעַ וְאֵין מַה לֶּאֱכוֹל: ג וְלֶחֶם קֹדֶשׁ כִּתְרוּמָה נֶחְשָׁב יִשְׂרָאֵל לַיהוָה שֶׁלֹּא יֹאכְלֻנּוּ זָר, כִּי יִשְׂרָאֵל רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ הַמֻּיְטָב שֶׁבְּכָל הָאוּמוֹת כָּל אֹכְלָיו כָּל הַמְכַלִּים אֶת יִשְׂרָאֵל יֶאְשָׁמוּ אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא הָאוֹיֵב

יט וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־אִתְּךָ
אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילֶךָ: **ב** א וַיְהִי
דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב הָלֹךְ וְקָרָאתָ
בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה
זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת
כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ
לֹא זְרוּעָה: ג קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה
רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ
רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם יְהוָה:

בַּעֲבוּר חֶטְאָם, עִם כָּל זֶה רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם לְאוּמוֹת בַּסּוֹף נְאֻם יְהוָה כִּי זוֹכֵר אֲנִי לְיִשְׂרָאֵל חֶסֶד נְעוּרִים שֶׁהוּא חֶסֶד הָאֲבוֹת:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא
יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלְיָהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ד׳, שָׁעָה 1 בַּצָּהֳרַיִים, 12 דַּקּוֹת וְ–2 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ מְנַחֵם־אָב, בַּיּוֹם הַשִּׁישִׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

◆ ◆ ◆

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ל ב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ג אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה: ד וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ: ה וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: ו וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ: ז וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ: ח וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּמוּ: ט וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: (לו) י וְנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ: יא וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה אוֹ־אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה: יב וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: יג וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם | אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שִׂפְתֵי נִדְרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֵפָרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: (ישראל) יד כָּל־נֶדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ: טו וְאִם־הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ: טז וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֹנָהּ: יז אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ

לוח זמנים לשבת פרשת פינחס בחו"ל (מטות באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:53	05:56	08:39	08:42	09:18	09:20	10:29	10:30	19:42	19:38	20:10	20:06	19:18	20:17
חיפה (ק)	05:49	05:53	08:36	08:38	09:15	09:17	10:27	10:28	19:47	19:43	20:13	20:09	19:14	20:20
ירושלים (ק)	05:50	05:54	08:36	08:39	09:16	09:18	10:27	10:28	19:46	19:42	20:10	20:05	19:03	20:17
תל אביב (ק)	05:51	05:55	08:38	08:40	09:17	09:19	10:29	10:30	19:44	19:40	20:12	20:08	19:21	20:19
אוסטריה, וינה (ק)	05:20	05:28	08:06	08:13	09:08	09:12	10:27	10:30	20:41	20:33	21:22	21:13	20:17	21:29
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:27	07:22	09:16	09:14	09:55	09:52	10:47	10:45	17:28	17:33	17:57	18:01	17:14	18:13
אוקראינה, אודסה (ק)	05:29	05:36	08:16	08:22	09:14	09:18	10:32	10:34	20:38	20:30	21:16	21:08	20:14	21:24
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:55	05:03	07:41	07:48	08:43	08:47	10:02	10:04	20:15	20:07	20:55	20:46	19:50	21:03
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:05	05:12	07:50	07:57	08:53	08:57	10:12	10:15	20:27	20:20	21:08	20:59	20:03	21:16
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:23	05:31	08:06	08:14	09:15	09:19	10:35	10:38	21:00	20:51	21:43	21:33	20:35	21:51
אוקראינה, קייב (ק)	05:15	05:23	07:57	08:06	09:07	09:11	10:28	10:30	20:53	20:45	21:37	21:27	20:28	21:45
איטליה, מילאנו (ק)	05:59	06:05	08:47	08:52	09:42	09:45	10:59	11:01	21:03	20:56	21:38	21:30	20:39	21:45
אקוואדור, קיטו (ח)	06:17	06:17	08:47	08:47	09:17	09:17	10:19	10:19	18:24	18:24	18:47	18:47	18:06	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:53	07:49	09:48	09:46	10:25	10:22	11:18	11:16	18:09	18:13	18:36	18:40	17:54	18:51
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:00	08:54	10:43	10:41	11:24	11:21	12:15	12:13	18:44	18:50	19:16	19:21	18:31	19:33
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:00	06:05	08:48	08:52	09:34	09:37	10:48	10:50	20:26	20:20	20:58	20:52	20:03	21:05
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:46	05:51	08:34	08:38	09:22	09:24	10:37	10:38	20:18	20:13	20:52	20:45	19:56	20:59
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:46	05:52	08:35	08:39	09:22	09:25	10:37	10:39	20:19	20:13	20:53	20:46	19:56	21:00
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:17	06:23	09:06	09:10	09:56	09:59	11:11	11:13	20:59	20:53	21:34	21:27	20:36	21:41
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:36	06:40	09:22	09:24	10:00	10:02	11:11	11:12	20:20	20:16	20:47	20:43	19:59	20:54
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:58	06:03	08:46	08:49	09:26	09:28	10:38	10:40	19:58	19:54	20:28	20:23	19:36	20:35
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:44	06:46	09:28	09:30	10:03	10:05	11:13	11:14	20:11	20:08	20:38	20:34	19:51	20:45
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:40	05:45	08:28	08:33	09:17	09:20	10:32	10:34	20:16	20:10	20:50	20:43	19:53	20:57
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:10	06:16	08:59	09:03	09:46	09:49	11:01	11:03	20:42	20:36	21:15	21:09	20:19	21:22
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:37	05:43	08:26	08:30	09:15	09:18	10:30	10:32	20:16	20:10	20:51	20:44	19:53	20:58
בוליביה, לה-פס (ח)	07:00	06:58	09:16	09:15	09:47	09:46	10:46	10:45	18:19	18:20	18:43	18:44	18:02	18:54
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:56	06:05	08:36	08:46	09:50	09:54	11:11	11:14	21:41	21:32	22:25	22:15	21:15	22:34
בלגיה, בריסל (ק)	05:58	06:06	08:39	08:48	09:51	09:55	11:12	11:14	21:39	21:31	22:24	22:13	21:14	22:32
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:45	06:43	08:54	08:53	09:27	09:26	10:24	10:23	17:46	17:48	18:07	18:09	17:30	18:19
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:32	06:29	08:42	08:41	09:15	09:13	10:12	10:11	17:31	17:33	17:56	17:58	17:15	18:08
בריטניה, לונדון (ק)	05:13	05:22	07:52	08:02	09:08	09:12	10:29	10:31	21:02	20:53	21:45	21:35	20:39	21:53
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:12	05:22	07:39	07:56	09:12	09:16	10:34	10:37	21:18	21:08	22:06	21:55	20:54	22:15
גרמניה, ברלין (ק)	05:15	05:24	07:49	08:01	09:12	09:16	10:33	10:36	21:12	21:03	21:58	21:46	20:46	22:06
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:44	05:52	08:27	08:35	09:36	09:40	10:56	10:58	21:19	21:11	22:02	21:52	20:54	22:10
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:51	06:48	08:57	08:55	09:30	09:29	10:26	10:25	17:44	17:47	18:03	18:06	17:28	18:16
הודו, מומבאי (ח)	06:13	06:15	08:53	08:55	09:27	09:28	10:34	10:35	19:17	19:15	19:42	19:40	18:57	19:50
הודו, פונה (ח)	06:10	06:12	08:50	08:52	09:23	09:24	10:31	10:31	19:12	19:10	19:38	19:35	18:53	19:45
הונגריה, בודפשט (ק)	05:12	05:19	07:59	08:05	08:59	09:02	10:17	10:20	20:28	20:20	21:07	20:59	20:03	21:15
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:49	05:55	08:38	08:42	09:26	09:29	10:41	10:42	20:24	20:18	20:58	20:52	20:01	21:05
יוון, אתונה (ק)	06:22	06:27	09:10	09:14	09:55	09:57	11:08	11:10	20:41	20:36	21:13	21:07	20:19	21:20
מולדובה, קישינב (ק)	05:35	05:42	08:22	08:28	09:21	09:24	10:39	10:41	20:47	20:40	21:26	21:18	20:23	21:34

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:09	06:12	08:50	08:52	09:24	09:25	10:31	10:32	19:15	19:13	19:40	19:38	18:55	19:47
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:57	07:50	09:30	09:27	10:15	10:11	11:03	11:01	17:15	17:22	17:50	17:56	17:03	18:09
נפאל, קטמנדו (ח)	05:22	05:26	08:07	08:10	08:44	08:46	09:54	09:55	18:58	18:54	19:25	19:21	18:37	19:32
סינגפור, סינגפור (ח)	07:06	07:06	09:36	09:36	10:06	10:06	11:09	11:09	19:16	19:16	19:40	19:39	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	04:45	04:54	07:21	07:33	08:42	08:46	10:03	10:06	20:39	20:30	21:25	21:14	20:13	21:34
פרו, לימה (ח)	06:29	06:27	08:49	08:48	09:20	09:19	10:19	10:19	18:01	18:02	18:25	18:26	17:44	18:35
צרפת, ליאון (ק)	06:15	06:22	09:03	09:08	09:59	10:02	11:16	11:18	21:19	21:12	21:56	21:49	20:55	22:04
צרפת, פריז (ק)	06:14	06:22	08:59	09:06	10:03	10:07	11:23	11:25	21:41	21:33	22:21	22:12	21:17	22:29
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:53	08:25	08:26	08:56	08:56	09:59	10:00	18:13	18:13	18:37	18:36	17:55	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	05:59	06:05	08:47	08:52	09:39	09:42	10:55	10:57	20:52	20:45	21:24	21:17	20:28	21:32
קנדה, מונטריאול (ק)	05:30	05:36	08:18	08:23	09:13	09:16	10:30	10:32	20:32	20:25	21:09	21:01	20:09	21:16
קפריסין, לרנקה (ק)	05:49	05:54	08:37	08:40	09:19	09:21	10:31	10:32	19:54	19:50	20:24	20:19	19:32	20:31
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:53	05:03	07:03	07:26	08:55	09:00	10:19	10:22	21:12	21:01	22:04	21:51	20:45	22:13
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:21	04:31	06:36	06:36	08:26	08:31	09:51	09:54	20:54	20:43	21:45	21:31	20:27	21:54
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:50	04:58	07:37	07:43	08:37	08:40	09:55	09:57	20:04	19:57	20:44	20:35	19:40	20:51
שוויץ, ציריך (ק)	05:55	06:02	08:41	08:48	09:41	09:45	11:00	11:02	21:14	21:07	21:49	21:40	20:50	21:56
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:01	06:02	08:39	08:40	09:11	09:11	10:17	10:17	18:48	18:47	19:13	19:11	18:29	19:20

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00536
24/07/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

2304-3377